Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

nota scholastica
Turpe est, Patricio, et nobili viro, in re in quo versatur, ignorare

Letras
muchos estan muy delante
y por ser griegos y gentiles
no estan aqui condenados

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARISTOTELIS
Logica, ab eruditiſsimis ho-
MINIBVS CONVERSA.

Porphyrij inſtitutiones ad Chryſaorium.	
Ariſtotelis Categoriæ, ſeu prædicamenta.	
Περὶ ἑρμηνείας, *id eſt, de interpretatione,*	*Liber.*
Priorum analyticorum,	*Libri II.*
Poſteriorum analyticorum,	*Libri II.*
Topicorum,	*Libri VIII.*
De reprehenſionibus ſophiſtarum,	*Liber.*

24791
Bibliotheca
Facult. Philosophiae
Prov. Cast. Orient. S.I.

PARISIIS,
Ex Typographia Thomæ Richardi, ſub Bibliis aureis, è regione Collegij Rhemenſis.
1562.

Universidad de Deusto
Biblioteca

GVL. GVERENTÆI
ad Nicolaum Gruchium.

Exibit tandem, pulſoque erumpet in auras
Inuidiæ fumo clarus Ariſtoteles.
Protagoráſque ſua rediuiuos pellet ab arce:
Et tumida illorum ſub pede colla premet.
Qui tamen exertis vibrabunt ſibila linguis:
Et flatu inficient proxima quæque ſuo.
Sed ſpirent quod adhuc reſtat, ſpargántque venenum:
Iam fraudis pœnas, ſtultitiæque dabunt.
Agnoſcent iuuenes vanæ mendacia linguæ:
Verbáque iam fuco non bene tecta ſuo.
Tum tibi debebunt, Gruchi, quod ſoluere nunquam
Aut ipſi, aut poſt hos ſecula longa queant.

GVIL. GVERENTAEVS LECTORI.

QVod diu multúmque ab omnibus philoſophiæ ſtudioſis efflagitatum eſt, vt quę Ariſtoteles de ratione diſſerendi Græcè ſcripſit, ea nos Latinè reddita, non modò verbis elegantibus, ſed etiã propriis, & ad authorem explicandum accommodatis ſententiis legere poſſemus: id iam Nicolai Gruchii ſingulari induſtria perfectum eſſe confido: ac ſtudiis doctorum ita ab eo ſatisfactum, vt nihil ſit, quod in eo genere amplius poſsit deſiderari. Quod etſi dictu magnũ eſt, de re præſertim tam ardua, in tam multiplici hominum iudicio: tamen eam eſſe eius viri ingenii vim & facultatem exploratum habeo, vt doctos omneis exiſtimaturos non dubitem, nullum eſſe inter tot Ariſtotelis interpretes, qui cum eo vel elegantia ſermonis, vel perſpicuitate interpretationis, vel rei ipſius cognitione ſit conferẽdus. Inter quos magna laus eſt Ioachimi Perionii viri doctiſsimi: qui primus philoſophiã à barbarie tanquam acerbiſsima ſeruitute vindicauit, & præclariſsimi ad omnem poſteritatis memoriam facti, cum magna nominis ſui gloria, auctor extitit, qui philoſophiam antea balbutientem, vel, ſi verum fatendum eſt, ineptiſsimè garrientem, ita emendauit, vt iam elegantia ſermonis poſsit cum reliquis artibus contendere. Sed quod iis ſolet cõtingere, quorum operæ ac induſtriæ nouæ, ſucceſſus plus æquo conſilio inſtitutóque reſpondet: ac maturitatem iudicii, præceps hominum commendatio præuertit: vt eo hominum de ſe iudicio, veluti vento quodam ſecundo, facilè ſe auferri patiantur, ac vltrò ab omnibus oblatam laudẽ, ingenita quadam nobis erga nos indulgentia libenter arripiant: id, ni fallor, Perionio contigit. Qui poſtquam iis, quæ primùm ex Ariſtotele in Latinum verterat, mirum in modum ſtudia hominum erexit: ac incredibilem ſui opinionem expectationémque concitauit, cùm eã maximè labore, diligentiáque tueri debuiſſet: cœpit aliquanto ſecurius in id ſtudium incumbere: & perinde ac ſi nihil ipſum in eo genere poſſet fallere, aut eadem eſſet omnium Ariſtotelis librorum ratio, ita in reliquis edendis ſe gerere, vt de ſua exiſtimatione, aut hominum iudicio, non admodum metuere videretur. Hinc factum eſt, vt ea emiſerit, quæ in feruentiſsimo illo omnium ſtudio pauci animaduerterunt: vbi deferbuit, eruditi viri non omnino probauerunt. Res tam nota eſt, tam ſermone omnium peruulgata, vt non mihi cuiuſquam odium timendum ſit, ſi quid etiam paulò liberius dixero. Quid, quòd nonnulli nouas poſt eum interpretationes ediderunt, ſuáque opera ſplendori illius tenebras offundere conati ſunt? Id autem Nic. Gruchius impium ac nepharium ratus, cuiuſuis hominis famam imminuere, nedum clariſsimi viri ſummã

Universidad de Deusto
Biblioteca

gloriam labefactare: hanc suam editionem ita temperauit, vt expectationi desiderióque doctorum satisfecerit, nec vllo modo gloriam Perionii minuerit. Nam cùm paucis abhinc annis in Lusitania philosophiã in regio gymnasio cum summa laude & admiratione omnium profiteretur: libros Aristotelis, quos nondum Perionius verterat, ipse transtulit: in aliis id fecit, quod malo in cogitatione, iudicióque aliorum relinquere, quàm in oratione mea ponere. quod ipsius factum quò magis ab omnibus desiderabatur, eò minus reprehensionem debet metuere: nisi fortè id aliquis reprehendendum putat, quod negligi non potuit sine summo Reipublicæ incommodo. Nam quòd Perionii interpretationẽ emendare maluerit, quàm nouam edere, tantum abest vt hoc illi vitio vertendum sit, vt magnam eo facto modestiæ & humanitatis commendationem apud æquos iudices eum consecuturum sperem: qui si diligẽter perspexerint, quid ipse in eo genere posit, ac in iis, quæ transtulit, nõ aliam cuiusquam operam requiri, modestissimè ab eo factum iudicabunt, quod gloriã Aristotelicæ interpretationis, quam in se totam trãsferre poterat, ita sibi cum aliis communem esse voluerit, vt maiorẽ partem ipsis relinqueret. Itaque lætor quidem ipsi Gruchio viro doctissimo & mihi amicissimo occasionem quærendi nominis in re tam illustri oblatam esse: sed multò magis studiosis philosophiæ adolescentibus gratulor, quòd habituri sint sermonis elegantiam coniunctam cum vera & certa ratione differendi: longè aliter, quàm nostro tempore à quibusdam fieri videmus, qui neglecto Aristotele, omnis memoriæ sapiẽtissimo differendi artifice, suas ineptias adolescentibus inculcant, &, quod dici solet, pro thesauro carbones indicant. quod aliquando optimi adolescentes intelligent, & moniti meliora sequentur. Vale.

INSTITVTIONES PORPHYRII, IOACHIMO Perionio interprete: per Nicolaum Gruchium correctæ & emendatæ.

QVIA necessaria est, Chrysaori, ad Categoriarum rationem, quæ ab Aristotele tradita est, generis, differẽtiæ, speciei, proprij, accidentísque cognitio, earumque rerum tractatio & ad definiendum, & ad diuidendi ac demonstrandi rationem magnum affert adiumentum: tibi quidem institui breuiter, & vt institutionis ratio postulat, quæ à maioribus dicta sunt, exponere. In quo ego prætermissis obscurioribus quæstionibus, eas interim tractabo, quæ ad sensum populatrem accommodantur. Ac primùm ne longè abeam, de generibus ac formis, cohereantne ipsa per se, an in solis animis sint: etsi cohæreat per se, vtrum corporea sint, ánne corporis expertia: & num auulsa sint & distracta ab iis quæ subiecta sunt sensibus, an in iis ipsis hæreant ac nitantur: hæc, inquam, prætermittam omnia, præsertim cùm hoc arduum sit, subtilioréque egeat disputatione. Quo autem pacto de his ipsis, illísque quæ diximus, cùm veteres omnes, tum vel maximè Peripatetici probabiliter disseruerint, quídque senserint, docebo.

De genere. I.

Genus & species non vno modo dicuntur. Nam genus dicitur aliquorum, & qui ad vnum quiddam, & qui inter se quodammodo affecti sunt, & cognatione quada coniuncti,

Universidad de Deusto
Biblioteca

multitudo. Qua quidem significatione, Herculeorum genus ex vnius Herculis collatione appellatum est, multorumque hominum inter se affectione, qui inter se coniuncti sunt ea societate, quæ ab illo ducta est, qua appellatione ab alijs generibus distinguitur. Dicitur etiam alio modo genus, vnde alicui ortus principium est, siue ab eo qui genuit, siue ab eo loco in quo quisque ortus est. Sic enim & Orestē à Tantalo, & Hylum ab Hercule duxisse genus dicimus, itémq; Pindarum Thebanū genere, Platonem Atheniēsem. Dat enim vt pater, sic patria ortus cuique initium. Quæ mihi quidem prima videtur occurrere significatio. Nam & Herculei dicuntur ij, qui ab Hercule genus habuerunt: & Cecropidæ ij qui à Cecrope, itémq; his finitimi. primumq; certe vocatum id genus est, quod cuique dat ortus causam & initium: deinde multitudo eorum, qui ab vno principio, vt ab Hercule, quasi quodam capite manarunt. Quam quidem multitudinem definiuimus, seiunximúsque à cæteris, cum vniuersam multitudinē quæ ab Hercule fluxisset, Herculeorum genus nominaremus. Iam alio etiam modo genus appellatur, id cui subiicitur species: quæ ex illis ducta videtur appellatio. Nā & initium est genus id formarum, quæ ei subiectæ sunt, & videtur vniuersam multitudinē, quæ ipsi subiecta est, continere. Sed cùm his tribus modis genus notetur, tamē de tertio apud philosophos tantùm oratio est. Idque hoc modo definiunt: Quod de multis, specie autem differentibus dicitur, cùm quid quicque sit quæritur, vt animal. Eorum enim quę dicuntur, partim de vno tantummodo dicuntur, velut indiuidua, cuiusmodi est Socrates, hic homo, hæc res: partim de multis, vt genera, vt species, vt differētiæ, vt propria, vt ac-

cidentia ea quæ communiter in multis, non propriè in vno insunt. Est autem genus, vt animal: species, vt homo: differentia, vt rationis particeps: proprium, vt aptum ad risum: accidens, vt id quod album est, quódque nigrum, & sedere. Genera autem ab iis differunt, quæ in vno solùm dicuntur, quòd in multis ipsa dicuntur. Ab iis item quæ in multis sunt hoc modo: à specie quidē, quòd species etsi de multis illa quidem dicatur, sed tamen specie minus differētibus, verùm numero. Homo enim cum species sit, de Socrate & Platone dicitur: qui non specie, sed numero solùm inter se differunt. At verò animal cùm nomen generis obtineat, de homine, boue, equóque dicitur: qui specie etiā, non solùm numero differūt. Porrò autē inter genus & proprium hoc interest, quòd proprium de vna modò specie, cuius proprium est, dicitur, iísque indiuiduis quæ species cōtinet: vt ridens de solo homine, singulísque hominibus dicitur. Genus autem non solùm de vna specie dicitur, sed de multis, iísque differētibus. Postremò genus & differentia, cōmuniáque accidentia hoc inter se differunt, quòd etsi de multis etiā specie differentibus & differentia dicantur, & communia accidētia, non tamen in quæstione dicūtur ea, qua quid quicque sit, sed in ea, qua quale quicque sit, quæritur. Si qui enim rogent, quidnam sit illud tandem, quo de hæc dicātur omnia, genus respondemus, differentias & accidentia non respōdemus: quippe cùm hęc de re dicātur, non in quæstione qua quid quicque sit, sed quale quicque sit, quæritur. Nam & cùm qualis sit homo quærit aliquis, rationis eum participem: & cùm rogamur, qualis sit coruus, nigrum esse respōdemus. Quorum rationis particeps differentia est: niger autem, accidens. At cùm interrogamur

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid ſit homo, animal reſpondemus, quod genus eſt. Quamobrem genus hoc ipſo quod in multis dicitur, ab iis ſeparatur omnibus, quæ de vno tantummodo dicuntur: quòd de ſpecie differentibus, ab aliis quæ vt ſpecies dicuntur & propria. Quod verò in quæſtione dicitur, qua rei natura indagatur, & à differentiis ſecernitur, & ab accidẽtibus communibus, quæ non in quæſtione qua vis & natura rei, ſed qua qualitas aut modus inueſtigatur, dicuntur omnia de iis, de quibus quicque dicitur. Nihil igitur redundans, nihil parum explicatum continet, quæ generis notioni conſtituta eſt definitio.

De ſpecie, II.

Species autem in vniuſcuiuſque forma dicitur. Ex quo illud, Primùm quidem ſpecies eſt digna quæ imperet. Vocatur etiam id ſpecies, quod ſubeſt generi. Hinc ſoliti ſumus dicere, hominem ſpeciem eſſe animalis, quod genus eſt, & candorẽ coloris ſpeciem, & triangulum figuræ. Quòd ſi ſpeciei fecimus mentionem, cùm generis vim definiendo explicaremus, hoc modo, Quod de multis, ſpecie autem differentibus, in rei natura quærenda dicitur: & generis, cùm ſpeciem definiremus his verbis, Species eſt quod ſubeſt generi, nemo reprehendat. Illud enim intelligendum eſt, quoniam genus alicuius genus eſt, & ſpecies alicuius ſpecies, vtendum fuiſſe neceſſariò vtroque nomine, cùm vis & natura vtriuſque definiendo aperiretur à nobis. Speciem etiam definiunt hoc modo: Species id eſt, quod generi ſubiicitur, & de qua genus in quæſtione qua quid quicque ſit quæritur, dicitur. Rurſus etiã hoc modo, ſpecies eſt quod de multis numero differentibus dicitur in quæſtione qua rei natura exquiritur.

Quanquam ſpeciei vltimæ, quæq; tantummodo ſpecies eſt, non etiam genus, hæc propria definitio eſt: aliæ ad eas etiam omnes pertinent, quæ non ſunt vltimæ. Quod hinc ſciri poteſt, quia in quaque categoria quiddã primum eſt, & quiddam vltimum: inter quæ duo, alia interiecta ſunt, quæ eadem & genera ſunt & ſpecies. Eſt autem primum genus, ſupra quod aliud genus eſſe nunquam poteſt: vltimum verò, ſpecies, quam nulla alia ſpecies ſequitur. Inter primũ autem & vltimum alia interiecta ſunt, quæ eadem & genera ſunt & ſpecies, ſed ſi cum alio alióque conferantur: idque in vna categoria perſpici poteſt. Subſtantia enim genus eſt illa quidem, quæ corpus complectitur; & corpus, corpus animatum: corpus animatũ, animal: animal, animal rationis particeps: animal rationis particeps, hominem: homo, Socratem, Platonem, & ſingulos homines: ita tamen, vt eorum omnium primum genus ſit ſubſtantia, ſolúmque genus: homo verò ſpecies vltima, & modò ſpecies: corpus autem & ſubſtantiæ ſpecies, & animati corporis ſit genus. itémq; animatum corpus, ſpecies corporis eſt, genúſque animantis. Rurſum animal, ſpecies eſt animati corporis, genus ratione vtẽtis animantis: & animal ratione vtens, ſpecies animalis eſt, & genus hominis. At verò homo animalis ratione vtentis eſt ille quidem ſpecies, ſed hominum ſingulorum eſt ſpecies tantummodo, non etiam genus. Ita quicquid ante indiuidua proximè dicitur, id omne non generis, ſed modò ſpeciei nomen obtinet. Vt igitur ſubſtantia quæ in ſummo ſita eſt, propterea ſummum genus habetur, q genus eſt nullũ ea antiquius: ſic homo quia ſpecies eſt, qua nulla ſit poſterior, & quia non eſt natura quæ in ſpecies & formas diuidi queat, ſed in ſola in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuidua(indiuiduũ enim est Socrates,itémque Plato,& hoc quod album est) ob eam causam in speciei numero modò,& vltimæ,atque,vt diximus, infimæ, nõ etiã generis,habetur. At verò quę in medio locata sunt,superiorum species & formæ,posteriorum genera dicuntur.Itaq; duæ ex his comparationes affectionesq; ducuntur: vna,qua ad superiora affecta sunt,ex qua eorum formæ speciésque appellantur:altera,qua ad inferiora, ex qua eorum genera nominantur.Summa autem & extrema vno modo solùm comparãtur . Genus enim principale,cùm sit summum omnium,ad ea affectum est quæ complectitur. ad ea autem quæ eò antiquiora sunt,quoniam summum est,primúmque principium,atque id,vt diximus, cuius nullum esse genus vllo modo potest,ad ea,inquam,nullo modo affectum est. Atque etiam infima species vnam comparationem habet,eam qua superiora & priora respicit, quorum species est: itémque eam,qua cum inferioribus confertur,non diuersam, siquidẽ indiuiduorum etiam species nominatur. Sed indiuiduorum propterea species dicitur, quòd ea complectitur:eorum autẽ quæ superiora sunt,species etiam dicitur, sed quòd eam illa continent.Primum quidem genus definiunt hoc modo,Quod cùm genus sit,nõ est species. Item hoc modo,Cuius genus aliud esse nullum potest.Speciem autem vltimam hoc modo,Quod sic species est,vt nõ etiam genus sit. Item, Quod ita species est, vt in species diuidi nullo modo queat. Item hoc modo,Quod de multis,iísque numero differentibus dicitur, cùm rei natura quærendo inuestigatur. Quæ autem inter extrema interiecta sunt, ὑπάλληλα genera ac species nominant, vnumquodque eorum ponunt esse genus & speciem, sed si ad aliud & aliud comparetur.

Nam ea omnia quæ superiora sunt & antiquiora vltima specie, ascendendo vsq; ad summũ genus, ὑπάλληλα genera & species vocantur.Vt Agamemnon, Atrides, Pelopides, Tantalides,& extremum Iouis. At in ortus quidem & familiarum descriptione ad vnũ ferè initium & quasi caput verbi gratia,ad Iouem cætera referunt. Generum autem & formarum non est eadem ratio: propterea quòd id quod est, non est commune genus omnium: nec omnia quæ sunt, vt placet Aristoteli, ad vnum primum genus capútque referuntur,sed ponenda sunt, vt ipse in Categoriis docet, decem prima genera, quasi decem initia & capita rerum. Nam si quis omnia esse dicat, ambiguè, inquit, non vna ratione appellabit. Si enim id quod est, commune genus esset omnium rerum, vna ratione ac modo esse dicerentur. Cùm verò sint decem prima, nominis est solum, non etiam rationis quæ nomini constituta est, societas & communio. Ac prima quidem decem sunt: formarum autem infimarum certus est numerus, non infinitus: indiuiduorum, quæ formas vltimas sequuntur, infinitior. Quocirca iubebat Plato eos qui à summis generibus ad infimas species descendissent, insistere: descendere autem per media iis differentiis quæ speciem complent,diuidendo: indiuidua verò omittere omnino,quòd scientia comprehendi nullo modo possent. Ac eos quidem qui descendunt ad infimas species, necesse est multitudinem dispertiendo decurrere: qui autem ad summa nituntur genera, in vnum multitudinem concludant necesse est. Nam cùm species, tum genus vel multò etiam magis, multa in vnam naturam colligit. Singulæ autem res contrà vnũ in multa partiuntur. Nam & speciei cõmunione ac so-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cietate vnum efficitur ex multis, & singulorum natura ex vna & communi re, multæ fiunt. Vt enim res singulæ diuidendi, sic quod commune est, vim comprehendendi efficiendíque vnum habet. Sed cùm quid genus esset, quid species, explicatum sit à nobis, cúmque vnum genus sit, species multæ (semper enim in multas partes genus diuiditur) genus quidē semper de specie dicitur, & superiora omnia de inferioribus: species autē neque de genere proximo, neque de superioribus vllis dicitur, quòd non reciprocetur. Aut enim paria de paribus dici oportet, vt quod ad hinniendum aptum est, de equo: aut maiora de minoribus, vt de homine animal. at minora de maioribus dici non conuenit. Neque enim vt hominē esse animal dicis, sic animal esse hominem rectè possis dicere. In quibus autem species dicitur, in iis etiam speciei genus, & generis genus ad primū vsque dicetur necessarió. Si enim verè dicitur Socrates esse homo, & homo animal, animálque substātia: verè etiā Socrates dicetur esse animal & substantia. Quando enim superiora de inferioribus dicuntur, & species de indiuiduo, & genus de specie indiuiduóque dicetur. Summum etiam genus tum de genere dicitur, aut de generibus, si multa sunt media: tum de specie, tum de indiuiduo. Nam & summum genus de omnibus generibus, formis, indiuiduísque, quæ ei subiecta sunt, dicitur: & genus quod infima specie prius antiquiúsque est, de omnibus formis infimis & indiuiduis. Quæ autem species est modò, de indiuiduis omnibus, & indiuiduum de vno solùm singulorū: indiuiduum autē Socrates dicitur, & hoc quod album est, & hic qui accedit Sophronisci filius, si modò Socratem solū filium habeat. Quæ indiuidua nominantur ex eo, quòd

ex proprietatibus suis quicque constat, quæ omnes in alio eædem esse nullo modo possunt. Socratis enim proprietates nunquam in alio eædem esse possunt: at hominis communis & vniuersi proprietates, eædem esse possunt in multis, aut potius in omnibus singulis, quia homines sint. Quare & indiuiduū à specie, & species à genere cōtinetur: quippe cū genus quiddam totum sit, pars indiuiduum, species partim pars, partim totum: ita tamen vt pars sit alterius, totum non alterius, sed in aliis sit. Siquidem totum in partibus inest. Ac de genere quidem & specie, quídque sit summum genus, quid infima species, queque eadem genera sint & species, quæ indiuidua, quótque modis genus & species dicantur, diximus.

De differentia, III.

Differentia autem cōmuniter, propriè, & maximè propriè dicitur. Aliud enim ab alio differre cōmuniter dicitur, quod sumpto vndecunque discrimine vel à se differt, vel ab altero. Nam inter Socratem & Platonem interest aliquid: & à se ipse differt Socrates, cùm puer est, & cùm in media ætate: cùm quid agit, & cùm nihil. Idq; genus differentiæ semper in discriminibus spectatur iis, in quibus rei modus & affectio consistit. Propriè autē inter aliqua interest, cùm alia affectio vel accidens, id quod elui funditus non potest, dissimilitudinem facit. Est autem affectio quæ separari non potest, qualis est cæcitas oculorū, nasi aduncitas, aut cicatrix quæ ex vulnere quasi callum obduruit. Ea autem maximè propriè inter se differunt, quæ differentia distant ea quæ speciei est efficiens. velut, hoc homo equo præstat, quòd est rationis particeps. Omnino igitur differentia omnis eum in quo sit, diuersum ab altero facit. Sed hoc interest, q̄ com-

Universidad de Deusto
Biblioteca

munis & propria dissimilem: ea autem quæ est propria maximè, omnino alium eum in quo insit, efficit: ita fit, vt quæ alium efficiunt eum, in quo sitæ sunt, eæ speciei efficiētes appellentur: quæ autem dissimilem, omnino differentiæ. Nam & rationis particeps, si ad animal addatur, id ad aliud genus transferet, speciémque animalis conficiet: at motus tantummodo ei dissimilem facit qui non mouetur. Ita differentia illa ad aliud genus animal transtulit, hæc modò dissimiles inter se res facit. Ac iis quidem differentiis quæ aliud genus efficiunt, & genera in partes diuiduntur, & conficiuntur definitiones, quoniam ex generibus & differentiis omnis constat conficitúrque definitio. Ex iis autem quæ dissimiles modò efficiunt, varietates solùm & commutationes oriũtur. Ergo vt paulò altius repetã, illud quidem iam perspicuum est, differentias alias separari posse ab eo in quo sint, alias non posse. quandoquidē moueri, stare, ægrotare, valere, & cætera eiusdem generis, separari possunt: aduncitas autem nasi, & narium, vt ita dicam, simitas, & particeps expérsque rationis, euelli distrahíque non possunt. Sed earum quæ seiungi non possunt, aliqua distinctio est. Aliæ enim ex se & vi sua conueniunt rebus, aliæ casu & fortuitó. Nam homini per se conuenit rationis particeps & mortalis, & quod aptum animum habet ad percipiendam scientiam: aduncæ autem & simæ nares, temerè & casu, non vi sua. Quocirca quæ per se insunt, eæ in definitione qua rei vis & natura explicatur, adhibentur, iisque res alia efficitur: at quæ fortè temerè, nec ad definitionem eius generis addũtur, nec aliam rem faciunt, sed modò dissimilem. Deinde quæ vi sua & per se rei conueniunt, nec amplificari, nec minui possunt: quæ

casu, etiam si separari non possunt, tamen & contentionem capiunt & remissionem. Nam nec genus de formis suis cùm dicitur, illas magis & minus sibi adiungi patitur, nec differentiæ generis, quibus diuiditur in partes: cùm præsertim ex his definitio cuiusque perficiatur, & rei nullius vis & natura, quæ vna eademq; est, imminui possit, nec amplificari. At verò aduncis simisque naribus magis & minus esse, & colore aliquo quis leuiter vel multum infici imbuíque potest. Iam ergo tria differentiarum genera esse perspicimus, & alias quæ abesse possunt, alias quæ non possunt: rursúmque earum quæ abesse non possunt, quædam quæ vi naturáque sua adsunt, nonnulla quæ casu & fortuitó. Rursus ex iis differentiis quæ per se inhærent, aliæ sunt, quibus genera in partes & formas diuidimus: aliæ, quæ speciem efficiant. Velut quoniam animalis per se differentiæ hæ sunt, animatum, sensus compos, rationis particeps, & expers rationis, mortale & immortale: hæ quidem duæ differentiæ, animatum & sensus particeps, animalis vim naturámque ac speciem absoluunt: (est enim animal nihil aliud, quàm natura animata, sensus compos) hæ autē, mortale & immortale, rationis particeps & rationis expers, genus in partes diuidũt: his enim in formas & species genera partimur. Sed quæ genera dispertiunt, eædē formas speciésque complent, cùm præsertim his differentiis, particeps rationis, & expers rationis, mortale & immortale, animal distribuatur in partes: ita tamen vt particeps rationis & mortale, hominis: particeps rationis & immortale, deorum: expers rationis & mortale belluarum genus compleant. Eadémque ratione cùm summæ substantiæ differentiæ diuidentes hæ sint, animatum, in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

animum, sensus particeps, sensus expers: ex his duæ illæ animatum & sensus particeps, ad substantiam additæ, animal complent: hæ autem, animatum & sensus expers, plantam. Quoniam igitur hæ omnes vno modo sumptæ & intellectæ efficientes sunt formarum, alio modo generum diuidentes, factum est vt procreatrices formarum omnes sint appellatæ: quarum quidem in generum diuisionibus, rerúmque naturis definiendo explanandis vsus est maximus. at earum quæ vt casu & fortuitò conueniant, separari non possunt, non item: ac earum multò etiam minor, quæ abesse possunt. Has autem definiunt hoc modo, Differentia est qua forma & species genus superat. Homo enim ratione & mortalitate vincit animal. nam animal nullam omnino earum continere, non est verum: vnde enim formæ differentias haberent? neque verò omnes habet contrarias, quoniam isto pacto eadem res simul contrarias formas haberet: sed vi sua in se differentias quæ eis subiectæ sunt, genera complectuntur, re vera & actu nullam. Ita fit, vt nec quippiã ex iis quæ nulla sunt, fiat: nec in eodem sint simul formæ contrariæ. Atque etiam hoc modo eam definiunt, Differentia est quæ de multis, specie autem differentibus, in quæstione qua quale quid sit indagatur, dicitur. Nam rationis particeps, & mortale de homine dicuntur, sed in quæstione qua quale quicque sit, non in ea qua quid quicque sit, quæritur. Cùm enim quid sit homo interrogamur, aptè respondemus, animal: cùm verò quale sit animal rogamur, particeps rationis & mortale rectè respondeamus. Nam res omnes ex materia & specie constant, aut ex iis quæ proportione materiæ & speciei dicuntur. Vt enim statua ex æris materia fit, & ex figura

tanquã ex specie: sic homo & communis & sub ratione speciei, ex genere proportione materiæ, & ex differentia proportione speciei efficitur. Atque vt illic totum quiddam est statua, sic hic animal rationis particeps mortale, homo. Definiunt eam etiam hoc modo, Differentia, id est, quod vim habet ad ea secernenda quæ subiecta sunt sub idem genus. Rationis enim particeps, & expers rationis, hominẽ equúmque qui eidem generi quod est animal, subiecti sunt, inter se distinguit & separat. Et hoc modo, Differentia est, quo quicque distinguitur. Neq; enim genere inter se homo & equus differunt, quòd & nos & equi sumus animantes: sed particeps rationis cùm accessit, nos ab illis separauit. Item rationis participes sumus nos quidem & angeli: sed cùm additũ fuit mortale, nos ab illis distinxit. Sed illud intelligi par est, eos qui accuratius & subtilius differentiæ perspiciunt ac persequuntur rationem, non quiduis eorum quæ separant, omnia quæ eidem generi tributa sunt, in differentiarum numero habere, sed quod ad rem eiúsque vim & naturam aperiendam pertineat, quódque sit pars rei. Non enim aptum esse ad nauigandum differentia hominis est, etiam si hominis sit proprium. Dicamus enim licet, animantium alios aptos esse ad nauigandum, alios non esse, hominem ab aliis separantes: tamen aptum esse ad nauigandum, non explet naturam hominis, nec eius pars est, verùm consequens naturæ vis quædam: quòd non sit differentia talis, quales sunt eæ quas efficientes formarum appellauimus. Quamobrem differentiæ procreatrices specierum sunt omnes quæ species inter se distinguunt, quæque in rei natura explananda adhibentur. Ac de differentia quidem satis ferè dictum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De proprio, IIII.

Proprium autem diuidunt quadripartitó. Nam & quod uni soli speciei, neq; toti cõuenit, ut homini mederi, uel geometræ fungi munere, proprium appellant: & quod toti speciei, etsi non soli, uelut homini bipedem esse: & quod in sola totáque specie, ídq; interdũ reperitur, ut omni homini in senectute canescere: & quartum id, in quod hæc omnia cõcurrunt & conueniunt, quod in sola totáque specie, ídque semper intelligitur, ut in homine, natum essẽ ad risum. Quanquam enim non ridet semper, tamen ridens dicitur: non quòd semper rideat, sed quòd semper insitam habeat ridendi facultatem. Quod ei æquè naturale est, atque equo aptum esse ad hinnitum. Atque hæc illi propria maximè appellãt, quòd reciprocentur. Si enim equus sit, etiam aptus erit ad hinniendum: & si quid aptum sit ad hinniendum, continuò equus sit necesse est.

De accidente, V.

Accidens verò est, quod adest & abest sine eius rei, in qua situm est, interitu. Cuius genera duo sunt: alterum, quod separari potest: alterum, quod non potest. Ac dormire quidem in iis est quæ separari possunt: nigror sic in coruo & Æthiope inest, ut separari non possit. Potest enim & coruus albus & Æthiops intelligi mutato colore, sine interitu rei cui inhæret. Definiunt illud etiam hoc modo, Accidens est quod & inesse in eadem re, & non inesse potest. Item, Quod nec genus est, nec differentia, nec species, nec proprium, sempérque in subiecta re inhæret. Expositis omnibus his quę nobis proposita erant ad dicendum, uelut quid genus esset, quid species, quid differentia, proprium & accidens: iã quid

commune inter se habeant, quid proprium, disseramus.

De communitatibus & differentiis quinque vocum, VI.

Cõmune est quidem omnium, ut dixi, de multis dici: sed ita tamen, ut genus ac differentia de formis & indiuiduis, quæ sunt eis subiecta, dicantur: species autem, de suis indiuiduis: proprium, de specie cuius sit proprium, & de indiuiduis quæ speciei subiecta sint: accidẽs, & de formis, & de indiuiduis. Nam animal de equo & boue, quæ species sunt, & de hoc equo & hoc boue, quæ sunt indiuidua, dicitur. Rationis autem expers tum de equo ac boue, tum de singulis dicitur. Sed species, qualis est homo, de singulis hominibus modò dicitur. At proprium & de specie cuius est proprium, & de indiuiduis illi speciei subiectis dicitur. Ut quod aptum est ad risum, de homine & de hominibus singulis. Quod verò nigrũ est, de specie coruorum, & de singulis coruis, quoniam accidens est quod separari nõ potest, dicitur: & moueri quod accidens est, quod potest separari, de homine equóque dicitur: sed ita, ut primùm de indiuiduis, secundo autem loco de iis etiam quæ indiuidua continent.

De communitatibus & differentiis generis & differentiæ, VII.

Communis est autem generi cum differentia, formarum complexio. Differentia enim species complectitur, etsi non omnes quas genus. Particeps enim rationis etsi non continet ea quæ sunt expertia rationis, ut animal: at certè hominem & angelum qui species sunt, continet. Quæque de genere, quia genus sit, dicuntur, omnia de formis iis quæ illi subiectæ sunt, dicantur necesse est. Sicuti quæ de diffe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rentia vt differentia est, dicuntur, eadẽ etiã de specie quam illa efficit, dicuntur. Nam quoniam animal genus est, de eo quasi genere dicetur essentia, & quod animatum est, & quod sensum habet. Quinetiam de formis omnibus quæ animali subiectæ sunt, hęc ipsa vsque ad individua dicentur. Quoniámque particeps rationis differentia est, de eo differẽtię nomine dicetur id quod ratione vtitur: nec de eo solùm quod est particeps rationis, sed de iis etiam formis, quas id quod rationis est particeps, complectitur. Hoc etiam cõmune illorum est, quòd generibus differentiisque sublatis, tollũtur vnà ea omnia quæ illis subiecta sunt. Vt enim si nullum sit animal, nec equus est, nec homo: sic si nihil sit rationis particeps, animal quod ratione vtatur, cõstare nullo modo potest. Proprium autem generis est, in pluribus dici, quàm differentiam, quàm speciem, quàm proprium, quàm accidens. Cùm enim animal in homine, equo, aue, & angue dicatur, tamen quadrupes de iis tantũ quæ quatuor pedes habent, & homo in solis individuis, quod ad hinnitũ natum est, in solo equo, & singulis. Itémque accidens in paucioribus dicitur. Sumendæ autem sunt differentiæ, quibus genera in partes diuiduntur, non quæ generis vim naturámque complent. Deinde differẽtiam genus vi sua continet, quandoquidem animalium aliud rationis particeps, aliud expers: differẽtia autem non continet genus. Tũ antiquiora prioraq́, sunt genera iis differẽtiis, quæ illis subiectæ sunt. Itaque si tollũtur, tollũt differẽtias, nec ab illis vnà tollũtur. Sublatis enim animantibus, rationis cõpotibus & expertibus nihil loci relinquitur. At verò genera non tollunt differentiæ. vt enim omnes tollantur, tamen substantia animata, sensus cõpos, quod animal

est, mẽte & cogitatione intelligetur. Præterea genus in quæstione qua natura rei inuestigatur, dicitur: differẽtia in quæstione, vt dixi, qualitatis. Genus etiam in quaque forma & specie vnũ est, vt in homine genus est animal, differẽtię multæ, vt quod rationis est particeps, quod mortale, quod ad mẽtem & scientiam percipiendam natum est, quibus à cæteris animantibus distinguitur. Postremò genus materiæ simile est, formæ differẽtia. Multa sunt præterea quæ generis differentiæque propria sunt & cõmunia, sed hæc satis multa sunt.

De communitatibus & differentiis generis & speciei, VIII.

Genus quidem & species cõmunem habent eam dicendi rationem, qua in multis, vt dixi, reperiuntur. In quo speciem illam intellectam volo: quæ species modò est, nõ etiam genus, cùm accidit, speciem atque genus esse. Hoc etiam illorũ commune est, quòd priora sunt iis, de quibus dicuntur, & quòd vtrunque quiddam totum est. Sed hoc differunt, quòd genus species complectitur: species continẽtur, nec genera continẽt: quippe cùm in pluribus genus, quàm forma dicatur. Præterea genera præponi oportet, quæ differentiis iis, quas efficientes formarum diximus, quasi efformata, species compleãt & absoluant. Itaque priora sunt naturæ ordine genera, tollúntque, neque tolluntur. Si enim sit species, genus etiam omnino est: at si genus sit, non continuò species est. Genera etiam vna ratione de omnibus formis quæ ei subiectæ sunt, dicuntur, formæ de generibus non item. Iam hoc superant formas genera, quòd formas complectuntur: formæ autem genera, quòd proprias differentias. Præterea nec species summum, nec genus infimum locum obtinere potest.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De communitatibus & differentiis generis & proprij, IX.

Generi cum proprio hoc cõmune est, quod species sequuntur. Vt enim si quid sit homo, idem animal: sic si quid sit homo, continuò ad risum aptum sit necesse est. Illud etiam quod æquè genus de formis dicitur, atque proprium de iis indiuiduis quæ ipsum participant. Æquè enim homo & bos animantes sunt, & Anytus & Melitus æquè apti ad risum. Atque etiam illud commune est, quòd vna ratione & genus de suis formis, & proprium de iis quorum proprium est, dicitur. Inter ea autẽ interest, quòd genus prius est, posterius proprium. Primùm enim animal esse debet, deinde differentiis propriisque distingui ac diuidi. Et genus quidem de multis formis dicitur, proprium autem de vna aliqua forma, cuius sit proprium. Præterea proprium vicissim commeat retro, cùm de eo dicitur, cuius est propriũ: at genus de nullo vicissim dicitur. Nõ enim si quid sit animal, id cõtinuò sit homo: neque si quid animal, idcirco aptum sit ad risum: sin aliquid sit homo, continuò etiam aptum animum ad risum habeat necesse est: vicissimque si quid aptum animum ad risum habeat, homo. Præterea inest propriũ in tota specie cuius proprium est, & in sola ea, idque semper: genus verò etsi in tota specie cuius genus est, & semper, attamen non in sola ea reperitur. Præterea si propria tollantur, non etiam genera secum vnà tollunt: cùm interim sublatis generibus, formæ eæ, quarum sint propria, constare nullo modo possunt: ita sublatis iis, quorum sunt propria, ipsa etiam tollantur necesse est.

De communitatibus & differentiis generis & accidentis, X.

Communis est generi cum accidente, de multis, vt dixi, dicendi ratio, siue in iis sit accidẽtibus quæ separari possunt, siue in iis quę non possunt. Nam & moueri in multis dicitur, & quod nigrum est, in coruis & Æthiopibus, aliísque nonnullis quæ sine animis sunt. Hoc autem inter genus accidénsque interest, quòd genus formis prius sit & antiquius, accidentia posteriora formis. Vt enim accidens statuatur id quod abesse non potest, certè id accidente prius est, cui inhæret: hoc etiam, quòd æquè genere participãt ea, quæ illo participant, accidens non æquè. Contentionem enim remissionémque capit accidentium communio, generum non item. Item, quòd primùm in indiuiduis accidentia inhærent, genera & species naturæ ordine priora sunt indiuiduis substantiis. Et quòd genera in quæstione naturæ de iis, quæ illis subiecta sunt, dicuntur: accidentia verò in quæstione qualitatis vel modis cuiusuis rei. Si enim rogatus fueris qualis sit Æthiops, nigrum esse respondebis: aut quomodo affectus sit Socrates, ægrotare eum, vel valere dices. Ac genus quidem quid à cæteris quatuor differat, diximus. Vnumquodque autem eorum à quatuor cæteris etiam differre videbitur. ita cùm quinque sint, & vnumquodque à cæteris quatuor distet, effici videtur, vt quater quinque ducta, viginti differentias omnes expleant. Non ita est: sed quoniam semper enumerantur deinceps, ex duobúsque vna differentia, quia iam sumpta est, relinquitur, ex tribus duæ, ex quatuor tres, ex quinque quatuor: profectò ex quatuor, tribus, duabus, & vna, decem fiunt & colliguntur differentiæ. Nam quo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

niam quid genus à differentia, quid à ſpecie, quid à proprio & accidente differret, dictum eſt, idcirco quatuor hinc oriuntur differentiæ. Quid autem differentia à genere differret, tum dixi, cùm quid ab ea differret genus oſtendi. Reliquum eſt igitur, vt quid à ſpecie, proprio & accidente differat, doceamus, ex quo tres naſcuntur. Rurſum quid ſpecies à differentia intereſſet, dixi, cùm quid differentia à ſpecie diſtaret, dicerem. quid etiam differret à genere ſpecies docui, cùm quid genus à ſpecie differret, docerẽ. Ita reſtat, vt quid ſpecies à proprio & accidente differat, diſſeramus: quæ duæ fient differentiæ. Illud tandem ad diſputãdum relinquetur, quid inter proprium interſit & accidens: quandoquidẽ quid à ſpecie, quid à differentia & genere differret, antè docui, cùm eorum inter ſe differentiam traderem. Si ergo quatuor generis, differentiæ tres, ſpeciei duæ diſtinctiones in vnum conferantur, ſi denique proprij ab accidente vna, certè ex omnibus decem fient: quarum quidem quatuor generis & ceterorum iam oſtendimus.

De communitatibus & differentiis ſpeciei & differentiæ, XI.

Communis igitur differentiæ cum forma, par æquáque communio eſt. Singuli enim homines æquè participes ſunt hominis differentiæque rationis, ex qua participes rationis nominantur. Hoc etiam iis commune eſt, quòd ſemper adſunt iis, quibus ipſorum conuenit communicatio. Semper enim Socrates & rationis eſt particeps & homo. Proprium autem differentiæ eſt, in quæſtione dici qua quale quicque ſit, ſpeciei verò in ea qua quid quicque ſit, quæritur. Nam ſi homo qualitate aliqua affectus ſumatur & intelligatur, non

omnino qualis ſit, ſed quia differentiæ generi accommodatæ eum talem fecerint. Iam in multis formis ſæpe differentia cernitur, velut quadrupes in pluribus animantibus ſpecie differentibus: ſpecies autẽ ſola indiuidua quæ ſub ſpecie ſubiecta ſunt, complectitur. præterea prior eſt differẽtia ea ſpecie quæ ex ipſa nominatur. quandoquidem ſublato eo quod rationis eſt particeps, homo cõſtare nullo modo poteſt: at homine ſublato, quod rationis eſt particeps, minimè tollitur, cùm angelus cohæreat. Præterea coniungitur differentia cum alia differentia. Siquidem quod rationis eſt particeps, quódque mortale, in vim naturámque hominis concluduntur. Species autem cum ſpecie non copulatur, vt aliud inde genus oriatur. Equam enim quandam ſi certus aſinus cõtrectet, inde mula naſcitur: at ſi omnino equam aſinus contrectet, nunquam mulam poſſit gignere.

De communitatibus & differentiis differentiæ & proprij, XII.

Differentiæ autem cum proprio hoc commune eſt, quòd æquè illis participant ea, quibuſcum communicãtur. Æquè enim id omne quod particeps eſt rationis, eſt compos rationis: & quæ nata ſunt ad riſum, æquè nata ſunt omnia. Illud etiam iis commune eſt, & ſemper conuenire & omnibus quæ continent. Quanuis enim animal bipes debilitatum quid habeat, ad id certè ad quod natum eſt, ſemper accommodabitur. Et id quod ad riſum natum eſt, etiamſi non rideat ſemper, tamen ex eo, ad quod natum eſt, ſemper intelligetur. Differentiæ autem proprium eſt, plerunque in multis formis contineri, vt rationis particeps in angelo & homine dicitur. Proprium autem in vna ſpecie cuius eſt pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

prium. Et differentia quidem ex iis consequens est, quorum differentia, etsi id vicissim retrò non commeet. Proprium autem vicissim etiam retrò cõmeat, quòd reciprocetur ipsum, & ea quorum proprium est.

De communitatibus & differentiis differentiæ & accidentis, XIII.

Hoc differentiæ cum accidenti cõmune est, quòd in multis dicuntur. Cum eo etiam quod separari non potest, illud commune est differentiæ, quòd semper & omnibus quæ complectuntur, conueniunt. Nam bipes semper homini conuenit, & nigror coruis omnibus. Sed hoc differũt, quòd formas differentia continet, nec continetur: (nam & angelum & hominẽ particeps rationis complectitur) accidens verò quodammodo cõplectitur, quia sit in multis: quodammodo continetur, quod non vnum aliquod accidens, sed multa recipiant ea, quibus inhærere solent. Præterea nec intendi differentia, nec remitti potest: at accidentia & intentionem capiunt & remissionem. Cúmque contrariæ differentiæ misceri iungíque inter se non possint, tamen contraria sæpe accidentia coniunguntur. Ac differentiæ quidem & aliorum hæ sunt communitates ac proprietates. Species autem quid à genere differret, & differentia, dictum est tum, cùm quid genus & differentia à cæteris distaret, ostendimus. Restat vt quid à proprio & accidente interfit dicamus.

De communitatibus & differentiis speciei & proprij, XIIII.

Hoc igitur speciei cum proprio cõmune est, quòd inter se reciprocantur. Nam si quid homo sit, etiam aptum ad risum erit: & si quid aptũ ad risum sit, homo. Nam sæpe diximus,

quod aptum est ad risum, ex eo, quod natum sit ad risum, intelligendum esse. Atque etiam illud commune est, quòd æquè conueniunt. Æquè enim & species insunt in iis, quibus cum communicantur, & propria in iis quorum sunt propria. Hoc verò differunt, quòd species, aliorum esse genus potest, proprium aliorum proprium esse non potest: quódque species antè cohæret, quàm proprium, propriũ speciei innascitur. Sit enim homo necesse est, vt sit aptus ad risum. Cúmq; species semper in subiecta re insit reipsa, proprium interdum potentia inest, atque interdum solũ adesse potest. Homo enim semper est Socrates, non semper ridet, quanquam semper ad risum aptum animum habeat. Præterea quorum definitiones diuersæ sunt, ea inter se differunt. Cùm denique speciei sit subesse generi, de multísque dici in quæstione qua rei natura quæritur, queque sunt eiusdem generis: proprij est, vni alicui, eique omni sempérque conuenire.

De communitatibus & differentiis speciei & accidentis, XV.

Hoc autem commune speciei cum accidente est, quòd in multis dicuntur. Raræ autem sunt aliæ communitates, quòd id quod accidit, & id cui quid accidit, distent inter se plurimum. Proprium autẽ speciei est, in quæstione qua quid quicque sit quæritur, de iis dici, quorum est species: accidentis autem in ea qua quale quid sit, aut quomodo affectum sit. Illud etiam speciei proprium est, quòd vniuscuiusque rei natura vnius est formæ particeps: multorum verò accidentium, & eorum quæ separari possunt, & eorum quæ nõ possunt. Præterea species antè intelliguntur, quàm accidentia, etiam si non possint seiungi, (rem enim subiici oportet, vt ei quid ac-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cidat) accidentia verò posterius nascuntur, habéntque naturam suam omnem in subſtãtia cohærentem. Speciei etiam æqua est parq; communio, accidentiũ, etiam eorum quæ seiũgi non possunt, non item. Quoniam Æthiops alius alio colore nigro potest magis minúsve imbui & inſici: nunc superest vt de proprio & accidẽte disseramus. Quid enim proprium à specie, quid à differentia & genere differret, diximus.

De communitatibus & differentiis proprij & accidentis, XVI.

Commune est illud proprio cum accidenti indiscreto, quòd illa in quibus cernũtur, constare sine ipsis nullo modo possunt. Vt enim constare homo sine eo nõ potest, quod ad risum aptũ sit: sic esse sine nigro colore Æthiops nullo pacto potest. Et quemadmodum in iis omnibus, quorum est proprium, & semper inest proprium: ita accidens quod seiungi non potest. Hoc verò differunt, quòd proprium vni modò speciei conuenit, velut homini id quod ad risum aptum est: accidẽs autem quod seiungi non potest, velut niger non solùm Æthiopi cõuenit, sed coruo etiam, & carboni, & ebeno, aliísque nõnullis. Iam proprium, & id cuius est proprium, reciprocantur, in omnibúsque æquè inest proprium: accidẽs autem id quod separari non potest, non reciprocatur. Propriorum etiam æqua est párque communio, accidentium alia maior, alia minor. Sunt præterea aliæ multæ communitates & proprietates eorum omnium quę adhuc cõmemorauimus, sed hæ satis multę sunt ad ea discernenda, eorúmque inter se comprobandas communitates.

FINIS.

ARISTOTELIS CATEGORIAE,

Ioachimo Perionio interprete, per N. Grouchium correctæ & emendatæ.

PARISIIS,

Ex Typographia Thomæ Richardi, sub Bibliis aureis, è regione Collegij Rhemensis.

1562.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aristotelis Stagiritæ Categoriæ, interprete Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno.

Ὁμώνυμα dicuntur quorum nomen solum commune est, definitio autem naturæ, nomini congruens, alia atque alia, vt animal, id quod homo est, & depictum animal. Hæc enim nominis tantummodo societate conuncta, definitione ea quæ naturam eorũ, vimq; nominis explicat, differunt. Si quis enim quæ sit vtriusq; eorũ natura, quia animalia sint, dicat, vtriusque propriam constituet definitionem.

Synonyma autem dicuntur, quorum & nomen commune est, & eadem nomini attributa naturæ definitio, vt animal, id quod homo est, & id quod est bos. Nam & animal communi nomine eorum vtrunque appellatur, & eadem est quæ naturam explicat, definitio. Etenim si quis reddat definitionem quæ quid sit vtrunque, quatenus animalia sunt, explicet, certè eandem attribuet vtrique. Paronyma autem vocantur ea, quę orta ab vno variè commutantur, vt à grammatica grammaticus, fortis à fortitudine.

Eorum quæ dicuntur partim coniuncta sunt, partim simplicia. Ac coniuncta quidem, vt homo currit, homo vincit. simplicia sunt, homo, bos, currit, vincit.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, nec in subiecto insunt vllo, vt homo: de subiecto enim dicitur quopiam homine, in subiecto autem nullo inest. Alia in subiecto sunt illa quidem, sed de subiecto nullo dicuntur. In subiecta autem re esse dico id, quod in re aliqua inest, non tan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam pars, nec ab eo cui inest, seiungi separarique potest. Veluti grammatica aliqua in subiecto inest animo, sed de subiecto nullo dicitur. Eodémque modo hic vel ille candor, est ille quidem in subiecto corpore (est enim in corpore color omnis) attamen de nullo subiecto dicitur. Quædam & de subiecto dicũtur, & sunt in subiecto, vt scientia in subiecto animo inest, ac de subiecta grammatica dicitur. Nonnulla nec in subiecto sita sunt, nec de subiecto dicuntur vllo, vt singuli homines, vt singuli equi. Nihil enim eius generis neque in subiecto est, neque de subiecto vllo dicitur. Omnino autem & indiuidua & res singulæ de subiecto nullo illa quidem dicuntur, sed eorum nonnulla in subiecto esse nihil prohibet. Nam grammaticæ singulis sunt in iis, quæ in subiecto insunt, nec de subiecto vllo dicuntur. Cùm alterum de altero tanquam de subiecto dicitur, quicquid de prædicato dicitur, id omne de subiecto quoque dicetur. Veluti quia homo de quopiam homine dicitur, & animal de homine: ob eam etiam causam animal de singulis hominibus dicetur. Singuli enim homines & homines sunt & animalia. Quãdo genera diuersa sunt, nec vnum ab altero continetur, eorum etiam differentiæ specie differunt, vt animalis & scientiæ. Animalis enim differentiæ sunt, terrenum & bipes, & volucre, & aquatile: at verò harum nulla scientia est. quoniam inter scientiam & scientiam hoc ipso, quòd bipes sit, nihil interest. Eorum autem generum, quorum vnum altero continetur, nihil prohibet easdem esse differẽtias. Nam superiora genera de iis quę eis subiecta sunt generibus dicũtur. Ita fit, vt omnes quæ sunt prædicati, subiecti etiam sint futuræ differentiæ. Quæ autem simplicia sunt, ea vel sub-

stantiam significant, vel quantitatem, vel qualitatem, vel quæ cum aliquo comparantur, vel locum, vel tempus, vel situm, vel habere, vel facere, vel pati. Est autem substantia, vt populariter dicã, vt homo, vt equus. Quantitas, vt quod duorũ cubitorum est, quódque trium. Qualitas, vt candor, grammatica. Quæ cum aliquo comparantur, vt duplum, vt simplum, vt maius. In loco, vt in foro, in Lycio. In tempore, vt cras, anno superiore. Situm esse, vt iacere, vt sedere. Habere, vt armatum esse, vestitũ esse. Facere, vt secare, vrere. Pati, vt secari, vri. Nihil autẽ eorum quæ enumerata sunt, per se affirmationem aut negationem faciunt: sed ex eorum mutua quadã coniunctione omnis & affirmatio & negatio nascitur. Nam & omnis affirmatio & negatio aut vera est, aut falsa: & nihil eorũ quæ simplicia sunt, nõ coniuncta, verum est aut falsum, vt homo, vt candor, vt currit, vt vincit.

De substantia.

SVBSTANTIA autem, quæ & propriè & primùm, & maximè appellatur, ea est, quæ nec de subiecto vllo dicitur, nec in subiecto vllo inest, vt quidam homo, quidam equus. Secundo autem loco substantiæ vocantur species eæ, in quibus quæ primæ nominantur naturæ, insunt. Itémque earum formarum genera, velut quispiam homo, specie quidem hominis cõtinetur: speciei autem genus est animal. Hæ igitur secundæ naturæ substantiæque nominantur, vt homo, vt animal. Perspicuum est autem ex iis quæ dicta sunt, eorum quæ de subiecto dicũtur, necesse esse, & nomen de subiecto dici, & definitionem: vt homo de subiecto quopiam homine dicitur, & nomen etiam dicitur. Siquidem quempiam hominem tu hominem rectè appellabis. Atque etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

hominis de aliquo homine dicetur definitio. Homo enim quispiam, & homo est, & animal rationis particeps, mortale. Ergo & nomen de subiecto dicetur, & definitio. At verò eorum quæ in subiecto cõtinentur, permulta sunt, quorum neque nomẽ, neque definitio de re subiecta dicitur: nonnullorum nomen nihil prohibeat dici de subiecto interdum, etiã si non possit definitio. Veluti candidum cùm sit in subiecto corpore, de subiecto dicitur: candidum enim corpus dicitur. At candidi definitio nunquam de corpore dicetur. Cætera verò omnia vel de primis substãtiis subiectis dicuntur, vel in iis subiectis continentur. Quod perspici exemplis potest, veluti animal de homine dicitur, de quopiam igitur etiam homine dicetur. Si enim de singulorum hominum nemine, ne de homine quidem dicetur omnino. Rursum inest color in corpore, ergo & in aliquo corpore. Nam si in nullo est singulorum corporum, neque in vniuerso corpore. Ergo hoc iam apparet, reliqua omnia aut de subiectis primis substantiis dici, aut in eis inesse subiectis. Quocirca sublatis primis naturis atque substantiis, nihil loci relinquitur cæteris omnibus. Porrò secundarum substantiarũ species magis substantia est quàm genus, quoniam ad primam naturam propius accedit. Si enim quid sit prima essentia quispiam explicet, planius id & aptius faciat vsus specie, quàm si genus adhibuisset: veluti apertius cuiusdam hominis naturam explicabit, qui hominem esse dicet, quàm qui animal. Est enim magis propria species cuiuspiam hominis, at genus communius. Item si quis quid sit aliqua arborum singularum aperiat, apertius docebit, si arborem dicat esse, quàm si plantam. Iam primæ substantiæ, quia cæteris omnibus

subiectæ sunt, reliquaque omnia de eis dicuntur, aut in eis sunt, idcirco maximè substantiæ naturæque nominantur. Quam autem habent rationem ad cætera omnia primæ essentiæ, eandem habet species ad genus. Subiicitur enim generi species, quippe cùm de speciebus genera dicantur, nec species generibus ex hac parte respondeant. Ita fit etiam ex his, vt species magis, quàm genus nomen obtineat substãtiæ. At verò species nulla earum quæ genera non sunt, magis quàm altera substantia est. Nemo enim cuiquam singulorum hominum, nomen hominis adhibebit aptius, quàm bouis, cuipiam boum singulorum. Similitérque in primis essentiis ac naturis nihil magis aliud alio substantia est. Neque enim quisquam singulorum hominum verius essentia est, quàm bos aliquis. Iure autem post primas essentias species solæ ac genera essentiæ secundæ nominantur. Hæc enim sola eorum quæ dicuntur, quæ vis sit primæ substantiæ, explicant atque declarant. Nam si quis velit explicare quæ vis sit & natura cuiuspiam hominis, ísque vel speciem afferat vel genus, aptè ille quidem fecerit, licet planius si hominem esse dicat, quàm si animal, fecisse videatur. At si quid cæterorum omnium afferat, alienum id futurum est, & ad eam rem minimè accommodatum: vt si candidum eum dicat, vel currere, aut aliud quiduis generis eiusdem. Quapropter ex reliquis rebus omnibus hæ solæ merito substantiæ vocantur. Præterea quoniam cæteris omnibus primæ substantiæ subiectæ sunt, quoniámque reliqua de eis omnia dicuntur, vel insunt in ipsis, ob eam causam principales dicuntur substantiæ. Quòd autem sunt ad cætera omnia primæ substantiæ, hoc & genera sunt & species primarum sub-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtantiarum ad reliqua omnia. De his enim cætera omnia dicuntur. Vt enim quempiam hominem grammaticum dices, ſic & hominem grammaticum & animal: ſimilitérque in cæteris omnibus. Hoc autem omni ſubſtantiæ commune eſt, non ineſſe in ſubiecto. Nam nec in ſubiecto prima ſubſtantia eſt, nec de ſubiecto vllo dicitur. De secũdis etiam id perſpicuum eſt, eas in nullo eſſe ſubiecto. homo enim etſi de ſubiecto quopiam homine dicitur, tamen in nullo ſubiecto ineſt. Neque enim in quodam homine homo ineſt. Itémque animal de ſubiecto quopiam homine dicitur, cùm interim animal in aliquo homine non inſit. Iam verò eorum quæ in ſubiecto inſunt, nihil impedit quo minus nomen illud quidem interdum de ſubiecto dicatur, ſed tamen nũquam definitio poteſt. At ſecundarum ſubſtantiarum & definitio de ſubiecto & nomen dicitur. Hominis enim alicui homini conuenire dicas definitionem, itémque animalis. Non igitur in iis quæ in ſubiecto inſunt, eſſe ſubſtantia vllo modo poteſt. Sed non eſt ſubſtantiæ hoc proprium: quinetiam ſunt in iis, quæ non ſunt in ſubiecto, differentiæ. Nam gradiens & bipes de ſubiecto aliquo homine dicuntur, nec ſunt in ſubiecto vllo. Neque enim in homine bipes ineſt, neque gradiẽs. Atque etiam de eo differentiæ definitio, cuius eſt differentia, dicitur: vt ſi gradiens de homine dicatur, dicetur etiam de homine gradiẽtis definitio. Eſt enim homo gradiens. Nec verò conturbare nos debent ſubſtantiarum partes, quaſi inſint in totis vt in ſubiectis, ne quando eas ſubſtantias negare cogamur. Ea enim in ſubiecto eſſe negauimus, quæ vt partes ineſſent. Hoc autem eſſentiis ipſis & differentiis tributum eſt, vt de quibus ipſa dicuntur, συνωνύμως dicantur. Omnes enim quæ ex illis ducuntur dicendi rationes, aut de indiuiduis, aut de formis dicuntur. Ex prima enim ſubſtantia, quoniam de ſubiecto nullo dicitur, nulla dicendi ducitur ratio. At ſecundarum ſubſtantiarum formæ de indiuiduis dicuntur: genus autem & de ſpeciebus & de indiuiduis. Itémque differentiæ de formis indiuiduíſque dicuntur. Atque etiam primæ ſubſtantiæ, & formarum ſibi vendicant & generum definitionem, & ſpecies illã generis. Quæ enim de prædicato dicuntur, de ſubiecto quoque dicuntur omnia. Eodémque modo differentiarum definitio formis & indiuiduis accommodanda eſt. Synonyma autem definita ſunt ea, quorum nomen commune eſt, eadémque definitio. Omnia igitur quæ à ſubſtantiis & differentiis proficiſcuntur, συωνύμως dicuntur. Omnis etiam ſubſtantia quiddam hoc vel illud ſignificat. Ac in primis quidẽ eſſentiis non eſt id dubium, ſed verum eſt eas hoc quiddam ſignificare, vel illud, præſertim cùm indiuiduum, quódq; vnum numero eſt, declaretur illis & exprimatur: ſecundę autem videntur illæ quidem ſimiliter, figura appellationis, hoc quippiam ſignificare, cùm dicitur homo vel animal, non tamen id verum eſt, ſed qualitatem potius ſignificant. Neq; enim res vna ſubiecta eſt, vt in prima ſubſtantia: ſed de multis homo animálq; dicuntur, quanquam non omnino qualitatem ſignificat, ſicut album. Nomen enim albi, niſi qualitatem nihil ſignificat omnino. At genus & ſpecies cum ſubſtantia qualitatem adſignificant: ſignificant enim talem aliquam ſubſtantiam. Sed genere quàm ſpecie plura explicãtur: quoniam qui nomen animalis profert, plura quàm is qui hominis complectitur. Iam hoc etiam ſubſtantiis inſitum eſt, vt ipſis nihil ſit

Universidad de Deusto
Biblioteca

contrarium. Nam primæ quidem ſubſtantiæ vt cuipiam homini vel cuipiam animali, quid contrarium eſſe poſſit? Nihil enim eis repugnat, ne homini quidem aut animali. Sed hoc proprium non eſt ſubſtantiæ: quinetiam in pleriſque aliis rebus hoc cernitur, veluti in quantitate. Neque enim rei duorum cubitorum aut trium quicquam contrarium eſt, neque decem, nec cuiquam rei eiuſdem generis: niſi fortè dicat aliquis multa paucis eſſe contraria, aut magna paruis: ſed illud profectò verum eſt, definitis quantitatibus nil aduerſari. Illud præterea ſubſtantiis conuenit, vt nec elationem, nec ſummiſsionem ſuſcipere poſsint. Quod non ita dictum velim, quaſi ſubſtantia alia, alia nec magis nec minus ſubſtantiæ nomen obtineat: hoc enim conceſſum eſt: ſed hoc volo, nullam ſubſtantiam, id ipſum quod ſuapte natura eſt, nec magis nec minus ſibi vendicare. Veluti ſi homo ſubſtantia eſt, nec ipſe ſeipſo magis aut minus eſt, nec alter altero magis eſt aut minus homo. Neque enim alter altero nomen hominis magis obtinet, ſicuti res alba alia, alia albior eſt, & minus alba: & honeſtum aliud alio honeſtius eſt, & minus honeſtum. Quinetiam idem ſeipſum magnitudine aliqua & exiguitate ſuperare dicitur, vt corpus cùm candidum ſit, hoc tempore quàm antea, albius vocatur: & quod calidum eſt, magis minúſque calidum. At verò eſſentia nec magis nec minus eſſentia nominatur. Neque enim homo nunc magis, quàm antea nomẽ hominis obtinet, nec quicquam eorum quæ ſubſtantiæ appellantur. Quare non patitur ſubſtantia illud magis aut minus ſibi tribui. Sed hoc ſubſtantiæ eſt proprium maximè, vna eadémque cùm ſit numero, vim habere accipiendi contraria:

ita vt cæterorũ omnium quæ non ſint ſubſtantiæ, nihil quiſquam afferre poſsit, quod vnum idémque manens contraria poſsit accipere. Vt color cùm ſit vnus & idem numero, niger non dicitur, & albus: neque eadem actio, vitioſa & recta. Eadem eſt cæterorum omnium ratio, quæ ſubſtantiæ non vocantur. At ſubſtantia cùm vna ſit eadémque numero, vim habet accipiendi contraria: veluti vnus idémque homo aliàs albus, aliàs eſt niger: interdum calidus, interdum frigidus: nonnunquam bonus, nonnunquam improbus: quod in cæteris omnibus non reperitur. Niſi fortè aliquis occurrat, confirmans contraria accipere & orationem poſſe & opinionem: videtur enim eadem vera & falſa oratio: vt ſi vera eſt oratio, ſedere aliquam, cùm is ſurrexerit, hæc ipſa oratio falſa erit. Eadémque eſt ratio opinionis. Si quis enim verè ſedere aliquem ſentiat, cùm ſurrexit, malè exiſtimabit, ſi eandem de eo habeat opinionem. Quòd ſi cui hæc probabuntur, attamen ratione quadam magna eſt diſsimilitudo. Nam ſubſtantiæ ipſæ mutatæ, vim habent accipiendi contraria: cùm enim ex calido quippiam ſit frigidum, ipſum immutari ſolet, quoniam & quod nigrum ſit, ex albo commutatur, & bonum ex malo. Itémque cætera omnia commutatione accedente contraria accipiunt. At verò oratio & opinio, manent ipſæ quidem immobiles omni ex parte, ſed re ea quæ ſubiecta eſt immutata, in eis contraria naſcuntur. Manet enim hæc eadem oratio, ſedere aliquem: re verò mutata, interdũ vera, interdum falſa eſt. Eadem eſt ratio opinionis. Quapropter hoc quidem pacto proprium erit ſubſtantiæ, immutatione ſui ipſius accipere poſſe contraria. Quanquam autem quis oratio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem & opinionem contraria accipere comprobet, profectò non ita est. Neque enim ex eo quòd aliquid acceperint, contraria susci pere dicũtur oratio & opinio: sed quia in re alia, aliqua affectio nata est. Nam quia res est, aut non est, idcirco vera est aut falsa oratio, non quia possit ea accipere in se contraria. Omnino enim à nemine nec oratio mutatur nec opinio. Nunquam igitur contraria accipient, nisi in eis aliqua affectio gignatur. At substantia quòd contraria in ea sunt, ex eo vim habere dicitur accipiendi contraria. Nam & morbus in ea esse & valetudo potest, & candor & nigror: quæ cùm omnia in se accipit, vim habere accipiendi contraria dicitur. Quare naturæ ac essentiæ hoc proprium est, vim habere accipiendi contraria, immutatione sui cùm vnum & idem numero maneat. Ac de substantia quidem hactenus.

De quantitate.

Quantorum autem aliud deiunctum est, aliud coniunctum: & partim ex partibus constant, quæ situm quendam inter se habent, partim ex iis quæ non habent. Est autem deiunctum, vt numerus, vt oratio: Continuum, vt linea, extremitas, corpus, & præterea locus & tempus. Nam numeri partium terminus communis nullus est, quo eius partes coniungantur. Velut si quinque sint partes decem, nullo communi termino quinque & quinque coniuncta sunt, sed separata: neque tribus & septem vllus communis terminus accommodatur.. Nec possis omnino in numero communem vllum partium terminum reperire, sed semper secretæ sunt ac separatæ. Ita numerus in eis est, quæ secreta sunt. Similis est ratio orationis. Nam quãtam esse orationem ex hoc per-

spici potest, quòd syllaba breui langáq; ponderatur. Id quod de vocis oratione intellectum volo. Partes enim eius, nullo communi termino & fine coaptantur: quoniam terminus communis nullus est, quo syllabæ cohæreant, verùm per se quæque secreta est. Linea autem continuata est. Licet enim communem sumere terminum, punctum videlicet, quo eius partes coniungantur, & extremitatis lineam. Nam extremitatis partes ad certum communem terminum omnes pertinent. Item in corpore potes reperire communem terminum, lineam, vel extremitatem, qua coniunctæ sint partes corporis. Atque etiam locus & tempus sunt generis eiusdem. Nam & id tempus quod adest, quódque præsens est, cum præterito & futuro copulatur: & locum certum corporis partes occupant, quæ aliquo communitermino coaptantur. Loci ergo partes quæ singulas corporis partes continent, eodem termino quo corporis partes copulantur. Ita in continuatis est locus, quandoquidem ad certum communem terminum eius partes pertinent. Præterea alia ex partibus constant, quæ habent situm inter se: alia ex iis quæ non habent, veluti lineæ partes situm certum tenent, quoniam vnaquæque alicubi sita est: potésque vbi quæque sita sit in plano, explicare, quáque cum parte reliquarum omnium coaptetur. Itémq; plani partes situm certum obtinent. Æquè enim doceri potest, vbi singulæ sitæ sint, & quæ inter se aptæ. Eadem est ratio solidi corporis & loci partium. At verò in numero, quem eius partes inter se situm habeant, aut vbi sitæ sint, aut quæ inter se vinctæ atque aptæ, docere nemo potest. Ne temporis quidem. Pars enim nulla manet temporis. Quod autem non manet, quí situm certum habeat? quin

Universidad de Deusto
Biblioteca

potius ordinem certũ id obtinere posſis dicere, quia temporis pars alia prior, alia posterior eſt. Similitérq; in numero, quòd vnum prius quàm duo, & duo antè, quàm tria numerantur. Ita ordinem quendam certum obtinent, ſitum autem eorum nunquã certè poſſis reperire. Eadem eſt ratio orationis. Nulla enim eius pars manet, ſed prolata & miſſa vox, iam reuocari nullo modo poteſt. Non igitur ſitus vllus erit eius partium, ſiquidem nulla manet. Alia igitur ex partibus conſtant, quæ ipſæ certo quodam ſitu conſtant. Alia ex iis quæ non conſtant. Sed propriè quanta nominantur ea quæ diximus, impropriè & caſu cætera omnia. Hæc enim ſpectantes & intuentes, cætera quanta appellamus: veluti multum album aliquid dicimus, quòd extremitas magna ſit: actionem & motionem diuturnam, quòd multum interiectum ſit temporis. Neque enim quicquam eorum per ſe quantum dicitur, vt ſi quis doceat quanta ſit actio, eam tempore explicabit, anni vnius, aut ſic quodammodo. Et qui res quàm ſit alba exprimet, extremitatis ratione explicabit. Nam quàm longa eſt extremitas, tam album aliquid eſſe confirmauerit. Ita fit, vt ſola ea quæ enumerata ſunt, propriè quanta dicantur, reliqua omnia nõ per ſe illa quidem, ſed caſu & fortuito. Iam quantis nihil contrarium eſt. Nam certis ac definitis perſpicuum eſt nihil repugnare, vt rei trium aut duorum cubitorum, vel extremitati, neque vlli eorum quæ ſunt generis eiuſdem. Nihil enim eis contrariũ eſt. Niſi fortè dicat aliquis & multa paucis, & magna paruis eſſe contraria. Atqui non ſunt hæc in quantis, ſed in iis quæ cum aliquo comparantur. Nihil enim per ſe magnum aut paruum dicitur, ſed quod cum alio comparatur. Vt mons paruus, milium

magnum: quia hoc maius ſit omnibus iis, quæ ſunt eiuſdem generis: ille, quia minor aliis eiuſdem generis. Fit igitur cum altero collatio. Nam ſi per ſe magna aut parua dicerentur, nunquam certè mons paruus, nec milium magnum vocaretur. Præterea in vico multos eſſe, Athenis paucos, cùm ſint multò plures, dicimus: & domi multos, in theatro paucos, cùm ſit multò maior numerus. Iam res duorum & res trium cubitorum, cæteráque eiuſdem generis, quantum ſit aliquid ſignificant: magna autem & parua non quantum ſit ſignificant, ſed potius comparationem. Nam ex altero ſpectatur quod magnum eſt & quod paruum. Perſpicuum eſt igitur, ea in iis eſſe, quæ cum aliquo comparantur. Præterea ſiue quis hæc ponat in quantis, ſiue non ponat, tamen nihil eis eſt contrarium. Quod enim non poteſt per ſe intelligi, cum aliquóque comparatur, qui poteſt ei quicquam eſſe cõtrarium? Præterea ſi magna paruis contraria ſunt, in eodẽ ſimul contraria erunt, & idẽ ſibipſi aduerſum. Accidit enim, vt res eadem ſit ſimul magna & parua. Eſt enim ad hanc parua, eadem magna ad alteram. Eadẽ igitur res eodẽ tempore & parua eſt & magna. Ita ſimul cõtraria accipit. Nihil autem ſimul contraria accipit: vt in ſubſtãtia perſpici poteſt, in qua cùm eſſe contraria poſſint, tamẽ nulla ſimul in morbo eſt, & valet, nec alba & nigra ſimul eſt: nec aliud quicquam eſt in quo ſimul contraria eſſe poſſint. Atque etiam eadem res ſibi ipſa aduerſa erit. Si enim res magna paruę contraria eſt, eadem etiam ſimul & magna & parua, certè eadem res ſibi erit contraria. At fieri non poteſt, vt aliquid ſibi ſit contrarium. Non igitur ſunt parua magnis contraria, nec multa paucis. Ex quibus efficitur, vt etiam ſi quis hæc non dicat

Universidad de Deusto
Biblioteca

in iis esse quæ cum aliquo comparantur, sed in quantis, tamen eis nihil sit contrarium futurum. Sed quantorum repugnantia in loco apparet maximé. Summum enim locum infimo contrarium ponunt, mediam regionem infimum locum appellantes, quòd inter medium & mundi terminos longissimum interiectum sit interuallum. Atque etiam ex his ducta videtur cæterorum contrariorum definitio. Contraria enim definiuntur, quæ in eodem genere plurimum differunt. Nec verò illud magis aut minus, in quantis reperitur. Vt res duorum cubitorum non asciscit alia magis rei huius naturam atque rationem. Quod eodem modo iudicandum est de numero, veluti tria non magis, quàm quinque numeri nomen obtinent, nec quinque potius quàm tria: ne tempus quidem aliud alio magis aut minus temporis appellatur nomine. Quanta igitur nec magis nec minus dicũtur. At quantorum maximè proprium est, paria & imparia nominari: quanta enim quæ diximus, omnia vel paria vel imparia vocãtur, vt corpus par vel impar dicitur. Itémque numerus & tempus, par & impar. Similitérque singula quæ dicta sunt, vel æqua vel non æqua dicuntur. Cætera verò quæ non sunt, in quantis, non admodum æqualia, vel inæqualia nominantur. Vt commutatio non admodum dicitur æqua vel non æqua, sed potius similis vel dissimilis: & res alba non ferè æqua vel non æqua, sed similis vel dissimilis. Est igitur hoc quantorum maxime proprium, vt paria vel imparia dicantur.

De iis quæ cum aliquo conferuntur.

E A autem cum aliquo conferuntur, quæ id quod sunt, aliorum esse dicuntur, aut quoquo modo aliter cum alio con-

feruntur. Veluti maius quicquid ipsum est, id omne alteri tribuit, aliquo enim maius dicitur: & duplum, id ipsum quod est, ad alterum refertur, quoniam alicuius rei duplum est, itémque cætera omnia eiusdem generis. Sunt etiam hæc in iis quæ cum aliquo conferuntur, vt habitus, vt dispositio, vt scientia, vt situs. Hæc enim omnia quicquid sunt, aliorum sunt, aut quomodocunque aliter cum altero conferuntur, ac nihil præterea. Nam & habitus, alicuius habitus dicitur: & scientia, alicuius scientia: & situs, rei cuiuspiam situs. Eadem est cæterorum omnium ratio. Sunt igitur quæ cum aliquo conferuntur ea, quæ id quod sunt, alterius esse dicuntur, vel quoquo modo ad alterum referuntur, vt mons ad alterum magnus dicitur, quippe cùm ad aliquid mõs magnus nominetur. Quod simile est, alicui etiam simile dicitur, cæteráque omnia generis eiusdem eodem modo cum aliquo conferuntur. Sunt autem quædam situs genera, accubatio, status, sessio: situs autem in iis est, quæ cum aliquo conferuntur. Sed iacere, stare, sedere, non sunt ipsa quidem situs, ab iis autem generibus situs quæ diximus, orta sunt. Reperitur etiam in iis quæ cum aliquo conferuntur repugnantia, vt virtus vitio est cõtraria, cùm vtrunque in iis sit quæ cum aliquo comparantur, & ignorationi scientia. Nec verò omnibus data sunt contraria. Duplo enim nihil aduersatur, nihil triplo, nec vlli eiusdem generis. Illud autem magis & minus in iis reperitur quæ cum aliquo conferũtur. Nam & quod simile ac dissimile est, similius dissimiliúsque dicitur: & quod par & dispar est, aliud alio magis par & dispar, cùm vtrunque in numerum eorum veniat, quæ cum aliquo conferuntur. Quod enim simile est, cuipiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

simile: & quod par est, alicui par esse dicitur. Quanquam non omnia quæ cum aliquo comparantur, illud magis & minus admittunt. Neque enim duplum magis aut minus duplum, quàm aliud habetur, nec quicquam eiusdem generis.

Omnia verò quæ in hoc genere sunt, reciprocantur: velut seruus, domini seruus: vicissímque dominus, serui dominus esse dicitur. Et vt duplum simpli, sic vicissim simplum dupli simplum habendum est. Itémque & maius minore maius, & minus maiore minus dicitur. Eadem est ratio cæterorum, nisi quòd interdum casus dissimilitudo rationem dicendi commutabit. Quanquam enim scientia, rei quæ sub scientiam cadit, dicatur: tamen res quæ scientiæ subiecta est, scientiæ non dicitur, sed sub scientiam cadere dicitur. Et sensus, rei quæ sub sensum cadit, sensus est. vicissímque res subiecta sensui, non dicitur sensus, sed sub sensum cadere. At enim reciprocari nonnunquam ista non videbuntur: quoties nõ accommodatum ad id quod dicitur, verbum exprimit is qui rem declarat. Vt si quis pennam auis esse dixerit, non vicissim dicat auem pennæ esse: cùm præsertim primum quod dedit, non esset verbum proprium, cùm scilicet dixit pennam auis esse pennam. Non enim hoc ipso quia auis sit, penna eius propria est, sed quia pennigera sit: Siquidem plerisque aliis pennæ attributæ sunt, quæ in numero auium non habentur. Ergo si aptè & accommodatè ad rationem dicendi verbum exprimatur, continuò reciprocantur. Velut penna pennigeri penna, vicissimque penniger pennæ penniger. Atque etiam hoc loco interdum sanè si nullum accommodatum sit rebus nomen impositum, nomina facienda sunt necessarió. Vt si gubernaculum dicatur nauis esse gubernaculum, haud probè fiat. Neque enim hoc ipso quòd nauis sit, eius gubernaculum esse dicitur, cùm naues sint quæ nulla gubernacula habeant. Itaque non est hoc loco reciprocatio. Nauis enim non solet dici gubernaculi nauis: aptiórque ratio dicendi fiat, si gubernaculum rei gubernaculo instructæ esse dicatur, quãdoquidem res instructa gubernaculo ob id dicitur, quòd gubernaculum habeat. Similis est ratio cæterorum, vt caput aptius capiti, quàm animalis: quippe cùm non quia animal sit, caput habeat: carent enim capite multa animalia. Sed ita facillimè nomina imponentur rebus, quarum nulla sunt propria, si à primis, eorum etiam declinatione quadam deducantur nomina, quibuscum ipsa prima comparantur. Id quod in iis perspici potest, de quibus modò diximus, vt à penna pennigerum, à gubernaculo quod gubernaculo regitur. Quare quæ cum aliquo conferuntur, si aptè & accommodatè dicantur, reciprocantur omnia. Nam si cum alio aliquo conferantur, quàm quod propriè ac per se respiciãt, non reciprocantur. Dico autem ne ea quidem vicissim inter se respondere posse, quæ omnium consensu reciprocantur, etiam si imposita eis sint nomina: siquidem ad aliquid eorum quæ accidunt, nõ ad id, ad quod propriè affecta sunt, accommodabuntur. Veluti seruus si non domini, sed hominis aut bipedis, aut cuiuspiam eius generis seruus dicatur, certè nulla futura est inter eos reciprocatio. Neque enim homo esse serui homo dici potest, propterea quòd non est ea apta & propria dicendi ratio. Quòd si aptè & accommodatè ad id ad quod refertur, verbum exprimatur, apta ad ipsum illud semper erit dictio, etiam si omnia quæ aduentitia sunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

detrahantur, iis solis remanentibus, cum quibus illa conferuntur. Vt seruus si cum domino conferatur, profectò sublatis detractisque omnibus, quæ domino ascititia & aduentitia sunt, velut eum bipedem esse, & natum ad scientiam & cognitionem, & hominem, relicto illo solo, eum herum esse, tamen semper ad ipsum referetur. Siquidem seruus, domini seruus nominatur. Nam si parum accommodatum ad id cum quo confertur, nomen reddatur, separatis cæteris omnibus, relicto autẽ eo vno cui adiunctum erat, minimè cum eo conferetur. Accommodetur enim, exempli gratia, seruus ad hominem, & penna ad auem, seiungaturque ab homine heri appellatio, iam seruus cum homine non comparabitur: itémque ab aue separetur pennigeri ratio, non iã penna, veniet in numerum eorum, quæ cum aliquo conferuntur. Sublato enim pennigero, nullius certè penna est futura. Quapropter verbum accipiendum est, cum quo alterum ritè conferatur. Quòd si nomen sit impositum, facilis est verbi accommodatio: sin nullum sit, profectò faciendum nouum necessariò est. Quæ si hoc pacto omnia tribuantur, perspicuum est, quę cum aliquo conferentur, reciprocatum iri omnia. Iam quæ sunt in hoc genere, simul sunt naturę ordine. Ac in plerisque id verum est, in aliis non item. Simul enim atque duplum est, & simplum est: & si simplum sit, duplum quoque est: & si dominus sit, seruus sit necesse est: & si seruus sit, & dominus. Similis est ratio cæterorum. Atque etiam tollunt hęc inter se omnia. Neque enim sublato duplo, esse simplum vllo pacto potest, aut simplo sublato, duplo loci aliquid relinquitur. Eadem est aliorum ratio, quæ sunt eiusdem generis. At non in omnibus iis quæ cum aliquo conferentur, id verè

dicitur, ea simul esse ordine naturæ. Nam res ea quæ scięti æ subiecta est, prior est naturæ ordine scientia: quòd ferè res postquam iam sunt, scientia comprehendamus. In paucis enim, aut in nullis potius, scientiam simul esse cum re quæ sub scientiam illam cadit, perspici potest. Præterea sublata re quæ sub scientiam cadit, scientia quoque tollitur. At sublata scientia, id quod cadit sub scientiam, nõ tollitur. Siquidem si nulla sit res subiecta scientiæ, non est scientia, quoniam nullius erit rei scientia. At verò sublata scientia, nihil prohibet rem esse eam quæ sub scientiam cadat. Vt de orbis quadratura (si scientia comprehendi possit) necdum scientia est, cùm interim cadere possit sub scientiam. Iam verò sublato animante nullus locus scientiæ relinquitur, cùm interim res multæ comprehendi possint scientia. Similis etiam ratio eorum est, quæ in sensibus cernimus. Res enim subiecta sensui, sensu antiquior est. Sublata enim re quæ cadit sub sensum, sensus tollatur necesse est: sensu verò sublato, non tollitur quod sensu percipi potest. Nam sensus & in corpore sunt, & circa corpora versantur. Atqui sublata re quæ sensus mouet, etiam corpus, quoniam in iis quæ sensus mouentia sunt habetur, tollitur. Et si nullum sit corpus, nullus futurus est sensus. Re igitur quæ subiecta est sensui sublata, sensus vnà tollitur: sensus autem si subtrahantur, sensus mouentia quæ sunt, minimè tolluntur. Sublato enim animali, sensus quidem tollitur: corpus autem quod cadat sub sensum, remanet: vt calida, dulcia, amara, cæteráque omnia quæ sensum mouent. Postremò sensus vnà cum eo quod vim habet sentiendi existit: quandoquidem vnà cum animali sensus oritur. Res autẽ subiecta sensibus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

animali & ſenſu antiquior eſt. Nam & ignis & aqua, & cætera eius generis, ex quibus conſtant animantes, animalibus & ſenſibus omnibus antecedunt. Senſu igitur id quod ſenſus mouet, eſt antiquius. Sed hoc loco quæſtio quædam exiſtit, nullane ſit eſſentia, id quod videtur in iis quæ cum aliquo conferuntur, an id fieri poſſit in nonnullis ſecundis ſubſtantiis. Nam id quidem verum eſt de primis ſubſtantiis, quippe cùm nec tota, nec partes primarum naturarum ad aliqua referantur. Neque enim aliquis homo, cuiuſpiam homo dicitur: neque hic vel ille bos, alicuius certus bos. Similis eſt ratio partium. Manus enim aliqua, non appellatur alicuius certa manus, ſed alicuius manus: & caput quoddam non cuiuſpiam quoddam caput, ſed alicuius caput vocatur. Quod idem in pleriſque ſecundis eſſentiis contingit. Vt homo cuiuſpiam homo non dicitur, nec bos, bos alicuius, nec lignum, alicuius lignum, ſed alicuius poſſeſſio. Atque id quidem perſpicuum eſt, hæc talia omnia in iis non eſſe quæ cum aliquo cõferuntur. De quibuſdam autem ſecundis eſſentiis quæſtio eſt. Veluti caput, alicuius caput: & manus, cuiuſpiam manus dicitur: itémque cætera generis eiuſdem. Videntur igitur hæc in iis eſſe quæ cum aliquo conferuntur. Ac ſi ſatis explicata perfectéque tradita eorum eſt definitio quæ cum aliquo cõferuntur, profectò aut magni negotij eſt ſubſtantiam nullam in hoc genere eſſe docere, aut certè id fieri non poteſt. Sin ſecus, ſuntque ea demum in iis quæ cum aliquo conferuntur, quorum vis omnis & natura in eo poſita eſt, vt ad aliquid affecta ſint, certè aliquid quod contra hæc valeat, afferatur. Et quanquam prior definitio in omnia ea valeat, quæ cum aliquo cõferuntur: tamen non idem eſt, rem aliquam id ipſum quod eſt alterius dici, & rem aliquam id modò eſſe quod cum aliquo comparatur. Ex quo perſpicuum eſt, eum qui certò ſciat aliquid eorum quæ in hoc genere ſunt, etiam illud cum quo confertur, probè intellecturum: quod etiam hinc intelligi poteſt. Nam ſi quis quippiam in iis eſſe quæ cum aliquo conferuntur ſciat (eſt autem vis & natura eorum quæ ſunt in hoc genere, ad aliquid certo quodam modo affecta eſſe) illud etiam ſciat neceſſe eſt, quam ad rem id ipſum quoquo pacto ſit affectum. Nam ſi quam ad rem illud affectum ſit quoquo modo prorſus ignorat, ne illud quidem intelliget an ad aliquid affectum ſit quoquo modo. Atque id in rebus ſingulis perſpici poteſt. Vt ſi quis hoc vel illud certò ſciat duplum eſſe, is continuò cuius id ſit duplum, probè nouerit. Si enim nullius eorum quæ certa ſunt & definita, duplum ipſum nouerit, ne illud quidem an ſit duplum prorſus intelliget. Itémque ſi certò ſciat quiſpiam hoc vel illud eſſe melius, idem quo illud ſit melius, ſtatim probè intelligat neceſſe eſt: ob id autem quo deteriore ſit præſtantius, non incertè cognoſcet: opinio enim hæc eſt, non ſcientia. Neque enim adhuc certò ſciet, deteriore melius eſſe: quoniam ſi res ita ferat, nihil eo ſit deterius. Quapropter illud quidem perſpicuum eſt, ſi quis probè norit aliquid eorum quæ cum aliquo conferantur, eum neceſſe eſſe illud etiam probè noſſe, cum quo conferatur. At verò caput, manum, & cætera eiuſdem generis, quæ ſunt in eſſentiis, ea quidem quicquid ſunt, quiſpiam certò ſciat neceſſe eſt: id verò cum quo conferantur, non neceſſe eſt. Cuius enim hoc caput ſit, cuiúſque hæc manus, cognito capite, cognitáque

Universidad de Deusto
Biblioteca

manu, certò sciri non potest. Non sunt igitur hæc in iis quæ cum aliquo conferuntur. Quòd si hæc non sunt in iis quæ cum aliquo conferantur, certè verè dicitur, substantiam nullam in numerum eorum venire, quæ cum aliquo conferãtur. Quanquam autem difficile est, aliquem qui in his non sit multum diúque versatus, de his talibus certum aliquid affirmare, tamen singulatim de his quæstionem ponere magnæ vtilitatis est.

De qualitate.

Qualitatem autem voco, ex qua quales nominamur. Qualitatis autem genera sunt plura. Vnum, habitus & affectio. Sed habitus hoc differt ab affectione, quòd habitus longinquior est & permanentior, quales sunt scientia atque virtutes. Scientia enim in iis est, quæ permanent, diuturnáque sunt, etiam si scientia aliquis sit mediocriter instructus, nisi vi morbi, aut alicuius eiusdem generis permagna inciderit mutatio. Eadem est ratio virtutis. Vt iustitia, vt temperantia, & cætera eiusdem generis, non facilè euelli mutaríque possunt. At verò affectiones facilè commutari, celeritérque euelli possunt & distrahi: vt calor, vt frigus, vt morbus, vt bona valetudo, omniáque quæ sunt generis eiusdem. Nam & his homo quodammodo afficitur, & celeriter ex calore in frigus commutatur, & ex bona valetudine in morbum. Quod idem in cæteris talibus contingit, nisi aliqua eorum longinquitate temporis in naturæ habitum sic transferantur, vt vel omnino tolli non possint, aut ægrè eiici, quæ tum habitus appellari licet. Illud autem perspicuum est, ex his in habitibus habenda esse ea, quæ diuturniora sunt, quéque permanentiora. Nam qui scientiæ

aliquam particulam tenent, non firma memoria, sed exili, in iis habitum esse non solemus dicere: quanquam quodammodo affecti sunt scientia aut in bonam, aut malam partem. Hoc igitur inter habitum & affectionem interest, quòd hæc facilè desistere potest, ille diuturnior est, difficultérque diuellitur. Habitus verò etiam affectiones sunt: affectiones autem non necesse est vicissim esse habitus. Nã & ij, in quibus habitus insunt, iis etiam afficiũtur: & qui affecti sunt, ij non continuò habitibus sunt præditi. Alterum genus qualitatis est, ex quo aliquos pugilum habitum gerere, & ad cursum valere: alios ad bonam valetudinem & ad morbos procliues esse dicimus, & omnino ea omnia quæ à vi naturali aut imbecillitate appellantur. Non enim ex eo hæc dicuntur, quòd affecti sint quodam certo genere, sed quia vim quandam aut imbecillitatem eis natura tribuit, qua aptos animos habent ad facilè aliquid faciẽdum, nihilve patiendum. Vt pugilum & cursorum habitu esse dicuntur, non ex eo quòd affecti sunt quodammodo, sed quòd natura valent, aut non valent ad aliquid facilè obeundum. Valentes etiam appellantur, quòd vim habeant naturalem, vt non facilè, nec leui de causa, de statu suæ valetudinis dimoueãtur. Imbecilli autem, quòd tam infirma sunt valetudine, vt statim quauis ex causa commoueantur. Similis est ratio durorum & mollium. Durum enim dicitur ex eo, quòd in eo vis insit quædam innata, impediens quominus facilè secari queat. Molle autem, quòd in eo vis ea non insit. Tertium qualitatis genus conficiunt patibiles qualitates ac perturbationes: in quo genere sunt dulcedo, amaror, acrimonia, quæque sunt eiusdem generis: itémque calor, frigus, candor,

Universidad de Deusto
Biblioteca

atror. Has autem esse qualitates hinc perspici potest, quòd ea in quibus insunt, qualia ex eis nominantur. Vt mel, quia dulcedine perfusum est, dulce appellatur: & candidum corpus, quòd candore præstet. Quod idem in cæteris contingit. Sed patibiles qualitates vocantur, non quòd ea quæ eas receperunt, affecta sint aliqua ex parte. neque enim mel ex eo dulce dicitur, quòd affectum sit quippiam, nec quicquã tale. Itémque calor & frigus qualitates vocantur patibiles, non ob eam causam, quòd ea in quibus insunt, passa sint aliquid: sed patibiles qualitates ex eo dicuntur, quòd in sensibus omnes hæ qualitates, quas modò nominaui, motũ quendam & affectionem efficiant. Nam & dulcedo quendam motum affert gustatui, & calor tactui, & cęteræ eiusdẽ generis. At vero candor & nigror, aliique colores non eodem modo quo ea quæ diximus, qualitates dicuntur, sed quòd à perturbationibus motionibúsque natæ sint. Nã cõmutationes multas colorum, ex perturbationibus oriri hinc intelligi potest, quòd quando quis pudore afficitur, ruber fit, & qui metuit, pallidus: itẽq; cæteris eiusdẽ generis. Quocirca si cui natura aliquã talem rationẽ tribuerit, verisimile est eũ simili fore colore. Quæ enim, cùm pudore aliquis affectus est, in corpore nascitur affectio, eadẽ à naturæ institutione existere potest, vt naturæ etiam similis color oriatur. At quæ qualitates ortum habent & originem ab affectionibus, quæ vix tolli possunt, ac permanent, patibiles nominantur. Siue enim à prima institutione naturæ pallor aut atror extitit, qualitas dicitur (quales enim ex eis appellamur) siue longo morbo aut ardore eædem comparatæ sunt qualitates, nec facilè corrigi possunt, aut per omne tempus ætatis valent, qualitates etiam hæ patibiles nominantur, siquidẽ ex iis quales appellamur. Quæ autem ab iis quæ facilè euelli possunt, oriuntur, motiones dicuntur, patibiles qualitates non item: quandoquidem non ex iis homines quales nominantur. Neque enim qui erubuit, ob id ipsum quòd pudore affectus est, ruber vocatur: nec qui metu expalluit pallidus, sed potius non nihil perturbatus fuisse dicitur. Ita perturbationes sunt hæc quidem omnia, qualitates non sunt. Similiter in animo & patibiles qualitates dicuntur & perturbationes. Quæ enim simul ac orti sumus ex motionibus quæ difficulter euelli possunt, oriuntur: eæ etiam qualitates nominãtur. vt mentis è sua sede amotio, vt ira, & cætera eiusdem generis. Nam quales ex iis nominamur, vt amentes, vt iracundi. Itémque omnes mentis ex suo statu depulsiones, quæ non natura, sed temerè & fortuitò hominibus eueniunt, aut quæ vix euelli possunt, & si qua iis similia: quippe cùm ex iis quales nominemur. At quæ constant ex iis quæ facilè ac citò dissipari possunt, vocantur perturbationes, vt si quis ira commotus, fiat iracundior. Neque enim iracundus appellatur ex eo, quòd in hac perturbatione iracundior existat, sed potius quòd aliquid acceperit, & quasi passus sit dicimus. Perturbationes igitur hæ, non qualitates vocãtur. Quartum qualitatis genus est figura, & ea quæ in quoq; est forma, itémque rectitudo & obliquitas, & si quid aliud his simile est, nam ex his aliquid quale dicitur. Nam & triangulum & quadratum, & rectum & obliquum esse, quale quiddam nominatur. Atque etiam ex forma quale aliquid nominatur. Rara autem & crassa, aspera & læuia, quale quiddam illa quidem videntur significare, sed aliena sunt ab ea quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

qualitatis propria est, affectione. Situm enim potius verba talia declarant. Crassum enim quid dicitur, quòd eius partes inter se propè cohæreant. Rarum autem id, cuius partes inter se disiunctæ sunt. Læuia, quòd partes quodammodo in rectum sitæ sint. Aspera, quòd partes aliæ emineant, aliæ superentur. Alia etiam fortasse sunt genera qualitatis, sed hæc sunt ferè quæ maximè in omnium ore versantur. Ac qualitates quidem quid sint, qualésque, diximus. Qualia autem sunt ea, quæ ab eis sunt cognominata, aut quoquo alio modo deducta: pleraque enim, ac ferè omnia, ab iis nomina duxerunt. vt à candore candidus, à grammatica grammaticus, à iustitia iustus, itémque cætera eiusdem generis. Sunt autem quidam, qui, quoniam nomina nulla imposita sunt qualitati, nomina sua ab ea non trahant, velut cursor & pugilis qui ex vi innata nominatur, nomen non traxit ab vlla qualitate. Neque enim imposita sunt rebus iis nomina, ex quibus quales hi appellantur: perinde atque scientiis, à quibus hi pugiles aut palæstrici nominantur propter affectionẽ. Ars enim pugilum, & palæstra, eæ artes appellantur, à quibus quales ij nominis adiunctione & coniugatione appellantur. Interdum impositum nomen est qualitati, cùm interim id quod quale ex ea dicitur, nomen non mutuatur ab ea, vt à virtute, virtute præditus. Virtute enim præditus dicitur aliquis, quòd virtutem habeat, nec est simplex à virtute cognominatum: idque in paucis contingit. Sunt igitur qualia ea, quæ nomina sua ab iis qualitatibus, de quibus disserui, sumpserunt, aut alio quodam modo ab iis orta sunt. Est autem qualitatibus inter ipsas repugnantia, vt iustitiæ iniustitia contraria est, & candor atrori, itémque cæte-

ra eiusdem generis. Eadem est eorum ratio quæ ex iis qualia nominantur: velut iusta iniustis contraria sunt, & nigra candidis. Nec hoc in omnibus contingit: Rubris enim aut fusco, coloribúsve talibus nihil contrarium est, cùm sint qualia. Illud etiam intelligendum est, si vnum aduersorum in qualibus est, alterum etiam in iis fore: quod singulatim cæteras categorias intuenti perspicere licet. velut, Si iniustitiæ contraria sit iustitia, iustitia autem sit qualitas, qualitas iniustitia sit necesse est. Nulla enim categoria præter qualitatem iniustitiæ conuenit & accommodatur. Similis est ratio cæterorum omnium quæ in qualitate contraria sunt. Recipiunt etiam intentionem & remissionem qualia. Nam & album aliud alio albius dicitur, & aliud alio magis minúsve iunctum. Atque etiam incremẽtum ipsa ad se comparata recipiunt: quod enim album est, fieri potest albius. Sed in plerisque id fit, non in qualibus omnibus. Nam iustitiáne alia, alia magis minúsve iustitia dicatur, quæstio est. Quod idem in cæteris affectionibus contingit. Nonnullis enim hæc in dubium veniunt. Iustitiam enim iustitia minorem maiorémve, aut valetudine valetudinem dici non putant oportere. Alium quidem alio & magis valere dicunt, & iustiorem: quod idem sit in grammatica cæterísque affectionibus omnibus. Sed ea quæ ex ipsis nominantur, sine vlla controuersia magis & minus sibi adiungunt. Nam & alio alius peritior grammaticus est, & valentior, & iustior. At verò triangulus & quadratum illud magis & minus non probant, neque vlla alia figura. Ea enim in quæ trianguli orbísque definitio valet, omnia æquè trianguli orbésque sunt. Eorum autem quæ trianguli orbísque non reci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

piunt definitionem, nihil aliud alio magis dicetur. Nam nihilo magis quadratum, quàm altera parte lõgius, eſt circulus, quippe cùm in neutrum ualeat circuli definitio. Omnino autem, niſi utraque rationem eius rei de qua agitur, recipiant, nunquam alterum altero magis minúſve dicatur. Non igitur in omnibus qualibus illud magis minúſve dicitur. At eorum quidem quæ adhuc commemorata ſunt, nihil eſt qualitatis proprium. Similia autem aut diſſimilia aliqua in ſolis qualitatibus reperiuntur: præſertim cum nihil ſimile aut diſſimile dicatur alia re ulla, niſi ex qua illud quale appelletur. Eſt igitur qualitatis proprium, ab ea aliquid ſimile aut diſſimile nominari. Sed nihil eſt, quòd uerear, ne quis nos dicat, cùm de qualitate diſputaremus, multa enumeraſſe eorum quæ in iis eſſe dixerim, quę cum aliquo conferantur. Etſi enim habitus & affectiones ad ea retulimus, quæ cum aliquo conferuntur, in iiſque ſunt ferè qualitatis genera omnia, tamen res ſingulæ nullæ in iis reperiuntur. Nam & ſcientia quæ genus eſt, quicquid ipſa eſt, alterius eſſe dicitur (alicuius enim ſcientia uocatur) & res ſingulæ nullæ quicquid ipſæ ſunt, ad aliud referunt. Vt grammatica non dicitur alicuius grammatica, nec muſica alicuius muſica: niſi fortè hæc ipſa propter genus, in iis ſunt quæ cum aliquo conferantur. Velut grammatica, alicuius ſcientia dicitur, non alicuius grammatica: & muſica alicuius ſcientia, non alicuius muſica. Non ſunt igitur res ſingulæ in iis quæ cum aliquo conferuntur. Quales autem ex ſingulis ſcientiis nominamur, quoniam ea ſunt in nobis, & artifices ex eo dicuntur, quòd nonnulli ſingulis ſcientiis præditi ſint. Quare ſingulæ ſcientiæ etiam qualitates erunt, ex quibus quales appellamur, nec in iis ſunt quæ cum aliquo conferuntur. Poſtremò ſi idem ſit & in qualitatibus & in iis quæ cum aliquo conferuntur, non alienum eſt id ipſum in utroque genere collocare.

Agere & Pati.

Atque etiam agere patíq;, & repugnantiam recipiunt, & magis ac minus. Calfacere enim & refrigerare ſunt inter ſe contraria, & caleſcere & frigere, & gaudere ac dolere. Reperitur igitur in his repugnãtia. Item magis & minus. Nam & calfacere magis ac minus licet, & minus caleſcere & magis, & maiorem minorémque percipere dolorẽ. Illa igitur agere & pati, cùm magis minúſque copulantur. Atque de his quidem hactenus. In iis quæ cum aliquo conferũtur, ſitum eſſe, à ſitu nomen habere diximus. De cæteris categoriis quæ ſunt, quando, ubi, & habere, quoniam apertæ ſunt & non obſcuræ, nihil aliud trado, niſi id quod initio dixi. Habere idem declarare quod veſtitum eſſe & armatum eſſe: & Vbi, ut in Lyceo, in foro, cæteráque omnia quæ de iis dicta ſunt. Ac de generibus quidem quę nobis propoſuimus, ſatis multa dicta ſunt.

De contrariis.

Nunc de contrariis, quot modis opponi ſoleant, diſſeramus. Contrariorum autem genera ſunt quatuor. Vnum eorum quæ cum aliquo conferuntur: alterum eorum quæ aduerſa dicuntur: tertium eorum quæ priuantia: quartum eorum quorum alterum ait quid, alterum negat. Hæc autem omnia, ut ſimpliciter rem proponam, contraria

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt,in iis quæ cum aliquo cõferuntur, vt duplum,simplum: in iis quæ aduersa dixi,vt bonum,malum:priuantia, vt cæcitas & aspectus: aientia & negantia, vt sedet, non sedet. Ac ea quidem contraria quæ cum aliquo conferuntur, quicquid ipsa sunt, contrarij esse dicuntur, aut quoquo modo aliter ad id affecta sunt.Vt duplũ simpli, quicquid ipsum est, alterius esse dicitur: Est enim alicuius duplum. Scientia etiam, & res quæ sub scientiam cadit, vt ea quæ cum aliquo conferuntur, inter se contrario nomine opponuntur, quippe cùm & scientia tota in re quæ ei est subiecta versetur, & res quæ subiecta est scientiæ, ad scientiam tota referatur. Res enim quæ scientia comprehenditur, alicui scientiæ subiecta est.Quæ igitur,vt ea quæ cum aliquo conferuntur,inter se contrario nomine opponuntur, quicquid ipsa sunt, contrariis tribuunt, aut quoquo pacto inter se affecta sunt. At verò quæ vt aduersa,contraria sunt, neutiquam inter se ita affecta sunt,vt vim naturámque suam inter se referant, sed tamen inter se sunt contraria. Non enim bonum, mali bonum appellatur,sed cõtrarium. Differunt igitur hæc inter se cõtrariorum genera. Quæ autem aduersa sunt eiusmodi, vt necesse sit alterum inesse in iis quibus natura insunt, aut de quibus dicuntur, inter ea nulla media interiecta sunt. Quorum verò non est necesse inesse alterum, in medio eorum aliquid est collocatum. Vt morbus & bona valetudo in corpore nasci solent, & alterum necesse est vel morbum vel bonam valetudinem animantis corpori conuenire. Impar etiam & par in numero dicitur, alterutrúmque necesse est in numero reperiri: nec inter ægrotationem & valetudinem, par & impar quicquam medium inter-

iectum est. Quorum nõ est necesse alterutrum inesse, in medio eorum aliquid collocatum est. Veluti candor & atror in corpore natura nascuntur, & tamen non necessariò alterutrum inest in corpore,cùm præsertim non omne corpus album sit aut nigrum. Item malum & bonum & in homine, & in aliis plerisque illa quidem dicuntur, sed tamen alterutrum non est necesse in iis inueniri de quibus dicuntur. Non enim vel mala sunt, vel proba omnia. Itaque his interiectum est aliquid, vt inter album colorem & nigrum, fuscus & pallidus,& cæteri colores: & inter malum & bonum, quod neque malum est,neque bonum. Ac nonnullis quidem mediis rebus imposita sunt nomina: vt fuscus & pallidus inter album & nigrum medij sunt colores,& cæteri eiusdem generis. In aliis non est facile id quod medium est, nomine vno appellare & exprimere: definitur autem vtriusque extremi negatione, velut quod nec bonum est,nec malum, quod nec iustum est,nec iniustum. Priuantia autem in eodem aliquo reperiuntur, vt in oculo cæcitas & aspectus. Atque vt rem in pauca conferam, in quo natura debet ac solet esse habitus,in eodem vtrunque dicitur existere. Priuari verò tum denique dicitur aliquid eorum quæ apta sunt ad percipiendam rem, cùm in quo debet inesse, aut quando debet haberi, nequaquam inest. Edentulum enim appellamus quempiam,non quòd dentibus careat,& cæcum, non quòd careat oculis,sed quòd non habeat ea tum, cùm natura apta sunt. Sunt enim quædam quæ à primo ortu oculis careant & dentibus,quæ tamen nec cæca nec edentula dicuntur. Priuari autem re, & habere rem, non idem est quod priuatio & habitus: quoniam habitus est aspectus, priua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio cæcitas: nec habere oculos est ipse aspectus, nec cæcum esse ipsa cæcitas. Nam & priuatio quædam cæcitas est, & cæcum esse, est priuatum esse, non priuatio. Deinde, si idem esset cæcitas, quod cæcum esse, profectò de eodem vtrunque diceretur: nunc cæcus homo dicitur, cæcitas homo non dicitur. Videntúrque inter se opponi, priuari re, & habere rem, more eorum quæ priuantia dicimus. Eadem est enim ratio repugnantiæ. Vt enim cæcitas aspectui repugnat: sic cæcum esse etiam & aspectum habere, inter se repugnant. Ne id quidem quod sub affirmationem & negationem cadit, idem quod affirmatio & negatio declarat. Nam & affirmans est oratio, affirmatio: & quod sub affirmationem & negationem cadit, res est, non oratio. Hæc autem inter se opponi vt assertio & negatio dicuntur, quoniam in iis eadem ratio repugnantiæ valet. Nam vt assertio & negatio inter se contrariæ sunt, veluti sedet & non sedet: sic res quæ vtroque eorum continentur, vt sedere aliquem & non sedere, contrario opponuntur nomine. Priuantia verò non opponi inter se more eorum quæ cum aliquo conferuntur, hinc intelligi potest, quòd vis eorum non ex mutua coniunctione intelligitur & pendet. Non enim aspectus, cæcitatis aspectus dicitur, neque vllo alio modo ad eam affectus est. Similiter ne cæcitas quidem, aspectus cæcitas appellatur: verùm oculorum priuatio cæcitas dicitur, oculorum cæcitas non dicitur. Præterea quæ cum aliquo conferuntur, reciprocantur omnia. Itaque si in iis cæcitas esset quæ cum aliquo conferuntur, certè illud etiam reciprocaretur quocum iungeretur. At ei vicissim non respondet. Neque enim aspectus, cæcitatis aspectus nominatur. Atque

etiam ne more quidem eorum contrariorum quæ aduersa dixi, inter se contraria esse priuantia, hinc perspicitur. Nam contrariorum eorum inter quæ non est medium, alterutrum necesse est semper inesse iis, quibus natura cõueniunt, aut de quibus dicuntur. Interea enim nihil medium interiectum esse posuimus, quorum alterutrum in eo reperiretur necessariò, quod vim ad id accipiendum haberet: veluti inter morbum & bonam valetudinem, inter parem numerum & imparem. Inter quæ autem medium est, nunquam necesse est alterutrum in vlla re inueniri. Neque enim necessariò album est aut nigrum, neque calidũ aut frigidum id omne, quod vim habet hęc recipiendi: quippe cùm nihil prohibeat aliquid eorum, quæ inter hæc ipsa media sunt interiecta, conuenire. Iam verò inter ea etiam medium aliquid est, quorum alterutrum in eo non reperitur necessariò, quod id recipere potest, nisi quibus natura alterum tributum sit: vt ignis natura calidus est, & nix alba. In his enim necessariò alterum reperitur, non alterutrum, vtrumuis occurrat. Neque enim fieri potest vt ignis frigidus sit, aut nix atra. Ergo non necesse est, alterum eorum in omni re inesse, quæ vim habet ad recipiendum, sed in ea sola cui alterum innatum est & insitum, atque ei alterum definitè conuenit, non alterutrum. At verò priuantium neutrum verè dicitur, præsertim cùm non semper necesse sit in eo quod recipere illa potest, inesse alterum. Cui enim nondum natura conuenit aspectus, is neque cæcus esse, neque despicere dicitur. Ita nunquam hæc in iis esse possunt aduersis & contrariis, inter quæ non est medium. Nec in iis quidem, quibus medium interiectũ est. Necesse est enim in omni re quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

vim habeat ad ea recipiẽda, ineſſe alterum: quoniam quod tempus à natura conſtitutum eſt ad deſpiciendum, in eo animans vel cæcus eſt vel deſpicit: atque eorum non præfinitè alterum dicitur, ſed alterutrum. At verò eorum contrariorum inter quæ medium eſt, nunquam alterum in omnibus quæ recipere poſſunt, ſed quibuſdam ſolum, ídque præfinitè alterum, non alterutrum, ineſt neceſſariò. Quare perſpicuum eſt, neutro modo priuantia inter ſe contraria eſſe, quo contraria ſunt inter ſe ea quæ aduerſa nominauimus. Poſtremò contrariorum quandiu res ſubiecta eſt, fieri poteſt inter ipſa commutatio, niſi ſi cui alterum natura ſit tributum, vt igni calidum eſſe. Nam & valentes in morbum incidere poſſunt, & alba nigra fieri, & frigere quæ caleſcunt: ex bono etiam improbus, & viciſſim ex malo probus effici poteſt. Prauus enim, ſi ad meliorem vſum rationémque ex mala deducatur, iam habeat ad virtutem progreſſionis aliquantum. Cùm autem ſemel, vel parum in virtute proceſſerit, profectò aut perfectam ſapientiam mutatione morum conſequetur, aut certè magnam in virtute faciet progreſſionem. Semper enim aptiores animos habet ad virtutem, quanuis parum initio in eo proceſſerit, vt veriſimile ſit eum maiorem progreſſum eſſe facturum. Quòd ſi ſit ſempiternum, tandem certè aliquando, niſi tempus impediat, perfectam ſapientiam conſequetur. At priuantibus nulla inter ſe fieri mutatio poteſt. Etſi enim ex re in priuationem ſit progreſſus & commutatio, tamen regreſſus ex priuatione in rem quæ amiſſa eſt, fieri nullo modo poteſt. Neque enim qui oculis ſemel captus eſt, vnquam poſtea iterum deſpexit: nec caluus comam recepit, nec edentulus dentes.

Aientia autem & negantia non eſſe inter ſe contraria, vllo generum quæ cõmemorauimus, ex hoc intelligi poteſt, quòd in his ſolis neceſſe eſt verum vnum eſſe, falſum alterũ. Nam nec contrariorum neceſſe eſt ſemper alterum verum eſſe, alterum falſum: nec eorum quæ cum aliquo conferuntur, nec priuantium. Vt bona valetudo & ægrotatio aduerſa ſunt, neutrúmque nec verum eſt, neque falſum. Itémque duplum & ſimplum quæ cum aliquo conferuntur, contraria ſunt inter ſeſe, nec alterum verum eſt aut falſum. Ne priuantia quidem, vt aſpectus & cæcitas. Omninóque nihil quod in coniunctione non dicitur, verum eſſe aut falſum vllo modo poteſt. At quæ enumerata ſunt, ſimplicia, non coniuncta ſunt omnia. In iis etiam cõtrariis quæ coniuncta ſunt, id non videtur contingere. Nam cùm valere Socratem, & Socratem ægrotare contraria ſint, tamen non eſt ſemper horum alterum verum eſſe, falſum alterum. Etenim ſi in vita maneat Socrates, alterum verum, alterum erit falſum: Sin ex vita exceſſerit, vtrunque falſum. Si enim Socrates nullus ſit omnino, nec ægrotare eum verum eſt, nec valere. In priuantibus ſi omnino nullus ſit, neutrum verum eſt: ſin in vita ſit, non ſemper alterum verum, alterum falſum eſt. Cùm enim deſpicere Socratem, & cæcum eſſe Socratem priuantia ſint, tamen non neceſſe eſt alterum verum eſſe vel falſum. Nam quo tempore nondum ei natura aptus eſt aſpectus, ambo falſa ſunt: quo autem tempore in vita non manet Socrates, vtrunque etiam falſum eſt, & deſpicere eum, & cæcum eſſe. At aientium & negantium, ſiue Socrates in vita ſit, ſiue nullus ſit omnino, ſemper alterum falſum, alterum verum eſt futurum. Nam ægrotare Socratem, & non

Universidad de Deusto
Biblioteca

ægrotare, si is in vita maneat, perspicuum est alterum verum esse, alterum falsum. Itémque si discesserit è vita. Nam ægrum esse eum, cùm nullus sit omnino, falsum est: nõ ægrum esse, verum. Quare aientium & negantium proprium illud est, eorum alterum verum esse semper, falsúmque alterum. Bono autem malum contrarium est necessariò, idque ex inductione rerum singularum intelligi potest, vt bonæ valetudini morbus repugnat, iustitiæ iniustitia, fortitudini ignauia, & cætera eiusdem generis. Malo verò aliàs bonum, aliàs malum contrarium est. Nam parum & nimium quæ sunt in malis, inter se sunt contraria: similitérque mediocritas, quæ vtrique contrario nomine opponitur, in bonis est. Atque id quidem in paucis perspici licet: in compluribus semper bona malis sunt contraria. Deinde contrariorum, si alterum sit in rerum natura, non est necesse esse alterum: quandoquidem si omnes valentes sint, bona valetudo erit, morbus non erit. Itémque si albi omnes sint, cãdor erit, atror non item. Iam si Socratem valere, & Socratem ægrum esse contraria sunt, non possunt autem simul ambo eidem inesse, certè si alterum sit, stare alterũ nullo modo necesse est. Nam si Socratem valere verum sit, non erit verum ægrotare Socratem. Atque etiam illud perspicuum est, in iis quæ sunt eiusdem speciei aut generis, existere solere contraria ea quæ aduersa diximus. Vt bona valetudo, & morbus in corpore animantium: candor & atror omnino in corpore, iustitia & iniustitia in animo hominis sitæ sunt. Postremò omnia contraria quæ diximus aduersa, vel in eodẽ genere, vel in contrariis generibus sita sunt, vel ipsa genera sunt necessarió. Nam & candor ac atror in eodem genere, quia eorum ge-

nus color est, sita sunt, & iustitia & iniustitia in generibus contrariis: illius enim virtus genus est, huius vitium: & bonum & malum non sunt vllius generis, sed ipsa sunt genera aliquorum.

De modis prioris.

Prius aliud alio quadrifariam dicitur. Primum genus est & aptissimum tempore, ex quo aliud alio antiquius appellatur: Antiquius enim quid dicitur ex eo, quod tempore antecedit. Alterum à quo non retro commeat cõsecutio: quo in genere vnum duobus prius est. Nam si duo sint, continuò sequitur vnum esse: Vnum autem si sit, non necesse est duo esse. Ita non vicissim retro commeat, cõsequens esse si vnum sit, vt duo sint. Prius igitur huius generis dicitur, à quo non commeat retro vicissim consequentia. Tertio, quodam ordine prius appellatur: id quod in artibus & orationibus videri licet. Nam in artibus iis quæ demonstrationes adhibent, aliquid prius ordine & posterius continetur: initia enim & elementa priora sunt ordine iis quæ describuntur: & in grammatica, elementa priora sunt syllabis. Eadem est ratio orationum: Principium enim prius est ordine narratione. Extra ea etiam quę enumerata sunt genera, quod melius est, & in maiore pretio, id prius naturæ ordine videtur. Solent enim plerique eos qui apud ipsos sunt in nomine & gloria, quósque pluris faciunt, principes & antiquiores sibi dicere: quod genus ferè alienissimum omnium habetur. Atque hi sunt ferè prioris modi, qui feruntur. Est etiam præterea aliud eius genus. Eorum enim quæ vicissim retro commeant in argumentatione, quòd causa est quomodocunque cur sit alterum, id rectè prius naturæ ordine dicitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esse autem eius generis quædam, hinc intelligi potest, quòd esse hominem & vera de eo oratio, sic reciprocantur, vt si homo sit, vera sit oratio, esse hominem: & si esse hominem vera sit oratio, sit homo. Vera autem oratio minimè causa est, cur res sit, réque potius causa est quodammodo, cur vera sit oratio. Nam quia res sit aut non sit, idcirco vel vera vel falsa oratio dicitur. Quinque ergo modis alterum altero prius habetur.

De modis simul.

Simul autem sunt ea omnino & propriè, quorum ortus in eodem tempore est. Neutrum enim horum nec prius nec posterius esse potest. Hæc autem simul in tempore dicuntur. Natura verò simul sunt ea, quæ reciprocantur illa quidem in argumentatione, quasi vnum sit, alterum esse concluditur, sed neutiquam alterum causa est ortus alteri: quod in duplo & simplo cernere licet, quæ sic reciprocantur, vt si duplum sit, etiam simplum sit: & si simplum sit, sit duplum, & neutrum causam alteri ortus afferat. Atque etiam ea quæ ex eodem genere quasi ex altera parte diuidendo respondent, simul natura esse dicuntur. Ea autem ex altera parte cùm diuiduntur, inter se respondent, quæ ex eadem sunt diuisione: vt pennigerum, terrenum & aquatile, in quæ animal diuiditur. Atque horum neutrum altero prius est, sed simul natura sunt. Quæ eadem in species secari possunt, vt dicamus pennigerum aliud gradiens, aliud aquatile. Sunt igitur illa etiam simul natura, quæ cùm sint ex eodem genere, eadem diuisione continentur. Genera autem formis antiquiora sunt semper. Neque enim vicissim retro commeat, cùm esse vnum si sit, alterum consicitur: vt si sit aquatile, sit

animans: at si sit animans, non sit necessariò aquatile. Sunt igitur simul natura, & quæ reciprocătur, cùm neutrum causa sit ortus & status alteri, & quæ inter se ex eodem genere diuiduntur. Sed ea omnino simul sunt, quorum ortus eodem est tempore.

De motus generibus.

Motus autem sex sunt genera, vt ortus, vt interitus, vt accessio, decessio, commutatio, & loci commutatio. Ac cæteras quidem motiones inter se differre hinc perspici potest, quòd ortus non est interitus, nec incrementum imminutio, nec loci commutatio. Eadem est ratio cæterarum. In commutatione autem hoc dubium est, sítne necesse id quod commutatur, ex aliqua superiori motione mutari. Quod non ita est. Accidere enim potest, vt omnibus perturbationibus, aut certè permultis agitemur, cùm interim nulla cæterarum motionum in huius veniat societatem. Neque enim aut crescere, aut imminui necesse est id quod ex perturbatione mutatur. Similis est ratio cæterarum. Ita necesse est diuersam esse à cæteris motionibus cõmutationem. Etenim si eadem esset, profectò quod commutatur, omne vel augeri oporteret, vel diminui, vel aliquem alium motum consequi. At non est necesse. Similitérque id quod crescit, aut alio motu agitatum est, commutaretur necessariò. Atqui sunt quædam quæ cùm crescant, eadem tamen nulla consequitur commutatio. Velut quadratum circuniecto gnomone crescit illud quidem, sed tamen nihil commutatur. Quod idem in cæteris sit eiusdem generis. Quare differunt inter se motiones. Motui autem omnino quies contraria est, singulísque singulæ. Nam & ortui contrarius est interitus, & ac-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceſsioni abſceſsio, & loci commutationi, in loco quies. Sed in loci mutatione maxima repugnantia dicitur: vt loci infimi mutationi, ſummi commutatio, & ſummi mutationi, infimi loci mutatio maximè aduerſatur. At verò reliquæ motionis non eſt facile explicare, quodnam ſit contrarium. Nec contrarium illius vllum eſt, niſi quis etiam in hac quietem, quæ ad qualitatem pertineat, mutationi in cõtrariam qualitatem contrario nomine opponat: ſicut in loci mutatione, quietem in loco, aut in contrarium locum mutationem. Eſt enim commutatio nihil aliud, niſi in qualitate mutatio. Ita contraria eſt qualitatis mutationi quies quæ in qualitate ſpectatur, vel certè in contrariam qualitatem mutatio, vt album fieri & nigrum fieri, contraria ſunt: quippe cùm commutatio ſequatur, quoties in contrarias qualitates fit mutatio.

Habendi etiam genera ſunt plurima. Aut enim habere vt habitum & affectionem dicitur, aut aliam aliquam qualitatem. Scientiam enim & virtutes habere dicimur. Vel vt quantitatem, vt qui certa eſt magnitudine, dicitur magnitudinem habere trium quatuórve cubitorum. Vel vt ea quæ corpus veſtiunt, vt veſtem aut tunicam habere dicitur quiſpiam. Vel in parte, vt in digito annulum. Vel tanquam partem, vt manum vel pedem. Et tanquam in vaſe, vt modius habet & continet triticum, vel vinum amphora. Nam & amphora vinum, & modius triticum continet. Hæc enim omnia quia vt vas quoddam illa continent, illa ipſa habere dicuntur. Habere etiam aliquid vt poſſeſſionem dicimus, veluti domum & agrum. Atque etiam vir mulierem habere, & virum mulier dicitur. Quæ ſignifi-

catio verbi habendi vna ex omnibus alieniſsima eſt: neque enim aliud habere mulierem iudicamus, niſi vna in domo habitare. Sunt alij quoque fortaſſe habendi modi: nos quidem omnes ferè expoſuimus, qui crebris vſurpantur ſermonibus.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARISTOTELIS
de Interpretatione
LIBER,

Ioachimo Perionio interprete, per Nicolaum Gruchium correctus & emendatus.

PARISIIS,

Ex Typographia Thomæ Richardi, sub Bibliis aureis, è regione Collegij Rhemensis.

1562.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CATALOGVS CAPITVM.

De nomine.	*Caput I.*
De verbo.	*Caput II.*
De oratione.	*Caput III.*
De ſubiectis & prædicatis enunciationum.	*Caput IIII.*
De futuris contingentibus.	*Caput V.*
De enunciationibus infinitis.	*Caput VI.*
De enunciationibus modorum.	*Caput VII.*

Ariſtotelis Stagiritæ de Interpretatione liber, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno interprete.

PRimùm conſtituendum eſt, quid ſit nomen, quid verbũ, tum quid negatio & affirmatio, poſtremò quid enũciatio & oratio. Mentis quidẽ interpres eſt oratio, ſcripta orationis. Atq; vt nõ iiſdem literis, ſic nec vocibus quidem omnes iiſdem vtuntur. At verò ſenſa animi, quorum primùm verba notæ ſunt, & res, quarum ſenſus animi ſpeciem gerunt, idem apud omnes valent. Sed de his in libris de Animo diximus. Non enim ad inſtitutum ſermonem pertinent. Vt autẽ in animo interdum veri & falſi notitia expers eſt, interdũ neceſſe eſt alterutrum intereſſe: ſic in oratione. Verum enim & falſum coniunctione & diſiunctione rerũ omne conſiſtit. Quocirca perceptioni animi ei, quæ à vero & falſo abeſt, nomina & verba reſpondent: vt homo, vt id quod album eſt, cùm nihil additur præterea. neque enim verum quicquam falſúmve enunciatur. Id quod hinc intelligi poteſt, quòd Tragelaphi verbum aliquid illud quidem ſignificat, ſed nondum quicquam verè aut falſo dicitur, niſi aut eſſe, aut non eſſe omnino adiungatur, aut ad tempus accommodetur.

De Nomine, Cap. I.

Nomen igitur vox eſt ex inſtituto ſignificans, omnis expers temporis, cuius pars nulla quicquam declarat ſepa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratim. Nam in Reipublicæ verbo, publica nihil per se significat, vt in hac oratione, Res publica. Sed non est simplicium iunctorúmque nominum eadem ratio, propterea quòd in illis pars nullo modo significat, in his pars videtur illa quidem posse significare, sed tamen separatim in hoc toto sumpta nihil declarat omnino: velut in hoc verbo pronomen, nomen nihil per se significat. Ex instituto autem dixi, quòd nullū nomen natura constat, sed cùm quasi nota quædam ad aliquid significandum erit impositum. Nam soni ij qui nullis literis exprimūtur, quales sunt belluarum, aliquid illi quidem significāt, attamen nullus eorum ad nomen pertinet. Non homo etiam nominis vim non obtinet, nec ei nomē vllum impositum est, quo appelletur: quādoquidem nec oratio est, nec negatio. Appelletur sanè nomen infinitum, quod æquè in quauis re dicatur, tā quæ est, quàm quæ nulla est. Hæc verò, Ciceronis, Ciceroni, & cætera eiusdem generis non nomina, sed casus nominis vocentur. Huius hæc ratio est, quòd cum alia omnia eis sint cum nomine communia, iuncta tamen verbo Est, aut Erit, nec verum, nec falsum significant: quod in nomine sit semper, velut his orationibus, Philonis est, vel non est, nondum quicquam verè falsóve dicitur.

De Verbo, Cap. II.

Verbum autem id est, quod tempus adsignificat, cuius pars nulla significat separatim, sempérque ea declarat & indicat quæ de altero dicuntur. Tempus autem dico adsignificare: vt valetudo nomen est, curari verbum, quod

instans & præsens significat, & semper ea quæ de altero dicuntur indicat, qualia ea sunt, quæ de subiecto dicuntur, vel in subiecto insunt.

Non curatur autem, & non incidit, non appello verba: quanquam significatione sua tempus includunt, & in re aliqua semper cohærent. Et quoniam nomen eis nullum impositum est, verba infinita appellari licet. quandoquidem tam in eo quod est, quàm in eo quod non est, æquè dicuntur. Itémque curabitur & curatus est, non sunt habenda verba, sed casus verbi. Hoc autem à verbo differunt, quòd præsens tempus, verbum significat, illa id omne in quo interiectum præsens est. Ac verba si sola dicantur, nomina sunt, significántq; aliquid. Nam & qui ea nunciat, intelligentiam imprimit in animo, & qui audit, quiescit: sit autem nécne sit res, nondum exponit. Neque enim illud, esse aut non esse, rem declarat: nec si ipsum ens per se solum dicas, nudum est. Id enim nihil est, significat autem coniunctionem quandam, quæ intelligi sine iis quæ copulantur, non potest.

De oratione, Cap. III.

Oratio, est vox quæ significat, cuius pars aliqua seiuncta separatáque vt nomen, non vt affirmatio aut negatio, significat, velut homo aliquid significat, non rem esse, aut non esse: cui tamen si quid adiunctum sit, vel affirmatio erit, vel negatio: non significat autem vocabuli hominis vna syllaba. Neque enim in hoc verbo sorex, illud rex quicquam declarat, sed vox est solum. In iunctis

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem significat illud quidem, vt dixi, sed non per se. Quanquam autem ex instituto, quemadmodum dixi, non vt instrumentum, omnis significat oratio, non tamen omnis enunciat ac dicit, sed ea sola quæ vel verum, vel falsum complectitur. Neque enim omnes id complectuntur, velut precatio, oratio est illa quidem, sed nec vera, nec falsa. Ac cæteræ quidem quoniam artis rhetoricæ vel poëticæ propriæ sunt, ab hac arte omnes expelli ac repudiari debẽt: quæ autem quid de quodam dicit, ea sola retinenda est. Est autem primum enũciationis vnius genus, affirmatio, deinde negatio. cæteræ vna cõiunctione fiunt. Sed omnis ex verbo aut casu verbi constet enunciatio necesse est. Etenim hominis definitio, nisi est, vel erat, vel erit, vel aliquid tale adiungatur, nondum quicquam enũciat: propterea quòd totum hoc, animal gradiens bipes, vnum quiddam est, non multa: neque enim vnam conficiunt orationem, propterea quòd continentur, ac sine vlla interspiratione pronũciantur hæc verba. Verùm id nõ est instituta disputationis. Vna autem enunciatio est, quæ aut vnum aliquid declarat, aut quæ vna sit per coniunctionem. Multæ verò quæ vel multa, & non vnum aliquid significant, vel carẽt coniunctionibus. Ac nomẽ quidem & verbum vocabula sunt tantummodo: quandoquidem verè id dici non potest, eum qui sic aliquid voce exprimat, enunciare aliquid, siue rogetur, siue non rogetur, sed si quando quicquam vno verbo enunciatur, id eo tantum fit, quòd ita velit qui ita loquitur. Harum autem enunciationum simplex alia est, vt quæ aliquid de quodam dicit, vel aliquid cuiquam inesse negat: Alia autem

quæ ex his constat, iam quasi coniuncta oratio est. Sed simplex pronunciatum, est oratio quæ aliquid de quodam dicit, vel negat, pro ratione temporum. Affirmatio est enunciatio, quæ aliquid de quodam dicit. Negatio est enunciatio, qua aliquid inesse cuipiam negamus. Quando autem quod in aliquo inest, negari potest inesse, & quod abest alicui, dici potest adesse, & quod adest, adesse confirmari potest, & quod abest, abesse: itémque in cæteris temporibus quicquid aliquis alteri tribuerit, id omne detrahere potest, & quod detraxerit, attribuere: profectò omni affirmationi negatio, omníque negationi contraria sit affirmatio necesse est. Sit autem contradictio, affirmatio, negatióque cõtrariæ. Opponi autem contradictorio nomine dico, eam quæ eiusdem rei est, & de eadem re dicit, de qua altera: non ὁμωνύμως, cæterísque omnibus adiunctis, quæ contra Sophistarum molestas rationes adferre solemus.

De subiectis & prædicatis enunciationum, Caput IIII.

Quoniam autem res partim vniuersæ sunt, partim singulæ (vniuersas autem appello eas, quæ suapte natura dicuntur in multis: singulas, quæ non dicuntur: vt homo, in rebus vniuersis est, in singulis, Callias) necesse est effari inesse aliquid, aut non inesse rerũ vniuersarum cuipiam, aut singularum. Ac si quis aliquis vniuerse inesse, aut non inesse in quadam re vniuersa cõfirmet, contrariæ erunt enũciationes. Dico autem in re vniuersa vniuerse

Universidad de Deusto
Biblioteca

dici, velut in his, Omnis homo albus est, Nullus homo albus est. Sinautem de re vniuersa non vniuerse quid enuncietur, non sunt enunciationes contrariæ. attamen fieri potest, vt quæ declarantur ac significantur, contraria sint. Appello autem non vniuersè aliquid de re vniuersa eloqui, quales hæ sunt enunciationes, Homo est albus, Homo nõ est albus. Nã cùm homo in rebus sit vniuersis, sine vniuersi generis nota accipitur enunciando. Verbum enim Omnis, non est res quædam vniuersa, sed vniuersa generis tantùm nota. In attributo autem vniuersali, si notam vniuersi generis addas, nunquam verè affirmabis. Neq; enim vera esse vlla potest assertio, in qua cùm vniuersale sit attributum, vniuersè enũciatur. Ex quo genere illa est enunciatio, Omnis homo omne animal est. Affirmatio igitur negationi contradictorio nomine opponitur, quæ rẽ vniuersam in eodem inesse dicit, sed nõ omnino. vt, Omnis est homo albus: &, Non omnis homo est albus. Nullus homo albus est, Aliquis homo est albus. Contrario verò nomine opponitur rei vniuersæ affirmatio, rei vniuersæ negationi: quales hæ sunt, Omnis homo iustus est, Nullus homo iustus est. Quocirca esse hæ simul veræ nullo modo possunt. At his cõtrariæ simul in eodẽ dici verè possunt: vt, Non omnis homo albus est, &, Aliquis homo albus est. Quapropter quæ ex rebus vniuersis contradictoriæ cõstant, idque cum vniuersi generis nota, earum necesse est alteram veram esse vel falsam. Itémque earum quæ ex singulis constant: quales hæ sunt, Albus est Socrates, Nullus est albus Socrates. Quæ autẽ ex vniuersis rebus, nulla adiecta generis vniuersi nota cõstant, earũ non

semper vna vera est, falsa altera. Nam hæ simul veræ dicuntur, Est homo albus, Non est homo albus. Et hæ, Est homo pulcher, Non est homo pulcher. Nam etsi quis turpis sit, non est formosus, & tum cùm sit aliquid, id nondum est. Sed hoc statim alienum videri potest, propterea quòd hæc enunciatio, Non est homo albus, idem etiam quod illa simul, Nemo est albus, valere videatur. Sed nec idem valet, nec simul etiam illam declarat necessarió. Vni autem negationi vnam affirmationem contradictorio nomine opponi hinc intelligi potest, quòd idem negari negatione oporteat, quod affirmatione confirmatum sit, & de eodem, vel eorum aliquo quæ sunt in rebus singulis, vel eorum quæ sunt in vniuersis, idque vel adiecta vniuersi generis nota, vel nulla apposita: vt Socrates albus est, Socrates albus non est. Sin autem aliquid aliud eidem inesse negatur, aut alij cuipiam, non opponetur hęc illi contrario nomine, sed altera. Huic enim enunciationi, Omnis homo est albus, hæc repugnat, Non omnis homo est albus. Et huic, Aliquis homo est albus, hæc, Nullus homo albus est. Item huic, Est homo albus, illa, Non est homo albus. Ac vnam quidem affirmationem vni negationi contradictorio nomine opponi, qualésque essent, dixi. Hoc etiam docui, alias esse contrarias, & quales essent: contradictionémque nõ omnem veram esse, aut falsam: quáque de causa, & quando vera esset aut falsa. Est autem vna affirmatio & negatio, quæ vnum aliquid de vno dicit, aut de toto genere, aut citra vllam notam: vt, Omnis homo albus est, Non omnis homo albus est. Est homo albus, Non est homo albus: Nemo albus est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aliquis homo albus est, si modò albi verbum vnum significet. Nam si duobus nomen vnum impositum sit, ex quibus constare non possit vnum: non ea vna & simplex affirmatio aut negatio est. Vt si quis equo & homini nomen vestis imponat, itáque enũciet, Vestis alba est, hæc neque affirmatio simplex sit, neque negatio. Hæc enim idem valet, ac si dicas, Homo est, & equus albus: nil autẽ hoc aliud est, q̃ si diceres, est homo albus, & est equus albus. Quòd si hæ plures sunt, multáque declarãt, certè prima vel multa declarat, vel nihil: quãdoquidẽ nemo equus est. Quare ne in his quidem vna vera est, altera falsa necessario.

De futuris contingentibus, Cap. V.

IN instantibus igitur ac præteritis affirmatio aut negatio vera sit vel falsa necesse est: in iisque, vt dixi, quæ cum rebus vniuersis vniuersi generis notam habent, semper altera vera est, altera falsa necessariò. Itémque in iis quæ sunt ex rebus singulis. In iis autem quæ sunt ex rebus vniuersis, non tamen de toto genere dicunt, non necesse est, de quibus etiam diximus. At verò in enunciationibus, quæ de rebus singulis & futuris dicunt, non ita est. Si enim omnis aut vera aut falsa enunciatio est, certè omnia sint, aut non sint necesse est. Nam si hic aliquid fore dicat, ille idem neget fore, profectò necesse est verè alterutrum dicere, si modò omnis enunciatio vera est aut falsa: quandoquidem in eodem simul vtrunque non intelligitur. Etenim, si verè dicitur, esse album aliquid aut non esse album, necesse est id esse album, aut non esse album. Et si est album, aut non est album, verè id dictum fuit vel negatum. Et si non inest, id falsum est: quòd si falsum, nec inest. Ita necesse est ex omni æternitate vel affirmationem, vel negationem veram fuisse vel falsam. Nihil igitur euenit, neque sit fortè, temerè, casu: nihil in alterutram partem aut cadet, aut non cadet, sed ex necessitate omnia fiunt, quæcunque fiunt, nílque est quod vtranque in partem habet æquabilem euentum. Nam aut is verè dixit, qui rem confirmauit fore, aut is qui negauit: si autem æquabile esset vtranque in partem, par ratio esset, vt aut fieret, aut non fieret. Quod enim vtrãque in partem cadit, non hoc modo potius, quàm illo euenit, aut futurum est. Præterea si quid album sit hoc tempore, fuit verum, album in futurum esse. Ita ex æternitate fuit verum quicquid fit, id aut esse iam, aut futurum esse. Quòd si ex æternitate fuit verum aliquid esse iam, aut futurum esse, certè id non potest non fieri, aut fore. Quod autem non potest non fieri, fieri non potest, vt non sit: quod autem vt non sit, fieri non potest, id necesse est fieri. Quicquid igitur futurum est, id fieri necesse est. Ita nihil in alterutram partem cadit, neque fortuitò. Si enim fortuitò, non ex necessitate. Sed ne illud quidem verè dici potest, neutram partem esse veram: hoc est, neque futurum quicquam, neq; non futurum esse. Primùm enim id eueniet: si falsa sit affirmatio, veram non esse negationem: & si hæc falsa sit, non esse veram affirmationem. Deinde si verum est album aliquid simul & magnum esse, duo illa sint necesse est. Et si cras futurum vtrunque verum sit, cras erit. Si autem nec futurum est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec minus futurum cras, exempli causa, bellum nauale, id certè non erit ex eorum numero, quæ pariter vtranque in partem cadere possunt. quoniam nec fieri nauale bellum necesse est, nec minus fieri. Atque hæc sunt incõmoda, & alia eiusdem generis, quæ suscipere cogimur, si necesse sit ex omni affirmatione & negatione, quæ contradictorio nomine opponantur, siue in iis quæ rebus vniuersis constant, siue quæ ex singulis, alteram veram esse, alteram falsam, nihil scilicet in alterutram partem casurum esse in iis quæ sunt, sed omnia esse, aut futura esse ex necessitate. Qua ratione omnis è vita tolletur & deliberatio & actio. quoniam si hoc faciamus, illud euenit: & si hoc minimè faciamus, non eueniet. Nihil enim prohibet, ad decem millia annorum hunc confirmare, hoc vel illud fore, alterum negare, vt ex necessitate eueniat, quod in alterutram partem tum ei licebat verè dicere. Neq; verò interest, vtrum pronunciarint aliqui contradictionem, nécne pronunciarint: quippe cum perspicuum sit hoc, vel illo modo res euenire solere, etiam si nihil nec hic confirmet, nec ille neget futurum. Neque enim quia confirmatum est, aut negatum fore aliquid: idcirco id futurum est, aut non futurum, vel ad decem millia annorum, vel quouis tempore. Quare si ex omni æternitate ea vis & natura rerum fuit, vt vna vera esset, necesse fuit eam fieri. Ita omnium rerum ea vis fuit ex æternitate, vt ex necessitate fierent. Si quis enim verè dixerit fore aliquid, id non potest non fieri. Et quod factum est, id ex æternitate fuit verum futurum esse. Atqui si hæc sint, multa sequuntur incommoda. Videmus

enim rerum futurarum initium & consilio indagari, & actione. omnióque in iis quæ non semper agunt aliquid, cernimus illa duo, æquè agere ea posse & non posse, in quorum quidem potestate vtrunque situm sit, & vt res sit, & vt ne sit. Quare etiã vt fiat, & vt non fiat. Multáque adeò nobis nota sunt, quorũ vis est talis. Velut vestis hæc frangi potest & discindi, nec frangetur, sed prius atteretur. Similitérque fieri potest, vt non discindatur. Nõ enim prius atteri posset, nisi fieri posset, vt ne discinderetur. Similis est ratio eorum omnium, in quibus eadem vis reperitur. ex quo perspicuum est, nec esse, nec fieri ex necessitate quæcunque fiant, sed alia in vtranque partem cadere posse: nec affirmationem in iis veram aut falsam potius, quàm negationem esse. alia esse in quibus alterum magis & plerunque fiat, ita tamen vt alterum euenire possit, alterum minime. At quicquid est in rerum natura, id sit quandiu stat: & quod non est, quandiu non stat, id non sit necesse est. Attamen nec quod est, id omne esse necesse est: nec quod non est, non esse. Neque enim ex necessitate esse quicquid est quia sit, eidem valet quod omnino esse ex necessitate. Quod idem dicendum est in iis quæ non sunt. Eadem est etiam ratio contradictionis, in qua omne necesse est vel esse, vel nõ esse, fore vel non fore. Quanquam non est necesse eum, qui separatim accipiat verè alterum dicere, vt necesse est nauale bellũ cras geri vel non geri, non tamen geri cras bellum nauale necesse est, aut non geri, etiam si illud, geri aut non geri, sit necesse. Quoniam igitur eadem ratio est veritatis orationum & rerum, certè necesse est ea omnia, quorum ea vis

Universidad de Deusto
Biblioteca

& natura est, vt vtranque in partem inclinent, contrariáque recipiant, eadem ratione etiam contradictione cõtineri. Quod in iis etiam rebus fit, quæ non semper sunt, quæque non semper non sunt. Ex his enim necesse est alteram cõtradictionis partem veram esse, alteram falsam: non quidem hanc vel illam, sed alterutram. Et quanquã ad veritatem altera propius accedit, tamen non iam vera est, vel falsa. Ex quo efficitur, non necesse esse in enunciationibus contradictoriis alteram veram esse, alteram falsam. Non enim eadem ratio est eorum quæ sunt in rerum natura, & eorum quæ non sunt. esse autem vel non esse possunt, sed sicut diximus, ita res habet.

De enunciationibus infinitis, Caput VI.

Quoniam autem affirmatio omnis quiddam de quodam dicit, idq; vel nomẽ est, vel vacat nomine: quod autem in affirmatione cõtinetur, id & vnũ esse & de vna re dici debet. quod autẽ de nomine & de eo, quod vacat nomine, modò dixi, ad id referendum est, quoniam nõ homo, non nomen, sed infinitum nomen appello. nam vnum quiddã significat quodã modo nomen infinitũ: quemadmodum non valet non verbũ dico, sed infinitum: profectò omne effatũ aut ex nomine & verbo, aut ex infinito nomine verbóq; constet necesse est. Esse autem effatum sine verbo nullum potest. Nam verba illa, est, fuit, erit, fit, & cætera eiusdẽ generis, quoniam tẽpus adsignificant, in iis sunt quæ verba esse suprà posuimus. Prima igitur erit affirmatio & negatio, Homo est, Homo nõ est. Deinde hæ, Non homo est, Non homo non est. Tũ hæ, Omnis homo est, Non omnis homo est. Postremò hæ, Omnis non homo est, Non omnis non homo est. Eadem est ratio temporum, quæ præsens vtraque ex parte claudunt.

Cùm verò verbum, est, in oratione tertium dicitur, tum duo contrario nomine oppositarum pronunciationum genera nascuntur: quod autẽ dixi, hoc exemplo intelligi potest, Homo iustus est: hic enim tertium, siue nomen, siue verbum est verbum, est. Ob eámque causam hæc quatuor erunt, quorum duo affecta erũt eodem modo ad affirmationem & negationem, quo priuationes, alia duo non erunt. Quatuor autem fieri dixi, quoniam est, vel nomini iusti coniũgi potest, vel non iusti. Quod idem fit in negatione. Sunt igitur quatuor. Sed quod dixi, ex hac descriptione intelligi licet.

A. Homo iustus est. } Huius negatio, { C. Homo nõ est iustus.
C. Nõ iust' nõ est homo. } { A. Nõ iustus est homo.

In his enim est, & non est nominibus iusti, & non iusti adiunguntur. Atque hæc quidem eo ordine dispositasunt, quem in Analyticis ostendimus. Nec diuersa erit ratio, si nominis fiat affirmatio, adiecta generis vniuersi nota.

A. Oĩs homo iustus est. } Cuius negatio est, { C. Nõ oĩs hõ iustus est.
C. Nõ oĩs hõ nõ iust' est. } { A. Oĩs hõ est nõ iustus.

Nisi quòd nõ possunt æquè verè simul esse enũciationes eæ, quæ rectis lineis ex diametro inter se respondent. Sed tamẽ veræ sunt interdum eodem tempore. Atque hæ quidem duæ contradictiones sunt. Aliæ autem duæ cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc, Non homo ſubiectum eſt, eíque aliquid attribuitur.
Non homo iuſtus eſt, Non homo non eſt iuſtus,
Non homo eſt non iuſtus. Non homo nō eſt nō iuſtus.

His autem plures eſſe contradicentes nullo modo poſſunt: hæque ab illis, hoc ipſo diuerſæ erunt, quòd illud non homo, tanquam nomen, ſibi adiungant. Atque in iis etiam omnibus, in quibus eſt verbum, non accipitur, vt in illis verbis valere & ambulare, id idem efficit, ſi ita ponatur, ac ſi, eſt, coniungeretur: velut, Omnis homo valet, Non omnis homo valet. Et, Omnis non homo valet, Non valet omnis non homo. Non enim non omnis homo, dicendum eſt: ſed negatio ad hominis verbum addi debet, quoniam omnis non res vniuerſa eſt, ſed in toto genere rem accipi declarat. Quod ex his enũciatio omnibus perſpici poteſt, Valet homo, Non valet homo: Valet non homo, Non valet non homo. Inter has enim & illas hoc intereſt, quòd in his nihil prorſus vniuerſè & in totum dicitur: in illis dicitur. Ergo ſignificat omnis & nullus aliud nihil, niſi nomen vniuerſe, & in toto genere accipi in affirmatione aut negatione. Ita cætera eadem omnia conuenit adhiberi. Quando autem huic enunciationi, Omnis animans iuſtus eſt, illa contraria eſt quæ dicit, nullum eſſe iuſtum animantem, perſpicuum eſt eas nunquam ſimul in eodem veras futuras eſſe: quæ autem his repugnant, poſſunt interdum: velut, Non omnis animans iuſtus eſt: &, Eſt aliquis animans iuſtus. mutuo autem ſe hæ enunciationes conſequuntur: hæc quidem Nemo eſt iuſtus, huic, Omnis homo eſt non iuſtus: & hæc, Eſt aliquis homo iuſtus, huic, Non omnis homo eſt

non iuſtus, quandoquidem ſit aliquis iuſtus neceſſe eſt, ſi hoc ſit. Illud etiam perſpicuum eſt, ſi verè licet negare in ſingulis enunciationibus ei qui rogatus ſit, verè etiam eundem poſſe affirmare: vt, Eſtne ſapiens Socrates? Non: eſt igitur non ſapiens Socrates. In vniuerſis autem non eſt vera huic ſimilis affirmatio, ſed tantùm negatio: vt, Non omnis homo ſapiens eſt? Non: Omnis igitur homo non ſapiens eſt. Hoc enim falſum eſt. at illud verum: Non omnis igitur homo eſt ſapiens. Atque hæc quidem illi repugnans & contradicens eſt, illa contraria. Quæ verò ex nominibus & verbis infinitis inter ſe repugnantes & contradicentes ſunt, qualia ſunt hæc, non homo, & non iuſtus, eæ ſine nomine & verbo negationes videri poſſunt, ſed tamen non ita eſt. Nam cum neceſſe ſit ſemper verum aliquid vel falſum negationem declarare, qui hoc totum, Non homo dixerit, nihilo magis atque adeò minus, quàm qui ſolum hominis verbum pronunciauerit, verè aliquid aut falſò dixerit, niſi quid adiungat. Nec verò pronunciatum hoc, Eſt omnis non homo iuſtus, idẽ quod ſuperiorum vllum declarat: nec illud quod huic repugnans eſt & contradicens, Non eſt omnis non homo iuſtus. Atque hæc, Omnis non homo eſt nō iuſtus, par illi eſt, Nullus eſt iuſtus non homo. At verò nomina & verba, ſi tranſponantur aut traiiciantur, idem ſemper ſignificant, velut, Eſt albus homo, Eſt homo albus. Si enim ſecus ſit, certè eidem affirmationi multæ ſunt futuræ oppoſitæ negationes: At vnam vni eſſe oportere demonſtrauimus. huius enim, Eſt albus homo, negatio eſt, Non eſt albus homo. Huius autem, Eſt homo albus, ſi idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod illa, Est albus homo, non declaret, negatio erit, vel hæc, Non est non homo albus, vel illa, Non est homo albus. Atqui hæc, Non est non homo albus, huius est negatio, Est non homo albus. Altera autem huius, Est albus homo. Duæ igitur sint vnius necesse est. Ex quo intelligitur, si nomen & verbum transponãtur, traiiciantúrque in oratione, eandem omnino affirmationem & negationem futuram. Dicendo autem aut negando vnum aliquid de multis, aut multa de vno, nunquam vna & simplex affirmatio & negatio sit, nisi vnum quippiam ex multis illis declaretur. vnum autem appello, non si nomen vnum sit illi impositum, nec ex his vnum aliquid efficiatur: velut homo certè, & animal est, & bipes, & cicur, sed vnũquiddam ex his constat: ex homine autem & albo & ambulatione non vnum efficitur. Quare si quis vnum quippiam de iis enunciet, non vna pronunciatio sit, sed multæ, etiã si vox vna esse videatur. Itémq; multæ sunt, si de vno quodam hæc dicantur omnia. Quocirca si dialectica interrogatio respõsionis petitio est, vt vel ipsa propositio accipiatur, vel pars altera repugnantiæ & contradictionis, propositio autem vnius est pars repugnantiæ & contradictionis, profectò nunquam ad hæc vnum responsum adhiberi potest: quãdoquidem ne si vera sit quidem, vna interrogatio est. Sed de his in Topicis diximus. Ex quo id etiam perspicuum est, quid est, non esse dialecticam interrogationem. Nam & optio danda est, vt ex interrogatione vtram velit partem contradictionis & repugnantiæ alter eligat, & qui interrogat antè, constituere definitionem debet, ac tum quærere, sit, nécne sit hoc

homo. Sed quoniam alia coniuncta & copulata sic dicũtur, vt vnum fiat attributum ex his quæ separatim dicuntur, alia non: quæ hoc loco distinctio & dissimilitudo est, quærat aliquis. Nam & animal de homine separatim verè dicitur, & bipes separatim, atque ea coniuncta vnum faciunt attributum. Item homo & albus, quæ eadem vnum sunt. At verò non si quis sutor sit, & bonus, continuò sutor bonus esse dicatur. Si enim quia vtrunque separatim verum sit, etiam coniuncta ambo vera semper esse debere credat quispiam, permulta incõmoda suscipere cogetur. Nam hominis albíque nomen de homine verè dicitur, ergo etiam totum: rursus autem albi nomen separatim dici potest, quare etiam cõiunctim. Ita erit homo albus albus, atque ad exitum nũquam perueniet oratio. Itémque erit musicus albus ambulans, eadémque sæpe connexa & repetita, nihil in quo cõsistant, habebunt. Præterea si Socrates Socrates sit & homo: etiam Socrates Socrates homo sit necesse est. Et si homo ac bipes, sequitur vt sit etiam homo homo bipes. Illud igitur perspicuum est, absurda multa consecutura necessariò, si quis coniunctiones omnino contendat fieri oportere. Nunc quemadmodum hæc constituenda sint omnia, videamus. Eorum igitur quæ dicuntur, & eorum de quibus alia dicuntur, quæcunque per accidens ita dicuntur, vt aut de eodem aliquo subiecto dicantur, vtraq; aut alterum de altero, ea omnia non vnum efficiunt. Velut in hoc, Homo est albus & musicus, nec vnum ex albo fit & musico: siquidem vtrunque accidens est. nec si quis albus idem & musicus sit, idcirco ex albo musico fit vnum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fortè enim temerè aliquis musicus & albus dicitur. Ita non vnum quiddam ex musico & albo efficitur. Quocirca ne sutor quidem bonus omnino dicẽdus est, sed tantummodo animal bipes. hæc enim non per accidens, sed per se vnum efficiunt. Atque etiam vnum quiddam non constat ex iis omnibus, quæ in altero posita rursus repetuntur. Itaque nec id quod album est, album est, nec homo, homo animal vel bipes: quod in homine & bipes & animal continentur. Verè autem de eo quod cum signo particulari accipitur, idem ipsum nomen citra vllum signum sumptum dicitur, vt dicitur aliquis homo esse homo: aut quidam homo albus, albus homo esse, nec id verum est semper. Túmque id falsum est denique, cùm id quod adiunctum est, aliquid repugnans continet, ex quo etiam repugnantia consequantur. Vt si mortuus homo, homo esse dicatur. At si nihil tale copulatum reperiatur, totum verè dicitur. An si adsit tale aliquid, semper id verum non est? si non adsit, ne tum quidem semper verè dicitur? Velut Homerus aliquid est, vt poëta. Est'ne ille tamen, an potius non est? Nam casu & fortuito de Homero illud, est, in hac enunciatione, Poëta est Homerus dicitur, non sua vi atque natura. Quam ob rem in quibus dicendi rationibus repugnantia est nulla, si pro nominibus definitiones adhibeantur, in quibúsque non casu & fortuito, sed per se, suáque vi verba enuncientur, in iis omnibus quod tale est aliquid, verè dicetur esse omnino, & citra vllam adiectionem tale. Nam quæ nulla sunt, quia opinabilia sunt, non verè aliquid esse dicuntur: quippe cum ea non opinemur esse omnino, sed

non esse in rerum natura.

De enunciationibus Modorum, Cap. VII.

HIS autem expositis, nunc quemadmodum inter se affectæ sint enunciationes, quæ de eo dicunt quod possit fieri, aut non possit, déque eo quod euenit, aut non euenit, de eo denique quod impossibile, quódque necessarium est, disseramus. Quam enim vim habeant, magna quæstio est. Si enim ex iis quæ inter se comparantur, eæ inter se pugnant, & contradicunt quæ ex verbis est, & non est, constant: velut huius, Est homo, negatio est, Non est homo, non illa, Est non homo: Et huius, Est homo albus: hæc, Non est homo albus, non illa, Est homo non albus. (Nã si de omni re, vel quod ait, vel quod negat dicitur, certè verum erit, lignum hominem non album esse. Quod si ita est in omnibus iis, etiam in quibus, est, verbum non adiungitur, quod pro illo, est, dictum erit, idem valebit. vt huius effati, Homo ambulat, non hæc, Ambulat non homo, sed illa, Non ambulat homo, futura negatio est. quoniam vtrum hominem dicamus ambulare, an ambulantem esse, nihil interest) si inquam ita res se habeat in omnibus: profectò huius, Fieri potest, hæc, Potest non fieri: non illa, Nó potest fieri, negatio sit necesse est. Atqui res & fieri & non fieri eadem potest. Quicquid enim diuidi & ambulare potest, id & non diuidi potest, & non ambulare. Cuius ratio est, quòd non semper id omne re ipsa est, quod hoc pacto fieri potest. Ita ei etiam conuenit negatio. Nam potest non ambulare quod vim

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad ambulandum habet: & non cerni, quod sub aspectum potest cadere. At fieri non potest, in eodem verè enunciationes repugnantes contradicentésque dicantur. Non igitur huius pronunciati, Potest fieri, illa, Potest non fieri, repugnans contradicénsque est. nam ex his quæ dicta sunt, horum alterum efficitur: vt aut idem de eodem dicamus simul, & negemus, aut certè, vt non ex verbis est, & non est, quæ adiunguntur omnibus, affirmationes nascantur & negationes. Quòd si fieri illud non potest, hoc profectò sequendum est. Ergo huius enunciationis, Potest fieri, negatio est non hæc, Potest non fieri, sed illa, Non potest fieri. Eadem ratio est eius quod cõtingit. Etenim eius negatio est illud, Nó contingit. Quod idem sit in cæteris. cuiusmodi sunt, impossibile, necessarium. Vt enim in illis est, & non est, verba, additamenta sunt, illa autem albus & homo res subiectæ: sic in his, est & non est, pro subiectis habentur: hæc autem, potest, & contingit, accessiones sunt, quæ quidem in his enunciatis, Potest fieri, &, Non potest fieri, ita quid verum sit, quídue falsum, vt in illis est & non est, definiũt & explicant. Huius autem, Potest non fieri, negatio non est quæ sequitur, Non potest fieri, sed hæc, Non potest non fieri. Et huius, Potest fieri, non illud, Potest non fieri, sed hoc, Nó potest fieri. Quocirca quod fieri potest, & quod potest non fieri, alterum alteri consequitur, quòd idem & fieri, & non fieri potest. Non enim pugnant secum & contradicunt, quod fieri potest, & quod potest non fieri: sed, quod fieri potest, & quod fieri non potest, quoniam dissident à sese & contradicunt, nunquam in eodem verè dicun-

tur. Eodémque modo de his, Quod potest non fieri, & Quod non potest non fieri, iudicandum. Similitérque huius, Necessarium est, negatio est, non illud, Necessarium non est, sed illud, Nó necessarium est. Huius autem, Necessarium non est, illud, Non est non necessarium. Itémque huius, Impossibile est fieri, non illud, Impossibile est non fieri, sed illud, Non impossibile est fieri. Huius verò, Impossibile est non fieri, illud, Non impossibile est non fieri. In summa, est & non est poni, vt dixi, pro rebus subiectis debent: hæc autem quæ negationem & affirmationem efficiunt, ad illa ipsa verba est & non est, addenda sunt. Atque eæ demum repugnantes & contradicentes existimandæ sunt enunciationes, in quibus potest, & non potest, contingit, & non contingit, impossibile est, & non impossibile est, necessarium, & non necessarium, verum, & non verum collocantur. Atque cõsequentia quæ hinc nascuntur, disponenda sunt hoc modo. Ei enim quod fieri potest, illud quod contingit vt sit, consequitur, retróque id commeat vicissim. Hæc etiam consequũtur, quod non impossibile est fieri, & quod non necesse est fieri. Ex eo verò quod potest non fieri, & quod accidit vt non fiat, id quod non necesse est non fieri, & quod non impossibile est non fieri, consequentia sunt. Ex eo etiam quod fieri non potest vt sit, & quod non accidit vt sit, id quod necesse est non esse, & quod impossibile est esse sequitur. Cõsequentia etiam sunt, & id quod necesse est esse, & quod impossibile est non esse, ex eo quod non potest non esse, & quod non accidit vt non sit. Id quod ex hac descriptione intelligi potest.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fieri potest vt sit Accidit vt sit Non impossibile esse Non necessarium esse.	Quod fieri non potest Quod non accidit vt sit Quod impossibile Quod necesse est non esse.
Fieri potest vt non sit Accidit vt non sit Non impossibile non esse Non necessarium non esse.	Quod nō potest fieri quin sit Quod non accidit vt non sit Quod impossibile est quin sit Quod necesse est esse.

Quod igitur impossibile est vt sit, & quod non impossibile est esse, ex repugnantibus & contradicentibus eius quod accidit vt sit, & quod fieri potest vt sit, & quod non accidit vt sit, & quod non potest fieri vt sit, ita consequentia sunt, vt conuerso ordine affirmationes negationibus, non affirmationes affirmationibus conueniant. Ex eo enim quod potest fieri, eius quod impossibile est, consequens est negatio hæc, Nam impossibile est esse. Ex eo autem quod negat, id quod ait, quoniam ex eo quod non potest fieri vt sit, id quod impossibile est esse, efficitur. Hoc enim totum, Impossibile est esse, affirmatio est, illud negatio, Non impossibile est esse. Sed quã affectionem ad illa habeat id quod necesse est, videamus. Atque illud quidem perspicuum est in his non ita esse vt in illis, contrariáque hic consequi: repugnantes autem quæ eadem contradicentes dicuntur, seorsum esse ab iis quæ consequuntur. Neque enim huius, Necesse est non esse illa, Non necesse est esse, negatio est. quandoquidem vtraque de eodem vera esse potest. Quod enim necesse est non esse, id est non necesse esse. Cur autem enunciationes quæ de eo quod necesse est dicunt, non eodem modo, quo superiores, ex illis cosequuntur, hoc causa est, quod ei quod necessarium est, id quod impossibile est

esse idem valet, contrario nomine oppositum. Quod enim impossibile est vt sit, idem necesse est, non esse quidem, sed non esse. Quod autẽ impossibile est quin sit, id sit necesse est. Ita si illa eodem modo ex eo quod potest esse, & non potest esse, cõcluduntur: certè in his contra fiat necesse est: quandoquidem non idem valent quod necesse est esse, & quod impossibile est vt sit: sed contrario modo alterum cum altero consentit, vt dictum est. An autem fieri non possit, vt hoc modo constituantur repugnantiæ & contradictiones eius quod necesse est, quæstio est. Huic enim quod necesse est esse, consequitur id quod fieri potest, vt sit. Sin minus, negatio erit consequẽs, quoniam necesse est de quacunque re verè aut affirmari, aut negari. Ergo si non possit esse, impossibile est esse. Quod igitur impossibile est vt sit, id necesse erit esse: quo nihil absurdius. Atqui ex eo quod potest esse, consequens id est, quod non impossibile est esse, ex quo id quod non necesse est esse. Ita fit vt quod necessarium est, id non sit, necesse esse. quod fieri nõ potest. Nec ex eo quidem quod potest esse id, quod necesse est esse, aut non esse concluditur. Nam illud vtranque in partem potest cadere: horum autem vtrumlibet verum sit, non iam illa vera sunt futura. Simul enim aliquid & esse, & non esse potest. Si verò necesse sit esse, aut non esse, iam amplius vtranque in partem cadere non poterit. Relinquitur ergo vt id quod non necesse est non esse, eius sit consequens, quod potest esse. Nam de eo etiam quod necessarium est, id verè dicitur: atq; etiam hæc ipsa repugnat, & contradicit ei quæ ex eo concluditur, quod fieri non potest. Ex illo enim efficitur id quod impossibile

Universidad de Deusto
Biblioteca

est esse,& quod necesse est non esse: cuius hoc, Non necesse est non esse, negatio est. Consequuntur ergo hæ contradicentes altera alteri, quemadmodum dixi: quibus ita positis, nihil repugnans concluditur. Vtrum autem ex eo quod necesse est esse, id quod fieri potest vt sit, sit consequens, quæstio est. Nam si non sit consequens, contrarium & contradicens erit consequens id, quod fieri non potest. Quòd si quis hoc contrarium aut contradicens esse neget, is necesse est fateatur id esse quod fieri potest vt non sit. sed & hoc & illud falsum est in eo quod necessarium est. At contrà idem videtur secari posse, & non secari, esse & non esse. Ita quod necessarium est, id poterit non esse quod factum est. Illud igitur perspicuum est, non quicquid potest aut esse aut ambulare, posse etiam non esse aut ambulare: sed sunt de quibus id verè non dicatur: primúmque in iis quæ rationis expertia aliquid efficere possunt. Vt ignis vim habet ille quidem caloris, sed quæ rationis sit expers. Quæ igitur facultates ratione ad agendum impelluntur, eæ multa etiam contraria efficere possunt: rationis autem expertes, non omnes, cum præsertim ignis calorem sua vi gignere, & non gignere non possit, nec ea omnia quæ semper agunt. Sunt tamen quædam facultatibus rationis expertibus prædita, quæ simul contraria recipere possint. Quod dixi, propterea quòd non omnis vis ad contraria accipienda apta est: ne eæ quidem, quæ sunt eiusdem generis. Sunt verò ipsæ facultates homonymæ. Quod enim possibile est, id non vno modo dicitur: aliúdque eo dicitur posse, quia iam re vera agat sic: Vt posse aliquem ambulare, quia iam ambulet, & vt semel dicam, posse esse, quod iam in actu ipso sit, id quod posse esse dicitur. Aliud quod futurum sit, vt agat aliquando: velut cùm aliquem posse ambulare dicimus, quod futurum sit vt ambulet. Atque hæc quidem vis in iis tãtummodo reperitur, quæ mutabilia sunt, illa etiam in iis quæ immutabilia sunt. Et vtrunque verè dicitur posse ambulare aut esse, & quod ambulat iam, atque in actu est, & quod vim habet ad ambulandum. Ergo quod hoc modo potest, non verè omnino de re necessaria dici potest, alterum potest. Ita quoniam ex parte genus consequens est, certè ex eo quod necessarium est, id quod fieri potest, etiam si non omne, concludetur. Ac fortasse quod necessarium est, aut non necessarium, quasi fons est & causa, cur sint aut non sint omnia: vt cætera omnia ex eo spectari debeant, quomodo sint consequentia. Quapropter ex his quæ dicta sunt, apparet, in actu & re vera esse, quæcũque fiunt necessariò. Si igitur priora sunt æterna, etiam actus vi & facultate prior est. Atque alia cùm vim nullam habeant, actus modò sunt, veluti hæ substantiæ quas primas dicimus: alia simul vim habent cum actu, eáque naturæ ordine priora sunt, posteriora temporis. Alia nunquam in rerum natura sunt, sed solùm esse possunt.

VTRVM autem affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi contraria sit ea, quæ omnem hominem iustum esse dicit, illi, Nemo iustus est: an hæc, Omnis homo iustus est, illi, Omnis homo iniustus est, velut Callias iustus est, Callias iustus nõ est, Callias iniustus est: quæ inquam ex his inter se sint contrariæ, magna

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæstio est. Si enim censa animi imitatur oratio, illic autem contraria sententia de contrario est, vt hæc, Omnis homo iustus est, illi, Omnis homo iniustus est, certè in iis etiam enunciationibus quæ voce exprimuntur, ita res habeat necesse est. Sin minus illic opinio & sententia de contrario contraria est, ne hic quidem affirmatio affirmationi contraria erit, verùm negatio: vt dixi. Quæ igitur opinio & sententia falsa, veræ contraria sit, videamus. vtrúmne ea quæ negat, an quæ ait. Atque hinc nostra omnis manabit oratio. Est de bono sententia vera quæ id dicit bonum esse: alia falsa, id non esse bonum: tertia, id malũ esse. Harum vtra veræ illi sententiæ contraria sit: & si vna sit, vtra sit contraria, quæstio est. Atque illud quidem falsum est, ex eo iudicari contrarias sententias esse, quia verbis constent contrariis. Nam illa de bono sententia, id bonum esse, & de malo, id esse malum, eadem fortassis atque adeò vera est, siue multæ sint, siue vna. sunt autem hæc contraria. At verò non quòd contrariorum sint, contraria sunt proloquia, sed potius quòd contrario nomine opponantur. Quòd si vna sententia de bono est, id esse bonum, alia non esse bonum: & si est etiam quæ aliquid dicat, quod nec in bonum cadat, nec cadere possit, profectò nulla ex illis aliis statuenda contraria est, quæ cadere dicunt, quod non cadit in bonum, & cadere negant quod cadit. (Vtræque enim hæ incertæ infinitæque sunt, & quibus ineſſe aliquid confirmamus, quod abest, & abesse quod adest negamus) sed eæ demum statuendæ sunt contrariæ, in quibus animo concipiendis, prima inest erroris ac deceptionis

causa. Errores autem ac deceptiones iisdem continentur extremis, quibus rerum ortus. Atqui inter disparata extrema, omnes continentur rerum generationes. Ergo etiam fallaciæ. Si igitur bonum bonum est, & non malum: illúdque sua vi ac per se dicatur hoc casu & fortuito (accidit enim vt non sit malum) verior autem ea est de quaque re enunciatio, quæ sua vi ex se, & per se vera est: & pari ratione falsa magis, quæ suapte sponte, & per se falsa: fallax autem hæc opinio bonum non esse bonum, eam respicit quæ per se vera erat: altera autem fallax etiam, bonum esse malum eam respicit, quæ per accidens vera erat. Ex quo efficitur, vt magis falsa sit in bono ea sententia, quæ ex negatione est, quàm quæ est ex contrario. At is demum errat in quaque re vehementer, qui in diuersa & contraria sententia est. Siquidem contraria dicuntur ea, quæ in eodem genere plurimum differunt. Quòd si harum altera contraria est, magis autem ea est contraria quæ negat: certè hæc ipsa sit contraria necesse est. Illa autem altera, qua bonum in malis esse defenditur, cum ea coniuncta implicatáque est: propterea quòd eundem necesse est bonum non esse in bonis putare. Iam verò si in cæteris omnibus hoc modo sumi repugnantia debeat, etiam hic illud verè dictum est à nobis. Aut enim in omnibus ea quæ repugnat, & contradicit, contraria est, aut in nullis. Vbi autem verba contraria sunt nulla, in iis falsa ea sententia veræ opponitur, quæ vt disparatum quippiam alteri repugnat, vt is qui hominem non esse hominem putat, fallitur. Si igitur hic contrariæ sunt, negationes etiam in iis eæ demum

Universidad de Deusto
Biblioteca

erunt contrariæ, quæ contradicentes erunt. Præterea eadem est ratio eius, quæ bonum in bonis ponit, & eius quæ non bonum in non bonis: & præterea eius quæ bona in non bonis, & eius quæ non bona in bonis collocat. Ei ergo sententiæ veræ, quæ non bona in non bonis putat, quæ tandem contraria erit? Non ea quidem quæ in malis non bona ducit, quandoquidem simul vera est interdum: & vera verę essè cõtraria nullo modo certè potest. Aliquid enim quod est non bonum, est in malis. Ita veræ simul esse possunt. Nec verò ea contraria erit, quæ non bona in non malis numerat: siquidem hæc quoque vera est, & simul esse possunt. Relinquitur ergo, vt eius qua non bona in non bonis numerantur, illa contraria sit sententia, quæ non bona in bonis esse dicit, quoniam falsa est. Quare etiam huius, Bonum non est bonum, hæc, Bonum est bonum, contraria est. Perspicuum autem est, nihil interesse, vtrum verbum hoc Omnis, in affirmatione, nécne, collocemus. Nam contraria erit vniuersa negatio. Vt illi opinioni, Omne quod bonum est, est in bonis, hæc repugnat, Nihil quod bonum est, est in nobis. Et certè sententia ea qua ipsum bonum esse bonum putatur, si bonum vniuersale verbum sit, idem valet quod hæc, Quod bonum est, id est in bonis. Inter hanc autem & illam, Quicquid bonum est, id est in bonis, nihil interest. Quod idem in eo quoque quod non est bonum, dicendum est. Quapropter si ita in iis quæ animo concipiuntur, vti diximus, res habet, & si intelligentiarum & notionum quæ in animis imprimuntur, interpres est oratio, qua aut affirmamus aut negamus: certè affirmationi con-

traria sit, necesse est ea demum negatio, qua idem aliquid quod affirmabatur, de toto genere negatur. veluti huic, Omne quod bonum est, in bonis est: vel, Omnis homo bonus est, ea in qua nullum vel nemo contrario nomine opponitur. Contradictorio autem nomine ea opponitur, in qua non omne, vel non omnis, adhibetur. Illud etiam perspicuum est, veram enunciationem vel sententiam, veræ contrariam esse non posse. Nam & ex oppositis & contrariis, contrariæ seu aduersæ constant, de quibus homo idem verè potest dicere: at contraria eidem simul conuenire non possunt.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARISTOTELIS
Stagiritæ de reprehensioni-
BVS SOPHISTARVM
LIBER VNVS.

Nicolao Gruchio Rotomagensi interprete.

PARISIIS,
Ex Typographia Thomæ Richardi, sub Bibliis aureis, e regione Collegij Rhemensis.
1562.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nicolaus Gruchius omnibus

IN REGIO LVSITANIÆ GYMnasio ſtudioſis philoſophiæ auditoribus S. P.

ALij libri, quos de ratione diſſerendi ab Ariſtotele & Porphyrio tranſtulit Perionius, licet multis in locis à nobis emendati, ſub illius tamen nomine excuſi ſunt: hic, De ſophiſtarum reprehenſionibus, eodem iure eſſe non potuit, quia non eadem huius atque aliorum fuit cauſa. Cum enim ego id tantùm ſpectarem, vt ſtudioſis philoſophiæ auditoribus, non modò latinè, ſed etiam planè ac dilucidè loquẽtem Ariſtotelem audire poſthac in hoc regio gymnaſio liceret: in aliis libris, paucis admodum mutatis, ab iis quæ latinè & elegãter ſcripſerat Perionius, id quod inſtitueram, facilè præſtiti: in hoc tam multis in locis dilucidam orationẽ, verámque Ariſtotelis ſententiam in Perionio (quod pace tamen tanti viri dixerim) deſideraui, vt ſatius eſſe duxerim, totum à principio librum de græco vertere, quàm tantopere immutare, vt minimam à ſuo authore partem habere videretur. Meum conſilium, vt in omnium ſtudioſorum philoſophiæ vtilitatem collatum eſt, ita omnibus, opinor, æquis iudicibus probabitur: erúntque ęquiores, ſi hanc noſtram cum Perionij interpretatione conferant. Non quo homini eloquentiſsimo vlla me ex parte conferendum eſſe prædicem, ſed fidelius certè, ni fallor, & planius à nobis verſum eſſe hũc librum iudicabunt, qui vtrunque legerint. Valete. Conimbricæ, ex regio gymnaſio. 10. Cal. Auguſt. 1549.

Ariſtotelis de Repre-

HENSIONIBVS SOPHI-

STARVM LIBER VNVS.

DE ſophiſtarum autem reprehenſionibus, & de iis, quæ ſpeciem habent reprehenſionum, reuera tamen fallaces ac vitioſæ concluſiones ſunt, nunc dicendum. In quo ego naturam imitatus, ab iis potiſſimum exordiar, quæ ſunt huius diſputationis prima veluti elementa. Ac primum quidem alias eſſe veras ratiocinationes: alias, quæ tantùm videantur, nec ſint ratiocinationes, iam per ſe propemodum eſt perſpicuum. Atque vt aliis in rebus, ita in argumentationibus propter quandam rerum inter ſe ſimilitudinem id accidit. Sunt enim inter homines alij, quibus reuera ineſt bonus corporis habitus, in aliis aut tumor quidam talis, qualis eſſe hoſtiarum ſolet in ſacris curialibus per æmulationem curiarum: aut fictus ad eam rem ornatus bonam corporis habitudinem imitatur. Sunt item, qui ſua ipſi forma pulchri ſunt: alij autem qui per fucum tantum tales videntur. Nec diſſimilis eſt in rebus inanimatis ratio, in quibus ſunt nonnullæ, quæ vt videntur, ita reuera ſunt aut argentum, aut aurum: Aliæ cum non ſint, falſa quadam ſpecie iudicio ſenſuum videntur: vt lithargyrina & ſtannea videntur eſſe argentea: quæ felle tincta ſunt, aurea. Eodem planè modo ratiocinationes & reprehenſiones aliæ ſunt, aliæ propter im-

Universidad de Deusto
Biblioteca

peritiã videtur. Sũt enim imperiti homines iis propemodũ similes, qui procul res prospiciunt. Ac vera quidẽ tum ratiocinatio est, cũ ex quibusdã positis quidpiam ab iis quę posita sunt, diuersum ob id neeessariò sequitur, quia illa sunt antè posita. Reprehẽsio autẽ, cũ est ratiocinatio, per quã nõ modò conclusio, sed eius etiam disparatũ cõficitur. Fallaces autẽ in vtroq; genere orationes sunt, quæ idẽ, quod illæ, efficere videntur, nec tamen efficiunt. Id quod multis quidem ex causis euenit, sed vnus est inter omnes vulgatissimus & latissimè patens locus, ex rerum vocabulis. Quia enim ipsis per se rebus in mediũ prolatis, constare disputatio nõ potest, eoq; verbis, quasi notis quibusdam, pro rebus vti cogimur: propterea fit, vt idem ferè vsueniat, quod in subducendis per calculos rationibus, nẽpe vt verborũ ac rerum eandem omnino esse rationẽ existimemus. In quo nos longè latéq; erramus: tantũ enim inter illa intereſt, vt verborũ & orationũ certus sit ac definitus numerus, rerũ infinitus. Vnde efficitur, vt vna oratione aut nomine multas res significari sit necesse. Et quẽadmodum in subducendis calculis qui rudes sunt, & quid suo quiq; loco valeant calculi, nesciunt ab iis qui sunt in eo genere periti, facilè circũueniũtur: Ita in sermonibus conferendis qui ignorãt, quæ sit verborum vis & significatio, facilè, siue differãt ipsi, siue aliorum audiãt sermones, decipiuntur. Atq; illa quidẽ vna causa est, præter alias, quæ postea explicabuntur, cur sæpe videãtur esse ratiocinationes aut reprehẽsiones, quæ non sunt. Quoniam autẽ quibusdã illud est ingeniũ, vt se operæpreciũ maius facturos existiment, si sapiẽtes videãtur, nec sint, quàm si essent, nec viderentur (est enim Sophistice simulata & non vera

sapientia, & sophista is dicitur, qui ex ea quam præ se fert non vera, sed simulata sapientia quæstum facit) illud profectò ex iis perspicuum est, tali ingenio natis hominibus magis elaborandum esse, vt sapientis officium præstare videãtur, quàm vt faciant, nec videantur. Est autẽ (vt singula cum singulis conferam) sapientis in re quaque officium, vt rogatus de iis rebus, quarum habet scientiam, nil falsum dicat: & vt, si quem in errore versari senserit, illum coarguat, & de falsa opinione deducat. Quorum prius in bene reddenda ratione de iis, quæ interrogantur, positum est: posterius in bene interrogando, si quid sit, de quo reposcenda sit ab altero ratio, cernitur. Necesse igitur est, vt qui sophistæ munus probè fungi velit, illud fallacium argumẽtorum genus, de quo paulò antè diximus, imprimis exquirat: quãdoquidem in eo tantum est momenti, vt hæc sit vna ratio, qua sapientiæ opinionẽ, in qua illi sunt omnia, cõsequi possit, si talium argumentorum faculeate instructus sit. Ac esse quidem nonnulla huius generis argumenta, & huiusmodi facultatem ab eis, quos sophistas appellare solemus, expeti, satis explicatũ est. Nunc quot sint rationum sophisticarum genera, & quis sit numerus singularum facultatũ, ex quibus cõstat hæc tota facultas: & quot partes sint huius tractationis, quam instituimus, & si qua sunt alia, quę ad huius artis perfectionẽ pertinent, dicamus. Sunt igitur ad disserendum quatuor omnino argumentorum genera: Vnum est eorum, quæ propriè ad docendum sunt accommodata: alterum eorũ, quæ dialectica vocantur: Tertio genere continentur ea, quæ ad probãdum & examinandum alterum adhibentur: in quarto genere sunt quæ contentiosa appel-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lantur. Atque illa quidem ad docẽdum ſunt accommodata, quæ conſtant ex propriis cuiuſque diſciplinæ principiis, nec vim habent ab eo, quod reſpondenti probatur. Credere enim, & indubitatam fidẽ habere eũ oportet, qui diſcere aliquid velit. Dialectica autem ſunt, quibus vtraque pars contradictionis ex probabilibus concluditur. Illa vero ad tentandum & examinandum alterum apta dicuntur, quæ ex iis modò vim habent, quæ ei probãtur, quócum diſputamus: quæque talia ſunt, qualia ignorare non poſſit, qui ſibi alicuius rei ſciẽtiam tribuit & arrogat. Qua verò ratione id ſit faciendum, aliis in libris docuimus. Contentioſa autem ſunt, quæ ex iis, quæ probabilia videntur, nec ſunt, aut concludunt neceſſariò, aut non concludunt, ſed modò videtur. Ac de iis quidẽ, quæ ad docẽdum & demõſtrandum valẽt, dictum eſt à nobis in Analyticis: de dialecticis autem, & iis quæ ad examinãdum alterũ adhibẽtur, in ſuperioribus libris. Nunc de contentioſis dicamus. Primùm autem intelligẽdum eſt quot, & quæ ſint ea, quæ diſſerendo ſibi proponunt, qui contentionis modo, & vincendi cauſa diſputãt, quæ ſunt quinque: Reprehẽſio, falſum, incredibile, quódque ſit contra omnium opinionem, ſolœciſmus: & quintum, cogere eum, quícum diſputant, nugari: quod eſt eiuſdem verbi inepta & inanis repetitio. Atque illa quidem ſibi proponunt, vt aut reuera aſſequãtur, aut certè vt aſſequi videãtur. Hoc enim eſt, quod primùm & maximè cõtendunt huiuſmodi homines, vt coarguere reſpõdentem videantur: ſecundo loco falſum aliquid volũt cõcludere: tertio ducere eò aduerſarium, vt admirabile aliquid & cõtra opinionem hominum dicere cogatur: quarto vt eum, ſi poſ-

ſint, cogant ſolœciſmum committere, quod eſt aduerſarium vi rationis adductum videri non poſſe effugere, quin barbarè loquatur: poſtremò, vt ad ineptam eiuſdem verbi iterationem adducant. Sunt autem reprehenſionum generales duo modi: vnus in verbis, alter in rebus. Atq; ille quidẽ modus, in quo vis captionis ex verbis oritur, in ſex partes diſtribuitur, quæ ſunt vocabuli multiplicitas, orationis ambiguitas, cõiunctio, diuiſio, accẽtus, forma dictionis. Eſſe autẽ tot, nec plures partes, nõ modò inductione doceri, ſed etiam ratiocinatione non vna quidem fortaſſe, ſed hac certè demonſtrari apertiſſimè poteſt: nempe quia non poſſit præter illos modus alius reperiri, quo non idem ſemper iiſdem verbis & orationibus dicamus. Ex nominis multiplicitate hæ omnes captiones ducuntur: Quæ memoriter ab alio recitãtur, ea grammatici μανθάνουσι, ergo qui docti ſunt μανθάνουσι. Homonymum eſt μανθάνειν. interdũ enim idem valet quod intelligere rem aliquam, interdum ſignificat idem quod diſcere. Quod quẽque facere oportet, id bonum eſt: ſæpe autẽ vſuuenit, vt mala nos ſubire oporteat: malũ igitur aliquod bonum eſt. Oportere duobus modis accipi poteſt: Vno modo pro eo, quod neceſſarium eſt: quæ ſignificatio ad mala ſæpe pertinet: ſunt enim quæ licet mala ſint, nobis tamen neceſſariò ſubeunda ſunt: Altero modo quod bonum eſt, officióque cõſentaneũ, hoc verbo intelligitur. Qui ſurgebat, ſtat, & qui cõualeſcebat, valet: atqui ſurgebat ſedens, & conualeſcebat ægrotans: ſtat igitur ſedens, & valet ægrotans. Ægrotantem facere aliquid, aut pati, non habet vnam tantùm ſignificationem: ſed interdum huius generis participia ſignificant eum, qui nunc aut ægrotat, aut ſedet:

Universidad de Deusto
Biblioteca

interdum verò qui ægrotabat prius, aut sedebat. Illud tamen verum est, eum, qui conualescebat, ægrotãtem etiámnum fuisse: qui autem valet, non est ægrotans, nisi ita accipias, vt eũ significet, qui prius ægrotabat. Ad ambiguitatem orationis hæc omnia sunt referenda: Ego vellem me hostes capere. Itẽ illud: Quod quisque cognoscit, illud ipsum cognoscit. Hæc enim oratio vel ad cognoscẽtem, vel ad rem cognitam referri potest. Item illud: Quod quis videt, illud ipsum videt: columnam autem videt quispiam: colũna igitur videt.* Quod esse dicis, tu illud ipsum dicis: lapidẽ autẽ esse dicis: tu igitur illud ipsum, lapis scilicet, dicis. Postremò illud quoque ambiguum est, σιγῶντα proloqui: nam & hoc dupliciter accipi potest. Vno modo, vt significet loqui aliquẽ qui taceat: Altero, vt de rebus multis loqui aliquẽ declaret. Sunt autem tres potissimùm modi, quibus omnis homonymia & amphibolia continetur. Vnus est, quando aut oratio, aut vocabulum propriè ac per se multa significat, vt aquila, canis: Alter est, quando ex vsu loquendi multiplicitas nascitur: Tertius, cũ verba cõiuncta multis modis accipi possunt, separata simplicem habent significationẽ: quale est illud, scire literas. Vt enim multiplicia non sint singula hæc verba, scire, & literas, cõiuncta tamen multis modis accipi possunt. Aut enim significãt ipsas literas scientiæ capaces esse, aut verò literarum cognitionem habere alterum. Ac modi quidẽ, quibus homonymia aut amphibolia continetur, hi sunt, quos exposuimus. Nũc de coniunctione dicamus, ad quam hæc pertinent omnia: Posse sedentem ambulare, posse non scribentem scribere. Etenim hæc duo non idem significant, cum est coniuncta, & cum est diuisa orationis sentẽtia. Est autem huius orationis posse non scribentem scribere, sentẽtia coniuncta, cum significat eum, qui nõ scribit, posse, cùm nõ scribit, scribere: diuisa autem, cum eam vim habet, posse eum, qui nunc non scribit, postea scribere. Est etiam illud ex coniunctione ductum: Quas scis literas, modò didicisti eas. Item illud: Quod vnũ solùm potest ferre, multa potest ferre. Ex diuisione autem ista ducuntur: Quinque sunt duo, & tria, atq; ita paria & imparia. Item illud: Maius dicitur, quod tantum est quãtum alterum & aliquid amplius: ergo quod maius est, tantum erit, quantum alterũ, itáque æquale. Neque enim idem valet oratio, cum illius sententia modò diuisa, modò coniuncta accipitur: qualia sunt hæc, Ego te seruum feci liberũ: Quinquaginta hominũ centum heros liquit Achilles. Ex accẽtu autem vix oritur captio, nisi si de scripto sit cõtrouersia. Nam in scripto & poëmate sæpe locum habet. Quo modo liberatur eorum calumnia. Homerus, qui apud illum dicunt absurdè scriptũ esse, δ' κατα πύκτας ὄμβρῳ. Dicunt enim male accipi accentum illius particulæ δ', quæ non circunflexo, sed acuto notari debet hoc modo, δ́. Item cùm ille locus Homeri reprehenditur, vbi de somnio Agamemnonis agitur ita, occurrunt, vt dicant non esse illa accipiẽda quasi Iouis verba: δίδομεν δὲ οἱ ὦχος ἀρέσθαι, sed iis verbis imperare Iouem somno, vt det ipse somnus Agamẽnoni illud, vt fiat sui voti compos Agamemnon, ita vt δίδομεν pro δίδομεναι accipiatur. Ac de accentu quidem hactenus. Ex forma autem dicendi tum duci intelliguntur captiones, quando alterius verbi specie falsi in iis eandem esse rationem interpretamur, in quibus non est eadem ratio. Veluti cùm masculi-

Exẽplum hoc licet omnino non exprimat Græcũ, tamen quantũ patitur Latinus sermo, ad Græcũ proximè accidit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

num ad fœmininum genus transferimus, aut contrà fœmininum ad masculinum, aut vero cùm neutrum genus malè accipimus: Et cum ad qualitatem transferimus quantitatem, aut contrà, ex qualitate facimus quantitatem: Et cum id quod facere significat, in patiendi significatione accipimus. Deniq; cum id, quod certam quãdam affectionem declarat, pro actione sumitur, eodémq; modo in aliis omnibus categoriis, quomodo superioribus libris à nobis diuisæ sunt. Illud enim vsuuenire interdum, vt quod actionem nõ significat, si tantùm speciẽ vocabuli spectes, ita accipiatur, quasi facere aliquid significet, vel hoc exẽplo intelligi potest. Valere dicendi formâ simile est his verbis, secare, ædificare: & tamen illud qualitatem & certam quandam affectionem significat, hæc actionem: nec dissimilis est in aliis ratio. Ac de locis quidem, ex quibus ductæ ex verbo captiones eruũtur, satis. Sequitur, vt de fallacibus conclusionibus, quæ in rebus continẽtur, dicamus, quarũ septẽ sunt genera: Primũ est ex occidente: secundum ex eo, quod simpliciter aliquid dicitur, vel non simpliciter, sed cum aliqua adiectione aut partis, aut loci, aut temporis, aut affectionis ad alterũ: tertiũ est ex ignoratione reprehensionis: quartum ex consequenti: quintum ex eo quòd sumitur illud ipsum, quod iam inde à principio in quæstione positum est: sextũ ex eo quod pro causa ponitur, quod minimè est causa: septimum ex eo q̃ quæ multæ sunt interrogationes, pro vna accipiuntur. Ac fallaces quidem ex accidente conclusiones tum ducuntur, quando rei subiectæ & accidenti eadem omnia attribuuntur. quia enim multa sunt in eodem subiecto, quæ eius modò sunt accidentia, propterea non necesse est eadem omnia rei

subiectæ cõuenire, & omnibus rei subiectæ attributis: nisi velimus fateri, omnia, quæ sunt, esse eadẽ quemadmodum sophistæ dicunt. In quo vel hac ratione vtũtur: Si est diuersus ab homine Coriscus, est à seipso diuersus: Coriscus enim homo est. vel ista: Si est diuersus à Socrate Coriscus, sit autẽ Socrates homo, diuersum esse Coriscũ ab homine necessario fatendum est. Hæc autem est huius captionis occasio, q̃ ita fortè accidit, vt is, à quo diuersus est Coriscus, homo esset. Ex eo autem, quod omnino ac simpliciter esse dicitur, id quod verè dici potest hoc vel illud esse, aut quod ex parte modò aliqua non propriè, tũ vitiosa nascitur cõclusio, quãdo ita accipitur quod ex aliqua tantùm parte verũ est, quasi omnino ac simpliciter verũ esset. Veluti si quis aut ex eo quòd res, quæ nõ est, opinabilis est, vellet cõcludere esse rem, quæ non est (neq; enim idẽ valet rem esse omnino, quod esse aliquid tale) aut cõtrà rem aliquã, quæ sit non esse, quia de illa negetur alia quædam res: verbi gratia, quia verum sit rem illam non esse hominem. Multum enim interest dicas, rem non esse simpliciter & sine vlla adiectione, an verò nõ esse hoc, aut illud. Sed quoniã si verba modò spectes, maxima est affinitas & coniunctio inter ista, esse quidpiam, & esse, itémque nõ esse quidpiam, & non esse, idcirco fit, vt distingui hæc inter se nõ videantur. Quod autem dixi, in eo quod non omnino esse, sed cum adiectione tale aliquid esse dicitur, idẽ intelligendum est, quando id, quod in parte modò aliqua & quodam modo verum est, ita accipietur, quasi simpliciter, omníq; ex parte verũ esset, exẽpli causa, Si Indus aliquis, cũ sit toto corpore niger, dẽtes albos habeat, erit igitur idem albus, & nõ albus. Itẽ si pars vna sit vno colore

Universidad de Deusto
Biblioteca

tincta, alteráque altero, inerunt igitur in eodem ſubiecto duo aduerſa. Porrò autem harum captionum cauſa in quibuſdam facilè perſpicitur: veluti ſi poſtquam ſumpſeris nigrum eſſe Æthiopem, roges, num ſit albus dentes (vt poëtæ loquuntur) tum eo ſumpto ad extremum omni abſoluta interrogatione, putes te neceſſaria concluſione effeciſſe, nigrũ eſſe eundem & non nigrum. In aliis quibuſdam ſæpe vſuenit, vt ſit difficilis explicatio, ídq; ex duabus potiſsimùm cauſis. Prima eſt, quando ex eo, quod cum adiectione alicuius partis dicitur, ſimplex & abſoluta pronunciatio rectè ſequi videtur, altera cùm ita alteri conueniunt alia, vt ſit difficile perſpicere, vtrum ex illis ſimpliciter ac omnino dici iudicandum ſit: quemadmodum euenire ſolet, cùm duo aduerſa pariter alicui inſunt: tum enim aut vtrumque, aut neutrum ſimpliciter dici admittendum videtur. Verbi gratia, ſi dimidium totius cuiuſdam album eſt, & alterum dimidium nigrum, ſitne illud nigrum potius an album appellandum, incertum eſt. Captioſa autem argumenta, quæ ex eo vim habere videntur, quòd non ſit conſtitutum ac definitũ, quid ſit ratiocinatio, aut reprehenſio, omnia ex omiſſa aliqua definitionis parte oriuntur. Etenim reprehenſio eſt contradictio vnius & eiuſdem non nominis, ſed rei & nominis, atque adeò eiuſdem nominis. vt non ſynonymum ſit, ſed idem ipſum quæ contradictio ex iis, quæ ſunt poſita, ita ſequitur neceſſariò, vt in ſumptionibus nõ ſit acceptum illud, de quo inſtituta eſt diſputatio, quæ denique ita facta eſt, vt pars vtraque in eodem, ad idem, eodem modo, & eodem tempore ſumatur. Quæ omnia quomodo reprehenſioni cõueniunt, eodem poſſunt errori omnino ac deceptioni

conuenire. Quoniam ergo horum aliquid, quę in definitione poſita ſunt, prætermittitur, idcirco fit, vt reprehẽdere alterum videatur, qui tamen reuera non coarguit: Vt, duo ad vnum ſunt dupla, ad tria non ſunt dupla: eſt igitur aliquid duplum & non duplum: Item, ſi vnum cum vno collatum in longitudine ſuperet illud duplo, in latitudine autem non duplo, videbitur idem, facta etiam ad idem comparatione, duplum eſſe & non duplum: ſed non in eadẽ certè re vtrũque dicitur. Poſtremò ſi facta ſit ad idem comparatio, cernatúrque in eadẽ re vtrunque, & eodem modo, ad idẽ autem tempus vtrunque non pertineat, erit etiam ex hoc loco ducta fallax & captioſa reprehenſio. Verùm que ducta eſt ex hoc loco reprehenſio, poteſt etiam pertinere ad aliquem ex iis, quos in verbis eſſe diximus. Captiones autem, in quibus id ipſum accipitur in ſumptionibus, de quo eſt inſtituta diſputatio, iiſdẽ & tot modis fiunt, quot & quibus petitio principij cõmittitur. Cauſa autem, cur ſpeciem aliquam reprehenſionũ habere nobis videãtur, eſt, quia diſcernere interdum non poſſumus, quid idem ſit cum eo, quod à nobis ad diſputandum propoſitũ eſt, & quid diuerſum. Fallaces autem ex conſequentibus reprehenſiones inde vim habent, quòd retro verti cõſecutiones exiſtimemus, quæ minimè retro commeant. Quia enim ex hoc illud neceſſariò ſequitur, ideo vicißim ex illo hoc effici neceſſariò opinamur. Atq; ex eodẽ hoc genere ſunt falſæ illæ opiniones, quæ gignuntur ex ſenſuũ perceptione. Quia enim mellis conſequens eſt flauus color, inde fit, vt ſæpe fel pro melle accipiatur. Et quoniam pluuiæ conſequens eſt madefieri terram, ſi madida ſit terra, pluiſſe ſtatim exiſtimamus: quod tamẽ minimè neceſſe eſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pertinent etiam ad hoc genus illa ferè oratorum argumenta, quæ ex signis dicuntur. Illi enim, vt probent adulterum esse aliquem, consequentia accipiunt: vt quòd accuratius comptus & omni genere ornatus sit, aut quòd oberrare noctu conspiciatur, quæ tamen multis insunt, quibus attributum illud non possit conuenire. Nec dissimilis est in iis argumentis ratio, quibus hi vtuntur, qui syllogismis non signis differunt: Quale est illud Melissi, quo infinitã esse vniuersitatem hoc modo ostendere conatur: Vniuersitas est ingenita: (nam ex nihilo nihil gignitur) quod autem genitum est, principium habet. Itaque si ingenita est vniuersitas, omni principio careat necesse est: infinita igitur. quæ profectò infirma est, minimèq; necessaria conclusio. Nam vt verum sit omne quod generatum est, habere sua quędam principia, cur, quæso, vicissim id erit necessariũ, vt omne quod principium habet, genitum sit? Illud sanè non magis necessarium, quàm hoc: Si quis habet febrem, calet: ergo si quis calet, habet febrem. Sequitur locus, cum non causa tanquam causa accipitur: quò referendæ sunt omnes captiones, quæ ex eo nascũtur, quòd in sumptionibus aliquid tale accipiatur, quale potissimùm videatur esse causa reprehensionis, cùm reuera ea non sit causa, cur ad extremum illud efficiatur, quod concluditur. Quod in iis maximè ratiocinationibus vsuuenit, quæ aduersarium vrgent incommodo. Semper enim quod huiusmodi ratiocinationibus refellitur, est vna ex sumptionibus. Si igitur præter necessarias sumptiones ante conclusionem acceperis illud, vnde incommodum sequi debeat, illa sæpe videbitur esse causa, cur tu coarguas absurda conclusione aduersarium, quæ non erit: Exempli causa, si probare velis, quòd idem nõ sint vita & anima, & hac tu ratione vtaris: Si aduersatur omnino ortus interitui, & cuidam interitui aduersabitur quidam ortus: est autem mors, quæ vitæ est contraria, interitus quidam: erit igitur vita ortus quidã, & viuere gigni ac oriri. quod fieri omnino non potest. quare verum illud non fuit, vitam & animam idem esse. Hac tu profectò ratione nõ confecisti quod volebas. Nã vt illud nemo dicat, nil interesse inter animam & vitam, nihilominus idem illud incõmodum sequitur, si illud modò admittat quispiam, cùm mors interitus quidam sit, eam esse vitæ contrariam, interitui autem generationem. Ac huiusmodi quidem rationes non sunt ita vitiosæ, vt nil omnino necessario efficiant, sed cum necessariæ conclusiones sint, ad illud modò conficiẽdum: quod propositum est, infirmæ ac minimè necessariæ dicuntur. Neque his captionibus respondentes modò falluntur, sed etiam qui contra disputant, sæpenumero in conclusiones huius generis incurrunt, cùm se optimè argumentari existimant. Atque illa quidem sufficiant de captionibus, quæ tum ex consequenti, tum ex non causa ducuntur. Postremus locus superest, duas interrogationes quasi vnam accipere: quo tum referendæ sunt captiones, cùm non putat respondens multas esse interrogationes, ob idque quasi ad vnam interrogationem, simplicem dat responsionem. Ac nonnullæ quidem interrogationes sunt, quas facilè videmus multas esse, ideóque non esse ad illas simpliciter respondendum: cuius generis est ista: Sítne terra mare, an cælum? In aliis quibusdam non ita facilè perspicitur: quas interrogationes ij qui respondẽt, perinde quasi vnum esset quod rogatum est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut admittũt, quia nil habent quod rectè ad interrogatum respondeant, aut coargui reprehendíque meritò videntur. Exẽpli causa, Nũquid hic, & ille homo est? qui igitur hũc & illum cædit, hominem verberat, nõ homines. Item illud, Positis quibusdam, quorum partim bona sunt, partim mala. Súntne illa omnia bona an mala? Hic enim vtrumuis dixeris, vno modo habebit, qui cõtra disputat, vnde te non ille quidem verè coarguat, sed videatur certè reprehendere. aut vnde eò deducat, vt absurdum aliquid dicere videare. nam in bonis aliquid numerare, quod minimè bonũ est, aut contrà in non bonis, quod bonum absurdum est. Alio modo, hoc est, si alia quædã præter ea assumat, habebit vnde te vera reprehensione coarguat, veluti si quis iam antè concessisset, eadẽ ratione vnũ, & multa dici alba, nuda, cæca. Nã si cæcum id appellatur, quod cum in genere eorum sit, quæ videre possint, caret sensu oculorum, cæca illa dicentur, quæ non vident, cum in genere tamen earum rerum sint, quæ oculorum sensu prædita esse possunt. Hic igitur si de duobus rogaueris, quorum vnum videat, alterũ non videat, & alius simpliciter respondeat, illud necessariò efficietur, vtrũque sensum oculorũ habere, aut cæca esse, quod fieri omnino non potest. Aut igitur illa, & tot fallaciũ ratiocinationum, & reprehensionum genera statuenda sunt, quæ, & quot modò exposuimus: aut si malimus vnum quasi omnium principium constituere, reuocanda sunt omnia ad ignorationem reprehensionis. Nã posse omnes modos, quos paulò antè docuimus, referri ad definitionem reprehensionis, potest his rationibus intelligi: Primùm si infirma est conclusio. Est enim hoc in definitione reprehensionis positum, vt ex iis, quæ posita sunt, conficiat id quod vult, atq; ita conficiat. vt necessaria sit re ipsa cõclusio, nõ tantùm videatur. Deinde verò si singulas definitionis partes persequamur, idem illud planum fiet. Nam ex iis captionibus, quæ sunt in verbis, nonnullæ ex eo ducuntur, quòd dupliciter, non singulari significatione aliquid dicatur, vt quæ sunt ex homonymia, ambigua oratione, & dictionis forma. Solent enim ista omnia, quasi vnũ quippiã significarent, ita vsurpari. Reliquæ autem, vt quæ sunt à coniunctione, diuisione, & accentu, captionis inde originem habẽt, quòd nõ eadem semper oratio, aut nomen sumatur. Atqui vt fiat reprehensio, aut omnino syllogismus, oportebat sicut eadem res est, ita eadem esse nomina, & orationes, atque ita eadem, vt si de tunica, verbi gratia, concludendum esset aliquid, non esset illud sub nomine vestis concludendum, sed sub eodem ipso nomine tunicę: nõ quò illud in altero nomine nõ tam verũ sit, q̃. in hoc: sed quia sub illo altero nomine adhuc non cõfectum est necessariò, quod propositũ erat: sed illa præterea interrogatio debet accedere, nónne idem vnum valeat, atque alterum? si modò velis ei, qui causam rogauerit, vnde illud sequeretur, quod concludis, iusta ratione satisfacere. Quòd autem captiones, quæ ab accidente ducuntur, huc reuocari possint, ex definitione ratiocinationis statim fiet manifestum. Est enim eadẽ reprehensionis quæ syllogismi definitio, nisi quòd præter syllogismi rationẽ adiungitur verbum illud contradictionis: Reprehẽsio enim nil aliud est, quàm ratiocinatio, quæ ad conficiendam cõtradictionẽ pertinet. Si igitur quæ ex accidẽte captionis ducuntur, syllogismi non sunt, nec reprehensiones profectò erunt. Neque enim si ex illo antece-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dente efficitur hoc consequens, vt hoc album sit, necessariò cõficitur, vt etiam illud antecedens album sit. Sed nec illud necessariò concluditur, si triangulũ habeat tres angulos pares duobus rectis, ei autem accidat, vt aut figura sit, aut primum, aut principium: ex iis inquam non poterit necessariò sequi, eandem illam proprietatem conuenire figuræ, primo, aut principio: quandoquidem huius rei demonstratio non fiat de figura aut primo, quia figura sit, aut primum, sed de triangulo hoc ipsò, quod triãgulum est. Quod idem in aliis eiusdem generis dicendũ est. Quare si omnis reprehensio est ratiocinatio, nulla erit ex accidente captio, quæ possit reprehensionis nomine appellari. Verũtamen hoc maximè fallacium conclusionũ genere falluntur, & coarguuntur ab imperitis hominibus ij etiam, qui vel arte aliqua, vel omnino scientia quadã sunt præditi. Ducũt enim illi ab accidentibus argumenta, quæ contra sapiẽtes obiiciant: quæ quoniã docti alioqui homines discernere ac distinguere rectè interdum nõ possunt, propterea ab illis interrogati aut concedũt, aut etiam quæ non admiserunt, ea se concessisse opinantur. Quæ verò ex eo ducuntur, quod simpliciter, & ex aliqua parte dicitur, in reprehensionis ignorationem eò incurrunt, quòd in iis affirmatio & negatio in eadem re non accipiũtur. Nam ei, quod ex aliqua parte album est, id cõtradicit, quod nõ est ex aliqua parte albũ: ei verò, quod omnino album est, id quod nõ est simpliciter album. Si igitur quod ex aliqua parte albũ esse dederit quispiam, ita alius accipiat, quasi omnino albũ esse cõcessisset, eo modo nunquã illũ verè reprehẽdet: quòd autẽ reprehẽdere videatur, ex eo proficiscitur, q̃ ignoratur, quid sit reprehensio. Iam autem apertissimè omnium ad hoc caput referũtur illæ captiones, quas suprà ex definitione reprehẽsionis appellauimus: vnde etiã factum est, vt illo nomine vocarentur. Causa enim cur illæ aliquam habeant speciem reprehensionis, in prætermissione alicuius partis definitionis posita est. Atque si distribuantur singula in partes, eo modo quo iã aggressi sumus, cõmunem esse omnibus captionibus hãc definitionis prætermissionem facile perspicietur. Quòd verò huc etiã reuocentur captiones, quæ oriuntur ex eo, quòd illud ipsum, de quo instituta est disputatio, assumitur, aut in quibus non causa pro causa ponitur, vel ex iis, quæ nominatim in definitione posita sunt, perspici potest. Illud enim in definitione erat, vt cõclusio necessariò sequeretur propter illa quæ antè posita essent: quod non sit in captionibus, quæ nõ causam pro causa accipiũt. Item illud in definitione ponebatur, vt non inter sumptiones acciperetur id, quod fuit à principio propositum ad disserẽdum: quod non obseruatur in captionibus, quibus cõmittitur petitio, vt vocatur, principij. Quæ verò ex consequentibus ducũtur, quasi partes quædã in accidentium captionibus continẽtur: nam quod est alteri consequens, id in accidentiũ numero censetur. Illud tamen differt consequens ab accidẽte, quòd in vno tantũ cernitur tractatio accidentis, veluti flauũ & mel idem esse, aut albũ & cygnum: consequẽtis autẽ vis & tractatio, non nisi in pluribus intelligi potest. Nã si quæ sint, quæ idẽ, quod vnũ aliquid, valent, ea etiã idem valere inter se postulamus: ex quo proficiscitur reprehensio illa, quæ ex consequenti appellatur. Illud verò pronunciatum non est ex omni parte verum, vt si nõ per se, sed fortuitò & per accidẽs album sit vtrunque. In eo enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

cygnus & nix idem ſunt, quòd vtrunque album ſit. Aut ſi aliud exemplum malis, ſumatur argumentatio Meliſſi, vbi ille accipit idẽ eſſe, principium habere, & generatũ eſſe: aut illa, in qua pro eodem accipiuntur, æqualia fieri, & eandem recipere magnitudinem. Quia enim quod factum eſt, principiũ habet, idcirco vult Meliſſus viciſſim effici, vt quod principium habet, factum ſit, perinde quaſi idem valeant iſta duo, propterea quòd principium habeat, quod generatum eſt, & quod eſt finitum. Quod idem in iis, quæ æqualia fiunt, contingit. Nam ſi, quæ vnam atque eandem magnitudinem accipiũt, æqualia fiunt, viciſſim etiam quæ paria fiunt, vnam & eandem recipere magnitudinem poſtulatur: quo fit, vt ex conſequenti ducta ſit hæc vitioſa concluſio. Quoniam ergo ad reprehẽſionis ignorationem reducuntur captiones accidentis, profectò dubium iam eſſe non poteſt, quin eò etiam referri poſſint, quæ ex conſequentibus eruuntur. Sed illud certè, ſi modò diligentius attendas, alia etiam ratione melius doceri poteſt. Reliquæ ſunt captiones, quæ ex eo naſcuntur, quòd multæ interrogationes pro vna accipiuntur, quæ inde vim habent, quòd à nobis vis & natura propoſitionis non ſatis explicatè animo cernitur, ac veluti in ſuas partes tribuitur. Eſt enim propoſitionis natura in eo poſita, vt vnum de vno dicatur, nimirum quia non eſt alia definitio eius, quod vnum quidpiam huius generis eſt, q̃ ipſius omnino generis: vt vnius hominis eadem eſt quæ hominis definitio: & ſic alia. Si igitur eſt vna propoſitio, qua vnum de vno pronunciatur, erit profectò ipſius omnino propoſitionis natura in eo poſita, vt ſit talis aliqua interrogatio. Et quoniã ex propoſitionibus conſtat ſyllogiſmus, reprehenſio autem ſyllogiſmus eſt, propterea neceſſe eſt, vt etiã reprehenſio ex propoſitionibus conſtet. Quapropter ſi ea demum propoſitio eſt, in qua vnũ de vno pronunciatur, illud iam dubium eſſe non poterit, quin huiuſmodi captiones ad ignorationem reprehenſionis pertineant: vtpote quæ non propoſitiones, ſed quæ propoſitiones modò eſſe videntur, accipiant. Ac ſi interrogatus quidem alius quaſi ad vnam interrogationem reſpondeat, vera hinc naſcetur reprehenſio: Sin ille non ita reſpondeat, ſed videatur modò reſpondere, fallax non vera erit reprehenſio. Quare omnes fallacium cõcluſionum modi in reprehẽſionis ignorationem incurrunt. Atque illi quidem, qui in verbis cernũtur, propterea huc pertinent, quia non vera contradictio, quod tamen eſt reprehenſionis maximè proprium, ſed falſa modò ſpecies contradictionis in eis exiſtat: reliqui autem alij propter definitionem ratiocinationis. Cauſa autẽ cur nos decipiant captiones, in quibus ineſt aut nominis multiplicitas, aut orationis ambiguitas, eſt, quia diſtinguere nõ poſſumus ea quæ multis modis dicũtur. Nam huius generis ſunt nonnulla, quorum multiplicitatem explicare non eſt facile, cuiuſmodi ſunt, ens, vnum, idem. In iis verò, quæ ex coniunctione & diuiſione oriuntur, erroris cauſa eſt, eo quòd nil putamus intereſſe inter cõiunctam & diſtinctam orationem: ſicut in plurimis vllum eſt diſcrimẽ. Nec multum abſimilis eſt in iis, quæ ex accentu eruuntur, ratio, quia ſcilicet aut nuſquam, aut certè in plurimis nil intereſſe inter cõtentum & remiſſum verbum videatur. Quæ ex verbi ſpecie ducuntur, propter quandã verborum inter ſe ſimilitudinem, in errorem nos inducũt. Difficile eſt enim diſcernere, quorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit eadem ratio,& quorum diuersa. Nam qui hoc præstare potest,propè est,vt quid in quaque re verum sit, cognoscat: idémque scit, nos hac potissimùm ratione sophistarum captionibus vinci, quia omne, quod alteri attribuitur,ita accipimus, quasi hoc aliquid, vnámque numero naturam significet. Hæc enim sunt,quæ substantiã,& id quod vnum est, maximè cõsequuntur,significare hoc aliquid, & vnam quãdam numero naturam. Vnde etiam fit, vt hic captionis modus inter eos numeretur,qui sunt in verbis. Primũ quod per huiusmodi captionẽ in errorem potius inducimur, dum aliquid cum altero tractamus, quàm cum animo eãdem ipsam rem apud nos exagitamus. Atqui verbis absoluitur omnis sermo,qui cum altero confertur: quòd verò apud nos taciti cogitatione tractamus, non tam ad verba, quàm ad rem ipsam pertinet. Deinde verò quãdo euenit quenquam hac captione falli, dum tacitus apud se rem exquirit, ex eo semper oritur error,quòd ex verbis rem cõsideret. Postremò harum captionum omnis error ex similitudine nascitur,quæ profectò similitudo nusquã est nisi in verbo. Captiones autem ex accidente eò nos in errorem inducunt, quod diiudicare & distinguere rectè non possimus,quæ sint eadem,quæ diuersa: quæ vnũ sint,quæ multa: quibus attributis conuenire oportet,quæ rei insunt,& quibus minimé. Quod idem in captionibus ex cõsequenti dicendum est: quandoquidem consequens pars quædam accidentis est. His accedit quòd, quoniã in multis verum esse videtur,si hoc est illius ita consequẽs,vt seorsum ab illo esse nõ possit, & vicissim illud ex hoc perpetua quadam coniunctione consequi: idcirco quasi reuera ac semper ita esset,suam argumentationem tractãt,

qui his captionibus vtũtur. Fallimur autẽ captionibus,quæ ex omissa aliqua parte definitionis, quæque ex eo quod aliquid omnino dicitur,& quadã ex parte oriuntur, eo nomine, quòd res parũ inter se distantes non rectè distinguimus. Nam quasi nil plus significet,esse quidpiam, aut quadã ex parte,quàm esse omnino,aut verò esse quodãmodo, aut hoc tantùm tempore: ita in toto genere ac simpliciter concedimus. Nec diuersa est in iis ratio,quę aut illud ipsum,de quo est quæstio,assumunt,aut non causam pro causa ponunt, aut vnã faciunt interrogationem, quæ multæ sunt. Nam in iis etiam erroris causa est, paruum admodum rerum inter se discrimen: quia scilicet non satis subtiliter & accuratè perspicimus propositionis aut ratiocinationis definitionem, ob eam quam suprà diximus,causam. Quoniã autem ex quot, quibúsque locis ducũtur vitiosæ ratiocinationes, quæq; videntur modò,nec sunt,iam tenemus: illud quoque simul confectum est,qui,& quot loci sunt, ex quibus eruuntur,sophisticæ omnino ratiocinationes & reprehensiones. Ego verò sophisticas ratiocinationes & reprehensiones hoc loco ita accipio,vt nõ modò complectantur eas, quæ inani quadam & falsa specie veras ratiocinationes, aut reprehensiones præ se ferunt: sed etiam eas, quæ reuera sunt ratiocinationes, habent tamen falsam quandam hac ex parte speciem, qua ad eam rem,quam efficiunt, propriè accommodata esse videntur, nec sunt tamen. Cuius generis sunt, quæ illud non præstant, in quo potissimùm munus piraslices,hoc est, quasi rationis examinandi (quæ pars quædam est dialecticæ) positum est: quia scilicet non verè coarguunt aduersarium, nec manifestam faciunt eius imperitiam. Atque

Universidad de Deusto
Biblioteca

illa quidem piraſtice falſum aliquid ſuis argumentis nonnunquã efficit: ſed illud euenit propter imperitiã eius, qui in re, de qua agitur, tales potius rationes admittit. Sophiſticæ autẽ reprehenſiones, licet etiam neceſſariò concludant diſparata, non tamen manifeſtò alterius imperitiam coarguunt: quinetiam eis, qui ſciunt, tenebras offundunt. Sed quòd eadem via & ratione locos vtriuſque generis reprehenſionum complexi ſimus, hinc fiet manifeſtum. Nam quot, quibúſq; de cauſis ſolet videri auditoribus ex iis, quæ interrogata ſunt, bene ac neceſſariò rem confici: iiſdem, & tot reſpondenti idem illud videri cõſentaneum eſt. Ex illis igitur, quos expoſuimus, locis aut omnibus, aut certè nonnullis eruuntur falſę ratiocinationes. Quod enim ſe non interrogatus quiſpiam admiſiſſe exiſtimat, idem profectò interrogatus non diuerſa erit ſentẽtia. Verumenimuero inter has ratiocinationes nonnullæ ſunt, in quibus ſimul ac interrogantur ea, quæ ad perfectam concluſionem deerant, confeſtim falſitas apparet: cuius generis captiones ferè ſunt, quæ ex verbis ducuntur, & quæ ad ſolœciſmum perducere aduerſarium conantur. Si igitur paralogiſmi, quibus diſparata cõcluduntur, omnes ad reprehenſionem ita pertineant, vt eo peccent, quòd ſpeciem modò inanem reprehenſionum præ ſe ferant, illud profectò negari nõ poteſt, quin falſæ ratiocinationes ex iiſdem, & tot locis ducãtur, ex quibus reprehenſiones oriũtur, quæ fallaci ſpecie veras imitãtur. Atqui fallaces iſtæ & fucatæ reprehenſiones ex eo naſcuntur, ꝙ aliquã partem ex iis, quæ ſunt in natura, veræ reprehenſionis prætermittunt. Vt enim quæque ex ſingulis partibus omittitur, ita fallax & fucata fit reprehẽſio. Verbi gratia,

quando id quod concluditur, non ſequitur ex iis quæ antè poſita ſunt, oritur illa captio, quam maximè in argumenta cadere diximus, quæ ad incõmodũ ducunt. Quæ verò multas interrogationes accipit pro vna, eo peccat, quòd propoſitionis natura nõ rectè accipitur. Quæ ex accidẽte ducitur, & altera, quæ huius pars eſt, ex cõſequenti, hoc habent vitij, quòd pro eo, quod per ſe debeat eſſe, illa accipiunt. Peccant etiam illæ manifeſtò cõtra definitionem, quarum concluſio nõ ad rem eandem, ſed ad verba tantùm eadem pertinet. Præterea aduerſus id quod diximus oportere contradictionem in toto genere, ac ſimpliciter accipi, & in re eadem, & ad idem, & eodem modo omnes captiones peccãt, quæ id, quod ex parte modò aliqua dicitur, ſumunt, aut huius generis aliquid, contra quàm ſingulæ illæ particulæ ſignificãt. Denique in eam partem definitionis, non accepto eo inter ſumptiones, quod à principio poſitum eſt in diſputatione, incurrũt omnes, quibus petitio principij committitur. Quare ex quot, quibúſque locis paralogiſmi eruantur, eadem hac via perſpici poterit. Nam & iis plures eſſe nequeunt, & in eos omnes, quos enumerauimus, incurrere poſſunt. Illud autem hîc intelligendum eſt, ſophiſticam reprehenſionem, & ſyllogiſmum nõ omnino, nec apud omnes eſſe reprehenſionem, aut ſyllogiſmum, ſed apud hunc modò, vel illum. Ac ſi quidem ab eo, qui reſpondet, alius non accipiat, verbum multiplex vnã habere ſignificationem: & quod ſimili forma verbi profertur, rem declarare, quæ ſit hoc aliquid, vnúmq; numero: eodémque modo in aliis: illæ nullo modo aut reprehenſiones, aut ratiocinationes erunt: hoc eſt, nec apud omnes, nec apud eum quidem, qui inter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rogatur. Sin illud ab aduersario concessum habeat, erit illa quidem, quod attinet ad respondentem, reprehensio & syllogismus: omnino autem, & apud omnes non erit: quandoquidem nõ sumptum sit, id quod reuera vnum significaret, sed quod videretur modò, & ab eo acceptum, qui talis, hoc est, imperitus esset. Neque verò nobis hoc loco elaborãdum est, vt ex quot, & quibus locis omnes veræ reprehensiones ducuntur, complectamur, quando illud sine omnium rerum scientia cognosci non possit. Nulla autem ars est, quæ hoc præstare vna queat. Sunt enim scientiæ propemodum infinitæ. Vnde etiam planum est demonstrationes esse infinitas: quæ eædem, veræ sunt reprehẽsiones. Nil enim demonstratione concluditur, quod idem reprehensione confici non possit, qua eum coarguas, qui contradictionis eam partem posuerit, quæ falsa est: Exempli causa, si quis dixerit, diametrum esse comparabilem cum latere, is coarguetur demonstratione, qua non esse comparabilem diametrum ostenditur. Itaque omnium rerum scientiam habeat necesse est, qui omnes omnium reprehensionum locos sit animo comprehensurus. Aliæ enim reprehensiones ex geometriæ, aliæ ex medicinæ, aliæ ex aliarum cuiusque generis scientiarum initiis & conclusionibus ducuntur. At verò falsæ etiam reprehensiones non minus infinitæ sunt, quàm illæ: quandoquidem nulla sit ars, quæ suos non habeat falsos syllogismos: Veluti in geometria geometrici, in medicina medici. Quòd autem dixi in quaque arte falsos esse syllogismos, sic accipi volo, vt eo tantùm artis esse dicãtur, quòd principia accipiunt ipsius artis. Perspicuum igitur est, non esse nobis hoc loco explicandos omnes omnium reprehensionum locos:

sed eos modò ex quibus dialecticæ reprehẽsiones eruuntur. Sunt enim illi communes omnibus artibus & facultatibus. Ac debet quidem quisque artifex omnes, quæ ad suam artem pertinent, reprehensiones considerare, siue sint illæ veræ reprehensiones, siue speciem tantùm habeant verarum: & quamobrẽ talis sit vnaquæque, explicare. Quæ verò ex cõmunibus, quæq; nullius artis propriæ sunt, constant, hæ dialectico sunt considerãdę. Nã si locos teneamus, vnde ducũtur probabiles ad disputandũ de quaq; re syllogismi, simul ex quibus reprehẽsiones eruẽdæ sint, intelligimus: cum præsertim nil sit aliud reprehẽsio, q̃ syllogismus cõtradictionis: ita vt tũ sit reprehẽsio, quãdo aut vno syllogismo, aut duobus disparata concluſa sunt. Vnde igitur omnes huiusmodi ex cõmunibus factæ reprehẽsiones proficiscãtur, ex superioribus libris intelligi potest: simúlq; vnde istarũ reprehensionum dissolutiones accipi possunt: quãdo eas soluere nil aliud sit, q̃ exceptione aliqua eas refellere. Ex iis verò, quæ paulò antè dicta sunt, cognoscimus quot, quibúsque ex locis oriantur, non veræ reprehensiones, sed quæ, non illæ quidem temerè cuiuis, sed certis quibusdam hominibus esse videantur. Nam persequi omnes causas, quibus videri possint quibuslibet hominibus reprehensiones, quæ non sunt, infinitum est. Ex iis ergo perspicuum est, dialectici esse, notatos habere omnes locos, vnde reprehensiones ex communibus constantes ducuntur, cuiuscunque generis illæ sint, hoc est, siue veræ, siue in speciem tantùm reprehensiones sint: Itémque siue dialecticæ reuera sint, siue dialecticæ tantùm esse videantur: aut verò ex eo rationum genere, quæ ad examinandam & excutiendam alterius

Universidad de Deusto
Biblioteca

eruditionem adhibentur. Non est vera illa argumentorum distributio, qua vtũtur aliqui dicentes, alia ad nomen, alia ad sententiam pertinere. Nam existimare diuersa esse argumenta, quæ ad nomen, & quæ ad sententiam pertinent, ac non potius eadem esse, quæ vtroque genere continentur, magna est amentia. Quid enim aliud est non argumentari ad sententiam, quàm nõ vti eum qui se rectè putat interrogare, aliquo vocabulo in ea significatione, in qua est concessum à respondente? Quid verò, nónne etiam hoc est de nomine contendere? Iam verò quid est conferre argumentum ad sententiam, nisi cum intellexeris, quod dixit respondens ad id argumentũ dirigere? Quòd si plura significet aliquod verbum, putent autẽ, qui interrogat, & qui respondet, vno modo dici (veluti ens & vnũ multiplicia sunt: existimabat tamen Zeno qui interrogabat, & is quoq;, qui illi respõdebat, vno tantũ modo dici: ex quo factum est à Zenone argumentum, quo omnia esse vnum concluderet) illam certè eandem argumentationem, siue ad nomen pertinere dicas, siue ad sententiã eius, qui respondet, vtroq; modo non male dixeris. Sin plura significare putent, non dubiũ est quin ad sententiã illa nõ possit pertinere. Primùm igitur in iis argumentis, quæ multiplicitatem aliquã habent, illud vsuuenit, vt quæ sunt ad nomen, eadem ad sententiam pertinere cernantur. Deinde verò nulla omnino argumentatio est, in quam illud, esse ad sententiam, cadere non possit, quandoquidem, esse ad sententiam & mentem alterius, non sit in ipsa argumentatione positũ, sed in eo, quòd respondens hoc vel illo modo affectus est ad ea, quæ cõcessit. Tũ verò nulla est contrà, cui non possit accidere, vt sit ad nomẽ: præsertim

cùm hoc loco, esse ad nomen, idem valeat quod, non esse ad mentem alterius. Nam si nõ omnes illuc referri possint, erũt profectò aliquæ reprehensiones, quæ neq; ad nomen, neque ad sententiam erunt. Illi autem altero horũ generum omnes contineri dicunt: atq; ita diuidunt, vt omnes generis reprehensiones, aut ad verba, aut ad sentẽtiam pertinere fateantur. Atqui ex iis quidem syllogismis, in quibus quædam inest multiplicitas, nõnulli sunt, qui ad nomen pertinẽt, (nam illud absurdum est, velle omnes captiones, quæ ex verbis ducuntur, pertinere ad nomen) sed illud certe negari etiã non potest, quin aliquæ sint in eodẽ illo genere captiosæ & fallaces ratiocinationes, quæ non ex eo vim habent, quia sit hoc vel illo modo affectus respondens, sed quoniam ipsa per se argumentatio continet aliquã interrogationem, quæ multis modis dicatur. Iam verò illud omnino absurdum est, habere illos, qui sic diuidunt, prius rationem reprehensionis, quàm syllogismi, & de illa prius, quàm de hoc disserere. Cùm enim reprehensio syllogismus quidã sit, necesse est vt prius respiciamus, quid in syllogismo positũ sit, quàm quid in falsa reprehẽsione, quæ aliud nihil est, quàm nõ vera, sed fallax & fucata ratiocinatio, adhibita ad cõcludendũ disparata. Vnde etiam fit, vt omnis captionis vitium vel sit in syllogismo, vel in contradictione, (nã ad syllogismum oportet cõtradictionem accedere, vt sit reprehensio) vel in vtroque. Vt autem singulorum exempla subiiciam, illa captio, qua concluditur, σιγῶντα proloqui, vitium habet, non in syllogismo, sed in cõtradicendo: illa verò, qua, dare aliquẽ posse, quod non habet, cõficitur, vtroq; modo vitiosa est: Illa postremò qua efficitur, Homeri poëma esse figuram, quia cir-

Universidad de Deusto
Biblioteca

culus quidã sit, in syllogismo vitiũ habet. Quòd si qua erit argumentatio, quæ neutro modo vitiosa sit, vera ratiocinatio censebitur. Sed vt eò redeamus, vnde digressi sumus, illud hîc rogo, an captiones, quæ in disciplinis versantur, ad sentẽtiã pertineãt, nécne? Etsi in ea quisquã opinione sit, vt triãgulum putet esse verbum multiplex, iisque interrogatus in alia significatione cõcedat, quàm in qua de triãgulo concluserit alius, habere tres angulos pares duobus rectis, eritne illa ad mentem & sententiam alterius disputatio, an potius nõ erit? Præterea si multis modis dicatur verbum aliquod, eámq; multiplicitatẽ nec intelligat alius, nec vllam omnino esse suspicetur, hîc, quæso, quónã pacto ad mentẽ & sententiã alterius collata est disputatio? Aut quo tãdẽ modo, vt sit ad sententiam disputatio, interrogare alius debet? nisi fortè adhibita simul ambigui distinctione interrogandũ sit, vt sit huiusmodi, verbi gratia, interrogatio: Sitne verum σιγῶντα proloqui, an falsum: an potius vno modo verum, & altero falsum? At enim si nihilominus hîc ita respondeas, vt nullo modo fieri illud posse dicas: contrà autẽ alius disputet, numquid erit ad sentẽtiam tuã disputatũ? Atqui ad nomẽ etiã quin huiusmodi argumentatio pertineat, negari non potest. Non est igitur vnum quoddã captionum genus ad mentem & sententiam pertinentium, sed illud modò verũ est, nonnullas esse, quæ ad nomen sunt: nec huius generis omnes esse possunt, non dico quæ veræ sunt reprehensiones, sed ne illæ quidẽ, quæ falsa specie veras reprehensiones præ se ferunt: quandoquidem multæ sint captiones, quę ne ex verbis quidem ducuntur: quales sunt, quæ ex accidente eruuntur, & aliæ nonnullæ. Quòd si quis existimet oportere eum, qui interrogat, simul interrogando multiplicitatem verbi indicare, & distinguere hũc in modum: quum dico, σιγῶντα proloqui, volo intelligas, posse hoc vel illo modo accipi: illa quidẽ certè primũ erit valde absurda & iniqua postulatio, præsertim cũ illud sæpe vsuuenire videatur, vt qui interrogat, nesciat omnino multis modis dici posse, quod rogat. Quod verò multiplex esse non putes, illud vt distinguas, fieri non potest. Deinde verò quid, quæso, hoc aliud erit, q̃. docere? Hoc enim modo res, vt est, illi explicatur & declaratur, qui nec animaduertit, nec sit, nec omnino suspicatur, posse id, de quo interrogatur, alio atque alio modo accipi. Nã quid vetat, quo minus huiusmodi distinctio etiã in iis argumẽtis locũ habeat, in quibus nulla est ambiguitas? Exempli causa, nónne quatuor vnitates sunt pares duobus binariis, qui sunt in quaternario? ita tamẽ, vt diuerso modo in quatuor insint duo binarij & quatuor vnitates. Itémq; illa, éstne cõtrariorum eadẽ scientia? sed ita tamen, vt alia sint cognita, alia incognita. Quapropter qui ista distinctione vtendũ esse cẽsent, ignorare videtur, aliud esse docere, aliud disputare: & quod oporteat docẽtem non interrogare, sed manifestum facere id, de quo agitur: disputãtem verò, eum modò, quícũ disputat, interrogare. Iam verò postulare, vt is, quícũ disputatur, aut dicat, aut neget, non est docentis ac demonstrãtis rẽ, sed eius qui te probare ac veluti examinare velit. Est enim tẽtãdi & examinãdi ratio, pars quædã dialecticæ: ob eãq; causam tota in eo posita est, vt quid de quaq; re sentiãt, nõ illi qui verè docti sunt, sed qui rerũ sibi arrogant cognitionẽ, cum sint illarũ imperiti, obseruet atq; exquirat. Atq; ille quidẽ, qui nõ in speciem modò, sed reuera commu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nia perueſtigat & exquirit, dialecticus eſt: qui verò id facere videtur, nec facit, ſophiſta. Ac ratiocinationum quidem cõtentioſarum & ſophiſticarũ vnũ genus eſt, quo omnes continentur: quæ, cum ex iis rebus conſtent, in quibus verſatur tentandi ratio, ſpeciem habent ſyllogiſmorum, nil tamen neceſſariò concludunt, etiam ſi id verũ ſit, quod concluditur. Iſtarũ enim vitium eſt in verbo medio, in quo vis conſecutionis poſita eſt. Alterum genus eſt eorum paralogiſmorum, qui, cum propriè ad aliquam artem accommodati eſſe videãtur, ad certam tamen quãdam artem reuera non pertinent. Neque enim illi, qui pſeudographi appellantur (quandoquidẽ illi ſunt paralogiſmi de aliqua re facti, quæ cuiuſdam artis propria ſit) contentioſi ſunt exiſtimandi, ne ſi illi quidem pſeudographi verũ aliquid concludãt: qualis erat Hippocratis ratio, qua circulum quadrare per lunulas conabatur. Sed erit certè contentioſa ratio, ſi talis ſit, qualis erat Bryſonis quadratura: qua quidẽ ratione tametſi quadratum circulo æquale dari concluderetur, tamen eo nomine ſophiſtica eſt appellanda, quòd nõ propriè eſt ad illã rem accõmodata. Quare quæcunque ratiocinatio accommodata ad rem videbitur, quæ nõ erit accommodata, etiamſi neceſſariam habeat concluſionem, ſophiſtica tamẽ & contentioſa erit appellanda: propterea quòd ea ſaltẽ ex parte, qua ad iſtam rem videtur accommodata, fallacem habet quandam ſpeciem, per quam decipimur, ac veluti iniuria quadã afficimur. Quemadmodũ enim inter certandum, quas aduerſario facimus iniurias, ſpeciem quandam æquitatis præ ſe ferunt, & tamen reuera eſt iniqua certandi ratio: ſic in diſputatione iniquum certamen eſt, vbi ad nimiam cõten-

tionem res progreditur. Nam vt in certaminibus, qui quauis ratione victores eſſe volunt, nil non mouent, nil non aggrediuntur: ita hîc in diſputatione idem faciũt, qui ſunt ſupra modum litigioſi. Atque ex iis quidẽ, qui tantam adhibent contẽtionem, quicunq; ſibi victoriã proponunt, illi ſunt qui propriè litigioſi, & contẽtionis amatores cẽſentur. Qui verò gloriam, ex qua quæſtum faciant, aucupantur, ſophiſtæ. Eſt enim ſophiſtice, quemadmodum ſuprà diximus, ratio quæſtus faciẽdi ex ſapiẽtiæ ſimulatione. Quo fit, vt demonſtrationes etiam, quæ ſpecie quadã veras imitẽtur, potiſſimùm expetant ſophiſtæ. Et rationes quidẽ non ſunt diuerſæ, quibus litigioſi homines, & quibus ſophiſtæ vtũtur, ſed ſine diſtinguuntur: & vna eademq; probatio ſophiſtica erit, & contentioſa: verùm non eadem ratione. Nã qua ad opinionem victoriæ adhibetur, contẽtioſa eſt: qua verò ad opinionem ſapientię confertur, ſophiſtica. Etenim ſophiſtice eſt ſapientia quædam ſimulata, non vera. Ferè autem contentioſæ argumẽtationes eodem modo affectæ ſunt ad dialecticas, quomodo pſeudographi ad geometricas demonſtrationes. Vt enim nullæ ſunt captioſæ cõcluſiones, quæ in iiſdẽ rebus cernuntur, in quibus verſatur dialectica: ita pſeudographi iiſdem de rebus fiunt, de quibus geometra ſuas facit demonſtrationes. Verùm huiuſmodi quidem certè pſeudographi non ſunt cõtentioſi, quoniam ex principiis & cõcluſionibus alicuius artis propriis conficiũtur. Quæ verò ex iis rebus conſtãt, in quibus verſatur dialectica, ſi quaſi accommodatæ ad aliam rem demonſtrationes accipiantur, erunt contentioſæ: quẽadmodum his exẽplis perſpici poteſt. illa ratio, qua per lunulas quadrari poſſe circulum demonſtraba-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur,non est contentiosa: Brysonis autem ratio est contentiosa. Atque illa quidē prior ratio,cùm ex propriis geometriæ principiis cōficiatur, ad nullam aliam artem, quàm ad geometriam transferri potest: hæc posterior apud eos etiam vsurpari poterit, qui illius artis imperiti, omnino quid in quaque re fieri possit, & quid non possit ignorāt, atque ita vsurpari, vt ad singula,ad quæ adhibebitur, accommodata sit. Est etiā in hoc eodem genere ratio,qua Antiphon quadraturā circuli ostēdere conabatur. Itémq; si quis, adhibita ratione Zenonis, vellet ostendere,nō esse bonū post cœnam inambulare, non adferret propriam medicinæ rationem, quandoquidem illa sit cōmunis maximè ratio. Si igitur eodem planè modo affectus est litigiosus homo ad dialecticū, quo ad geometram is qui pseudographos facit, non poterit profectò ex iis,quæ propria sunt, constare contentiosa argumentatio. Nunc autem dialecticus nullū certum genus habet, in quo quasi in subiecto sibi proprio versetur: nec vlla in re demonstrationes adhibet: neque talis est artifex, qui omnium rerū consideration em suscipiat. Neque enim possunt res omnes sub vnum genus cadere: nec si possent, verē illud dici posset omnium eadē esse principia. Vnde etiā fit, vt nulla earum artium, quæ in tractāda certa quadam natura demōstrationibus vtitur,percontādo differat, & suas probationes ex interrogatione accipiat. Cùm enim non possit ex vtraque cōtradictionis parte accōmodata ad rem docendam fieri ratiocinatio, nō debet liberū esse, vtrāuis partem admittere. Dialectica autē percontatrix est, & totam vim habet ab interrogatione. Atqui si demonstrationes in differendo adhiberet dialectica, illam certè oporteret,si non

omnia, at certè prima pronūciata, & propria sua principia citra vllam interrogationem accipere: alioqui si illa non admitteret alius, nil iam supereſſet, vnde id euerteret, quod esset ab altero oppositum. Planè autem generis eiusdem est piraſtice cum dialectica. Neq; enim hęc tentandi & examinādi ratio talis quædam ars est, qualis est geometria, sed cuius munus præstare etiā indoctus aliquis possit. Quid enim est,cur nō possit, qui rei alicuius nō habet scientiā, quasi tentandi causa cum eo disputare, qui etiā sit illius rei imperitus? Præsertim cùm eò cōferatur disputatio, vt non ex iis cōstet quæ illi, qui doctus sit,perfecta sunt, quæque sunt rei propria, sed ex consentaneis quibusdā & cōsequētibus rei: quę consequentia huiusmodi ferè sunt, vt tametsi illa scias, nil tamen vetet,te artem nescire: at si nescias, omnino artis cognitionem assequi non possis. Ex iis ergo planum est, piraſticen nō esse scientiā, quæ in certo quodā genere subiecto versetur,ideóq; de omnibus disputationē suscipere. Habent enim omnes scientiæ cōmunia quædam,quibus vtuntur: ob eámque causam fit,vt omnes homines,etiā idiotæ, quodam modo vtantur arte dialectica & piraſtica: quandoquidem nemo sit, qui ad aliquem modū nō velit iudiciū ferre de iis qui aliquid profitētur. Porrò autē ipsa communia omnibus sunt,& apud omnes eadē: quandoquidē non sint illa minus idiotis cognita, quàm aliis: etiam si minus aptè,& citra vllā artē tractare illa videantur. Quo fit vt nemo sit,qui refellere & reprehēdere argumētis alterū non conetur. Omnes enim nulla arte adiuti,sed duce tātū natura,illius sunt muneris capaces: quod arte perfectū & expolitum,dialecticæ ꝓpriū est,illiúsq; dialectici,qui adhibita diligenti dissērēdi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratione ad tentandum & examinandum alterum suas disputationes confert. Quoniam autem hæc communia sunt permulta, & tam latè diffusa, vt nusquam non reperiantur: quæ tamen non sunt talia, vt vnam quandam communem naturam faciant, & ad vnum genus reuocentur, sed vaga semper, & incertæ naturæ, perinde vt sunt negationes: præter hæc autem alia sunt, quæ non vaga, sicut ista, sed propria sunt: ex iis profectò planum est nullã esse rem, cuius disputationem ex talibus quibusdam suscipere ac periclitari non possimus. Illud quoque perspicuum est, quandam esse in earum rerum tractatione artem, quæ nil habeat simile cum scientiis demonstratiuis. Quamobrem contentionis studiosi homines multum dissimiles sunt iis, qui pseudographos faciunt, vt qui non ex principiis, quæ alicuius generis propria sint, fallaces conclusiones efficiant, sed latè vagantes in omni rerum genere versentur. Ac modi quidem illi sunt, quos exposuimus, quibus sophistarũ omnes reprehensiones conficiuntur. Quòd verò sit dialectici hæc considerare omnia, quódq; istarũ rerũ facultate valere debeat, hinc perspici potest, q̃ quæ ars in propositionũ, hoc est, communium locorũ explicatione versatur, eadẽ sibi vniuersam istam considerationem vendicat. Atque illa quidem sufficiant de reprehensionibus fallacibus. Nũc de eo dicamus quem secundum finem sophistæ appellauimus, quibus scilicet modis falsum aliquid sophistæ cõficiant, & qua ratione eò inducunt disputationem, vt incredibile aliquid & præter omnium opinionem sequi videatur. Ac prima quidem ratio ex percontandi quodam certo genere sumitur, imprimísque ad illud efficiendum valet ratio interrogandi. Qui

enim ita aduersarium interrogant, quasi nulla certa re proposita, de qua disseratur, nil profectò aliud præter hoc inuestigant. Nam qui temerè respondent, & parum accurant, quid dicant, facilius labuntur. Cùm verò nil videmus esse propositum, de quo suscepta sit disputatio, tum minus cogitare solemus, quid dicamus. Altera ratio est, quæ plurimũ valet ad deducendum eò aduersarium, vt admirabile aliquid, aut falsum admittere videatur: nempe cum multitudine interrogationũ eum oneramus, etiam cùm est aliquid propositũ, de quo disputetur: simúlque postulamus, vt proferat, quid de singulis ipse sentiat: atq; ita, siue aliquid ex iis affirmet, siue neget, eò loci eum perducimus, vbi argumẽtorum nobis copia suppetit. Verùm enimuero hoc tẽpore minus huic rationi fallendi locus datur, quàm olim: nimirum quòd illud statim rogari solet hoc tẽpore, quorsum hæc, & quid ad id, de quo instituta est disputatio, pertineant. Est autẽ communis locus ad eruendum tandem falsum aut incredibile aliquid, nullum à principio constituere propositum, de quo disseratur, sed profiteri se discendi studio interrogare: dabit enim tandem occasionem argumento huiusmodi dissimulata rei consideratio. Vt autem falsum tu aliquid tandem cõcludas, proprius est hic sophisticus locus, eò scilicet perducere aduersarium, vbi argumentorum tibi sit copia. Sed illud certè interdũ rectè, interdum vitiosè fieri potest, quemadmodũ nos suprà diximus. Iam verò vt admirabile quippiam & contra omnium opinionem elicias ab aduersario, videndũ est tibi, quam sectam philosophorum sequatur is, quícum disputas, vt illum interroges quidpiam ex iis quæ contra omniũ opinionem dicunt huius sectę phi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

losophi. Habent enim singulæ sectæ suas quasdam huiusmodi sententias. Est autẽ ad eam rem primum veluti elementum, vt singularũ sectarum admirabiles sententias inter propositiones accipias. Verùm in promptu etiam est istarum captionũ satis apta solutio, vt ad extremum neges ex tuis verbis sequi admirabilem illam cõclusionem, quam colligit aduersarius. Atque hoc ipsum genus dissoluẽdi argumenti, nõ isto tantùm loco accommodatũ est, sed quicunque disputãdo altercationes modò & contẽtiones sibi proponit, eodem isto modo conatur aduersarij rationes eludere. Alius locus est ex hominũ voluntate & sermonibus. Aliud enim ferè est tacitum hominũ iudicium, aliud palàm loquuntur. & sermones quidem sunt quàm honestissimi, voluntas autem & tacitũ animi iudicium, id semper spectat, quod maximè vtile videtur. Veluti nemo ferè est, qui non ita loquatur, longè præstantiorem esse mortem glorioſam, quàm vitam voluptatibus affluentem: &, melius esse iustè per impiam viuere, quàm in magna opum copia turpiter: at nemo etiam est qui non sequatur contraria. Ergo si defendat is, quicum disputas, quod homines potissimùm sequuntur, & volunt, oppones contrà, vsitatas vulgò sententias. Sin has vulgatas sententias proferat, adferenda contrà erunt, quæ interim tacitè homines volunt & sequũtur. Vtrinq; enim vt admirabile aliquid efficiatur, necesse est: quãdoquidem futurum est, vt contradicat respondens, aut peruulgatis omnium sermone sententiis, aut tacito hominum iudicio. Alius locus est latissimè patens, per quem cogimus aduersarium dicere aliquid admirabile (id quod Callicles in Gorgia commemorat, quódque omnes veteres captionum vni-

cam ferè causam existimabant) ex iis quæ natura, & quæ lege sunt cõstituta. Naturam enim legi contrariam esse, & iustitiam quidem lege esse honestã, natura verò non honestam. Sic igitur oppugnandus est, qui quod naturæ consentaneum sit, proferat, vt legem illi obiiciamus: sin legem teneat, cõtra quæ sunt ex natura, proferenda erunt. Hic enim effugere non potest, quin vtrinque admirabile aliquid dicat. Vocabãt autem illi naturam, id quod in quaque re verum est: legem verò, quod in multitudinis opinione positum est. Vnde perspicuũ est, illius ætatis homines idem quod qui hodie sunt, fuisse conatos, vt respondentem aut reprehenderent, aut cogerent tandem aliquid dicere contra omnium opinionem. Porrò autem interrogationes quædam sunt sua sponte tales, quibus respondere non possis, quin vtranque in partem dicas admirabile quippiã: cuiusmodi sunt hæc: Sitne sapientibus potius parẽdum, an patri? Sintne honesta potius facienda, an quæ vtilia sint? Vtrum optabilius, iniuriam pati, an facere? Iam verò perducendus est aduersarius ad ea, de quibus contraria est sapientum ac multitudinis opinio. Ac si ille quidẽ cum sapientibus sentiat, opponenda vulgi opinio: sin vulgus sequatur, quid sentiant sapientes, contra adferendũ. Hi enim eos, qui beati sint, necessariò iustos esse existimãt: at multitudini incredibile videtur, regẽ non esse beatum. Verùm enim locus hic ab eo non est diuersus, qui ex legis & naturæ repugnantia dictus est. Nihil enim aliud lex est, q̃ multitudinis opinio: sapiẽtes verò quod in rei natura positum est, & veritatem sequũtur. Ac de locis quidem, ex quibus eruuntur paradoxa, hactenus. Sequitur, vt quomodo ad nugationem perducunt sophistæ, dica-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus. Ac primũ quidẽ, quid illud ſit, quod appellamus nugari, ſuprà diximus: modò exẽpla ſubiiciamus, quę ſunt huiuſmodi: Si nihil referat nomẽ dicas an orationem: duplum ergo idem valet, quod ſimpli duplum: ſi quando igitur ſimpli duplum dicas, hoc dicis ſimpli ſimpli duplũ: & ſi iterum pro hoc verbo duplum accipias ſimpli duplum, ter idem erit repetitum ſimpli ſimpli ſimpli duplum. Eôdem etiam pertinet hæc captio: Nũquid voluptatis eſt cupiditas? Definitur autẽ hæc, appetitio voluptatis: eſt igitur cupiditas appetitio voluptatis voluptatis. Cernũtur autem omnes iſtæ captiones aut in iis, quæ non per ſua tãtùm genera, ſed etiam per ſe ipſa ad aliquid dicũtur, cùm interim una eadémque res ſit, cum qua vtraque comparantur. Veluti appetitio eſt alicuius appetitio, & cupiditas alicuius cupiditas: itémque duplum alicuius duplum dicitur, & illud totum ſimpli duplum, alicuius etiã dicitur. Aut verò in iis, quæ cùm ex genere eorum quæ cum altero conferuntur, non ſint, ita ſunt affecta ad ſubſtantã, omninóque ad ſua ſubiecta, quarum ipſa ſunt aut habitus, aut affectiones, aut ſimile aliquid, vt in definitione, qua quid illa ſunt explicatur, ipſa ſubiecta accipiantur. Vt impar definitur numerus medium habens. At enim ſemper in ipſo impari ineſt numerus: cùm igitur illud dicis, numerum dicis habẽtem medium numerum. Et hoc: Si ſimitas eſt naſi concauitas, ſimum autẽ intelligi non poſſit, quin naſum ſimul intelligas: profectò cùm illud dicis, naſum, naſum concauum dicis. Porrò autem interdum videntur nugationem efficere iſtæ captiones, cùm nil tale reuera concludant: propterea quòd prætermittitur, ab eo, qui interrogat, neceſſaria ad eam rem interrogatio, nempe an

duplum per ſe dictum ſignificet aliquid, an nihil: & ſi quid ſignificet, vtrum idem quod coniunctum cum altero, an aliquid aliud: quia inquam iis interrogationibus omiſſis, ſtatim ad concluſionem acceditur, propterea nil reuera, ſed in ſpeciem tantùm his captionibus conficitur: atque in eo captionis cauſa eſt poſita, quòd idem verbum cùm ſit illud ipſum quod oratio, per ſe tamen vnum quidpiam ſignificat. Solœciſmus quid ſit paulò antè dictum eſt: reliqua igitur dicamus. Sane vſuuenire poteſt, vt ſolœciſmum facias, nec videare, & vt videare, cùm non facias. Veluti ſi verum eſt quod Protagoras dicebat maſculini generis eſſe hæc verba, μῆνις & πήλιξ, is certè ſentẽtia illius ſolœciſmũ committit, qui dicit μῆνιν ἄλομδθλω· at opinione aliorum nõ videtur cõmittere: qui verò ἄλόμδφον dicet, videbitur ille quidem in hoc vitium incidiſſe, reuera autem non incidit. Perſpicuum igitur eſt, artis ſophiſticæ partem aliquam ad illud conficiendum poſſe cõferri: ob eámque cauſam multæ ſunt captiones, quibus videtur quaſi ſyllogiſmo concludi aliquis ſolœciſmus, cùm reuera nil tale neceſſariò conficiatur non ſecus, atque in reprehenſionibus accidere ſolet. Ducuntur autem omnes ferè fallaces concluſiones, quæ ad ſolœciſmum pertinent ex neutro articulo, hoc, & quando caſus aliquis nominis, nec maſculinum genus, nec fœmininum ſignificat, ſed quod eſt inter iſta quoddam veluti medium. Nam hic maſculinum declarat, hęc fœmininum, hoc autem propriam quidem habet ſignificationem, vt neutrum genus declaret, ſed tamen ſæpe ad illud vtrumque genus tranſfertur: Vt ad iſtam interrogationem, quid eſt hoc? tria iſta aptè reſpondeas, Calliope, lignum, Coriſcus. Ac maſculini qui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem articuli & fœminini omnes casus sunt diuersi, neutrius autem partim iidem, partim diuersi. Quo fit, vt sæpenumero quod in nominatiuo neutri articuli concessum est, ad masculini accusatiuum id alius trãsferat, aut alia quadam simili ratione casum pro casu accipiat: fallax autem conclusio ex eo oritur, quòd articulus neutri multis casibus communis est. Interdum enim nominatiuum, interdum accusatiuum significat. At verò si istos casus dignoscere velis, verbum variè accipiendum est, vt cum nominatiuo, est, cõiungas, cũ accusatiuo, esse: veluti, est Hipponicus, esse Hipponicum. Nec diuersa est in fœmininis nominibus ratio, & in omnibus quæ sub communi nomine τῶν σκευῶν à Græcis comprehensa (nos vasa appellemus) masculinorum aut fœmininorum inflexionem habent: sola enim ea quæ desinunt in ον, inflexionem sequuntur τῆ σκεύης, hoc est, neutri generis sunt, vt ξύλον, σχοινίον· quæ verò non habent illam terminationem, masculina sunt, aut fœmnina: & illa tamen nonnunquam traducuntur ad genus neutrum: & sub nomine τῶν σκευῶν interrogantur: vt ἀσκὸς masculinum est, κλίνη fœmininum. Itaque in iis eodem modo quo in superioribus verbum est, & esse, casuum inter se discrimina indicabit. Est etiam solœcismus non valde absimilis iis reprehensionibus, quæ ex eo ducuntur, quòd vt similia accipiuntur, quæ non sunt similia, aut si ita vocare malis, quæ ex simili verborum specie oriuntur. Vt enim illæ captiones sunt in rebus quidã veluti solœcismi, ita hæ sunt in verbis veri solœcismi. Homo enim & albũ, & verba sunt, & res. Ex iis igitur, quæ dicta sunt, planum est, si quando solœcismum velis concludere, ex illis casibus, quos exposuimus, sumen-

dum tibi esse argumentum. Ac de generibus quidẽ contentiosarum argumentationum, & partibus singulorum generum, & modis omnibus hactenus. Quoniam autem in collocatione eorum, quæ interrogantur, non parum est momenti, vt possis (quemadmodum de dialecticis disputationibus paulò antè diximus) celare conclusionem, propterea absoluta illa disputatione, primum omniũ de iis quę ad dispositionem pertinent, agẽdum est. Ac primum ad reprehensionem plurimum valet longitudo orationis, quãdoquidem multa simul prouidere difficile est. Loci autem vnde amplificandarum argumentationum rationes depromes, ex superioribus sunt repetendi. Alter locus est, vt celeritatem in interrogando adhibeas. Nam qui aliquãto tardiores te festinãtem sequi non possunt, minus prouidere possint quid dicãt. Tum illud iuuat plurimũ, vt aduersarium ad iram & altercationem prouoces. Qui enim sunt in perturbatione, minus sunt cauti ad omnia. Rationes autẽ quibus ad iracundiam impelles, hæ sunt: si palàm profitearis te iniquum alteri aduersarium, & si impudentiam maximam præ te feras. Alius locus est, perturbatè interrogationes collocare, siue ad rem multas rationes adhibeas, siue in vtrãque partem argumẽta adferas. Fit enim hac ratione, vt vno tẽpore des aduersario aut multa, aut etiã contraria cogitãda. Atque vt rem in pauca conferã, omnes loci, quos ad celandam conclusionem suprà posuimus, sunt etiam ad disputationem cõtentiosam accõmodati. Pertinet enim eò occultatio, vt lateas: latere autem vis, vt fallas. Quod autem attinet ad eos qui nil admittere solẽt, quod ad rẽ facere existimẽt, illa nobis aduersus eos cautione vtendũ est, vt aut per disparatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

interrogemus, quasi contrariam partem velimus efficere, aut verò ex æquo vtranque partẽ interrogando complectamur. Quãdo enim non vidẽt huiusmodi homines quid potißimum tibi concedi velis, minus difficiles ac proterui sunt. Iam verò postquam alius tibi singulatim totius alicuius generis partes, interroganti, in singulis ita esse concesit, vt vniuersum genus ad extremum inductione colligas, non est ipsum totũ genus interrogandũ, sed eo vt concesso vtendum est. Ita enim ferè euenit, vt cùm respondens sè amisisse vniuersum genus putet, tum ita etiam auditoribus videatur, quia adhuc meminerunt inductionis paulò antè factæ, nec illas interrogationes frustrà fuisse existimãt. Et si quãdo generi vniuerso nomen non est impositum, ipsa vtendum est similitudine, prout cõmodum videbitur: nam sæpe similitudo obscurior est. Ad sumendã autem propositionem plurimum prodest, simul aduersa, vt illa quasi inter se conferantur, interrogare. Verbi gratia, si velis tibi concedi, omnibus in rebus parentibus esse obtemperandum, hunc in modum interrogabis: Quid? putásne parentibus esse parẽdum in omnibus, an potius in omnibus repugnandum? Aut verò si sæpius, parendum esse, sumere ab aduersario velis, sic interrogandum: vtrum multa sint parentibus concedenda, an pauca? Hic enim multò potius, (si modò parentibus obsequi necesse est) multa esse concedenda videbitur, q̃ pauca: præsertim cùm rerũ aduersarũ cõpositio & collatio efficiat, vt res maiores & magnæ hominibus videãtur, itémq; deteriores & meliores. Est porrò insignis & frequens, vt quis reprehẽsus videatur, sophistarũ hæc impostura, postquã nõnullas interrogationes proposueris, licet ex iis nil possis necessariò conficere, ita extremum argumẽtationis subiicere, vt illud nõ interroges, sed in modũ cõplexionis ita proferas, sicut fieri solet in veris ratiocinationibus, non igitur hoc & hoc. Est etiã hoc verè sophisticum, quando paradoxon aliquid accipis, vrgere respondentẽ, vt quid sibi videatur proferat, cùm sit illud, quod à principio positum est, in quæstione probabile: & hac forma interrogare: Vtrum tibi videtur? Necesse enim est, si talis sit interrogatio, vt ad conficiẽdam rem valeat, inde nasci aut reprehensionem, aut admirabile aliquid, & contra hominum opinionem. Nam si admittat, reprehensio sequitur: si neget, & sibi non ita videri dicat, incredibile aliquid dicere videbitur: at si non planè concedat, videri tamen sibi fateatur: si non verè conuictus, aliquo certè modo reprehẽsus videbitur. Alius locus est, vt quod in disceptatione oratoria magno studio faciunt oratores, idẽ nos in reprehẽsionibus nostris facere cõtendamus: vt scilicet diligenter exquiramus, dicátne is, quícum disputamus, aliquid repugnans aut iis quæ à se dicta sunt, aut eorum sententiæ quorum orationem & actiones maxime probet & sequatur: adde etiam an aduersetur opinioni eorum, qui reuera tales, hoc est sapientes sunt, aut verò qui non sint huiusmodi, similes tamen talibus sunt hominibus: postremò an contradicat, quàm sentit hominum pars maxima, aut etiam quàm omnes homines. Iam autem sicut respondentes solent sæpenumero cùm vrgentur, & vident se alibi vix posse quin coarguantur, fingere nescio quam multiplicitatem, cuius distinctione euadant: ita etiam nobis interrogantibus eodem illo præsidio interdum vtendum erit, maximè aduersus eos, qui fortiter nobis resistunt: ita

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt si quid vno modo verũ sit, altero non verum, illo nos modo accepisse, non hoc dicamus. Qualiter fecit Cleophon in Mandrobulo. Oportet etiam traducta disputatione ad alia, quæ reliqua erant argumenta præcidere. Quo in loco hæ erunt partes respondentis, vt si hoc præsentiat velle aduersarium, iam antè illi occurrat & prædicat, ne rem propositam deserat. Interdum etiam ad aliud sunt argumenta dirigenda, quàm quod à principio positum est in quæstione: sed illud ita accipiendum est, si modò nil habeas quod contra rem propositã obiicere possis. Quo præsidio vsus est Lycophrõ, cùm iussus esset laudare lyram. Quod verò attinet ad eos qui probari sibi aliquam propositionem, quam acceperis postulant: quoniam æquum videtur, vt subiecta probatione illius reddas rationem, acceptis quibusdam rebus singulis, tutius est, etiam si de toto genere concludi possit, in ipsis singularibus aduersarium ita reprehendere, vt quod affirmauerit, negare: aut quod negauerit, dicere ostendamus, quàm si vniuersum genus concluderemus, quale est illud: Rerum aduersarum eadem est disciplina, aut non eadem. Neque verò propositionis in modum interroganda est complexio: & quædam sunt, quæ ne interrogari quidem debent, sed vt perspicua, & ab omnibus recepta sumi. Ac de locis quidem vnde eruuntur argumenta in contentiosis disputationibus, & de ratione interrogandi hactenus. Sequitur nunc, vt de responsione agamus, & vt quomodo dissoluendæ sint captiones, & ad quã potissimum rem conferendæ solutiones, & quem ad vsum valeat huiusmodi captionũ sophisticarũ tractatio, doceamus. Ac primùm quidẽ vtilis est duabus de causis ad philosophiã. Vna est, quia cũ

maxima pars istarũ captionum ex verbis ducatur, hoc nobis præstat earũ consideratio, vt verborum ambiguitatem facilius animaduertamus: & vt quæ sint ea, in quibus rerum similitudo cũ nominum similitudine conueniat, quæq; illa in quibus verborum similitudinem res non imitantur, intelligamus. Altera est, quia ad res per nos ipsos animo tractãdas, veriúsque exquirendas plurimum valet. Nam qui facilè ab altero captiosa ratione decipitur, neq; id percipit, idẽ si per se aliquid cõsideret, frequenter se ipse fallaci conclusione impediet. Est autem & tertia præter illas duas vtilitas, ad gloriam consequendã: nempe quòd hinc fiat, vt videare omnibus in rebus exercitatus, & nullius esse imperitus. Qui enim cum altero sermonem confert, eiúsque quicum disputat, rationes aspernatur ac vituperat, cũ vitium ipse iudicare non possit, suspicionẽ is præbet, difficilem se & iniquum alteri præstare nõ propter veritatẽ, sed propter imperitiam. Quomodo autem respondens huiusmodi captionibus occurrere debeat, minimo negotio perspici potest: siquidem omnes locos, vnde fallaces cõclusiones eruuntur, suprà rectè exposuimus, etsi omnia commẽta, omnes fraudes, quas in interrogãdo solẽt adhibere sophistæ, satis explicatè docuimus. Neq; verò idẽ est sumpta aliqua captione, illius vim perspicere, et vitiũ vbi sit indicare, qđ celeriter posse ei occurrere, qui te interrogat. Sæpe enĩ accidit, vt quod scimus, mutatis & traiectis verbis ignoremus. Porrò quẽadmodũ aliis in rebus omnibus celeritas & tarditas tota pendet ab exercitatione, ita planè in disputationibus vsuuenit. Vnde efficitur, vt, tãetsi res nobis cognita sit, sæpe tamẽ quia desit meditatio, exercitatioq; differẽdi, expedire nos ĩ tẽpore,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& vt decet, non posſimus. Sanè idem hîc propemodum euenit, quod in mathematicorum descriptionibus. Sicut enim plerunque in cõficiendis demõstrationibus accidit, vt postquam dissoluta res est, & ad sua principia reuocata, componere eam rursus non posſimus: ita in reprehensionibus vsuenit, vt sciamus quidem vnde ducatur captio, eam tamen in partes digerere non valeamus. Ac primùm quidem sicut probabiles nõnunquam rationes ad rem probandam potius quàm veræ adhibendæ sunt, ita in respondendo, interdũ ad opinionẽ potius, quàm ad veritatem conferendæ nobis sunt argumentorum dissolutiones. Contentioſis enim cum hominibus planè nobis pugnãdum est, quasi cum iis, qui videantur modò coarguere, ac non verò coarguant. Nam cùm istorum hominum rationibus nullã tribuamus concludendi necessitatem, non debet profectò aliò pertinere nostra solutio, quàm vt ne conuinci coarguíque videamur. Etenim si reprehensio est contradictio citra vllã multiplicitatem, quæ necessariò ex quibusdã sumptionibus efficitur: nulla certè necessitas est, cur te oporteat captionem ex multiplici nomine, aut oratione ambigua ductam, distinguere: quandoquidẽ nihil posſit necessariò concludere. Sed hac tantũ ratione vtimur distinctione, quia speciem quãdam conclusionum, quæ ad conuincendum alterum valeant, huiusmodi captiones præ se ferant. Nobis igitur cauendum non est, ne coarguamur, sed ne videamur reprehendi: quandoquidem interrogationes multiplices & ambiguæ, & huius generis aliæ captiones, veram reprehensionem obscurant, & sitne tandem conuictus aliquis, an non conuictus, incertum reddũt. Quia enim hîc licet ad extremũ facta conclusione dicere aduersario, nõ eum conclusisse negationẽ eius quod affirmaueras, sed in multiplici aliquo nomine, aut ambigua oratione versari argumentũ illius, etiãsi quàm maximè fieri potuit, ad id ipsum, quod dixeras, pertinuerit argumentatio: quia inquam id semper huiusmodi captionibus opponi potest, profectò necesse est, vt hac de causa semper incertum sit, reprehensus sit, nécne is, quícũ disputatur. Nam verum dicat, nécne, qui illud dicit, intelligi planè non potest. Quòd si adhibita antè multiplicis verbi, aut ambiguæ orationis distinctione, tum interrogaret, ad extremum non dubium esset, quin tu esses reprehensus: atque etiam illud fieret, quod his quidem temporibus postulari minus solet, superioribus autem exigi sedulò solebat, nẽpe vt respondens ad interrogatum, aut etiam, aut non, & nil amplius responderet. At his temporibus propter vitioſam, qua omnes ferè vtuntur, interrogandi rationẽ, necesse est, vt qui respondent, aliquid amplius addant, quo vitium interrogationis corrigant. Nã si ipsi satis multiplicitatem interrogando distinguerent, necesse esset, vt aut etiam, aut non, responderetur. Porrò autẽ si quis verã esse reprehensionem existimet, qua sub multiplici nomine aliquid concluditur, is nullam respondenti rationem relinquet, qua reprehensionem effugiat: cùm præsertim in iis etiam, quæ sub oculos subiecta sunt, necesse aliquando sit, quantum quidem ad nomen attinet, quod affirmaueris negare, & quod negaueris affirmare. Nam quod iis captionibus dissoluẽdis & quasi emendãdis, adferre solent aliqui, nil planè adiuuat. Aiũt enim non esse Coriscũ muſicum & non muſicum, sed hunc quidem Coriscum esse muſicum, illum verò Coriscum esse non muſicum. Quasi

Universidad de Deusto
Biblioteca

verò non eadem sit oratio, siue hoc modo dicas, non adiecto articulo, Coriscũ esse musicum: siue illo, hunc Coriscum esse musicum: quod illi tamen affirmare simul & negare coguntur. At non idem fortasse semper pars vtraque significat, quãdo ne nomen quidem ex quo constant, Coriscus scilicet, idem semper significet. Quare ad hanc captionem eludendã, nil omnino illud habet momenti. Quòd si quis vim captionis in eo ponat, quòd primum omnino Coriscum aduersarius diceret, deinde adiecto articulo, hunc Coriscũ dixerit, is absurdè faciet. Nam quid causæ est, cur id vni potius quàm alteri conueniat? præsertim cùm vtriuis addiderit articulum, nõ minus procedat captio. At verò quoniam qui non distinxit ambiguitatem, efficit, vt ad extremum auditoribus dubium sit, an sit conuictus, an non: cùm præsertim concessum sit, in medio cursu argumentationis, multiplex distinguere, si quod subsit: hinc profectò planum est culpa eum non carere, qui multiplicem interrogationẽ simpliciter & citra vllã distinctionẽ admittit. Hinc enim efficitur, si minus ipse reprehensus sit, at certè vt illius oratio pro conuicta & refutata habeatur. Fit autem plerunque, vt qui ambiguitatem perspiciunt, eã tamẽ distinguere propterea minus curent, quòd frequenter huius generis interrogationes ab aduersario proponantur: ne scilicet videantur se ad omnia molestos & iniquos aduersario præbere: aut certè quia non existimant ex eo posse captionẽ vim vllam accipere. Sæpe autem ad extremum nescio quid præter illorũ opinionem occurrit. Itaque quoniam ita licet, nunquam tardi aut negligentes esse debemus in distinguendo: quemadmodum paulò antè diximus. Quòd si quæ multa

sunt interrogationes, non quasi vna acciperentur, nunquam fallax & captiosa ratiocinatio ex homonyma aut amphybolia nasceretur, sed aut vera semper, aut nulla omnino fieret reprehensio. Quid enim interest, sub duobus nominibus diuersis hoc modo interroges, súntne Callias & Themistocles musici, an sub vno nomine rebus diuersis cõmuni? Nã si plura verbum significet, qui illud interrogabit, plura interroget, non vnum, necesse est. Si igitur haud rectè is facit, qui ad duas interrogationes vnã poscit simplicémq; responsionẽ, dubiũ profectò esse nõ potest, quin ad ambiguã interrogationẽ nunquam oporteat simplicem dare responsionem: ne si vera quidem sit in omnibus significatis interrogatio, quẽadmodum aliqui existimant. Illud enim idẽ valet, ac si interrogaretur, vtrũ domi sint, an non sint, Callias & Coriscus: qui siue ambo sint domi, siue non sint, nõ minus fiunt vtroque modo plures propositiones. Neq; enim par est vnã propterea fieri interrogationem, quòd vtrunque verum sit: quandoquidem vsuuenire possit, vt vel sexcentas huius generis interrogationes coniungas, ad quas omnes verũ sit dicere etiã aut nõ: veruntamen nõ est ad illas omnes vna dãda responsio, quippe cũ id aliud nihil sit, q̃ disputationis leges tollere, & omnem disserendi rationem euertere. Atqui iste multæ interrogationes perinde sunt, ac si multis rebus diuersis vnũ nomen esset impositũ. Vt igitur ad duas interrogationes nõ est dãda vna responsio, ita ad interrogatũ ambiguũ nũquã est simpliciter dicẽdũ, aut etiã, aut non. Nã qui secus fecerit, is dixerit quidem aliquid, at certè non respondeˢit. In disputationibus tamen quodãmodo id probari solet, quia quid inde sequatur, incertũ sit. Quemadmodum i-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gitur (quod etiam nos paulò antè diximus) reprehensiones quædam videtur, quę non sunt, ita solutiones nonnullæ erũt, quæ in speciem modò, non etiam veræ solutiones erũt: quas scilicet diximus interdum potius adhibendas esse, q̃ veras, in disputatione contentiosa, & cùm occurrere volumus interrogatis multiplicibus. Porrò autem in respondẽdo adhibẽda nobis est hæc cautio, vt ad ea, quæ vera nobis esse videbũtur, dicamus. Esto. Sic enim fiet, vt minimè nos cõuincere alius videatur. Quòd si cogere nos velit admirabile aliquid dicere, tũ maximè vti debemus verbo, videri. Hac enim ratione fiet, vt nec reprehensio, nec admirabilis cõclusio confecta esse videatur. Iã verò cum perspicuum illud sit, quomodo fiat petitio principij, tũ omnes ita existimant, respondenti negandũ esse quicquid proximè ad id accedit, de quo quæritur, nec vllam ex eo genere interrogationem esse admittẽdam, quasi illo modo id ipsum, de quo instituta est disputatio, petatur. Cũ verò tale aliquid sibi concedi postulat alius, quod incredibile quidem, aut falsum sit, ex re tamen proposita consequatur, tum idem illud esse cum eo, de quo agitur, dicendum est. Nam quæ necessariò ex re proposita consequuntur, pro ipso proposito sunt habẽda. Præterea quando genus vniuersum sub nomine proprio non est sumptũ ab aduersario, sed sub similitudine, dicendũ est, non rectè eum accipere, quando non ita sumit, quẽadmodum concessũ est, nec quo modo interrogãdo sumebatur. Hinc enim plerunque nascitur reprehensio. Quòd si inde exclusus, illis cautionibus vti nõ possis, proximũ est, vt recurras ad id, vt non rectè rẽ demonstrasse aduersariũ contẽdas. In quo vtẽdũ est tibi definitione reprehensionis, quam posuimus, vt eã

argumentis aduersarij opponas. Ac si propriis quidem nominibus & apertè interrogauerit, necesse est vt aut simpliciter respondeas, aut adhibita distinctione. Quæ verò suppressis quibusdam verbis breuiter admittimus, qualia sunt quæ non apertè, sed truncatim & imperfecta locutione interrogantur, ea maximè dant reprehẽsioni occasionem. exempli gratia: Nónne quod est Athenienſium, id est eorum possessio? certè: nec dissimilis est in aliis ratio. At enim nónne τῶν ζώων homo esse dicitur? certè? Est igitur homo animaliũ possessio. Sanè hominẽ dicimus esse τῶν ζώων, quia sit animal, & Lysandrũ τῶν λακώνων, quia Lacedæmonius sit. Planum igitur est non oportere, vbi obscurum est, & inuolutum quod ab aduersario proponitur, simpliciter rem concedere. Quãdo verò sic sunt affecta duo inter se, vt vno posito, alterum esse necesse sit, nec contrà, si hoc sit, illud esse oportet, videndũ est ei, qui respõdet, vt cum rogabitur, vtrũ eorum esse putet, illud potius ponat, quod minus latè patet. Nam ex multis singulis difficilius est aliquid tandẽ necessariò cõcludere. Quòd si ad aliquid probandũ ex eo ducat argumentum, quòd huic nil sit contrarium, illi aliquid aduersetur, & si hoc verum dicat, nos tamen contra aliquid illi esse contrarium dicere debemus, sed nullum esse illi nomen impositũ. Sunt autem ex iis, quæ vulgò feruntur, quædam, quæ si non cõcedas, falsum dicere videbere: alia verò, quæ vt non admittas, falli tamen te nemo putabit: cuius generis sunt dubiæ, & in vtrãque partem probabiles sententiæ. Nam sit mortalis an immortalis animãtium anima, nõ est apud vulgus constitutum. In quibus igitur manifestum non est, vtrum potius asserẽdum sit eorum, quæ alius inter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rogat: cuiusmodi sunt, quæ sententiæ appellantur. (nam & veræ de singulis rebus opiniones, & vniuersæ negationes, vt diameter nō est cōparabilis cum latere, sententiarum nomine appellari solent) & præterea in quibus vera ex æquo pars vtraque esse videtur: in illis inquā vtriusque generis interrogationibus, si respondendo ad vsum nostrum verba interrogationum commutauerimus in alia, commentum nostrum minimè apparebit. Nā quia incertū est, vtrū verum sit, sophisticè nil agere videbimur, & quia vtranq; in partem ex æquo probabile est, falli nos nemo existimabit: at interim illa nostra verborū cōmutatio efficiet, vt reprehēdere nos nullo modo possit aduersarius. Iam verò vt singulas tu interrogationes præsenseris, ita illæ tibi sunt anteuertendæ, & multò antè oratione refutandæ. Ista enim ratione aduersarium tuum maximè impedies, ne ad extremum quod vult efficiat. Quoniam autē illa est vera solutio, falsitatem syllogismi indicare, docendo, ex qua potissimum interrogatione pendeat falsa cōclusio: fallaces autem syllogismi duobus modis dicuntur: vno, si falsum aliquid cōclusum est: altero, si necessaria cōsecutio esse videatur, reuera autē syllogismus non sit: hinc sanè perspicuum est, præter illā, quam modò dixi solutionem, esse etiam alteram, quæ propriè accommodata est ad eos, qui speciem syllogismorum præ se ferunt, cùm reuera nil necessariò concludant: quæ solutio est interrogationum correctio, ad docendum cur ex iis non sequatur, sed modò videatur sequi. Vnde illud efficitur, captiones, quarū non est vitiosus concludendi modus, soluendas esse negando: in quibus vitiosa est cōclusio, in iis distinctionem esse adhibendā. Rursus inter eas rationes, quarum

est necessaria cōclusio, aliæ sunt, quæ verā, aliæ quæ falsam habent cōplexionem. Atque illæ quidē, quibus falsa est cōclusio, dupliciter dissolui possunt, refutando scilicet, ac negando vnam aut alteram sumptionum, & indicādo talem, hoc est, falsam esse cōclusionē. Quæ verò propositiones modò falsas habent, non etiam conclusionem, hac tantùm ratione dissoluentur, si quam sumptionum falsam esse conspicies, eam respuas, quippe cùm vera sit conclusio. Itaque argumēta qui volet rectè dissoluere, hoc primū spectabit, habeántne vim cōcludendi necessariam, an minus necessariā: tum deinde vtrū vera, an falsa sit cōplexio: ídq; eo faciet, vt ea dissoluat vel distinguendo, vel negando: & negando quidē aut hoc, aut illo quo paulò antè diximus modo. Multum autem interest, vtrum dissoluatur argumentum, cùm tibi ab alio obiicitur, an cum per se, nullóq; interrogante vis illius exquiritur. Nam statim & in promptu occurrere captioni difficile est: per otium autem, & cùm datur tibi cogitandi spatium, facile. Reprehensionū, quæ aut ex verbi multiplicitate, aut ex orationis ambiguitate ducuntur, duo sunt genera. Vnum earum, quæ in altera sumptionum eam habēt ambiguitatem, vnde oritur captio. Alterum earum, quibus in cōclusione inest multiplicitas. Exempli causa, captio, qua σιγῶντα proloqui concluditur, ambiguā habet conclusionem: illa autem, qua efficitur, eū qui sciat, nescire tamē, quę est huiusmodi: Quod quisq; scit dicere aut facere, id ipsum ille scit atq; intelligit: atqui iste scit dicere, hoc est recitare carmina iambica: iste igitur intelligit, scítq; iambica: illa inquam captio habet in altera sumptionū ambiguitatem. Ac duplex quidē verbū in iis captionibus interdum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ineſt reuera ac per ſe, interdum verò non eſt reuera duplex, ſed ipſa modò oratio eſt, quæ dupliciter accipi poteſt, & partim vera, partim falſa eſt. In quibus igitur eſt in concluſione multiplicitas, in iis nulla omnino eſt reprehenſio, niſi iam antè qui interrogat, ab aduerſario acceperit contradicentem ei us, quam concludit. Veluti in ea captione, qua cum videre concluditur, quid quæſo niſi contrarium huius dixerit reſpondens, cõcludi poſſit, quod ad reprehenſionem valeat? Quæ verò ambiguas habent interrogationes, in iis nõ neceſſe eſt ipſius multiplicis diſparatũ ante acceptũ eſſe: quandoquidem non ad multiplex efficiendũ pertineat argumẽtatio, ſed ex ipſo multiplici ducitur. Eſt igitur iã inde à principio multiplici, aut nomini, aut orationi ita occurrẽdum, vt partim id verũ eſſe quod interrogatur, partim falſum reſpõdeamus: Veluti σιγῶντα proloqui, vno quidẽ modo ſumptũ, verũ eſt, altero non verũ. Itémq; id faciendum eſſe, quod facere oportet, vna ſignificatione verũ eſt, altera falſum. Oportet enim multiplex eſt. Quòd ſi id nos à principio latuerit, hæc nobis ratio erit reliqua, vt ad extremum argumẽtationis, cõcluſioni ab aduerſario factæ præter ſimplicẽ reſponſionem aliquid addamus, quo vitium captionis indicemus. Verbi gratia, cõcludit aduerſarius: Accidit igitur σιγῶντα proloqui, tu cõtrà dicito, accidit verò, τὰ σιγῶντα proloqui, ſed τόνδε σιγῶντα nõ accidit. Quod idem erit in iis faciendum, quę multiplicitatem habẽt in ſumptionibus. Exempli cauſa, cùm ad extremum concludetur, non igitur intelligimus quod ſcimus: certè, reſpondebis: verũ tamen nõ concluſiſti, quæ nos hoc modo ſcimus, eo nos non intelligere. Neq; enim idẽ valet dicere, nõ intelligere omnino ſciẽtem,

quod intelligere eũ qui hoc modo ſcit. Vtq; ego vnã quandam generalẽ rationem eludendi iſtas captiones ſubiiciam, illud ſemper nos contendere debemus, etiamſi reuera concluſerit aduerſarius, quod oportuit, illum tamen non eam rem, quã aſſerimus, ſed verba modò refutaſſe. Ex iis verò, quæ modò expoſuimus, iam propemodum perſpicuum eſt, quæ ſit ratio ſoluendarum captionum, quæ ex coniunctione & diſtinctione ducuntur. Cùm enim aliud coniũcta, aliud diſtincta ratio ſignificet, ad extremum quando vnum concludet aduerſarius, contrarium tibi erit ſubiiciendum. Sunt autem omnes iſtæ captiones ex compoſitione & diſtinctione. Nunquid quo tu illũ percuſſum vidiſti, eo ille percuſſus eſt? Et nunquid quo is percuſſus eſt, id ipſum tu vidiſti? Atque iſtæ quidẽ captiones habent neſcio quid ambiguitatis, ſed tamen ad locum ex coniunctione referẽdæ ſunt. Neque enim duplex appellari poteſt, quod modò coniunctã, modò diuiſam habet ſententiam: quandoquidem oratio non maneat eadem, cùm diſtincta accipitur, quæ antè erat coniuncta. Niſi fortè dicamus ὄρος & ὄρος, cùm ſic accentibus diſtincta proferuntur, adhuc retinere multiplicitatem: quæ tamen, quod attinet ad ſcripturam, ſunt vnum idémque vocabulum, cùm & elementis eiſdem, & eodẽ modo ſcribantur: cæterum notæ accẽtuum illic appoſitæ efficiunt, ne, cùm pronunciantur, eadem ſint. Quocirca multiplex oratio non erit, quæ modò coniunctim, modò diuiſim accipi poteſt. Vnde etiã planum eſt, non verum eſſe, quod aliqui voluerunt, omnes reprehenſiones pertinere poſſe ad locum ex multiplici. Eſt igitur ad ſoluendas iſtas captiones reſpondenti adhibenda diſtinctio, nõ idem ſcilicet valere, ſi dicas vidiſſe te

Universidad de Deusto
Biblioteca

oculis, percussum, ac si diceres vidisse te, oculis percussum. Quod idē in captione Euthydemi faciendum: quæ est huiusmodi, Nūquid triremes, quæ in Piræo sunt, nūc scis, cùm in Sicilia sis? Itémq; in hac: Putásne malum sutorē bonum esse? atqui fieri potest, vt quis malus sit, & bonus sutor sit: quidā igitur sutor bonus erit. Item in hac: Nónne quorum bonæ sunt sciētiæ, ea sunt bona μαθήματα? malorum autem bonæ sunt scientiæ: mala igitur sunt bona μαθήματα: atqui mala & μαθήματα sunt, & sunt mala, quare necesse est, vt sint mala μαθήματα. Et putásne verum esse dicere modò te natum esse? tu igitur modò natus es. An aliud coniuncta, aliud distincta significat hæc oratio? Certè: Verùm enim est nunc, te natum esse: sed falsum est, te nūc natum esse. Quæ tu facere potes, & vti potes, ea nónne tu & eo modo reddere effecta possis? tu verò nō pulsans citharā, pulsare illam potes: tu igitur hoc efficere poteris, vt non pulsans citharam pulses tamen. At enim quod posse se alius dicit, non sic accipiendū est, quasi nō pulsans possit pulsare, sed quasi possit, cùm desinet vnum facere, alterum statim effectum reddere. Porrò autē aliter hanc captionē dissoluere aliqui conantur, dicētes, quanquam id concessum sit, posse me quo modo possum aliquid, eo modo illud effectū reddere, non tamen rectè concludi, posse me non pulsando citharam pulsare: quia non sit concessum, omni modo quo possum, sed incertè quomodo possum, ita me facturum: nunc autem certum est, idem non valere, quomodo possum, ita faciā, & quocūq; modo possū, illo omni modo faciam. Verùm quàm illi malè soluāt, hinc potest facilè intelligi, quòd cùm necesse sit omnes captiones ex eodē loco ductas, vno eodémq; modo dissolui, ista dissolutio nō possit ad omnes huius generis accommodari: quin etiam illo modo occurri nō possit omnibus, qui eādem istam captionem alio quouis modo proponerēt: sed ad eum modò, qui ita proponit hanc captionem, non etiam ad ipsam argumentationem, est accommodata hæc solutio. Ab accentu captiones nullæ sunt, nec in scripto, nec in voce, aut certè admodum paucæ sunt: qualis est ista, Nónne ὃ habitas, domus est? certé. at nónne illud, ὃ habitas, est negatio huius verbi, habitas? dixisti autem, ὃ habitas domum esse: domus igitur negatio quædam est. Quæ captio quomodo sit dissoluenda, nō est difficile videre. Nō enim idē significat illud ὃ tono acuto prolatum ὅ, & circunflexo ὃ. Nosse etiam rationem occurrendi captionibus, quę ducuntur ex eo, quòd verborum specie falsi pro iisdem accipimus, quæ non sunt eadē, non est difficile, quando genera categoriarum quot & quæ sint intelligimus. Nā quod iste interrogatus negauit in verbo, quid est, substantiámque significāte, id alius vt affirmet, traducit ad id, quod in genere quantorū continetur, aut eorum, quæ ad aliquid dicūtur, quæ tamē si formā verborum spectes, speciem quādam præ se ferunt eorum quæ quid, hoc est substātiam, significant. Veluti in hac captione: Putásne fieri posse, vt tu eādem rem simul facias & feceris? At videre tu idē potes & vidisse, idq; eadē ratione. Et illa: Putásne fieri posse, vt aliquid sit actio & passio? Quid verò, nūquid secari, cremari, operari, genere dicēdi cōueniūt, & pati omnia significāt? Illa verò, dicere, currere, videre, nūquid eodē modo dicuntur? Atqui videre est operari: quare pati significat: quod tu tamē idem actionem significare dixisti. Quòd si quis fieri nō posse dixerit, vt idem simul facias &

Universidad de Deusto
Biblioteca

feceris,idq; postea admittat,posse euenire:vt idē videas & videris,nondum erit hac ratione reprehensus,modò non dixerit videre,actionem significare,sed potius pati. Nam vt reprehensio fieret, id quoque fuit præter illa interrogādum. Illud tamen videtur auditoribus iam esse concessum, quia admissum est,secare,esse agere, & secuisse, egisse,& huius generis alia,quæ genere dicēdi illis sunt similia. Nam quod deest argumento,ipse per se auditor supplet,quasi dicēdi genere hoc non differat ab illis. Reuera autem hæc eodem genere dicēdi non continētur,sed propter verbi similitudinem ita secus,quàm est,videtur. Atq; itain iis captionibus idem vsuenit,quod in iis,quæ ducuntur ex homonymia:in quibus si quis verborum vim ignorat,putat respondentem non modò in nomine, sed etiā in re eadē,quod affirmauerat,negare: cùm tamen ei qui cōtrà disputat, necesse sit vt aduersarium coarguat,interrogare præterea,an eadem semper significatione accipiat,quod dicit:quo certè concesso,vera sequitur reprehensio. Sunt autem & quæ sequuntur captiones superioribus similes: ex eodēq; loco ductæ. Si quis quod habuit,iam nō habet,nónne illud amisit? At enim qui vnū modò ex decem calculis amisit, iam nō habet decē calculos. An verū est eum amisisse, qui nō habet, quod habuit,illud autē nō verū,si tantū non habet,quantū prius,aut tot, quot antè habuit, propterea tantum aut tot amisisse? Ergo quod primum in substātia interrogauerat, id transfert in conclusione ad numerū: decem enim non substantiam,sed numerū significāt. Quòd si initio ita ītterrogauisset: Si quis modò nō habet tot calculos,quot antè habuit,nónne toto omnino amisit, quot habuit? nemo id concessisset,sed dixisset, vel ex iis

aliquot vel illa omnia amisisse. Huius quoq; generis est captio,qua concluditur dare aliquem quod non habet: quia cùm non habeat vnum solum calculū, vnum solum det alteri. Atqui hoc non est dare quod non habes, sed quatenus tu vnum solum nō habes. Nā hoc verbum, solum,non substantiam,aut qualitatem,aut quantitatem significat,sed in comparatione ad alterum cernitur, vt significet non habere te illud cum alio. Habet igitur illa captio eandem vim, ac si quispiam ita interrogaret, nunquid dare quispiam potest quod non habet? idque negante altero, subiiceret: Quid verò,nūquid dare citò potest, quod citò non habuit? quo ab aduersario concesso concluderet,potest igitur dare quispiam quod non habet. Nam quid apertius est,quàm eum qui ita sit argumētatus,nil necessariò confeciss̄e? Etenim citò dare, non est quippiam dare, sed hoc modo. Illud verò nemo negauerit fieri posse, vt alio modo des quippiā quàm habeas: veluti quod cum voluptate habes, id ægrè & cum molestia dederis. Ad hunc eundem locum istæ quoque superioribus persimiles captiones pertinent: Potēstne aliquis ferire alterum manu quam nō habet? aut videre oculo quem non habet? Neque enim vnum tantum oculum habet. Huiusmodi autem captionibus ita occurrunt quidam, vt eum dicant vnum modò aut oculum, aut aliud quiduis habere, qui plura habet. Alij verò dicunt id ipsum omnino hūc accipere,quod alius dat,quippe cùm vnū modò det iste calculum,aliúsque non plusquam vnum ab altero accipiat. Alij item aiunt fieri posse, vt quis id habeat quod non accepit. Veluti si quis dulce vinū accipiat, eo inter accipiēdum corrupto,acetum quod nō accepit habere. At illi quidem certè

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes illo modo captionem non dissoluunt, sed (quod etiam paulò antè diximus) homini non argumẽto occurrũt. Nam si esset hæc vera solutio, qui contrarium eius quod illi volunt faceret, non posset omnino istas captiones (quod idem profectò in aliis omnibus vsuuenit) dissoluere. Vt si vera solutio est in distinctione multiplicis, dicendo in vna quidem significatione verum esse, in altera non verum, quicunque simpliciter dici cõcesserit, is necessariò conuincetur, erítque id necessariò confectũ, quod voluit aduersarius. Sin qui hoc fecerit, non cõuincatur necessaria conclusione, non erat profectò vera illa solutio. Atqui in iis de quibus agitur captionibus, concessis omnibus contrà quàm illi volunt, nil necessariò concluditur. Præter illas autẽ, quas proposuimus, ista etiam, quas modò subiiciam, ex eodem loco ducũtur. Nónne quod scriptum est, id scripsit aliquis? scripta autẽ est hæc oratio, quæ te ait sedere, nunc falsa, quæ tamen erat vera quando scribebatur. Ergo simul & vera & falsa scribebatur. Etenim veram aut falsam dicere orationẽ aut opinionem, non hoc, id est substantiam, sed tale aliquid, id est qualitatem declarat. Dixi autem opinionem, quia eadẽ est ratio illius, atque orationis. Ad hoc etiã genus ista pertinent: Nónne quod quisque discit, illud verũ est esse quod discit? discit autem quispiam celerius, quod tardius est. Hic enim non assumptum est, quod discit quispiam, sed quo modo discit. Item ista: Quod quisq; perambulat, nónne id pedibus calcat? perambulat autẽ aliquis totũ diem. Profectò hic non assumptum est, quod, quis perambulat, sed tempus in quo ambulat. Itémque cum calicem bibisse alterum dicimus, hoc ipsum quod bibit, non dicimus, sed vnde bibit. Est etiã

in hoc genere ista: Nónne quod scit quisq;, id aut ab altero didicit, aut ipse per se inuenit? At duobus sumptis, quorum vnum didiceris, alterum inueneris, in illa ambo neutrum eorum cadere potest. Nam quod singulatim sumptis rebus prius interrogabatur, id paulò pòst coniunctis simul multis accipitur. Illa etiam, qua ostenditur esse aliquem tertium hominẽ, præter ideam & præter singulos homines. Homo enim & omne vniuersale, non hoc aliquid, sed tale aliquid, aut comparationẽ quãdam ad aliud, aut affectionem quãdam & modum, aut aliud huius generis significat. Eadem autem est huius ratio atque illius, qua quæritur, an Coriscus, & Coriscus musicus, idem sint, an verò diuersi. Nam ille hoc aliquid, hic quale aliquid significat. Itaque non est eadem vnius atque alterius expositio. Neque verò ab expositione vim habet ista captio, qua esse aliquem tertium hominem concluditur: sed ex eo quòd conceditur, esse id ipsum quod illud, idẽ valere, quod esse hoc aliquid. Neque enim esse id ipsum quod Callias, aut id ipsum quod homo, idem semper significabit, quod esse hoc aliquid. Quòd si in exponẽdo dicas, non significari hoc esse idipsum quod illud, sed potius esse tale quippiã, omnino nil intererit: quandoquidem vt hoc dixeris, nihilominus relinquatur vniuersale quoddã, non illud quidem separatum, sed in singulis rebus cohærens, quale est homo. Perspicuũ igitur est, non esse admittendum, verba quæ de multis dicuntur, hoc aliquid significare, sed aut quantum, aut quale, aut relatum quippiam, aut aliquid quiduis huius generis. Omnibus autẽ captionibus, quæ in verbo sunt (vt rem semel complectar) hoc commune est, vt per contrarium eius, vnde ducitur captio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

semper dissoluantur: Verbi gratia, si ex coniunctione captio existat, dissoluetur per diuisionem: sin ex distinctione, per coniunctionem. Rursum si in accẽtu acuto posita sit captio, per grauem dissoluitur: sin ex graui orta sit, per acutum. Si vero multiplex nomen eam effecerit, ita dissoluetur, si contrarium illius nominis, quod concludit alius, ponas: veluti si ita eueniat, vt tu interrogatus, de animato dixeris, ille contrà negationem concludere conetur: tibi ad extremum dicẽdum erit de animato te intellexisse. Sin dederis esse inanimatum aliquid, contrà autem ille animatum aliquid concludat, tibi dicendũ erit, in re inanimata te intellexisse. Eadémque est ratio in amphibolia. Si autem ducta sit ex verborum simili forma, à contrario petenda est solutio. Veluti ad illam captionem, nónne dare quispiam potest quod non habet? dicendum est, non dare quidem eum quod non habet, sed alio modo, quàm habet: nempe quia non habet vnum solum calculum. Ad istam quoque: Nunquid quod scit quisq;, id didicit, aut per se ipse excogitauit? respondendum est, verum quidẽ esse, quod scit, horum altero modo id accepisse: sed nõ esse necesse, multis simul iunctis, quę scit, ea altero modo assecutum fuisse. Huic quoque: Nonne quod perambulas, id pedibus calcas? sic occurrendum, id quidem quod perambulo me calcare, sed non tẽpus quo perambulo. & sic alia. Captiones autem accidentis, omnes vna ratione dissolui possunt. Quia enim incertum est, quando rei attribuẽda sunt quę accidẽtibus conueniũt, atque illud quidem in quibusdã verum videtur, ídq; ita fieri interdum necessarium esse aiunt, in aliis verò negant id esse necessarium: illud profectò nobis statuendum est, atque ita debemus ad-

uersus huius generis omnes captiones esse confirmari, vt omnino illas vllam habere necessitatem negemus. In quo videndum est, vt paratam nos semper habeamus apertè captiosam ex hoc genere conclusionem, cui similẽ esse dicamus eam, quã adfert aduersarius. Sunt autem ex accidente omnes quæ sequuntur captiones: Scísne quid ego te rogaturus sum? Nostin' eum qui huc ad nos venit, aut eũ qui hic absconsus est? Estne hæc statua opus tuum, aut hic canis tuus pater? nunquid haud multoties pauca, sunt pauca? Perspicuum enim est in iis omnibus non esse necesse, vt eadẽ, quæ accidentibus conueniunt, rebus subiectis attribuantur. Nã in iis solis quæ natura & substantia non differunt, sed vnũ quippiam sunt, id vsuenit, vt quæ vni attribuuntur, eadẽ alteri omnia conueniant. Iam autem non idem est bonũ esse bonum, & esse id quod ego te volo interrogare: neque idem valet veniẽtem aut absconsum, esse venientem aut absconsum, atque esse Coriscum. Itaque non rectè efficitur, si Coriscum nouerim, aduenientem autem non nouerim, eundem me nosse, & nõ nosse. Neq; valet cõclusio. Hoc opus quoddam est, ídq; meum est, hoc igitur est meum opus: sed concludendum est meam esse hãc possessionem, aut rem, aut aliud quippiã huiusmodi. Nec dissimilis est in aliis ratio. Cæterũ istas captiones dissoluere nonnulli conãtur adhibita distinctione ad postremam interrogationẽ. Aiunt enim fieri posse vt idẽ nos cognoscamus & nõ cognoscamur, sed non eadem ratione. Eum igitur qui venit, se fatẽtur non nosse, Coriscũ autem se nosse aiunt: & conclusionem qua efficitur eundem illos nosse & non nosse, ad extremum concedunt, sed tamen non eadem ratione. Atq; illud primum vt vera sit dissolu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio, necesse est (quod etiam nos paulò antè diximus) vt ad omnes eiusdem generis captiones diluendas sit accommodata, quod in hanc cadere non potest: quãdoquidem si non ex verbo nosse, sed ex verbo esse, aut certo quodam modo affectum esse, pronunciatum illud constaret, non haberet locum illa solutio. Verbi gratia, in illa captione: Hic pater est, & est tuus: quid quæso loci habeat illa solutio? Vt enim in quibusdã id verum sit, fieri posse, vt idẽ tu scias & nescias: at certè hæc captio nil habet cum illa commune. Porrò autem nil vetat, quo minus multis modis sit vitiosa & fallax eadẽ captio: attamen non omnis vitij explicatio est vera captionis illius solutio: quippe cũ fieri possit, vt falsum esse id quod concluditur dicas, & tamen vnde oriatur falsa illa conclusio non ostendas. Qualiter vsuuenire potest in argumentatione Zenonis, qua nil posse moueri ostendere conabatur. Quapropter siquis respondẽs cõtrà argumẽtari conetur, vt id absurdũ esse doceat quod alius concluſit, absurdè faciet, tametsi verè ac necessariò id cõficiat. Neq; enim hoc est argumentũ dissoluere, præsertim cũ verã solutionẽ appellauerimus, talẽ falsi syllogismi explicationẽ, vt quare sit vitiosus, ostendatur. Itaque si quando argumẽtum nil necessariò concludit, huius ipsius rei declaratio erit solutio, idque dico siue verũ, siue falsum aliquid illud argumentum cõcludat. His accedit, q̃ possit illa quidem fortasse solutio ad quasdã captiones valere, at in iis certè, ad quas modò adhibetur, vix locũ habere posse videatur. Nouit enim ille Coriscum hoc ipso q̃ Coriscus, & veniẽtem hoc ipso q̃ venit: at nosse idẽ & nõ nosse, est tale aliquid, quale vsuueniret, si tu quod albus quidem sit quispiam, nosses: eundem autem musicum

esse ignorares: sic enim tu idem scires & ignorares, sed non habita ratione eiusdẽ rei. Hic verò vtrũque nouit, & Coriscum quòd sit Coriscus, & veniẽtem quòd veniat. In eodem errore, in quo ij quos modò diximus, versantur, qui cõcedendo omnẽ numerum esse multum & paucum, captionẽ se putant dissoluisse. Cum enim nil necessariò ista captio cõcludat, hoc prætermisso, ad id se conferunt, vt verã esse conclusionem dicant: omnem enim numerum & multum & paucum esse magno suo errore fatentur. Sunt etiam qui dicẽtes multiplicitatem inesse in iis verbis, est pater tuus, aut filius, aut seruus, captiosas illas conclusiones dissoluunt. Atqui vt dicatur ad multiplicitatem pertinere reprehensio, perspicuum est oportere, vt aut nomẽ, aut oratio, multa propriè significet: hunc verò huius esse filium propriè dici nemo affirmare audeat, si hac oratione significetur, hunc esse dominum huius qui alicuius est filius: sed fortè, temerè, & (vt sic dicam) per accidens factum est, vt ista ad extremum coniuncta sumerentur, in hunc modum: Nónne hic tuus est? etiã. At iste est filius: est igitur hic filius tuus: quia scilicet ita fortè accidit, vt idem & tuus esset, & filius, non quidem tuus, sed alicuius. Quod idem dicẽdum de captione qua è genere τῶν κακῶν esse aliquod bonum concluditur, quia prudentia sit malorum scientia. Nam aliquid esse aliquorum non dicitur multipliciter: sed possessionem modò hoc significat: aut si fortè multipliciter dicatur (vt certè videtur dici, quandoquidẽ homo τῶν ζώων esse dicitur, nec tamen hic possessio vlla significatur) nil tamen ad istam captionẽ pertinet. Etenim si ita aliquid ad mala affectum sit, vt illa affectio in genitiuo casu exprimatur, dicetur quidẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

illud cum aliqua adiectione, & hac ex parte esse πρὸς τι. omnino autem & simpliciter nō dicetur esse πρός τι. Vnde efficitur, vt potius illa captio sit referēda ad locum ex eo quod quadā ex parte & simpliciter dicitur, quàm ad locum ex multiplici. Quanquam illud fortasse possit accidere, vt illa oratio, aliquod bonū esse πρός τι, dupliciter accipiatur, licet in ea de qua agitur captione nō sit multiplex: Verbi gratia, si seruus aliquis bonus, sit mali domini. Nisi fortè ne hac quidē ratione possit illa multiplex appellari. Neque enim si separatim verum sit, hoc esse bonum, idq; esse illius, rectè coniunctim efficietur hoc esse bonum illius. Quin ne illud quidē, hominem esse πρός ζώων multiplex est, quādo ne alibi quidē, si quid dicamus suppressa aliqua particula, quæ ad plenam sentētiam desideretur, rectè diximus multiplicē esse orationem, quippe cùm rectè ac sine vlla multiplicitate dari mihi Iliadē iussero, si pronūciato dimidio versu ita dixerim, da mihi μῆνιν ἄειδε θεά. Captiones etiam quæ ducuntur ex eo quod quasi omnino ac simpliciter verum sit, tale quippiam esse dicitur, aut ex aliqua parte, aut alicubi, aut quodāmodo, aut facta ad aliquid collatione, non autē simpliciter ac citra vllam adiectionem, captiones inquam illæ hac demum ratione rectè dissoluentur, si ad cōclusionē diligenter aduertas, nū contradictio horum aliquod vitiū habeat. Aduersa enim omninóq; contraria, & aientia & negātia omnino quidem ac simpliciter in re vna dici non possunt, at quadam ex parte, aut facta ad aliquid comparatione, aut quodammodo si pars vtraque sumatur, in re vna dici possunt: aut etiam si pars vna citra vllā adiectionem, altera cum adiectione alicuius partis sumatur. Itaq; si pars

vna simpliciter dicat, pars altera quadā ex parte neget, non poterit esse ista ratione reprehēsio: id quod in cōtradictione quæ ad extremum quasi reprehensionis causa concluditur, nobis est spectandū. Ad hoc autem genus captionum omnes pertinent quæ sequuntur: Fierine potest vt sit aliquid quod non est? at verum est dicere rē quæ non est, tale aliquid esse. Nec dissimili modo, non esse aliquid quod est, ostendetur: quia de re quæ sit, verū sit dicere nō esse hoc vel illud: Fierine potest, vt sanctè iuret quispiā simul & peieret? Fierine potest, vt idem eidē simul credat & nō credat? At illæ certè eo sunt captiosæ, quia plurimū interest inter esse omnino, & esse hoc vel illud: quo fit, vt malè efficiatur, si res aliqua quæ nō sit, est hoc vel illud, omnino illam ac simpliciter esse. Itémque licet hāc quidem rem, & illa ex parte, sanctè iuret quispiā, non tamē rectè cōcluditur omni ex parte sanctè iurare. Nam qui se peieraturum iurauit, & peierat, is sanctè quidem quod ad hoc pertinet, & hac modò ex parte, iurauit, omnino autē ac simpliciter non rectē. Is quoque qui non credit alteri, non simul illi omnino credit, sed quædā credit. Similis etiā iis est illa captio, qua simul aliquem posse mentiri & verū dicere ostenditur. Verùm quia difficile est statuere, vtrum ei quod est veracem esse, tribuendum sit illud simpliciter, an ei quod est esse mendacem, propterea difficilis videtur huius captionis explicatio. Atqui nil incōmodi est, si dicamus eūdem hominem simpliciter quidem mentiri, ex aliqua tamen parte verū dicere: aut ex parte aliqua verum dicere, qui omnino tamen mētiatur. Nec secus profectò iudicandū est de iis, in quibus quod dicitur, facta modò ad aliquid comparatione verum sit, aut ex aliqua parte

Universidad de Deusto
Biblioteca

insit, aut ad certum quoddam tẽpus. Nã ex hac eadẽ causa omnes huiusmodi captiones proficiscuntur. Nónne sanitas bona, aut diuitiæ bonæ? At iis qui parũ prudentes sunt, quíq; iis vti rectè nõ possunt, nõ sunt bonæ: sunt igitur hæc bona & nõ bona. Nunquid bene valere, aut in sua ciuitate potentẽ esse bonum est? Atqui euenire tẽpus potest, cum id non sit bonũ: idem igitur eidẽ bonum & non bonum. At hoc certè non est incommodum, quod omnino ac simpliciter bonum est, huic aut illi id nõ esse bonum. Nónne id malum est quod non vult sibi vir prudens? bonum autẽ vir prudens non vult amittere: bonum igitur est malum, nõ rectè efficitur. Plurimũ enim interest, dicas bonum esse malum, an bonum amittere, esse malũ. Huic similis est captio, quæ de fure fieri solet. Neque enim si fur est malus, propterea oportet vt eum capere sit malũ: non igitur qui eum vult capere, malum vult, sed potius bonum, quippe cum bonũ sit illum capere. Nam morbus quoq; malum est: sed eo liberari non est malũ. Nónne iusta iniustis, & quæ iure fiunt, iis quæ iniuria optabiliora sunt? At optabilius est iniuria mori, q̃ iure. Nónne æquum est sua quẽque habere? Quæ verò tibi adiudicata sunt falso iudicio, sed tamen vt putauit iudex esse æquissimũ, ea legibus rata esse debẽt. Est igitur idẽ æquum & iniquum. Est ne is condẽnandus qui ęqua profert in iudicio, an qui iniqua? Atqui æquum est eũ, cui facta est iniuria, omnia proferre, quæ suo cum damno pertulit: erant autem illa iniusta. Hęc omnia sunt captiosa & fallacia argumẽta. Neq; enim si iniuria pati aliquid optabile est, statim existimandum est, omnino id magis expetendum esse, quod cum iniuria coniunctum est, quàm quod iuri cõsentaneũ. Sed omnino quidẽ ac simpliciter ius est iniuria optabilius, nil tamen vetat quo minus iniuria, quod ad hoc vel illud attinet, sit magis expetenda. Itémq; sua quenq; habere æquum est, aliena iniquum: & tamen iudicium hoc iustum esse nil prohibet, nimirũ quia vt æquissimum esse existimauit iudex, ita iudicauit. neq; enim oportet, siquid quod ad hanc quidem rem attinet, aut hoc modo iustũ est, omnino esse iustũ. Simili modo vt sint aliqua per se iniusta, fieri tamen potest, vt illa recitare & in iudicio edere, iustũ sit. neq; enim rectè efficies iustũ esse quippiã, si illud exponere iustũ sit: sicuti nõ est necesse id esse vtile, cuius narratio vtilis est. quod idẽ de rebus iustis sentiendum est. Illud itaq; nõ rectè cõcludebatur, quia iniqua erant quę edidit is qui passus est iniuriã, propterea eũ vincere qui iniqua in iudicio protulit. nã illa protulit quę edere quidẽ æquũ erat, simpliciter autẽ, & ad ferendum iniqua. Captionibus autem quę ex definitione reprehensionis existunt, ea ratione occurrendum est, quã in superiore loco subiecimus, exquirẽdo, an cõtradictio quæ ad extremum in cõclusione proponitur, iisdem omnino verbis rebúsq; constet, an in eadem re pars vtraq; sumatur, & ad idem, & eodem modo, & in eodẽ tempore. Quòd si iam inde à principio disparata interroget alius, non est fatendũ fieri nõ posse vt idem sit duplum & nõ duplum: quin potius concedendum est fieri posse, nõ eadem tamen ratione. Id enim esset sine vlla cõtrouersia reprehendi & conuinci. Ducuntur autẽ omnes istæ captiones ex hoc loco: Nũquid quanque rẽ nouit aut ignorat, qui nouit aut ignorat quænã & qualis sit res quæque? Atqui idem qui nouit Coriscum quòd Coriscus sit, eundem quòd sit musicus ignorat: eãdem

Universidad de Deusto
Biblioteca

itaq; rem ſcit quiſpiã & ignorat. Et rurſus, nónne maius eſt quod quatuor cubitorũ magnitudinem habet, q̃ quod triũ? At fieri poteſt vt ex tricubito fiat magnitudo, quatuor cubitos in longũ producta: Et neceſſe eſt vt omne quod maius eſt, minore ſit maius: poteſt igitur fieri vt idem ſeipſo ſit maius & minus. His verò quæ ducuntur ex eo quod id ipſum de quo à principio ſuſcepta eſt diſputatio ſumitur, ita occurrendum eſt, vt ille quidem qui reſpondet, ſi talia ſumere aduerſarium perſpiciat, nil eorũ admittat, ne ſi illa quidẽ ſint probabilia: ita tamẽ vt interim vera eſſe dicat illa quę non admittit. Sin ille nõ perſpiciat à principio talia eſſe quæ ſumit aduerſarius, ignorationem ſuã in aduerſarium propter huiuſmodi argumentorũ vitium reiiciet: dicens nil eum tãdem confeciſſe, nec bene diſputaſſe. Debet enim vt ſit reprehenſio, abeſſe petitio principij. Deinde verò dicet reſpõdens ſe illa admiſiſſe, nõ vt iis aduerſarius contra ſe vteretur, ſed vt aduerſus illa diſputaret, eiúſque cõtrarium concluderet, quod captioſa ſua reprehenſione confecit. Quod verò attinet ad eas quæ ex conſequentibus eruuntur, in eo ipſo vnde vim habere argumentum videtur, vitium indicandum eſt. cum enim duplex ſit argumentum à conſequentibus, vnum in quo ex parte vniuerſum genus concluditur, vt ex homine animal: alterum in quo inter contraria tractatur conſecutio: in priore genere dicendum nobis eſt, eo aduerſarium peccare, quia velit, vt ex hoc illud ſequitur, ita viciſſim ex illo hoc concludi, quod minimè neceſſe eſt. in poſteriore autem quia velit, ſi ex hoc antecedente illud conſequens efficitur, ex contrario antecedentis omnino ac ſemper confici contrarium conſequentis. Cuius gene-

ris eſt argumẽtatio Meliſſi. nam ſi quod generatũ eſt, principium habet, ex eo confici rectè exiſtimat, quod non eſt generatum, nõ habere principium. Itaque ſi ingenitum eſt cælum, nõ habere principium, adeoq; eſſe infinitum. Atqui nõ ita res habet: quãdoquidem inter diſparata conſecutio conuerſo ordine tractanda ſit. In iis autem captionibus quæ oriuntur ex eo, q̃ amplius aliquid adiectũ eſt, quàm ex quo ducendum fuit argumentum ad conuincẽdum alterum, videndũ eſt, ſi eo quod dixiſti ſublato, nihilominus ſequatur idẽ incommodum. Quod vbi ita eſſe compereris, tum id tibi eſt planum faciẽdum, dicendumq; omnes propoſitiones te nõ eo admiſiſſe, quòd veras illas eſſe putares, ſed vt videres quid tandem ad rem facerẽt: iam autem omnino ad rem nil pertinere quæ ipſe ſumpſerat. Captionibus verò quæ plures interrogationes quaſi vnã accipiunt, iam inde ab initio occurrendum eſt, idq; adhibita diſtinctione. Eſt enim vna interrogatio, ad quã ſimplex rectè adhibetur reſponſio. Itaq; nec plura de vno, nec vnũ de pluribus affirmandum eſt aut negãdum. Porrò autem ſicut in homonymis interdum euenit vt vtraque, interdũ vt neutra ſignificatione verum ſit quod interrogatur, eóque accidit, vt qui quaſi ad ſimplicem interrogationem vnam dedit reſpõſionem, nullo inde poſſit vrgeri incommodo: ita in iis de quibus agitur vſuuenit, vt quando plura de vno, aut vnum de pluribus verè affirmatur, aut negatur, qui ſimplicem ad illa dederit reſpõſionem, quanquam in eo, vitio non careat, nulla tamen hinc ducta ratione cõuinci reprehẽdiq; poſſit. Quãdo verò illa partim verè, partim falſo dicuntur, aut etiam quãdo plura de pluribus ita enunciantur, vt vno quodã modo vtraq; vtriſque

Universidad de Deusto
Biblioteca

conueniant, alio quodã modo non conueniãt, tum verò maximè nobis cauendum est. Exempli causa: Acceptis duobus quorum vnũ bonum sit, alterum malũ, nónne illa verum est vno modo dicere esse bona & mala, & rursus altero nec bona nec mala? neq; enim vtraque attributa vtrisq; subiectis inesse possunt: Idẽ igitur bonum & malũ est, & rursus nec bonum nec malum. Itẽ si quæque res secum est eadem, & ab aliis diuersa, sumptis duobus diuersis, in hũc modum fiet captio. Hæc ad se comparata nõ ad alia, sunt eadẽ. Hæc eadẽ ad se cõparata sunt diuersa. Sunt igitur eędem res à se inuicem diuersæ, & eædem tamen. Itẽ si bonus quispiam malus fiat, & malus quispiã, bonus, hic etiã ex simplici resp̃ositione efficietur, vnũ ex iis duobus, simul duo cõtraria effici. Item acceptis duobus inter se inæqualibus, verum est dicere illa ad seipsa comparata esse æqualia, erũt igitur eadem aliqua inter se æqualia & inæqualia. Neque verò ego illud negauerim, posse in has captiones aliã solutionem cadere: præsertim cùm illud verbum, vtraque, itemq; illud omnia, multis modis dicantur. Vnde fit vt non idẽ affirmetur & negetur nisi nomine tenus: quã veram esse reprehẽsionem suprà negauimus. Cæterùm illud planum est, nunquam illa incõmoda sequi potuisse, nisi ex multis interrogationibus vna facta esset: etsi vnũ vni attributum fuisset affirmãdo aut negãdo. Quod verò attinet ad eas captiones, quæ eò spectãt, vt ad ineptam eiusdem verbi repetitionem aduersariũ perducant, hac ratione perspicuũ est omnes dissolui posse, si negemus attributa quæ ad aliquid sunt, separatim sumpta, præter se quicquam significare. Exempli causa, si solum ac per se duplũ dicas sine adiectione simpli: tametsi verũ sit in

duplo simplũ quoddam modo appellari. Etenim in hac oratione, vno minus decem, verbum illud, decẽ, acceptum est, nec decem tamẽ illa oratione significantur. Itemq; in hac negatione, non facere, inest verbũ facere, atque adeò in omni negatione inest affirmatio: neque tamẽ verum est eum qui dicit, hoc non esse album, significare albũ esse. Duplũ igitur nil quicquam fortasse præter se significat, sicut nec simplum significat id quod in ipso intelligitur, aut si significat, nõ eodem certè modo separatim atque cõiunctim significat. Neque etiã sciẽtia in specie sumpta: veluti si medicina est sciẽtia, idipsum significat quod cũ in genere sumitur, quod quidem erat scientia ad id quod sub scientiã cadit comparata. De iis autem attributis quæ per ea subiecta definiuntur, de quibus ipsa dicuntur, illud primum nobis dicendum est, non idem significare verbũ aliquod seorsum, atque in oratione acceptum. Curuum enim si communiter ac per se sumatur, idem significat in simo & in varo: at coniunctum illac cum naso, hac cũ cruribus, nil prohibet aliud atque aliud significare: præsertim cùm idem sit nasum curuũ & nasum simũ appellare. Deinde verò non est permittendum aduersario, vt in recto casu subiectum, cum ista verba definit, accipiat: quandoquidem falsa illo modo fiat oratio: neque enim verum est in recto, Simum est nasus curuus, sed in obliquo dicendum, simum est nasi talis affectio. Quocirca nil absurdũ sequitur, si in alio casu verbum illud nasus repetatur, dicendo nasum simum esse nasum habentem nasi curuitatem. Quod autẽ ad solœcismos attinet, vnde illi quidem ducantur, suprà exposuimus: quomodo autem iis occurrendum sit, ex ipsis captionibus intelligemus. Nã istæ, quas subiiciam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad ſolœciſmum efficiendum omnes pertinent: Nónne quod verè dicis, hoc reuera eſt? dicis autẽ aliquid eſſe lapidem, eſt igitur aliquid lapidem. At enim qui lapidẽ non neutrum, ſed maſculinum, non nominatiuum, ſed accuſatiuum dicit. Quocirca ſi hunc in modum interrogaſſet alius, nónne quẽ tu eſſe verè dicis, eſt illud? ſtatim apparuiſſet illum nõ Latinè loqui: quemadmodum ne is quidem Latinè loqueretur, qui interrogaret, nónne hic eſt quã tu eſſe dicis? Lignũ verò & alia quæuis nomina, quæ nec maſculina nec fœminina ſunt, an in illo modo mutatis caſib' interroges, nil refert: vnde etiam fit, vt ſi illam captionẽ ad neutrũ accommodes, nõ fiat ſolœciſmus: Nónne quod tu eſſe dicis, illud eſt? lignũ autem tu eſſe dicis, lignũ igitur eſt. Lapis autẽ & articulus, hic, maſculinorum habet inflexionẽ. At verò ſi interrogauerit quiſpiã, ſitne iſte illa? tum ſubiecerit, nónne iſte eſt Coriſcus? & ad extremũ cõcluſerit, eſt igitur iſte illa: nõ erit profectò hoc modo concluſus ſolœciſmus: ne ſi Coriſcus quidem reuera idem ſignificet cum aliqua re quę eſt fœminini generis, illud autem ita eſſe non admiſerit reſpondens. Nam vt aliquid tandem conficiatur, illud præterea ad ſuperiores interrogationes adiici debet. Quòd ſi neque ita eſt, neque ita eſſe admiſerit reſpõdens, omnino nulla fiet ratiocinatio, nec reuera, nec quod ad hunc quidem attinet qui interrogatur. Simili igitur modo & hic quoq; oporteret verbum illud, lapidẽ nominatiuum ſignificare. Quòd ſi nec ita ſit, neq; ita eſſe dederit reſpondens, omnino illi concluſioni nullus eſt locus: ſpeciem autem aliquam ex eo accipit, ꝙ qui ſunt reipſa diſſimiles nominis caſus, ſimiles eſſe videtur. Quid? nónne hæc verè dicetur eſſe illud ipſum quod tu eam eſſe dicis?

Atqui tu hanc parmam eſſe dicis: eſt igitur hæc parmã. An hoc modo nil cõfectum eſt? Certe. Nã, hæc, nõ parmã, in accuſatiuo ſibi iũgit: ſed in nominatiuo parma. hãc autẽ, parmã, indicat in accuſatiuo. In hac quoque ſimile vitium eſt. Nónne hic eſt illud ipſum quod tu eum eſſe dicis? tu autem Cleonẽ eſſe dicis: Eſt igitur hic Cleonẽ. Neq; enim articulus hic, Cleonem in accuſatiuo ſibi iungere debuit, quippe cùm in prima interrogatione dictũ ſit, quẽ tu eſſe dicis, hic eſt, non autem hunc eſt. Neq; enim qui hoc modo dixiſſet, latinè fuiſſet locutus. Nónne ſcis tu illud? Eſt autẽ illud lapis, ſcis igitur lapis. An pronomen, illud, nõ eodẽ modo ſumitur in priore propoſitione, ſcíſne illud? atq; in poſteriori, Eſt autem illud lapis? profectò in priore accuſatiuus erat, in poſteriore nominatiuus. Nónne hoc ſcis cuius tu habes ſcientiã? Habes autẽ lapidis ſcientiã, ſcis igitur lapidis. An illud, hoc demonſtrat lapidem in accuſatiuo, huius autem lapidis in genitiuo? Atqui conceſſum eſt cuius habes ſcientiam, hoc te ſcire, in accuſatiuo, non huius in genitiuo. Quare concludendũ fuit, ſcis igitur lapidem, nõ lapidis. Quòd igitur huiuſmodi captionibus non cõcludatur ſolœciſmus, ſed videatur modo concludi, & quomodo iis occurrendum ſit, ex iis quæ ſunt à nobis expoſita, planè intelligi poteſt. Illud autem hoc loco nobis intelligẽdum eſt, non eſſe vnius generis omnes captiones, ſed nonnullas eſſe in quibus facilè ſit cauſam captiones perſpicere, nonnullas in quibus difficile: idque dico vſuuenire etiã in iis, quæ ſunt eiuſdem generis: nã eiuſdem generis appellandæ ſunt, quæ ex eodẽ loco ducuntur. Ac eadem quidem captio aliis ex genere earũ eſſe videtur quę ex verbis ducuntur, aliis ex alio genere. Id quod propterea ſit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia vt quæque res variè cõmutatur, ita non æquè semper solet esse perspicua. Quẽadmodum igitur inter eas quæ ex homonymia ducũtur (qui certè locus est omniũ, vnde oriũtur fallaces conclusiones, vulgatissimus) quædam sunt quæ cuiuis etiã imperito sunt apertæ, adeóque ridiculæ & leues captiones, ex verbo propemodũ omnes eruuntur, cuiusmodi sunt istæ: Vir ferebat per scalas δίφιον. &, Quò properatis? τὰς νὺ κεφαλάς. Et, vtra boũ antè pariet? neutra, sed retro vtraq;. Nũquid purus est Boreas? nõ, sed impurus, qui mẽdicos æquè & mercatores interficit. Nunquid ὤνθρωπος ille est? non, sed Apollonides. Eodẽ planè modo ex aliis locis huiusmodi nõnullæ perfaciles ducũtur conclusiũculæ. Sed etiã sunt aliæ, quę vel doctissimos quosq; impediunt. Id quod eo argumento intelligi potest, quod inter se de nominum significationibus sæpe dissẽtire docti homines conspiciũtur. Verbi gratia, vtrum eodem semper modo accipiantur vnum, & ens, an alio atq; alio, parũ inter doctos cõuenit. Quibusdam enim visum est, nullã inesse in iis verbis vnum & ens, ambiguitatẽ. Alij ex eo dissoluũt rationes Parmenidis & Zenonis, quòd ens & vnum multipliciter dicũtur. Nec secus fit in captionibus quæ ex accidẽte aliisque locis eruũtur: nã in iis quoq; alię facilè, alię difficilè perspiciũtur. Atq; nosse ex quo genere sit quæq;, & vtrũ reprehẽsionis vim habeat an minus, nõ est pariter in omnibus manifestum. Porrò autẽ acuta argutáque captio appellari solet, quæ multum in animo relinquit dubitationis. Ea enim est quæ acrius pungit mordétque. Ambigendi autem duplex est causa: Vna, quæ locũ habet in iis quę concludendi vim necessariam habent, cùm dubitatur vtra sumptionum neganda sit. Altera, quæ

propria est fallacium contẽtiosarúmque conclusionum, cùm de ratione indicandi vitij, eiúsque quod plus acceptum est, quàm oportuit ad necessariam conclusionẽ, ambigitur. Itaq; inter eas quæ necessariò concludunt, vt quęque est acutissima, ita plurimum adfert dubitationis. Est autem illa acutissima ratiocinatio, quæ ex iis quæ sunt, quàm maximè probabilia, aliquid aut probat, aut refutat, quod est maximè probabile. Nam cùm illa vna sit ratiocinatio, accepto disparato conclusionis cum altera sumptionũ, semper necessariò quod volet concludet: quandoquidem necesse sit, vt ex æquè probabilibus, hac ratione, semper quod æquè probabile est, aut confirmetur, aut refutetur: qua ratione efficitur, vt ambigere hoc in loco necesse sit. Est igitur illa imprimis & maximè arguta, quæ pariter à cõclusione & à sumptionibus adfert dubitationem. Secũdo loco, quæ ab vtrisque sumptionibus æqualem relinquit, vtra neganda sit, dubitationem. Cùm enim sit altera neganda, vtra tandem ea sit, non est facile decernere. Inter eas autem quæ fallaces & contentiosæ sunt, illa primo loco acuta censenda est, in qua non statim apparet, sitne consecutio necessaria, nécne: & vtrum sit ea dissoluenda negando falsam aliquam quæ sumpta sit, propositionem, an distinguendo. Secundo loco numerabitur, quæ id quidẽ minimè habet dubium, vtrum sit negando, an distinguendo soluenda, sed tamen quænam ex omnibus interrogationibus sit neganda, & quæ distinguenda, an scilicet quæ complexionis loco accipitur, an ex sumptionibus aliqua, non satis intelligitur. Interdum igitur argumentatio forma vitiosa, inepta est ac ridicula, nimirum quando sumptiones valde incredibiles sunt, aut falsæ: in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

terdum minimè contemnenda est. Quando enim in argumẽtatione desideratur talis aliqua interrogatio, ex qua potissimùm argumenti vis duci debuit, qui illam non sumpsit, rem tamen quasi ratiocinatione concludit, is ineptam omnino ratiocinationem facit. Sin quod prætermissum est, ex genere est eorum, quæ extrinsecus ad rem valent, non continuò illa argumentatio aspernanda est: quin argumentatio bona est, culpa autem omnis est penes eum qui non rectè interrogauit. Sicut autem argumenta variis modis dissoluuntur: vno modo, vt ad ipsam argumẽtationem pertineat solutio: altero, vt ad interrogãtem, atque adeò ad ipsam interrogandi rationem: tertio, vt ad neutrum conferatur: ita etiam tribus modis tractantur interrogationibus argumenta: vno modo, vt ad id quod propositum est, omnes tuas rationes conferas: altero, vt respondentem persequaris: tertio, vt disputando rationem habeas temporis: quod postremum tum euenit, cùm plus temporis desideratur ad refutandam solutionem, quam dedit aduersarius, quàm patitur spatium temporis, quod ad disputandum concessum est. Atque illa quidem omnia hactenus exposita sunt, ex quot, quibúsque locis ducuntur omnes captiosæ conclusiones, quæ solent inter disputandum incidere: deinde quomodo sit mendacij arguendus aduersarius, & quibus rationibus eò perducendus, vt paradoxa aliqua dicere videatur: tum quibus ex causis potissimum nascatur solœcismus: mox quo modo interrogandum esset, quæque esset interrogationum collocatio: deinde quisnam esset vsus tractationis huiusmodi sophisticarum captionum: postremò quæ in vniuersum esset ratio respondendi, & quomodo singulæ rationes, & syllo-

gismi dissoluendi essent. Nunc reliquũ est, vt postquã à capite repetierimus institutum nostrum, de eóque pauca dixerimus, finẽ huic disputationi imponamus. Hoc igitur à principio diximus, fuisse nostrum institutum, vt inueniremus facultatem quandam disserendi de quacunque re proposita ex iis, quæ essent in re proposita quàm maximè probabilia. Est enim hoc officium dialectices, tum eius, quæ per se dicitur: tum eius, quæ in tentando & experiundo cernitur. Sed quoniam par est, sic esse hac arte instructum dialecticum (ne qua in re hæc ars Sophisticæ, cui finitima est, cedat) vt non modò experiundi causa probabiliter alterum interrogare possit, sed etiam vt scientiam rei præ se ferat: propterea non tantùm illud, quod modo dictum est, posuimus huius artis officium, quod in exigenda ab altero ratione cernitur, sed etiam in eo, vt si quando à nobis exigatur ratio de eo, quod defendendum in disputatione suscepimus, constantissimè ac sine vlla repugnantia tueamur: idque ex iis, quæ sunt quàm maximè probabilia. Cur autem id etiam partem muneris dialectici fecerim, paulò antè rationem subieci: ob quam etiam causam Socrates interrogabat semper, respondebat nunquam: quia se nil quicquam scire profitebatur. Illud porrò in superioribus libris explicatum est, quæ, & quot sint quæstionum genera, in quibus hæc ars versatur: & quæ essent, & in quo numero ea, ex quibus ipsa constaret disputatio: tum quomodo earum rerum magna copia nobis suppetere posset: postremò de ratione interrogandi, omninóque de collocatione, quæ sit interroganti obseruanda: itémque de respõsione & ratione dissoluẽdorum argumentorum diximus: omninóque exposui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus cætera omnia, quæ visa sunt ad illã dissẽdi rationem pertinere. Post hæc autẽ docuimus de fallacibus & captiosis cõclusionibus, quemadmodũ etiã paulò antè dictum est. Quæ cũ ita sint, profectò iã dubitari nõ potest, quin satis cõmodè ad exitũ à nobis id perductũ sit, quod institueramus. Iã verò ne quis ignoret, quid nobis in explicatione huius artis vsuuenerit, illud intelligẽdũ est, eorũ omniũ quę inueniũtur, aliqua esse, quæ iã antè ab aliis aliqua ex parte comprehensa, subtilius postea, & quasi particulatim elaborata operã tãdem eorũ qui illa postea accipiunt, longius progrediuntur, magnúmq; incremẽtum capiũt: Alia autẽ à prima origine inuẽta, nõ ita multũ à principio progrediuntur: sed tamen multò plus vtilitatis habẽt illa initia, q̃ reliqua omniũ, quę ex iis proficiscitur, accessio. Est enim (vt dici solet) principium maxima pars totius: ideóq; difficillimum. Quanto enim vi & facultate maiore est, tanto minore est magnitudine: eáq; de causa difficillimè perspicitur: eo autẽ inuento, nõ est difficile cõferre & adiicere reliqua. Porrò autẽ illud, quod dixi, cũ in aliis ferè omnibus artibus, tum in arte oratoria vsuuenisse maximè cõspicitur. Qui enim huius artis principia inuenêre, parũ admodũ progressi sunt. Qui autem nunc sunt in eo genere illustres & probati, acceptis iis, quæ à multis tractata quasi p̃ successionẽ paulatim processerant, in eos fines, quos nunc habet, artẽ protulerunt. Tisias quidẽ primus addere cœpit iis initiis, quæ à primis inuentoribus profecta erant. Hunc Trasymachus secutus est: cui deinde successit Theodorus, aliiq; permulti, qui singuli suas quasdam particulas adiecerunt: vt iam non sit mirum in tãtam magnitudinẽ eam tandẽ excreuisse. At verò huius artis, in

cuius explicatione versamur, nõ pars quædam iam antè inuenta & elaborata erat, pars altera minus explanata: sed omnino nil in eo genere adhuc ab aliis traditũ extabat. Nã qui adhuc mercede conducti natã ad contentiones dissẽrendi rationem docuerũt, idem ferè quod Gorgias sequuti sunt in docendo institutum. Vt enim hic ad dicẽdum, ita illi ad disputãdum, orationes ediscendas discipulis tradebãt de iis rebus, in quas sæpius suos vtrique sermones inducebãt. Vnde efficiebatur, vt discipuli celeriter illi quidẽ, sed citra vllam artem, quæ ab illis tradebantur, discerent. Illi enim ita demum se rectè docere existimabant, si omissa arte, ipsum artis opus proponerent. Vt si quis se profiteatur artem traditurum, qua ne pedes postea vllus offendat, effecturus sit, ac postea nõ sutoriam ille quidẽ doceat, neque vnde parari possint, quæ ad eam rem sunt necessaria, ostẽdat: sed magnã calceorum omnis generis multitudinem proferat. Sanè qui hoc fecerit, ad vsum quidem prosuit, artem autem nõ attigit. Ac de arte quidẽ rhetorica satis multa à veteribus tradita habuimus: de hac autẽ dissẽrendi ratione nil planè habuimus, quod aliis acceptũ referamus: sed nos longo vsu singula inquirendo, multũ tẽporis magno cum labore consumpsimus. Si igitur vobis ea considerãtibus videatur hæc ars illis, quę nos tradidimus, initius satis accuratè explicata, præ aliis disciplinis, quæ ex longa successione in tãtam excreuerunt amplitudinem, hæ profectò vestræ sunt auditorúmue partes, vt si qua prætermissa sint in tractatione huius artis, ea nobis bona cum venia condonetis: & si qua rectè inuenta, magnas eo nomine nobis gratias habeatis.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARISTOTELIS
priorum Analyticorum, id est de prima Resolutione,
LIBRI II.

Firmino Durio interprete, per N. Gruchium correcti & emendati.

PARISIIS,
Ex typographia Thomæ Richardi, sub Bibliis aureis, è regione collegij Remensis.

1562.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARISTOTELIS DE PRIMA resolutione, Liber primus.

FIRMINO DVRIO INTERPRETE.

De principiis ratiocinationis. Cap. I.

INitio dicendũ videtur quid sit, in quo posita est instituta disputatio, quáque de re sit suscepta. Versatur autem in demõstratione, ac de demonstrandi arte est instituta. Tum explicãdum nobis est, quid sit propositio, quid extremum, quid ratiocinatio, cuiusmodi sit tum quæ perfecta, tum quæ imperfecta dicitur. Demum quidnam sit quidpiam in toto aliquo esse, aut non esse: quídque appellemus aliquid de aliquo omni, aut nullo dici. Est igitur propositio, oratio quæ aliquid de aliquo affirmat aut negat: idque aut in toto, aut in parte, aut indefinite. In toto autem dico, cùm quid aut omni, aut nulli ineſſe dicitur: cùm verò alicui, vel non alicui, vel non omni, id particulare appello. Quod si ineſſe, aut non ineſſe dicitur absque vniuersali aut particulari nota, Indefinitum id voco. Cuiusmodi hæc sunt, Aduersa eadem arte continentur, Voluptas non est bona. Eo autem differt demonstratiua propositio à dialectica, quòd illa est ex atentibus & negantibus vnius partis assumptio: quippe vt confessum sumit qui demonstrat, nihil rogat. Dialectica propositio, quæstio est vtrãque cõtradictionis partẽ complexa. At quod attinet ad ratiocinationẽ ex vtrauis struẽdã, nul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum inter eas est discrimen. Nam & qui demonstrat & qui rogat, ita ratiocinatur vterque, vt quid cuique ineſſe, vel nō ineſſe prius ſumpſerit. Ita propoſitio ratiocinationis, affirmatio eſt, vel negatio cuiuſdā de alio: eo, quo diximus, modo. Demonſtratiua autē tum demum eſt, cùm vera fuerit, & per prima initia confirmata & ſumpta. Dialectica verò propoſitio, quod ad eum attinet qui rogat, quæſtio eſt contradictionis: quod autem ad eum qui ratiocinatur, eſt aſſumptum quid apparens aut probabile: quemadmodum in Topicis expoſuimus. Sint igitur hæc, quod ad rem præſentem attinet, de propoſitione ſatis, quid inquam illa ſit, quo differat ea, quæ ratiocinationi adhibetur, à demonſtratiua & dialectica, hæ item inter ſe. Diligentius enim de his in progreſſu diſſeremus. Extremum verò id appello, in quod reſoluitur propoſitio: cuiuſmodi eſt, id quod de alio dicitur, idque de quo illud dicitur, ſeu adiiciatur, ſeu tollatur illud eſſe vel non eſſe. Ratiocinatio verò eſt oratio, in qua nonnulla ita ponuntur, vt diuerſum quid ab iis neceſſario efficiatur, quia ea ita ſint: quod poſtremū indicat nullo extremo egere externo, vt neceſſaria ſit cōſecutio. Perfectam verò ratiocinationem eam appello, quæ nulla alia re eget præterea, quæ in ea ſumpta ſunt, quo colligendi neceſſitas ſit euidens ac perſpicua. Imperfectam, quæ vna re, aut pluribus eget: quæ etiam ſi ad extrema conceſſa & ſubſtrata conſequantur neceſſariò, non ſunt tamen illæ in propoſitionibus expreſſæ. Eſt autem res eadem, quidpiam in aliquo toto eſſe, & quidpiā de alio omni dici: nempe cùm nullam ſubiecti partem reperias, in qua prædicatum non verè dicatur. Eodem pacto intelligendum eſt, de nullo aliquo dici.

De pronunciatorum reciprocatione. Cap. II.

AT verò cùm effatorum alia rem eſſe dicant, alia neceſſario eam eſſe, alia eam accidere: horúmque alia aiant, negent alia, idque in quauis enunciandi ratione: aientium rurſus & negantium, alia in toto ſint, alia in parte, alia indiſtincta: hæc inquam cùm ita ſint, in effato eo quod quidpiam vniuerſim eſſe negat, neceſſario extrema reciprocantur: exempli cauſa, ſi nulla voluptas eſt bona, nihil quod bonum ſit, eſt voluptas. In eo autē pronunciato quod ait quid, extrema retro commeant illa quidem: ſed in parte tantùm, non vniuerſim: vt, Si voluptas omnis eſt bona, quoddam bonū voluptas ſit neceſſe eſt. Ex particularibus verò affirmans in parte retro commeat neceſſario: nam ſi quædam voluptas eſt bona, quoddam bonum eſt voluptas. In negantibus id non ita eſt: vt enim quoddam animans non ſit homo, non ex eo efficitur quendam hominem non eſſe animans. Principio igitur conſtituamus propoſitionem, in qua quippiam vniuerſim negetur: ſitque hæc, a, b: tum ſi nullum b, eſt a, ne vllum quidem a, erit b. Quòd ſi quis reluctetur, quoddam a eſſe b: deſignetur illud, ſitque c: non erit igitur tum vſquequaque verum, quod dicebamus nullum b eſſe a, cum c, pars ſit aliqua ipſius b, eóque cōtineatur. Quòd ſi dicas, omne b eſſe a, hinc conſequetur quoddam a eſſe b. quòd ſi nullum eſſe dicas, ne vllum quidem b erit a: cùm antea pro confeſſo id haberetur, omne b eſſe a. Eſt autem eadem ratio, ſi in parte fuerit proloquium: nam ſi quoddam b eſt a, neceſſario efficitur vt quoddam a ſit b. Quòd ſi nullum a eſſe b dicas, hinc conſequetur, ne vllum quidem b eſſe a. Quòd ſi dicas, quoddam b non eſſe a, non continuò

Universidad de Deusto
Biblioteca

efficitur, vt quoddam a non sit b. verbi causa, si b pro animante intelligatur, a verò pro homine: neque enim omne animans est homo, cùm omnis homo sit animans. Eadem erit reciprocationis via in pronunciatis necessariis: vniuersale enim negans in totum reciprocatur, affirmantium vtrunque in parte tantum. Si enim nullum b est a, idque necessario: nullum quoque a est b, eodem modo. Nam si ipsum b alicui a accidere contèndas: a quoque cuidam b accidet. At si omne vel aliquod b necessario sit a: sanè & quoddam necessario est b. si enim id non sit necessarium, neque etiam quoddam b necessario est a. Negatio verò in parte ob eam ipsam, quam antea exposui, causam non reciprocatur. At quod attinet ad accidentia, quia accidendi vocabulum varium est ac multiplex: quippe quo tum necessarium contineatur, tum non necessarium, denique & possibile: sanè in affirmantibus omnibus eadem est quæ prius, reciprocãdi ratio. Nam si a ipsi b vel in totum vel cuidam accidat, & b quoque ipsi a acciderit: nam si vt nulli conueniat necesse est, a quoque nulli b conuenire oportet: id quod paulò antè confirmauimus. In negantibus verò diuersa est ratio: quia quæ accidere dicuntur, aut quia necessario nõ insint, aut quia citra necessitatem absint, eodem modo commeant: vt si quis dicat homini accidere, vt non sit equus, aut albedinem nulli vestimento, quorum vnum non ineſt, idque necessario: alterum citra necessitatem. Et eodem prorsus modo retro commeat vtraque propositio, quo superiores: si enim accidat, vt nullus homo sit equus, accidat quoque, vt nullus equus sit homo. Et si in nullo vestimento albedo accidat, in nulla quoque albedine vestimentum

accidit. Quòd si in aliqua necessario sit, in quodam etiam indumẽto albedo reperietur necessario: id quod paulò antè confirmauimus. Illud idem de negante particulari iudicandum est. At priuantes illæ propositiones in quibus quid accidere dicitur, quia plurimum fiat, & natura ita sic comparatum (quomodo accidentis vocabulo peculiariter vtimur) iam non eadem lege reciprocationis vtuntur: quin negatio vniuersalis retro nõ commeat: particularis autem maxime. Id quod perspicuum erit, vbi de accidẽte disseremus. In præsens id tantum nobis præter ea quæ dicta sunt, confessum sit, quod accidere nulli, aut cuidã non inesse, speciem habet affirmationis: nam illud accidit, cõsimilem locum atque ordinem seruat, atque ipsum est. Hoc autem quibuscunque prædicatis adiiciatur, affirmationem quoque modo efficit, ac perpetuo. Cuiusmodi hæc sunt: Est non bonum, non album, & in vniuersum est, non hoc, aut non illud. Id autem in progressu confirmabimus. Hæ verò reciprocandi legem eandem sequuntur, quam & aliæ. His ita constitutis dicendum nobis est, quæ sint ea ex quibus struatur ratiocinatio quęuis. Quando ratiocinatio proba sit futura, quáque via ac ratione sit componenda. Posterius de demonstratione dicendum nobis erit. Est enim ante demonstrationem de ratiocinatione differendum, eo quòd hæc latius patet: huius enim illa pars quædam est, hæc verò totum atque in pluribus.

Prima figura. A B C. Cap. III.

QVANDOCVNQVE ergo tria extrema ita inter se affecta fuerint, vt postremũ in medio toto cõtineatur, hoc autẽ in toto primo vel sit vel nõ sit, necessario hinc

Universidad de Deusto
Biblioteca

efficitur extremorum perfecta complexio. Medium id appello, quod cùm in alio sit, aliud quoque in hoc continetur, & situm quoque medium seruat. Extrema verò ea dico, quorum alterum in alio est, in altero autẽ aliud continetur. profectò si a de omni b affirmetur, & b de c quouis: necesse est vt a de quouis c affirmetur: præsertim cùm paulò antè explicatum sit, quid sit de aliquo toto dici. eadem est ratio, si a de nullo b dicatur: b verò in c toto sit. Nam a in nullo c reperietur. Quòd si primum extremum cuiuis medio sit consequens, & hoc nulli postremo insit, nulla erit extremorum complexio. nihil enim quicquam necessario hinc efficitur, quia ea ita se habeant: cùm fieri possit vt primum postremo, tum omni insit, tum nulli: vnde nec in parte, nec in toto necessarium quicquam efficitur. Quotiescunque autem nihil necessario colligitur, ex iis sanè ratiocinatio non fuerit. Extrema in quibus alterũ alteri tota insit, sint hæc, animans, homo, equus: in quibus nulli insit, illa, animans, homo, lapis. Nec ratiocinatio quidẽ fuerit, vbi primum in medio nullo reperietur: simul & hoc in postremo nullo. Extrema affirmandi sint hæc, scientia, linea, medicina: negandi verò hæc, scientia, linea, vnitas. Hinc perspicuũ est, quãdo futura sit ratiocinatio: quando non item, vbi extrema vniuersalia fuerint. Illud etiam constat, quandocunque fuerit ratiocinatio, extrema, eo quo diximus modo, affecta esse oportere: quòd si ita digesta sint, ratiocinationem ex iis effici. At vbi extremorum alterum ad aliud sit affectum in totum, alterum in parte, cùm vniuersalis seu affirmatio, seu negatio maiori extremo coniuncta fuerit, minori verò affirmatio in parte, necesse est hinc nasci ratiocinationem

absolutam: vbi autem minori extremo additum fuerit vniuersale illud, aut quoquo alio modo extrema fuerint digesta, ratiocinatio fieri nullo modo potest. Maius extremum id dico, in quo mediũ continetur. Minus verò id, quod medio substernitur. Sit enim hoc confessum, quoduis b esse a, quoddam item c esse b. hinc sanè efficitur necessario, vt quoddam c sit a, si de aliquo toto dici id sit, quod initio explicauimus. Quòd si nullum b sit a, quoddam verò c sit b, necesse est vt quoddam c non sit a. Cùm antea interpretati simus quid sit, quóque modo audiendum, de nullo aliquo dici. Erit igitur ad hunc modum ratiocinatio suis numeris absoluta: quod idem fiet, si b c affirmatio fuerit indistincta: quippe cùm eadem struatur ratiocinatio, seu particulare sumas pronunciatum, seu indefinitum: quod si minori extremo iungatur vniuersalis affirmatio, vel negatio, nulla hinc erit ratiocinatio, cum propositio aut in parte fuerit, aut indefinita, seu affirmet illa, seu neget. verbi gratia, si quoddam b sit a, vel non sit, c verò quoduis sit a: extrema consentanea sint hæc, bonum, habitus, prudentia. Disparata, bonum, habitus, insciti a. Rursus si nullum c sit b: quoddam verò b, vel etiam non omne sit a, vel non sit: ne sic quidem erit ratiocinatio. extrema omnino consentanea sunt, album, equus, cygnus. Repugnantia planè, album, equus, coruus: quæ eadem vsurpanda sunt, si b, a propositio indistincta fuerit. Neque item ratiocinatio fuerit, vbi priori extremo addita vniuersalis affirmatio fuerit, vel negatio: posteriori verò negatio in parte, vel etiam indefinita: ceu si omne b sit a, quoddam verò c nõ sit b. Cùm ei, cui in parte medium non cohæret, prius extremum vniuersim modò

Universidad de Deusto
Biblioteca

consentaneum sit ac consequens, modò alienum ac repugnans: vt si proponãtur hi tres fines, animans, homo, album: tum ex iis albis, de quibus homo assęuerari non possit, secernantur olor & nix: sanè de altero horum animans vniuersim affirmatur, negatur planè de altero: ita ratiocinatio nullo modo fuerit. Rursus a in nullo b reperiatur, nec item b in aliquo c: extrema verò sint inanimatum, homo, album, atque tum assumantur ea alba, de quibus homo nõ dicitur, olor & nix: nam inanimum de altero quidem omni affirmabitur, de altero nullo dicetur. Ad hæc, cùm incerta sit huius pronunciati veritas, quoddam c non est b (quod quidem verum est, seu nullum planè sit, seu non omne) cùm autem eo modo sumpta fuerint extrema, vt alterum in altero nullo reperiatur, inde non struetur ratiocinatio. id quod paulò antè confirmauimus: perspicuum est ex hac extremorum structura ac dispositione ratiocinationem non effici: alioqui ex illa quoque efficeretur: eadem autem probãdi ratio erit, vbi negatio in toto fuerit. Quòd si ambæ intercapedines in parte aiant quid, aut negent, seu altera aiat, neget altera, seu ambæ indefinitæ sint, seu altera indefinita, altera certa ac definita, ne tum quidem ratiocinatio vlla erit. His autem compositionibus omnibus extrema hæc communem præbebunt vsum, animans, album, equus: animans, album, lapis. Ex iis quæ hucusque exposuimus, hoc constat, ad ratiocinationem in parte per hanc figuram connectendam, necessariam esse eam extremorum collocationem: quæ si obseruetur, necessario inde ratiocinationem effici: alioqui nulla planè effici possit. Ex iis etiam hoc intelligimus, quæ in hac figura struantur ratiocinationes, omnes suis numeris absolutas esse ac perfectas: quippe quæ ex iis absoluantur, quæ initio sumpta sunt ac concessa. Hinc etiam id constat, quæstiones cuiusuis generis in hac figura probari, tum quæ in toto ait aut negat, tum quæ in parte. Ac figuram eam primam appellandam censeo.

Figura secunda. M.N.X. Cap. IIII.

VBI verò aliquid vnum & idem, in aliquo quidem toto, in alio verò nullo reperiatur, seu in vtroque toto vel nullo, figuram eam secundam appello. In qua medium voco id, quod de ambobus extremis dicitur. Extrema verò ac fines, ea in quibus id dicitur: Maius quidem, id quod proximè medium situm est: Minus, quod ab eo longius distat. Collocatur autem medium extra fines ac extrema, situ verò primum est omnium: quapropter nullo pacto integra ac perfecta futura est ratiocinatio per hãc figuram: necessaria tamen conclusio hîc fieri potest, seu extrema in toto sumpta sint, seu non sint. Sanè vbi extrema vniuersa fuerint, struetur tum legitima ratiocinatio, vbi medium in altero nullo, in altero omni reperiatur, vtrauis negatione adiecta: sin secus fiat, nihil omnino colligetur. Faciamus enim vt m, in nullo n reperiatur: in x verò omni: tum quia negatio in toto reciprocatur ac commeat, nullum m est n: iam autem confessum est, omne x esse m: ita nullum x est n. Hoc enim antea confirmauimus. Rursus, si m in toto n, & in x nullo reperiatur, sanè & n in nullo x erit: nam si nullum m, in nullo x cohæreat, ne x quoque in vllo m insit: inerat autem m omni x, nullum igitur x n erit: eo enim modo iterum effecta est primæ figuræ structura: & quia negatio inuertitur, n quoque in nullo x reperiatur, ita

Universidad de Deusto
Biblioteca

eadem cõplexio efficietur. Licet autem & id ipsum ab absurdo confirmare. Ex his igitur hoc cõstat, vbi ita collocata atque digesta fuerint extrema, inde ratiocinationem quidem effici, non tamen absolutam ac integram, vt in qua colligendi necessitas non ab his modò sit, quæ initio sumpta sunt, sed aliunde quoque absoluatur. Quòd si omne n sit m, item & omne x, nullum hinc efficitur ratiocinium. Extrema autem consentanea hæc proponantur, essentia, animans, homo: Dissentanea verò ac repugnãtia, essentia, animans, numerus. Essentia autem medium est, & pro argumento. Neque item complexio vlla erit, vbi m, in nullo n, in nullo item x dicatur. Extrema consequentia sint, linea, animans, homo: Repugnãtia hęc, linea, animans, lapis. Vnde planè constat, vbi ex vniuersis extremis cõstituetur conclusio, dispositionem eam extremorum, quam initio exposui, necessario esse obseruandam: alioqui non necessario consequetur conclusio. At verò vbi medium in altero tantum extremo toto fuerit, tum demum conclusio est futura, quæ aliquid in parte neget, si maiori extremo adiiciatur illud totum, seu affirmes, seu neges: minori autem addatur illud in parte quod illi toti aduersetur ex diametro. Quod fieri intelligo, si alterum totum neget, alterum in parte affirmet: & si totum illud affirmetur, illud in parte negetur. Nam si m in nullo n, & in aliquo x reperiatur, necesse est n in aliquo x non reperiri: cùm enim negatio retro commeet, in nullo m reperitur n. At verò pro certo sumptum est m in aliquo x reperiri: ita n in aliquo x non erit: quandoquidem in prima figura efficitur conclusio. Rursum si m sit in toto n, in x autem aliquo non sit, necessario efficitur, vt n in aliquo x non sit: alioqui omni inesset, m verò de toto n dicitur: ita necesse est, vt m sit in toto x, cùm antea pro certo & confesso sumeretur, in aliquo non esse. Quòd si m in toto n intelligatur, in x autem non toto, inde efficitur, vt n in x nõ toto reperiatur: cuius rei eadem est, quæ prius, probatio. At vbi m in toto x dicitur, in n verò non toto, nulla tum erit conclusio. Extrema consentanea sint hæc, animans, substantia, coruus: Dissentanea verò, animans, album, coruus. Neque item erit ratiocinatio, vbi in nullo x dicetur illud m, in n verò aliquo. Coniuncta extrema sumantur animans, essentia, vnitas: Repugnantia, animans, essentia, scientia. Atque ita hucusque nobis expositum est, quando futura sit, & non sit conclusio, vbi vniuersale pronunciatum particulari contrarium fuerit. Vbi verò similia ambo fuerint, nempe si negent ambo, vel aiant, iacebit planè conclusio. Quod vt intelligatur, proponamus primũ priuãtia, vt illud vniuersale adiiciatur extremo priori ad hũc modum, vt nullum n sit m, quoddam verò x non sit m: sanè fieri potest, vt in ipso x & omni & nullo reperiatur ipsum n. Extrema planè repugnantia sint hæc, nigrum, nix, animans: omnino consentanea nunquam reperias, si m in aliquo x insit, in alio non insit. Nam si in omni x reperiatur illud n, m verò in nullo n, sanè m in nullo x erit: cùm antea pro concesso sumptũ sit, in aliquo esse. Hoc igitur modo extrema reperire non possis. Quapropter infirmanda est ea ratiocinatio per pronunciati particularis incertam naturam. Nam quia verum illud est, aliquod x non esse m, etiam si nullum sit: cùm autem nullum esset, antea iacebat conclusio: perspicuum est, ne hoc quidem modo stare posse. Consti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuantur rursus propositiones affirmatiuæ ambæ, vt illud vniuersale eodem modo collocetur. Verbi causa, vt omne n sit m, aliquod item x sit m: tum accidit, vt omne x sit n, & nullum. Extrema in quibus cernatur nullum x esse n, sunt album, cygnus, lapis. Extrema verò, in quibus omne x sit n, reperire non possis ea ipsa de causa, quam antea exposuimus. Quare ex incerta propositionis de parte natura ducendum est ad eam rem probãdam argumentum. Quòd si illud vniuersum minori extremo iunctum sit, ita vt nullum x sit m, quoddam verò n non sit, fieri potest, vt n in x & toto & nullo reperiatur. In toto quidem reperitur, vt in his, albo, animante, coruo: in nullo autem cernitur, vt in illis, albo, lapide, coruo. Quòd si affirment propositiones ambæ, extrema dissidentia sint, album, animans, nix: consentanea, album, animans, olor. Ex quibus planè intelligitur nullam fore ratiocinationem, vbi similes fuerint propositiones ambæ, & altera in toto, altera in parte: quin ne si medium in vtroque aliquo sit, vel nõ sit, aut in hoc quidem aliquo, in illo non item: aut in neutro toto, aut indistincte. Extrema omnibus communia sunt, album, animans, homo: album, animans, inanimum. Ex iis igitur, quæ exposuimus, perspicuum est ratiocinationem necessariam fore, vbi extrema ita inter se fuerint affecta ac collocata, vt diximus. Quòd si ratiocinatio sit, necesse est extrema ita esse collocata atque affecta. Hoc etiam intelligitur omnes imperfectas esse, quæ in hac figura struũtur ratiocinationes: quippe quæ perficiantur omnes quibusdam assumptis, quæ vel in extremis necessario erant posita, vel certè cõceduntur quasi ex pacto & fictione: vt fit cùm absurdo aliquid confirmamus. Constat & hoc, nullam in hac figura affirmantem effici conclusionem: sed omnes negantes, tum quæ in toto sunt, tum quæ in parte.

De figura tertia. P. R S. Cap. V.

AT verò vbi hoc in aliquo toto fuerit, illud autem in eodem nullo, seu ambo in eo toto, aut nullo sint, figuram eam tertiam appello. In qua Medium id voco, de quo ambo illa enunciamus: Extrema verò ea ipsa, quæ de alio enunciantur: Maius quidem, quod à medio longius distat: Minus verò id, quod propius accedit. Medium autem extra ipsa extrema collocatum est illud quidem, ac situ & dispositione est postremum. Ita ne in hac quidem figura vlla efficitur perfecta ratiocinatio: effici tamẽ possit, seu extrema vniuersaliter medio iungantur, seu non omnino. Vbi igitur extrema vniuersim sumantur, si & p & r in toto s reperiantur, necessario efficietur conclusio, vt p in aliquo r intelligatur. Cùm enim reciprocetur affirmatio, sanè in aliquo r erit ipsum s. Itaque, quia ipsum p est in toto s: s verò in aliquo r, consequitur, vt p in aliquo r insit. Ita enim struitur ratiocinatio in prima figura. Licet autem id ipsum confirmare, tum ab absurdo, tum expositione. Si enim ambo extrema in toto insint, & assumatur pars quædam ipsius s: verbi gratia, ipsum n, sanè ei inerit & p & r: ita cuidam r p quoque inerit. Quòd si r in toto s, in eodem verò nullo ipsum p reperiatur, efficietur conclusio, qua p in aliquo r non inerit, idque necessario: quippe eadem est, quæ prius, eius rei probandæ ratio, si pronunciatum hoc r s retrocedat ac commmeet. Confirmabitur & id ipsum ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

incommodo, vt sit in superioribus. Vbi verò ipsum r in nullo sit s: in hoc verò toto ipsum p, iacebit planè conclusio. Extrema consentanea sunt, animans, equus, homo: Dissidentia, animans, inanimum, homo. Ne tum quidem ratiocinatio erit, vbi in nullo s ambo dicantur. Extrema coniuncta sumantur, animans, equus, inanimum: Repugnantia verò homo, equus, inanimũ. Ex iis inanimum est medium. Hinc igitur manifestũ, quando sit, vel nõ sit futura in hac figura ratiocinatio, vbi extrema omnino sumpta sunt: quippe vbi affirmant, colligetur extremum alterum in aliquo altero esse: vbi verò negãt, nihil efficietur. At vbi alterum ait, alterum negat: si maius quidem neget, alterum autem affirmet, hinc cõsequetur extremum alterum in altero aliquo non esse: sin contrà sit, nulla futura est conclusio. Quòd si extremum alterum medio iungatur vniuersim, alterum verò in parte: si ambo affirment, necessario efficitur conclusio, etiam si vtrumuis eorum in toto dicatur. Nam si r sit in toto s, p verò in eo aliquo, necesse est p in aliquo r inesse. Nam, quia commeat affirmatio, ipsum sanè s in aliquo p erit, atque ita, cùm ipsum r in toto s intelligatur, ipsum verò s in aliquo p: sanè r in aliquo p erit: quare & p in aliquo r: rursùm si ipsum r in aliquo s intelligatur, in eo verò toto ipsum p, necesse est, vt p in aliquo r insit. Huius enim conclusionis adstruendæ eadem est atque superiorum vis, quam etiam confirmare possis, quemadmodum antecedentes tum absurdo, tum expositione. Quòd si extremorum alterum aiat, alterum neget, atque illud vniuersim dicatur: sanè vbi minus extremum ita affirmet, stabit conclusio. Nam si r in toto s sit positum: p verò in eo ipso aliquo non insit, necesse est, vt p in aliquo r quoque nõ insit. Nam si in eo toto esset, r autem in toto s, profectò ipsum p in toto s quoque reperiretur. At pro concesso sumptum est non inesse. Potest autem adstrui hic modus absque eo ductu, si aliqua pars ipsius s sumatur, in qua p non sit. Quòd si maius extremum affirmet, minus autem neget in parte, nulla erit conclusio: vt si p in toto s insit, in eo verò aliquo ipsum r non insit. Sumantur pro extremis omnino consentientibus, animatum, homo, animans: pro dissidentibus verò ac planè repugnantibus nulla accipi possunt, si r in s alia ex parte insit, alia non item. Si enim p in toto s reperiatur, r verò in s aliquo, & p quoque in aliquo r erit: at, vt confessum est, in nullo erat: quin quemadmodum antea, eodem modo hîc faciendum est. Cùm enim aliquid in alio aliquo non esse indefinitum sit ac incertum, sanè quod in nullo est, verè dicitur in aliquo non esse: cùm autem in nullo esset, nulla erat ratiocinatio. Quòd si extremum negans vniuersim dicatur, affirmans verò in parte, vbi negans prius fuerit, affirmans autem posterius, stabit ratiocinatio. Nam si p in nullo s, in hoc verò aliquo sit ipsum r: sanè p in quodam r non erit. Nam si pronunciatum hoc r s permutetur, visetur prima figura. Quando verò minus extremum negauerit quid, iacebit planè ratiocinatio. Fines consentientes sunt, animans, homo, fera: repugnantes verò animans, sapientia, fera: in quibus illud fera, medium inseritur. Ne syllogismus quidem erit, si ambo extrema negent, vt alterum in toto sit, alterum in parte. Fines dissidentes sunt, vbi minus in medio toto dicitur, animans, sapientia, efferatum: Coniuncti ac consentientes, animans, homo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

fera. In quibus autem maius extremum omnino dicitur, minus verò in parte, exempla repugnantia sunt, coruus, nix, album. Consentanea verò reperiri non possunt, si r in ipso s partim, partim non sit. Nam si omni r ipsum p sit consequens, ipsum verò r alicui s, sanè & p ipsum alicui s consequens est. At pro certo ac concesso habebatur nullum consequi: verum ex incerta veritate propositionis de parte, hoc confirmari debet. Quòd si ambo fines in medio aliquo sint, vel non sint: seu hic insit, ille non item: seu alter in aliquo, alter verò in eo non omni, seu indefinita sint ac incerta, ne tum quidem firma est vllo pacto futura ratiocinatio. Fines autem omnibus modis in commune vtiles, animans, homo, album: animans, inanimum, album. Hinc igitur constat, quando sit in hac figura futura firma conclusio, quando secus. Ac si ita fines disponantur, vt præcepimus, necessario conclusionem effici: quòd si stet ratiocinatio, fines necessario ita esse collocandos. Illud quoque constat, imperfectas esse eas, quę in hac figura struuntur, ratiocinationes: quippe quæ absoluantur omnes, vbi nonnulla assumas. Adde quòd in hac figura nihil vniuersim efficere possis, seu affirmes, seu neges. Id etiam ex his perspicuum est, quando in quauis figura iaceat conclusio: sanè vbi extrema ambo in parte aiant quid, aut negent, nihil planè inde efficitur. Quòd si affirmatio cum negatione vniuersali sumatur, perpetuò sequitur conclusio negans minus extremum de maiori. Verbi causa, Si a in toto b, aut aliquo sit, b verò in nullo c. cum retro commeent propositiones, necessario efficitur, vt c in aliquo a non sit: quod in aliis figuris eodem modo fit. Nam in qua-

uis efficitur ratiocinatio ex conuersione. Constat & hoc, si indefinita propositio pro affirmante particulari sumatur, eundem atque illam syllogismum efficere in quauis figura. Illud quoque manifestum apparet, imperfectas ratiocinationes in prima figura omnes perfici atque absolui: quippe, aut demonstratione finiuntur omnes, aut per absurdum. At vtrouis horum modorum efficitur prima figura. Nam vbi demonstratione perficiuntur, reciprocatione absoluuntur omnes, hæc autem primam figuram constituebat. In his autem quæ ab absurdo confirmantur, ratiocinatio in prima figura struitur, proposita atque constituta aliqua re falsa, vt si in vltima figura a & b, in toto c reperiuntur, ipsum a in aliquo b erit: alioqui in nullo b fuerit a, b verò in toto c: a igitur in nullo c inest: at antea in toto esse concessum est: eodem modo in cæteris fieri solet. At verò reduci possunt ratiocinationes omnes in eas, quæ vniuersim colligunt in prima figura. Est enim in secunda figura id perspicuum omnes perfici per illas, præterquàm quòd non eadem via omnes: quin vniuersales perficiuntur quidem, si priuans retro commeet: at quæ in parte sunt, ambæ ab incommodo confirmantur: quæ autem in parte sunt in prima figura, vt ex seipsis perfectæ sint, atque absolutæ, eas tamen per secundam figuram confirmare licet ductu ad incommodum. Verbi causa, Si a est in toto b, hoc verò in aliquo c, a quoque in aliquo c erit. Nam si in nullo sit, sit verò in toto b, b sanè in nullo c erit: id quod ex secunda figura intelligitur: eadem est in priuante conclusione confirmatio. Nam si a in nullo b cernitur, b verò in aliquo c maximè, a sanè in aliquo

Universidad de Deusto
Biblioteca

c non reperietur: alioqui si in toto eo esset, & in nullo b reperiretur, profectò ipsum b in nullo c esset: eo autem modo struebatur media figura. Vnde quia ratiocinationes figuræ mediæ ad eas, quæ in prima figura vniuersales siunt, reducuntur omnes: particulares autem ex prima ad eas referuntur, quæ in media siunt: perspicuũ est, quæ in parte efficiuntur, referendas eas esse ad eas, quæ in prima figura vniuersim siunt. Quæ verò in tertia figura struuntur, si extrema vniuersa sint, continuò per ratiocinationes illas primæ figuræ perficiuntur. Quòd si in parte sint extrema, ad syllogismos eos referuntur, qui in parte colligunt per primam figuram. Hos verò ad illos referri docuimus: quare referentur quoque qui in parte struuntur per tertiam figurã. Hinc igitur planè cõstat, ratiocinationes omnes ad eas referri debere, quæ vniuersim siunt in prima figura. Atque ita hucusque nobis expositum est, quæ sit dispositio, vis & natura earum ratiocinationum, quæ aliquid esse, vel non esse colligunt, seu per se in sua quæque figura cernantur, seu ex diuersis figuris simul comparentur.

De varia pronunciatorum coniunctione. Cap. VI.

AT verò quia diuersa sunt hæc, ineſt, necessario ineſt, accidit ineſſe: permulta enim insunt illa quidem, non tamen necessario: alia nec necessario insunt, nec re ipsa omnino insunt, ineſſe tamen possunt. Perspicuum est inde ratiocinationes ex iis singulis confectas, diuersas esse, extremáque in iis non eodem modo se habere: quin alia ex necessariis constat, alia ex absolutis, alia ex contingen-

tibus. In necessariis igitur eodem fermè modo res se habet, ac in absolutis: si enim eodem modo collocentur extrema, tũ in iis quæ ineſſe, tũ in iis quæ necessario ineſſe quid aiũt vel negant, modo conficietur ratiocinatio, modò nõ conficietur. Hoc tantùm differunt, quòd extremis adiicitur necessario ineſſe, vel non ineſſe: priuans enim propositio eodem modo reciprocatur, ac in toto aliquo esse, ac de toto aliquo dici eodem hîc modo locũ habent, quo in absolutis. quo fit, vt quẽadmodum in iis, qui insunt, ita in necessariis conclusio per reciprocationem ostẽdatur, ídque in omnibus, præterquam quòd in media figura, cum altera propositio fuerit affirmatiua vniuersalis, altera particularis priuãs. Itémq; in tertia, cum altera vniuersalis affirmatio erit, altera negatio in parte, non ita ostendi possit: quin necesse est, vbi singulare aliquod proposueris, cui neutrũ insit, in eo ratiocinationem efficere: in eo enim necessario efficietur. Quòd si in re singulari proposita necessario efficitur, in illius generis, cuius pars est illa res, singula parte etiam efficietur. Harum autem ratiocinationum vtraque in sua figura efficitur.

Quomodo necessarium & absolutũ pronũciatum committantur in prima figura. Cap. VII.

FIT autem nonnunquam, vt necessaria efficiatur conclusio, vbi altera propositio necessaria sit: verùm non vtrauis, sed quæ maiori extremo coniuncta est: verbi causa, si sumptum sit, a necessario esse, vel non esse in b: b verò in c esse modo: sanè si eo modo sumptæ sint propositiones, a in c necessario erit, vel non erit: quippe quòd sit in b necessario,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel non sit: c verò pars est ipsius b: vnde perspicuum est, c necessario alterum eorum futurũ. Quòd si b esse a necesse non sit, c verò esse b maxime, inde non efficietur necessaria conclusio: alioqui accidet quoddã b necessario esse a, tum in prima, tum in tertia figura, quod planè est falsum: fieri enim potest, vt b eiusmodi sit, vt illi nulla in parte a aliquãdo insit. Iam verò conclusionem non sequi necessariam extremis propositis, facilè intelligitur. Exempli causâ, Si a sit motus, b animans, loco c locetur homo: tum homo necessario est animans, animans autem mouetur, neque id necessario, neque itidem homo. Eadem est ratio, si priuans fuerit propositio a b: est enim demonstrandi ratio eadem. In ratiocinationibus autem particularibus, cùm propositio vniuersalis necessaria fuerit, connexio efficietur necessario: sin particularis necessaria sit, non inde sequetur conclusio necessaria, siue priuans sit vniuersalis propositio, siue affirmatiua. Cõstituamus primùm vniuersalem necessariam, sitque omne b necessario a: quoddam verò c sit b, tantum necessario inde consequitur quoddam c necessario esse a: c enim sub b continetur, omni autem b a necessario inerat: ita fiet vbi conclusio priuans fuerit: est enim eadem probandi via. Quòd si particularis propositio necessaria sit, non consequetur conclusio necessaria. quemadmodum enim in vniuersalibus ratiocinationibus, ita neque in his quicquam absurdum accidit: quod & in priuantibus æquè est intelligendũ: sint extrema hæc, motus, animans, album.

Coniunctiones quæ in secunda figura. Cap. VIII.

CVM autem in secunda figura propositio priuans necessaria fuerit, necessaria efficietur connexio: sin affirmatiua, non item. Constituatur enim primum priuans necessaria, ita vt a nulli b inesse possit, insit autem ipsi c tantum. Nam cùm negatiua reciprocetur, & b nulli a inesse poterit: a verò omni c inest: igitur in nullo c, b esse potest: est enim c sub a comprehensum. Ita fiet, si negatio ipsi c adiiciatur. Nam si nulli c inesse potest, & c nulli a: a verò omni b inest: ita fit vt nulli b possit inesse c: constituitur enim rursum prima figura. Ita fit vt & ipsum b nulli c inesse possit, eodem enim modo retroeunt. Quòd si affirmatio necessaria sit, non efficietur necessaria conclusio. Faciamus enim, vt omne b necessario sit a: nullum verò c sit a tantùm: si retrocedat negatio, constituitur prima figura, in qua antea probatum est, nisi maior propositio negatiua necessaria sit, connexionem non fore necessariam: vnde nec in his necesse est fore. Præterea si necessaria sit conclusio, fit, vt c alicui a non insit necessario: si enim b nulli c inest, idque necessario, & c nulli b æquè necessario inest: b autem alicui a necesse est inesse. Nam a omni b necessario inerat: ita fit, vt sit necesse c alicui a non inesse: At nihil vetat, quin eiusmodi acceptum sit, cui vniuersim ipsum c inesse possit. Iam verò extremis propositis probari possit, conclusionem non esse absolutè necessariam, sed tantum quandiu illa sunt. Verbi gratia, Pro a sumatur animans, loco b homo, in locum c succedat album, sintque eodem modo sumptæ propositiones: accidit nullum album esse animans, nullum item album est homo, non tamen necessario: fieri enim potest, vt homo sit albus, non tamen quandiu nullum

Universidad de Deusto
Biblioteca

album est animans. Ita conclusio necessaria est, quandiu illa sunt, absolutè necessaria non item. Ita fit in ratiocinationibus particularibus: cùm enim propositio priuans vniuersa fuerit & necessaria, cõnexio quoq; necessaria erit. Quòd si affirmatiua vniuersa sit & necessaria: negatio autẽ particularis sit, nec necessaria: nec sequetur connexio necessaria. Primùm itaque cõstituamus negationem vniuersalem necessariam, nullum b potest esse a, quoddam autem c est a. Nam quia reciprocatur negatio, necesse est nullum a esse b, quoddam autem c est a: ita fit, vt necessario quoddam c nõ sit b. Rursum proponatur vniuersalis affirmatio necessaria, vt affirmatio adiiciatur ipsi b: tum si omne b necessario est a, quoddam autem c nõ est a, perspicuum est inde, quoddam c non esse b, sed non necessario. Eadem enim extrema vsui erunt ad id probandum, quæ antea in vniuersalibus syllogismis. Quòd si negatio necessaria sit in parte, nihilo magis conclusio necessaria est: id enim per ipsa extrema probari potest.

Quo pacto in tertia figura committantur.

Caput IX.

CVM autem extrema de medio in totum dicentur in vltima figura, fuerintque ambæ propositiones affirmantes, vtrauis necessaria, conclusio quoque necessaria consequitur. Quòd si propositionum altera aiat, altera neget, cùm negans necessaria fuerit, connexio necessaria est futura: vbi verò aiens necessaria fuerit, non erit necessaria conclusio. Constituantur ambæ primùm affirmantes, vt & a & b omni c insint, sitque necesse a inesse ipsi c: iam cum b omni c insit, c alicui b inest (commutatur enim vniuersalis

in particularem.) Ita si a necessario insit omni c, & c alicui b insit, necesse est a alicui b inesse: quippe cùm b comprehendatur sub c. Ita rursus prima figura. Eadem ratione probabitur, si necesse sit omni c inesse b: commutatur enim altera, & c alicui a inest. Itaque si omne c necessario est b, quoddam autem a est c, quoddam a necessario est b: è conuerso sit priuans propositio c a, & c b affirmans, sitque priuans necessaria, iam quia reciprocatur affirmatio, quoddam b est c, nullum autem c est a, idque necessario: igitur quoddam b necessario non est a, cum b sub c comprehendatur. Quòd si affirmatio necessaria sit, non sequetur necessaria connexio. Constituamus enim ex c b necessariam affirmationem, ex c a negationem non necessariam: quia commutatur affirmatio, quoddam b necessario est c. Igitur cùm nullum c sit a, quoddam verò b sit c, quoddam b nõ est a, non tamen ex necessitate: docuimus enim, cùm negatio in prima figura necessaria non fuerit, neque conclusionem necessariam fore: quod & ab extremis intelligi potest. Constituamus enim loco a bonum, pro b animal, loco c equum: Tum nullus equus est bonus: (id enim fieri potest) omnis autem equus necessario est animal: neque tamen necesse est, quoddam animans nõ esse bonum, cùm fieri possit, vt omne sit bonum. quòd si fortè id fieri non possit, aliud extremum constituamus vigilare, vel dormire: nam omne animans vtrunque horum recipere potest. Cùm igitur ambo extrema de medio vniuersim dicentur, exposuimus, quando conclusio necessaria fuerit: si verò alterum vniuersim, alterum in parte dicatur, idque affirmando in ambobus, cùm idem vniuersim & necessario dicetur, conclusio efficietur necessaria: cuius

Universidad de Deusto
Biblioteca

rei probatio eadem est, quæ prius: affirmatio enim in parte commeat ac reciprocatur. Igitur cùm omne c necessario sit b, a verò sub c contineatur, necesse est quoddã a esse b: quòd si quoddam a est b necessario, vicissim etiam quoddam b est a, idque de necessitate: hæc enim retrocedunt. Eadem est ratio, cùm ex c & a necessaria fuerit, & vniuersalis propositio, quia b ipsi c subiicitur: sin particularis necessaria sit, non efficitur necessaria conclusio. Sit enim verbi causa, ex c b particularis propositio, ac necessaria, sitque omne c a, nec id necessario: commutata igitur propositione c b prima figura efficitur, vniuersalis autem propositio non est necessaria: at particularis maximè: cùm autem ita constitutæ sunt propositiones, docuimus non effici necessariam complexionem. Igitur neque ex his etiam cõsequetur, quod vel maximè ab extremis intelligitur. Sit itaque a vigilia, b verò bipes, ipsi c succedat animans: tum b cuidam c necessario inest: a verò omni c inest, nec tamen a ipsi b necessario inest: neque enim necesse est id quod bipes est, dormire, aut vigilare. Hoc idem ex iisdem extremis probabitur, vbi a c propositio fuerit particularis ac necessaria, conclusionem non fore necessariam. Quòd si extremorum alterum affirmetur, negetur alterum, cùm id quod negatur, & vniuersim, & necessario negabitur, complexio tum necessaria erit. Nam si nullum c est a, idque necessario, quoddam autem c est b, quoddam b necessario non est a. At verò cùm affirmatio necessaria fuerit, siue ea in toto dicatur, siue in parte, vel negatio fuerit particularis, non erit conclusio necessaria: cætera enim eadem, quæ prius afferemus: vbi autem affirmatiua vniuersalis necessaria fuerit,

extrema sint, vigilia, animãs, homo, sitque homo medium. Cùm verò affirmatio in parte fuerit ac necessaria, sumentur hæc, vigilia, animans, album. Nam quoddã album necessario est animans: fieríque potest, vt nullum animans vigilet, nec tamen efficitur, vt quoddam animans non vigilet necessario. Cùm verò negatio particularis fuerit ac necessaria, extrema hæc proponantur, bipes, motus, animal, sitque in his medium animal. Hinc igitur intelligi potest conclusionem non fore absolutam, nisi propositiones ambæ absolutæ sint. At necessaria est, vbi altera tãtum propositio necessaria fuerit: in ambobus autem, siue affirmantes sint syllogismi, siue negantes, oportet alterum effatum complexioni respondere: nempe vt absolutum sit, si illa sit absoluta: necessarium, si necessaria. Ita id quoque perspicuum est, neque necessariã, neque absolutam fore connexionem, nisi antecedat pronunciatum necessarium, vel absolutum: ac de necessario abunde satis, qua, inquã, ratione colligatur, quóque discrimine distinguatur ab eo quod absolute inest.

De coniungendis ac componendis effatis, de contingenti, ac ratiocinationibus ex eo conficiendis, quóque pacto reciprocetur in seipsum. Cap. X.

DE contingenti verò deinceps nobis est dicendũ, quando, quáque via, quibus item propositionibus cõficietur syllogismus. Contingere autem ac contingens in præsentia intelligo id, quod cùm non sit necessario, si tamen ponatur, nullum inde sequitur incommodum: cùm enim necessarium dicimus esse contingens, nominis tantum similitudine id

Universidad de Deusto
Biblioteca

facimus,& agnominatione: quòd autem contingens id sit, quod diximus, abunde argumento sunt affirmationes & negationes inter se contrariæ: nam non contingens esse, & impossibile esse, ac necesse non esse, vel eadem sunt, vel certè sese mutuo consequuntur: quod si ita est, eorum quoque contraria sese mutuo consequentur. Hæc enim accidit esse, non impossibile est esse, non necesse est non esse, vel eadem sunt planè, vel sibi inuicem adiuncta: de re enim quauis affirmatio dicitur, vel negatio. Ita fit, vt contingens sit non necessarium, & non necessarium contingens. At verò hoc in contingenti reperitur, vt omnes de eo propositiones in se mutuo commeent ac reciprocentur, quod non ita intelligo quasi affirmationes in negationes commutentur, sed quia speciem affirmandi habent, in oppositas commutari: verbi causa, contingit esse, in hãc commutari potest, contingit non esse: item in omni contingit, in hanc commeat, in nullo contingit, aut non omni. Item in aliquo contingit, in hanc vertitur, non omni accidit. quod idem fit in cæteris. Nam quia contingens non est necessarium, quod autẽ huiusmodi est, potest non esse: hinc constat, si contingit b esse a, contingit & non esse: quod si accidit in omni reperiri, accidit & in nullo reperiri. Eadem est affirmationum in parte ratio: eadem enim est in his demonstrandi via. At verò propositiones huiusmodi affirmãt, non negant. Nam verbum accidendi (quod & prius diximus) eodem fungitur munere, quo ipsum esse. His igitur ita constitutis rem ab initio repetamus. Vocabulum accidendi duobus modis vsurpamus, altero pro eo quod frequentius fit, & à necessario deficit: cuiusmodi hæc sunt, hominem canescere, augeri, tabescere, &

(vt semel dicam) quicquid aptum est, vt insit. Id enim non habet perpetuam necessitatem, quia non semper est homo: hic tamen cùm est, aut necessario illud est, aut certè plurimum. Altero modo accidere id dicimus, quod incertum est & indefinitum, quódque ita, & secus euenire potest. Cuiusmodi hæc sunt, animans incedere, aut dum incedit, terram concuti, & (vt vno verbo dicã) quicquid sit forte fortuna. eorum enim omnium nihil in hãc partem natura magis est propensum, quàm in contrariam. Quocirca vtraque contingentis acceptio in contrarias propositiones reciprocatur, sed non eodem planè modo. Quin quod natura propensius est, conuertitur in non necessarium: eo modo dicimus, contingens est, hominem non canescere: quod autem indefinitum, & sũsque déque est, in id mutatur, quod in vtranque partẽ ex æquo vergit. Ac de his ita incertis, neque scientia cõstitui potest, nec ratiocinatio euidens, quia medium inconstans est. De his autem, quæ natura propensa sunt in partem alterã, potest quidem constitui: quin disciplinæ ferme omnes, ac inquisitiones de his fiunt, quæ ita accidunt: de illis autem vt ratiocinatio fieri possit, non solent tamẽ quæstiones institui: sed de ea posterius explicabimus fusius. Iam verò dicamus quando, quáque via, ac cuiusmodi futura sit ex contingentibus propositionibus ratiocinatio. At verò cùm hæc dicendi forma accidit hoc illi inesse, duobus modis intelligi possit, tum de eo, cui insit, tum de eo, cui inesse possit: hæc enim loquendi ratio, de quocunque b contingit, & a dici, horum vtrunque designat, vel de quo dicitur b, aut de quo dici potest: hæc autem inter se nihil differunt, in quocunque b, & a quoque eidẽ accidere, & omni b inesse

Universidad de Deusto
Biblioteca

posse a. Planum igitur duobus modis accipi posse illud, contingit a in omni b inesse. Initio igitur dicamus, quis sit futurus syllogismus, cùm b accidit ipsi c, a verò ipsi b: ita enim ambæ propositiones contingentes sumuntur: cùm autem a ei accidit, cui b inest, altera absoluta est propositio, altera contingens. Ducendum igitur nobis est initium ab iis, quæ similia sunt, ac eiusdem formæ, quod & aliàs fecimus. Quum a accidit omni b, b verò omni c, syllogismus erit perfectus, quo colligetur a accidere omni c: quod ex finitione perspicuum est: ita enim antea explicuimus, accidere omni. Haud secus, si a nulli b accidit, b autem omni c, a nulli c accidet. Diximus enim, cui b accidit, a non accidere, si sibi velle, vt ne vnum quidem omittatur ex iis, quibus b accidit. At verò quum a omni b accidit, b verò nulli c, ex proloquiis ita acceptis nulla nascitur ratiocinatio: quòd si effatum ex b c commutetur pro natura accidentis, is ipse erit syllogismus, qui paulò antè expositus est. Nam quia accidit, vt b nulli c insit, potest & inesse omni: id enim antea docuimus. Ita si b omni c accidit, a verò omni b, idem iterum oritur syllogismus. Hoc idem fit, si ambabus propositionibus contingentibus adiiciatur negatio: verbi causa, si a nulli b accidit, b verò nulli c. Vt enim ex pronunciatis ita sumptis nulla constituatur ratiocinatio, si tamen ea commutentur, eadem erit quæ superior. Ex quo perspicuum est, nullum planè fieri syllogismum: aut fieri quidem, sed imperfectum, vbi negatio, vel minori extremo adiiciatur, vel etiam ambabus propositionibus. Necessario enim ita demum colligitur complexio, si primum reciprocatio fiat. At vbi pronuncia-

tum alterum vniuersale fuerit, alterum in parte: si vniuersale maiori extremo coniungatur, perfectus erit syllogismus. Nam si a omni b accidit: b verò alicui c, a quoque alicui c accidit: quod facile intelligitur ex interpretatione eius quod omni accidit. Iam si a nulli b accidit: b verò cuidam c, necessario consequitur, vt a cuidam c possit non inesse: cuius rei probandæ eadem est, quæ superius, ratio. Quòd si particularis propositio negatiua sumatur, vniuersalis autem affirmatiua, & eundem retineant situm, vt a omni b accidit, b cuidam c accidit non inesse: syllogismus ex propositionibus ita acceptis non habet vim apertam. Quòd si reciprocetur particularis, ac sumatur, b alicui c accidere, eadem quæ prius sequetur complexio, quemadmodum initio fecimus. Sin maior in parte fuerit, minor verò in toto, nullo pacto hinc fiet syllogismus, siue affirment ambæ, siue negent, siue qualitate euarient, si etiam ambæ indefinitæ sint, aut particulares. Nihil enim vetat, quominus b excedat ipsum a, nec æqualiter dicatur. Sumatur igitur c pro eo, quo b excedit ipsum a, sanè huic nec omni, nec vlli, nec alicui, necnon alicui accidit ipsum a: etiamsi reciprocentur contingentes propositiones, modò b pluribus accidat, quàm a. Quòd autem ita constitutis propositionibus primum postremo modò omni, modò nulli accidere sit necesse, extrema planè ostendunt. Sintque hæc extrema omnibus communia, in quibus necessario insit primum postremo, animans, candidum, homo: in quibus non inest, animans, candidum, vestimentum. Nullum autem fieri syllogismum constitutis ita extremis, hinc manifestum euadit, quia syllogismus omnis aut colligit

Universidad de Deusto
Biblioteca

ineſſe, aut neceſſario ineſſe, aut quid cuiquam accidere. Quòd autem is ſyllogiſmus, nec ineſſe colligat, nec neceſſario ineſſe, hinc intelligitur: affirmatiua enim concluſio tollitur negatiua: negatiua verò per affirmatiuam euertitur. Reſtat, vt primum poſtremo accidat: quod fieri non poteſt. Oſtendimus enim, ſi ita ſtatuãtur extrema, primum poſtremo omni ineſſe neceſſario in nõnullis, in aliis nulli ineſſe: idque neceſſario. Non igitur contingẽs fuerit concluſio: quippe quod neceſſarium eſt, id ab eo, quod accidit, diuerſum eſſe diximus. Conſtat igitur, vbi extrema vniuerſaliter accepta fuerint in cõtingentibus propoſitionibus, ſemper fieri ſyllogiſmum in prima figura, ſiue affirment, ſiue negent: præterquam quòd ſi affirment, perfectus eſt futurus: ſin negẽt, imperfectus. Contingens autem, & accidens id ſumẽdum eſt, quod à neceſſario diſtinguitur, quo modo diximus: non quod cũ eo conuenit: id quod nõnunquã ægrius diſcernitur.

Coniunctio contingentis & abſoluti in prima figura. Cap. XI.

QVOD ſi altera propoſitio abſoluta ſit, altera verò contingens, cùm accidere ſignificabit ea, quæ maiori extremo cohærebit, perfecti erunt, qui hinc orientur ſyllogiſmi, & de contingenti, vt antea explicuimus. Quòd ſi minori extremo coniungatur, imperfecti erunt omnes ſyllogiſmi ac priuantes, nec ſecundum contingentis acceptionem antè expoſitam, ſed quòd aut nulli, aut non omni neceſſario inſit. Si enim nulli, aut non omni ex neceſſitate inſit, accidere dicimus, vt id nulli, aut non omni inſit. Fac igitur, vt a omni b accidat, b verò omni c inſit: tum quia c ſub b

comprehenſum eſt, a autem accidit omni b, perſpicuum eſt, illud idem ipſi c accidere, ſitque perfectus ſyllogiſmus. Eodem modo ſuis numeris abſolutus fuerit ſyllogiſmus, quo colligetur accidere, vt a nulli c inſit, ſi priuans fuerit propoſitio a b, affirmatiua autem b c, ſitque de cõtingenti ſumpta a b, pura verò b c. Conſtat igitur perfectos conſtitui ſyllogiſmos, vbi minor propoſitio abſoluta fuerit: quòd ſi oppoſito modo res habeat, ſyllogiſmi quoque erunt: quod ab abſurdo oſtẽdi debet. Vnde quoque perſpicuum fiet imperfectos eos fore: quippe qui ex propoſitionibus acceptis probari nequeant. Eſt autem primum exponẽdum, ſi cùm a ſit, neceſſario b erit: ſi a eſſe poſſit, poſſe eſſe b, idque neceſſario. Faciamus enim, dum res ita habeat, vt loco a, poſſibile collocetur: pro b, impoſſibile: tum poſſibile, dũ fieri poteſt, fiat: impoſſibile verò, quia fieri nequit, ne fiat. Iam cùm a poſſibile ſit, b impoſſibile, tum fieri poteſt, vt a fiat ſine b: quod ſi fieri, eſſe quoque poteſt: quod enim factum eſt, vbi demum fuerit factum, tum eſt. Poſſibile autem, & impoſſibile non in faciendo modò accipienda ſunt, ſed & in vero, abſoluto, & quotcunque aliis modis in vniuerſum poſſibile accipitur: in omnibus enim eadem erit ratio. Præterea ſi a ſit, b quoque eſſe: non eſt ita accipiendum, neque protinus exiſtimandum, quaſi ex eo quod vnum quid, vt a ſit, b fore. Nihil enim quicquam ex vno tantùm neceſſario conſequitur: ſed ex duobus minimum. Idque vbi proloquia ita fuerint in ratiocinationis formam expoſita, vt antea præceptum eſt. Nam ſi c dicitur de d, ipſum verò d de f, neceſſe eſt, vt c de f dicatur. Quòd ſi propoſitiones ambæ poſſibiles ſint, concluſio quoque poſſibilis erit, quemadmodum igitur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

si a pro propositionibus accipitur, b verò vt complexio: hinc fiet, vbi a necessarium fuerit, b quoque necessarium esse: neque id modò, sed si illud possibile fuerit, hoc quoque possibile fore. Qua re ita constituta constat, vbi falsum quidem positum fuerit, non tamẽ impossibile, id quod inde accidit, falsum quidem esse ex fictione: impossibile non item: verbi causa, si a falsum quidem sit, non tamen impossibile: cùm autem a est, b quoque consequitur, sanè b falsum erit, non item impossibile. Cùm enim monstratum sit, ex a consequi b, hoc autem possibile esse, si illud quoque possibile sit: fingimus autem a esse possibile, b igitur possibile erit: si enim impossibile esse dicas, accidet, vt idem possibile sit, & impossibile. His igitur rebus ita expositis, faciamus vt omne b sit a, & omne c possit esse b: hinc necesse est, vt omne c possit esse a: quod si lubet, fingamus non posse, & hoc nobis concedatur, vt omne c sit b, quod vt falsum sit, non est tamen impossibile: tum si omne c non potest esse a, cùm omne c sit b, non omne b potest esse a. Fit enim in figura tertia syllogismus. At verò antea positum erat fieri posse, vt omne b esset a: colligitur itaque necessario, vt omne c possit esse a. Cùm enim res falsa, non tamen impossibilis ex fictione posita fuisset, quod ex ea consequitur, impossibile est. Illud ipsum ductu ad incommodum in prima figura ostendere etiam licet, si concedamus, vt c sit b: nam si omne c est b, omne autem b potest esse a: c quoque omne potest esse a, cùm tamen positum sit non omne posse. Quod autem diximus omni ineſſe, non est accipiendum tempore quodam præfinito, quasi nunc sit, aut hoc vel illo tempore, sed omnino: ex eiusmodi enim propositionibus syllogismos constituimus. Quòd si propositio in ipso articulo & tempore præsenti accipiatur, nullo inde fiet syllogismus: nihil enim fortasse prohibuerit, omne quod moueatur, hominem esse aliquando, nempe si præter hominem nihil moueatur: omnis tamen equus potest moueri, at nullus equus potest esse homo. Præterea loco ipsius a, sumatur animal, sitque argumentum id quod mouetur, postremus autem limes sit homo: tum propositiones eodem modo se habent vt antea, complexio tamen necessaria est, non cõtingens: quippe necesse est hominem animal esse. Hinc planum est, vniuersale illud simpliciter accipiendum esse, non tempore præfinito. Rursus a b proloquium vniuersale capiatur, & priuans, vt nullum b sit a: omne autem c possit esse b, his ita constitutis efficitur, vt nullum c possit esse a: sin minus, faciamus vt c sit b, eo modo quo prius necessario efficitur, vt quoddam b sit a: constituitur enim in tertia figura syllogismus: hoc autem est absurdum. Contingit igitur, vt nullum c sit a: cùm enim res falsa ponatur, non tamen impossibilis, ex ea impossibile quid sequitur. Hic autem syllogismus non est de contingenti, vt definitũ est, sed quod nulli necessario insit: hoc enim est contrarium fictionis iam constitutæ: est enim positum, vt quoddam c necessario sit a. Syllogismus autem ad incommodum de contraria & aduersa conficitur. Quòd autem complexio contingens non sit, termini id planè indicant: accipiamus enim loco a coruum, pro b intelligens, loco c hominem: sanè nullum b est a: nulla enim res intelligens est coruus. At omne c potest esse b, quippe cùm omnis homo intelligere possit: at necessario nullum c est a: non est igitur complexio

Universidad de Deusto
Biblioteca

contingens: quin nec perpetuò necessaria. Constituamus enim vt a sit quod mouetur, b verò scientia, & c homo: tum nullum b est c, b autem omni c inesse potest, complexio inde consequens necessaria non erit: neque enim est necesse nullum hominem moueri, imò verò quempiam non est necesse. Hinc perspicuum est, complexionem sequi, vt nulli insit necessario. Sunt autẽ commodius sumenda extrema. Quòd si assumptio negatiua sit, & contingens, ex his propositionibus ita acceptis nullus sit syllogismus: quòd si contingens retroeat, fiet syllogismus vt antea. Faciamus omne b sit a, fierique posse, vt nullum c sit b, dum extrema ita se habent, nihil efficitur necessario: quòd si permutetur b c, & accipiatve omne c posse esse b, eo modo fit syllogismus quo antea, quippe cùm eundem habeant situm extrema. Eadem est ratio, vbi priuantia fuerint ambo interualla: dum a, b significet non inesse, b c accidere nulli. Vt enim per propositiones acceptas non efficiatur necessaria argumentatio, si tamen permutetur contingens propositio, illico fiet syllogismus. Sit enim sumptum, nullum b esse a: item fieri posse, vt nullum c sit b: ex his nihil efficitur necessario. Quòd si sumas omne c posse esse b, vt res habet: propositio autem a b eadem seruetur, idem rursus efficietur syllogismus. Quòd si sumptum sit, omne c non esse b: non item non accidere, non inesse: nulla inde fiet quouis pacto ratiocinatio, siue a b propositio affirmet, siue neget. Sint autem omnium communia extrema, quibus ostendatur necessario inesse, album, animans, nix: extrema alia, quibus ostendatur non posse inesse, album, animans, pix. Constat, si extrema vniuersaliter sumantur, & altera propositio absoluta sit, altera contingens, dum minori extremo coniuncta fuerit propositio contingens, perpetuo fieri syllogismum: præterquam quòd nonnunquam ex ipsis propositionibus fiet, aliquando propositione vna commutata. Quando autem vtrunque horum fiat, & qua de causa, superius exposuimus. Quòd si altera vniuersalis intercapedo fuerit, altera in parte tantùm, syllogismus semper erit perfectus, dum maiori extremo vniuersalis contingens iungatur, siue affirmet, siue neget: particularis autem affirmatiua sit absoluta, non aliter ac cùm extrema vniuersaliter accipiantur. Huius rei probatio eadem est quæ superius. Vbi verò propositio maiori extremo iuncta in toto fuerit & absoluta, nec contingens: altera verò in parte ac contingens, siue negent ambæ, siue affirment: seu altera neget, aiat altera, syllogismus erit omnino imperfectus. Hoc interest, quòd alij ductu ad incommodum ostendentur, alij per reciprocationem contingentis, quemadmodum in superioribus fieri diximus. Adde quòd syllogismus erit ex permutatione, vbi propositio maiori extremo iuncta vniuersalis fuerit, quæ esse, vel non esse significet: altera verò particularis priuans & contingens: vt si omne b sit a, aut non sit, & fieri possit, vt quoddam c non sit b: si b c communiter secundum naturam contingentis, constituitur syllogismus: vbi verò particularis propositio significet non esse, nullus fiet syllogismus. Extrema ad docendum inesse, sint hæc, album, animans, nix: quibus autem docetur non inesse, album, animans, pix. Est enim probatio ostendenda ex indefinito. Quòd si vniuersalis sit propositio, quæ minori extremo cohæret, quæ autem ad maius extremum posita est, sit parti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cularis, aiens, negans, contingens, an absoluta, nihil refert. Quocunq; enim modo habeat, nullo pacto syllogismus cõstituitur. Nihilo item magis syllogismus futurus est, cùm in parte, vel indefinitæ propositiones fuerint, siue contingentes fuerint, siue absolutæ, seu etiã ordine inuerso. Eadem est huiusce rei ostendẽdæ ratio quę prius, & extrema cõmunia ad ostendendum inesse necessario, animans, album, homo: at quibus ostenditur posse inesse, animans, album, vestis. Hinc perspicuum est, cùm maiori extremo vniuersalis propositio opposita fuerit, perpetuò firmam esse ratiocinationem: quod si minori extremo adiungatur, nihil vllo pacto inde colligi.

Coniunctio necessarij & contingentis. Cap. XII.

AT verò vbi proloquiorum alterum necessario esse, vel non esse significauerit, alterum autem accidere, modò extrema eodem pacto ac antea se habeant, efficitur syllogismus, ísque perfectus, cùm minori extremo necessarium iunctum fuerit. Complexio verò contingens erit, non absoluta, si ambæ propositiones affirmatiuæ sint, siue vniuersales sint ambæ, siue non sint. Quod si altera affirmet, altera neget, cùm affirmans necessaria fuerit, conclusio erit contingens, nec significabit, non inesse quid: sin necessaria sit ea, quæ negat, colligetur & accidere non inesse, item non inesse, seu in toto sint extrema, seu non sint. Est autem contingens in complexione & eo modo intelligendum, quo accipi superius diximus: neque autem colligetur necessario non inesse. Hæc enim maxime diuersa sunt, non necessario esse & necessario non esse. Sanè complexionem necessariam

non effici, vbi extrema affirmantur, hinc perspicuum est. Faciamus enim, vt omne b necessario sit a, & omne c accidat esse b: syllogismus sanè imperfectus erit, quo colligetur, omne c accidere esse a. Hunc autem imperfectum esse, ex ipsa probatione constat: eodem enim modo ostendetur colligere, quo superiores. Rursum accidat, vt omne b sit a, sit verò omne c necessario b: hinc sanè colligetur, omne c posse esse a: esse verò, non item: atque hic perfectus est, & nulla ex parte imminutus: illico enim absoluitur ex propositionibus ab initio sumptis. Quòd si variæ, ac dissimiles fuerint propositiones, singamus negantem esse necessariam, vt nullum b sit a, nec esse possit, ídque necessario, omne autem c possit esse b: necessario efficitur, vt nullum c sit a: concedamus enim vel omne c esse a, vel aliquod: consensum autem fuit nullum b posse esse a. Quia igitur reciprocatur negatiua, & nullum a potest esse b, admittitur autem, omne c esse a, vel certè quoddam: nullum igitur c potest esse b, aut quoddam esse nequit, cùm ab initio omne c esse b concessum sit. Constat autem posse colligi accidere inesse, quandoquidem colligitur non esse. Rursum sit affirmatiua propositio necessaria, sitque contingens, vt nullum b sit a, omne autem c sit b necessario: syllogismus sanè perfectus erit, quo colligetur non esse, sed posse non esse: quippe ita accipitur maior propositio. Nec licet hinc in absurda deducere: si enim admittatur, nullum c esse a, est autem confessum fieri posse, vt nullum b sit a, nullum hinc efficitur incommodum. Quòd si negatio minori extremo iuncta sit, & significauerit accidere, syllogismus erit per reciprocationem, quemadmodum antea

Universidad de Deusto
Biblioteca

fieri dicimus. Quòd si significet non posse esse, nullus erit syllogismus: ne si ambæ quidem priuantes sint, minor autem non fuerit contingens. Sunt autem extrema eadem, in quibus alterum alteri insit, album, animans, nix: in quibus non insit, album, animans, pix. Eodem pacto res habebit in particularibus syllogismis: cùm enim priuans necessarium fuerit, efficietur non esse, vt si nullum b posit esse a, quoddam c posit esse b, hinc necesse est consequi, quoddam c non esse a: nam si omne c sit a, nullum autem b potest esse a, sanè nullum quoque a potest esse b. Itaque si omne c est a, nullum c potest esse b. At modo concedebatur, quoddam c posse esse b. Quando verò affirmatiua particularis necessaria fuerit, ea, inquam, quæ in syllogismo priuante, vt b c, vel etiam vniuersalis in affirmante syllogismo: verbi causa, a b: non colligetur aliquid esse: cuius rei eadem est probatio, quæ superioribus adhibita est. Quòd si vniuersalis minori extremo iuncta sit contingens, siue affirmet, siue neget, maior autem sit particularis & necessaria, nulla est ratiocinatio. Extrema in quibus alterum alteri insit necessario, animans, album, homo. in quibus inesse nequeat, animans, album, vestis. Vbi verò vniuersalis necessaria fuerit, particularis autem contingens, si vniuersalis priuatiua sit, extrema affirmantia, animans, album, coruus: negantia, animans, album, pix. Quòd si vniuersale affirmet, extrema affirmandi hæc sint, animal, album, cygnus: negandi verò, animal, album, nix. Neque item syllogismus erit, vbi ambæ indefinitæ fuerint propositiones aut particulares. Extrema communia aiendi, animans, album, homo: negandi, animans, album, inanimum. Quoddam enim album animans est, quoddam etiam inanimum est album, & id necesse est esse, nec vnquam esse potest. In contingẽti itidem fit: extrema igitur hæc ad omnes modos valẽt. Ex his, quæ exposuimus, perspicuum est, si extrema eodẽ modo collocata fuerint, in absolutis & necessariis fieri syllogismum, & nõ fieri eodem modo in ambobus: præterquam quòd in absolutis, vbi priuans fuerit propositio, complexio erit contingens: in necessariis autem complexio tum cõtingens, tum absoluta erit. Id etiam intelligitur, omnes esse imperfectos syllogismos, eósque per figuras antè expositas perfici.

De ratiocinationibus ex ambobus pronunciatis contingentibus in secunda figura. Cap. XIII.

NVLLA erit in secunda figura ratiocinatio, cũ ambo ex contingenti fuerint, seu affirment, seu negent, seu in toto sint, seu in parte. Quòd si alterum esse, alterum accidere significet, sitque absolutum affirmans, ne tum quidem syllogismus erit: vbi autem negans fuerit vniuersale, syllogismus semper erit. Eadẽ erit ratio, vbi alterum fuerit necessarium, alterum contingens. Contingẽs autem in his intelligendum est, quod in complexionibus locum habet, vt & antea intelligebatur. Principio verò ostendendum est, contingens negatiuum non reciprocari, nempe si a nulli b inesse possit, non necessario reciprocatur, vt b nulli a accidat: sit enim hoc admissum, vt b nulli a inesse possit: iam cùm commeent affirmationes ex contingenti in negationes, aduersæ in aduersas, contrariæ in contrarias, b autem contingit inesse nulli a, constat & omni inesse posse: id quod sanè falsum est. Vt enim hoc illi omni accidat, non continuò

Universidad de Deusto
Biblioteca

necesse est, illud huic omni accidere: ita non commeat negatio. Iam quid vetat, quo minus a nulli b accidat, b vero alicui a non insit, idque necessario: verbi causa, fieri potest, vt omni homini album non insit, cùm omni inesse possit. At falsum est, hominem accidere nulli albo, quandoquidem in multis non inest, idq; necessario: necessarium autem à contingenti diuersum esse diximus. Quin ne ab absurdo quidem commeare probabitur, nempe si quis, quia mendacium sit nulli a accidere ipsum b, roget quasi verum sibi concedi, nonnulli accidere (hæc enim aiunt & negant) quod si verũ sit, ex eo effici putet, vt aliquod a necessario sit b, atque ita quoddam b esse a, quod fieri non possit: non enim si nulli a ipsum b non accidat, continuo quoddam a necessario est b: cum illud, nulli rei non accidere, duobus modis intelligatur: vno, si alicui necessario insit: altero, si alicui necessario non insit. Nam quẽadmodum id quod in aliquo necessario inest, falsò dixeris in toto posse reperiri, ita quod in aliquo a necessario non est, non verè asseuerabis in toto eo non posse esse. Quapropter si quis ex eo, quòd c in toto b non accidat, postulet sibi concedi, in illo aliquo ipsum ex necessitate non esse, falsum profectò is sumat, quãdoquidem in toto fortasse reperitur. At in toto non accidere ideo dicimus, quia in nonnullis est necessaria. Quo fit, vt in aliquo ex necessitate esse, in aliquo item non esse, ambo illi aduersentur: in toto, inquam, posse esse, huic item in nullo accidere. Hinc igitur constat, ex eo accidenti & non accidenti, quod initio exposuimus, non modò sumi oportere in aliquo esse necessario, sed etiam in aliquo ex necessitate non esse: quòd si sumatur, nullum ex eo sequitur incommodum: ita nulla effi-

citur ratiocinatio. Ex iis quæ hucusque diximus, perspicuum est, negationem non reciprocari, quod cum abundè probatum sit, ponamus in nullo b accidere ipsum a, in illo autem toto ipsum c: sanè ratiocinatio nulla efficitur per reciprocationem, quandoquidem paulò antè docuimus, enunciationem huiusmodi retro nõ commeare. Nec item ab absurdo effici possit: vt enim in toto c, accidere id concedatur, nihil inde falsum efficiatur, quippe cum in toto c, & in eo ipso nullo ipsum a esse possit. Hoc autẽ constat, si quæ futura sit conclusio, de contingenti eam perpetuo fore, eo quòd nullum sumptum sit pronunciatum absolutum, eámque aut affirmantem, aut negantem: at neutro modo fieri potest. Nam si affirmet, per extrema docebimus non posse inesse: sin neget, conclusio probabitur illa quidem necessaria esse, non item contingens. Quod vt intelligamus, ponamus pro a, album: loco ipsius b, hominem: in ipso c, equum: sanè ipsum a, quod pro albo intelligitur, in altero toto esse potest, in altero verò nullo: b verò in ipso c nec esse potest, nec item non esse: ex eo enim non posse esse constat, quòd nullus equus homo est. At quòd ne non esse quidem possit, ex eo intelligitur, quòd necesse sit nullum equum hominem esse: necessarium autem à possibili diuersum esse diximus. Nulla igitur eo modo efficitur conclusio. Eadem erit probandi ratio, si priuatio diuersam habeat dispositionem: vbi item ambæ enunciationes affirment vel negent: quippe ex iis ipsis finibus res ipsa confirmabitur, item si altera in toto sit, altera in parte: aut ambæ in parte, aut indefinitæ, seu quo alio modo permutari illæ possunt: nam ad ea omnia demonstranda eadem adhibebũtur extrema.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hinc igitur hoc est manifestum, si ambo pronũciata de accidenti sumantur, nullam fore conclusionem.

De coniunctione earum enunciationum, quæ quid esse dicunt, & quid accidere, in secunda figura. Cap. XIIII.

QVOD si vnũ, quid esse dicat, alterum autem, quid accidere, hoc autem affirmet, illud verò neget, ne tum quidem syllogismus erit, seu in toto, seu in parte sumantur extrema, cuius rei confirmandæ eadem est quæ prius ratio, & per eos ipsos fines efficitur. At vbi affirmans accidere dixerit, negans verò inesse, tum stabit ratiocinatio. Quod vt intelligatur, ponamus a in nullo b esse, in toto verò c idem posse esse, commeante negatione, ipsum b in nullo a reperietur, a verò in toto c accidit, hinc sanè efficitur conclusio in prima figura, nulli c accidere b. quod idem fiet, si negatio ipsi c adiiciatur. Quòd si ambo pronunciata negent, vt alterum neget esse, alterum posse non esse dicat, ex enunciationibus ita propositis nihil ex necessitate efficitur. Quòd si ea, quę est ex accidenti, reciprocetur, efficitur conclusio, vt nulli c accidat ipsum b, eodem atque antea modo: ita enim prima figura repetetur. Quòd si ambo effata affirment, iacebit conclusio. Extrema consentanea sint hæc, valetudo, animans, homo: repugnantia, valetudo, equus, homo. Eodẽ modo res habet in syllogismis iis, qui sunt in parte: vbi enim affirmatio quiddã esse dixerit, seu in toto, seu in parte, nulla tum erit complexio, id quod eadem via, ac iis ipsis finibus ostenditur, quibus antecedẽtes. At vbi priuans fuerit, ex reciprocatione efficietur, vt & antea. Rursus si intercapedines ambæ priuantes ita sumantur, vt in toto sit, quæ non esse aliquid dicit, sanè ex pronunciatis ita digestis nihil efficitur necessario: efficietur autem complexio, si reciprocetur illud ex accidente. Quòd si priuans esse quippiam dicat, idq; in parte, conclusio nulla erit, seu affirmet, seu neget pronunciatum alterum: ne si ambo quidẽ indefinita sint affirmãtia, aut negãtia, aut in parte. Cuius rei eadem est quæ prius confirmatio, ac per eos ipsos fines.

Dispositio necessarij & accidentis in secunda figura. Cap. XV.

AT verò vbi pronunciatorum alterum ex necessitate esse, alterum verò quidpiam accidere dixerit, si negatio necessaria sit, efficietur conclusio, non modò quòd possit non esse, sed & quòd nõ sit: quòd si affirmatio ea sit, iacebit cõclusio. Sit enim hoc concessum, nullum, inquam, b esse a ex necessitate, omne verò c, posse esse a, tum commutata negatione, ne vllum quidem a est b: omne autem c poterat esse a: atque ita rursum efficitur in prima figura cõplexio, nullum c posse esse b. Hoc etiam constat, nullum c esse b: nam faciamus esse, tum si a nulli b accidit, b verò in aliquo c est, sanè a in aliquo c non accidit, cùm omni accidere antea sit concessum. Idem erit probationis modus. si negatio ipsi c adiiciatur. Rursus proponatur affirmatio necessaria, negatio verò accidẽs, vt a nulli b accidat, omni verò c necessario insit: in ea finium dispositione nulla efficitur conclusio, quandoquidem fieri potest, vt b in c ex necessitate non sit: vt si pro a statuas album, in b verò, hominem, in c, olorem: sanè album in olore necessario inest, in homine verò nullo accidit: homo tamen in nullo est olore, idque necessario. Vnde

Universidad de Deusto
Biblioteca

perſpicuum eſt complexionem contingẽtem non effici, cum neceſſariũ à contingente maximè ſit diuerſum. Quinetiam ne neceſſaria quidem complexio inde ſequitur, quãdoquidem effici eam diximus, aut ex neceſſariis ambobus, aut ex priuante altero. Adde quòd, vt ea cocedantur, poteſt tamẽ b in c reperiri. Quid enim vetat, c ſub b comprehẽdi, a verò ipſi b toti accidere, ipſi verò c ex neceſsitate ineſſe? verbi cauſa, ſi in c intelligatur vigilia, in b animans, loco verò ipſius a, motus: in vigilante enim motus eſt neceſſario, animanti autem toti accidit, cum tamen omne quod vigilat, ſit animans. Vnde conſtat, ne concluſionem quidẽ fore, quæ non eſſe dicat: quippe cũ in ea diſpoſitione neceſſe eſt quippiam eſſe, nec item contrarias enunciationes colligi: ita nulla planè efficitur concluſio. Eadem erit probationis via, ſi permutetur affirmatio. At vbi ſimiles & cognatæ propoſitiones fuerint, ſi ambæ negent, ſemper ſequitur complexio, reciprocante ea, quæ eſt de contingenti, eo quo diximus modo. Sit enim ſumptum a in b neceſſario non eſſe, in c verò poſſe non eſſe: tum ſi commutentur propoſitiones, & b in nullo a erit, a verò in toto c poterit eſſe, ſanè eo modo ſtruitur prima figura: hoc idem fiet, ſi ipſi c negatio adiiciatur. Quòd ſi affirmantes ambæ ſint, nulla eſt futura concluſio. Conſtat enim eam non fore, quæ quippiam non eſſe dicat, aut ex neceſsitate non eſſe, eo quòd priuans propoſitio nulla ſumpta ſit, quæ vel eſſe, vel neceſſario eſſe diceret: quin ne colligetur quidem poſſe non eſſe, cum b in c non inſit neceſſario, extremis ita collocatis: nempe ſi a intelligamus album, b cygnum, c verò hominem: nec item cõcluſio erit affirmationum, aut negationum contrariarum,

cum probatum ſit b in c neceſſario nõ eſſe. Nullo igitur pacto ſyllogiſmus efficitur. Eodem modo res habet in ſyllogiſmis, qui ſunt in parte: cum enim priuans in toto fuerit & neceſſaria, perpetuo efficietur concluſio: tum quæ accidere dicat, tum quæ non eſſe. Cuius rei confirmatio per reciprocationem facienda eſt. Vbi verò affirmatio ea fuerit, nulla planè ratiocinatio erit. Id enim eadẽ via, iiſdem item finibus monſtrabitur, quibus in vniuerſalibus modo vſi ſumus. Ne tum quidem erit, cum ambæ affirmantes ſumẽtur: eius enim rei eadem eſt, quæ antea confirmatio. Vbi verò ambæ quidem negent, in toto autem ſit, ac neceſſaria ea, quæ non eſſe ſignificat, ſanè ex iis quæ ſumpta ſunt, nihil neceſſe eſt effici. Quòd ſi contingẽs illa propoſitio reciprocetur, ſtabit ratiocinatio eo modo, quo antea. Sin ambo proloquia indefinita proponantur, aut in parte, nulla erit ratiocinatio: Id quod eadem ratione, iiſdem item extremis confirmatur. Ex iis igitur, quæ expoſuimus, perſpicuum eſt, vbi priuans vniuerſa fuerit & neceſſaria, concluſionem effici: non modò quòd poſsit quippiam non eſſe, imò verò quod non ſit: quòd ſi affirmans ea ſit, nullam concluſionem ſequi. Hoc etiam conſtat, vbi in neceſſariis & abſolutis eadẽ ſeruetur finium diſpoſitio, eodem modo fieri, & non fieri ratiocinationem. Eſt & hoc manifeſtum, omnes eas ratiocinationes imperfectas quidem eſſe, perfici autem & abſolui in figuris iis, quas commemorauimus.

De ratiocinationibus, quæ ex ambobus contingentibus in tertia figura ſtruuntur. Cap. XVI.

AT verò in tertia figura efficietur concluſio, ſeu am-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bo pronunciata accidentia sint, seu alterum tantum. Sanè cùm ambo accidere significauerint, complexio quoque accidens erit. Idem fiet, si alterum accidere, alterum esse quid dixerit. Quòd si alterum necessarium fuerit, vbi affirmauerit illud quidem, complexio consequetur, neque necessaria, neque absoluta. At quum necessarium illud fuerit priuans, colligetur quidpiam non esse, vt in superioribus fieri diximus. Est autẽ in his contingens illud intelligendum eodem modo, quo in complexione. Sint igitur ambo contingentia primum, vt & a & b ipsi c omni accidant. Iam cum affirmans in parte retro commeet, b autem omni c accidat, & c quoque cuidam b acciderit: Ita si a omni c accidat, c verò alicui b, necesse est profectò, ipsum a alicui b accidere. Nam ita struitur prima figura. Quòd si a nulli c accidat, b verò in toto c inesse possit, necesse est, vt a in aliquo b possit non esse: quippe cum iterum fiat prima figura per reciprocationem. Quòd si ambo priuantia proponantur, ex rebus sanè concessis nihil efficietur necessario. Quòd si retro commeent pronunciata, efficietur conclusio, eo modo, quo antea. Si enim & a & b possint non esse in c, ex reciprocatione rursus fiet prima figura. Vbi verò finium alter in toto fuerit, alter in parte, vbi eadem fuerit eorum dispositio, quę in absolutis, eodem quoque modo erit, vel non erit ratiocinatio. Faciamus enim, vt a omni c accidat, b verò alicui c, profectò si inuertatur ea propositio, quæ est in parte, iterum efficietur prima figura. Nam si a in toto c inesse potest, c verò in aliquo b, a sanè in aliquo b inesse potest. Eadem est ratio, si ipsi c adiiciatur vniuersalis nota. Item vbi a c priuãs fuerit, b c affirmans: ex inuersione enim rursus fiet prima

figura. At vbi ambæ enunciationes negant, altera in toto, altera in parte, ex iis eo modo sumptis nulla efficietur complexio: quòd si reciprocentur illæ, efficietur sanè eo quo antea modo. Quòd si ambę indefinitè sumantur, aut in parte nullus erit syllogismus: quippe cùm necesse sit, a in b & toto & nullo reperiri. Extrema consentanea sunt hæc, animans, homo, album. Dissidentia verò, equus, homo, album, in quibus ipsum album medium est.

Coniunctio accidentis & absoluti in tertia figura. Cap. XVII.

VBI autem effatum alterum quid esse dixerit, alterum quid accidere, colligetur quidpiam accidere, esse non item. Constabit autem ratiocinatio in eadem extremorum dispositione, qua prius. Faciamus enim primum, vt affirment illa, vt a sit in toto c, b verò toti c accidat: retro commeante ipso b c, prima figura efficitur, colligetúrque a in aliquo b posse inesse: hoc enim diximus, vbi in prima figura pronunciatum alterum significet quid accidere, complexionem effici accidentem. Hoc idem fiet, vbi ipsum b c dixerit esse, a c verò accidere: item vbi a c neget, b c affirmet, & vtrumuis esse significet, vtroque modo contingens erit complexio. Fit enim iterum prima figura, in qua si pronunciatum alterum sit contingens, conclusionem quoque contingentem fore docuimus. Quòd si minori extremo iungatur negatio contingens, vel ambo pronunciata negẽt, in positis pronunciatis nulla est ratiocinatio: erit autem, si hæc reciprocentur, quemadmodum sit in superioribus. Vbi verò pronunciatorum alterum in toto sit, alterum in parte, affirméntque ambo, vel certè quòd in toto est, neget: quod autem in parte af-

Universidad de Deusto
Biblioteca

firmet, idem erit ratiocinationum modus: omnes enim per primam figuram perficiuntur. Vnde perspicuum est, collectum iri, non quidem esse, sed accidere. Si autem affirmet vniuersale proloquium, particulare verò neget, confirmatio ducetur ab absurdo, vt si b sit in toto c, a verò alicui possit non inesse, necessario efficitur, vt a in aliquo b possit non esse. Nam si a in toto b necessario reperiatur, est iam concessum ipsum b in toto c inesse: ita ipsum a in toto c necessario erit. Id enim antea probauimus. At pro certo habebatur, in aliquo posse non esse. Vbi verò ambæ indefinitæ, aut in parte sumuntur propositiones, nulla erit conclusio. Cuius rei eadem est, quæ in vniuersalibus fuit probatio, ac per eos ipsos fines.

Connexio necessarij ac contingentis in tertia figura. Cap. XVIII.

QVANDO verò pronunciatum alterum necessarium est, alterum contingens, & affirmant ambo, conclusio perpetuò contingens erit. Vbi autem alterum ait, alterum negat, si aiens sit necessarium, colligetur posse nõ esse: sin negans id fuerit, concludetur tum posse non esse, tum non esse, necessario non esse, nequaquam, vt nec in aliis figuris. Faciamus primum, vt ambo extrema affirment, vt a in toto c necessario insit, b verò in toto c esse possit: tum quia a in toto c necessario inest, c verò alicui b accidit, a quoque alicui b accidet, non inerit: eo enim modo in prima figura colligebatur. Eadem erit probandi via, si illud b c sit necessarium, a c contingens. Rursus alterum aiat, neget alterum, sitque aiens necessarium, vt a in nullo c esse possit, b verò in toto c necessario insit: iterum sanè fiet in prima figura.

Conclusio autem contingens erit, non absoluta, quippe cùm pronunciatum priuans dicat accidere. Ex quo perspicuum est conclusionem fore contingentem: cùm enim eo modo digestæ essent propositiones in prima figura, sequebatur contingens complexio. Quòd si priuans sit necessaria, complexione colligetur, posse in aliquo non esse, item & non esse. Ponamus enim, a in c non esse ex necessitate, in eodem autem toto ipsum b posse esse, si affirmatio illa b c commutetur, fiet prima figura, in qua priuans propositio sit necessaria, ex qua dispositione diximus effici, vt a in quodam c possit non esse, & non sit. Necesse est igitur, a in aliquo b non esse. Cùm autem negatio minori extremo iuncta sit, eáque contingens, ratiocinatio erit, si pronunciatum illud permutetur, vt & antea fiebat: sin necessaria sit, nulla erit conclusio, quippe cùm alterum in altero toto sit necessario, in nullo item esse possit. Alterum in altero toto est, vt in his somno, equo, homine dormiẽte. In nullo verò, vt in his, somno, equo, homine vigilãte. Eadem ratione si extremum alterum in toto medio sit, alterum in parte tantum, aiántque ambo, efficietur, alterum alteri accidere, illi inesse non item. colligetur item contingens conclusio, si negetur vnum, affirmetur alterum, & hoc sit necessarium: nam si quod negatur, necessarium sit, colligetur quidpiam non esse. Est enim eadem probandi ratio, seu in toto sint extrema, seu non sint, cùm in prima figura instaurẽtur syllogismi. In his igitur vt in illis, euenire est necesse. Quando verò negatio in toto minori extremo iuncta fuerit, eáq; contingẽs, ratiocinatio per reciprocationẽ efficietur: sin necessaria ea fuerit, nulla erit conclusio: id quod eadem via, iisdem item extremis confir-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mabitur, ac in vniuersalibus. Hinc igitur planè intelligi potest, quando, quóque modo, in hac quoque figura futura sit ratiocinatio, quando accidere quid, quãdo item quidpiam esse colligetur. Manifestum est etiam omnes syllogismos imperfectos quidem esse, instaurari autem eos ac perfici in prima figura.

Quòd omnis ratiocinatio ad illas tres figuras referatur, extra quas nulla planè reperiatur. Cap. XIX.

EX iis quæ hucusque exposuimus, constat, qui in his figuris fiunt syllogismi, per eos vniuersales perfici, qui in prima figura struuntur, ad eósque referri: vbi verò ostenderimus ratiocinationem omnem in aliqua earum figurarum strui, perspicuum erit eandem esse omnium syllogismorum rationem. Necesse est igitur demonstrationem omnem ac ratiocinationem efficere, vt quidpiam sit, vel non sit: idque aut in toto aut in parte, & recta probatione, vel ex fictione. Huius autem fictæ probationis pars ea est, quæ fit ab absurdo. Primum igitur de ratiocinatione ea recta probante disseramus, in qua si res semel est probata, in reliquis facilè perspicietur, in ea, inquam, quæ est per incommodum, & omnibus quæ sunt ex hypothesi. Si igitur colligendum sit, ipsum a in illo b esse, vel non esse, necesse est, vt aliquid de aliquo confessum sit præsumptum. Quòd si sumatur a de b dici, in argumentum sumetur quæstio proposita initio: si autem ipsum a de c dici sumatur, c verò de nullo alio, nec de alio aliud, nec de a quicquam aliud, nulla erit ratiocinatio, quippe cùm nihil efficiatur necessario ex eo, quòd vnum de vno sit sumptum: est igitur pronunciatum

alterum assumendum. Itaque si a in alio dici sumatur, aut aliud in ipso a, aut aliquid aliud in ipso c, nihil vetat ratiocinationem eo modo strui. Conclusio autem ex iis ita sumptis, nihil pertinebit ad ipsum b, ne si ipsum c in alio, hoc item in alio, rursus hoc aliud in alio, vt nũquam quicquam cum b coniungatur, ne tum quidem colligetur ipsum b in a: cùm à nobis hoc antea dictum sit, nunquam quicquam de alio ratiocinatione collectum iri, nisi medium quoddam sumptum sit, quod ad vtrunque illorum recta quadam dicendi lege se habeat. Nam cum omnis in vniuersum ratiocinatio ex propositionibus constet, profecto quæ ad quidda certum pertinet, ex iis conficitur propositionibus, quæ ad illud affectæ sunt: & quæ hoc in illo cõcludit, ex iis struitur, quæ hoc cum illo coniungant: fieri autẽ nequit, vt pronunciatum quoddam sumatur ad concludendum ipsum b, cùm de eo nihil affirmetur aut negetur: nec item ad colligẽdum a in b, si nihil ambobus commune sumatur, sed de vtroque seorsum propria nonnulla affirmentur aut negentur. Vbi igitur hoc de illo ratiocinatione est concludendum, medium quid in iis est sumendum, quod ea quæ dicuntur, copulet ac vinciat. Quando ergo quidpiam ambobus commune sumi oportet, id tribus modis fieri potest. Nam aut a de c, & c de b dicetur, aut c de ambobus, aut ambo de illo, hæ autem sunt figuræ à nobis expositæ: perspicuum est syllogismum omnem in aliqua ex iis figuris necessario strui. Eadem enim est ratio, vbi per plura media ipsi b, coniungetur a: in pluribus enim eadem quæ in paucioribus erit figura. Ex his igitur constat ratiocinationes omnes recta probantes per figuras expositas effici.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd autem in iis, quæ sunt ex hypothesi, eodem modo res habeat, hinc intelligetur. Nam omnes, quæ per incommodum quidpiam efficiunt, falsum quid concludunt: propositum autem ex hypothesi probant, quandoquidẽ ex contrario posito aliquid eueniat, quod fieri nõ possit: verbi causa, concludimus dimetientem nullam cum latere rationem habere, ex eo quòd si aliquam habere posueris, sequetur, imparia paribus esse æqua: Sanè concluditur, numeros impares paribus esse æquos. Ad dimetientem irrationabilem esse ex hypothesi monstratur: nempe quia ex illius contrario quidpiam falsum euenit. Illud enim est, quod dicimus concludere per impossibile, quidpiam ex hypothesi initio proposita concludere, quod fieri nequeat. Cùm igitur in ratiocinationibus iis, quæ ad incommodum deducunt, recta ostendatur, ac concludatur quidpiam falsum, quæstio autem proposita probetur ex hypothesi: & paulò antè docuimus, quæ aliquid recta ostenderet, omnem per aliquam ex tribus illis figuris effici: manifestum est ratiocinationes ex incommodo per eas quoque fieri: nec eas modò, sed & quæ sunt ex hypothesi pari ratione omnes: transsumptum enim omnes quidem concludunt, propositum autem ex consensu ac conuentione probatur, aut ex alia aliqua hypothesi. Quod si ita est, necesse est demonstrationem ac ratiocinationem omnem per tres illas figuras, quas exposuimus, effici. Cùm autem hoc planè probatum sit, manifestum inde est, syllogismum omnem per primam figuram perfici, & quemlibet ad eos referri, qui in ea sunt vniuersales.

Iam verò in omni ratiocinatione necesse est extremum

alterum affirmari, vnum item in toto sumi: quippe cùm sine illo toto nullus planè sit syllogismus: vel certè ad propositum non pertinebit, aut propositam initio quæstionem postulabit. Ponamus sanè, voluptatem ex musica esse honestam. Si quis igitur postulet, voluptatem esse honestam, absque eo quòd dicat omnem, ratiocinatio nulla erit: quòd si quandam honestam esse postulet, eámque aliam, hoc nihil ad rem propositam: sin eam ipsam roget, positã quæstionem sumit. Hoc autẽ clarius cernetur in demonstrationibus mathematicis: verbi gratia, si probandum sit, qui in æquicruro ad basin sunt anguli, inuicem esse æquos. Ducantur ad centrum lineæ a b: iam si pro certo sumat, angulum a c æquum esse angulo b d, non omnino id postulans de semicirculorum angulis. Rursus si assumat angulum c angulo d æquum esse, nec id in omni angulo sectionis sumat, tum si quærat, à totis æqualibus angulis, si æquales tollantur, qui restant æquales esse, propositum is postulabit, nisi sumat, si ab æqualibus æqualia auferantur, reliqua esse æqualia. Hinc igitur perspicuum est, in omni ratiocinatione quidpiam vniuersale esse oportere, conclusionémque vniuersalem ex ambobus finibus in toto probari: eam verò, quæ sit in parte, tum hoc, tum illo modo. Vbi igitur conclusio in toto est, fines quoque in toto sumi necesse est. Vbi verò hi in toto sumuntur, fieri potest, vt conclusio non sit in toto. Planum est autem, in omni ratiocinatione, aut pronunciata ambo complexioni similia esse necessario, vel certè alterum: non modò, inquam, qua aiat, aut neget, quin & qua necessarium sit, vel absolutum, vel accidens. Quod in aliis quoque dicendi rationibus obseruandum

Universidad de Deusto
Biblioteca

est. Constat autem omnino, quando futura sit vel non sit ratiocinatio: quando item perfici possit, quando perfecta sit, & vbicunque ratiocinatio fuerit, fines eo modo necessario esse collocandos, quo antea exposuimus.

Hoc etiam constat, demonstrationem omnem ex tribus finibus modò, non pluribus strui. Nisi fortè per diuersa argumenta complexio eadem colligatur: vt si e complexio per a b, & c d, aut per a b, & a c, & b c probetur. Quid enim causæ est, quominus eiusdem complexionis probandæ plura sint & diuersa argumenta? Vbi autem plura fuerint, plures quoque ratiocinationes erunt, non vna. Vel etiam vbi pronunciatum vtrunque a, inquam, & b syllogismo effectum fuerit, vt sit a per d e, b verò per f g: vel alterum inductione, ratiocinatione alterum confirmetur. Eo quoque modo plures erunt ratiocinationes, cùm complexiones sint plures: nempe tum a, tum b, tum c. Quòd si vna ratiocinatio fiat, non plures, illo quidem modo licebit eandem conclusionem variis argumentis effici: ad c autem per a b, vt plura sint media, fieri nullo modo potest. Ponamus enim conclusionem e, quæ ex a, b, c, d colligatur: profecto necesse est, ex iis quædam ad alia rationem totius habere, alia verò partium. Id enim dudum ostẽdimus, vbi ratiocinatio sit, quædam extrema inter se ita affecta esse oportere: faciamus igitur, vt a ad b ita affectum sit, profecto ex iis complexio quædam sequitur, eáque aut e, aut c, aut d, aut quæpiam diuersa ab iis. Quòd si ipsum e inde concludatur, ex solis a b ratiocinatio constabit. Quòd si c d rationem inter se totius & partis habeant, quidpiam quoque ex his efficietur: nempe vel e, vel alterum ex illis a b, vel etiam

quidpiam diuersum. Quòd si sequatur ipsum e, vel a etiã, vel b, profecto plures fuerint ratiocinationes, aut eandem conclusionem per fines diuersos probari accidet eodem modo, atque antea fiebat. Si verò quidpiam ab iis diuersum sequatur, plures erunt ratiocinationes: eæque à se inuicem discretæ. Quòd si illud c ad d non sit ita affectum, vt ratiocinationem componere possint, frustrà sanè sumpta sint, nisi fortè aut ad inductionẽ, aut ad disceptationem occultandam, aut ob aliquam aliam causam huiuscemodi id fiat. Quòd si ex ipsis a b diuersa quædam sequatur cõclusio, non ipsum e: ex c d verò, aut alterum illorum, aut quidpiam ab illis diuersum, plures sanè ratiocinationes fiant, non tamen ad quæstionem propositam: quippe quum propositum esset ipsum e syllogismo cõcludere. Quòd si ex ipsis c d nulla conclusio efficiatur, frustrà sanè ea sumpta sint, nec conclusione colligetur initio proposita quæstio. Cõstat igitur omnem in vniuersum demonstrationem, omnem item ratiocinationem ex tribus tantum finibus strui.

Quod cum planè intelligatur, perspicuum quoque est, duobus tantum pronunciatis eam constare, non pluribus: quippe quum tres fines duo tantum pronunciata efficiant, nisi quidpiam extrinsecus accedat ad perficiendam ratiocinationem, vt initio à nobis dictum est: vnde luce clarius apparet, in qua ratiocinatione pronunciata ea non sunt paria, ex quibus principalis conclusio efficitur (oportet enim nonnullas ex complexionibus antecedentibus pro enunciatis accipi) eam inquam argumentationem, aut nihil collegisse, aut plura postulasse, quàm quæ ad quæstionem necessaria essent. Itaque si ratiocinationes in potioribus tantum

Universidad de Deusto
Biblioteca

pronunciatis cernantur, ex his paribus omnes ſtruantur, ſinibus verò imparibus. Cùm hi pronunciata vno vincant: complexiones autem dimidia pars pronunciatorum erunt. At vbi probabitur concluſio per ratiocinationes antecedentes, vel per mediâ plura non coniuncta, vt ſi a b per c & d probetur: numerus finium eodem modo vincet numerum pronunciatorum: finis enim ille inſertus aut extra collocabitur, aut medius inſeretur. Quod vtrouis modo fiat, pauciora erunt interualla extremis: pronunciata autem æqualia ſunt interuallis. Nec verò hæc perpetuo paria erunt, illi verò impares, ſed vicibus permutatis, cum pronũciationes pares fuerint, fines erũt impares: vbi verò hi ſint pares, pronunciationes erunt impares: quippe cum adiuncto extremo vno, ſimul accedat pronunciatum vnum, vndecunque extremum illud accedat. Quia igitur pares erãt propoſitiones, fines verò impares, vbi ſit ea acceſſio, neceſſe eſt id permutari: complexiones verò eundem locum, ac rationem non ſeruant ad fines & proloquia. Vbi enim extremum vnum accedit, adiicientur ſimul complexiones vna tantùm pauciores extremis antegreſſis. Finibus enim aliis ſua cuique efficitur concluſio, vltimo tantum non ſit. Vt ſi ipſis a,b,c,adiiciatur ipſum d,continuo accedunt concluſiones duæ: altera quidem ipſi a, altera verò illi b. Quod idem fit & in aliis. Quòd ſi finis ille medius inferatur, eadem erit ratio. Tantum enim ad vnum non concludet. Plures igitur erunt complexiones & extremis & pronunciatis.

Quando verò ex noſtra diſputatione intelligitur, quæ ſunt ea, de quibus ſtruũtur ſyllogiſmi, qualia itẽ in quaque

figura, quótque modis probari poſsint, facile quoque intelligere poſsimus, quænam quæſtiones ad probandum difficiles ſint, quæ item paratæ & faciles. Sunt enim eæ faciles ac expeditæ, quę per plures figuras, modos item ac caſus cõcluduntur: quæ verò in paucioribus probantur, & per caſus non item multos, eæ magis ſunt difficiles & perplexæ. Sane affirmatio vniuerſalis per primam tantum figuram concluditur, ídq; vno tantum modo. Negatio verò per primam & mediã, ac per illam vna tantum ratione, per hanc verò duobus modis. Affirmatio autem, quæ eſt in parte in prima & poſtrema figura cõcluditur: ac in prima vno tantum modo, in poſtrema tribus. Negatio verò in parte in omnibus figuris probatur, præter quàm quòd in prima vnico tantum modo, in media verò duobus, in poſtrema tribus. Vnde plane liquet, vniuerſalem affirmationẽ ægrè admodum aſtrui, euerti autem facile. Eſt autem omnino facilius multò, quæ in toto ſunt quæſtiones euertere, quàm quæ in parte. Nam ſeu in nullo, ſeu in aliquo non inſit, euertuntur: quorum hoc in omnibus figuris efficitur: illud autem in duabus. Eadem eſt ratio priuantium. Nam ſeu in toto ſit, ſeu in aliquo, tollitur quæſtio propoſita: id autem in duabus figuris fieri poſſe diximus. In iis autem, quæ in parte ſunt quæſtiones, vnico modo fit refutatio: nempe ſi aut in toto, aut in nullo rem eſſe probes. Ad confirmandum autem magis ſunt expeditæ quæſtiones in parte, quippe cum & in pluribus figuris, & per plures modos concludantur. Et vt ſemel finiam, neminem ignorare oportet, quæ ſunt in toto quæſtiones, per eas, quæ ſunt in parte, has verò per illas vicißim refelli. In cõfirmatione autẽ vniuerſales queſtiones

Universidad de Deusto
Biblioteca

per particulares aſtrui minimè poſſunt: hæ verò per illas maximé. Illud etiam conſtat, refutandi negotium facilius eſſe multò, quàm confirmandi. Ex iis igitur, quæ expoſuimus, perſpicuum eſt, qua via ſtruatur omnis ratiocinatio, quot extremis ac pronunciatis ea conſtet, quámque hæc rationem inter ſe habeant, quæ item quæſtiones in quibus figuris concludantur, quæ item in pluribus, quæque in paucioribus probentur.

De copia pronunciatorum paranda, pars altera. Cap. XX.

IAM verò exponendum nobis eſt hoc loco, quo pacto ratiocinationum copia nobis ſuppetit ad quæſtionem, quáq; via ac ratione initia in vnaquaque ſumamus. Neq; enim ſatis eſt, ſyllogiſmorum ſtruendi rationem noſſe, niſi eorum componẽdorum facultatem habeamus. Rerum igitur quædam tales ſunt, quæ in nullo alio verè & in toto dicantur, vt Cleon, & Callias, & quicquid ſingulare eſt, & ſub ſenſum cadit. In iis verò aliæ dicũtur: eorum enim vterque, & homo eſt, & animans: aliæ verò de aliis quidem dicuntur, aliæ verò priores de his non item. Nonnullæ de aliis dicuntur, & de iis aliæ, vt homo de Callia dicitur, de homine animans. Conſtat igitur res quaſdam eſſe, quæ de nullo alio ſuapte natura dicantur: quæ enim ſub ſenſum cadunt, omnia fermè talia ſunt, vt in nullo dicantur, niſi fortuito: dicimus enim nonnunquam hoc album, eſſe Socratem, illud quod accedit, eſſe Calliam. Quod autẽ ſurſum verſus procedendo aliquando ſit ſtatus, alio loco iterum dicemus ac confirmabimus, id hoc loco quaſi conceſſum ponamus. In his igitur concludi non poteſt aliud dici, niſi fortè quorundam opinione id fiat, quin ea ipſa in aliis dicẽtur. Nec item ſingularia in aliis, ſed alia in illis dicuntur. Quæ autem in iis media ſunt, vtrãque rationem admittere poſſunt. Nam & ipſa de aliis, & alia de ipſis dicẽtur: ac omnis fermè diſputatio ac commentatio de iis potiſſimum inſtituitur: in iis autem omnibus propoſitiones hoc modo ſumendæ ſunt: principio proponendum eſt, de quo agitur, eius ſinitionem, ac omnes rei proprietates: tum rei conſequẽtia, & antecedentia, ac repugnantia ea, quæ in re eſſe nullo modo poſſunt: nec enim ea ſunt ſumenda, in quibus res eſſe nequit, cum retro commeet negatio: in conſequentibus diſtinctione eſt vtendum, quæ ſint, quæ in rei eſſentia ſint poſita, quæ verò illius proprietates, quæ item vt accidentia dicantur, in iiſque quænam opinione ſint in re, quę re vera. Nam quò maior fuerit eorum omnium vis ac copia, eò expeditius propoſitum concludemus: quò autem veriora fuerint, melius rem demonſtrabimus. Sunt autem ea deligenda, non quæ rem aliquam, ſed quæ totam cõſequantur: verbi cauſa, non ſunt ſumenda quæ homini alicui, ſed quæ omni ſint conſequentia. Conſtat enim ratiocinatio vniuerſalibus pronunciatis: vbi autem ſumitur indefinitũ effatum, ambiguum eſt, vniuerſale ſit nécne: cum definitum eſt, facile intelligitur. Eodem modo ſumenda ſunt antecedentia ea, quæ omnino res ipſa conſequatur, idque ob eam ipſam cauſam. Nec verò ſumendum eſt, conſequens totum ſequi, nempe ad hominem omne animans, aut ad muſicam omnem ſcientiam: ſed ſequi tantùm, quemadmodum etiam proponimus illud ipſum. Illud enim præterquam quòd inutile eſt, fieri ſanè nullo pacto poteſt: verbi cauſa, vt omnis homo, ſit omne

Universidad de Deusto
Biblioteca

animans, aut iustitia omne bonum: antecedenti verò illi quidē iungi solet illud omne. Cum autem aliquo contineatur propositum, cuius consequentia sunt sumenda, tum non sunt ea deligenda, quæ totum sequantur, vel non sequantur, quippe cum in illis iam sumpta sint. Quæ enim animās consequuntur, ea quoque omnia hominem sequuntur: quæ verò in illo non insunt, ne in hoc quidem reperiuntur. At proprietates vniuscuiusque rei sumi debent: quippe cum quædam sunt speciei peculiares non communes generi: in formis enim diuersis necesse est quasdam proprietates reperiri. Nec verò illud vniuersale in iis requiredum est, quæ antecedunt id quod continetur, vt se habent ad animans hominis antecedentia. Nam si animans hominem consequitur, illa quoque consequatur necesse est. Hæc autem ad hominis ipsius delectum propriè pertinent: sumi quoque debent, quæ plurimum consequuntur vel antecedunt. Nā ad quæstiones eas, quæ plurimum eueniunt, ratiocinationes struuntur ex pronunciatis, aut omnibus, aut nonnullis, quæ plurimum ita sint: quippe cum complexio rei cuiusuis suorum initiorum similitudinem quādam referat. Nec verò ea deligenda sunt, quæ aliquid omnino cōsequantur, vt ex quibus ratiocinatio componi nequeat, cuius rei causa in progressu aperietur.

Ei igitur, qui aliquid de aliquo toto confirmare velit, in ea inspiciendum est, quę illi subiiciūtur, quod sit astruendum, de quibus illud dicatur. Item in consequentia omnia eius, de quo id dici debeat. Nam si in iis vnum & idem reperiatur, necesse est alterum in altero esse. Si verò sit propositum non in toto, sed in aliquo tantum esse, sumenda sunt

vtriusque antecedentia. Si enim in iis aliquid vnum sit, necesse est alterum in altero esse: quando verò concludendum erit, quippiam in alio nullo esse, tum ratio habenda est consequentium eius, in quo aliud esse probandum est: expendenda sunt & repugnantia, quæ inesse nequeunt ei, quod probandum est non inesse. Aut verò contra, subiecti repugnantia, & attributi consequētia accipienda erunt. Nam si hæc quæcunque illa sint, eadem reperiantur, alterum in altero nullo esse poterit: ita enim fit ratiocinatio, modò in prima figura, modò in media. Quòd si in aliquo aliud non esse concludendum sit, eius antecedentia accipienda sunt, cui inesse oporteat: & ea repugnantia, quæ ei inesse nequeant, eius quod in altero non esse probandum est. Nam si ex iis aliquid vnum & idem reperiatur, necesse est, vt alterum in altero aliquo non reperiatur: verùm quæ à nobis dicuntur, singula hoc modo forsan magis erunt perspicua. Cōstituamus enim consequentia ipsius a in b, eius verò antecedentia in c, repugnantia verò, & quæ illi inesse nequeant, in d: rursum in f intelligantur ea, quæ ipsi e insunt: antecedentia verò, & quæ ipsum consequitur in g: ea autem quæ ipsi inesse nequeant, in h. Sanè si quoddam c cum aliquo f conueniat & idem sit, necesse est a in toto e esse: ipsum enim f in toto e inest, a verò in toto c: ita fit, vt a sit in toto e. Quòd si c & g idem sint, necesse est a in aliquo e reperiri: quippe cum a consequatur c totum: e verò ipsum g quoque sequatur omnino. Quòd si fortè f & d conueniant, in nullo e inerit a, idque per prosyllogismum. Cum enim negatio reciprocetur, & f & d idem sint, in nullo f erit a: e verò in toto f inest. Rursus si b & h concurrant, in nullo

Universidad de Deusto
Biblioteca

e ipſum a inerit: nam b in toto a ineſt, in e verò nullo: cum ipſum b cum h idem ſit, & h in nullo e ineſſe diximus. Si verò d & g in idem redeant, a in aliquo e non erit. Nam in ipſo g non erit a: quandoquidem ne in d quidem ineſt: g verò ſub e continetur, ita ipſum a in aliquo e nonerit. Quòd ſi g & b eadem ſint, inuerſa erit concluſio. Nam g in toto a erit, quippe cum b ſit in toto a: e verò in toto b, cum idem ſit atque g: hinc non efficitur neceſſario, vt a ſit in toto e: at in aliquo eſſe eſt neceſſe, quia reciprocatur affirmatio in toto in eam, quæ ſit ex parte. Conſtat igitur in vtraque cuiuſuis quæſtionis parte, ea eſſe ſpectanda, quæ diximus, cum ex his ſtruantur ratiocinationes omnes. Ac in conſequentibus quidem, aut cuiuſuis rei antecedentibus inueſtigandis, priorum ac communiorum ratio eſt habenda potiſſimum: verbi cauſa, in ipſo e potius quærenda ſunt l f, quàm f tantum: in a etiam ſunt prius ſumenda l c, quàm c tantum. Nam ſi a in c f reperitur, tum in f, tum in e ineſt. Quòd ſi illa non ſequatur, fieri poteſt, vt ipſi f ſit conſequens. Eadem eſt ratio habenda in antecedentibus illius. Nam ſi communioribus ſit conſequens, a quoque ſequetur, quæ illis continentur: quòd ſi illa non ſequatur, hæc tamen ſequi poſſit. Apertum eſt autem ac perſpicuum in tribus extremis, ac pronunciatis duobus rationem illam eſſe poſitam, omnes item concluſiones in tribus figuris ſuperioribus effici: tum enim probamus ipſum a in toto e reperiri: cum c & f eadem ſint, ex his autem medium efficitur: extrema autẽ ſumpta ſunt a e, ita fit prima figura: illud autem in ipſo aliquo oſtenditur, cum c & g pro eodem ſumuntur, quo modo efficitur figura poſtrema:

ipſum enim g pro medio habetur, in nullo verò eſſe concluditur, cum d & f eadem ſint: at tum & prima, & media figura efficitur: prima quidem, quia a in nullo f ineſt, quandoquidem retrocedit negatio: f autem in toto e ineſt. Media verò efficitur, quia d in nullo a reperitur: in e verò toto ineſt. Colligitur autẽ in aliquo non eſſe, cum d & g eadem ſint, quo modo poſtrema figura ſtruitur. Nam a in nullo g ineſt, e verò in eo toto eſt. Hinc igitur luce clarius apparet omnem ratiocinationem in figuris illis ſtrui, quas expoſuimus, nec in delectu ſumenda eſſe vtriuſque conſequentia, vt ex quibus nulla ſtruatur ratiocinatio: ex conſequentibus enim nulla planè fuit confirmatio: nec item quidpiam negare licet ex vtriuſque conſequentibus. Nam ad hoc efficiendum oportet aliquid in vno eſſe, in alio non item. Hoc autem per ſe eſt manifeſtum, alias omnes rationes, ac vias delectus habendi ad ſtruendum ſyllogiſmum, eſſe planè inutiles: nempe ſi conueniant vtriuſque conſequẽtia, aut antecedẽtia ipſius a, & repugnãtia, quæ ipſi e ineſſe nequeũt, vel quæ neutri ineſſe poſſunt: ex iis enim nulla eſt ratiocinatio. Nam ſi conſequentia eodem conueniant, vt b, & f, efficitur media figura ex ambobus pronunciatis affirmantibus: ſi verò eadem ſint antecedentia ipſius a, & quæ in e eſſe non poſſunt, vt c, & h, fit prima figura ex poſteriore pronunciato priuante: quòd ſi eadem ſumantur, quæ neutri ineſſe queant, vt d & h, priuantia ſunt ambo pronunciata in prima aut media figura, quo modo nulla efficitur concluſio. Quòd autẽ certa quædã eadem ſumi oporteat, non alia aut aduerſa ea, quæ hac arte cõtinentur, hinc erit apertum: primum, quòd cura ac cogitatio tota medij inueſtigandi

Universidad de Deusto
Biblioteca

causa ſuſcipitur, medium autem vnum eſt ſumendum, & idem non varium: deinde aduerſa omnia ac repugnantia, quæ eidem ineſſe nequeãt, ex quibus forte ſyllogiſmus ſtrui poſſit, omnia ad ſuperiores modos referentur, vt ſi b & f ſint cõtraria, aut quę in eodem eſſe non poſſint. Nam ſi hæc ita ſumantur, concludetur a in nullo e eſſe, quod ex iis ſumptionibus non efficitur, ſed ex ratione ſuperiori: cùm enim b ſit in toto a, & in nullo e, neceſſe eſt vt b cum aliquo h conueniat: præterea ſi b & g in eodem eſſe non poſſunt, concluditur a in quodam e non eſſe: nam eo modo fiet media figura. Nam b in toto a inerit, & in nullo g: ita g cõueniet cum aliquo d: nihil enim refert, an b & g eidem repugnent, & ineſſe nequeant, an g cum quodam d ſit idem. Nam in d cõprehenſa ſunt omnia, quæ repugnant ipſi a: liquet itaque ex obſeruatione huiuſmodi, nullam effici ratiocinationem. Quòd ſi b & f ſint aduerſa, profectò b cum aliquo h conuenit: atque ita ex iis efficitur concluſio. Profecto qui res eo modo obſeruant, iis accidit, vt viam quandam ac rationem aliam inueſtigent ab ea, quæ neceſſaria ſit: idque quia non intelligunt b & h eadem eſſe.

VT autem ſit in ratiocinationibus iis, quæ inſtitutum probant, eodem planè modo & in iis, quæ ad incommodum ducunt. Sunt enim hæ ex conſequentibus & antecedentibus amborum, eademque in ambabus adhibenda eſt obſeruatio. Nam quod probando concluditur, ab abſurdo quoque colligi poteſt, idq; per eos ipſos fines. Quod item ab abſurdo colligitur, id etiam probatione colligitur: verbi cauſa, nullum e eſſe a, ita probatur: faciamus quoddam e eſſe a, tum quia omne a eſt b, quoddã item e eſt a: ſanè aliquod

e eſſe b neceſſe eſt: at confeſſum erat nullum planè eſſe. Rurſus ita colligetur in aliquo eſſe: nam ſi a eſt in nullo e, e verò in toto g, ipſum a in nullo g reperietur, cùm antea in eo toto fuerit. Hoc idem fit in aliis quæſtionum generibus: ſemper enim & in quouis concluditur propoſitum ab incommodo per vtriuſque antecedentia & conſequentia. In quauis etiam quæſtione eadem eſt ſequenda ratio, ſeu propoſitum concludere velis, ſeu aduerſarium ad incommodum deducere: quippe cùm ex iiſdem ſint extremis ambo modi concludendi: vt ſi cõcluſum ſit in nullo e eſſe a, colligetur ipſum b in aliquo e ineſſe, quod fieri nequit. Si ſumatur ipſum b in e quidẽ nullo, in a verò toto ineſſe, perſpicuum eſt ipſum a in nullo e fore. Rurſus ſi rectà concluſum ſit, ipſum a in nullo e ineſſe, hoc ipſum ex incommodo monſtrabitur, ſi faciamus in aliquo eſſe. Quod eodem modo fit in aliis quæſtionibus: in quauis enim extremum quoddam commune ſumendum eſt aliud ab iis, quæ ſubiecta ſunt, in quo falſum colligetur: atque ita inuerſo eo pronunciato, altero autem eodem manente, per ea ipſa extrema efficietur ratiocinatio probans. Hæc enim ab ea differt, quæ eſt ad incommodum, quòd in hac pronunciatum alterum falſum accipitur, in illa ambo re vera ponuntur. Hæc autem in progreſſu magis explicabuntur, vbi de incommodo diſſeremus. Id tãtum in præſentia perſpicuũ erit, ad illa præcepta aduertẽdum eſſe, ſeu recta cõcludere velis, ſeu ad incommodum deducere. In aliis quoq; ratiocinationibus, quæ ſunt ex hypotheſi, cuiuſmodi ſunt, quæ ex trãſſumpto fiũt, & quæ ex qualitate ducuntur, ad ea quoque aduertendũ eſt, quæ ſubiecta ſunt non in quæſtione propoſita, ſed in tranſlatitia. Eſt autẽ eadem

Universidad de Deusto
Biblioteca

planè animaduersionis ratio: intelligendum verò nobis est, ac diuisione explicandum, quot sint modi ratiocinationum ex hypothesi. Hac igitur ratione vnaquæque quæstio concluditur: nõnulla tamen alia quoque via concludi possunt, vt vniuersales ex particularium inspectione, ídque per hypothesim. Nam si c & g eadem sint, & sumatur ipsum e in solo g reperiri: ipsum a in toto e reperietur. Quòd si rursus d & g eadem sint, e verò in g solo dicatur, concludetur a in nullo e inesse. Constat itaque eam esse animaduersionem adhibendam. Eadem est in necessariis & contingentibus ratio: est enim in iis eadem obseruatio: & in contingenti ratiocinatiõ erit per eadem extrema, ac eodem ordine posita, atque in absolutis. Contingentis autem nomine ea quoque intelligẽda sunt, quæ cùm nõ sint, esse tamen possunt: ostendimus enim contingens per ea quoque concludi. Eadẽ quoque est ratio in aliis dicendi modis.

EX iis, quæ adhuc exposuimus, id cõstat, non modò hac via ratiocinationes omnes strui posse, sed & alia nullo pacto posse. Cùm enim antea probatum sit, ratiocinationes omnes in figuris antea expositis strui, illæ verò ex aliis ac consequentibus & antecedentibus rei cuiusuis componi nequeunt, quippe cùm ex iis pronunciata fiunt, & medium sumatur, profecto nulla ratiocinatio ex aliis potest effici. Omnium igitur quæstionum concludendarum, tum quæ in Philosophia sunt, tum quæ in quauis arte ac disciplina tractantur, vna est & eadem via & ratio: in re enim quauis cogẽda sunt simul, quæ in ea insunt, & in quibus ipsa inest, earúmque maximam copiam parare, atque ita illa in tribus extremis contemplari, si euertas, hoc modo: sin cõfirmes,

illo: ídque si ad veritatẽ agas, in veris pronunciatis, & quæ re ipsa ita sint: sin de dialectica ratiocinatione cogites, in probabilibus & verisimilibus. Ac ratiocinationum initia in totum exposuimus, tum quomodo inter se affecta esse debeant, tum quæ sit eorum conquirendorum ratio, ne præcepta omnia, quæ exposuimus, in singulis inspiciamus, néve in confirmando & refutãdo eadem sequamur: in toto item ac in parte astruendis, aut in iis euertendis: sed pauca quædam, ac certa nobis sint ad obseruandum proposita. In singulis autem rebus sic sunt deligenda principia, vt aut ipsius rei quæ proposita sit, principia quæras, vt boni aut scientiæ principia. Sunt autem propria cuique arti permulta: vnde & initia illa in quaque re afferre, hominis est in ea maxime versati & periti: verbi causa, ex peritia, quæ in rebus est astrologicis, astrologiæ petita sunt principia: quippe vbi astrorum ratio longa obseruatione comperta est, tum inuentæ sunt, & institutæ de astrologia demonstrationes: id quod in cæteris tum artibus, tum scientiis eodem modo habet, quæcunque sunt illæ tandem. Vbi igitur inuenta fuerint, quæ in vnaquaque re insunt, nostrum tum erit, demonstrationes continuo ex iis edere. Nam si in inuestiganda rei natura nihil sit prætermissum, quod illi reuera & planè insit, licebit sanè rerum omnium, quæ ostendi possint, demonstrationem instituere & adferre. Explicare etiam facile erit, si quid ita sit natura comparatum, vt demonstrari nequeat. Quo igitur pacto pronunciata deligenda sint ad opus, in totum fermè exposuimus, de qua ratione diligentius ac subtilius in commentario de arte dialectica disseruimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Huius autem viæ ac rationis particulam quandam esse eam, quæ per genera fit, diuisionem, facile intelligi potest, cùm diuisio sit, quasi imbecilla quædam ratiocinatio: postulat enim id quod probare oportuit: semper autem quidpiam superius concludit: id quod ignorarunt, quicunque ea sunt vsi, atque inde rei naturam probare conati sunt: quasi verò natura rei ac essentia demonstratione concludi possit: ita nec intellexerunt, quid diuisione concludi possit, nec hoc item eo, quo diximus, modo concludi potuisse. Ac cum demonstratione concludẽdum est, quidpiam esse, medium id, quo struenda est ratiocinatio, semper sumi oportet minus ac angustius priori extremo, non de eo toto dici. At contrà fert diuisio: sumit enim vniuersum medium. Nam ponamus pro a, animans, pro b, mortale, in c verò immortale, homo verò, cuius definitio sumi debet, loco ipsius d locetur: sanè sumit, qui diuidit, omne animans mortale esse, aut immortale, perinde ac si dicas omne a aut esse b, aut c: tum ponit hominem esse animans: sumit igitur, ipsum a in d inesse: concluditur itaque omne d, aut esse b, aut c, atque ita hominem necessario mortalem esse, vel immortalem. At animans esse mortale solum, non efficitur necessario, sed postulatur, cùm tamen concludendum id fuisset. Rursus si quis constituat, a esse animans mortale, b verò pedestre, loco ipsius c, expes, in d verò hominem intelligat: eodem pacto sumit a, aut in b esse, aut in e: nam omne animal mortale, aut pedestre est, aut expes: a item in d esse: sumpsit enim hominem animal esse mortale: ita necessario efficitur, vt homo sit animal pedestre, vel expes: non autem vt sit pedestre: sed hoc sumit, cùm id rursus illa argumentatione concludendum esset. Ita in omni diuisione hoc modo accidit, medium vniuersale sumi. Extrema verò, id de quo sit concludendum, & differentia: demum nihil planè afferunt, quo efficiãt necessaria ac doceant, quidnam homo sit, vel aliud quiduis, de quo agatur. Hæc enim illis vna ratio est pro omnibus, nec interim quæ huius probationis vis esse possit, suspicantur. Perspicuum est autem, nihil hac via nec in accidentibus, aut proprietatibus, aut genere euerti posse, aut concludi. Denique in quibus omnibus quæstio est, itáne an secus res habeat: cuiusmodi hoc est, sitne dimetiens rationalis, an irrationalis. Nã si sumat qui diuidit, lineam omnem rationalem esse, aut irrationalem, ac dimetientem esse lineam, inde efficitur dimetientem rationalem esse, aut irrationalem. Quòd si sumat, eam esse irrationalem, idipsum ponit, quod cõcludi oportuit, atque ita propositum probari nequit: cùm enim hæc sit diuisionis ratio, & per eam probari non possit, aut rationale, aut irrationale (sit loco a, linea: in b verò, rationale aut irrationale, in c dimetiens) constat non ad omnem modò disputationem, non conferre illam inuestigandi rationem, sed ne ad eam quidem, cui maxime accommodata videretur. Est igitur ex iis, quæ adhuc exposuimus, dilucidum, quibus ex rebus, quáque ratione ac modo demonstrationes componantur, quæ item sint in quouis genere quæstionis obseruanda.

De ratiocinationum resolutione, pars tertia. Cap. XXI.

DICENDVM autẽ deinceps fuerit, quomodo ratiocinationes referamus ad figuras eas, quas antea exposuimus. Nam hoc vnum ex proposita disputatione restat: tum

Universidad de Deusto
Biblioteca

demum enim ad finem perductum erit propositum, cùm & syllogismorum structuram intellexerimus, & eorum inueniendi facultatem habuerimus, & structos iam & compositos in figura superiores resoluendi. In quo hoc etiam consequemur, vt ex iis quæ postea explicabuntur, confirmentur quæ antea exposuimus, eorúmque clarior sit & apertior veritas: quippe cum vera omnia necessario cõsentiant. At principio enitendum est, vt duo pronũciata ratiocinationis secernas, quandoquidem facilior est diuisio illa, quæ in maiores partes fit, quàm quæ in minutiores, tota autem suis partibus sunt maiora. Tum animaduertendum, vtrum in toto sit, vtrum in parte. Quòd si ambo sumpta non sint, & expressa, alterum sumẽdum est, & supponẽdum. Nam & qui scribunt, & qui disserunt, vbi pronunciatum vniuersale proposuerint, quod est in eo comprehẽsum, omittũt, aut hæc quidem ponunt, ea autem prætermittunt, ex quibus hæc concluduntur, quippe quæ frustrà postularentur. Est autẽ diligenter hoc obseruandum, sitne sumptum quidpiam superuacaneum, an prætermissum quicquam, quod necessarium esset: ac hoc adiungendum est, illud abiiciendum, quousque ad duo tãdem pronunciata peruentum sit: nisi enim hæc ita fiant, resolui ac reduci non possunt ratiocinationes rogatæ. Ac in nonnullis statim perspici potest, si quid desit: in aliis res est obscurior: ratiocinari enim videntur, quia ex pronunciatis semel positis ac cõcessis quidpiam efficitur necessario: verbi causa, si sumptum sit, nisi essentia aliqua tollatur, essentiam non tolli: quòd si partes tollantur, illud quoque perire, quod illis constat. Nam si semel ea sint posita, necessario inde efficitur partem essentiæ, essentiam

esse: ex pronunciatis tamen assumptis id non est ratiocinatione conclusum: imò pronunciata desunt, quibus id efficiatur. Rursum, si vbi homo sit, necesse est animans esse: quando verò animans sit, essentiam esse, necessario quidem efficitur, si homo sit, essentiam quoque esse: necdum tamen ratiocinatione id effectum est, quippe cum non eo modo collocata sint pronunciata, quo præcepimus. In his autem ideo decipimur, quia quemadmodum syllogismus argumentatio est necessaria, ita hic ex pronunciatis concessis efficitur aliquid necessario: at argumentatio necessaria in pluribus dicitur, quàm syllogismus, quippe cum ratiocinatio omnis necessaria est, non quicquid necessario concludit, ratiocinatio est. Itaque non si quid ex pronunciatis propositis necessario efficitur, continuo est enitendum, vt ad suam figuram referatur ea argumentatio, sed sumenda sunt primùm duo pronunciata, atque ita in sua extrema dissoluenda, ac pro medio id habẽdum, quod in vtroque pronunciato sumitur. Nam in quauis figura medium in vtroque pronunciato reperiri est necesse: vbi igitur de alio dicatur medium, & aliud de eo, aut de alio illud quidem enũcietur, de eo autem negetur aliud, tum prima erit figura: si de alio illud dicatur, & negetur de alio, media erit figura: sin de illo alia dicantur, seu vnum negetur, affirmetur alterum, postrema erit: ita enim medium disponi docuimus in singulis figuris. Eadem autem erit ratio, etiam si pronũciata vniuersa non sint. Est enim tum eadem medij collocandi ratio. Hinc igitur perspicuum est, argumentationem eam syllogismum non esse, in qua res eadem sæpius dicta non sit: neque enim in ea medium aliquod sumptum est. At verò quãdo iam intel-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ligimus quænam quæstio in quaque figura concludatur, in qua vniuersalis colligatur, qua item particularis, cõstat non esse omnium figurarum rationem semper habendam, sed eius, quæ cuique quæstioni accommodata erit: in iis autem quæstionibus, quæ per multas figuras concluduntur, ex medij collocatione figuram deprehendemus. At enim ferè fit, vt in syllogismis decipiamur ob concludendi necessitatem, id quod paulò antè diximus, nonnunquam ex similitudine extremorum collocandorum, id quod profectò ignorare non debemus: verbi causa, si a dicatur in b, & hoc in c, videri possit constitui ratiocinatio extremis ita collocatis, cum tamen nulla sit argumentatio necessaria, nedum syllogismus. Nam agnoscemus in a perpetuum, in b verò Aristomenem intelligibilem: in c, Aristomenem: sanè a in b reuera inest: nam Aristomenes intelligibilis est perpetuus: b item in ipso c est, nã Aristomenes, intelligibilis est Aristomenes, a verò non est in c, cum Aristomenes sit caducus & mortalis: ex ea igitur extremorum dispositione syllogismus non efficiebatur, sed pronunciatum a b in toto sumi oportuit: at falsum est, si quis postulet, omnem intelligibilem Aristomenem esse perpetuum, cum Aristomenes sit mortalis. Rursus loco ipsius c, Miccalus: pro b verò, Miccalus musicus: vbi est ipsum a, ponatur ipsum perire eras, sanè b, de c verè affirmatur, nã Miccalus est Miccalus musicus: a item in b verè dicatur, nã crastino die perierit musicus Miccalus: cũ tamẽ falsum sit a in c esse, id quod superiori exẽplo est simile: mẽdacium est enim, si dicas, omnem Miccalum musicũ eras periturũ: id quod si prætermittatur, nihil planè cõcludetur: ac is error ob rem exiguã admittitur: nã quasi nihil referat

hoc in illo dicere, aut hoc in illo toto esse, ita id concedimus. Sæpenumero etiam errare ac falli ex eo solemus, quòd fines ij nõ rectè explicantur, qui in pronũciatis adhibentur: verbi causa, si a sit sanitas, morbus verò loco ipsius b, in c verò sit homo: sanè verè dixeris, nullum b posse esse a, quippe cũ nullus morbus possit esse sanitas: b itẽ in toto c esse: nã homo quiuis morbo est obnoxius: hinc profectò cõsequi videatur, vt in nullo homine morbus esse possit: quod ideo fit, quia fines nõ sunt aptè digesti in voce. Neq; enim ratiocinatio efficietur, si pro habitu sumas res eas, quæ ab habitu appellationem habẽt, vt si pro sanitate, sanũ collocetur, pro morbo ægrũ: neque enim verè dixeris, qui ægrotat, eum valere nõ posse: quòd si non sumas, nihil concludas, nisi fortè quidpiã accidere, id quod fieri sanè potest: accidit enim, vt in nullo homine sit sanitas. In media etiã figura falsa cõclusio eadẽ ratione colligitur. Accidit enim in nullo morbo sanitatẽ esse, in quouis autẽ homine esse, atq; ita in nullo homine morbum reperiri. At in tertia figura falsa conclusio efficietur ex ipso contingente. Fieri enim potest, vt in re eadem tota sit sanitas, ac morbus: scientia item ac ignoratio, cõtraria itẽ quæuis: cum tamen in se mutuo inesse nõ possint. Id autem cum iis, quæ suprà dicta sunt, minimè consentit: nam quandocunq; plura in eodem esse possunt, illa quoque in se mutuo esse poterant. Cõstat igitur deceptionem in iis, ex finiũ collocatione oriri. Nã si res affectas, & quæ ab habitu appellationẽ habent, commutes, nihil concluditur falsum. Liquet igitur in pronũciatis huiuscemodi rem affectam commutandã esse in affectionẽ, ac pro extremo esse collocandã.

Nec verò in omnibus conandum est, vt extrema vna

Universidad de Deusto
Biblioteca

dictione explicentur: quippe cum in multis ipsæ orationes sint, in quibus nomen vnũ positum non est: vnde paulò difficilius est ratiocinationes huiusce modi in suas figuras referre. At in nõnullis ob eam inuestigationem, falli ac errare accidet: verbi causa, immediatorum videbitur esse conclusio. Faciamus enim, vt in a sint duo recti, in b triangulus, in c verò æquicrurus: sanè a est in c per b medium: in b verò per aliud medium non item: quippe cum triangulus duos rectos suapte natura habeat, & per se: ita ipsius a b nullum erit medium, cum tamen demonstrari possit. Perspicuum est igitur medium non esse in omnibus sumendum, quasi quidpiam vnum, sed vt orationem nonnunquam. Id quod in exemplo proposito accidit. Cum autem primum in medio, & hoc in postremo dicitur, non est ita accipiendum, quasi extrema de se mutuo eadem ratione dicãtur, aut primum de medio, eo modo, quo medium de vltimo: sed quot modis quidpiam esse dicitur, & verè enunciatur: totidem sanè modis arbitrandũ est, intelligi aliquid in alio esse: verbi causa, aduersorum scientia est vna. Ponamus enim, in a vnam esse scientiam, in b verò inuicem aduersa: sanè a in ipso b inest, non quasi aduersa sint vna scientia, sed idcirco, quia verè in his dicitur, vnam esse eorum scientiam. Accidit autem nõnunquam primum in medio dici, mediũ in tertio non item. Verbi causa, si sapientia est scientia, est autem sapientia rerum bonarum, concluditur rerum bonarum esse scientiam: hic non assumptum est, in recto scientia est bonum: at propositio in recto fuit, sapientia est scientia. In nonnullis medium in tertio quidem dicitur, primum in medio minimè: exempli gratia, omnium qualitatum vel

etiam aduersorum est scientia, bonum autem & aduersum est & qualitas: atque inde efficitur, quòd boni est scientia, non quòd bonum scientia sit. Neque hic propositio in recto fuit, quòd scientia esset, aut qualitas, aut contrarium: at assumptio in recto fuit, quòd bonum hæc ipsa esset. Aliquando nec primum in medio dicitur, nec medium in tertio: vbi primum in tertio aliquando quidem dicitur, aliquando nõ dicitur. Vt quia quarum rerum scientia est, earum est genus aliquod: at boni est scientia: concluditur inde boni esse genus aliquod: nihil autem de alio dicitur in recto. Si verò illud est genus, cuius habetur scientia, boni autem scientia quædam est, cõcluditur bonum esse genus: profectò primum in postremo dicitur, de se mutuo non item. Quod eodem modo in negatione est intelligendum, cum enim hoc in illo non esse dicimus, non semper intelligimus, hoc non esse illud: sed nonnunquam hoc non esse illius, aut illi: vt mutationis non est mutatio, nec generationis generatio est: at voluptatis est generatio, non est igitur ipsa voluptas generatio. Rursus ipsius risus aliquod est signum: signi autem non est aliud signum, risus igitur non est signum: hoc idem fit in cæteris aliis, in quibus euertitur quæstio, ex eo quòd genus ad rem quodam modo referatur. Rursus quòd occasio non sit tempus opportunum, ita concluditur. Nam deo sua est occasio: at nullum illi tempus est opportunum, quippe cùm deo nihil vtilitatem afferre possit: extrema enim collocanda sunt, occasio, tempus opportunum, deus: pronunciatum autem in casu nominis sumi debet. Hoc enim omnino ac in omnibus præcepimus, quòd fines & extrema in recta appellatione accipi debẽt, vt homo, bonum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

contraria: non autem hominis boni, contrariorum. Pronunciata autem accipi debẽt ex variis singulorũ casibus, nempe aut huic, quemadmodum æquale: aut huius, vt duplum: aut hunc, vt pulsans, videns: aut hic, vt homo est animans: aut siquo alio modo nomen in pronunciato inflecti potest. Illud autem esse quippiam in alio, ac de eo verè dici, tot modis intelligi oportet, quot sunt genera summa: eáque aut certo quodam modo, aut omnino, simplicia item, aut coniuncta, quod in negatione eodem modo accidit. Sũt autem ea obseruanda, ac quàm optime fieri possit, distinguenda.

ID autem quod in pronunciatis iteratur, extremo prioti coniungendum est, non medio: quod dico tale est, si concludatur iustitiæ esse sciẽtiam, quòd bona sit, illud bonum, quà bonum, extremo iungendum est. Constituamus enim in a scientiam, quod bonum, in b verò, illud quod bonum, in c, iustitia: sanè a de b verè dixeris: nam boni quòd sit bonum, scientia est, & b quoque in c verè dicitur: est enim iustitia id quod bonum. Ad hunc igitur modum resolutio efficitur. Quòd si ipsi b coniungatur illud, quod bonum, iam non erit verum: nam a de b verè dicetur, b de c non item: nam si in iustitia dicas, eam bonam esse, quà bonum: id & falsum est, & intelligi nequit. Eadem erit ratio, si salubre ostẽdatur esse cognobile quà bonum, aut hirco ceruus quà nõ est, aut homo caducus quà sensibilis: est enim in omnibus iis, quæ adprædicantur, extremo apponenda geminatio. Nec verò eadem est extremorum dispositio, vbi quid omnino concludatur, & quãdo hoc vel illud, vel quodamtenus, vel alio quodã modo: verbi gratia, cum bonum probabitur esse cognobile, & cum quid concludetur cognobile, quà bonum. Quin si cognobile omnino concludatur, medium collocandum est, id quod est: sin quà bonum sit, aliquod ens. Constituamus enim in a, sciẽtiam, quà est quoddam ens, in b verò aliquod ens, in c, bonum: profecto a in b verè dicitur: quippe cum scientia sit alicuius entis, quà ens est: b item in c: nam quod loco ipsius c constitutum est, quodpiam ens est: ita & a in c verè dicitur, erit igitur boni scientia, quà bonum quoddam est: nam quoddã ens certã quandam naturam modo designabat. Quòd si ens medium locetur, & extremo ens omnino, non quoddam ens adiectum sit, diximus non effici scientiam esse boni, quà bonum est, sed quà ens: vt loco a, est scientia, qua ens: in b verò ens, in c bonum. Ac constat extrema eo modo esse sumenda in iis, qui in parte sunt syllogismi.

NOMINA etiam nominibus, quæ idem valẽt, cõmutare oportet, orationẽ item oratione, nomẽ etiam ac orationem, ita vt orationem semper nomine cõmutes. Nam facilius eo modo extrema digeruntur: exempli gratia, si nihil referat, dicas, suspicabile nõ esse genus opinabilis: an opinabile nõ esse id, quod suspicabile: nã idem significat, id quod pro oratione sumptum est, tum suspicabile & opinabile pro extremis sint collocãda. At verò quia hæc diuersa sunt, voluptas est bonũ, & voluptas est ipsum bonum, nõ sunt eodẽ modo extrema constituenda. Sed si cõcludatur voluptatem esse ipsum bonum, extremum est collocãdum, ipsum bonum: sin esse bonum, bonum modo id, quod in aliis eodem modo fit. Nec verò hæc aut in re, aut in sermone idem valent, cui ipsum b ineſt, eidẽ toti ineſt a, & in quo toto reperitur b, in eo ipso toto ineſt ipsũ a. Nihil enim prohibeat, b in c quidẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse, sed non omni, nempe si b sit quippiam pulchrum, c verò album: profectò si in re quadam alba quippiam pulchri insit, verè dixeris, album esse pulchrum, non omne fortasse. Itaque si a est in b, nec tamen in iis omnibus est, de quibus ipsum b dicitur, seu ipsum b in toto c reperiatur, seu in aliquo, non est necesse, a in c, nõ modò toto, sed ne vllo quidem inesse. Quòd si in quacunq; re ipsum b verè dicatur, ipsum a insit in ea omni, inde efficietur, in quo toto ipsum b dicitur, in eo quoque omnino dici ipsum a: si verò de quo b dicitur, in eo toto dicitur ipsum a, nihil prohibet b in c quidem esse, in eo verò nõ toto a esse, vel etiam omnino non esse. Vbi igitur tria sunt extrema, perspicuum est illud, de quocunque b dicitur, ipsum quoque a dici, idem valere, ac de quibuscunque dicitur b, de iis quoque omnibus ipsum a dici: quòd si b de aliquo omnino dicatur, a quoque eodem pacto dici: sin in aliquo non omnino dicatur, non est necesse ipsum a in eo toto esse. Nec verò existimãdum est ob dispositionis exempla, alienum quid, aut absurdum euenire: neque enim in exemplum adducimus hoc esse illud: sed vt geometra lineam istam pedalem esse dicit, ac rectam & illatabilem, cum ea non sit: nec iis vtitur, quasi inde aliquid concludat: qui enim quippiam demonstrat, id nullo pacto ex eo efficiet, quòd totius rationem ad partem suam nõ habeat: aliud autem ad hoc, vt pars sit toti comparata: eum ne ratiocinatio quidẽ isto modo fiat: sed ea expositione vtimur eodem modo, ac qui dicunt rem percipere sensu eum qui instituitur. Neque enim hæc ita fiunt, quasi sine his res ipsa demonstrari nequeat: vt sunt ea, ex quibus ratiocinatio struitur. Nec verò ignorare id debemus, non omnes

conclusiones, quæ vna & eadem ratiocinatione efficiuntur, ad eandem figuram pertinere: sed alias per hanc, alias per illam colligi. Vnde constat resolutionem eo quoque modo esse faciendam. Cùm autem quæstio non omnis in quauis figura, sed in singulis certè probetur, ex complexione facile intelligitur, in qua figura res inuestigari debeat. Ac in definitionibus probãdis, vbi definitionis particulam vnam probaueris, ea ad quam probatio pertinet, pro extremo collocanda est, non tota oratio. Ita enim accidet, vt prolixitate minus turbemur. Exempli gratia, si quis probauit aquam esse humorem potabilem, potabile & aqua pro extremis sunt collocanda.

IAM enitendum non est, eos syllogismos referre in figuras, qui sunt ex hypothesi. Nec enim referre eos possis ex iis, quæ proposita sunt: quia syllogismo non probant, sed ex conuentione & pacto admittuntur. Verbi causa, si quis id ponat, si vna contrariorum non sit facultas, nec scientiam quidem eorum vnam esse: tum probet contrariorum non esse vnam facultatem, nempe quia salubris & insalubris non est eadem: ita enim fieret, vt res eadẽ salubris esset, & insalubris: profectò probatũ est eo modo non vnam esse contrariorum omnium facultatem: at eorum scientiam non esse vnam, probatum quidem id non est, quanuis necessario fateri id oporteat: non ratiocinatione quidem, sed ex pacto ac consensu. Non potest igitur hic syllogismus ad figuram referri: sed ille potest, quo concluditur non vnam esse contrariorum facultatem: is enim fortasse ratiocinatio fuit: ille hypothesis tantum. Eodem pacto res habet in iis, qui per incommodum cõcludunt. Nec enim resoluere eos possis: du-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctum autem ad incommodum, maxime. Nam is ratiocinatione probatur. Illud quidem facere non possis, quia ex hypothesi concluditur. Est autem inter hos syllogismos & superiores discrimen: quòd in illis præconcessione est opus, vt rem confiteatur aduersarius. Vt si probatur vnam esse contrariorum facultatem, ac eorum eandem esse scientiam: in his autem sine vlla præconcessione, rem confitebuntur ob perspicuam falsitatem: verbi causa, si ponas dimetientem esse rationabilem, consequitur, vt numeri impares paribus sint æquales. Sunt autem permulti quoque alij, qui ex hypothesi concludunt, syllogismi, qui diligenter & aptè obseruandi sunt & annotandi: ac quot sint syllogismorum ex hypothesi genera, quótque modis illi fiant, posterius explicabimus. Quod ad rem præsentem attinet, hoc tantum intelligi debet, syllogismos eiusmodi in figuras referri non posse ob eam, quam exposui, causam.

IN quæstionibus autem omnibus, quæ per plures figuras probantur, si quæ in vna concluſa sit, ipsam argumentationem in alteram figuram referre possis, vt quæ priuans in prima concluditur, in secundam, quæ in hac, in primam referatur, non omnes, sed aliquæ, id quod in progressu perspicuum erit. Nam si a in nullo b reperitur, & b est in toto c, a sanè in nullo e reperitur: nam hoc pacto prima figura efficitur. Quòd si inuertas pronunciatum priuans, media erit figura. Ita enim b in nullo a erit, & in c toto. Hoc idem fiet, vt in parte tantum, non omnino concludet ratiocinatio. Vt si a in nullo b, & hoc in aliquo c insit. Nam efficietur figura media, si reciprocetur pronunciatum priuans. Ex iis autem ratiocinationibus, quæ in secunda figura struuntur, vniuersales quidem in primam figuram referentur: ex iis, quæ in parte concludunt, altera tantum. Faciamus enim, vt nullum b sit a, omne verò c sit a: sanè si retrò commeet negatio, prima figura dicetur. Nam eo modo nullum a est b, & omne c est a. Quòd si ipsi b affirmatio iungatur, ipsi verò c negatio, illud c in maiori extremo collocandum est. Ita enim fiet, vt nullum a sit c, & omne b sit a. Atque ita nullum b erit c, nec vllum quidem c erit b. Reciprocatur enim priuans pronunciatum. Quòd si ratiocinatio in parte concludat, vbi maiori extremo negatio fuerit iuncta, in primam figuram reducetur, vt si a in nullo b insit, & in c aliquo: efficietur enim prima figura, si retro commeet negatio. Nam b in nullo est a, & hoc in aliquo c ineſt. Vbi verò affirmatio ita fuerit, resolui non possit, vt si omne b sit a, non omne verò c sit a: nam illud a b reciprocationem non admittit. Quòd si fortè illa fiat, non stabit conclusio. Nec item quæ in tertia figura astruuntur ratiocinationes, in primam omnes referri possunt: contra quæ in hac fiunt, ad tertiam omnes referantur. Faciamus enim, exempli causa, vt omne b sit a, & aliquod c sit b: cùm igitur affirmatio in parte reciprocetur, c quoque in aliquo b inerit: a autem in toto b erat: sit igitur figura tertia. Eadem erit ratio si priuans sit ratiocinatio. Nam quia affirmatio in parte inuertitur ac retrò commeat, efficitur, vt a in nullo b insit, & c in aliquo. Ex ratiocinationibus autem, quæ in postrema figura struuntur, vna modò in primam figuram resolui nequit, nempe vbi negatio in toto non fuerit, reliquæ referri possunt omnes. Ponamus enim, vt & a, & b in toto c dicantur, profectò ipsum c in vtrumuis retro commeabit

Universidad de Deusto
Biblioteca

in parte: atque ita ipſum a in aliquo b inerit, & efficietur prima figura, dum a in toto c ineſt, & hoc in aliquo b. Eadem erit ratio, vbi a in toto c inerit, b verò in c aliquo. Nã ipſa b c inuertuntur ac reciprocantur. Quòd ſi b in toto c, & in hoc aliquo ipſum a inſit, collocandum eſt ipſum b in primo limite. Nam eo modo ipſum b in toto c erit, & hoc c in aliquo a: atque ita ipſum b in aliquo a: & quia pronunciatum in parte retro commeat, ipſum b in aliquo a inerit. Ac vbi ratiocinatio priuans fuerit, & extrema omnia in toto ſint, eodem modo omnia ſumi debent. Sit enim exempli gratia, b in toto c, & in hoc nullo ipſum a: profectò ipſum c in aliquo b non erit: a verò in nullo eſt c: ita medium erit ipſum c. Hoc idem fit, vbi negatio eſt in toto, affirmatio in parte: nam a in nullo c ineſt, c verò in b aliquo: quòd ſi negatio in parte ſumpta ſit, reſolutio nulla erit, nempe ſi omne c eſt b, quoddam autem c non ſit a. Si enim illud b c inuertatur, pronunciata ambo illa quidem in parte erunt. Conſtat autem in mutua illa reductione in figuras, pronunciatum, quod minori extremo iunctum eſt, in vtraque figura eſſe inuertendum: hoc enim commutato, egreſſio efficitur. Ex his autem, quæ in figura media fiunt ratiocinationes, vna in figuram quidem tertiam reſoluitur: altera nõ item. Refertur enim ea, in qua negatio eſt vniuerſalis. Nam ſi a in nullo b ineſt, & in c aliquo, vtrumuis cum ipſo a æquè inuertitur: atque ita nullum a erit b, & quoddam a erit c. Erit igitur ipſum a medium. Quòd ſi a in toto b ineſt, in aliquo c non item, nulla ſit reſolutio, cùm neutrum ex pronũciatis poſt reciprocationem ſit vniuerſale. Reſoluẽtur etiã in mediam figuram, quæ in tertia ſunt ratiocinationes:

quandocunque negatio in toto fuerit: vt ſi a in nullo c ineſt, & in b, aut aliquo, aut omni: nam c in nullo a inerit, & in b aliquo. Quòd ſi priuatio ſit in parte, nulla erit reſolutio. Neque enim reciprocationem admittit negatio ea, quæ eſt in parte. Hinc igitur conſtat eos ipſos ſyllogiſmos in his figuris non reſolui, qui in primam referri non potuerunt. Ac cùm alij ſyllogiſmi in primam figuram referantur, ij ex incommodo tantùm probantur. Ita ex iis, quæ hucuſque expoſuimus, perſpicuum eſt, quo pacto ratiocinationes reduci oporteat, quòd etiam figuræ in ſe mutuo commeant & reſoluuntur.

NEC verò parum refert ad confirmandum vel refutandum, arbitrerĩne, hæc idem valere, an diuerſa eſſe: non eſt, inquam, hoc, & eſt non hoc. Verbi cauſa, non eſt album, & eſt non album: neque enim idem valent: nec huius, eſſe inquam album, negatio eſt illud, eſſe nõ album, ſed non eſſe album. Cuius rei ea eſt ratio: nam eodem modo ſe habet illud, poteſt ambulare, ad alterum, poteſt non ambulare, quo modo illud, eſt album, ad alterum, eſt non album: & hoc nouit bonum, ad illud, nouit nõ bonum. Nihil enim refert dicas, hic bonum cognoſcit, an eſt peritus boni: nec item refert dicas, poteſt incedere, an eſt potens incedere. itaque illorum contraria eadem ſunt, non poteſt ambulare, non eſt potens ambulare. Quòd ſi idem valent, illud non eſt potens ambulare, & eſt potens non ambulare, vel etiam nec ambulare, profectò hæc eadem in eadem re ſimul reperientur: quippe cùm homo idem facultatem habeat, vt ambulet, & non ambulet, & eſt peritus boni, & non boni. At affirmatio & negatio contrariæ, in eadem re ſimul nunquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

insunt. Atque ita quẽadmodum hæc nõ idem valent, non nosse inquam bonum, & nosse non bonum: ita nec illa, esse non bonum, & non esse bonum, rem eandem significant. Nam in his, quæ similitudine inuicẽ comparantur, si vnum sit alterum, aliud quoque necessario est: nec idem valẽt, esse non æquale, & non esse æquale. Ei enim quod est, esse non æquale, aliquid subiicitur, quod est inæquale: alteri planè nihil: quo fit, vt non quæuis res æqualis sit, aut inæqualis: æqualis, vel non æqualis maxime. Iam hæc non simul perpetuò reperiuntur, est non album lignum, & non est album lignum. Nam si quid est lignum non albũ, illud est lignum: si quid verò non sit lignum album, non est necesse, vt sit lignum: vnde constat ipsius pronunciati, est bonum, illud, est non bonum, negationem non esse contrariam. Quòd si de re quauis vna, vel affirmatio verè dicitur, vel negatio opposita, profectò vbi negatio non verè dicetur, affirmatio quodam modo verè enũciabitur. At cuiusuis affirmationis sua est negatio: illius igitur ista erit cõtraria, non est nõ bonum. Porrò hunc ordinem hæc omnia seruant inter se: ponamus loco ipsius a, esse bonum, in b, non esse bonum, in c verò, esse non bonum, idque sub ipso b, demum nõ esse non bonum in d, ac subiiciatur ipsi a: sanè in re quauis, aut ipsum a inerit, aut b, ipsum item c, vel d, & in nulla re eadem ineſſe simul possint, ac in quacunque re c reperitur, necesse est, ipsum b in quauis reperiri. Nam si verè dicitur, aliquid esse non album, verum quoque est, illud non esse album: quippe cùm fieri nequeat, vt quid simul sit album, & non album: nec item sit lignum non album, & sit lignum album: quòd si affirmatio ipsa non insit, inerit negatio, ipsum autem c non

perpetuo in toto b reperitur. Nam quod planè non est lignum, nec lignum quidem est non album: contra fit in his, in quocunque reperitur ipsum a, in eo reperitur ipsum d, quandoquidem necesse est, vel c, vel d in eo reperiri. At verò quoniam fieri nequit, vt res eadem simul sit non alba, & sit alba, ipsum d semper inerit. Nam de ea re, quæ alba sit, verè dixeris, eam non esse non albam: at ipsum a non dicitur in toto d. Nam de ea re, quæ lignum planè non sit, non verè dixeris ipsum a, nempe quòd ea sit lignũ album, atque ita in ipsa ipsum d verè dicitur: at ipsum a, nempe quòd ea sit lignum album, non ita. Constat etiam in nulla re eadem ineſſe posse a & c, quanuis b & d in nonnullis iisdẽ reperiri possint. Eandem rationem seruant priuationes ad enunciationes, modò is obseruetur situs: collocemus in a æquale, loco ipsius b, non æquale, vbi est c, ponatur inæquale, in locum d, succedat non inæquale: ac in rebus permultis, quibus aliquid idem partim insit, partim non insit, æquè vera negatio fuerit, nempe quòd non omnia illa sunt alba, vel etiam quòd non est album vnumquodque ex illis, cùm tamen falsum sit, vnumquodque esse non album, vel omnia esse non alba. Eodem modo illius pronunciati, omne animans est candidum, non est hæc negatio contraria, omne animans est non album (hæc enim ambo falsa sunt) sed illud, non omne animal est cãdidum. Iam verò ex quo cõstat, hæc pronunciata res diuersas significare, est non album, inquam, & non est album: cúmque alterum aiat, alterum neget, perspicuum est, non eandem esse vtriusque probandi rationem: verbi causa, omne animans non esse candidum, aut posse non esse candidum, & verè dici non album,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod idem est, atque esse non album. At verò horum omnium, nempe quod verè dicatur, esse album, vel non album, eadem est concludẽdi ratio: ambo enim hæc per rationes concludẽdæ affirmationis cõcluduntur in prima figura. Nam ipsum verum eandem vim & situm habet, ac ipsum est: nam ipsius pronũciati, verum est asseuerare hoc album, non est hæc negatio contraria, verum est asseuerare hoc non album: quin potius illi contraria est, non verum est asseuerare albũ. Quòd si verè dicatur, quisquis homo fuerit, eum musicum esse, vel non musicum, sumendum est, omne animans musicum esse, vel non musicum: atque ita res est confecta. At verò illud, omnem hominem non esse musicum, in modum refutationis concluditur, ídque in tribus modis, quos superius exposuimus. At vt semel dicam, quandocunque a & b ita sunt inter se affecta, vt in nulla re eadem ambo inesse possint, & in re quauis necesse sit alterum esse: c item, & d eandem inter se rationem seruãt: ac ipsius c illud a sit consequens, nec retro commeet: profecto ipsum d consequens erit ad b, nec reciprocabitur: atque a, & d in re eadẽ esse possunt, b & c non possunt: ac primum hinc planè intelligitur ipsum d cõsequi ad b. Nam cùm alterũ horum, c inquam, vel d, necesse sit esse: in qua autẽ re b inest, ipsum c esse nequit, quia ad ipsum statim cõsequitur a: hæc autẽ, a inquam & b, in re eadem simul esse nequeunt: manifestum est igitur, quòd ipsum d consequitur. Iam verò cum c non reciprocetur cum ipso a, & in re quauis vel c dicitur, vel d, ita accidit, vt a & d in eadem re insint: b verò & c esse simul nequeunt, eo quòd ipsum a sit consequens ad c. Inde enim res quædam absurda consequitur, & quę fieri non possit. Constat igitur ne ipsum quidẽ b cum c reciprocari, quandoquidem ipsum a cum d stare potest. At verò in nonnullis accidit, vt decipiamur in huiuscemodi finium dispositione, ídque ex eo quòd non bene sumantur contraria ea, quorum alterum in re quauis inesse sit necesse: verbi causa, si a & b in re eadem simul esse non possunt, & necesse est in qua re alterum non sit, in ea alterum esse: c item & d eodem modo inter se sunt affecta, ac ipsum a in totum cõsequitur ad c: ita enim concludetur, in qua re sit d, in ea necessario esse b: id quod falsum est. Sumamus enim negationem ipsorum a b, quæ sit in loco f: illorum item c d, quæ sufficiatur in locum ipsius g: profecto necesse est in re quauis, aut a verè dici, aut f, nempe affirmationem aut negationem: c item vel g, cum hæc sint aientia & negantia, ac in quacunque re c inest, in ea quoque a ponitur: atque ita in quacunque re inest ipsum f, in ea quoque inest & g. Rursus quando in re quauis, vel f, vel b dicitur: g item, vel d: g autem consequitur ad f: atque ita ipsum b consequens erit ad d, id quod iam intelligimus. Itaque si a consequitur ad c, b quoque ex d consequẽs erit: id quod planè falsum est. Nã in his, quæ ita sunt inter se affecta, consecutionem contra valere docuimus: nec enim fortasse est necesse, vt in re quauis, aut a dicatur aut f, f itẽ aut b: nec enim ipsum f negatio est illius a. Nam boni, non bonum, negatio est: at non idem valet, hoc nõ est bonum, ac illud, non est nec bonum, nec non bonum. Eadem est ratio ipsorum c d: nam duæ negationes in his sumptæ sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARISTOTELIS DE PRIma Resolutione, Liber secundus.

HVcusque igitur id à nobis expositum est, quot figuris, quot item, quibúsq; pronunciatis, quando, quáq; ratione struatur ratiocinatio, quæ etiam inspectanda sint ac obseruanda ei, qui aliquid refutare vel confirmare velit, quæ etiam sit inuestigandi propositi ratio in arte quauis, qua itẽ via ac ratione vniuscuiusq; quæstionis principia reperiamus. At verò cũ ex syllogismis alij in toto sint, alij in parte qui in toto sunt, multa semper concludunt: qui verò in parte sunt, si affirment, plura quidẽ cõcludunt: sin negent, vnam tantũ conclusionem colligunt, quod ideo fit, quia pronũciata alia retro commeant, at negatio in parte non itẽ. Conclusio autem aliquid de aliquo significat: ita fit, vt ratiocinationes aliæ multa cõcludant. Verbi causa, si conclusum sit, a in toto b inesse, vel etiam in aliquo, necessario inde efficitur, vt b in aliquo a reciprocetur: quòd si a in nullo c insit, ne in vllo quidem a ipsum b inerit. Hoc autem pronunciatum à superiori diuersum est. Quòd si a in aliquo b nõ insit, nõ ideo efficitur ipsum b in aliquo a nõ reperiri: quippe cũ fieri possit, vt in eo totum insit. Atq; ea est vna omnium syllogismorũ ratio, tam qui in toto, quàm qui in parte colligunt. In vniuersalibus autem alia quoque ratio afferri potest. Eorum enim omnium, quæ vel medio continentur, vel conclusione, vna est & eadem ratiocinatio, si hæc in cõclusione ponantur, illa in medio: verbi causa, si cõclusio a b colligatur p c, necesse est, vt a de omnibus iis dicatur, quæ ipso b aut c continentur. Nam si d in toto b est, hoc verò in toto a, profecto d in toto a continebitur. Rursus si e in c toto contineatur, c verò in a, profecto & e in ipso a toto continebitur. Eadem est ratio, vbi priuans fuerit conclusio. In secunda autem figura concludere tantum licet quod complexione continetur, vt si a in nullo b insit, & in c toto, efficietur ipsum b in nullo c inesse. Quòd si d sub c cõtineatur, constat in eo nõ esse ipsum b: ex ea autem ratiocinatione nõ constat, ipsum b non inesse iis, quæ sub a continentur: tametsi re ipsa in ipso e non insit, si sub a ipsum contineatur. At ratiocinatione est effectum, b in nullo c inesse: in a verò nõ esse, citra probationem, & vt confessum est sumptum. Itaque ratiocinatione non efficitur, b in e non esse. In iis autẽ, qui in parte colligũt syllogismi, quod ad ea attinet, quæ complexione continentur, nulla est eorum necessitas. Neq; enim efficitur ratiocinatio, vbi illa in parte sumpta sit propositio. Eorum autem, quæ medio continentur, omniũ quidem conclusio erit, nõ tamen ex ratiocinatione: vt si a in toto b, & hoc in aliquo c insit, profecto id quod sub c collocatum est, non concludetur: quod autẽ sub ipso b est, maxime, non tamen ob ratiocinationem antecedẽtem. Hoc idem fit in aliis quoq; figuris. Neq; enim concludetur id quod complexione comprehensum est. Alterũ autem concludetur illud quidem, sed non per ratiocinationem: quomodo in vniuersalibus probabãtur, quæ sub medio erãt, per pronunciatum nondum probatum, atque ita in his concludetur: alioqui ne in illis quidem conclusio erit.

Potest autem fieri, vt pronunciata vera sint ea, quibus constat ratiocinatio, nõnunquam etiam falsa aliquan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

do, vt alterum verum sit, alterum falsum. Complexio autem necessario vera est vel falsa, ac ex pronũciatis veris cõplexio falsa cõcludi nequit: ex falsis vera quidem colligi potest: nõ tamẽ per causam colligetur, sed quòd sit modo. Neque enim ex falsis ratiocinatio vnquam est, eáque per causam: cuius rei ratio in progressu explicabitur. Principio igitur ex veris falsum cõcludi nõ posse. ex iis erit perspicuum: nam si vbi a sit, necesse est b esse, vbi hoc nõ sit, necesse est a non esse: vbi igitur verum sit ipsum a, necesse est quoque ipsum b verũ esse. Alioqui accidet, vt res eadem simul sit, & non sit: id quod fieri nequit. Neque verò suspicetur aliquis, ex ea quòd ipsum a extremum vnicum positum sit, ex vno posito quidpiam necessario effici. Neque enim hoc fieri potest: nam id quod efficitur necessario, cõclusio appellatur: ex quibus autem ea efficitur, illa minimum tria sunt extrema, interualla autem, ac pronunciata duo. Vbi igitur verum sit, in quo b insit, in eo toto ipsum a inesse: in quo vero sit c, ipsum b quoq; insit, necesse est in quo sit c, in eo quoque a inesse: nec falsum id vllo modo esse potest. Illud igitur a, quod quasi vnum acceptũ est, pro pronunciatis duobus coniunctis est intelligẽdum. Eadem quoque est priuantium ratio. Neque enim ex veris falsum probari vllo modo potest: ex falsis autem verum concludi, illud quidem potest, seu falsa sint ambo pronunciata, seu alterum: nec tamen vtrumuis, sed secundum, si pronunciatũ in totum falsum sumamus, alioqui vtrumuis indiscriminatim. Faciamus enim, vt a in toto c insit, & in b nullo, profectò ne b quidem in c erit. Quod autẽ dicimus, accidere potest: verbi causa, nullus lapis est animãs, nullus item homo est lapis.

Vbi igitur sumptum sit, a in toto b inesse, & hoc in toto c: a in omni c inerit: atque ita vt pronunciatis ambobus falsis vera efficitur conclusio: omnis enim homo est animans. idẽ est existimandũ de cõplexione priuante. Nam ponamus a in nullo c inesse, itẽ & b, a verò in toto b inesse: vt si ea ipsa extrema sumãtur, & in iis homo medium collocetur. Nam & animans & homo in nullo lapide insunt, animal autem omni homini inest: atque ita si sumamus in eo nullo inesse, cui toti inest: contrà in quo nõ inest, in eo toto esse, ex ambobus pronũciatis falsis vera efficietur cõclusio. Hoc idẽ probabitur, vbi vtrunq; in parte falsum sumatur. Quòd si alterum modo falsum ponatur, vbi primum in totum falsum fuerit, vt ipsum a b, nõ efficietur vera cõclusio: vera autem erit, si b c sumatur falsum. Appello autem pronũciatum in totũ falsum, quod cõtrarium est vero: vt si in toto esse sumptum sit, quod in nullo inest, aut cõtrà quod in toto inest, in nullo inesse. Ponamus enim, vt a in nullo b insit, b verò in c omni, profectò si pronunciatum b c verum sumptum sit, a b verò planè falsum, ac ipsum a in b omni inesse sit positũ, fieri non potest, vt vera sit conclusio: ipsum enim a in nullo c inerat, quandoquidem cuicũque insit b, in eo nullo inerat ipsum a: at illud b in c quouis erat. Nec conclusio quidẽ vera esse possit, si a in b quouis insit, b verò in omni c, ac pronũciatum b c verum sumptum sit, a b verò in totũ falsum, hoc modo, nullum b est a, cõclusio sanè falsa erit: nam ipsum a in toto c reipsa inest: in quocunque enim ipsum b inest, in eo quoque inest a: at b est in omni c. Constat itaque cõclusionem veram non fore, vbi pronũciatum prius omnino falsum sit sumptum, seu affirmet illud, seu neget, alterum au-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem verũ sit: quòd si falsum quidẽ illud ponatur, non omnino tamen vera tum erit conclusio. Nam si a in omni c inest & in b aliquo, b item in omni c, quẽadmodum animans in omni cygno inest, & in albo aliquo, album verò in toto cygno inest, profectò si sumptum sit, a in omni b inesse, b verò in omni c, a in omni c re vera inerit: est enim omnis cygnus animans. Eadẽ erit ratio, vbi pronũciatum a b priuãs fuerit: fieri enim potest, vt a in aliquo b insit, in c verò nullo, b autem in c toto: verbi gratia, animans est in aliquo albo, & in nulla niue, candor autem in omni niue reperitur: si ergo ponatur, a in nullo b inesse, & hoc in omni c, ipsum a, in nullo c inerit. At verò si proloquium a b in totũ verum sumatur, & b c omnino falsum, efficietur vera conclusio: nihil enim causæ est quominus ipsum a in b & c totis insit, b autem in nullo c reperiatur. Huius rei indicio sunt omnes eiusdem generis formæ, quę non se inuicem contineant: animans enim in equo & homine reperitur, equus autem in nullo homine visitur: erit igitur falsa cõclusio, vbi a in toto b sumatur, & hoc in toto c inerit, vt omnino sit falsum proloquiũ b c. Hoc idem fiet, vbi propositio a b priuans fuerit, quippe cum fieri possit, vt a in nullo b, in c item nullo insit, b item in nullo c, vt se habet alterum genus ad formas alterius. Nam animal nec musicæ, nec medicinæ inest, nec musica etiã medicinæ: ita si sumatur, a in nullo b esse, b verò in c toto, vera erit complexio. Quòd si pronũciatum b c, non omnino, sed in parte falsum sit, ita quoq; vera erit conclusio: nihil enim quicquam prohibet, quominus a in b & c toto insit, b verò in c quodam, vt genus in specie est & differente: animans enim in omni homine inest, & in omni

terrestri, homo verò in aliquo terrestri inest, non omni. Si igitur sumatur, a in omni b inesse, & hoc in omni c, efficietur a in omni c inesse, id quod verum erat. Idem fieri existimandum est, vbi proloquium a b priuans sit: accidit enim vt a in b ac c nullo insit: b verò in aliquo c, quomodo se habet genus vnum ad formam & differẽtiam generis diuersam. Animans enim nulli prudentiæ inest, nulli item cognitioni, prudentia autem alicui cognitioni inest: atque ita si sumatur, a in nullo b, & hoc in omni c, a in nullo c inerit: id quod antea verum erat. In ratiocinationibus item in parte accidit, conclusionem veram esse, vbi prius pronũciatum in totum sit falsum, alterum verum, vel illud in parte falsum, hoc omnino verum. Item cũ a b verum sit, particulare autem pronunciatum falsum: quando item ambo falsa sint: nihil enim vetat, a in nullo b esse, & in c aliquo, vt b in c aliquo sit: exempli gratia, animans in nulla niue est, & in aliquo albo, & in albo aliquo est nix. Ita si nix medium collocetur, animans verò primum, & sumatur a in toto b esse, & hoc in aliquo c, effatum illud a b in totum falsum est, alterum autem b c inquam verũ, & conclusio inde vera efficitur: tantundem fiet, si propositio a b neget: quippe cũ fieri possit, vt a in toto b insit, in aliquo autem c non insit, b verò alicui c insit: verbi causa animans in toto homine inest, & alicui albo non est consequens, cum tamen homo alicui albo insit. Atque ita vera erit cõclusio, si homo medius ponatur, ac sumatur a in nullo b esse, & hoc in aliquo c, cum tamen pronunciatum a b omnino sit falsum. Conclusio item vera erit, si proloquium a b in parte sit falsum, & b c verum: neque enim quicquam vetat, a in b, & c aliquo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ineſſe & b in aliquo c, vt animans in aliquo pulchro reperitur, in aliquo item magno, & pulchrum in aliquo magno eſt: ſi igitur ſumas, a in omni b eſſe, & hoc in aliquo c, propoſitio illa a b quadamtenus eſt falſa, illa autem b c vera, & concluſio ex his eſt vera. Eodem modo res habebit, vbi pronunciatum a b negetur: nam ad huius rei probationem iidem ſumentur fines, ac eodem modo diſponentur. Rurſus ſi a b verum ſit, b c falſum, vera erit complexio. Quid enim cauſæ eſt quominus a in toto b inſit & in aliquo c, b autem in nullo c inſit? verbi cauſa, animãs in omni cygno ineſt, & in aliquo nigro, cum cygnus in nullo nigro inſit. Si igitur a in toto b ſumatur, & hoc in c quodam, vera erit concluſio, cum pronunciatum b c ſit falſum. Idem fiet, ſi pronunciatum a b priuans ſumatur: fieri enim poteſt, vt a in nullo b inſit, & in c aliquo non inſit, b autem in nullo ſit c, quo modo ſe habet genus ad formam generis alterius & diuerſi, & ad accidentia ea, quæ illius formis inſunt: animans enim in nullo numero ineſt, & in quodam albo: numerus autem in nullo eſt albo. Ita ſi numerus medius ponatur, & ſumatur a in nullo b, & b in aliquo c, a in quodam c nõ erit, id quod modo verum erat: ac pronũciatũ a b verum eſt, b c falſum. Vera etiam erit concluſio, ſi a b in parte ſit falſum, b c item falſum: neque enim quicquam vetat, quominus a in b, & c quibuſdam inſit: b verò in nullo c, vt ſi b c ſint aduerſa, eáque eiuſdem generis accidentia ambo: animans enim in quodam albo eſt, quodam item nigro, & album in nullo nigro ineſt: ſi igitur ſumas a in toto b ineſſe, & hoc in aliquo c, vera efficietur inde cõcluſio. Quòd ſi a b priuãs ſumatur, itidem fiet: ad id enim monſtrandum iidem fines eadem diſpoſitione ſumentur. Quòd ſi pronunciata ambo falſa ſint, vera quoque eſſe poſſit concluſio: fieri enim poteſt, vt a in nullo b inſit, in c verò quodam ſit, cum b in nullo c inſit, vt genus aliquod formæ generis diuerſi omnino non ineſt, & in accidente quodam ſuarum formarum ineſt. Animans enim in nullo eſt numero, & in aliquo eſt albo, cùm numerus in numero ſit albo: ſi igitur a in toto b ponatur, & hoc in quodam c, vera efficietur concluſio, cum falſa ſint ambo pronunciata. Hoc idem fiet, ſi pronunciatũ a b negetur: nihil enim prohibet, a in toto b eſſe, in c quodam non eſſe, b item in nullo c, vt animans in omni cygno eſt, in aliquo nigro nõ eſt, cygnus autem in nullo nigro: vbi igitur ſumptum ſit, a in nullo b ineſſe, & hoc in quodã c efficietur, a in quodam c nõ eſſe: atque ita vera erit concluſio, cum ambo pronunciata ſint falſa.

Secunda figura. Cap. II.

IN media verò figura ex falſis verum planè concludere licet, ſeu pronunciata ambo in totum falſa ſumantur, ſeu in parte, ſeu alterũ ſit verum, mentiatur planè alterum, idque vtrumuis. Vbi etiam ambo in parte mentiantur, vbi item alterum ſit planè verum, alterum in parte falſum, & cõtrà, ſi alterum ſit planè falſum, alterum verum in parte, idque tum in vniuerſalibus ſyllogiſmis, tum in particularibus. Nã ſi a in nullo b ineſt, & in c omni, quo modo animans in nullo lapide ineſt, & in omni homine: atque tum propoſitiones cõtrario modo ponantur, vt ſumatur a in omni b ineſſe, & in c nullo, ex pronunciatis planè falſis, vera efficietur complexio. Hoc idem fiet, ſi a in toto quidem b ineſt, & in

Universidad de Deusto
Biblioteca

c nullo: idem enim efficietur syllogismus. Rursus si propositio altera tota falsa sit, altera tota vera: nihil enim vetat, quominus a in b, & c in totũ insit, & b in nullo c insit, quo modo se habet genus ad formas non continentes inuicem: animans enim in equo & homine in totum inest, cùm tamen nullus homo sit equus. Ita si sumatur animãs in altero toto inesse, & in altero nullo, pronunciatum alterum in totum falsum erit, alterum planè verum: & vera erit conclusio, vtriuis negatione adiecta. Item si alterũ in parte sit falsum, alterum sit omnino verum: fieri enim potest, vt a in b aliquo insit, & in c omni, & b in nullo c insit, eo modo animans est in albo aliquo, & in toto coruo, cùm candor in nullo coruo insit. Igitur si sumatur a in b nullo, & in c toto inesse, pronunciatum a b in parte erit falsum, a c omnino verum, ac vera erit conclusio: hoc idem fiet, si commutetur negatio: ex iisdem enim finibus id monstrabitur, si affirmatio sit in aliquo falsa, negatio planè vera. Quid enim vetat, quominus a in quodam b insit, & in c toto non insit, b sit in nullo c? verbi gratia, animans est in quodam albo, & in nulla pice, & album in nulla pice inest. Itaque si sumatur a in toto b inesse, & in c nullo, propositio a b in quadam parte erit falsa, a c vera omnino, & conclusio erit vera. Vera item erit conclusio, vbi ambo pronunciata in parte falsa sint: quippe cum a in b, & c quibusdam inesse possit, cum b in nullo c insit: exempli gratia, animans in quodam albo, quodam item nigro inest, cùm album in nullo nigro reperiatur. Itaque si a in toto b sumatur, & in c nullo, propositiones ambæ in aliquo erunt falsæ, & vera conclusio: hoc idem fiet, si commutetur negatio in finibus iisdem: hoc

etiam fieri perspicuum est in iis, qui in parte concludunt syllogismi. Neque enim quicquam prohibet a in toto b inesse, & in c aliquo, cum b in c aliquo non insit, vt animans in toto homine inest, & in quodam candido, cùm homo in quodam candido non sit. Si igitur a in nullo b ponatur inesse, & in quodam c esse, pronunciatum illud vniuersum in totum falsum est: quod autem in parte est, verum, & conclusio vera. Eadem erit ratio, si a b sumatur affirmatio. Nam fieri potest, vt a in nullo b insit, & in quodam c non sit, & b in aliquo c non sit, vt animans in nullo inanimato inest, & in quodam albo non est, cùm inanimatum in quodam albo non sit. Ita si ponatur a in toto b inesse, & in quodam c non esse, proloquium illud vniuersum a b omnino est falsum, a c verum, & conclusio vera. Itidem fiet, si vniuersalis propositio vera ponatur, particularis falsa. Quid enim prohibet, quæso, ipsum a nulli b, nulli item c esse consequens, cum b in quodam c non sit? Exempli gratia, animans nulli numero, nulli item inanimato est consequens, & numerus cuidam inanimato non inest. Si igitur ponatur a in nullo b, & in quodam c, vera erit conclusio: propositio autem vniuersalis quidem vera, particularis autem falsa. Idem fiet, si affirmatio sit vniuersalis: potest enim a in b, & c totis inesse, cum b alicui c non sit consequens: quo modo se habet genus ad formam & differens: animans enim totum hominem, totum item terrenum consequitur: homo verò non omne terrenum. Itaque si sumatur a in toto b inesse, & in c aliquo non esse, pronunciatũ vniuersale verum erit, particulare falsum, vera autem complexio. Constat etiam ex ambobus falsis veram effici complexionem, si quidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

poteſt a in b & c totis ineſſe, cum b alicui c non inſit. Si enim ſumatur a in nullo b, & in quodam c ineſſe, pronunciata ambo falſa erũt, concluſio vera. Idem fiet ſi affirmet pronunciatum vniuerſale, quod in parte eſt, neget: poteſt enim a toti c, & nulli b eſſe conſequens, cum b alicui c non inſit: verbi cauſa, animans nullam ſcientiam conſequitur, & totum hominem, & ſcientia non omnem hominem. Ita ſi ponatur a in toto b ineſſe, & cuidam c non eſſe conſequẽs, pronunciata falſa erunt, complexio vera.

Figura tertia. Cap. III.

IN poſtrema quoque figura ex falſis efficietur verum, tum ex ambobus in totum falſis, tum ex vtroq; in parte falſo, & ex altero omnino vero, altero falſo: ex vno itẽ: in parte falſo, altero omnino vero, & cõtra. Demum quibuſcunque aliis rationibus pronunciata immutari poſſunt. Neque enim quicquam vetat, & a & b in nullo c ineſſe, cum a in aliquo b inſit: verbi gratia, homo & pedeſtre nulli inanimo ſunt conſequentia, & homo alicui pedeſtri ineſt. Itaque ſi ponatur a, & b in toto c ineſſe, pronũciata in totum falſa erunt, connexio vera: eadem eſt ratio, vbi alterum ait, negat alterum. Fieri enim poteſt, vt b in nullo c inſit, & in eo toto inſit a, cum a alicui b non inſit: verbi cauſa, nigrum in nullo eſt cygno, & in hoc toto eſt animal, animal autem non omni nigro ineſt. Ita ſi ſumatur b in omni c, & in hoc nullo ipſum a, a in quodam b non erit, & concluſio erit vera, propoſitiones falſæ. Vera item efficietur complexio, vbi vtraque in parte falſa ſit propoſitio: neque enim quicquam vetat, a & b in quodam c ineſſe: a verò in aliquo b: verbi cauſa, album & pulchrum in aliquo animante inſunt, &

album in re quadam pulchra ineſt. Si igitur ponatur, tum a, tum b in toto c ineſſe, pronunciata ambo in parte falſa erunt, complexio autem vera: hoc idem fiet, ſi pronunciatum a c ponatur priuans. Quid enim vetat, quominus a in quodam c non ſit, b verò in c aliquo ſit, cum a in b non toto inſit? Exempli gratia, album in quodam animãte non eſt, & in eo aliquo eſt pulchrum, album autem non omni pulchro ineſt: ita ſi ſumatur a in nullo c, & b in eo ipſo toto, propoſitiones ambæ in parte falſæ erunt, complexio vera. Eadem erit ratio, ſi propoſitio altera in totum falſa ſumatur, altera omnino vera, quippe cùm fieri poßit, vt & a & b ipſi c omnino ſint conſequẽtia, cum a in quodam b non ſit, vt animans & candidum omni olori conſequentia ſunt, cùm animans non omni cãdido inſit. Propoſitis igitur huiuſcemodi extremis, ſi b in toto c ſumatur, a verò in eodem nullo, profecto pronunciatum b c omnino verum erit: illud autem a c planè falſum, cum ipſa concluſio ſit vera: hoc idem fiet, ſi illud b c, falſum ſit, a c verum: ad id enim confirmandum ij aſſumentur fines, nigrum, cygnus, inanimum. Quinetiam vbi ambo affirmantia ſint pronunciata, tantundem fiet. Nihil enim vetat, vt b toti c ſit conſequens, & in eodẽ toto ipſum a nõ ſit, cum a in quodam b inſit. Hoc modo animans in omni cygno reperitur, & in eodem toto ipſum a non ſit, cum a in quodam b inſit. Hoc modo animãs in omni cygno reperitur, & in eodem nullo nigrum, cùm nigrum alicui animanti inſit. Si igitur ponãtur a & b in toto c ineſſe, pronunciatio b c vera planè fuerit: a c verò planè falſa, concluſio autem vera. Illud idem fiet, ſi a c ponãtur falſa, quod per eoſdem fines ac exempla cõfirmabitur. Rurſus vera erit cõ-

Biblioteca
Facultad de Filosofía
Fondo Ant. Orden

Universidad de Deusto
Biblioteca

clusio ex pronunciato planè vero, & altero in parte falso: fit enim nonunquam, vt b in toto c insit: a autẽ in c aliquo, & a in quodam b insit, vt bipes omni homini ineſt, pulchrũ non omni, & tamen pulchrum alicui bipedi ineſt. Itaque ſi ponatur a & b in toto c eſſe, propoſitio b c vera planè erit, a c in parte falſa: concluſio autem vera. Idem fiet, ſi pronunciatum a c verum ſumatur, b c in parte falſum: iiſdem enim finibus commutatis id oſtendetur. Item ſi propoſitio altera neget, altera aiat: quandoque enim accidit, vt b in toto c inſit, & a in eo aliquo: at dum hæc ita ſe habeant, a non omni b ineſt. Itaque ſi ſumatur b in toto c ineſſe, a verò in c nullo, negatio erit in parte falſa, altera propoſitio planè vera, concluſio item vera. Præterea quãdoquidem probatum eſt, vbi a in nullo c inſit, b verò in eo aliquo, fieri poſſe, vt a in aliquo b nõ ſit, perſpicuum vbi a c planè verum ſit, b c in parte falſum, concluſionem poſſe eſſe veram. Nam ſi ſumatur a in nullo c ineſſe, b verò in c omni, pronunciatum a c planè verum erit: b c autem in parte falſum. Conſtat item in ratiocinationibus, quæ in parte ſunt, ex falſis verũ omnino concludi. Eadem enim extrema ſumi debent, quæ ſumpta ſunt, dum vniuerſalia eſſent pronunciata, in aientibus aientia, negantia in negantibus. Nam quod ad extremorum expoſitionem pertinet, nihil refert, quod nulli ineſt, ſumere, quaſi omnino inſit, & quod alicui inſit, omnino ineſſe. Idem de priuantibus eſt exiſtimandum. Hinc igitur perſpicuum eſt, vbi concluſio eſt falſa, ea ex quibus argumentatio conſtat, aut omnia, aut aliqua neceſſario eſſe falſa. Quòd ſi vera ſit, nec omnia, nec aliqua vera eſſe, neceſſe eſt: quin nonnunquã ſit, vt cum neutra ſyllogiſmi propoſitio vera ſit, cõcluſio ſit æquè vera, non tamen ex neceſſitate. Cuius rei hæc eſt ratio: nam quando duæ res ita ſunt inter ſe affectæ, vt ſi vna ſit, altera quoque ſit ex neceſſitate: hæc ſi non ſit, ne illa quidem erit: quòd ſi ea ſit, nõ eſt neceſſe vt illa ſit. Ex eo autẽ quòd aliquid ſit, & non ſit, fieri non poteſt, vt res eadem ſit neceſſario: quod dico tale eſt, cum a album eſt, ipſum b ex neceſſitate eſſe. Rurſus cum a albũ non ſit, ipſum b neceſſario eſſe. Nam quia ex eo quòd hæc res, nempe a, eſt alba, neceſſe eſt illam, b, inquam, eſſe magnam: at cum b eſt magnum, c non eſt album, profectò neceſſe eſt, ſi a ſit album, vt c nõ ſit album. Et cùm ex duobus propoſitis, ſi vnum ſit, alterum eſſe neceſſe eſt, vbi hoc non ſit, neceſſe eſt illud non eſſe: profectò cum b non eſt magnum, a nequit eſſe album. Quòd ſi dum a non eſt album, ex neceſſitate b eſt magnum: accidit, vt cum b non ſit magnum, illud ipſum b ſit magnum, idque neceſſario: id quod fieri nequit. Nam ſi b non eſt magnum, a non eſt candidum ex neceſſitate: ſi igitur b erit magnum, dum a nõ eſt album, efficitur quaſi per tres fines, ſi b non eſt magnum, vt illud ipſum ſit magnum.

De probatione circulari. Cap. IIII.

PROBATIO autem in orbem & ex alternis tunc fit cum ſumpta concluſione, & propoſitione altera ratione dicendi inuerſa cõcluditur altera propoſitio, quę in ſuperiori ſyllogiſmo ſumpta fuit: exempli gratia, ſi probãdum fuerit, omne c eſſe a, idque probatum ſit per ipſum b. Rurſus ſi probetur b eſſe a, ex eo quòd c ſit a, & b ſit c, atque ita b ſit a, principio autem contrà ſumpſit, qui ratiocinatur, nempe c eſſe b. Vel etiam ſi probandum ſit b eſſe in c, ac ſumat a in

Universidad de Deusto
Biblioteca

c dici, quæ fuit conclusio, & b in a inesse: at antea contrario modo sumptũ erat, nempe a esse in b aliquo, nulla sit ex alternis probatio. Nam si medium quoddam diuersum sumatur, non fit in orbem probatio: nihil enim idem sumitur. Quòd si quippiam ex illis sumatur: alterum tantum accipi necesse est. Si enim ambo sumerentur, eadem efficeretur conclusio, cùm diuersam effici oporteat. In his igitur quæ nõ retro simul commeãt, ratiocinatio efficitur ex altero pronunciato non confirmato: neque enim in his extremis cõcludere possis tertium in medio inesse, aut medium in primo: in his autem, quę vicissim commeant, extremis, omnia ex se inuicem probari possunt, vt si a b c commeent inter se, & sint æqua. Faciamus enim vt a c probatũ sit per b, rursus a b per conclusionem & propositionẽ b c conuersam: ita & b c per conclusionem & propositionem a b inuersam: sunt autem pronunciata c b, & b a probãda. Ea enim sola citra probationem vsurpauimus: sanè si b sumatur in toto c inesse, & c in omni a, efficietur, vt b sit in a. Rursus si ponatur c in omni a inesse, hoc verò in toto b, necesse est, vt c in toto b insit. Ac in ambabus illis ratiocinationibus pronunciatũ illud c a citra cõfirmationem sumptum est: reliqua verò probata sunt. Itaque si illud confirmauerimus, omnia ex se inuicem confirmata fuerint: itaque si sumatur c in omni b inesse, hoc item in omni a, sumuntur duo pronunciata iam probata, & ex his efficitur necessario, vt c in ipso a insit. Perspicuum est igitur in his modò, quæ vicissim comeant, orbicularem probationem fieri, ac vicissitudinariam: in aliis verò eo quo diximus modo. Probatur enim c de b, hoc item de a, si sumas c dici in a: at c in a dici, ex pronunciatis illis probatur: vti-

mur itaque conclusione ad id probandum. In priuantibus autem ratiocinationibus hoc modo fit mutua confirmatio. Ponamus b in omni c inesse, a verò in nullo b, efficitur conclusio, nullum c inquam esse a. Quòd si rursus concludendum sit, a in nullo b inesse, quod dudum sumptum est, sumetur a in nullo c, & hoc in omni b: atque ita inuertetur pronunciatum. Quòd si concludi oporteat b in c inesse, non ita conuertendum erit illud a b, cum pronunciatum idem sit, b in nullo a inesse, & a in nullo b: sed sumendum est, in quo nullo ipsum a inest, ipsum b in eo toto inesse: ponamus a in nullo c inesse, quæ cõclusio fuit, & in quo nullo est a, sumamus ipsum b in eo toto esse: necesse est igitur ipsum b in toto c inesse. Atque ita cum tria sint pronunciata, vnumquodque effectum est conclusio, atque illud est in orbem demonstrare, nempe cum conclusionem sumis cum altero pronunciato inuerso, vnde concludis alterum pronunciatum. At in iis, quæ in parte sunt ratiocinationibus, vniuersale pronunciatum ex aliis probari nequit: particulare potest. Ac vniuersale concludi non posse perspicuum est, quandoquidem vniuersum ex vniuersis efficitur: cõclusio autem in his non est vniuersa, & probatio efficienda est ex conclusione, & altero pronunciato. Adde quòd retro commeante pronunciato nullus efficitur syllogismus, cum in parte sint ambo pronunciata. Potest autem, quæ in parte est propositio, probari: sit enim iam probatum a de quodam c per medium b, iam si sumatur b in omni a inesse, ac conclusio eadem maneat, profecto b in aliquo c inerit: efficitur enim prima figura, ac medium est ipsum a. Quòd si priuans sit ratiocinatio, pronunciatum vniuersum concludi nequit, ob eam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam paulò antè dixi, rationẽ. Quod in parte esse nequit, si illud a b eodem modo retro commeet, atque in vniuersalibus. Potest autem cõcludi per assumptionem, nempe si sumamus in qua re in parte inest a, in ea ipsum b in parte quoque inesse: quòd si res aliter habeat, non efficitur syllogismus, quia negat quæ in parte propositio. At verò in secũda figura affirmatio hac via probari nequit, negatio maxime, ac non probatur æffirmatio, qua non sunt ambo affirmantia pronunciata: complexio enim est priuans, affirmatio autem ex ambabus affirmationibus efficiebatur. Priuãs autem pronunciatum hoc modo probatur: faciamus vt a sit in b toto, in c nullo, conclusio est, b in nullo c inesse. Quòd si ponatur b in omni a inesse, & in c nullo, efficietur necessario, vt a in nullo c insit: efficitur enim in secunda figura, ac medium est ipsum b. Quòd si a b sumatur priuans, alterum autem affirmans, efficietur prima figura, siquidem in toto a est c, b verò in nullo c, ita b in nullo a erit, ne a quidem in b, c autem est medium. Non igitur efficitur ratiocinatio ex complexione, & propositione vna: quòd si assumatur altera, fiet. Quòd si vniuersa non sit ratiocinatio, quod in toto est, pronunciatum probari nequit, ob quam antea exposui causam, quod in parte est, maxime, vbi affirmatio vniuersalis fuerit: sit enim a in omni b, & in c non omni, cõclusio est b c. Igitur si sumatur b in omni a inesse, & in c non omni, concludetur a in aliquo c non esse, ac medium est b. Quòd si vniuersalis propositio neget, pronunciatio a c non probabitur, etiam si retro commeet illud a b. Accidit enim vt vel ambo pronunciata negent, vel certè alterum. Itaque non efficietur syllogismus, sed eadem via ac ratione proba-

bitur ac in vniuersalibus, nempe si sumatur, cui ipsum b in parte non inest, in illius parte illud a inesse. In tertia autem figura, vbi vniuersa ambo pronũciata sumpta sint, nõ possunt ea ex se inuicem probari. Nã pronunciatum in toto ex iis probatur, quæ in toto sunt: ac in hac figura conclusio perpetuò est in parte. Constat igitur in hac figura vniuersale pronunciatum cõcludi nullo modo posse: vbi verò alterũ sit in toto, alterum in parte, aliquãdo sanè licebit, aliquãdo nõ item: licebit quidem, vbi ambæ affirment, & illud totũ minori extremo iunctum sit: quòd si alteri iũgatur, nõ licebit. Ponamus enim, vt a in toto c insit, b verò in eo aliquo, conclusio est a b: quòd si sumatur c in toto a inesse, propositione vniuersa retro commeante, a rursus in b, quæ conclusio antea fuit, effectum est, c in aliquo b inesse, non contrà b in aliquo c: etiam si necesse sit, si c est in aliquo b, b quoq; in aliquo c inesse. Non tamen res est eadem, illud in hoc inesse, & hoc in illo: sed assumẽdum est, si hoc in illo aliquo sit, alterum quoque in eo aliquo esse: quòd si sumatur, nõ tam efficitur syllogismus ex cõclusione & altero pronũciato. At si b in toto c insit, a item in aliquo c, illud a c probari potest, si sumatur c in toto b inesse, a verò in eo aliquo: nam si c omni b inest, a itẽ alicui b, necesse est, vt a alicui c insit, ac b est medium. Probabitur item alterum pronunciatum, si vnum affirmet, alterum neget, & in toto sit, id quod affirmat. Ponamus enim b in toto c inesse, a verò in quodam c non esse in conclusione, efficitur, a in aliquo b nõ esse: quòd si assumatur c in omni b esse, a autem non omni b inerat, necesse est vt alicui c non insit: medium autem est b. Vbi verò pronunciatum priuans in toto sit, non probatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

alterum, nisi sumatur pronunciata eadem ratione atque in superioribus, nempe in quo illud in parte non est, in eodem aliquo alterum insit. Verbi gratia, si a in nullo c ineſt, & in hoc aliquo insit ipsum b, concluditur a in quodam b nõ esse. si igitur sumptum sit, ipsum c in eo quodã esse, cui aliqua ex parte non ineſt a, necesse est vt b in aliquo c insit: alioqui pronũciatum alterum probari nequit, etiãsi retro commeet, quod in toto est: nulla enim efficietur ratiocinatio. Hinc igitur perspicuũ est, probationẽ vicissitudinariam in prima figura effici, tum per primam, tum per tertiam figuram: si enim affirmans sit conclusio, in prima efficitur: sin neget, in postrema: nam sumitur alterũ in eo toto ineſſe, in quo nullo alterũ inerat. At in figura media, si vniuersa sit ratiocinatio, tum in ea ipsa, tum in prima figura, ac in postrema efficitur conclusio: vbi autem in parte sit syllogismus, tum in ipsa, tum in postrema figura id efficitur: in postrema autem figura, omnia in ea ipsa probantur. Constat etiam, quum in media figura, & in tertia per eas ipsas non efficiuntur syllogismi, eos aut probationem orbicularem nõ efficere, aut certè imperfectos esse.

De ratiocinationum reciprocatione.

Cap. V.

RETRO vertere, est conclusione commutata concludere, vel maius extremum in medio non esse, vel etiam hoc in postremo: nam si inuertatur conclusio, & alterum pronunciatum seruetur, necesse est alterũ euerti: si enim illud sit, cõclusio quoque erit. Refert autem plurimum, an in cõtradicens, an in contrarium conclusionem inuertas: nec enim idem efficitur syllogismus, si vtroque modo illa inuertatur, id quod ex progressu intelligetur. Cõtradicentia hæc appello, omne, non omne: aliquod, nullum: aduersa verò per contraria omni ineſſe & nulli, alicui item & non alicui ineſſe. Sit enim probatum a de c per medium b: profecto si sumptum sit, a in nullo c ineſſe, & in b toto, efficietur vt b in nullo c insit. Quòd si a in nullo c insit, b verò in toto c, a non omni b inerit: at nulli planè, nõ item: quippe cum in tertia figura non concludi totum diximus. Eam autem propositionem, quæ maiori extremo coniuncta est, omnino ac in totum euertere per reciprocationem non licet, quippe cum in tertia figura semper euertatur: necesse est enim, vt ambo pronũciata ad minus extremum sumantur. Eadem est ratio, vbi syllogismus priuans sit: sit enim probatum, a in nullo c ineſſe per medium b: si igitur sumatur a in toto c ineſſe, & in b nullo, ipsum b in nullo c inerit: item si a & b in toto c insint, a alicui b inerit, cum nulli antea ineſſet. Quòd si vertatur cõclusio in contradicens, diuersi sient syllogismi, & contradicentes, nec vniuersi: nam alterum pronunciatum in parte est: ita fit, vt & conclusio in parte quoque sit: faciamus enim, vt syllogismus proponatur affirmans, ac eo modo commutetur, profectò si a non omni c ineſt, & ipsi b omni, ipsum b non omni c inerit. Rursus si a non omni c ineſt, & huic omni ineſt c, ipsum a non omni b inerit. Itidem fiet, si priuans sit ratiocinatio: nam si a in aliquo c ineſt, & in b nullo, ipsum b alicui c non inerit, at non omnino nulli. Item si a in c aliquo insit, & huic toti insit b, quo modo initio sumptum est, a in aliquo b inerit. In his autem, qui in parte sunt, syllogismis vertuntur ambo pronunciata, dum conclusio in contradicens commutatur: quòd si

Universidad de Deusto
Biblioteca

in contrarium vertatur, neutrum euertitur: nec enim in his fit, vt in vniuersalibus, nempe vt euertantur pronunciata, si cõclusio in cõuersione deficiat, nec enim euertere vllo pacto licet. Sit enim ostensum a de aliquo c, tum si sumatur a in nullo c esse, b itẽ in aliquo c, a in aliquo c non erit. Quòd si a in nullo c insit, & in b omni, ipsum b in nullo c erit: atq; ita ambo pronunciata euertuntur. Sin contrario modo commeet conclusio, neutrum tollitur: nam si a in quodam c non est, & in b toto, b in quodam c non erit. Necdum tamen euersum est pronũciatum initio propositum, quippe cum fieri possit, vt in aliquo sit, in aliquo nõ sit: ipsum autem vniuersale a b nullo pacto concluditur: nam si a in quodam c non ineſt, b verò in quodam est, neutrum pronunciatum in toto est. Idem fieri existimandum est, vbi priuans fuerit ratiocinatio. Si enim sumptum sit, a esse in toto c, euertuntur ambæ propositiones: sin in aliquo, neutra. Huius rei eadem est, quæ prius, demonstratio.

Figura secunda. Cap. VI.

AT in secunda figura euerti nequit pronũciatum maiori extremo iunctum ex contrario, quocunque modo reciprocatio fiat: quippe cum in tertia figura semper concludatur, in qua vniuersa conclusio non efficitur: alterum autem pronũciatum eodem modo euertemus, quo reciprocatio facta fuerit: eodem modo inquam, nempe si commutatio fiat, in contrarium contrario modo, sin in contradicens, cõtradictorio. Ponamus enim, vt a in toto b insit, & in c nullo, conclusio est b c. Si igitur sumptũ sit b in toto c ineſſe, dum a b idem seruetur, profecto a in toto c inerit, efficitur enim

prima figura: quòd si b in toto c, & a in nullo c ineſt, ipsum a non omni c ineſt: fit enim postrema figura. Quòd si b c in contradicẽs commutetur, illud a b eodem modo probabitur, a c verò contradictorio modo: nam si b alicui c ineſt, a verò nulli c, ipsum a alicui b non inerit. Rursus si b in c aliquo reperitur, & a in toto b, a in aliquo c ineſt: atq; ita contradicens efficitur conclusio: eadẽ ratione id probabitur, si pronũciata contraria ordine sint disposita. Quòd si ratiocinatio fit in parte, & cõclusio in contrariũ vertatur, neutrum pronũciatum euertetur, quẽadmodum neque in prima figura: sin commeet in contradicens, vtrũque tolletur. Sit enim positum a in nullo b ineſſe, & in c aliquo esse, concluditur inde b c: tum si ponatur b in quodam c ineſſe, & maneat illud a b, concludetur a in aliquo c non esse: nec ideo euersum est, quod initio positum fuit, quippe cum fieri possit, vt quidpiam in alio aliquo insit, aliquo item non sit. Rursus si b est in aliquo c, a itẽ in aliquo c, nulla efficitur ratiocinatio: neutrum enim pronũciatum sumptũ est in toto, atq; ita nõ subuertitur illud a b: quòd si in contradicens commeet cõclusio, euertuntur ambo pronũciata: nam si b est in omni c, & a in nullo b, profecto a in nullo c erit: at alicui inerat. Rursus si b in toto c, & a in aliquo c insit, efficietur vt a in aliquo b sit: eadẽ est demõstrãdi ratio, vbi vniuersale illud affirmauerit.

Figura tertia. Cap. VII.

Neutrum item pronunciatum euertetur in syllogismo quouis in tertia figura, vbi conclusio in contrarium vertatur: vbi verò mutatur in contradicens, tollentur ambo in

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratiocinatione quauis: sit enim probatum a in aliquo b inesse, ac medium sumptum sit c, & pronunciata sint vniuersa: tum si sumatur a in quodam b non esse, b verò in omni c, non concluditur a de c: nec item b, nec c concluduntur, si a in aliquo b inest, & in c omni. Eadem via id monstrabitur, si in toto non sint pronunciata: aut enim ambo in parte sint oportet ob conuersionem, aut illud totum minori extremo iũgi, quo modo nec in prima figura, nec in media efficiebatur ratiocinatio. Quòd si contradictorio modo commeent, pronunciata euertuntur ambo: nam si a in nullo b, & b in toto c inest, a in nullo c inest. Rursus si a in b nullo, & in c toto reperitur, b in nullo c inest. Idem fiet, si in toto alterum non sit: nam si a in nullo b, & hoc in aliquo c inest, a in quodam c non erit. Si verò a in nullo b, & in toto c inest, ipsum b in nullo c erit. Eadem est ratio, si priuans sit ratiocinatio. Sit enim effectum, a in quodam b non esse, ac illud b c affirmet, a c verò neget, hoc enim modo efficiebatur ratiocinatio: non erit igitur syllogismus, dum sumatur contrarium complexionis: nam si a in aliquo b, & hoc in omni c insit, diximus non concludi a & c: ne concludebantur quidem, si a in quodam b sit, & in nullo c: quare non euertuntur pronunciata: vbi verò contradicens conclusionis sumitur, maximé. Nam si a in omni b, & hoc in omni c inest, a in omni c erit, cum antea nulli inesset: rursus si a in toto b, & in c nullo est, b in nullo c est: at antea omni inerat. Eadem ratione id probabitur, si pronunciata in toto non sint: nam illud a c efficitur vniuersale, & priuans, alterum in parte affirmans. Si igitur a sit in omni b, & hoc in quodam c, efficitur vt a in quodam c insit: at verò nulli

inesse positum erat. Rursus si a in toto b inest, & in c nullo, b in nullo c inest. Quòd si a est in quodam b, & hoc in quodam c, nihil cõcluditur: & si a in b quodã insit, & in c nullo, ne sic quidem syllogismus fiet: quapropter illo modo euertuntur pronũciata: hoc verò nequaquam. Ex his igitur, quę exposuimus, dilucidum est, quo pacto in singulis figuris efficiatur ratiocinatio, dum commutatur conclusio, quãdo pronunciati contrarium colligitur, quando contradicens. Constat etiam ex his syllogismos in prima figura fieri, tum per figuram mediam, tum per postremam: pronũciatum item minori extremo iũctum semper in media figura tolli, quod verò ad maius est, per postremam: at in secunda figura, tum per primam, tum per postremam: per hanc pronũciatum maius, per illam minus pronũciatum semper euerti. In tertia autem per primam ac mediam: maius quidem per primam semper: minus verò per mediam perpetuo. Atque ita planè cõstat, quid sit illud commeare, quoque pacto in singulis figuris, & quis efficiatur syllogismus.

De probatione per incommodum. Cap. VIII.

Ratiocinatio autem per incommodum tum demum fit, cùm conclusionis contradicens ponitur, & pronunciatum aliud assumitur, idq; in omni figura efficitur: accedit enim ad reciprocationem, à qua eo differt, quòd reciprocatione quidem vtimur, vbi iam structus est syllogismus, & posita sunt ambo pronunciata, deducimus autem in incommodum citra præconcessionem contradicentis, sed quia dilucidè verum est: fines autem in ambobus eandem seruant collocationem, & est eadem in ambobus propositionum sumẽdarum ratio: verbi causa, Si a est in toto b, & medium est c, si po-

Universidad de Deusto
Biblioteca

natur a non omni, aut nulli b inesse, & ipsi c omni, quod antea verum concedebatur, necesse est, vt c in b, aut nullo, aut non omni insit: hoc autem fieri nequit: falsum est igitur id, quod positum est, ac illius contradicens verum. Eodem modo fit in aliis etiam figuris: quæ enim reciprocationem admittunt, syllogismum quoque ad incommodum recipiunt. Ac quæstiones omnes aliæ in omnibus figuris per incommodum probantur: ea autem, quæ in toto affirmat, per mediam quidem, ac tertiam figuram probatur, per primam nequaquam. Ponamus enim a in b, aut non omni, aut nulli inesse, ac vndecunque assumatur pronunciatum aliud, seu quòd c insit omni a, seu quòd b in toto d insit: eo enim modo fuerit prima figura. Si igitur ponatur a non omni b inesse, syllogismus non efficitur, vndecunque pronunciatum alterum petatur: sin in eo nullo est, cùm sumetur pronunciatum b d, concludetur quidem falso, non efficietur propositum: nam si a in nullo b, & hoc in omni d inest, a in nullo d inerit: sit autem hoc ex numero eorum, quæ fieri nequeunt: falsum igitur est a in nullo b esse: quòd si hoc falsum sit, non continuò verum est in eo toto esse. Quòd si propositio c a assumatur, nulla fit ratiocinatio: ne tum quidem fit, cùm ponitur a non omni b inesse: perspicuum est igitur, vniuersalem affirmationem in prima figura per incommodum probari non posse: probatur autem ea quæstio, quæ quidpiam in aliquo, tum quæ in nullo, tum quæ in non omni inesse dicitur. Fingamus enim a in nullo b esse, & sumatur b in c, vel toto vel aliquo, necesse est igitur, a non omni c, aut nulli inesse: hoc autem est impossibile. Faciamus enim sit verum ac perspicuũ a in omni c inesse: si igitur hoc falsum est, necesse est, vt a in

aliquo b insit: quòd si alterum pronunciatum assumatur, nullus efficietur syllogismus: ne tum quidem, cùm contrarium conclusionis ponetur, nempe in aliquo non esse, vnde constat contradicens esse ponendum. Rursus fingamus a in quodam b esse: sumatur item c in toto a, necesse est igitur c in quodam b esse, sit autem hoc impossibile, falsum igitur est quod est positum, atque ita verum est, in nullo esse. Eadem est ratio, si c a sumatur priuans: quòd si ea sumatur, quæ ipsi b iuncta est, non efficietur syllogismus. Si verò contrarium ponatur, syllogismus quidem efficietur, ac concludetur quid absurdum: institutum autem non probatur: ponamus enim a in toto b inesse, & sumatur c in toto a, sanè efficitur, vt c in toto b insit: id autem est impossibile: falsum igitur est a in omni b inesse: at si non omni inest, non continuò necesse est, vt nulli insit. Idem fieri arbitrandum est, si alterum pronunciatum ad ipsum b sumatur: concludetur enim aliquid, idque absurdum: at hypothesis non tollitur: contradicens igitur ponendum est. Vt autem probemus a non omni b inesse, ponendum est omni inesse: nam si a omni b inest, & c omni a, c omni b inerit: quòd si hoc fieri nequeat, falsum est quod posuimus. Itidem fiet, si pronunciatum alterum ad b sumatur. Item si illud c a sit priuans, eodem modo res habebit: ita enim syllogismus efficitur: quòd si negatio ad ipsum b posita sit, nihil probatur: quòd si ponatur non inesse in omni, sed in aliquo, nõ efficitur nõ omni inesse, sed nulli: nam si a in aliquo b, & c omni a inest, c alicui b inerit: quòd si id fieri nequit, falsum fuit a alicui b inesse: verum igitur erat, nulli inesse: cùm autem id ostẽditur verum, rursus euertitur: nam a in quodã b erat, in quodam

Universidad de Deusto
Biblioteca

non erat. Præterea absurdum non est sequutum ex illa hypothesi, falsa enim fuissent, quandoquidem ex veris falsum concludi nequit: at modò est vera: a enim alicui b inest: non fuit igitur fingendum, alicui inesse, sed omni. Idem quoque fit, si probemus a in quodam b non esse: si enim idem valet, alicui non inesse, & non omni inesse, eadem erit in ambobus probandi ratio. Constat igitur, in omni ratiocinatione contradicẽs ex fictione ponendum esse, non contrarium. Eo enim modo, & probandi necessitas erit, & locum habebit postulatum illud præclarum. Nam si in re quauis affirmatio vera est, aut negatio, & probetur negatio non esse vera, necesse est affirmationem esse veram: contrà si affirmationem verã non admittit, par est, & verisimile postulare negationem: contrarium autem neutro modo postulare decet: nec enim necesse est, si falsum est, nulli inesse, vt verũ sit, inesse in toto: nec est verisimile, si vnum falsum sit, alterum verum esse. Constat igitur vniuersalem quæstionem affirmatam in prima figura non probari per incommodum, alias autem omnes concludi.

De secunda figura. Cap. IX.

IN media autem, & postrema figura illa quoque probatur. Fingamus enim a non omni b inesse, & sumatur a in omni c esse: tum si a non omni b inest, & ipsi c omni, c non omni b inest: hoc autem est impossibile. Sit enim manifestum c in omni b inesse: est igitur falsum id, quod ex fictione positum est: est igitur verum, quòd omni insit. Quòd si fingatur cõtrarium, syllogismus quidem efficietur, & concludetur quid absurdum, non tamen efficitur quæstio proposita: nam si a in nullo b, in toto c insit, c in nullo b erit: id autem absurdum est: falsum est igitur, nulli inesse: vt autem hoc falsum sit, non continuo verum est, vt omni insit. Cùm autem a alicui b ineat, ponatur a in nullo b esse, & sit in omni c, necessario efficitur, vt c in nullo b insit: quòd si fieri nequit, ex necessitate cõsequitur, vt a alicui b insit: quòd si ponatur alicui non esse, ea ipsa efficientur, quæ in prima figura fieri diximus. Rursus fingamus a alicui b inesse, ac ipsi c nulli insit, necesse est vt c in b non sit: at inerat omni: falsum est igitur, quod positum est: nulli igitur b ipsum a inerit. Quando verò concludendum est, a non omni b inesse, fingatur quasi omni insit, ipsi verò c nulli, necessario efficitur, vt c nulli b insit: id autem est absurdum, verum est igitur quòd non omni inest. Atque ita constat, conclusiones omnes in media figura effici.

De tertia figura. Cap. X.

EADEM ratione cõcludetur in postrema figura. Ponamus enim a, vt in aliquo b non sit, c verò in omni b insit, hinc efficietur, vt a cuidam c nõ insit. Quòd si hoc fieri nequeat, falsum est, cuidam non inesse: verum est igitur omni inesse. Quòd si ponatur, nulli inesse, absurdum quidẽ ea ratiocinatione concludetur, sed non tamen efficietur propositum. Nam si ponatur contrarium, ea ipsa efficientur, quæ prius. At vt alicui insit, id poni oportet: nam si a in nullo b inest, & c in b quodam, a non omni c inest: quòd si falsum sit, verũ est a alicui b inesse. Vbi verò nulli b inest a, ponamus quasi alicui insit, ac sumatur c in toto b inesse, inde efficitur necessario, vt a alicui c insit: at nulli inesse diximus: falsum est igitur, quod a alicui b insit. Quòd si ponatur a in toto b, non probatur propositum. Sumi autem debet ea

Universidad de Deusto
Biblioteca

hypothesis ad concludendum non omni inesse. Nam si a in omni b inest, & c in quodam b, a in quodam c inest: at non ita erat: falsum est igitur, quòd omni insit, atque ita verum non omni inesse. Quòd si ponatur, alicui inesse, idipsum accidet, quod & in iis, quæ superius exposita sunt. Cõstat igitur in omni syllogismo, qui per incommodum probat, cõtradicẽs esse ponendũ, ac in figura media affirmationem quodam modo cõcludi, in tertia etiam quæstionem vniuersam.

INTER eam autem probationem, quæ fit per incommodum, & eam, quæ propositũ concludit, eò interest, quòd illa ponit id quod euertere vult, deducẽdo hominẽ in mendacium confessum: ea autem quæ propositum cõcludit, initium sumit ex quæstionibus veris ac concessis. Sumũt igitur ambæ pronunciata concessa: sed altera ea sumit, ex quibus efficitur syllogismus: altera verò vnum quidem ex his sumit, alterum autem sumit cõclusionis contradicens, & illic conclusionem notã esse nihil oportet, nec prius sumi ita esse, vel non esse: hic verò necessario sumi debet, nõ esse ita. Neque verò quicquam refert, affirmet, an neget cõclusio: nam vtrobique eadẽ est ratio, ac quicquid recta probatione cõcluditur, ex incommodo quoque probabitur. Itidem quod ex incommodo efficitur, recta probatione efficietur, ac per eosdem fines, non tamen in iisdem figuris: nam vbi syllogismus in prima figura efficitur, verum colligetur, aut in media, aut in postrema figura. In media quidem, si sit priuans: in postrema verò, si affirmet: at quando in media figura efficietur syllogismus, vera conclusio efficietur in prima figura: idque in quouis genere quæstionum. Quòd si in postrema figura syllogismus fiat, efficientur conclusiones veræ,

tum in prima, tum in media figura: in illa quidem affirmantes, in hac negantes: ponamus enim, vt in prima figura effectum sit, a in nullo b inesse, aut non omni, tum hypothesis erat, quòd ipsum a alicui b inesset, c verò sumptum est omni a inesse, & in b nullo: ita enim syllogismum effici diximus, & incommodum concludi, mediam item esse figuram, si c in a quidem omni, & nullo b insit: ex quibus effici constat, ipsum a in nullo b esse. Eodem modo fiet, si probatum sit, a non omni b inesse: ponitur enim, quòd omni insit, c verò sumebatur in toto a esse, in ipso verò b non omni: hoc idem fiet, si illud c a priuans sumatur, hac enim via efficitur media figura. Rursum probetur a in quodam b esse, profectò fingendum est, nulli inesse, b verò in toto c inesse sumebatur: a verò in ipso c, aut omni, aut quodam: ita enim incommodum efficietur, ac tum sit postrema figura, cum a & b in toto c insunt, inde concludi constat, a in quodam b inesse, idque necessario. Itidem fiet, si b vel a in quodam c inesse sumantur. Rursus probetur in media figura, a in omni b inesse, profectò fingendum est, quasi non omni insit, sumptum est autem a in omni c inesse, b verò in omni c: hoc enim modo incommodum concludetur, ac prima figura est, cum a in omni c, & hoc in omni b inest. Tantundem fiet, si in aliquo inesse probatum sit: nam hypothesis est, a in nullo b inesse, sumptum est autem a in omni c, & c in quodam b: quòd si priuans sit syllogismus, poni quidem debet, a in aliquo b esse, at sumptum est a in nullo c, & c in omni b: efficitur igitur prima figura. Eadem erit ratio: si non in toto sit conclusio, sed effectum sit modo a in quodam b non esse: ponitur enim a in omni b: iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

verò positum est a in nullo c, & hoc in omni b: hac enim via efficitur prima figura. Rursus faciamus, vt probatum sit in tertia figura, a omni b inesse, ponitur ex hypothesi, a non omni b inesse: est autem iam sumptum, esse in omni b, & a in omni c: ita enim concludetur incommodum, & fiet prima figura: eadem ratione fiet, si probatum sit in aliquo esse: nam ponitur ex hypothesi, a in nullo esse b, & sumptum est c in aliquo b, & a in omni c. Quòd si conclusio sit priuans ex fictione, ponendum est a in quodam b esse, positum est autem c in nullo a, & in omni b, ac media est ea figura. Itidem fiet, si in toto non sit probatio. Sumetur enim ex pacto, a in omni b inesse, & sumptum est c in nullo a, & in quodam b, atque ea est media figura. Perspicuum est igitur vnamquanque quæstionem per eadem extrema, tum probatione recta, tum per incommodum cõcludi posse. Eadem quoque ratione licebit, vbi ratiocinationes recta probantes fuerint, eas in incommodum conuertere, in his quæ sumpta fuerint extrema, dum contradicens propositio in conclusione sumatur: efficiuntur enim idem syllogismi atque sunt, qui per conuersionem fiunt, vnde & cõtinuo figuras ipsas habemus, per quas vnaquæque quæstio cõcludatur. Constat igitur omnẽ quæstionem vtraque via probari, tum per incommodum, tum recto ductu, nec posse alteram viam ab altera seiungi.

De ratione concludendi ex contrariis. Cap. XI.

PERSPICIETVR autem hac via, in quanam figura ex pronũciatis contrariis cõcludere liceat, in qua non liceat. Contraria autem pronunciata in voce quatuor esse dico, nempe omne nullum, omne non omne, aliquod nullum,

aliquod non aliquod: reuera tria tantùm sunt contraria: nam quoddam, & non quoddam voce modo pugnant. Ex his autem aduersa ea dico, quę in toto sunt, vt omne & nullum: verbi causa, omnis scientia est studiosa, & nulla scientia est studiosa. Alia verò contraria appello. Ac in prima figura ex pronunciatis contrariis non efficitur syllogismus, nec affirmans, nec negans: affirmans quidem, quia oportet ambo pronunciata affirmantia esse: contraria autem sunt affirmatio & negatio: negans autem effici nequit, qua cõtraria idem de eodem affirmant & negant. At medium in prima figura de ambobus non dicitur, sed aliud de eo negatur, ipsum autem de alio affirmatur: hæc autem contraria non sunt. At verò in media figura syllogismus effici potest, tum ex contradicentibus, tum ex aduersis: ponamus enim bonum in a, scientiam autem in b & c: profecto si sumpsit omnem scientiam esse studiosam, item & nullam: a in toto b inest, & in c nullo, atque ita b in nullo c inerit, nulla igitur scientia est scientia. Eadem est ratio, si primùm sumpserit omnem scientiam esse studiosam, dein sumat medicinam nõ esse studiosam. Nam a in omni b inest, & in c nullo, atq; ita quædam scientia non est sciẽtia: item si a in toto c, & nullo b inest: ac b est sciẽtia, c verò medicina, a opinio: cũ enim sumpsisset, nullam scientiam esse opinionem, postea accepit quandam sciẽtiam esse opinionem. Inter hunc autẽ syllogismum, & superiorem hoc interest, quòd extrema cõmutentur: nam antea affirmatio ipsi b iungebatur, nũc autem ipsi c. Eodem modo fiet, si alterum pronũciatum in toto altero nõ sit: perpetuo enim medium manet, quod de vno affirmatur, de altero negatur, atque ita possint hic con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

traria concludi, verum non semper, nec ratione quauis, sed si ea sint inter se, quæ sub medio continentur, vt vel eadem sint, vel vnum ad alterum rationem totius ad partem habeat: alioqui id effici nequit: neque enim pronunciata, aut contraria, aut contradicentia vllo pacto erunt. At in tertia figura nunquam ex contrariis pronunciatis efficietur syllogismus affirmans, ob eam, quam superius exposui rationem, in prima figura: efficietur autem negans syllogismus, seu in toto sint extrema, seu non sint. Faciamus enim vt loco b & c sit scientia, & in locum a succedat medicina: tum si quis sumat omnem medicinam esse scientiam, ac nullam medicinam esse scientiam, is sumpsit b in toto a, c autem in eodem nullo: vnde efficietur, quandã scientiam non esse scientiam. Idem fiet, si pronunciatum a b in toto sumptum non sit: nam si quædam medicina est scientia, rursus nulla medicina scientia sit, efficitur, scientiam quandam non esse scientiam: ac vbi extrema in toto sumuntur, efficiũtur pronunciata contraria: quòd si alterum in parte accipiatur, sunt contradicentia. Est autem aduertendum, contraria nonnunquam ita accipi posse, vt diximus, nempe omnem scientiam esse studiosam. Rursus aut nullam, aut certè quandam esse studiosam, id quod nõ solet esse obscurum. Licet & alterũ concludere, vel etiam sumere ex variis interrogationibus, quemadmodum in Topicis dictum est. Cum autem affirmationum tres sint oppositiones, accidit contraria sex modis accipi, vt totum & nullum, totum non totum, quoddam & nullum, idque in extremis commutare: verbi causa, a in omni c, & nullo b, aut in c toto, in b verò nullo, aut in altero quidem omni, in altero verò nõ omni.

Rursus id in extremis commutare licet: eadem est ratio & in tertia figura. Perspicuũ est igitur, quot modis, ac in quibus figuris ex contrariis pronunciatis syllogismus effici possit. Constat etiam ex falsis verum concludi posse, quemadmodum antea exposuimus, ex contrariis non posse: conclusio enim semper est rei aduersa, vt si sit ea bona, concluditur eam non esse bonam: aut si animal sit, efficitur non esse animal: idque quia syllogismus ex contradictione constat: extrema autem proposita aut eadem sunt, aut alterum est totum, alterum verò pars. Liquet etiam nihil vetare in ratiocinationibus vitiosis, quominus concludatur quæstionis positæ contrarium, vt si quid sit impar, id non esse impar: nam ex pronũciatis contrariis efficiebatur syllogismus cõtrarius: vbi igitur talia pronũciata sumpseris, efficietur contradicẽs quæstionis positæ. Hoc autem intelligi debet, ex vno syllogismo contraria non posse ita concludi, vt complexio dicat, quod non est bonum, esse bonum, aut aliquid huiusce modi, nisi tale pronunciatum statim initio sumptum sit, vt omne animans esse album, & non album, hominem autẽ esse animans: quin vel contradictio assumi debet, vt quòd scientia omnis sit opinio, & non sit opinio: deinde sumendum est, medicinam scientiam quidem esse, opinionem tamen nullã, quomodo reprehensiones fieri solent, aut duplici ratiocinatione illud efficiendum est: vt autem contraria sint re vera, quæ sumuntur, pronunciata, alia ratione, quàm hac fieri nequit, quemadmodum antea expositum est.

De ratione postulandi propositi. Cap. XII.

Potest autem eius quod in quæstione est, petitio ac sum-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptio, vt pars quædam comprehendi in vniuerſo genere eorum modorum, quibus non bene id, quod propoſitum eſt, demõſtratur. Id quod multis modis fieri accidit, nempe ſeu nihil omnino cõcludatur, ſeu ex his quæ minus nota ſunt, aut æquè ignota, & ſi ex poſterioribus probetur id quod prius eſt: demonſtratio enim efficitur ex veriſimilioribus & prioribus: ac in nulla iſtarum poſtulatur propoſitum, ſed cum alia per ſe cognoſci comparata ſint, nonnulla ex aliis (Initia enim per ſeipſa cognobilia ſunt, quæ initiis continentur aliunde) cum id quod per ſe notum non eſt, conatur quis per ſe idipſum probare, poſtulatur tum initio propoſita quæſtio, id quod ita fieri poteſt, vt continuo propoſita quæſtio poſtuletur. Poteſt etiam accidere, vt ad res nonnullas egrediamur, quæ per alias natura probari erant comparatæ, & ex his prima quæſtio probetur. verbi cauſa, ſi a probetur per b, & hoc per c, c verò ſuapte natura probari poſſit per a. Ita enim ſit, vt illud ipſum ex ſeipſo probẽt, qui ita ratiocinantur, id quõd faciunt, qui lineas æquè diſtãtes deſcribere ſe arbitrantur: neque enim intelligunt homines illi, ſe ea ſumere, quæ probari nõ poſſunt, niſi lineæ ſint æquè diſtantes: iis itaque qui ſic ratiocinãtur, euenit, vt dicant res ſingulas eſſe, ſi ipſæmet ſint, quomodo res omnes per ſe cognobiles erunt, id quod fieri nequit. Si quis igitur poſtulet a eſſe in c, cum ignotum ſit b eſſe in c, item & a in b, nondum conſtat, an principium poſtulet, ſed manifeſtum eſt eum non demonſtrare: nam quod æquè eſt ignotum, principium demõſtrationis eſſe nequit. Quòd ſi b & c ita ſint inter ſe affecta, vt vel in idem conueniant, vel conſtet ea reciprocari, aut alterum in altero eſſe, poſtulatur quæſtio prima: ſi

enim ea reciprocentur, per illa quoque probauerit a eſſe in b: nunc autem id vetat, nõ modus: ſin id faciat, fecerit quidem id quod dictum eſt, & in tribus reciprocationem efficit. Eadem erit ratio, ſi ſumat b in c ineſſe, cum æquè ſit ignotum, & a in ipſo c, nec dum poſtulatur prima quæſtio, non tamen demonſtrat. Quòd ſi a & b idem ſint, aut ea retro commeent, aut a ſit conſequens ipſi b, poſtulatur quæſtio ea ipſa de cauſa: expoſuimus enim antea, quã vim habeat illud initio propoſitum, nempe quòd ſit per ſe monſtrare, quod per ſe manifeſtum non eſt. Quòd ſi propoſitum poſtulare, eſt per ſe confirmare id, quod per ſe nõ eſt notum. Id autem eſt propoſitum non demonſtrare, cum demonſtratio ſit, & æquè ſint ignota, quod demonſtratur, & ex quo id demonſtratur: aut quia eadem in aliquo eodem inſint, aut quia re eadem iis inſit. Sanè in media figura, & in tertia vtroque modo æquè poſtulari poteſt propoſitum. In ſyllogiſmo autem affirmãte, tum in tertia, tum in prima. In negante verò, vbi eadem ab aliquo eodem abſunt, nec eodem modo ſe habent ambo pronunciata. Item in media figura, quia extrema non retro commeent in ſyllogiſmis negantibus: ac in demonſtrationibus poſtulatur principium, cum reuera ita ſe habet: in diſputationibus autem dialecticis, non ita fit opinione hominum.

ILLVD autem, quod in diſputationibus ſæpe dicere ſolemus, falſum inquam eam ob cauſam non accidere, in iis primùm ratiocinationibus accidit, quæ in incõmodum deducũt, cum ad contradictionem eius rei pertinebit, quæ per incommodum probata ſit. Neque enim quiſquam dixerit illud non propter hoc, niſi qui contradicẽs dederit, ſed quid-

Universidad de Deusto
Biblioteca

piam falsum esse contendet ex iis, quæ antea sunt posita, nec in ea probatione, quæ propositum concludit, vt in qua non ponitur contradicens. Præterea cum quidpiam recta probatione euersum fuerit, vt per a b c, tum dici non potest syllogismum ex pronũciato posito non fieri. Tum enim eam ob causam non fieri dicimus, cum ea sublata nihilominus concluditur syllogismus. Id quod in probantibus non accidit, quippe si propositio euertatur, nulla ad eam erit ratiocinatio. Constat igitur ob eam causam in iis syllogismis dici, qui ad incommodum ducunt, cum hypothesis initio proposita ita se habuerit ad incommodum, vt sit ea, vel nõ sit, nihilominus sequatur illud. Ac vnus est modus maximè cõspicuus, quo falsum propter hypothesim non efficitur, cum syllogismus ex mediis ad incommodum factus ab ipsa hypothesi absolutus sit, nullo modo cõiunctus: quemadmodum in Topicis dictum est. Illud enim est ponere causam, quòd causa non sit. Verbi causa, si quis probari volent dimetientem esse irrationabilem, conetur Zenonis rationem probare, nihil inquam moueri posse, & in id incommodum rem deducat: nulla enim ratione coniuncta est hæc falsa conclusio cum eo, quod initio dictum est. Alius est modus, cum cõclusio absurda hypothesi quidem continens est & coniuncta, ob eam tamen nõ sequitur: id enim fieri potest, seu sursum, seu deorsum versus sumas continens: vt si ponatur a esse in b, b in c, c rursus in d: sit autem falsum, b esse in d, sanè si vbi a tolletur, nihilominus b ipsi c insit, c item ipsi b, conclusio falsa ex hypothesi initio posita non sequebatur. Rursus si quis sursum versus continens & coniunctum sumat, vt si a sit in b: e verò in a, & f in e, cum falsum sit f esse in a: nã hac ratione nihilominus efficietur incõmodum, vbi tollatur hypothesis posita: absurdũ autem cõiungi debet cum extremis initio positis: ita enim ex hypothesi concludetur. Vt si coniunctum & continens sumas deorsum versus, prædicato coniungas: nam si impossibile sit a esse in b, ipso a sublato nõ sequetur falsa conclusio: sin sursum pergas, subiectum accipi debet: nam si fieri nequit, vt f sit in b, ipso b sublato non manebit incommodum. Eadem erit ratio, vbi priuantes fuerint ratiocinationes. Constat igitur conclusionem falsam expositione nõ sequi, si incommodum cum extremis in initio positis nõ sit iunctum, ac ne sic quidem falsum perpetuo ob hypothesim concludetur: nam si ponatur a, non quidem in b, sed in g inesse, g verò in c, & hoc in d, hoc etiam modo manet absurdum. Idem fiet, si sursum versus extrema sumas: cum igitur seu illud sit, seu non sit, semper sequatur incommodum, expositione non est consequutum: vel certè, quod dicitur, eo sublato nihilominus falsum effici, non est ita accipiendum, quasi si aliud ponatur, sequatur incommodum: sed cum eo sublato idem incommodum ex pronunciatis, quæ restant, efficitur: quandoquidem nihil est absurdum, eandem cõclusionem falsam per multas hypotheses effici. Verbi causa, quod æque distãtes concurrant, seu interior angulus exteriore sit maior, seu triangulus plures duobus rectos habeat.

De falsa ratione. Cap. XIII.

Efficitur autem ratio falsa ex eo, quod prius falsum fuit, quippe cum syllogismus omnis duobus pronũciatis aut pluribus constet. Quòd si ex duobus constet, necesse est aut

Universidad de Deusto
Biblioteca

alterum, aut vtrunque falsum esse, quandoquidem ex veris falsa conclusio effici non potuerit: sin ex pluribus constet, vt si c per a b probetur, & hæc per d e f g: nam in his est aliquid ex superioribus falsum, gratia cuius collecta est conclusio: nam a & b ex illis concluduntur: ex illis igitur efficitur conclusio, eáque falsa. Vt autem ratione non decipiamur & vincamur, obseruãdum est diligenter, dum aduersarius rationes postulat sine conclusionibus, ne in pronunciatis eadem res bis concedatur: quandoquidem intelligimus sine medio syllogismum nullum effici. Medium autem appellatur id, quod sæpius dicitur: quòd si nouerimus, quid in quaque figura concludatur, perspicuum inde fuerit, qua ratione medium sit obseruandum in vnaquaque conclusione. Illud autem non potest tibi esse obscurum, si quidem intelligis quale sit propositũ, quod defendis. Quod autem respondentibus obseruandum præcipimus, id occultare debent, qui argumẽtantur, vel certè id conari: id quod fiet primum, si conclusiones antea non confirment, ac concludant, sed post propositiones necessarias assumptas illæ obscuræ maneant, ac prætermittentur. Præterea si quis ea, quæ propinqua sunt, non roget, sed ea inter quæ plurima sint media: verbi causa, faciamus, vt concludi oporteat a de f, ac media sint b c d e: peti igitur debet, an a sit in b. Rursus nõ quidem, an b sit in c, sed vtrum d sit in e, deinde an b sit in c: eadémque ratione cætera sumi debent: quin & à medio incipiendum est, si per medium vnicum efficitur syllogismus, eo enim modo respondentem maxime fefellerit. At verò quoniam intelligimus, quando, quáque ratione dispositis extremis efficiatur syllogismus, perspicuum

est, quando sit futura reprehensio, quando non sit: fieri enim potest reprehensio, vbi omnia conceduntur, aut ordine mutato ponuntur responsa, nempe si alterum neget, aiat alterum. Syllogismum enim fore diximus, seu hoc, seu illo modo dispositæ sint extrema. Itaque si quid concedatur conclusioni contrarium, necesse est reprehensionem fieri: est enim reprehensio, syllogismus contradictionis. Quòd si nihil concessum sit, fieri nequit reprehensio: nec enim efficiebatur ratiocinatio, vbi omnia pronunciata negantia essent: quare nec reprehensio. Nam si sit reprehensio, syllogismum quoque esse oportet: non tamen si sit syllogismus, continuò reprehensionem esse necesse est. Eadem erit ratio, si in respondendo nihil ponatur vniuersum, cum reprehensionis ac syllogismi eadem sit ratio.

De deceptione quæ in opinione oritur. Cap. XIIII.

QVEMADMODVM autẽ in extremorum dispositione decipimur, ita in opinione deceptio quoque accidit: vt si quid duobus primum inesse posit, & alterum quis ignoret, putétque nulli inesse, alterum verò nouerit. Faciamus enim, vt a in b & in c per se insit, ea item in toto d eodem modo: profectò si putet a in toto b esse, & hoc in c: a verò in nullo c, hoc autem in toto d, rem eandem simul cognoscet, & ignorabit. Rursus si quis fallatur in iis, quæ sunt ex eadem coniugatione, vt si a sit in b, & hoc in c, c rursus in d, & opinatur a in toto b inesse, & in nullo c: simul enim nouerit, & non opinabitur inesse, aliúdne igitur hinc sibi vult, quàm quòd nouit, id se non opinari? Nouit enim quadamtenus a esse in c per b, quo modo pars in

Universidad de Deusto
Biblioteca

toto cognoscitur: atque ita quod quis quadamtenus nouit, id se planè opinari putat: id quod fieri nequit. In eo autem, quod prius est dictum, nemo opinari potest, ambas propositiones secundum media ambo, si non ex eodem ordine medium sumptum sit, vt si a sit in toto b & in nullo c, & hæc ambo in toto d: ita enim euenit, vt prima propositio sumatur, vel in totum, vel certè quadamtenus contraria. Nam si arbitretur, cuicunque insit b, illi omni inesse a, ac nouerit b esse in d, profectò is nouit d esse a. Si igitur è cõtrario putet, cuicunque insit c, in eo nullo esse ipsum a, is non putat a esse in aliquo, cui insit b: hæc autem aut omnino, aut aliqua ex parte contraria sunt, arbitrari, inquam, cui b insit, illi omni inesse a, & rursus cui b insit, ipsi alicui non existimare a inesse. Ac eo modo opinio concipi nequit. At nihil vetat ex vtroque pronunciatum alterum opinari, vel ex altero vtrunque, vt a in toto b esse, & b in d, rursus a in nullo c: est enim is error ei similis, quo in particularibus hallucinamur, vt si a sit in toto b, & hoc in toto c, a in toto c inerit. Si quis igitur nouerit, cuicunque b insit, ei toti inesse a, profectò nouit inesse ipsi c: at nihil prohibet, quominus ignoret ipsum c esse. Vt si a sit duo recti, in b verò triangulus, in c triangulus sensibilis. Possit enim quis arbitrari c non esse, etiã si nouerit omnem triangulum habere duos rectos: simul igitur rem eandem nouerit, & ignorabit: nosse enim triangulum omnem habere duos rectos, varium est ac multiplex: est enim tum in toto id scire, tum sigillatim: ac nouit quidem scientia vniuersa c habere duos rectos: singulari verò non item: ita fit, vt non habeant cõtrarias opiniones. Idem existimandum est de ratione illa scripta in Menone, scientiam

inquam esse reminiscentiam: nunquam enim fit, vt res singularis anticipata cognitione sciatur, sed dum inductione vtimur, simul rei particularis scientiam sumamus, quasi eam in memoriam reuocemus. Quædam enim sunt, quæ statim vbi vidimus, cognoscimus: vt duobus rectis, si nouerimus triangulum esse: id quod eodem modo fit in aliis. Cognitione igitur vniuersa particularia cognoscimus: propria ac peculiari nescimus. Quo fit, vt in iis hallucinemur, non tamen opinione contraria: sed dum cognitionem vniuersalem habemus, decipimur particulari. Eadem est ratio eorum, quæ superius exposuimus. Error enim ex medio non est ei scientiæ contrarius, quæ syllogismo parta est, nec opinio ea, quæ ex vno medio nascitur, contraria est ei, quæ ex altero comparatur. Nihil autem prohibet, qui nouerit a in toto b esse, & hoc in c, eum arbitrari, non esse a in c: verbi causa, omnem mulam sterilem esse, opinari potest, & hanc esse mulam, cùm tamen eam vterum ferre putet: nec enim is scit a esse in c, nisi qui vtrunque simul cognoscit. Constat igitur si alterum nouerit, & alterum ignoret, eum falsum iri: quo modo se habẽt vniuersales scientiæ ad particulares: neque enim sensibilium quicquam scimus, si à sensu absit, ne si illud quidẽ etiam senserimus, nisi fortè eo modo, quo rem vniuersam scimus, & quatenus propriam cognitionem illius habemus, non quasi actu illam exerceamus. Scire enim tribus modis dicitur, nempe aut cognitione vniuersali, aut particulari, aut actu & operatione: quare totidẽ etiam modis intelligitur hallucinari. Nihil igitur vetat, quempiam in re eadem tum scire, tum decipi, non tamen contrario modo ei accidit, qui ex vtraque propositione rem nouit, neque

Universidad de Deusto
Biblioteca

has prius expendit: qui enim putat mulam vterum gestare, is non habet actu veram scietiam, nec item errorē scientiæ contrarium, ob huiuscemodi opinionem. error enim vniuersali contrarius est syllogismus. At verò qui bonum malum esse arbitratur, is idem esse putat, bonum esse, ac malum: ponamus enim, bonum esse in a, malum verò in b. Item bonum esse in c, tum quia idem esse putat b & c, profectò arbitrabitur c esse b, item & b esse a: eadē ratione, atque ita c esse: vt enim si verum sit, de quo c dicatur, b dici, item de quo b, ipsum a, profecto a de c verum fuerit: non aliter in opinione res habet. Idem existimandum, in quo res sit: cùm enim c & b eadem sint, b item & a, profecto c & a eadem fuerint. Ac in opinione eodem modo res habet: an verò si quis primum admiserit, id protinus necessarium est? at illud fortasse falsum est, quempiam, inquam, arbitrari bonū esse malum, nisi forte accidentario: nam id variis modis arbitrari licet: id autem diligentius est perspiciendum.

De iis quæ in prima figura fiunt reciprocationibus. Cap. XV.

VBI extrema retro cōmeent, necesse est medium quoque cum vtroque reciprocari: nam si a est in c per medium b, si illa commeent, vt cuicunque ei insit a, c quoque omni insit, profectò b cum a reciprocatur: & cuicunque inest a, ei omni inest b per medium c, ac c cum b reciprocatur per medium a. In negatione tantūdem fit, vt si b sit in c, a verò in b non sit, ne a quidem in c erit: profectò si b cum a commeat, c quoque cum a commeabit: faciamus enim b inesse in a, nec c igitur erit: quādoquidem b omni c inerat: quòd si cum b commeet, c quoque cum a commeabit. In quocunque

enim dicitur b, c quoque dicitur. Item si c cum a conuertatur, b quoque conuertetur: nam in quo est b, in eo quoque est c: in quo autem est c, a non inest, & id solùm à conclusione initium ducit: aliorum non est eadem ratio, quemadmodum & in affirmante syllogismo. Rursus si a & b conuertentur, c item & d, sit autem necesse in re quauis a vel c inesse, profectò b & d eiusmodi erunt, quorum alterum in re quauis insit: nam quia in quocunque est a, inest b, in quo item est c, inest quoque d: at in re quauis aut a aut c inest, non in eadem simul: liquet igitur in omni re aut b dici aut d, & non ambo simul: verbi causa, si quod ingenerabile est, incorruptibile quoque est. Item quod est incorruptibile, est ingenerabile: necesse est quicquid generatum est, caducum esse, & quicquid caducū est, genitum esse: cōponuntur enim duę ratiocinationes. Rursus si in re quauis a inest aut b, item c vel d, nec in eadem simul, si a & c reciprocātur, b quoque & d retro commeent: nam si cui rei d inest, in ea non sit b, cōstat a in ea esse: quòd si sit, c quoque inest, quippe cùm retro commeent: simul igitur c & d in eadem re erunt: id autem fieri nequit. Quando verò a in toto b, in c item toto inest, & de nulla re alia dicitur, b item in toto c inest, necesse est a & b retrouerti: cùm enim a de b & c tantum dicatur (dicetur autem b, tum de seipso, tum de c) perspicuū est de quibus dicitur a, de iis quoque omnibus b dictum iri, præterquam de ipso a. Quando item a & b in toto c insunt, & c retrouertitur cum b, necesse est a in toto b inesse: cùm enim a in omni c insit, c item in b, quia commeent illa, a quoque in omni b inerit: quando verò ex duabus rebus propositis altera fuerit magis, quàm altera experenda, vt a quam b, cùm illæ con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

trariæ sint. Eadem ratione b magis expetendum, quàm c: si a c magis sunt expetenda quàm b d, ipsum a magis expetendum est quàm d: æquè enim a persequendum est, ac b fugiendum, cùm hæc sint contraria, c item æquè ac d, quippe cùm illa quoque cõtraria sint: si igitur a æquè expetendum est, ac d, profectò b æquè fugiendum est, ac c: vtrunque enim æquè fugiendum est, atque alterum expetendum: quò fit, vt ambo a inquã & c, æquè atque illa b d fugiẽda sint, aut prosequenda: nam quod maius est, par esse nequit: nam b d æqualia erant. Sin d sit ipso a magis expetendum, sanè b minus fugiendnm erit quàm c: minori enim minus opponitur: at maius bonum, & minus malum magis expetenda sunt, quàm bonum minus, & maius malum: totum igitur b a magis persequendum est, quàm a c: at non ita est: a igitur magis expetendum est, quàm d, & c quoque minus fugiendum quàm b. Ac si id sibi propoponit in amore, quicunque amat, ipsum inquam a nempe ita esse affectum, vt gratificetur, & non gratificari sit in c, vel certè gratificari in d, in b verò eum non esse, qui gratificetur: constat a talem inquam esse, magis esse experẽdum quàm gratificari, atque ita in amore amor congressui est præponendus: amor igitur in affectu est potius, quàm in congressu: quòd si in eo potius collocatur, vt is sit illius finis, profectò congressus, aut nullo pacto est, aut dilectionis causa: eo enim modo fiũt desideria alia, & artes. Perspicuum est igitur, quanam ratione se habeant extrema in reciprocatione, in comparatione. Item persequendorum & fugiendorum.

HOC loco nobis exponendum est, non dialecticas modo ratiocinationes ac demonstrationes per superiores figuras effici, sed & oratorias ac omnẽ omnino probationem in quauis ratione docendi. Res enim omnes probamus aut ratiocinatione, aut inductione. Ac inductio & ratiocinatio ex ea tum fit, cùm alterum extremum de medio concluditur per alterum: vt si in his a c, medium sit b, & probetur a esse in b per c: hac enim via inductiones facere solemus: verbi causa, sit a longæuum, b verò vacans bile, in c singula longæua, vt homo, equus, mulus: sanè a est in toto b: quicquid enim bile vacat, est longæuum: quinetiam b, nempe vacans bile, est in toto c: quod si c retrouertatur cum b, nec medium excedat, necesse est a esse in b: quippe cùm antea à nobis probatũ sit, vbi duo eidem rei insint, & extremum cum altero eorum reciprocetur, alterum eorum quæ dicuntur ei inesse, quod reciprocatur: est autem c intelligendum quasi quid ex vniuersis singulis compositum: nam inductio ex omnibus efficitur: ea autem ratiocinatio primam propositionem cõcludit, & quæ medio caret: in his enim quæ medium habẽt, efficitur syllogismus ex medio. In his verò quæ medio carent, fit per inductionem. Ac inductio ratiocinationi contraria est aliquo pacto: hæc enim ex medio probat extremum in tertio: illa verò ab extremo cõfirmat tertium in medio. Natura igitur antecedit, & est notior ea ratiocinatio, quæ per medium efficitur: ratione nostri magis est perspicua, quæ fit per inductionem.

De exemplo. Cap. XVI.

EXEMPLVM autem tum est, quum extremum in medio inesse probatur, ex eo quòd sit simile tertio: debet autẽ notius esse, & magis perspicuum, quòd medium sit in

Universidad de Deusto
Biblioteca

tertio: & primum in illo singuli: verbi causa, constituamus in a malum: in b, suscitare bellum in finitimos: in c verò, Athenienses aduersus Thebanos: in d, Thebanos in Phocenses: iam si probare velimus, perniciosum esse committere bellum cum Thebanis, primum sumendum est, perniciosum esse in finitimos bellum gerere: id quod probatur ex simili, nempe q̃ Thebanis aduersus Phocẽces perniciosum fuerit. Cùm igitur in finitimos bellum gerere perniciosum sit: in Thebanos autem bellare, est bellum gerere in finitimos: constat igitur in Thebanos bellare perniciosum esse. Ac constat b in c, & d inesse: vtrũque enim est in finitimos bellum committere. Cõstat item a esse in b, nam Thebanis nullam vtilitatem attulit bellum in Phocenses: probabitur autem a esse in b per ipsum d. Eodem modo fiet, si ex multis similibus probetur medium in extremo esse. Hinc igitur manifestum est, exemplum nõ habere eam rationem, quam totum ad partem, aut pars ad totum: sed quam pars vna ad alteram habet, cùm ambę in eodem toto continentur, altera autem est notior: ab inductione autem eo differt, quòd ea ex vniuersis singulis extremum in medio esse confirmabat, nec connectebat syllogismum ad extrema. Exemplum autem coniungit quidem, ex omnibus autem non probat.

De abductione. Cap. XVII.

ABDVCTIO verò est, quando constat primum in medio esse: an verò mediũm sit in postremo, ignotum quidẽ est: æquè tamen credibile est, vel certè magis quàm ipsa conclusio. Iam verò si pauca media intercedãt inter postremũ & medium, ita enim fit, vt ad cognitionem propius omni-

no accedat: verbi causa, sit a res cognobilis, in b verò locetur scientia, in c intelligatur iustitia: sanè constat scientiam esse cognobilem. An verò iustitia sit scientia, obscurum est, & non compertum. Quòd si æquè, vel magis credibile sit, b esse in c, ac a in c, tum est abductio: cum enim rei scitiam antea non haberemus, propius ad eam accessimus, in assumendo pronunciato a c. Rursus si pauca sint media inter b & c: nam eo quoque modo propius cognitionem res est: exempli gratia, si d sit quadrati, & in rectilinea figura, in f circulus: tum si inter e & f vnicum sit medium, nempe vt per vmbellas circulus efficiatur par figuræ rectilineæ, sanè res est prope cognitionem: quando verò b c magis credibile non sit, quàm a c, nec pauca eorum sunt media, abductionem tum non appello, nec item cum b c medio vacat: id enim est scientia.

De refutatione. Cap. XVIII.

REFVTATIO verò est pronũciatum alteri cõtrarium. Inter hanc autem, & pronũciatum hoc interest, quòd hæc in parte esse potest, pronunciatum omnino nequit, vel certè in syllogismis vniuersalibus non potest. Obiicitur autem refutatio duplici ratione, & in duabus figuris: bifariã quidem: aut enim in toto est, aut in parte omnis: in duabus figuris, omnes enim afferuntur contrariæ pronunciato: contrariæ autem in prima & tertia figura concluduntur tantum: nam cum quis postulat quidpiam in aliquo toto esse, occurrimus, vel quòd nulli insit, vel quòd in aliquo non sit: ex quibus illud in prima figura colligitur, hoc in postrema figura: verbi gratia, intelligamus in a vnam esse scientiam: in b verò collocetur, aduersa: sanè si quis proposuerit, vnam

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse aduersorum scientiam, occurrit alter, vel quòd contrariorum eadem non sit omnino scientia: aduersa autem sunt contraria, atque ita efficitur prima figura: vel quòd rei notæ & ignotæ non sit vna scientia, ea autem est figura tertia: nam in eo tertio, cognito inquam & incognito, verè dicitur, ea aduersa esse: cum tamen falsum sit, vna scientia illa contineri. Eadem est quoq; ratio in pronunciato priuante: si quis enim petet contrariorum non esse vnam sciẽtiam, continuo ei occurrimus, aut omnium contrariorum esse eandem, aut certe quorundam aduersorum, vt sani & ægri, ac omnium vnam esse probamus in prima, quorũdam verò in tertia. Nã in omnibus ommino pronũciatis vniuersalibus, quæ quis pro exceptione adfert, id videndum est, vt illud quod cõtra adfertur, sit vniuersale aliquid ad rem propositam: vt si petat non eandem esse aduersorũ omnium scientiam, dicat ille, cõtrariorum vnam esse: eo autem modo necesse est primam figurã effici. Est enim medium vniuersale quid ad quæstionem initio propositam: In parte autem si quid opponere velis, aliquid afferendum est, ad quod subiectum propositionis sit vniuersale, vt cogniti & incogniti non esse eandem scientiam, aduersa enim totum sunt ad illa, & ita sit tertia figura. Nam quod in parte sumitur, medium est, vt cognitum & incognitum: nam ex his refutationes afferre conamur, vnde contrarium concludere possumus: quapropter per eas figuras solas asserimus, nam in his tantùm contrariæ conclusiones efficiuntur: nam in media figura nulla affirmatio colligebatur. Iam verò vt in ea fieri posset, certè prolixiori ratione opus esset ad refutationem in media figura colligendam, vt si non concesserit,

a esse in b, quia c non sit ipsi consequens: id enim per alias propositiones facilè intelligitur, at refutationem aliò diuerti non oportet, sed continuo alteram propositionem perspicuam habere: quamobrem in vna hac figura non est signũ. Sunt autem aliæ quoque refutationes expendendæ: cuiusmodi sunt, quæ de cõtrario feruntur cùm simili, tum etiam opinabili. Item, possitne sumi particularis in prima figura, aut priuans in media.

De consentaneo & signo. Cap. XIX.

NON est autem res eadem, cõsentaneum & signum: sed consentaneum & verisimile, est probabile quoddã pronunciatum: quod enim plurimum vulgo norũt ita fieri, vel non fieri, esse item, vel non esse, id est verisimile, ac consentaneum: vt oderint qui inuident, diligant qui amant. At signum suapte natura est pronunciatum, vel demonstrabile, vel necessarium, vel probabile: id enim est signum, quòd res sit vel fuerit, quod dum est, vel fit, vel prius, vel posterius res ipsa facta est.

De enthymemate. Cap. XX.

EST igitur Enthymema ratiocinatio imperfecta ex verisimilibus vel signis. Intelligitur autẽ signum tribus modis, quot & medium in figuris: aut enim ita se habet, vt in prima, aut vt in media, aut vt in tertia figura: verbi causa probare mulierem vterũ ferre, quia lac habet, ex prima figura est. nã mediũ est lac habere, ac in a ponatur vterum ferre: b verò sit lac habere, mulier verò in c ponatur. Illud autẽ sapiẽtes inquã viros esse probos, quia Pittacus sit probus, per vltimã figurã efficitur: ponamus in a probum, in b

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſapientes, in c Pittacum: profectò verè dicuntur a & b de c: cæterum alterum prætermittunt, quia illud norunt, alterum autem aſſumunt: illud autem, mulierem inquam vterum geſtare, quia palleat, per ſecundam figuram effici ſolet. nam quia vterum geſtantibus pallor eſt conſequens, & huic quoque conſequens eſt, effectum inde putāt eam vterum geſtare. Sit pallidum in a, in b vterum ferre, in c mulier: vbi igitur vna tantùm propoſitio dicitur, ſignum eſt modo: ſin altera aſſumatur, tum eſt ſyllogiſmus: verbi cauſa, Pittacus eſt liberalis: nam ambitioſi ſunt liberales, & Pittacus eſt ambitioſus: vel contrà, ſapiētes eſſe viros probos, quia Pittacus eſt vir probus, & idem eſt ſapiens. Fiūt igitur ad hunc modum ſyllogiſmi. Cæterum qui in prima figura efficitur, dilui nequit, ſi verus ſit, cum ſit vniuerſalis: qui verò in poſtrema figura efficitur, diſſolui poteſt, etiā ſi vera ſit concluſio, quia nec vniuerſalis eſt ſyllogiſmus, nec ad rem: vt enim Pittacus ſit vir probus, nō continuo neceſſe eſt, alios ſapientes eſſe probos. Qui verò in media figura efficitur, is ſemper, & ratione quauis ſolui poteſt: neque enim efficitur ſyllogiſmus vnquam, dum extrema ita ſunt collocata: vt enim mulier vterum geſtans ſit pallida, hæc etiam mulier palleat, non ideo neceſſe eſt hanc vterū ferre: in omnibus igitur figuris verum efficietur: differunt autem eo, quo dixi, diſcrimine. Sanè vel hac ratione diuidi debet ſignum, & medium in illis conſtituendum eſt indicium, ac propria rei nota: aiunt enim indicium eſſe id, quod rem cognoſcendam præbet, medium autem maximè eſt iſtiuſmodi: vel certè appellatione ſigni intelligēda ſunt ea, quæ ſunt in extremis: indicia autē appellanda ſunt, quæ in media ſi-

gura ponuntur. Nam quod in prima figura collocatur, admodum credibile eſt, & maximè verum.

De ratione naturæ coniectandæ.

Cap. XXI.

POTEST *autem fieri, vt coniiciatur natura & ingenium, ſi quis concedat, naturales affectiones corpus ſimul cum anima immutare: nam qui muſicam edoctus eſt, animo fortaſſe eſt immutatus: at ea affectio non eſt ex earum numero, quæ nobis naturales ſunt, ſed aliæ potius. Cuiuſmodi ſunt iracundia, concupiſcentia naturalium mutationum: profectò ſi quis hoc conceſſerit, & vnius rei vnum eſſe ſignum, & accipere poſſimus ſuam cuiuſque generis affectionem ac ſignum, naturam coniectare poterimus. Nam ſi alicui generi vni ſua eſt & propria affectio, vt in leonibus fortitudo, neceſſe eſt quoddam eſſe ſignum, quippe cum ſit confeſſum ea ſeſe mutuo afficere. Sit igitur illud, quod ingentes habent membrorum extremitates, id quod in aliis quidem generibus reperitur, ſed non totis: nam ita demum ſignum eſt proprium, quia affectio totius generis propria eſt, non vnius tantum, quo modo loqui ſolemus. Sanè id in alio genere inerit, eritque homo fortis, item & quodpiam aliud animans: habebit igitur ſignum illud: vnius enim rei vnum eſſe ſignum diximus. Si igitur hæc ita habent, & in animantibus huiuſcemodi, quæ affectionem vnam propriam habent, ea ſigna colligere poterimus, vnaquæque autem affectio ſuū habet ſignum: quādoquidem vnum habeat neceſſe eſt, profectò naturam ac ingenium coniectare poterimus. Sin totum genus duas habeat affectiones proprias, quemadmodum leo & fortis eſt,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ſauciabilis, quo pacto cognoſcemus ex ſignis illis propriè conſequentibus, vtrum vtrius ſit ſignum? an ſi in alio quodam, non toto ambo ſint, & in quibus non totis vtrunque inſit, cum vnum habeat: alterum non item: nam ſi fortis ſit, nec liberalis, & ex duobus hoc habeat, conſtat id in leone ſignum eſſe fortitudinis. Coniectatur autem natura, & ingenium in prima figura, cum medium cum priori extremo reciprocatur, & excedit tertium, nec cum eo cõmeat: verbi cauſa, ſit a fortitudo, extremitates magnæ in b, leo in c: profectò in quo eſt c, in eo toto eſt b, item & in aliis. In quo autem eſt b, in eo toto eſt a, nec in pluribus dicitur, ſed retrouertitur: alioqui non eſſet vnius rei vnicum ſignum.

F I N I S.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARISTOTELIS
de Demonſtratione, ſiue
DE SECVNDA PARTE
Ἀναλυτικῶν, Libri duo.

Nicolao Gruchio Rothomagenſi interprete.

PARISIIS,

Ex Typographia Thomæ Richardi, ſub Bibliis aureis, è regione Collegij Rhemenſis.

1562.

Universidad de Deusto
Biblioteca

NICOLAVS GRVCHIVS
DISCIPVLIS SVIS S.

EGO semper in ea fui sentẽtia (optimæ spei adolescẽtes) nullũ esse Arist. librum, cuius non esset cùm propter rerũ optimarũ cognitionẽ, tũ propter singularẽ exquisitám que docẽdi rationẽ, sũma vtilitas. Sed inter omnes mihi multis nominib⁹, primas partes semper obtinere visus est liber de Demonstratione: in quo omnis docendi, discẽdi, ac tractandi quicquid sub sciẽtiam cadere possit, ratio cõtinetur. Ego verò illud etiã in omnibus, quas adhuc vidi, philosophię scholis animaduerti, nullum esse Aristotelis librũ, qui negligentius legatur, cuiúsque vtilitas minus percipiatur. Vnde autem illud malum omnes scholas inuaserit, excogitare aliud nõ possum, q̃ quòd nimis pertinaciter aliorũ consuetudinẽ obseruamus: ita vt sæpe nõ tam quid verũ sit, q̃ quid in more positum, exquiramus. Neminem hac in re doctorẽ accuso: tantũ consuetudinẽ, penes quã culpa est, non possùm non damnare: per quã factũ est, vt in omnibus philosophiæ scholis liber iste potius legeretur, nequid, quod in more esset, omissum videretur, q̃ vt immẽsus fructus perciperetur. Eum librũ ego vestro nomine, adolescentes mihi charissimi, horis succisiuis, quibus mihi à prælectionibus erat otium, de græco verti: vt in ea potissimũ re, in qua summa esset vtilitas, etiam otij nostri, quod non magnum esse scitis, fructum aliquem non illum quidem indebitum (nã quid præceptor talibus præsertim discipulis nõ debet?) sed vobis certè inexpectatum, perciperetis. Id autem eò vehementiore studio feci, quòd eum librum tam malè, ne dicam barbarè, versum esse sciebam, vt non dubitarem quin ex vitiosa & barbara interpretatione nata obscuritas, studia vestra esset retardatura, & expectatam inde vtilitatem maxima ex parte impeditura. Verti itaque hunc librũ: atque ita verti, vt Ciceronis ego consilium secutus, non singula verba pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

singulis superstitiosè redderē:sed quia hoc tātùm mihi propositum esse existimarem, vt quod optimè Grecè Aristoteles scripserat, non malè latinè verterem : illud autem etiam non ignorarē, linguam latinam multis dicendi formulis vti non posse,quibus Græca rectè vteretur.idcirco rebus quàm potui diligentissimè expensis, latina verba ad eas explicādas ita accōmodaui,vt non verba verbis,sed sentētiis modò sententiæ respōderent. Hoc genus interpretandi si quis nō probet, velit autem potius singula verba curiosius esse persequēda,eius iudicium eò minus reformidabo,quòd necesse est vt mecum Ciceronem non modò dicendi, sed etiam interpretandi principem,in eo accuset, in quo à viris doctissimis maximam laudē & admirationem est cōsecutus. Hunc ego authorem non in ratione tantùm interpretandi,sed etiā in verbis,vbicunque potui,secutus sum : in quibus autem locis nil apud eū reperi quod pro græcis verbis reddere possem, partim ex aliis receptæ fidei authoribus, quod ad rē nostrā pertineret, desumpsi : partim vsitato in scholis verbo vsus sum. Hinc sunt illa verba,mediatum,immediatum, suppositio,& alia nonnulla: quæ quoniam mihi à forma latinorū verborū non videntur longè remota, vsurpare illa non valde dubitaui. Ego enim vt semper nimiā in seligendis verbis negligentiam vituperaui,ita nunquam religionē nimiam probandam esse existimaui . Accipite igitur adolescentes optimi , singularis mei erga vos amoris non obscuram significationem : & qui in vestram omnium gratiam liber scriptus est , vobis dicatus,sub vestro omnium nomine appareat. Valete.Conimbricæ, Ex regio gymnasio, Idib. Febr. M. D. XLIX.

ARGVMENTVM.

MAgna est & latè patens huius libri vtilitas, sed magno doctrinarū omnium incōmodo paucis cognita.Id quod ij apertè indicāt,qui nuper libris editis, cū omnes Aristotelis libros , tum verò hūc maximè insectati sunt. Nam si vllam partem ingenij Aristotelis attigissent,aut si suauitatē ipsius doctrinæ vel minimùm degustassent,aliud profectò scribendi argumentum quæsissent,quàm in Aristotelis libros animaduersiones. Sed potius tanti ingenij subtilitatem admirati,aut tarditatē suam accusarent,si quicquam minus intelligerent : aut quæ scripta in Aristotelem ediderunt , vel ad eum illustrandum, vel in ipsius aduersarios conuertissent. Nequis igitur his decipiatur impostoris , vt omnes intelligant , quàm valde fallantur, qui parum aut nihil fructus in iis libris esse existimarunt,conabor,quid,ad quem vsum, & quomodo hoc nos libro Aristoteles docuerit, paulò quidem latius , quàm argumenti fortasse breuitas postulat, sed tamen quàm breuissimè potero, explanare.

Quodnam sit Aristotelis institutum, in iis quatuor libris, quos inscriptione ἀναλυτικῶν legim⁹, ipse Aristoteles docet, tum initio primi libri de Ratiocinatione , tum ad finem 17. cap.secundi de Demonstratione. Ex iis enim locis intelligimus, nil aliud iis libris voluisse Aristot. docere, quàm quid, qualísque sit scientia demōstratiua . Nihil autem est scientia demonstratiua, quàm omnis quæ per demonstrationem acquiritur scientia.Itaque qui demōstrationem nouerit, quid, qualis,& quomodo conficienda sit, demonstratiuam scientiam cognouerit.Iam autem quia omnis demonstratio est ratiocinatio quædam,in eóque maximè sita est omnis demonstrationis vis, vt vim tuæ cōclusionis nunquam celes (in quo à Dialecticis rationibus distinguitur) sed quàm apertissimè fieri potest, ex sumptionibus id necessariò efficias, quod de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

monſtrandum propoſueras: propterea fuit neceſſe, vt non modò de Demonſtratione ageret, ſed etiam vim vniuerſam, partes ac proprietates ratiocinationis explicaret. Continetur igitur duabus partibus vniuerſa doctrina ἀναλυτικῶν. Vna eſt de ſyllogiſmo, duobus libris abſoluta. Altera eſt de Demonſtratione, duobus item libris comprehenſa. Idem enim eſt (vt ſcribit Ariſtoteles cap. 17. lib. 2. de Demonſtratione) noſſe demonſtratiuam ſcientiam, quod ratiocinationis atque demonſtrationis naturam intelligere. Illa autem diſciplina, cuius finis eſt demonſtratiua ſcientia, ſubiectum, ipſa demonſtratio, ab Ariſtotele Analytice appellatur, & primo Rhetoricorum, & primo lib. de Demõſtratione cap. 18. Itaque non incõmodè Analyticen à fine hoc modo definies: Analytice eſt ſcientia quæ ad cognitionẽ omnis ſcientię demonſtratiuæ pertinet. A ſubiecto autem, hoc modo: Analytice, eſt ſcientia quæ in explicanda natura, partibus ac proprietatibus demonſtrationis verſatur. A partibus verò hoc modo: Eſt ſcientia quæ tota ratiocinationis & demonſtrationis cognitione continetur. Porrò autem huius appellationis cauſam intelligemus, ſi modò vſum ac vtilitatem huius doctrinæ cognoſcamus. Ac primùm illud certum eſt, omnem certam ac firmam rei cognitionem, aut intelligentia concipiente impreſſas ſenſibus ſpecies contineri, aut argumenti neceſſaria concluſione. Duobus autem illis perficitur omnis ſcientia. Nam priore modo principia cognoſcuntur, poſteriore concluſiones. Sed quoniam in priore illo cognoſcendi genere parum eſt artis: perficitur enim ſolis propemodum naturæ inſtrumentis, ſenſu, cogitatione, experiẽtia: alterum autem totum genus via & ratione continetur: propterea de priori illo cognoſcendi modo, aut nil, aut parum tractandum eſt: alterum genus, quia arte quadam abſoluitur, explicandum eſt. Non enim quæuis ratio ad probandum aliquid adhibita, ſcientiam parit: ſed ea demum, quæ tibi rem ita facit perſpectam, vt quin ita res habeat, dubitare non poſsis. Nihil enim ſcientia eſt, quàm certa ac firma rei quę tibi dubia eſſe potuit, cognitio. Ergo quia omnes ſcire deſiderant, nec hominis vnquam animus conquieſcit, niſi cùm quàm certiſsimè fieri poteſt, quãtúmque rei fert natura cognoſcit: certò autem cognoſci non poteſt, niſi adhibita ad fidem faciendam ratio ſit neceſſãria: propterea neceſſe eſt, vt quænam & qualis ſit illa ratio cognoſcamus: vt quum res propoſita erit, quam ſcire cupiamus, accommodare hanc rationem ad eam poſsimus. Illa autem ratio ἀπόδειξις appellata eſt à Græcis, à Latinis autem demonſtratio, vel, vt Quintilianus vocat, euidens probatio. Eſt igitur Analytices ſumma vtilitas, quæ huius demonſtrationis vim vniuerſam, omnes partes, omnes proprietates explicat: ſi quidem hac adiuti ſcientia omnem docendi, diſcẽdi, explicandi, quicquid nobis ſit propoſitum ad ſciendum, rationem tenemus. Hanc ſi ſciamus propoſita quacunque re, de qua poſsit eſſe ſcientia, eam ita tractabimus, vt nulla ratione poſsit melius doceri. Hæc ſcientia eſt quæ ab Ariſtotele ſecũdo Metaphyſic. modus ſciendi appellatur. Hac enim arte inſtructi, pro rerum ſubiectarum natura, rationes, aut magis aut minus accuratas poſtulabimus: nec ſemper in omni re probationes, mathematicis demonſtrationibus ſimiles requiremus, ſed ſemper principia, cum re ſubiecta, ſocietate quadam naturæ coniuncta eſſe debere intelligemus. Nam hominum imperitiam, qui omnibus in rebus pariter accuratas demonſtrationes poſtulant, proficiſci ab ignoratione Analytices, ipſe Ariſtoteles 3. cap. libri quarti Metaphyſic. oſtendit, his verbis, δι' ἀπαιδευσίαν τῶν ἀναλυτικῶν τοῦτο δρῶσι. hoc eſt, quia imperiti ſunt analyticarum præceptionum, idcirco id faciunt. Continet igitur hæc ſcientia, omnem rationem tractandarum omnium ſcientiarum: continet rationem bene docendi, & diſcendi quicquid ſub ſcientiam cadere poſsit: continet illam quæ παιδεία ab Ariſtotele vocatur in principio libri de Partibus animaliũ: quæ nil eſt quàm eruditio & modus bene tractandæ ac diſtribuendæ ſcientiæ cuiuſuis: ex qua πεπαιδευμένοι, hoc eſt, eruditi ac doctrina politi homines

Universidad de Deusto
Biblioteca

appellantur, quorum munus est, vt ait illo loco Aristoteles, via quadam & ratione posse citra vllum errorem discernere quid in quaque re bene, quid malè dicatur. Huius παιδείας contrarium est ἀπαιδευσία, quæ tam sæpe obiicitur ab Aristotele veteribus philosophis, tum in Physicis, tum in Metaphysicis, quę profectò nil est quàm analytices ignoratio. Postremò hæc scientia est, quam Aristoteles cap. 1. libri vndecimi Metaphysicorum circa demonstrationem ac scientiam versari, quasi circa proprium ac certum subiectũ, dicit. Atque illa quidem de vtilitate sufficiant: nunc huius appellationis causam videamus. Ac primùm Analyticen ab analysi appellatam esse nemo non videt: significat autem analysis, in ea ex quibus quæque res constant dissolutionem. Quoniam igitur mathematicæ scientiæ vt sunt certissimæ, & maximè accuratæ, ita omnibus aliis quasi exemplar propositæ sunt, vt quàm maximè fieri potest, earum docendi ac probãdi rationem sequantur. Continentur autem omnes mathematicę hac ratione docendi, vt propositis primùm principiis quibusdã, tum deinde ad theorematum ac problematum veniant demonstrationes: atque ita rei cuiusque scientiam efficiant, si alia ex aliis persequendo, ac veluti retexẽdo ad prima principia perueniatur, quæ sunt in quaque sciẽtia simplicissima. Quid autem est reuocare hoc modo vnamquanque rem ad sua principia, quàm dissoluere? Hac profectò ratione factum est, vt illa mathematicorum docendi ratio, analysis meritò appellaretur: nec modò mathematicorum, sed etiam aliarum scientiarum, quæ (vt suprà diximus) omnes, quoad eius fieri potest, mathematicarum perfectionem imitantur: ob ídque eandem illam docendi rationem sequuntur. Quinetiam ipsæ artes & facultates, quæ plurimùm à veris scientiis differunt, id docendi genus, quantum rerum in quibus versantur, natura patitur, non omittunt: sed suas probationes, quandocunque aliquid docere probando volunt, hoc modo conficiunt. Quo fit, vt quatenus cognitione quadam cõtinentur, scientiæ nomine interdum appellentur. Vt enim

omnis quæ ad docendum adhibetur, ex propriis quibusdam cõstans ratio (διδασκαλικὸν λόγον appellat Aristot. in libro de reprehensionibus sophistarum) appellatur non incommodè demonstratio: ita omnes artes & facultates, quatenus veri cognitione aliqua continentur, eatenus scientię nõ malè vocantur. Non quòd veræ illę ac perfectæ sint scientiæ, quarum vis in sola rerum cognitione certa cernitur: sed quoniam in iis etiam est causarum quædam cognitio, per quas, licet non omnino necessarias, quid tamen verius sit in actione, aut effectione, mens nostra intelligit: ob eam causam sæpe nomen ἐπιστήμης, id est scientię, à Platone & Aristotele in iis appellãdis vsurpatur. Quia igitur hæc vna est omnium scientiarum via, quam in docendo ipsæ sequuntur, vt principia quædam initio proponantur, ex quibus omnium quæ in quacunque scientia traduntur, tũ oriatur cognitio, cùm ad illa initia reuocantur: nil est autem hæc docẽdi ratio, quàm analysis: profectò non incommodè illa ars quæ explicat omnium sciẽtiarum docendi modum, Analytice appellata est. Analysin autem ex Aristot. 3. Ethic. cap. 3. hoc modo definire possumus, Causarum ex causis cõtinuatam eousque persecutionem, donec ad prima illius rei, de qua quæritur, principia perueniamus. Sed quoniam aliæ etiam docendi rationes non minus accommodatæ ad sciendum videntur, quàm analysis, consilium Aristot. hoc loco nobis videtur esse explicandum, cur hanc vnam rationem potissimùm secutus sit. Plato, quemadmodum ex multis eius locis intelligimus, duas maximè docendi rationes probauit, διαίρεσιν & συναγωγὴν, id est, diuisionem & compositionem. Appellatur autẽ compositio, multorum in vnam aliquam ideam, ac rursus huius & aliarũ generis eiusdem, in aliam cõmunem ideam collectio, eousque continuata, dum ad summum aliquod, vnúmq; genus perueniamus. Diuisio verò huic cõtraria, est distributio, quę ducto à summo aliquo primóque genere initio, eousque perducitur per omnia media genera, dum ad species vltimas perueniatur. Aristotelis verò aliud fuit cõsilium: illam enim quam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Plato vocat compoſitionem, vix, ac ne vix quidē, admiſit in tractāda ſcientia. Oſtendit enim Ariſtoteles ſtatim initio primi De partibus animalium, hanc à rebus ſingulis ad vniuerſas progreſsionem in docendo ineptam eſſe, ac inutilē: quādoquidem neceſſe ſit eum, qui hac via perſequetur rerū ſubiectarum proprietates, eadem ſæpe repetere: quemadmodum illo loco exemplis apertiſsimè demonſtrat. Ergo in explicāda aliqua ſcientia, hanc rationem Ariſtot. non admiſit, ſed hactenus tantùm vtilem eſſe voluit, vt ad inuentionem, itémque ad cognitionem principiorum valeret, quemadmodum ſatis indicant verba illius, vltimo capite, 2. lib. de Demōſtratione. Alteram autem rationem, quam diuiſionem appellari diximus, ſuam quidem habere vtilitatem in tractandis ſcientiis exiſtimauit Ariſtot. ſed eam tamen, vt minimam particulam Analytices cēſeri debere ipſe ſcribit, cap. 32. lib. 1. de Ratiocinatione. Quam verò vtilitatem habeat hæc diuidendi ratio, tum illo eodē cap. breuiter oſtendit, tum verò ampliſsimè ſecūdo lib. de Demōſtratione, cap. 5. 14. & 16. Quāquam igitur ſit vtilis ad tractandas ſcientias ratio diuidendi, nō putauit tamen Ariſtot. tantùm in ea eſſe momenti, vt hanc faceret vnam quandam explicandæ ſcientię rationem, ſed eam quaſi particulam analyſeos tractauit in Analyticis. Quinetiā definiendi rationem, cui tantùm non modò Plato, ſed etiam ipſe Ariſtot. tribuit, vt alterum hunc ſciendi modum, 2. cap. primi de Demonſtratione, itémque 3. cap. ſecūdi libri, appellaret ad analyſin vt partem quandam, reuocauit. Quanquam enim ex quatuor quæſtionum generibus tres, an ſit, quale ſit, & quamobrem ſit, demōſtratione abſoluantur, quæſtio autem quid ſit, tantùm definitione, ob ídq; ſit ipſa per ſe quædā ſcientia, noſſe quid res ſit: non tamen id ſtatim exiſtimandum eſt, definiendi rationem non eſſe analytices partem. Eſt enim omnis definitio (vt inquit Ariſtoteles cap. 7. primi de Demonſtratione, & cap. 10. ſecundi) aut principium demonſtrationis, aut ipſa hoc dempto demōſtratio, quòd paulò diuerſus eſt verborum in demonſtratione, quàm in definitione contextus, aut demonſtrationis concluſio. Cùm igitur omnis cuiuſque modi definitio, vt illis verbis indicat Ariſtot. aliquo modo pertineat ad demonſtrationem, ſubiectum autem analytices ſit demonſtratio: profectò negari non poteſt ad ſubiectum analytices, ideóque ad ipſam analyticen pertinere definitionē. Vnā igitur Ariſtoteles exiſtimauit eſſe viā tradendarum omnium ſcientiarū analyſin: in qua vna omnes reliquæ rationes ab aliis inuentæ continētur: ſcientia autem quæ illius analyſeos naturā, partes ac proprietates explicat, Analytice vocatur. Neque enim mihi placet omnium quos adhuc vidi, Ariſtotelis interpretum ratio, quam reddūt, cur Analytica inſcripſerit libros illos quatuor, quorū duo ſunt de Syllogiſmo, & duo de Demōſtratione. In eam enim ſententiam ferè omnes Græci veniunt, Analytica appellata eſſe ab ea parte, in qua de analyſi ſyllogiſmorum docet. Quod quàm verum ſit, ipſi viderint: mihi certè non fit veriſimile à minima parte, quæ in quatuor libris tractatur, librorū quatuor inſcriptionem eſſe deſumptam: maximè cùm analyſis ſyllogiſmorum illo loco tractetur, vt vna quædam proprietas ratiocinationis, inter alias, quas duobus libris de Syllogiſmo tractat. Adde quòd illi mihi non videntur intellexiſſe, quatuor quidem librorum inſcriptionem fuiſſe Analytica, quemadmodū ex Ariſtotele intelligimus, citante ſub hoc nomine tum priores, tum poſteriores libros. Nam loquens Ariſtoteles de aliqua re quæ in libris de Syllogiſmo à ſe tractata ſit, quàm ſæpe Analytica citat? vt capite primo ſecundi de Interpretatione, item 4. & 5. cap. octaui libri Topicorū, item primo Rhetoricorum & ſecundo, multis in locis. Et cùm loquitur de aliquo à ſe explicato in libris de Demōſtratione, nunquid ſub hac eadem inſcriptione ſæpe citat? vt 6. Ethic. cap. 3. duobus in locis. itē 7. Metaphyſico. cap. 12. item 2. cap. de Reprehenſionibus ſophiſtarum: quo ſanè in loco apertè indicat, horum quatuor librorum inſcriptionē fuiſſe Analytica. Mihi, inquam, hoc videntur noſtri interpretes ignoraſſe, hāc fuiſſe communem horum quatuor librorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

inſcriptionẽ, ἀναλυτικὰ: propriam autẽ Priorũ inſcriptionẽ fuiſſe, de Syllogiſmo, Poſteriorũ, de Demõſtratione. Quod ne fingere videamur, Galenũ teſtẽ laudabimus. Scribit enim in libello quodam vbi libros ſuos enumerat, de ſuis in libros Ariſtotelis de Syllogiſmo cõmentariis, in hanc ferè ſententiam: inſcribunt autẽ illos libros hoc tẽpore ferè omnes ἀναλυτικῶν πρώτερων, ſicut eos qui de Demonſtratione ſunt ἀναλυτικῶν δευτέρων: ipſe autẽ Ariſtoteles illorũ, ſub inſcriptione de Syllogiſmo, horũ, ſub iſcriptione de Demõſtratione, meminit. Item in libro quarto de differẽtiis pulſuũ, ad finẽ, ſcribit iis verbis: Sed iã libros etiã de Definitionibus duos conſcripſi, tertiũ & quartũ commentariũ in ſecundum librum Ariſtotelis de Demõſtratione, cui libro titulũ multi indiderunt, ἀναλυτικῶν δευτέρων, ſicut & libris de Syllogiſmo, ἀναλυτικῶν πρώτερων. Ex iis opinor Galeni verbis ſatis perſpicuũ eſt, verã inſcriptionẽ Priorum librorũ eſſe de Syllogiſmo, Poſteriorũ de Demõſtratione: fuiſſe autẽ mutatã ſua ferè ætate inſcriptionẽ, in eam quæ etiamnum extat in omnibus libris: niſi quòd in noua inſcriptione librorũ de Demõſtratione, vbi erat δευτέρων, ſcriptũ eſt ὑστέρων: quę licet idem valeant, illud tamen non eſt cognitu indignum, veterem titulũ poſt Galeni tempora, fuiſſe ἀναλυτικῶν δευτέρων, nõ autem ἀναλυτικῶν ὑστέρων. Semper enim Galenus ſub titulo ἀναλυτικῶν δευτέρων citat, nunquam ἀναλυτικῶν ὑστέρων, vt ex duobus illis locis paulò antè citatis apparet: itémque ex libro quarto de differentiis pulſuum non longe ab initio, & ex libro ſecundo de Placitis Hippocratis & Platonis. Quæ cauſa eſt, vt veterem ſecuti inſcriptionem, appellauerimus hunc librum de Demonſtratione, ſiue de ſecunda parte ἀναλυτικῶν. Sed quoniam hæc aliquantò longius progreſſa ſunt, redeamus vnde diuertimus. Si igitur eſt vera Priorũ inſcriptio, de Ratiocinatione: Poſteriorum, de Demonſtratione, quemadmodum oſtẽdimus: ridicula hęc profectò cauſa eſt, cur quatuor ſimul libri Analytica inſcripti ſint, quòd vno quodam in loco, de analyſi ſyllogiſmorum agatur. Scio adduci rationes quaſdã,

cur licet vno tantùm loco de analyſi agatur, Analytica tamẽ potius quàm ſyſtatica, hoc eſt, quaſi compoſitoria appellentur. Sed mihi illæ non ſatisfaciunt: nec cuiquam puto placerent accuratè illa exquirenti. Itaque eas ego ſuis authoribus relinquo. Aliorum fuit alia ſentẽtia, ob id ſcilicet appellata fuiſſe Analytica, quòd eã docẽdi rationem quæ analyſis vocatur, in explicãdo ſyllogiſmo & demõſtratione ſecutus ſit Ariſtot. Quod quanquam verum ſit, non tamen hanc inſcriptionis rationem exiſtimo. Ego enim eos rogarem, cur illos potius libros, quàm alios quoſuis, Analytica inſcripſerit Ariſtot. Siquidẽ id perſpicuũ ſit, omnibus ferè ſuis libris hãc ſecutum fuiſſe docẽdi rationem, niſi ſi quis ſe velit fateri doctrinæ Ariſtot. planè ignarũ. Ergo reiectis aliorum ſentẽtiis, in noſtra maneamus. Analytica ob id inſcribi, quòd iis quatuor libris explicatur vniuerſa illa tradẽdarum ſcientiarum omnium ratio, quæ Analyſis appellatur, quam viam & probauit Ariſtoteles, & in omnibus ſuis libris, quàm maximè fieri potuit, ſecutus eſt. Poſtquã igitur ſuperioribus duobus libris quę eſt prior pars Analytices, ſyllogiſmi naturam vniuerſam, partes & proprietates expoſuit, nunc aggreditur ad explicationem demõſtrationis, quæ duobus etiam libris cõprehenſa eſt. Ac primo quidem libro, primùm quędã veluti principia, ad eorum quæ poſtea ſequũtur demonſtrationem neceſſaria, ponit, ſimul naturam demonſtrationis, definitione explicans: id quod ad quartum vſque caput facit. Illo loco incipit partes ac proprietates demõſtrationis exquirere. Ac proprietates quidem ſunt cõſtare ex neceſſãriis, conſtare ex iis quæ per ſe inſunt, ex æternis, ex iis quæ propria ſunt illius rei quæ demõſtratur: itẽ in prima figura maximè concludi: item contrariam habere ignorationem: item certo rerum numero non infinito contineri, & huius generis multa, quæ illo libro docentur. Partes autẽ explicantur, cùm aliam, quòd res ſit, aliam cur ita ſit, probare oſtendit: item cùm aliã vniuerſam, aliam de parte, vnam affirmantem, alterã negantem, denique vnam directò, alteram per incõmoda rem de

Universidad de Deusto
Biblioteca

qua quæritur confirmantem, facit. Vbi simul partes explicãdo, partim explicat aut potius demonstrat proprietates. Nã comparatio partiũ inter se, quòd vna sit melior, altera deterior, & cur ita sit, quid est quàm rei proprietas? Atq; in iis serè liber primus continetur. In secundo autem nil fere tractatur quàm de Definitione: id quod eo (mea quidem sentẽtia) factũ est, quòd secundo cap. primi libri dixerat, exquisiturũ se postea, an esset alius sciendi modus, quàm per demonstrationem. Vt igitur alterum illum sciendi modum exquireret Aristoteles, quia videbat id dubium esse, an esset: propterea an quid est, possit demõstratione probari, primùm exquirit. Nam si, quid res sit, non demonstretur, sciatur autem per definitionẽ quid res sit: profectò dubitari iam non potest, quin aliud sit per definitionem scire, aliud per demonstrationem. Priusquam autem veniat ad illam quæstionem, an quid est, demonstrari possit, statim initio quatuor quæstionum genera ponit, vt ex quatuor quæstionũ generibus, quibus omnia quę sub scientiã cadunt continentur, intelligeremus tria per demonstrationem cognosci, quęstionem autem quid est relinqueret, de qua quæreret, an etiã demonstratione cognosceretur. Et quoniam per definitionem sciri quid est, nõ per demonstrationem, ex longa vtranque in partem disputatione relinquitur, rationem definiendi vniuersam, absoluta illa disputatione exquirit. Quãquam autem ille per definitionẽ sciendi modus, diuersus est reuera à scientia quę per demonstrationem acquiritur, est tamen ita affectus ad demonstrationem, quemadmodum suprà ostendimus, vt pars quædam scientiæ demõstratiuæ, non immeritò censeatur: vel hoc nomine, quòd licet demonstratione non probentur definitiones, in demonstratione tamen, ac per affectionem quam habent ad demonstrationem, ferè omnes cognoscuntur, ac per demonstrationem (vt ostendit Aristoteles) illustrãtur, maximéq; illę, quas Aristoteles λόγους ὁρισμῶν ἢ ὅτι δηλωτικούς, appellat, hoc est, definitiones causam cur res sit explanantes, quę vt solæ sunt perfectissimæ, ita non sine ratione Galenus eas so-

las ἀποδείξεις appellãdas esse existimat. Quia igitur non parum momẽti est in definitione, sed ille etiam est vnus quidam per se sciendi modus, propterea amplissimè de ea agendum fuit. Sed etiam quia ad demonstratiuam scientiam pertinet, ob id in iis libris, vbi de demonstratione agitur, fuit tractanda: id quod Aristoteles fecit. Postquam autem vniuersam illam disputationem de definitione absoluit, ad extremum communes vniuersæ scientiæ demõstratiuæ quæstiones proponuntur & dissoluuntur: de vtilitate diuisionis ad cognoscendas rerum de quibus quæritur, causas: & quæ sint eadem, quæq; diuersa problemata: & an reciprocentur semper causæ cum effectis: denique principiorum scientiæ demonstratiuæ, quę & qualis sit cognitio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aristotelis de Demonstratione, sive de secunda parte ἀναλυτικῶν, Liber primus.

OMNIS doctrina, omnísque disciplina, quæ ratione & intelligentia perficitur, ex antecedente cõstat cognitione. Id quod perspicuum erit, si singulas persequamur disciplinas. Primùm enim mathematicę sciẽtiæ, atq; adeò cęterę omnes artes, hac ratione continentur. Deinde & dialectici hoc modo aut ratiocinatione, aut inductione, disserunt. Vtraque enim argumentatione, ex iis quæ antè cognita sunt, id quod quæritur, docetur. Illa quidem, acceptis quibusdam quasi perceptis & cognitis ab iis quibuscum disputatur. Hac verò, ob id quòd res vniuersa efficitur per singularia, quæ sunt vnicuique manifesta. Postremò & oratores hanc in probando rationem sequuntur. Aut enim exemplis, quę inductiones: aut enthymematibus, quæ ratiocinationes sunt, probant. Prænotionũ autẽ duo sunt genera. Quædã enim sunt, in quibus necesse est ꝙ sunt antè cognoscere: Alia in quibus vis verbi ac significatio intelligẽda est: In aliis quibusdam vtrũque: veluti illud, in quacunq; re vera est affirmatio aut negatio, quòd sit, intelligẽdum est. Triãguli autem hanc esse significationem, nosse satis est. Vnitatis autẽ & significatio intelligenda est, & quòd ipsa sit, statim initiò accipiendum. Neq;

Cap. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim eodem modo vnũquodque horũ nobis cognitũ ac perſpectum eſt. Sunt autem eorũ quæ cognoſcũtur quædã quæ ob id poſtea à nobis cognoſcũtur, quoniam anteceſſit aliarũ rerũ cognitio. Alia verò ſunt, quorũ ſimul cum altero acquiritur cognitio: cuius generis ſunt ſingulæ partes quæ ſub vno genere vniuerſo, quod tibi cognitũ ſit, cõprehenduntur. Nã quòd omne triãgulum tres habeat angulos pares duobus rectis, prænoueras: quod verò etiã illud quod in ſemicirculo deſcriptum eſt, tale ſit, ſtatim vbi animum aduertiſti ad illud, agnouiſti. Sunt igitur res quædã quæ hoc modo in aliis cognoſcũtur, nec medio adhibito extrema intelliguntur: cuiuſmodi ſunt omnis generis vniuerſi ſingulæ partes, omniáq; quæ de nullo ſubiecto dicuntur. Ac fatendum eſt quidẽ priuſquam aut inductione aut ratiocinatione illa cõcludamus, modo quodam illa iam ſciri, & modo quodam alio neſciri. Nam quod omnino neſcit quiſquam an ſit, quomodo illud tres habere angulos pares duobus rectis, planè ſcire poterit? Attamen illud perſpicuũ eſt, quòd ea ex parte id ſcit, qua in toto genere illud cognitum ac perſpectũ habet: per ſe autẽ ac diſtinctè adhuc neſcit. Alioqui in laqueos illius quæſtionis, quæ eſt apud Platonem in Menone, incidemus, vt aut omnino nihil diſcamus, aut id quod iam antè ſciebamus. Neq; enim cũ iis conſentio qui hoc modo ſoluere iſta conãtur. Sciſne omnẽ binariũ parem eſſe? illo autẽ ſe ſcire dicente, tũ proferebatur binarius aliquis, quẽ ille ne eſſe quidem ſuſpicabatur, ob idq; nec parẽ eſſe ſciebat. Ita enim diſſoluũt, vt ſe dicant neſcire quidem omnem binarium eſſe parem, ſed omnem quem ſciebãt eſſe binariũ. Atqui id dubiũ non eſt, quin id ſciant quod demonſtratione concluſum eſt, & eo modo quo iis probatũ eſt. Probatum autem

eis eſt non de omni triangulo aut numero quem eſſe ſciret, ſed omnino ac ſimpliciter de omni triangulo, aut numero. Nam nec ſumptionum vlla in demonſtratione cum hac adiectione ſumitur, quem ſcis eſſe numerum: aut, quod ſcis eſſe euthygrammum, id eſt quaſi rectilineũ, ſed ſimpliciter in omni accipitur. Nihil igitur mea ſentẽtia vetat quo minus quod diſcas, partim ſcias, partim neſcias: neque enim incommodum eſt, id nos aliquo modo ſcire quod diſcimus: ſed nos hoc modo ſcire, hoc eſt qua ratione, & quomodo diſcimus, id iam ſcire, id verò eſt incommodum.

Planè autem ac perfectè rem ſcire quiſque cenſetur, ac non ſophiſtarum modo (qui incertis ac fortuitis continetur) quãdo cauſam, per quam res eſt, ita ipſius rei cauſam eſſe cognoſcit, vt nõ poſſe omnino rem aliter habere credat. Nam & rem ſcire, ſit tale quidpiã quale dicimus, hoc argumento perſpici poteſt: quòd omnes qui aut reuera ſciunt, aut ſe ſcire putant, ob id aut ſciunt, aut ſcire ſe exiſtimant, quòd rem ita ſe habere vti diximus, aut re vera, aut ſua opinione cognoſcũt. Itaque res quæ ſub ſcientiã cadit, ita eſt certa, vt omnino aliter eſſe non poſſit. Ac ſítne aliud quidẽ genus ſciendi, poſtea dicemus: illud nunc certum eſt, ſcire illum, qui per demonſtrationem rem cognouerit. Demonſtrationem autem voco, ratiocinationẽ quæ ſcientiam gignere ob id dicitur, quòd illa animo cõprehenſa ſtatim rem ſcimus. Si igitur id eſt ſcire quod diximus, neceſſe eſt demõſtratiuam ſcientiam ex iis ſumptionibus conſtare, quæ & veræ ſint, & primæ, & (vt ſic dicam) immediatæ, & notiores, & priores, deniq; & cauſæ concluſionis: nam ſi hæc ſint omnia, fiet vt accommodata ſint ad id quod demõſtratur, principia. Quanquam enim poſſit eſſe ra-

Cap. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiocinatio, vt simul hæc non sint omnia, in demonstratione tamen sunt necessaria: alioqui vt rem sciamus, nunquam efficiet. Ac veras quidem esse propositiones propterea oportet, quoniam id scire nõ possimus, quod aliter habet atque putamus: veluti quòd diagonus quadrati cum aliquo ex lateribus cõuenire possit, cadere sub scientiã non potest. Primas verò, ac indemonstrabiles easdem illas esse oportet, quoniam ne illas quidem perspectas & cognitas habere sine demonstratione possemus, si etiam illæ demonstratione probari possent. Nam ea quæ demonstratione concludi possunt, tum demum certè, ac non fortuitò scimus, cum est animo comprehensa eorum demonstratio. Sed etiam vt causæ sint conclusionis & notiores, prioresque, necesse est. Nam tum demum rem scimus, cum causam cognoscimus. Atqui si causæ sint, necessariò efficitur, vt priores sint & notiores: ac notiores quidem, non hoc tantùm modo, vt verborum vis ac significatio intelligatur: sed etiam vt quòd ita res habeat, cognoscamus. Dicuntur autem priora & notiora duobus modis. Vt enim sunt alia quæ sunt naturæ ordine priora, alia quæ nobis: ita plurimum inter se differunt, quæ omnino ac per se notiora, & quæ nobis magis nota sunt. Ac nobis quidem illa priora & notiora appello, quæ nostris sensibus magis obiecta sunt: omnino autem ac per se, ea quæ sunt ab iis remotiora. Huius generis sunt res vniuersæ: illius res singulæ, quæ inter se res contrariæ sunt. Quod autem suprà diximus, ex primis constare demonstrationem: id ita accipiendum est, vt ex propriis principiis constare eam intelligamus. Prima enim & principia pro eodem sumo. Est autem principium demonstrationis, propositio, quæ ob id immediata dicitur, quoniam

nulla est alia prior per quam ipsa confirmari possit. Propositio est enunciationis pars altera, in qua vnum de vno enunciatur. Ac dialectica quidem propositio est, vtrauis sine vllo discrimine pars contradictionis, ad probandum aliquid sumpta. Demonstratiua autem, altera tantùm, atque ea demum quæ est vera. Enunciatio est omnis contradictionis pars vtrauis. Cõtradictio autem est contrariorum illa oppositio, in qua nihil quod verè medium sit, reperiri potest. Huius pars vna affirmatio est, in qua vnum alteri attribuitur. Altera negatio, in qua vnum alteri detrahitur. Principia immediata, quæ in demonstrationibus accipiuntur, in duo genera distribui possunt. Vnum eorum quæ quãquam demonstrari non possint, non tamen ita aperta & per se manifesta sunt, vt necesse sit iam antè cognita esse ei qui artem aliquã discere velit: quas nos positiones appellamus. Altero genere continentur ea, quæ ita sunt per se ipsa perspicua, vt non possint non esse omnibus multò antè cognita ac perspecta, quàm quicquam doceantur: quæ pronunciata dicuntur. Nam cum huius generis res quædam sint, tum verò in illis appellandis hoc nomine pronunciatorum vti solemus. Sed & positiones rursus in duo genera diuiduntur: in hypotheses, quas suppositiones appellemus, & in definitiones. Ac suppositiones quidem sunt, cùm alterutra pars enũciationis, veluti aut esse aliquid, aut non esse, sumitur. Definitiones verò sunt, in quibus neutrum accipitur. Quanquam enim definitiones sunt positiones (id enim ab Arithmeticis initiò poni solet, vnitatẽ verbi gratia id esse quod per quantitatem diuidi non potest) suppositiones tamen esse non possunt. Neque enim idem est quid sit vnitas accipere, & esse in rerum natura vnitatem ponere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quoniam autem ob id certò rem scimus, ac credimus, quia perceptam animo habemus ratiocinationem illam, quæ demonstratio à nobis paulò antè dicta est: omnis autem ratiocinationis vis posita est in iis ex quibus constat sumptionibus: illud certè necessario efficitur, huiusmodi principia, aut omnia, aut aliqua, non modò esse antè cognoscenda, sed etiam multò magis quàm ea quæ ex iis concluduntur, scienda. Semper enim id magis tale est, quod causa est vt tale sit alterum: veluti, is nobis semper charior est, cuius causa alterum amamus. Si igitur hoc principia efficiunt, vt & sciamus, & quin ita res habeat non dubitemus, illa necesse est multò à nobis melius intelligi, quàm quæ per ipsa concluduntur. Atqui nemo aliis rebus maiorem fidem habet, quàm iis quas certò scit: si illas aut per demonstrationem, aut certiore aliqua ratione non sciat. Quod tamen fatendum erit, si ea non sunt nobis ante cognita, quæ faciunt nobis fidem rei quæ demonstratione cõcluditur. Planè enim necesse est credibiliora esse principia aut omnia, aut quædam, ipsa cõclusione. Qui igitur per demonstrationem alicuius rei scientiam consecuturus est, eum necesse est non modò magis nosse principia, eísque maiorem fidem habere, quàm rei quæ demonstratur: sed etiam omnino illi nil debet esse credibilius principiis: atque adeò nil certius scire debet, quàm horum principiorum contraria talia esse, vt si quid ex iis concludatur, summam inscientiã atque ignorationem rei efficiat. Alioqui id verè dicere non poterimus, Scientem hominem ita esse immutabilem, vt omnino labi atque errare non possit.

nota principium.

Cap. 3. *Sed quoniam principia antè sunt scienda, quàm id quod concluditur, ob id quibusdam visum est, nullam omnino posse*

esse scientiam. Aliorum contraria fuit sententia, omnium rerum esse demonstrationem. Sed neque hi, neque illi verum dicunt, neque id necessario efficiut quod volunt. Primùm enim qui omnem scientiam e medio tollunt, ex eo nil non posse sciri confirmant, quod in infinitum regrediendum sit: semper autẽ vt sciamus posteriora, necesse est vt priora cognoscantur, quorum sunt aliqua tadem prima. Ac illi quidem hactenus bene dicunt: infinita enim animo percurrere non possumus. Quòd verò in infinitum sit regrediendum, sic confirmant: quoniam si extrema tandem aliquis reperiatur, ac principia quædam dari possint, in quibus mens tandem consistat, illa necesse erit nobis esse incognita, quandoquidem illorum sententia, omnis cognitio ac scientia per demonstrationem acquiritur: illa autem si prima sint, demonstrari non possunt. At verò si principia sciri non possint, ne illa quidem quæ ex iis conficiuntur, planè & absolutè intelligi poterunt, sed tantum quasi ex conditione, si illa sunt, ista esse scientur quæ per illa probantur. Alij autem in hoc quidem cum superioribus consentiunt, quòd non aliam putant esse scientiam, quam quæ per demonstrationem comparatur: sed fieri posse vt omnium rerum sint demonstrationes, ipsi existimant: quando id fieri possit vt omnes res vicissim per se mutuò probentur, ac veluti in orbem redeant omnes omnium rerum demonstrationes. At verò nostra longe alia est sententia. Primùm enim nõ omnem scientiam demonstratiuam esse, sed principia, quia immediata sunt, sine vlla demonstratione sciri posse existimamus. Id quod hac ratione perspici potest. Nam si necesse sit scire ea quæ antecedunt, & ex quibus demonstratio constat, reperiamus autem aliqua tandem immediata, in quibus sit no-

bis consistendum: illa certè necesse erit sine vlla demõstratione cognosci. Itaque de hac re sic censeo, aliquam esse non modo scientiam, sed & principium quoddam scientiæ, quo nos extrema ipsa cognoscamus. Deinde verò illud fieri non posse putamus, vt bene ac perfecte res demonstrentur, si vicissim ita in orbem probentur. Ex prioribus enim & notioribus constat omnis demonstratio: fieri autem non potest, vt res eadem, vna eademque re prior sit & posterior: nisi forte id alio atq; alio modo intelligatur: veluti si vno modo quæ simpliciter & naturæ ordine priora sunt, acciperentur: altero autem, quæ nobis: quod posterius genus accommodatum est inductionibus, quæ ex iis quæ hoc modo sunt priora, rem de qua quæritur, faciunt manifestã. Quòd si ita res habet, alterũ horum dicendum est, aut propterea non recte à nobis supra definitum esse quid sit plane ac perfecte rem scire, quia huius duo genera non fecimus: aut pro demonstrationibus accuratis eas non esse habendas, quæ ex notioribus nobis cõstituuntur. Iam verò illos qui ita sentiunt, in orbem res bene demonstrari, non modò illo quod nunc diximus incommodo vrgere possumus, sed hoc etiam, quod qui ita probant, nil aliud dicant, quàm id quod ridiculum est, si res aliqua sit, illam ipsam esse: quo certè modo facile erit omnia demonstrare. Illud autem sequi incommodum quod dico, perspicuum erit, si tria extrema accipiamus. Nam id nil interest, an multis, an paucis interpositis, retro comeent probationes: modo ne in paucioribus, quam duobus mutuam illam ac reciprocam demonstrandi rationem fieri intelligamus. Quãdo igitur sit A, necessariò est B. & si B sit, necessario est C. id etiam ad extremum concluditur. si A sit, C esse. Itaque si A posito sequitur B, & contra ex

antecedente B, consequitur A. Cuius generis erat reciproca demonstratio: loco consequentis A sumamus C, tum profectò ex B antecedente A concludere, idem erit ac si ex eodem ipso B concluderes C. Atqui ex antecedente A conficere C, nil erat aliud, quàm ipsum A ex se ipso efficere. Illud igitur aduersus illos qui hoc genus probadi reciprocum induxerunt, recte effectum est, nil hoc cum dicunt, aliud eos dicere, quam huiusmodi conclusionem valere, si A est, A est. quo profecto modo facile erit omnia demonstrare. Praterea reciprocum hoc genus probandi, in iis tantum verbis locum habere potest, quæ vicissim retro commeant, cuiusmodi sunt propria. Atqui vno posito simplici verbo, aut vna propositione, iam antea demonstratum est nil necessariò concludi posse, sed minimùm duas primùm accipi sumptiones oportere, vt ratiocinatione aliquid concludatur. Si igitur medium verbum A sit consequens extremorum B C, atque ista extrema inter se reciprocentur, etia necesse erit vt vicissim retro comeent cum A medio. Ac fieri quidẽ posse vt quæ vicissim hoc modo retro comeant, in prima figura concludantur omnia, iam antè à nobis demonstratum est in libris de Ratiocinatione: Sed etiã illud simul probatum est, in aliis figuris aut omnino hoc genus conclusionum locum non habere, aut ex iis quæ sumpta sunt, rem non posse concludi. Omnino autem in iis verbis quæ non reciprocantur, huiusmodi in orbem reciproca demonstratio fieri non potest. Quare si in demonstrationibus pauca sunt huius generis verba, quemadmodum pauca esse certum est, illud certè perspicuum est, ridiculum esse, vel potius omnino fieri nõ posse, vt propterea omnium rerum sint demonstrationes, quoniam vicissim in orbem res concludi possint.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 4.

Quoniam autem id quod certò scimus, non potest se aliter habere, illud profecto sequitur, rem esse necessariam, quæ sub scientiam cadit demõstratiuam. Atqui scientia demonstratiua est, quam tum habemus, cum mente percepimus alicuius rei demonstrationem. Quare demonstratio erit ratiocinatio quæ ex necessariis constat. Dicendum igitur quæ & quales sunt res illæ ex quibus demonstrationes conficiuntur. Ac primùm explicandum, quid est quod in omni inesse dicimus: tũ quæ sint ea quę per se conueniunt: Postremò, quid est, in vniuerso genere spectari. In omni id dicitur, quod ita in alterum cadit, vt nec sub illo genere partem vllam accipere possis cui non conueniat: nec vllum tempus inuenire, in quo de illo non dicatur. Vt si in omni homine dicitur animal, necesse est vt quacunque in re vere enunciabitur homo, etiam animal enuncietur: & quocunque tempore illud verum erit, & hoc verum esse. Item si in omnem lineam cadit punctum, idem illud quod in superiori exemplo dicendum. Quod vero id sit in omni inesse quod dixi, argumẽto est, quòd omnes qui rogati fuerint, nunquid in omni quippiam insit, ita occurrere interrogationi solent, vt aut aliquid subiiciant, cui illud non insit, aut certo quodam tempore non conuenire ostendant. Per se autem illa primum conueniunt, quæ in explicanda rei natura atque essentia adhibentur. Vt triangulo per se inest linea, lineæ punctum. Nã & in natura trianguli & lineæ, hæc insunt: & in definitione, qua declaratur quid illa sint, ponuntur. Deinde illa etiam per se insunt, quæcunque rem aliquam ita consequuntur, vt cum quid illa sunt definitione explicatur, necesse sit rem ipsam in definitione accipi: quomodo lineæ conueniunt recta & circunducta: & numero par &

quid est triangulum, est figura plana. quæ tribus rectis clausa continetur est.

impar, item primum & compositum, denique quod paribus constat lateribus, & quod productioribus altera ex parte oris constat. Nam si ita velis quid sint definitione declarare, in his quidem numerum, in illis autem lineam necesse erit adhibere. Atque vt omnia similia semel complectar, Ea omnia per se inesse dicenda sunt, quæcunque aut hoc posteriore modo, aut illo priore, alteri conueniunt: quæ verò neutro modo insunt, accidentia appellabuntur. Cuiusmodi sunt album & musicum, quæ animalis sunt accidentia. Est verò & alia significatio huius verbi, cum ea per se esse dicuntur, quæ cum appellantur, in nullo subiecto esse intelliguntur. Nam cum ambulare dicimus, aliud quiddam intelligamus oportet, in quo illud ipsum ambulare insit: & cum album appellamus, aliud quoddam esse oportet quod album sit: Substantia autem, & omnia quæ hoc aliquid significat, aliud nihil sunt, quam id ipsum quod sunt. Quapropter quæ in nullo subiecto sunt, ea per se esse dico: quę verò in subiecto insunt, ea accidẽtia appello. Est etiam aliud quoddam genus, quo ea per se esse dicuntur, quæ suapte natura ac propter se alteri conueniunt: quæ vero non propter se conueniunt, accidentia dicuntur. Vt si ambulante aliquo fulserit, accidens est: propterea quòd fulguris causa non est ambulatio, sed ita forte accidisse dicimus. Quæ vero propter se cum altero sunt coniuncta, ea per se sunt. Veluti vt quis iugulatus intereat, id per se fieri dicimus, quando interitus causa est ipsa iugulatio, neq; id forte ita cõtigisse dicimus, sed quia iugulatus erat, ob id mortem obiisse. Itaque in iis rebus, quæ sub certam ac perfectam scientiam cadunt, omnia illa quæ duobus illis prioribus modis per se inesse dicuntur, aut quoniam insunt in at-

tributorum definitionibus subiecta, aut contrà in subiectorum, attributa: omnia inquam illa necesse est cùm propter se, ac vi sua conuenire, tum verò necessariò iis inesse, quibus attribuuntur. Neque enim potest aliter esse, quin aut ipsa (si nil habent contrarium) conueniant, aut, in quibus contraria reperiuntur, ex ipsis alterum insit. Vt lineæ necesse est aut rectum, aut inflexum inesse: numero, aut par aut impar. Nam si omne quod alteri aduersatur, est quasi alterius priuatio aut negatio, ad idem genus pertinens: vt par nil est, quam quod in genere numerorum non est impar: necesse autem est in omni re aut affirmationem, aut negationem dici: illud profectò consequens est, ea quæ per se insunt, necessariò iis conuenire, quibus attribuuntur. Atque hæc de iis quæ in omni, & de iis quæ per se dicuntur, sufficiant. Ad vniuersum autem genus ea pertinere dico, quæ & in omni insunt, & per se rei conueniunt, & hoc ipso quod res talis est. Ex quo perspicuum est, ea quæ in vniuerso genere cernuntur, necessario iis conuenire, quibus attribuuntur. Per se autem, & hoc ipso quod tale est conuenire, idem significant. Vt per se inest lineæ punctum, & rectum esse: ea verò etiam lineæ, quia linea est, conueniunt. Et triangulo, hoc ipso quod triangulum est, conuenit habere tres angulos pares duobus rectis, sed & per se triangulo illud ipsum conuenit. At verò vniuersum genus vt demonstretur necesse est non modò vt in ea re inesse demonstretur cui omni conuenire possit: sed etiam vt de eo concludatur in quo primum omnium cernitur. Vt tres habere angulos pares duobus rectis, neque in vniuersum genus figurarum cadit (etiam si figuram non eam quidem quam vis, sed incertè figuram, probare possumus habere tres

angulos pares duobus rectis) neque illud qui demonstratione concludunt, in quauis figura, sine vllo discrimine, id rectè conficere possunt: quadrangulum enim figura est, neque tamen tres habet angulos pares duobus rectis. Isosceles autem habet quidem, quodcunque illud tandem sit, tres angulos pares duobus rectis, sed non id primum est in quo illud cernitur, cum ad triangulum id prius pertineat. Quicquid igitur illud tandem sit, quod primum aut habere tres angulos duobus rectis pares, aut aliud quiduis, demostrabitur, id erit in quo primum omnium genus vniuersum spectabitur. Ac demostratio quidem proprie ac per se erit, qua vniuersum illud genus probabitur: in aliis autem omnibus, non proprie ac per se, sed alio quodam non accurato genere demonstrandi, illud idem concludetur. Quinetiam in Isoscele, si illud demostretur quod diximus, non ostendetur vniuersum genus, cùm multo latius pateat, quam Isosceles.

Illud autem hoc loco ignorare non debemus, sæpe id vsu- Cap. 5.
uenire, vt in accipiendo genere vniuerso peccemus, putantes ipsum genus vniuersum à nobis in eo esse probatum in quo primo inest, cùm reuera in eo subiecto primum non cernatur. Oritur autem huiusmodi error, aut quando in vno genere vna est res singula, ob idque superius ea aliquid accipi non potest: Aut cum rebus singulis multis est vna quidem communis ratio, sed tamen nullum nomen impositum est, quo illud genus appelletur, diuersis specie rebus conueniens: Aut si res illa in qua ineſſe quippiam demonstratur, quasi pars tantum eius sit, in quo primo inesse conspicitur. In singulis enim partibus ita demonstrari potest, vt etiam conclusio sit de toto genere affirmatio: At tamen non erit ea generis vniuersi

Universidad de Deusto
Biblioteca

de eo in quo primum inest demonstratio: quandoquidem eam demum demonstrationem genus vniuersum in quo primo inest, concluſisse puto, quæ in ea re ſubiecta probauit, in qua inest, hoc ipſo quod talis est. Si quis igitur rectas lineas non posse concurrere ostendat, illa quidem videbitur esse demonſtratio, propterea quòd in omnes rectas lineas id cadere potest, & tamen non est demonſtratio. ſiquidem illud non conuenit lineis pari ſemper interuallo diſtantibus, quia ſunt rectæ: ſed id omnibus pariter diſtantibus, qualeſcunque illæ ſint, conuenire posse cernitur. Et ſi nullum esſet triangulum præter Iſoſceles, conuenire viderentur trianguli proprietates Iſoſceli, quia Iſoſceles ſit. Et proportio commutata inest in numeris, quia numeri ſunt: & lineis, quia lineæ: & in ſolidis & temporibus, hoc ipſo quòd aut ſolida aut tempora ſunt: cum ita demonſtratur, quemadmodum aliquando ſeparatim de iis ſingulis demonſtratum est. Nihilominus tamen fieri potest, vt vna demonſtratione communi illud ipſum de iis omnibus concludatur. Sed quoniam non est nomen impoſitum quo illud appellemus, in quo iſta, numerus, linea, ſolidum, tempus conueniunt, communique vna ratione continentur: & quoniam ſunt hæ res ſpecie inter ſe differentes, idcirco ſingulatim illa accipiuntur. Atqui nunc demum quum natura communis accipitur, ipſum genus vniuerſum demonſtratur. Neque enim ineſt aut numeris aut lineis hoc ipſo quòd aut numeri, aut lineæ ſunt, ſed qua ratione, communi illa ratione participant. Quare ſi quis vna aut altera demonſtratione concludat, ſingulas trianguli ſpecies, vt Iſopleuron, Scalenon, & Iſoſceles, habere tres angulos pares duobus rectis, is nondũ nouerit (niſi quomodo cognoſcere ſolent ſophiſtæ) triangulum habere tres angulos pares duobus rectis. Ac ne ſi præter illas quidem tres ſpecies nullus alius ſit triangulus, ob id credendum est cum ſcire vniuerſum genus trianguli. Neque enim triangulum nouit hoc ipſo, quod triangulum est: neq; nouit omne triãgulum, niſi ſecundum numerum: Secundum ſpeciem autem, & qua ratione vnum quippiam est triangulum, non nouit: etiamſi ex ſingulis nullum ſit quod non cognoſcat. Quòd ſi id ſcire velis, quando genus vniuerſum non cognoſcimus, & quando generaliter atque abſolute rem aliquam intelligimus, id ego hunc in modum faciam manifeſtum. Nam ſi non alia vis, atque natura trianguli eſſet, quam huius aut illius iſopleuri, aut verò omnium ſimul iſopleurorum, ſemper in vniuerſo genere re intelligeremus. At ſi eſt huius atque illius diuerſa ratio, inſit autem aliquid triangulo hoc ipſo quod triangulum est, niſi hoc modo ſciamus, genus vniuerſum non intelligemus. An autem inſit aliquid triangulo quia triangulum est, an verò Iſoſceli quia eſt Iſoſceles, deinde quando aliquid alteri primum conuenire dicendum ſit, poſtremo quodnam illud tandem ſit genus vniuerſum, quod demonſtratione concludendum est, vna hac ratione cognoſcemus, Quando tale erit aliquid, quod detractis aliis, in re aliqua ineſt, atque adeò illi rei primum omnium conuenit. Veluti Iſoſceli æneo triangulo conuenit habere tres angulos pares duobus rectis: ſed ſi illa tollas, æneum, & Iſoſceles, adhuc reſtat cui conueniet. At ſi aut figuram, aut quod extrema habet, tollas, nil tum quidem erit, cui illud conuenire poſſit: ſed tamen non ſunt illa quibus primum ſublatis, hæc ſublata est proprietas. Quo igitur primum ſublato hoc eſſe deſiit? triangulo ſcilicet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quare & aliis per hoc conueniet: & in hoc solo erit vniuersi generis demonstratio.

Cap. 6.

Atqui si demonstratiua scientia ex certis quibusdam ac necessariis initius oriatur: omne enim quod sub scientia cadit, non potest aliter habere: sunt autem ea quæ per se rebus conueniunt, necessaria: ex his enim alia in definitione rei subiectæ adhibentur, aliorum autem natura, cum definitione explicanda est, adhibito ipso subiecto in quo insunt declaratur: in quo genere, semper alterum ex contrariis in re subiecta inesse necesse est. Ex iis illud perspicuum est, demonstrationem ex huiusmodi quæ per se insunt, constare: Omne enim quod alteri conuenit, aut hoc modo, aut per accidens attribuetur. Constat autem accidentia non esse necessaria. Aut igitur ita certè statuendum est, aut verò nobis hoc loco quasi principium quoddam accipiendum, Demonstrationem rem esse certissimam & necessariam, & si quid est quod demonstratione conclusum est, illud omnino non posse aliter se habere. Ex quo illud necessario efficietur, eam ratiocinationem, qua huiusmodi res concluditur, esse ex necessariis sumptionibus constituendam. Nam ex veris quidem propositionibus alius concludit, quàm demonstrator: ex necessariis verò, quia id iam demonstrationis est proprium, non potest alius præter demonstratorem concludere. Quòd autem fiat ex necessariis demonstratio, hoc quasi signo intelligi potest: quòd cum volumus occurrere & obsistere ei, qui se aliquid demonstratione probasse putat: hoc nos ferè modo obsistere solemus, vt non esse id necessarium quod accipit dicamus: si aut reuera posse rem secus habere existimemus: aut verisimiliter infirmari posse quod adfert, hoc modo putemus.

Quapropter ridendi sunt, qui se putant accommodata ad demonstrationem principia habere, cum probabiles ac veras acceperint propositiones. Qualis est illa Sophistarum propositio, scire nihil est, quàm scientiam habere. Non enim quod probabile est, aut minus probabile, principium est: sed quod in eo genere, in quo demonstrationes versantur, primum est: nec omne quod verum est, vnicuique rei demonstrandæ statim est accommodatum. Iam verò quòd necessarias esse demonstrationis sumptiones oporteat, ita confirmari potest. Qui causam quamobrem res sit ignorat, is per demonstrationem non est rei scientiam assecutus. Atqui si ita ponamus, esse conclusionem, Omne E est A, necessariam, medium autem B, per quod illud confirmatur, non necessarium: fieri non poterit, vt quamobrem res sit intelligamus, quandoquidem talis conclusionis, tale medium causa esse non possit. Potest enim euenire vt hoc non sit, cum interim necesse sit illam conclusionem semper esse. Insuper si quis nunc rem aliquam nouit, cum & res quam sciebat, eadem manet, & incolumis ipse est, & adhuc animo retinet probationem eandem quam prius, nec memoria aliquid, quod ad eam rem pertinet, excidit: si quis, inquam, ita affectus, nesciat tamen: an non id certum est, ne prius quidem illa probatione rem scire potuisse? Atqui si medium non est necessarium, interire potest. Cum igitur non erit medium, illud necessariò eueniet quod dixi: vt incolumis ego, re nulla ex parte mutata, eandem animo retinens probationem, nesciam tamen. Quare illud necesse est, vt ne prius quidem sciuerim. Nam quod fortasse non interiit reuera medium, nil refert: id enim satis est quod possit: illud autem quod possibile ac contingens est, iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

euenisse sine vllo incommodo poni potest. Atqui fieri non potest, vt rem sciamus, cum hoc modo affecti sumus. Ac si quidem necessaria est conclusio, non est necesse vt & medium, ex quo efficitur illa conclusio, sit necessarium. Quemadmodum enim ex falsis verum interdum concluditur, sic etiam ex non necessario interdum conficitur necessarium. At si necessarie sunt sumptiones, & cõclusionem esse necessariam oportet: sicuti ex veris nil vnquam nisi verum efficitur. Veluti si necesse est omne B esse A. itémque omne C esse B: ex his efficitur, necessario omne C esse A. At verò si non est necessaria conclusio, fieri nõ potest vt medium sit necessarium. Sit enim hæc conclusio non necessaria, Omne C est A, tum si medium ita accipiatur, vt necesse sit omne B esse A, & omne C esse B, ex iis sumptionibus efficitur hæc cõclusio, omne C necessario esse A, quam nos tamen posueramus esse non necessariã. Quoniam igitur quod per demonstrationem scimus, certum semper est ac necessarium, ex eo illud facilè colligitur, mediũ demonstrationis necessarium etiam esse oportere: atqui fatendum erit nos non modò non posse, quamobrem res est scire, sed nec quod res sit, posse certò cognoscere: Sed alterũ semper horum vsuuenire necesse est, vt aut falsam tantũ habeamus scientiæ persuasionem, si id necessarium esse putemus, quod minimè est necessarium: aut ne falsam quidẽ opinionem scientiæ habeamus. Atque id dico pariter euenturum, siue adhibeatur tale medium ad probandum quod res sit, quasi per mediatas propositiones, siue ad ostendendũ quamobrem res sit, quasi per sumptiones immediatas. Accidentia autem quæ nõ ita insunt per se, quemadmodum suprà definiuimus, non possunt sub scientiam demonstratiuam cadere, eò quòd in iis conclu-

sio necessaria esse non potest. Nã quod accidens est, potest no inesse: ego enim sic accipio hoc loco nomen accidẽtis. At quæret fortasse quispiam, Quorsum igitur de his accidentibus fiunt interrogationes, nisi aliquid tandem necessario concludi potest? Nam quid refert qualia sint quæ interrogantur, vt ex illis aliquid necessario efficiatur? Dicendum igitur, non ob id illa interrogari, vt res ipsa quæ concluditur, necessaria per ea quæ interrogata sunt efficiatur: sed vt tãtum, si illa posita sunt, hæc etiam necessariò admittenda esse concludamus: & si vera sunt quæ antecedunt, veram etiam esse consecutionem efficiamus.

Sed quoniam in vnoquoque genere ea necessariò insunt, quæ per se alicui rei, & quia res huiusmodi est, conueniunt: perspicuum est non modò de iis fieri quę per se sunt, sed etiam ex iis constare debere omnes demonstrationes quæ parere scientiam possunt. Accidẽtia enim non sunt necessaria: ob idque ex iis quamobrem sit res, quæ concluditur, non possumus certò scire: nec si illa quidem accidẽtia semper sint, qualia fere sunt ex quibus constant ratiocinationes, quæ ex propriis rerum notis ducuntur. Nam quod per se est hoc modo, non per se sciet: quare nec quamobrem res sit intelliget. Porrò scire quamobrem res est, nil est, quàm rei causam nosse. Quapropter necesse est vt & medium minori extremo propter se conueniat, & maius item extremum medio. Ex quo illud efficitur, vitiosum esse in demonstrando, ex vno genere in aliud migrare. Veluti si ex iis in quibus versatur Geometria, aliquid probetur per ea quæ ad Arithmeticam pertinẽt. Tria enim sunt in quibus omnis continetur demonstratio. Prima est ea quæ demonstratione conficitur conclusio: conclusionem autem, in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

telligo, illud quod de certo quodam genere, per se enunciari ostenditur. Sunt deinde & pronunciata ex quibus illud ipsum colligitur. Tertium est ipsum genus subiectum, cuius affectiones, & quæ per se conueniunt accidentia, demonstrantur. Ac diuersis quidem scientiis eadem pronunciata interdum accommodantur. Quãdo verò subiectum est diuersum, quemadmodum Arithmeticæ & Geometricæ, tum semper est vitiosum, velle arithmeticas demonstrationes accommodare ad concludendas magnitudinis affectiones, nisi forte magnitudines, numeros quosdam esse putemus. Porrò quemadmodum illud in quibusdam non incommodè fiat, paulo post dicemus. Nunc illud constat, arithmeticis demonstrationibus vnum quoddam esse subiectum, circa quod omnes versentur: id quod in aliis etiam sit scientiis. Itaque necesse est genus subiectum aut idem omnino esse, aut certè ex parte aliqua coniunctum: vt, quæ demonstrationes vnius loci propriæ sunt, accommodatè alium etiam in locum transferantur. Nam quòd, nisi horum alterum sit, fieri illud non possit, vel hac ratione intelligi potest: quòd necesse est vt & medium, & extrema, ad idem genus pertineant: quæ si non per se conueniunt, accidentia esse fatendum est. Quare ad geometriam non pertinet, ostendere, in rebus aduersis vnam versari scientiam: sed nec quod duo cubi vnum cubum facere possunt: omninóque quod vnius scientiæ est, conuenire alteri non potest: nisi forte cum vna sic erit ad alteram affecta, vt in vna altera contineatur. quomodo ad geometriam optica, & ad arithmeticam musica affecta est. Imo verò ne id quidem ad geometriam pertinet, quod lineis non conuenit, quia lineæ sunt: aut si quid aliud est, quod ex propriis suis principiis con-

firmari non potest: qualia sunt ista, quòd recta linea sit omnium pulcherrima: quòd circũductæ lineæ aduersetur recta: neque enim hæc lineis conueniunt hoc ipso, quòd proprio quodam genere continentur, sed qua ratione communi aliqua natura participant. Cæterùm si demonstrationis propositiones sint de toto genere, illud perspicuum est, oportere etiam vt conclusiones huiusmodi demonstrationis, imò verò (vt generaliter dicam) omnis demonstrationis, sint sempiternæ: ob idque eorum quæ fluxa & caduca sunt, nullam neque demonstrationem, neque scientiam, nisi fortè incertam quandam & quasi fortuitam, esse posse: nam quæ talia sunt, in omni dici non possunt, sed aut tempore modo aliquo insunt, aut quadã ex parte conueniunt. Cùm verò est huius generis ipsa res quæ concluditur, necesse est vt minimum altera sumptionum, & de toto genere non sit, & caduca atque incerta sit. Ac illa quidem incerta mutabilisque futura est, eo quod talis est conclusio: de toto autem genere non erit, quoniam necesse est vt quædam sint in quibus dicatur, quædam in quibus non dicatur. Quo fit vt de toto genere concludi non possit, sed hoc tantum effici potest, hoc vel illo tempore ita esse. Quod autem in demonstrationibus dixi, idem in definitionibus dico. Omnis enim definitio aut est demonstrationis principium, aut ipsa demonstratio, nisi quod desideratur collocatio: aut demonstrationis est conclusio. Quanquam autem quædam sint, quæ plerunque, statisque tantum fiunt temporibus (qualis est lunæ defectio) perspicuum tamen est, cùm in iis vniuersum genus accipitur, non minus certas & perpetuas esse tũ demonstrationes tum scientias, quàm in aliis: Cùm verò non semper esse conspiciuntur, tum in parte accipi. Quod autem in

defectione dico, idem in aliis eiusdem generis intellectum volo. Sed quoniam id iam satis constat, nunquam apte aliquid demonstrari, nisi propria cuiusque rei adhibeantur principia: illud profectò non erit satis ad rem sciendam, quæ propter se alteri conuenit, adhibuisse in probando veras, indemonstrabiles, immediatásque propositiones. Illud enim euenire potest, vt cùm tales erunt sumptiones, nihilominus tamen talis sit demonstratio, qualis erat Bryſonis, qua circulum quadrare conabatur, probatio. Nam sunt huiusmodi aliquæ rationes, quæ communia quædam & alteri etiam non minus conuenientia, ad aliquid ostendendum accipiunt: ob idque ad res nullam omnino inter se societatem, naturæq; coniunctione habentes, accõmodari posse tales rationes conspiciuntur. Quo fit vt ex illis non possimus rẽ per se, & quia huius generis est, scire, sed tantum per accidens: alioqui nõ potuissent in aliud quoddam genus transferri. Hoc enim est, per se & nõ per accidens scire: quando aliquid eo modo alteri conuenire intelligimus, quo illi conuenit, idque per principia quæ sunt illi, quia illud ipsum est, propria. Veluti habere tres angulos pares duobus rectis tum scimus, quando illud cui propter se conuenit intelligimus, atque adeò per principia, quę ad illam rem propriè pertinẽt. Itaq; si quid est quod per se alteri conueniat, & quia est illud ipsum quod est: ad illud demonstrandum, necesse erit verbum medium accipere ex earum rerum genere quæ eandẽ habent cum illo naturæ societatem: aut certè quæ sic inter se affectæ sint, quomodo arithmeticam musica respicit. Quanquam enim in iis quæ ad hunc modum inter se affecta sunt, illam etiam in demonstrando rationẽ sequamur: illud tamen interest, quod alterius scientiæ est, quòd res sit ostendere, eo

quod est illius aliud quoddam subiectum: superioris autem scientiæ (vt quæ in iis rebus versatur, quarum hæ sunt proprię, ac per se affectiones) est, quamobrem res sit demonstrare. Quare & illud ex his perspicuum est, nil vnquam bene ac perfectè demonstrari, nisi ex propriis principiis: sed tantum principia inferioris scientiæ, ad alia quæ aliquanto latius patent, pertinere. Atqui si illud certum est, & hoc quoque minimo negotio perspici potest, quòd cuiusque scientiæ principia propria, nõ possunt quasi ex aliis rursus principiis demõstrari: Alioqui illa ex quibus hæc cõfirmabitur, omnium rerũ principia esse fatendum erit, & scientiam quæ in iis versabitur, omnium esse certissimam, faciléque inter omnes principatum obtinere. Quo enim quisque ex superioribus causis cognoscit, eo rem multò certius intelligit: siquidẽ ea semper priora sunt, quæ ita sunt causæ, vt nullas præterea causas habeãt quarum effecta sint. Itaque si vt quisque ex prioribus cognoscit, certius cognoscit: is certè qui ex primis omnium rem nouerit, certissimè nouerit. Et si est illa semper magis ac magis scientia, hæc omnium maximè scientia erit. Atqui non potest vnius generis demõstratio in aliud genus transferri: nisi (quod paulò antè dictum est) perinde sint affectæ, atque geometricæ demonstrationes ad opticæ aut fabricæ demonstrationes, & Arithmeticæ ad musicas.

Difficile autem est internoscere quando rei scientiam assecuti sumus, & quando minime: eo quòd non est facile intelligere an cognoscamus per propria cuiusque rei principia, an secus: cùm tamen illud demum sit rem scire. Sed nos id sæpe ad rem sciendam satis esse existimamus, si modò ex veris ac primis quibusdam sumptionibus cõstet ratiocinatio: Cap. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum tamen multò secus res habeat. Necesse enim est vt illa præterea, cum iis quæ in eo genere prima sunt, naturæ quadam coniunctione sint consociata. Ego verò propria cuiusque generis principia appello, quæ quòd sint, demonstratione probari non possunt. Nam quæ sit verborum vis ac significatio, tum principiorum, tum eorum quæ ex principiis efficiuntur, intelligendum est. Quòd verò ipsa sint principia, citra demonstrationem ponitur: reliqua autem, demonstratione concluduntur. Veluti quid vnitas, item quid rectum & triangulum significent, statim initio accipiendum est. Sed & vnitatem & magnitudinem esse, initio ponendum est: reliqua autem, esse demonstrantur. Sunt porro ex iis quæ in demonstratiuis scientiis vsui esse possunt, alia singularum scientiarum propria, alia communia. appello autem hoc loco communia propter similitudinem, per quam pari ratione multis conuenire posse cernuntur: nam illa cum ad demonstrandum adhibentur, tum iam ad naturam subiectam traducta sunt. Ac propria quidem sunt, veluti lineæ, aut recti definitio. Communia autem sunt, vt illud verbi gratia: Si ab æqualibus æqualia auferas, quæ relinquentur, erunt æqualia. quorum vnumquodque tum est ad demonstrandum accommodatum, cum ad certum quoddam genus traducitur. Eandem enim vim ad concludendum aliquid habebunt, licet non generaliter, sed in magnitudinibus tantum accipiantur: aut verò vt Arithmetico conueniant, in numeris. Ex iis verò quæ sunt propria cuiusque scientiæ, ea sunt quæ statim initio esse ponuntur, quorum in explicandis proprietatibus, ipsa tota scientia cernitur. Vt vnitates esse Arithmetici lineas & puncta, geometræ statim initio constituunt. Nam hæc non

modò quam vim habeant, multò ante statuendum est, sed etiam in rerum esse natura pro certo accipiendum. Horum autem propriæ affectiones ipsæ quidem quid significent, statim initio explicatur, veluti in Arithmetica, quid par appelletur aut impar, aut quadratum, aut cubus: in Geometria quid hæc verba significent, ratione carens, confractum esse, concurrere. At quod sint, subiectisque rebus conueniant, demonstratione ostenditur, adhibitis tum communibus pronunciatis, tum demonstratis iam antè conclusionibus. Nec minus in astrologia idem illud fit, quàm in geometria aut arithmetica. Omnis enim scientia demonstratiua, tribus quasi momentis continetur. Horum duo sunt, quæ iam inde ab initio esse accipiuntur: Genus scilicet subiectum, cuius proprietates ipsa scientia exquirit & contemplatur: & communia, vt appellantur, pronunciata, ex quibus primis demonstrationes conficiuntur. Tertium autem est, quo ipsæ proprietates continentur: quarum vis & significatio a principio proponitur. Ac in quibusdam quidem scientiis non est vitiosum horum aliquid prætermittere: Veluti si apertum ac manifestum est genus ipsum subiectum esse, non erit opus ab initio eius facere mentionem, vt, quòd ipsum in rerum natura sit, subiiciamus. Neque enim sunt omnia ex æquo manifesta: vt quod numerus sit, non tam clarum est, quam quod calidum & frigidum. Item si significatio proprietatum ipsa per se intelligatur, illa à principio sine vitio prætermittetur. Nam ne communium quidem pronunciatorum significatio explicatur, quando satis est per se manifesta: vt illud, verbi gratia, quid significet æqualia ex æqualibus detrahere. Sunt tamen tria illa natura in omni scientia neces-

saria: res de qua aliquid concluditur, illud ipsum quod ineſſe alteri oſtenditur, & ipſa principia ex quibus elicitur concluſio. Differunt autem plurimum ſuppoſitio & poſtulatum ab iis principiis quæ ipſa per ſe tantum habent fidem, vt ſit neceſſe omnes iis aſſentire. Neque enim demonſtratio, vt nec ipſa ratiocynatio, ad id pertinet quod verbo aut affirmatur, aut negatur, ſed ab interiore ſenſu vim habet, eumq; ſemper reſpicit. Nam quid eſt quod verbo labefactari refelliue no queat? At ſi ſuam quiſque mentem conſulat, multa ſunt quibus obſiſtere non poſſit. Eſt igitur eorum, quæ demonſtratione quidem concludi poſſunt, attamen citra demonſtrationē quaſi certa accipiuntur, duplex cauſa. Nam aut ſumitur quæ a diſcipulo approbantur, quòd illa vera exiſtimet: túmque ſuppoſitio eſt: non ea quidem quæ ſimplici nomine ſuppoſitio appellari poſſit, ſed quæ ex adiunctione ad docendum illum ſuppoſitio dicitur. Aut vero ea accipiuntur, de quibus nihil certum habet quod ſentiat diſcipulus, vel etiam contra putat, quam accipitur: túmque fit poſtulatum. Nam hoc inter poſtulatum & ſuppoſitionem intereſt. Nihil enim aliud eſt poſtulatum, quàm quod aut repugnat ſententiæ eius qui docetur, aut, quū demonſtratione confirmari poſſit, citra vllam probationem accipitur. Definitiones igitur non ſunt ſuppoſitiones: eſſe enim aut non eſſe quippiam non ſignificant, omnes autem ſuppoſitiones propoſitiones ſunt. Deinde definitiones tantum vt ſimplices quædam notiones animi, concipiuntur: illud verò nemo appellauerit ſuppoſitionem, niſi idem velit, cum ſingulas res ſingulis verbis auditu percipimus, tum ſemper eſſe ſuppoſitionem. Sed illæ ſunt ſuppoſitiones, quibus poſitis elicitur concluſio, quia illæ

ſunt antepoſitæ. Neque verò credendum eſt, falſas eſſe geometrarum ſuppoſitiones, quemadmodum quibuſdam videtur. dicunt enim vitioſum eſſe, in probando falſis vti: geometram autem falſum accipere, cum pedalem lineam ponit, quæ minimè pedalis eſt, aut rectam quæ non eſt recta. At verò Geometræ concluſio non ex eo vim habet, quod talis ſit, aut ſecus, quam profert linea, ſed vis tota efficiendæ concluſionis eſt in iis poſita, quæ iis quaſi ſignis, nobis intelligenda relinquuntur. Iam verò omnis ſuppoſitio aut de toto genere, aut in parte enunciat, neutrum autem in definitione cernitur. Atque ideas quidem eſſe, aut communem aliquam naturam a rebus ſingulis ſeparatam, vt demonſtratio ſit, non eſt neceſſe: ſed illud tantum verum eſt, neceſſitatem eſſe, vt communis aliqua ratio ſit, quæ in rebus ſingulis cohæreat. Nam ſi ita non ſit, ne vllum quidem genus vniuerſum eſſe poterit: quo ſublato nullum medium ad ſciendum accommodatum conſtare poterit. Quare nec demonſtratio vlla relinquitur. Ex quo efficitur, vt ſit neceſſe communem quandam, ac minimè ambiguam eſſe naturam, quæ ita in multis cernatur, vt ab iis ſeiuncta eſſe non poſſit. Hoc vero pronunciatum, Affirmatio & negatio non poſſunt in eadem re ſimul eſſe vera: in nulla vnquam adhibetur demonſtratione, niſi talis ſit concluſio, in qua illud ipſum nominatim oſtendendum ſit. Atque in hunc modum erit illa demonſtratio conficienda, vt de medio dici affirmationem maioris extremi, non etiam negationem, in propoſitione accipiatur. Nec multum intereſt, an medij affirmatio & negatio accipiatur, an non: quemadmodum nec minoris extremi. Nam ſi illa poſita ſit propoſitio, Omnem hominem eſſe

Universidad de Deusto
Biblioteca

animal, non autem non animal: etiamsi illud fortasse in non homine verum esse possit, atque adeò maneat vera propositio, accepta simul affirmatione & negatione hominis: semper tamen, ex illa propositione, illud quod est concludendum efficietur, Calliam scilicet esse animal, non autem non animal: licet possit non minus fortasse vera esse conclusio, si negatio Calliæ simul cum affirmatione acciperetur. Huius autem rei hæc est causa, quia maius extremum, est illud solum, quod bis attribuitur: semel medio, iterum minori extremo, quoniam omnium patet latissimé. Quocirca quod attinet ad conclusionem, nil refert sumaturne medium affirmatum tantùm, an verò simul affirmatum & negatum. Est & aliud pronunciatum, In quacunque re vera est affirmatio aut negatio: quo nulla vtitur demonstratio, nisi quæ aduersarium vrget incommodo. Neque verò illud semper sicut generale est, ita vniuersè accipiendum est: sed qua ratione aptum est ad aliquid demonstrandum. aptum autem est, cum ad certum quoddam genus id inquam, in quo singulę versantur demonstrationes (quod etiam paulò antè dictum est) traducitur. Habent autem omnes scientiæ communia quædam, quibus ipsæ inter se communicant. Non quod aut subiectum in quo versantur, aut proprietates quæ demonstrantur, non semper sint singularum propria: sed pronunciata ipsa quibus ad aliquid concludendum vtuntur, ea sunt quæ communia esse possunt. Dialectica etiam cum omnibus scientiis communicat, & si qua est alia scientia generalis, quæ communia prologia demonstrare contendat, qualia sunt hæc: De quacunque re vera est aut affirmatio aut negatio: si paria ex paribus auferas, quæ restabunt paria erunt, & huius

generis alia. Dialectica porrò non habet certas quasdam res quas probet, nec in vno quodam genere subiecto versatur, alioqui non interrogaret. Nam qui demõstrare volunt, iis non est pendendũ ab interrogatione: quandoquidem ex rebus contrariis nũquam potest vna eademque res demonstrari: quemadmodum in libris de ratiocinatione ostendimus.

Atqui si interrogatio, apta ad ratiocinationem conficiendam, idem est cum propositione, quæ est pars altera contradictionis: propositiones autem in singulis scientiis appellentur, ex quibus constat vnicuique scientiæ accommodata ratiocinatio: erunt profectò suæ cuique scientiæ interrogationes, ad res in quibus versantur, concludendas idoneæ. Vnde etiam perspicuum est, non temere omnem interrogationem Geometræ, aut medico, aut alteri cuiuis conuenire. Sed sunt illæ demum Geometricæ interrogationes, ex quibus demonstrantur ea quæ aut propriè ad Geometriam pertinent, aut verò a rebus Geometricis fidem accipere possunt: cuiusmodi sunt ea, in quibus versatur Optice: quod idem in aliis scientiis intelligendum. Ac de iis quidem rebus, in quibus ipsa versatur, ratio reddenda est ex Geometricis principiis & conclusionibus: de ipsius verò principiis nullam potest Geometra hoc ipso quòd Geometra est, rationem reddere. Atque in aliis scientiis eadem est ratio. Neque igitur petenda est cuiuslibet rei ratio a quouis sciente, neque par est, vt ad quaslibet interrogationes vnusquisque qui aliquam artem profitetur, respondeat: sed de iis tantum ratio reddenda est, quæ propriè ad eam quam quisque tenet scientiam, pertinet. Atque si ad hũc modum cum Geometra quis geometra est, quisquam differat, & ex huiusmodi interrogationibus ali- Cap. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid concludat, rectè concludere videbitur: sin minus, non rectè. Quin neque alia ratione redargui neque conuinci potest geometra, nisi fortè per accidens. Itaque apud Geometriæ imperitos de Geometria non est disserendum, eo quòd, recténe an perperam disputetur, intelligi non possit: quod idem in aliis scientiis obseruandum. Existit autem hoc loco quæstio, an non sicuti sunt aliquæ geometricæ interrogationes, ita sint aliquæ non geometricæ, ita vt illæ potius geometricæ sint, quæ à certa quadam ignoratione nascuntur, ea inquam ignoratione quæ oritur ex deprauata intelligentia, eorum quæ propriè ad aliquam scientiam pertinent? Alia etiam quæstio est, vtra ratiocinatio inscientiam potissimum efficiat, eáne cuius sumptiones contrariæ sunt iis, ex quibus rei comparatur scientia: an quæ vitiosa est & fallax ratiocinatio, de re tamen Geometrica? Est igitur ea interrogatio non geometrica, quæ ad aliam pertinet scientiam (cuius generis est musica, verbi gratia, interrogatio) atque adeò omni ex parte est à geometria aliena: illa autem, parallelas posse concurrere, est ex parte aliqua geometrica, ex altera autem parte non geometrica. Hoc enim verbum, non geometricum, dupliciter accipitur, sicuti & illud, non numerosum. Vna quidem significatione dicitur non geometricum, quod nil planè à geometria habet: vt non numerosum, quod omnino aliud est à numero. Altera autem significatione dicitur vtrunque, quod habet quidem à suo genere aliquid, sed vitiosum ac corruptum. Atque etiam illa verè inscientia existimanda est, quæ orta ex contrariis principiis, scientiæ aduersatur. Nam in doctrinis ac disciplinis non perinde atque in disputationibus, locum habere solet vitiosæ

illæ & fallaces ratiocinationes. Causa autem est, quòd verbum medium ita fere bis accipi solet, vt de illo maius extremum vniuersè enuncietur, ipsum autem de minori, etiam vniuersè, nec vnquam attributo, vniuersi generis nota præponitur. Hæc autem verba, præter id quòd sic disponuntur, etiam minimo negotio quasi oculis mentis perspiciuntur, quomodo accipiantur: quod fere inter disputandum incertum obscurumque esse solet. Veluti si quis roget sitne omnis circulus forma quædam: id nullam ambiguitatem habebit, si iam antè de picto aliquo circulo id quæratur. Tum verò si illud subiiciatur, an non versus sunt, qui circuli nomine appellantur? id iam apertissimum erit, omnino falsum esse. Nam sic est huic assumptioni, aliísque huius generis mathematicis propositionibus occurrendum, vt vniuersa sit propositio quam opponimus, non autem singularis, & ad inductionem faciendam apta. Vt enim propositio non est habenda, quæ non in multis dicitur, imò verò in toto genere (nam ex vniuersis propositionibus constat ratiocinatio) ita nec oppositio. Eadem enim sunt propositiones & oppositiones. quādoquidem nil opponi possit, quod propositio aut dialectica aut demonstratiua statim no fiat. Accidit autem interdum vitiosa & fallaci ratiocinatione aliquid concludi, quando medium accipitur, quod est consequēs vtriusque extremi: qualis est illa Cœnei captio, qua ostendebat, ignem gigni per proportionem multiplicatam: ignis enim (inquit) subito gignitur: quod autem per multiplicatam proportionem fit, subito gignitur. Atqui hoc modo nil necessario efficitur: sed sunt ita accipiendæ sumptiones, vt omne id quod citissima quadam ratione oritur, in multiplicata proportione gigni

Universidad de Deusto
Biblioteca

proponatur, tum deinde assumatur, ignem citissima quadam ratione nasci. Interdum enim nil ex iis quæ illo modo sumpta sunt, concludi potest: interdum verò potest, sed id non apparet. Quòd si non posset ex falsis verum concludi, facile esset, in suas causas conclusionem quanque dissoluere: quandoquidem retro commeare, ac reciprocari illa inter se necesse esset. Esto enim A verum: & hoc vero posito, sint vera ea quæ ego certo scio esse vera, quæ sint B, cui quæso tum dubium erit, quin hæc talia sint ex quibus illud A demonstrãdum sit? Atque in disciplinis quidem vix, ac ne vix quidem euenire potest, vt non ea reciprocentur quæ assumuntur, propterea quòd non accidentia (qua etiam in re ab iis sermonibus, qui in disputatione ac dialogo continentur, ipsæ disciplinæ differunt) sed definitiones ad docendum vnumquodque adhibentur. Solent autem disciplinæ, singulæ progredientes, incrementum hoc modo capere, & quasi in longius produci, vt non multa congerant ad vnam rem demonstrandam argumenta, sed aut in directum excurrentes, alia ex aliis docent, veluti ex A ipsum B, tum ex B ipsum C, deinde ex C ipsum D, eodémque modo ex superioribus inferiora, vel in infinitum vsque, demonstrando. Aut in obliquum procedentes, quæ ex eodem sunt ordine demonstrant: Veluti A de C & de E. Ac sit quidem A numerus tantus, aut infinitus, B autem numerus impar tantus, C verò numerus ipse impar: ex iis igitur constat A de C demonstrari. Item sit numerus par tantus, D: par ipse numerus, E: concludi igitur etiam A de E manifestum est.

Omne impar est numerus, ternarius est impar: ternarius igitur est numerus. Omne par est numerus, binarius est par: binarius igitur est numerus.

Cap. 10. Differunt multis modis inter se, scire quòd res sit, & quamobrem sit. Ac primùm in eadem scientia, idque

bifariam. Vnus modus est, si ad concludendum non adhibeantur immediatæ propositiones: neque enim tum prima causa accipitur. Scire autem cur res sit, nil est, quàm primam cuiusque rei causam nosse. Alius modus est, cum immediatæ quidem sumuntur propositiones, at non ex causa ostenditur effectus, sed contrà hic, quia vt inter ea quæ retro commeant est notius, pro medio accipitur. Nam inter ea quæ reciprocantur, fieri interdum potest vt id notius sit, quod non est causa. quare & ad demonstrandum non incommodè illud assumetur. Vt si probetur verbi causa, planetas propius a terra moueri, quia non micant. Itaque sint errantes stellæ, C: nullis micare radiis, B: propè esse à nobis, A. Vera est quidem assumptio, Omne C est B. Errantes enim stellæ nullis radiis micant: sed & propositio vera, Omne B est A. Nam quod nullis micat radiis, propè est à nobis: quemadmodum inductione, vel ipso sensu iam potuit esse manifestum. Illud igitur necessariò efficietur, Omne C esse A. atque ita demonstratum erit, propius à terra moueri stellas errantes: quæ demonstratio non cur ita sit ostendit, sed tantum quòd ita sit. Non enim quia non micant, propè sunt, sed contrà, quia propè sunt à terra, propterea non micant. Ob eámque causam si contra ex altero alterum probetur, fiet demonstratio cur res sit ostendens, hoc modo: Sint stellæ errantes C, propè esse B, non micare A. Et B igitur ipsi C inest, & A ipsi B, quod est non micare, conuenit: quare & A ipsi C conuenire necesse erit: atque ita necesse, vt etiam cur ita sit, hac probatione sit ostensum. prima enim huius rei causa accepta est. Similis est huic etiam illa demonstratio, qua rotundam esse lunam ostenditur per luminis accretionem. Nam quod in rotundam sem-

Universidad de Deusto
Biblioteca

per formam accrescit, rotundum est: luna autem in hunc semper modum accrescit, rotunda igitur. Atque hæc quidem ratiocinatio, quod sit res ostendit: at si è conuerso medium statuatur, tum quãobrem res sit docebitur. Non est enim huiusmodi luminis accretio, causa cur globosa sit luna, sed contrà, quia globosa est, huiusmodi semper luminis accessiones capere conspicitur. Sit igitur luna C, rotundum B, luminis accretio A. Quando autem non reciprocantur cum extremis media, atque illud euenit, vt sit manifestior effectus, quàm causa: tum quòd res sit, demonstrari potest, cur sit non potest. Ac ne tum quidem potest, quamobrem sit, demonstrari, sed tantum quòd sit, cum medium est, aliquanto longius petitum: id quod propterea fit, quia tale medium causa esse non potest. Veluti si parietem non respirare ostendatur, quia non sit animal. Nam si hæc sit non respirandi causa, necesse est vt vicissim animal sit respirationis causa: nimirum quia necesse est, si est negationis causa negatio, vt etiam affirmationis causa sit affirmatio. exempli causa, si calida cum frigidis non apte conuenire, id efficit vt non bene valeamus, illa certè erit vt bene valeamus causa, calidorum cum frigidis conuenientia. sed etiam è contrario, si est affirmationis causa affirmatio, & negationis causa erit negatio. In illis autem verbis quæ accepta sunt, non ita res habet, propterea quod non omne animal respirat. conficitur autem illa ratiocinatio, in qua huiusmodi causa sumitur, in secunda figura hoc modo: Sit A animal, B respirare, C paries: Iam omne B est A, hoc est, omne quod respirat, est animal: deinde nullum C est A, nullum igitur C est B, id est nullus paries respirat. Sunt autem propemodum similes hæ causæ iis quæ ita red-

di solent, vt in illis quasi hyperbole quædam contineatur. quod quidem tum fit, cum longissimè remotum à re medium accipitur. Huius generis est illud Anacharsidis, apud Scythas tibicines non esse, quia illic vites non essent. Atque illa quidem sufficiant de discrimine earum probationum quibus quòd res sit, & quamobrem sit ostenditur, cum ad eandem scientiam pertinet vtraque probatio: item quomodo propter verbi medij variam collocationem hæc inter se distinguuntur. Est autem & aliud inter ista discrimen, cum ad diuersas scientias pertinet, quod res sit, & quamobrem sit ostendere: id quod tum accidit, quando res vni scientiæ subiecta, sic affecta est ad alterius scientiæ subiectum, vt sub illo contineatur. quomodo ea in quibus versatur optice, ad geometriam affecta sunt: & quæ tractat fabrica, ad stereometriam: & quæ docet musica, ad arithmeticam: & ipsa phænomena ad astrologiam. Sunt autem ex iis scientiis, quæ sic sunt inter se affectæ, plurimæ quæ eodem fere nomine appellãtur. Vt Astrologiæ nomine appellatur & ipsa de rebus cælestibus disciplina, & nautarum de iis rebus peritia. Musica appellatur, tum ipsa quæ mathematicarum scientiarum vna est, tum illa quæ auribus demulcendis modos aptos nouit adhibere. Ac nosse quidè quod res sit, est eorum qui eas artes exercent quę sensuum iudicio continentur: cur autem ipsa res sit intelligere, eorum est qui scientia & doctrina sunt perpoliti. Hi enim sunt qui perspectas habet singularum rerum ex suis causis demonstrationes: ac sæpenumero quod res sit ignorant, quemadmodum iis qui vniuersas res contemplantur, sæpe vsuenit vt quasdam ex rebus singulis nesciant, propterea quod ad illas res animum fortasse non aduertunt. In iis

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem rebus id potißimum euenire ſolet quod dico, quæ vt formæ quædam ſeparatæ ob id conſiderantur, quòd aliam quandam rationem habere cernantur, atque adeo quidpiam aliud eſſe, quàm quod ſenſu percipitur. Num quis artes mathematicas in formis quibuſdam verſari non videt? Neque enim res tractant illæ quas certa quadam in materia eſſe neceſſe ſit: & quanquam in aliqua forte re ſubiecta ineſſe conſpiciantur res geometricæ, in ea tamen non hoc ipſo cernuntur, quo ad Geometriam pertinent. Eſt autem & alia quædam ſcientia, quæ eodem modo eſt ad opticen affecta, quo ipſa optice ad Geometriã: ea ſcilicet pars phyſicæ, quæ de iride diſputat. Nã quod ſit, eſt phyſici ſcire: cur vero ſit, optici, atque eius quidẽ eſt, aut omni ex parte, aut qua ex parte ratione ac doctrina continetur. Sunt porrò etiam ex iis quarum vna ſub altera non continetur, aliquæ ſcientiæ quæ eandem nihilominus habent inter ſe quadam ex parte cõiunctionem: vt medicina & geometria. Nam quòd vulnera orbicularia difficilius ac tardius curẽtur, nouit medicus: huius autem rei cauſam reddit geometra.

Cap. 11.

Ex tribus figuris prima eſt ad ſcientiam accommodatiſſima. Primum enim Mathematicæ ſcientiæ ſuas in hac figura demonſtrationes concludunt: vt arithmetica, geometria, optice, & vt in ſumma dicam, omnes quæ cur res ſit inquirunt. Omnes enim demonſtrationes, quæ cur res ſit oſtendunt, aut certè pars earum maxima, ac multò ſæpius in hac figura cõficiuntur: quod etiam nobis argumento eſſe poteſt, quàm ſit ad ſciendum accommodata hæc figura: quandoquidem illud certiſſimum accuratiſſimúmque genus ſciendi eſt, quo rei cuiuſque cauſa inueſtigatur. Deinde hac vna figura definitionem,

qua quid res ſit intelligamus, inueſtigare poſſumus. Nam in ſecunda figura nulla eſt aiens concluſio: definitionis autem cognitio, affirmatione quadam continetur. In tertia verò aiens quidem poteſt eſſe concluſio, at nulla poteſt de toto genere eſſe: definitio autem ex eorum eſt numero, quæ vniuerſe enunciantur. Nam quis quadam tantum ex parte hominem eſſe animal bipes dixerit? Iam vero hæc ſeipſa contenta, nil illarum eget auxilio: in illis autem facta concluſione, ſi ſint quæ reuocẽde ad immediatas propoſitiones reuocandæ ſumptiones, ex quibus illa facta eſt complexio huiuſmodi quæ in diſſoluendo ſit coagmentatio, & in multitudinem quandam propoſitionum acceſſio, ſine prima figura omnino fieri non poteſt. Perſpicuum igitur eſt primam figuram ad ſciendum eſſe accommodatiſſimam. Vt autem ſunt quædam affirmationes in quibus ipſi B continuo ineſt A, ſic ſunt & aliquæ negationes, quibus confirmandis nullum medium adhiberi poteſt. Hoc enim eſt quod alterum alteri continuò ineſſe, aut non ineſſe dicebam: quia cum nullum eſt medium, ſit vt non per aliud quippiam affirmetur aut negetur alterum de altero. Aeſt quidem in aliquo toto genere aut A, aut B, aut vtrunque contineatur, fieri nunquam poterit, vt ſit immediata propoſitio, Nullum B eſt A: nam ſi omne A eſt C, & nullum B ſit C (cur enim ita non poſſit vſuenire vt C omni A conueniat, nulli autem B inſit, non video) ex his illud relinquetur hac ratiocinatione cõfirmatum, Nullum B eſſe A, hoc modo: Omne A eſt C, nullum B eſt C, nullum igitur B eſt A. Par ratio erit, ſi quippiam ſit quod de omni B dicatur, vt D verbi gratia. fiet enim hoc modo demonſtratio, Nullum A eſt D, omne B eſt D, nul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum igitur B est A. eodem porrò modo illud demonstrabitur, si & A, & B, sua quædam genera habeant, quæ de illis vniuersæ affirmentur. Quòd autem vsuuenire possit, vt quod de omni A dicitur, de nullo B dicatur, aut contrà, quod inest omni B, nulli A insit, vel ex ipsis ordinibus & quasi classibus rerum omnium constare potest, quæ omnes suis finibus contentæ, in alienos non transeunt, nec aliquid vnquam communicant. Nam si nil eorum quæ sunt ex coniugatione A C D, in iis dicitur quæ pertinent ad ordinem B E F, insit autem G in omni A, necesse est vt illud G, quod ex altera classe sumptum est, nulli B insit: alioqui iam permisceri ac confundi illos ordines fatendum erit. Eadémque ratio erit, si aliquod genus est in quo cotineatur ipsum B. Sin nihil reperiatur quod de A, aut de B affirmari possit, tum certum est negationem hanc, nullum B est A, esse immediatam. Nam si quod medium habeat, necesse erit illud de horum altero affirmari, quoniam aut in prima, aut in secunda figura illa negatio concludetur. Ac si quidem in prima, in omni B medium dici oportebit: nam vt illa conclusio efficiatur, assumptionem oportet in toto genere affirmare. At si in secunda, poterit medium de vtrouis affirmari: quia siue propositio, siue assumptio, vniuersa negans accipiatur, in hac figura recte vniuersa negatio concluditur: nec licet vtraque negationes accipere. Perspicuum igitur est alterum de altero citra vllum medium negari posse: quando autem & quomodo id fiat, à nobis est explicatum.

Cap. 12. IGNORATIO autẽ atq; inscientia, non illa quidẽ quæ ex negatione appellatur, sed quæ ex certa quadam affectione dicitur, nil est quàm error ex aliqua ratiocinatione

ortus. Hæc autem dupliciter fit in affirmationibus aut negationibus immediatis. Aut enim ex simplici animi perceptione nascitur opinio, quòd ita res sit aut secus, aut vero ex ratiocinatione. Ex simplici animi comprehensione, simpliciter, vnóque modo gignitur falsa opinio. Quæ per ratiocinationẽ inducitur inscitia, varia est & multiplex. Sit enim hæc immediata negatio, nullum B est A. si quis igitur ratiocinatione confirmare voluerit omne B esse A, adhibito verbi gratia medio C, is per ratiocinationem in falsam hanc inducetur opinionem. Ac huius quidem ratiocinationis vtræque sumptiones falsæ esse possunt: sed & altera tantum falsa, idem hoc concludi potest. Nam si negando vera sint hæ propositiones, nullum C est A, & nullum B est C, sumantur autem è contrario vniuersæ affirmationes, erunt profectò vtræque sumptiones falsæ. Illud verò euenire potest vt C medium, sic affectum sit ad extrema A B, vt A de nullo C dicatur, de B autem aliquo non enuncietur ipsum C. neque enim fieri potest vt de omni B dicatur C. quia hanc negationem nullum B est A, immediatam esse posuimus: Neque ipsum A tale est, quale in omnibus quæ sunt dici possit. Quare hoc modo acceptis vniuersis affirmationibus, falsæ erunt vtræque sumptiones. At vera etiam potest altera esse, non ea quidem vtrauis, sed propositio tantum, quæ est A C. Nam quoniam nil est quod de ipso B vniuerse affirmari potest, eo efficitur vt assumptio, quæ est B C, non possit esse vera. Quòd verò A C, propositio vera esse possit, hinc intelligetur, si ponatur A citra vllum medium, de C & de B dici. Quando verò verbum aliquod de duobus primum ac citra vllũ mediũ dicitur, necesse est vt ex illis duobus alterum

Universidad de Deusto
Biblioteca

alteri non conueniat. Verùtamen parum refert vt vera accipiatur propositio A C, an sit interiectum aliquod medium inter A C, an secus. Atque illæ quidem solæ sunt rationes, quibus inducitur opinio, qua sibi quis veram esse de toto genere affirmationem falso persuadeat: quandoquidem non potest in aliis figuris talis vlla affirmatio concludi. At verò in eum qui errorem se inducat, vt putet veras esse in toto genere negationes quæ mentiantur, id tum in prima figura, tum in secunda potest euenire. Itaque dicamus primùm quot modis illud in prima figura possit accidere, & quam variè sumptiones affectas esse oportet. Ac primum ex vtrisque falsis propositionibus id confici posse, hoc potest exemplo intelligi. Conueniat A omni C, & omni B, citra vllum medium: tum si propositio accipiatur, nullum C est A: & assumptio omne B est C, vtraque sumptiones certum erit mentiri. Deinde ex altera atque adeo vtralibet falsa, illud idem concludi potest. Id enim vsuenit, cum est vera propositio A C. assumptionem B C necessario esse falsam. Ac vera quidem esse potest A C propositio, quia non tam latè patet verbum A, vt in omnes res cadere possit. falsa autem B C assumptio, quia fieri non potest, vt omni B cõueniat C, cum de hoc vniuersè negatur ipsum A, siquidem id futurũ est vt non sit vera A C propositio. Adde quod, si vtræque verè ponerentur, etiam conclusio vera esset. Atqui illud etiam è contrario potest accidere, vt vera sit B C assumptio, & falsa propositio. vt si de omni B dici possint & C, & A, necesse est vt ex iis duobus alterum alteri conuenire possit. Idcirco si sumatur nullum C esse A, falsa erit propositio. Perspicuũ igitur est in prima figura mentientem fieri posse ratiocinationem,

tum ex falsis vtrisque sumptionibus, tum ex altera tantum falsa. Nunc de secunda figura dicamus. Primum si ambę sint ex omni parte falsæ, nunquam fiet huiusmodi fallax conclusio. Quando enim in omni B inest A, nihil reperiri potest, quod vni ex parte conueniat, ab altero sit omni ex parte alienum. Vt autem huiusmodi conficiatur conclusio, ita medium in sumptionibus collocari debet, vt de vno vniuersè affirmetur, de altero vniuersè negetur. Itaque si certo quodam modo acceptæ sumptiones mentiantur, necesse est vt contrario modo sumptæ, contrariam affectionem habeant, quod fieri omnino non posse ostendimus. At verò vt sit vtraque, ex parte falsa, non est incommodum. veluti si C in quodam A atque etiam in quodam B tãtum dicatur: sumatur autem propositio, omne A est C, assumptio autem nullum B est C, mentientur profectò vtræque sumptiones, non illæ quidem ex toto, sed ex aliqua parte. Sed & si negationis collocatio commutetur, eadem ratio erit. Quòd si alterutra tãtum falsa sit, hæc etiam complexio rectè efficietur: nam quod omni A conuenit, potest etiam omni B conuenire. Si igitur omne A est C, propositio fiat, & nullum B est C assumptio, verum dicet C A propositio, mentietur C B assumptio. Rursus quod nulli B inest, id etiam potest non omni A conuenire, quia si omni A conueniret, etiam omni B ineſſe oporteret: cui tamen nulli ineſſe sumebatur. Si igitur omne A esse C proponatur, & nullum B esse C assumatur, erit vera C B assumptio, falsa altera. Similis porrò ratio erit, si commutato ordine, prima ponatur negatio. Nam quod de nullo A dicitur, de nullo etiam B dicetur: ideoque si sumatur propositio, nullum A est B, assumptio autem omne B est C, vera erit C A propositio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentietur altera. Ac rursum quod in omni B verè enunciatur, in nullum A posse cadere, mendacium est: necesse enim est vt si in omni B dicatur, in quodã etiam A dicatur. Sumpta itaque propositione, nullum A est C, & assumptione omne B est C, erit hæc vera, illa falsa. Perspicuum igitur est, etiam cum medio carent propositiones, in errorem tamen nos induci per ratiocinationem sumptiones habentem partim vtrasque falsas, partim alteram tantum.

Cap. 13. QVANDO verò interiecto aliquo medio affirmatur quippiam aut negatur, si proprium medium accipiatur, atque ex eo tamen efficiatur falsa conclusio, fieri non potest, vt vtræque sumptiones mentiantur, sed ea tantum in qua maius extremum continetur, falsa erit. Ego verò proprium medium appello, idem illud medium, quod accommodatum est ad concludendam cõtrariam, verámq; pronunciationem. Itaque si A conueniat omni B, per medium C, quia necesse est, vt fiat ratiocinatio, assumptionem C B affirmantem esse, illud profectò clarum est, hanc assumptionem quæ nec cõmutari, nec aliter accipi potest, veram semper futuram. Propositio autem A C, falsa erit. hac enim cõtrariè sumpta, efficitur cõtraria ratiocinatio. Nec dissimilis ratio erit, si non proprium, sed ex alio quodã ordine sumptũ medium adhibeatur, vt D. quod tamẽ ita sit ad extrema affectum, vt de omni illo enuncietur A, ipsum autem de omni B. Nam & hic manere eandem assumptionem D B oportebit, altera autem cõtra, quàm verum est, accipietur, ob idque illa semper verum dicet, hæc semper mentietur. Atque hic error non multum differt ab eo qui ex proprio medio oritur. At verò si non adhibeatur in efficienda fallaci conclusione proprium medium, affirmetur

autem de medio ipsum A: de B autem negetur medium: necesse erit mentiri vtrasque. Contrario enim modo sumendæ sunt sumptiones, quàm quomodo veræ erant: alioqui non fiet ratiocinatio. Atqui hoc modo sumptæ, falsæ sunt vtræque. Veluti si verum sit, omne D esse A, & nullum B esse D, item verum: acceptis contrà vtrisque propositionibus, ratiocinatio fiet ex duabus falsis sumptionibus. Sin de medio D etiam negetur A, erit vera propositio A D, assumptio autem falsa B D. Ac illa quidem vera erit, quia non poterat de D affirmari A. Hæc autem falsa, quia si etiam hæc verum diceret, non mentiretur complexio. Quod si per secundam figuram inductus quispiam, falsa se implicet opinione, id nunquam eueniet ex sumptionibus omni ex parte falsis. Quando enim omni B inest A, nil vnquam inueniri potest (quemadmodum etiam paulò antè dictum est) quod de vno vniuerse affirmetur, de altero vniuerse negetur. Sed vt altera, atque adeò vtralibet ex toto mentiatur, fieri potest. Nam si C de omni A, & de omni B dicatur, sumatur autem in propositione omni A ineſſe, in assumptione autem nulli B, erit vera A C propositio, mendax altera. Rursum si omni B ineſſe C, assumptum sit, propositum autem nulli A conuenire, verum dicet assumptio C B, falsum altera. Hactenus explicatum est quando, & ex quibus falsa inducitur opinio per ratiocinationem, qua falsa negatio concluditur. Nunc dicendum est de ea ratiocinatione, per quam falsa inducitur affirmatio. At primum si proprium medium accipiatur, nunquam erunt vtræque sumptiones falsæ: quia necesse est eandem manere assumptionẽ C B, vt ratiocinatione aliquid cõcludatur, quemadmodum suprà dictum

Universidad de Deusto
Biblioteca

est: quare quãdo propositio sola est quæ cõtra accipitur quam oportet, hæc sola semper mentietur. Eadem ratio erit si non proprium, sed ex alia quadam classe atque ordine sumatur medium: sicut dictum est supra, cum errorem explicabamus, qui negatione continetur. Etenim assumptionem D B, eandem manere oportet, propositionem autem A D, contra ac verum est accipi: atque ita eundem errorem gigni cum superiore. Sin medium non sit proprium, in omni autem D dicatur A, hanc propositionem veram esse oportebit, mendacem alteram. quid enim est cur non possit A multis conuenire, quorum alia non contineantur sub aliis? At si non possit A enunciari de omni D, planum est hanc semper falsam futuram, vt quæ affirmans accipiatur. Assumptio verò D B potest tum vera, tum falsa esse. Nam quid vetat A in nullo D dici, cum interim omni B conueniat ipsum D? veluti animal in nullam scientiam cadit, ipsa autem scientia de musica vniuerse affirmatur. Deinde verò, cur id euenire facilè non possit, vt & A de nullo D dicatur, & de nullo B? Ex iis igitur planum est, quando sub A medium non continetur, posse tum vtrasque sumptiones, tum alterutram mentiri. Atque illa quidem satis de omnibus modis, quibus falsa opinio per ratiocinationem inducitur, tum in carentibus medio proloquiis, tum in iis quæ demonstratione probari possunt.

Cap. 14. Illud vero iam propemodum est perspicuum, cui sensus aliquis desit, necessario scientiam aliquam defuturam, quòd eam discere iam, ac percipere non possit. Quicquid enim discitur, aut inductione, aut demõstratione cognoscitur: ac demõstratio quidem rebus vniuersis continetur, inductio ex rebus singulis conficitur. Atqui rerum vniuersarum citra

inductionem haberi cognitio non potest: id quod vel apertissime ostendunt eæ res quæ cogitatione abductæ, & ab iis rebus quæ sub sensum cadunt separatæ, non possunt tamen planè ac perfectè intelligi sine inductione. Et quanquam hæ res hoc ipso quod ad sensum traducuntur, non iam quasi abiunctæ separatæque intelliguntur, semper tamen in iis aliqua insunt, quæ non nisi hac ratione manifesta fieri possunt. Quis porrò est qui sensibus carens, possit aliquid inductione perdiscere? Etenim in singularibus versatur sensus. Nam istorũ assequi non poterit scientiam. ex vniuersis enim ipsis, citra inductionem nil percipi potest, inductio autem non nisi opera sensuum absoluitur.

Cap. 15. Omnis ratiocinatio tribus extremis constat: atque est vna quidem, qua affirmari A de C eò ostenditur, quòd ipsum A de omni B dicitur, & B de omni C. Alia autem, quæ negationem concludit, sumpta vna propositione aiente, altera negante. Ex quo planè ac perspicuè intelligitur, ipsas demonstrationis sumptiones (quæ hypotheses appellari solent) esse illa ipsa quæ demonstrationum principia dicuntur. Neque enim, nisi acceptis quibusdam sumptionibus, quicquam demõstratur. Veluti cum omne C esse A per medium B probatur. Ac rursus omne B esse A, alio quodam medio: itémque omne C esse B, alio. Atque iis quidem qui suas conclusiones ad opinionem dirigunt, & dialecticè tantum disputant, illud modò videndum est, vt sint quàm maximè probabilia, quæ ad probandum aliquid accipiuntur: adeò vt si re vera est interiectum aliquod medium inter A & B, nec vllum tamen esse videatur: qui eam propositionem in probando quasi indubitatam accipit, is dialectice modo rem probasse cense-

Universidad de Deusto
Biblioteca

euersio rerum sit in malis, res ipsæ ducẽtur in bonis. Eadem est etiã ratio causarum efficientium & euertentium. Quorum enim effectorum causæ sunt in bonis, effecta etiam in bonis erunt. Quarum autem rerum causæ euertentes sunt in bonis, eæ sunt numerandæ in malis.

Cap. 4. Proximus locus est à simili, in quo videndum est, an res similes eodem se modo habeant: vt si scientia vna sit multarum rerum, etiam opinio. Et si aspectum habere, sit videre, etiam auditum habere, sit audire. Quod idem contingit in cæteris omnibus, & quæ sunt, & quæ videntur. Valet autem in vtranque partem hic locus: Si enim in aliqua re simili valeat, in cæteris etiam valeat necesse est. Et si in aliqua re simili non valeat, nec in cæteris valebit. Considerandum etiam est, an in vno, & in pluribus eodẽ modo res habet: quoniam interdum discrepat & dissimilis est affectio, vt si scire sit cogitare: multa scire, erit multa cogitare. quod non est verum. Multa enim scientia comprehendi possunt: multa simul cogitari non item. Quòd si non hoc, nec scire erit cogitare. Sumuntur etiã ex maiore & minore argumenta. Suntque ex maiore & minore quatuor loci. Vnus, si maior res ex maiore sit consequẽs, hoc modo: Si voluptas bonum sit, maior voluptas maius sit bonum. Si iniuriam facere malũ est, maiorem iniuriam facere maius malum erit. Atque in vtranque partem hic locus trahi potest. Si enim rei subiectæ elationem & summissionem accidẽtis sequatur elatio & summissio, quemadmodum dixi, necesse erit in re proposita accidens inesse: sin minus sequatur, non inerit. Hic autem locus per inductionem intelligendus est. Alter locus est, cùm vna res duabus comparatur. Si cui verisimilius est cõuenire non conueniat, ne illi quidem cui minus: & si cui minus probabile est conuenire conueniat, ei etiam cui verisimilius. Tertius est, cùm duæ res cum vna conferuntur, si quæ magis conuenire videtur non cõueniat, nec quæ minus. Et si quæ minus videtur conuenire conueniat, ea etiã quæ magis conuenire videbitur, cõueniet. Extremus locus est huiusmodi, cùm duæ res duabus comparantur. Si quæ alteri magis videtur conuenire non conueniat, ne reliqua quidem reliquæ conueniet: & si ea quæ minus conuenire alteri videtur conueniat, reliqua etiam reliquæ conueniet. Sequitur locus, ex iis quæ paria sunt, aut paria videntur, atque is triplex, quẽadmodum exposui de tribus locis postremis, quos ex maiore elici dixi. Si enim vna aliqua res duabus eodem modo conueniat, aut conuenire videatur, neque alteri conueniat, ne alteri quidem cõueniet. Quòd si vni, etiam alteri. Alter locus tractatur hoc modo: Si duæ res eidem pari ratione conueniant, & altera non cõueniat, ne altera quidem cõueniet. Quòd si altera, etiam aliqua. Tertius hoc modo: Si duæ res duabus eodem modo conueniant, vnique altera non conueniat, reliqua etiam reliquæ non conueniet: quòd si vna alteri conueniet, reliqua etiam reliquæ conueniat necesse est. Atque ex maiore & minore & paribus tot argumẽta duci eliciq; possunt. Alius locus sequitur ex adiectione, hoc modo: Si vna res ad alteram adiecta, eam faciat bonã aut albã, cùm prius bona & alba nõ esset, quæ adiecta est, bona erit & alba, quale etiã totũ reddidit. Præterea si ad aliquid quod inest quippiam addatur, quod illud magis tale efficiat, quàm antè erat, idẽ tale erit: Eadem est ratio cæterorum. Quanquam hic locus

esse? Sed quum ista reciprocantur, inter attribuendi genera hoc interest, quòd una est per accidens, altera propria ac per se attributio.

Cap.16. Ac primum, minimo negotio illud ostendi potest, fieri non posse, vt media sint infinita, si sursum ac deorsum extrema reperiantur attributa, in quibus necessariò sit resistendum. Ego autem summa attributa interpretor, quæ sunt maximè generalia, infima autem, quæ minimè generalia sunt, ob idque in parte maximè intelliguntur. Si igitur extrema sint A & F, quorum A in omni F dicitur, infinita autem media, B: quid quæso apertius est, quàm illud: si quis ab A ad infimum peruenire velit, futurum vt infinita attributa prætergrediatur? priusquam enim ad F deueniat, interiecta sunt infinita. Et contrà, si ab F velit ad summum ascendere, necesse esse vt prius infinita media percurrat, quàm ad A perueneri? Quare si omnino ista fieri non possint, & illud quoque absurdissimum est, inter A & F media esse infinita. Neque verò id quicquam nostræ rationi officit, quòd diceret fortasse quispiam, ex mediis quædam esse quæ continenter, nulloque interposito sequantur ipsum A B C. Alia autē esse quæ omnino ne accipi quidē ac inueniri possint. Quocunque enim ex ipsis B mediis accepto, num semper aut versus A, aut versus F media restabunt infinita, an non? Nam vnde primum incipiat infinitas, continuone a principio, an paulò pòst, nil refert, modo aliquam tandem infinitatem paulò pòst sequi ostendum.

Cap.17. SEQVITVR deinde vt planum faciamus, si in affirmantibus demõstrationibus termini tandem aliqui vtrinque reperiantur, quos excedere non liceat, necesse esse, vt suos

etiam quosdam fines habeat negans demonstratio. Ponatur igitur nunc, neque ascensum ab imo ad summum infinitum esse, neque descensum à supremo ad infimum. Imum autem ego hìc interpretor, quod de nullo dicitur, de ipso autem superiora multa enunciantur. Supremum autem ac primum intelligo, quod ipsum quidem in aliis dicitur, in illo autem nihil. Hoc itaque posito, facile erit intelligere, in negationibus exitum tandem aliquem futurum. Tribus enim tantum modis negatio concluditur. Primus est, cum ita disponuntur sumptiones, vt propositio sit, nullum B est A, assumptio, omne C est B. Ac perspicuum quidem iam est, hanc assumptionem B C, atque adeò semper alteram ex sumptionibus, quam necesse est esse affirmationem, ad primam tandem medioque carentem propositionem reuocatum iri. Alterius autem propositionis attributum, si non primo negetur de B, sed de altero prius, vt D, necessarium erit vt ipsum D in omni B insit: ac rursus si aliud quidpiam est, de quo prius negetur A, quàm de ipso D, illud similiter oportebit in omni D affirmari. Quoniam igitur in hac probandi ratione, deorsum versus finis reperitur, vbi consistendum sit, erit etiam superiora repetenti, in summo aliquid vbi consistat. Atqui erit tandem aliquid de quo vniuerse, ac citra vllum medium negabitur A. Rursum si facta sit hac dispositione ratiocinatio, Omne A est B, nullum C est B, nullum igitur C est A: velit autem quispiam etiam hanc assumptionem probare, necesse erit vt aut primam illam formam ac dispositionem sequatur, aut hanc ipsam quę hac ratiocinatione continetur, aut tertiam. Ac de illa quidem prima figura iam satis dictum est: nunc secunda explicabi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur, in qua ad hunc modum res demonstrabitur, vt (si modò sit aliquid quod de ipso B dicatur, verbi gratia D) hac forma collocentur sumptiones: omne B est D, nullum C est D. Ac rursus vt de nullo C dicitur D, ita aliud quippiã accipietur, quod in omni quidem D affirmabitur, sed in nullo C enunciari poterit. Quia ergo sursum versus est aliquis in affirmationibus exitus, necesse etiam est vt in negationibus aliquid tandem inueniatur, vbi sit resistendum. Tertia forma est, cum ita concluditur, nullum B est C, omne B est A, quoddam igitur A non est C. Vbi si rursus est demonstranda propositio, necesse est, vt aut altero modo ex iis duobus, quos proxime exposuimus, id fiat, aut hac ipsa forma. Atque in superioribus quidem illis probandi rationibus fines tandem aliqui reperiuntur. Hac verò forma si quis id monstrare instituerit, ita necesse est medium accipiat, E verbi gratia, vt de nullo E dicatur C in propositione: in assumptione autem, in omni E dicatur B: eodémque modo in aliis rursus faciat, si qua alia reperiantur media. Postquam igitur id positum est, affirmationes deorsum versus sua habere quædam extrema, illud etiam necessariò efficietur, ad extremum quoddam tandem peruenturas negationes, in quibus C de aliquo negatur. Est porrò illud etiam ex iis perspicuum, quod si non vna tantùm via ac ratione huiusmodi probentur negationes, sed simul omnibus: ita vt partim in prima figura, partim in secunda, & partim in tertia concludatur, planum inquam est hoc etiam modo necesse esse vt aliquæ tandem veluti stationes reperiantur, in quibus commorandum & acquiescendum sit. Etenim hæ viæ sunt finitæ: quæ verò certa sunt ac definita, si non

nisi certo quodam numero accipiantur, quomodo non facient totum quod ex iis coniunctum erit certum ac finitum? Est igitur perspicuum in negationibus certos quosdam ac definitos esse terminos, si modò in affirmationibus quosdam esse admittatur.

QVOD verò in his ipsis exitus tandem aliquis reperiatur, nunc demonstrabimus. Cap. 18. Ac primùm logice ista consideranti, non est difficile, quàm id verum sit cernere. Imprimis certa esse ea, quæ in definitione accipiuntur, vel hinc planum esse potest, quòd si declarari aliquid definitione posse, aut verò quid sit res posse oratione cognosci statuatur, necesse est numero quodam certo esse ponantur, quæ in oratione quid res sit explicante adhibentur: siquidem infinita nemo possit animo ac cogitatione percurrere. In vniuerso autem genere eorum quæ de altero dicuntur, idem illud verum esse, hoc modo planum ac manifestum faciam. Verum quidem dicimus, cùm hoc modo pronunciamus, quod candidum est ambulare, aut illud quod magnum est, lignum esse: & rursus cùm lignum esse album, aut hominem ambulare enunciamus: inter hoc tamen enunciandi genus, atque illud, plurimum interest. Quando enim quod album est, lignum esse dico, nil dico nisi illud cui fortè accidit vt album esset, lignum esse: nec ita attribuò lignum albo, quasi subiectum quoddam ligno sit album: siquidem id vsuuenire hoc loco non videmus, vt fuerit prius id quod album est, aut omnino, aut pars eius res quædam ipsa per se cohærens, tum deinde illi conueniret lignum esse: quare quod album est, lignum esse, id fortuitum ac per accidens tantùm est: quando verò lignum esse album dico, id ego non volo, rem quandam albo

Universidad de Deusto
Biblioteca

subiectam esse, cui idem acciderit vt præter id quòd alba est, lignum esset: qualiter fit cùm ita enunciatur, Musicum esse album: id enim ex eo verum est, quòd eidem homini, qui musicus erat, contigit vt albus etiam esset: sed illius enunciationis ea vis est, vt albo subiectum sit lignum, cui illud non alia ratione conuenire cœpit, nisi qua lignum est, aut species quædam illius. Ac si hic mihi legem ponere, certumque aliud statuere liceat, tum dici aliquid attribuique statuatur, quando posteriore hoc genere enunciabitur: cùm verò illo priore modo fiet pronunciatio, tum aut nullo modo dici, aut non simpliciter, sed ex adiunctione per accidens attribui censeatur. Atque esto attributum, vt album: subiectum autem, vt lignum. Ponatur igitur omne attributum de subiecto simpliciter, ac non per accidens dici, quandoquidem talia semper sunt, quæ in demonstrationibus adhibentur. Vnde illud sequitur, quandocunque vnum vni attribuetur, necesse esse vt attributum aut in essentia rei contineatur, aut significet qualitatem, aut quantitatem, aut ad aliquid, aut facere, aut pati, aut locum, aut tempus. Iam verò quæ ad explicationem naturæ pertinent, ita semper subiecto attribuuntur, vt subiectum significent esse id ipsum quod attribuitur, aut huius partem aliquam. Quæ autem rei naturam non declarant, sed in subiecto quodam dicuntur, quod nec illud ipsum est, quod ei attribuitur, nec illius generis quippiam, ea accidentia dicuntur: quomodo album de homine dicitur. Neque enim homo est illud ipsum quod significat album, neque quod ab aliqua albi differentia significetur: sed homo animal est fortasse, atque adeo quod animal significat, illud ipsum homo est. Quæ porro non de-

clarant rei naturam, ea semper in subiecto aliquo insunt, nec est quippiam quod ita album dicitur, vt nil aliud sit, quàm id ipsum quod hoc verbo album declaratur. Nam ideas hoc loco valere iubeamus. nil enim quàm nugæ, & quasi inanes cantiones sunt: & si sint, nil tamen ad hanc nostram disputationem pertinent: quandoquidem in iis rebus demonstrationes versantur, quæ in subiecto insunt. Iam si non potest vt hoc est illius qualitas, ita vicissim illud huius esse, nec omnino fieri possit vt sit qualitatis alia qualitas: illud profectò fieri non poterit, vt ab accidentibus vlla sit retro commeans attributio, non quod verum hoc modo dicere non liceat: sed cum retro vertitur ab accidentibus enunciatio, fieri non potest, vt præter id quòd vera sit, etiam proprium ac legitimum genus attributionis contineat. Quid enim? itane attribuentur illa, vt essentiam declarent, ac perinde dicantur quasi genera, aut differentiæ eorum quæ attribuuntur generum? Atqui paulò antè demõstratum est, ista nec ascensu nec descensu infinito cõtineri. Veluti si hominem, deinde bipes, tum animal; tum superius animali aliquid accipias, in infinitum non progrediere: vt nec si inferiora persequaris, attribuendo animal homini, tum hominem Calliæ, deinde Calliam alicui alteri, cuius in essentia contineatur. Omnis enim qua aliquid est superius & inferius substantia, definitione explicari potest, infinita autem nemo potest cogitatione comprehendere. Quare si non possit ea substãtia definiri, de qua infinita dicuntur, necesse est vt tum sursum, tum deorsum sit aliquis tandem exitus. At certè non possunt ita vicissim retro attribui, vt genera esse intelligantur, alioqui efficietur vt idẽ sit id ipsum quod est. Sed nec de qualitate, nec de vllo

Universidad de Deusto
Biblioteca

alio accidente potest vllum accidens dici, nisi per accidens, quandoquidem ista omnia aduentitia sunt, & in substantia semper cernuntur. Quòd vero superiora persequentem non liceat in infinitum regredi, hinc intelligi potest, quòd omne quod de quaque re dicitur, aut quale sit, aut quantum sit, aut simile aliquid indicat, aut verò essentiã rei declarat: atqui certo numero sunt quæ in natura rei continentur: & reliqua etiam attributionũ genera finita sunt. Hæc enim fere sunt, quale sit, quantũ sit, ad aliquid faciens, patiens, vbi sit, quando sit. Illud porrò iam antè à nobis positum est, vnum de vno dici, & nunquam euenire vt subiectũ id ipsum sit quod attributum, nisi quid sit, ac substantiam significet ipsum attributum. Quæ enim non significant quid est, omnia sunt accidentia, sed ex iis alia sunt quæ per se insunt, alia quæ alio modo conueniunt. Cuiuscunque tamen generis sint, semper in aliqua re subiecta inesse, ac non ipsa quædam subiecta esse censemus. Nil enim horum est, quod, si esse dicatur, statim aliud quippiam esse non intelligatur, quam quod ipso verbo continetur: sed ipsum de alio quodam dicitur, alia quædam de altero. Neque igitur sursum versus, neque deorsum fieri potest vt vnum de vno sine vllo fine dicatur. Nam de quibus accidentia dicuntur, ea sunt quæ substantiam declarant: quæ non possunt esse infinita. Superiora verò cum inferioribus cõferendo, neque in ius, neque in accidentibus, potest esse in infinitum progressio. Quare necesse est vt aliquid tandem reperiatur, quod mox ab infimo positum, de illo primum omnium dicatur, tum deinde aliud de hoc ipso, atque ita superiora deinceps repetendo tandem in summo aliquo consistatur: quod ipsum quidem de aliquo sibi proximo enunciabitur, suprà se

autem nil habebit, quod de se dici possit. Atque vna quidem huius rei probatio hactenus explicata est: nunc aliam subiiciamus. Ea tantum demonstratione concluduntur, de quibus alia priora dici possunt: quæ verò euidenti probatione possunt ostendi, ea nunquam certius meliúsque animo percipiuntur, quàm cum plane ac perfectè sciuntur, nec verò citra demonstrationem certò sciri possunt. Porrò illud certum est, si ex quibus aliquid manifestum fit, ea nec sciamus, nec alia quadam ratione melius ac certius intelligamus, quàm quæ scimus: fieri non posse vt ex iis aliquid planè ac perspicuè cognoscatur. Si igitur est aliquid quod per demonstrationem simpliciter absolutéque sciri possit, ac non quasi ex quibusdam concessis, aut ex fictione quadã omnia sciantur: necesse est vt certo quodam numero contineantur attributiones, quæ inter primas atque vltimas interiectæ sunt. Nam si nullus tandem reperiatur exitus, sed in infinitũ aliqua semper superiora sint, nil erit quod demonstratione confirmari non possit. Quare quæ euidenti probatione ostendi possunt, ea per demonstrationem scire non poterimus, siquidem infinita nemo possit ratione & intelligentia complecti. Si igitur ea animus non potest melius comprehendere, quàm cũ eorum scientiam est assecutus, illud profecto necessario efficitur, nil esse quod per demonstrationem simpliciter sciatur, sed ex fictione, & quasi ex conditione omnia cognoscentur. Ac logicè quidem ista consideranti, hæc argumenta persuadere possunt, id ita esse quod dico: Analyticè autem si hæc eadem spectentur, breuius confirmari poterit, non posse nec sursum nec deorsum versus infinita esse attributa, quæ in demonstratiuis scientiis (de quibus hæc vniuersa tractatio

suſcepta eſt) locum habent. continetur enim omnis demonſtratio iis quæ per ſe attribuuntur. Hæc autem dupliciter dicuntur. Vno modo, quæ in definitione eorum accipiuntur, de quibus dicuntur. Altero, quæ ſubiecto attribuuntur, quod in eorum definitione explicanda adhibetur. Huius generis exẽplum eſt, impar quod numero conuenit, & numerus in definitione ipſius ponitur. prioris exemplum eſt multitudo, aut quod diuiduum eſt, quæ ad numerum definitione explicandum adhibentur. At vero neutrum horum poteſt immenſo numero contineri. primum enim quæ eo modo inſunt, quomodo impar numero, non poſſunt eſſe innumerabilia. Nam vt aliud quidpiam ſit quod rurſus de impari dicatur, ita vt in eius definitione accipiatur impar, fieri poteſt: ſed etiam cum illud vſuuenit, neceſſe eſt, vt in omnium illorum definitione numerus accipiatur: quando numerus eſt in quo primo iſta omnia cernuntur. Itaque ſi non poſſint vni infinita huius generis attributa cõuenire, ne id quidem fieri poterit vt ſurſum verſus in infinitum regredi liceat. Atqui iſta omnia neceſſe eſt numero attribui, viciſſimq; in eorum definitionibus numerum adhiberi: illa igitur omnia cum numero reciprocabuntur, nec poterunt latius patere quàm numerus. Iam verò ne illa quidem infinita eſſe poſſunt, quæ in oratione docente quid ſit res, quæque continentur, alioqui ne vnam quidem definitione licebit abſoluere. Quare ſi dicantur per ſe omnia attributa, hæc autem non ſint infinita, erit tandem primum quoddam caput, in quo conſiſtamus: ideóque vltimum etiam aliquid vbi reſiſtamus. Vnde neceſſario efficitur, ne illa quidem infinita eſſe poſſe, quæ intra illos terminos continentur. Hæc porrò ſi vera ſint, conſequens eſt, vt ſint quædam

initia demonſtrationum, nec poſſint omnia euidenti probatione oſtendi, quemadmodum dicũt quidam, de quibus initio huius diſputationis mentionem fecimus. Etenim ſi aliqua ſint initia, nec demonſtratione probari res omnes poſſunt, nec progredi in infinitum licet: ſiquidem alterutrum horum ponere, idem valet acſi dicatur, nullum planè eſſe interuallum ita continuatum, quin aliquo medio interceptum ſit, & quaſi interductu aliquo diſtinctum, ſed omnia eſſe deiuncta & interrupta. Ita enim demonſtratur vnumquodque, vt verbum medium inter extrema immittatur, non autem extra ipſa extrema collocetur. Quare ſi ita alia ex aliis probando, in infinitum progredi liceat, neceſſe erit, vt inter duo extrema media infinita contineantur. Quod fieri omnino non poteſt, ſi modo propria ſingulorum attributa perſequenti, neceſſe ſit tum ſurſum, tum deorſum acquieſcere. Quàm verò illud neceſſe ſit, & logicè ſuprà, & analyticè modò oſtendimus.

DEMONSTRATIS autem his, illud facile fiet manifeſtũ, quòd ſi vnum attributũ de duobus dicatur, vt A de C, & de D, quorum vnum de altero, aut nullo modo, aut non in omni enunciatur, non ſemper commune aliquod verbum reperiri: per quod illud attributum vtrique conuenire oſtendatur. Veluti iſoſceli & ſcaleno conuenit habere tres angulos æquales duobus rectis, per communem aliquam vtriq; naturam: quia ſcilicet figuræ quædam ſunt, nec iam aliud eſt cuius interuentu illud conueniat. Sed in omnibus non eſt eadem quæ in his ratio. Eſt enim B, cuius interuentu A conuenit C & D. Conſtat igitur & aliud rurſus eſſe medium, per quod ipſis C & D, attribuitur B, atq; illud rurſus per aliud

Cap. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quippiam. Ex quo efficitur, intra duo extrema, posse media infinita contineri: quod fieri omnino non potest. Non igitur necesse est, vt quod attributum de multis dicitur, semper alicuius alterius interiectu dicatur: quandoquidem aliqua tandem interualla medio carentia reperiuntur. Sed vt ipsa quæ interueniunt verba, ex eodē genere sint, iisdemq; indiuiduis: illud sanè necesse est, si modò illud commune verbum, cuius interuentu aliud ostenditur, in numero eorum sit, quæ per se conueniunt. Nam traducere quæ vnius generis sunt in aliud, demonstrando non licet. Perspicuum porrò etiam illud est, quādo A de B, affirmatur, si est quodda inter illa medii, illam affirmationem, omne B est A, demonstratione posse concludi: atque etiam tot & eadem esse elementa huius affirmationis, quot & quæ sunt ipsius media: quæ enim medio carent propositiones, aut omnes, aut certè, quæ in toto genere enuntiant, sunt elementa. Sin nullum est medium, ne demonstratio quidem erit, sed iam tum ad ipsa initia peruentum erit. Eadem ratio erit, si de B negetur A: nam si interueniat aliquid siue medium, siue in quo prius negetur A, demōstratio de ea re conficietur: sin minus, non cōficietur. Verùm quot erunt verba media, tot erunt principia & elementa: quandoquidem demonstrationis principia sint eæ propositiones quæ ex iis verbis constituuntur. Atque etiā sicuti sunt aliqua initia quæ probari demonstratione non possunt, quibus aut hoc esse illud, aut huic illud inesse affirmatur: ita sunt quibus negando, aut hoc non esse illud, aut non inesse hoc illi, pronuntiatur: quo fit, vt præsto nobis esse possint principia, tum affirmationibus, tum negationibus cōcludendis. Et quidem quando demonstrabitur affirmatio, ita semper accipiendum erit medium (quod sit, verbi gratia, C) vt sit necesse ipsum C, omni B inesse, ac deinde omni C inesse A, atque eadē hac ratione persequi media oportebit, ita vt nulla vnquam extra illos terminos propositio sumatur, nec vnquā aliquid quod ipsi A omni attribuatur, in probando adhibeatur: sed semper ea quæ in medio sunt spatio coaceruantur, donec ad continens aliquod, nullóque medio distinctum interuallum, atq; adeò ad vnum quippiam perueniatur. Ad illud verò vnum tum peruentum est, cùm ad immediatum aliquod proloquium deuentum erit. Atque est illa quidem certè propositio simpliciter ac propriè vna existimanda, quæ omni medio caret: & quemadmodum in aliis omnibus rebus semper ipsum initium simplex est, non idem tamen in omnibus, sed in ponderibus verbi causa, mina, in modulatione diesis, in aliisque alia: sic in ratiocinatione ipsa id quod est minimum, ac maximè vnum, est propositio immediata, in demonstratione verò ac scientia, ipsa mens atque intelligentia. In iis igitur ratiocinationibus, quibus affirmatio ostenditur, nunquam medium extra extrema accipi potest. In iis verò quæ negationem concludunt, in hac quidem figura prima, nil etiam extra conclusionis attributum accipietur. Veluti si probatum fuerit nullum B esse A, per medium C, hoc modo collocatis sumptionibus, nullum C est A, omne B est C: ac tursus probandum sit nullum C esse A, hic accipietur medium aliquid inter A & C, eiusdemque modi fiet semper progressio. Sin hac forma ostendatur nulli E conuenire D, quia omne D est C, & nullum E est C, aut nō omne: extra E, quod est minus extremum, de quo aliud concluditur, nunquam cadet medium. In tertia verò figura nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

extra subiectum, nec extra attributum, negantis conclusionis medium vnquam accipietur.

Cap. 20. DEINCEPS sequitur, quoniã sunt alię demonstrationes de toto genere, aliæ de parte: & partim affirmantes, partim negantes, vt quæramus vtra sit potior earum quæ singulis diuisionibus continentur. Idem illud quærendum est de demonstratione rem directò probante, & de ea quæ ad incommodum ducit. Sed nos prius quidem de vniuersi generis, & partis demonstratione agemus: tum deinde ad directam, & eam quæ incommodo vrget demonstrationem veniemus. Ac primùm his fortasse rationibus quispiam inducatur, vt credat eam probationem, quæ in parte versatur, accuratiorem esse, quàm quæ genus vniuersum confirmat. Vt quæque probatio certiorem parit rei cognitionem, ita potior accuratiorque est, siquidem in eo posita sit omnis demonstrationis virtus vt scientiam gignat. Atqui vnaquæq; res cùm per se cognoscitur, tum melius ac certius intelligitur, quàm si per aliud quippiam sciatur: veluti Coriscum esse musicum tum magis scio, cùm scio hunc ipsum Coriscum esse musicum, quàm cùm hominem, & sic alia. Vniuersa verò demonstratio, quòd aliquid insit in alio semper, & non in eo ipso in quo inest, demonstrat: vt isosceli conuenire quippiam ostendit, non quia sit isosceles, sed quia triangulum. Quę autem in parte demonstrat, in eo ipso cui conuenit, rem inesse ostendit. Itaque si est melior, quæ per se rem ostendit, illudq; magis illi conueniat probationi, quæ ad partem aliquam pertinet, quàm quæ ad totum genus, relinquitur profectò accuratiorem esse partis, quàm vniuersi generis demonstrationem. Præterea si reuera nil sunt res vniuersæ præter singulas, eam autem opinionem inducat vniuersa demostratio, vt rem quandam esse eam in qua aliquid ostedit existimemus, atque adeo in rerum natura cohærere talem aliquam naturam: veluti trianguli præter singulos triangulos quandam esse naturam, figuræ præter singulas figuras, numeri præter singulos numeros. Est porrò ea semper accuratior probatio, quæ quod reipsa est, quàm quæ quod nusquam est ostendit: & qua errorem nullum inducit, quàm quæ in falsas non inducit opiniones. Atqui est huius posterioris generis demonstratio vniuersa. Postquam enim demonstratores aliquantùm iam in probando processerunt, tum ferè illud idem faciunt, quod in proportione demonstranda vsuenit, nempe quicquid erit tale quippiam, omne illud erit proportionis particeps: quod quidem nec est linea, nec numerus, nec solidum, nec planum, sed præter illa nescio quid. Si igitur illud potissimum in demonstrando genere vniuerso eueniat, ideóque in eo quod reuera sit, minus versetur vniuersi generis, quàm partis demonstratio, adeo vt illa falsam etiam gignat opinionem: iam certe dubium esse non potest, quin longè superetur de toto genere probatio, à demonstratione de parte. Atenim (vt hinc potissimum oriar) prior illa ratio, nónne tam est ab vniuersi generis demonstratione, quam ab alicuius partis probatione? Nam si non conueniat isosceli habere tres angulos pares duobus rectis, quia sit isosceles, sed quia sit triangulum: profectò necesse est, eum nõ tam perfectè rem vt est nosse, qui hoc isosceli inesse cognouerit, quam qui triangulo. Atque vt semel dicam, si non ita res habet, vt triangulo conueniat, quia triangulum est, ídque velit quispiam ostendere, non erit illa demonstratio: sin ita res habet, vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

quisq; rem aliquam, quia ea ipsa est, nouerit, ita rem certius multo accuratiusque perspectam habuerit. Itaq; si latius patet triangulum, sitq; ipsius vna quæda ratio, nec vlla insit in hoc ipso triangulo ambiguitas, in omni autem triangulo verè dicatur, par esse duobus rectis angulis: illud certè planum est, non triangulo, quia sit Isosceles, sed contra isosceli, quia triangulum sit conuenire, vt habeat tres angulos duobus rectis pares. Quare qui totum genus nouit, rem vt est magis nouit, quam qui partem tantum intellexit, ob eámque causam accuratior vniuersi generis demonstratio, quàm alicuius partis. Iam vero si vniuersum ipsum genus vna quadā ratione, non autem sola nominis cōmunione continetur: non minus in rerum natura cohærebit, quàm rerū singularū nonnullæ, quin etiam multo magis: quādoquidem quę immutabilia sunt, nec interitum agnoscunt, in rebus vniuersis cernuntur. Res verò singulæ maxima ex parte caducæ sunt, & mortales. Insuper quę tandem necessitas est, quia res vniuersa vnum quippiam est, in eam statim venire opinionem, vt vniuersale esse aliquid à rebus singulis separatum credamus? ~~nam cur id magis hic necesse sit, quàm in aliis, quæ non substantiam, sed aut qualitatem, aut ad aliquid, aut facere significāt?~~ Illius igitur falsæ opinionis, non causa est demonstratio, sed qui eam male accipit. Præterea demonstratio est ratiocinatio, quæ adhibetur ad docendam causam cur res sit: in vniuerso autem genere, causa maximè continetur. Cui enim propter se aliquid conuenit, ipsum sibi est causa cur ita sit: est autem vniuersum genus illud, in quo primùm ac per se res insunt: in ipso igitur vniuersali causa continetur. Quapropter erit potior accuratiórque de toto genere demonstratio: quandoquidem illa

magis causam cur res sit explicat. Præterea cùm quæritur quamobrem sit aliquid, non cognoscimus, donec ad genus aliquod vniuersum perueniamus, ac tum demum existimamus nos esse assecutos rei scientiam, quando nil iam aut esse, aut fieri videmus, vltra illud totum genus. Exitus enim finisque vltimus in causæ inuestigatione, hac demum ratione inuenitur. Verbi gratia, cur venerit quispiā, causa est, vt pecuniam accipiat: tum huius ratio est, vt se ære alieno liberet: rursus huius causa est, ne quam alteri iniuriam faciat. Et quidem cùm hoc modo causas ex causis persequimur, si quando eò perueniamus, vt iam non ob aliam causam, nec alterius rei gratia fieri aliquid videamus, tum id ipsum, finem esse cur venerit, dicimus: aut cur aliud quippiam vel sit vel fiat: túmque maximè quamobrem venerit, nos scire putamus. Si igitur similis est ratio in causis omnibus, & par sit eademque affectio in omnibus quæstionibus, quæ quāobrem quæq; res sit inquirunt: est autē illa quam diximus certissima ratio sciendi, in iis rebus in quibus causa quæ inuestigatur, finis est: in aliis profectò causis, tum maximè cognita ac perspecta res erit, cùm iam nulla erit vlterior causa, quā reddamus. Veluti cùm scimus exteriores isoscelis angulos, quatuor rectis pares esse, quia isosceles est, id adhuc desideratur quamobrem id isosceli conueniat: quia scilicet triangulum: ac rursus cur triangulo, nimirum quia est forma rectis lineis cōstans. Hic verò, si iam nulla sit vlterior causa, necesse est, vt hac demum causa intellecta, illa res plane ac perspicuè cognita sit. Atqui hoc genus quoddam vniuersum, est latissimè patens: est igitur accuratior vniuersi generis, quam partis demonstratio. Ad hæc, quo magis ad singulas partes

Universidad de Deusto
Biblioteca

declinamus, eò ad infinita magis accedimus: contrà autem, quo magis ad res vniuersas ascendimus, hoc ad simplicem definitamque naturam magis appropinquamus. Atqui quæ sunt res infinitæ, hac sub scientiam minimè cadunt: quæ verò finitæ sunt, ea scientiæ subiiciuntur. Res igitur ipsæ magis hoc ipso quòd vniuersæ sunt, sub scientiam cadent, quàm cùm in parte spectantur. Quare ad demonstrandum magis accommodatæ erunt res vniuersæ, quàm singulæ partes. Par autem est, vt earum rerum quæ ad demonstrationem magis accommodatæ sunt, sit etiam magis demonstratio: simul enim quæ cum aliquo conferuntur, vtraque elationem suscipiunt. Quando igitur magis demonstratio est, quæ in toto, quàm quæ in parte versatur, id necessariò relinquitur, præstantiorem esse vniuersi generis demonstrationem. Iam verò illa semper optabilior est demonstratio, per quam simul multa cognoscimus, quàm quæ vnius tantùm rei adfert cognitionem. Atqui percepto toto genere, simul quod in parte est intelligitur: qui verò hoc nouit, non etiam vniuersum genus habet perspectum: hac igitur ratione necessariò conficitur optabiliorem esse illam demonstrationem. Sed etiam illud hoc pacto confirmari potest: nil enim est res magis generales, quæque latius patent, scire, quàm per illud medium rem nosse, quod ad initia propius accedit: illud autem quod proximum est à primo, nullo medio est ab illo distinctum, quod quidem est ipsum principium. Si igitur est ea accuratior demonstratio, quæ ex principiis constat, quàm quæ non constat, aut verò quæ ex iis componitur, quæ magis principia sunt, ea est potior qua continentur illa, quæ à principiorum appellatione magis sunt remota. Est autem

prioris illius generis demonstratio de toto genere, profectò necesse est, vt sit multò excellentior vniuersi generis probatio. Veluti si demonstrandum est A in D inesse, media sunt B & C, ac superius quidem est B. Quapropter necesse est, vt latius pateat demostratio quæ illud medium accipiat, quàm quæ alterum. Sed sunt quidem ex iis rationibus quæ adductæ sunt, nonnullæ logicæ. Nunc verò paucis, quam sit præstantior de toto genere, quàm de parte demonstratio, planum faciam. Nos enim scientes priorem aliquam propositionem, simul & posteriorem quodammodo scimus, vique ac facultate hanc in illa animo complectimur. Vt qui scit, omne triangulum habere tres angulos pares duobus rectis, scit etiam quodammodo isosceli idem illud conuenire, etiam si nesciat fortasse isosceles esse triangulum. Atqui hanc posteriorem nouit propositionem, illam vniuersam nec re ipsa, nec vi & facultate, percepit. Et vniuersi generis probatio, ratione & intelligentia continetur: quæ autem de parte concluditur, ad sensum pertinet, eóque terminatur. Quòd igitur longè præstat demonstratio vniuersa demonstrationi, quæ in parte versatur, ista sufficiant.

NVNC sequitur, vt aientem negante præstantiorem esse ostendamus. Ac primum ponatur illam demonstrationem alteri præstare, quæ cùm reliqua paria habeat, paucioribus absoluitur postulatis, aut hypothesibus, aut propositionibus: vt enim sint æquè manifestæ vtriusque propositiones, illa certè quæ paucioribus constat, celeriùs rei cognitionem adferet: quod profectò optabilius est. Porrò cur præstare dicatur, quæ paucioribus absoluitur, ei quæ pluribus, hæc communis ac generalis ratio reddi potest. Quoniam licet simi- Cap. 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lia sint in perspicuitate media, semper tamen sunt notiora, quæ priora sunt, vt probatione vna, de E dici A, per media B C D ostendatur: altera autem quòd D conueniat ipsum A, per media F G demonstretur: nec obscurius sit ac difficilius intelligere de D dici A, quam de E idem ipsum A dici: illud tamen prius ac notius est, quòd A conueniat ipsi D, quàm quòd ipsi E insit A, quandoquidem illud ad hoc demonstrandum adhibetur. Est verò illud semper credibilius quod ad faciendam de altero fidem accipitur. Est igitur præstantior ea demonstratio, quæ cùm cæteris in rebus cum altera conueniat, paucioribus absoluitur, quàm illa. Ac istæ quidem ambæ, de quibus queritur, tribus cõstant verbis simplicibus, ac duabus sumptionibus. Verùm vna affirmationes tantum accipit, altera & affirmationem & negationem: quo fit, vt hæc ex pluribus conficiatur, quàm illa, ideóque sit deterior. Iam verò vel hinc perspici potest, hanc illa esse deteriorem, quòd aliis in libris ostendimus non posse ex duabus sumptionibus negantibus, quippiam necessariò confici: sed semper vnam affirmare, alteram negare oportere. His accedit, quòd demonstrandis negationibus semper adhibendæ sunt affirmationes: semper enim maior est aientium, quàm inficiantium propositionum numerus, in omni demonstratione, quæ retro acta ad principia, in aliquam magnitudinem augetur. Vt autem plus quam vna negatio in omni ratiocinatione sumatur, fieri negamus. Sint enim hæ sumptiones, nullum B est A, omne C est B: nunc si oporteat has rursus propositiones confirmando, in maius augere demonstrationem, interponendum erit medium inter A & B, quod sit D, & aliud quippiam inter B & C, quod sit E.

Ac perspicuum quidem est medium E in affirmationibus tantùm accipi: D autem, cum B quidem coniunctum in assumptione, affirmationem facit: propositio autem in qua cùm A ipsum D connectitur, est negans, vt fiat hoc modo ratiocinatio: Nullum D est A, omne B est D. Est igitur in eo toto propositionum numero vna sola negatio: nec secus in aliis omnibus ratiocinationibus fiet: siquidem in affirmatione concludenda, semper necesse est, vtraque sumptionum esse affirmantem: in negatione verò, tantum altera inficiatur. Quo fit, vt hæc sola negatio sit, cùm aliæ omnes sint affirmantes. Si igitur id semper notius & credibilius est, quod ad fidem faciendam adhibetur, demonstratio autem negans per affirmantem, nec vicissim affirmans per negantem confirmatur: erit profectò aiens demonstratio prior, notior, credibilior altera, ob eámque causam præstantior. Postremò si nil est principium demonstrationis, quàm vniuersa propositio medio carens, accipitur autem in aiente probatione affirmans talis propositio, in inficiante autem, negans: & affirmans negante prior est & notior: Ac notior quidem, eò quòd confirmandis negationibus affirmationes adhibentur: prior verò, quoniam esse prius est, quàm non esse. Ex iis profectò efficitur necessariò, certiora præstantioráque esse affirmantis, quàm negantis demonstrationis principia. At enim quæ melioribus vtitur initiis, eam non modò meliorem esse necesse est, sed etiam ad ipsorum principiorum naturam magis accedere, hoc ipso quod non potest negans sine affirmante constare.

QVONIAM autem longè præstat demonstratio affirmans neganti, perspicuum etiam est ab illa eadem, lon- Cap. 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gè superari probationem, quæ aduersarium vrget incommodo. Imprimis autem quid hæc probatio differat ab ea quæ ad fidem directò pertinet, intelligendum est. Nam cùm ita conficitur ratiocinatio, nullum B est A, omne C est B, nullum igitur C est A: tum est directa huius negationis, nullum C est A, probatio. Quæ vero ad incommodum ducit, hunc in modum conficietur. Esto hoc propositum ad ostendendum, nullum B est A. Vt id ostendam, ego contrà accipiam, omne B esse A, tum assumam, omne C est B: ex quo efficietur, omne C esse A. Quæ conclusio quoniam perspicuè falsa est, fierique id non posse quod ait, omnium opinione confirmatum est, propterea ego ad extremum concludo, no fuisse veram illam propositionem, omne B est A. Nam si illam assumptionem, omne C est B, veram esse certum est, ac concessum fieri omnino non potest, vt vera sit propositio, omne B est A. Ac verborum quidem simplicium, ex quibus vtræque constant, collocatione, non distinguuntur: sed in eo tantùm cernitur discrimen, vtra ex duabus negantibus propositionibus notior esse ponatur, illáne, quæ dicit nullum B esse A, an quæ nullum C esse A. nam si id apertius est non esse, quod hac conclusione pronuntiatur, erit demonstratio per absurdam consecutionem docens: sin illa clarior est, quæ in ratiocinatione propositionis loco accipitur, erit directa rei probatio. Atqui naturæ ordine prius est, nullum B esse A, quàm nullum C esse A, quandoquidem ea semper priora sunt complexione, ex quibus ipsa complexio efficitur. Est autem hæc, nullum C est A, complexio: illa autem, nullum B est A, propositio, ex qua hæc conficitur conclusio. Neque enim quoquo modo ex aliis reprehendatur, ac refetatur quippiam, id sta-

tim ita accipi debet, vt hæc semper conclusio censeatur, illæ sumptiones, ex quibus efficiatur illa complexio, appellentur. Sed ea demum sunt, ex quibus aliquid concludi propriè dicitur, quæ in aliqua ratiocinatione ita accipiuntur, vt aut quasi pars post totum, aut contra post partem totum, ante complexionem sumptum sit. Duæ autem illæ propositiones A B & A C, non sic sunt inter se affectæ. Quocirca si præstantior est, quæ ex apertioribus ac prioribus constat, valeant autem illæ quidem vtræque negantes demõstrationes ad fidem faciendam, sed vna ex prioribus, altera ex posterioribus conficiatur: illud profectò necesse erit, vt demonstratio negans, quæ simpliciter ac directò rem probat, ea sit accuratior, quæ ad incommodum ducit. Vnde perspicuum est, quia omni negante præstantior est affirmans demonstratio, longe præstare ipsam affirmantem, omni, qua per incommoda res docetur, demonstrationi.

PROXIMVM est vt scientiam cum scientia com- Cap. 23.
paremus. Ac primùm, illa est accuratior ac prior, qua simul & quod res sit, & cur sit, non autem quod sit, tantum percipitur, quàm si qua sit, qua rei eatenus cognitæ causa cognoscatur. Deinde illa semper est certior, quæ in eo subiecto versatur, quod est omnino à sensuum iudicio disiunctum, quàm quæ in re versatur ad sensum maximè accommodata. Vt arithmetica quàm musica subtilior est ac certior. Postremò accuratior est, quæ simplicioribus elementis constat, ea cuius elementa non nisi ex aliqua adiectione intelliguntur: qua ratione geometriæ præstat arithmetica. Quid autem ex adiectione appellauerim, hoc exemplo intelligi potest. Vnitas enim natura quædam est, quæ nusquam posita, per se spectatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Punctum autem substantia quædam est, quæ sicu quodam suo intelligitur: quod nos supra appellauimus ex adiunctione. Una scientia est, quæ in uno quodam genere versatur, earum rerum, quæ ex iisdem primis initijs constare cernuntur, quorum initiorum aut partes, aut affectiones sunt illa, quæ per se conuenire illi generi conspiciuntur. Diuersæ autem sunt, quarum principia nec eadem sunt, nec alia sub aliis continentur. Has vero diuersas esse scientias quas dicimus, iis constare poterit, qui ad prima vsque principia regrediendo peruenerint: illa enim ad idem genus pertinere debent, ad quod ea quæ demonstratione concluduntur: vt vel hoc argumento perspici potest, quòd ea ipsa quæ ex iis principijs probantur, necesse est omnia eiusdem esse generis, summáque naturæ societate inter se coniuncta. Iam fieri potest, vt ad eandem rem probandam adhibeantur plures demonstrationes, non solùm si ex eodem quidem ordine, sed non deinceps ac continenter sumantur media, cuius generis sunt media inter A & B, C D, & E: sed etiam si ex alia quadam serie rerum accipiatur medium. Exempli gratia, sit A agitari, D verò moueri, B voluptate affici: ac rursus sit E tranquillari. Verùm igitur est & omne D esse A, & omne B esse D. Quicquid enim mouetur, agitatur: qui autem voluptate fruitur, mouetur. Et rursus verum est, omne E esse A, & omne B esse E: omnis enim qui tranquillatur, etiamnum in agitatione est: qui autem voluptatibus fruitur, tranquillatur. Itaque per diuersa media, quorum non ponitur vnum sub altero, sed ad diuersas rerum series pertinent, ratiocinatione effecta est hæc vna conclusio. Verùm intelligendum est, ea media non tam posse esse diuersa, vt alterum alteri nullo

modo conuenire possit: quandoquidem eidem extremo vterque conuenire conspiciuntur. Videndum porrò est etiã in aliis figuris, quam multæ de eadem re ratiocinationes fieri possint.

EORVM autẽ quæ casu, aut forte fortuna fiunt, nulla Cap. 24.
potest esse, quæ ex euidenti probatione oriatur scientia. Neque enim necessarium est, neque plerunque ita fit, quod fortuitò euenit: sed in alio rerũ genere, quod est præter hæc duo, euenta fortunæ collocantur. Omnis autem demonstratio ex altero illorum constat. Nam omnis, qua quippiam demonstratur probatio, constat propositionibus, aut omnino necessariis, aut quæ plerunque ita fiunt. Ac si quidẽ necessariæ sumptiones sint, necessaria est complexio: sin ex iis sunt, quæ plerunque eueniunt, talis etiam futura est conclusio. Quare si quod casu & fortuito fit, nec semper, nec plerunque ita fit, non poterit illius vlla esse euidens probatio. Ac ne per sensum quidem vlla oritur scientia: quanquam enim vniuersæ eiusdem rei, ac non singularis sit sensus, quæ tamen res actu sentitur, eam necesse est non modò singularem esse, sed & certo quodam loco & tempore definitam: ipsum autem genus vniuersum, quod in omnibus rebus singulis continetur, sensu percipi nullo modo potest: quandoquidem non sit certo quodam loco ac tempore definitum: aut certè vniuersa res non esset. Nam quod semper est & vbique, hoc est, quod vniuersum genus appellamus. Quando igitur vniuersarum rerum sunt demonstrationes, quas non possumus sensu percipere, perspicuum est, nos sola sensuum perceptione non posse cuiusquam rei scientiam assequi. Quinetiam illud planum est, tametsi sensu percipi posset triangulum habere tres angulos pares duobus rectis, nihilominus huius rei nos de-

monstrationem requisituros: nec eam (quod aliqui affirmãt) adhuc sciremus. Quod enim sensu accipitur, singulare est, omnis autem scientia in rei vniuersæ cognitione posita est. Quo fit, vt si supra lunam positi, obiecta terram videremus, nondum tamen causam defectionis intelligeremus. Quanquam enim tum lunã deficere sentiremus, tamen nõ omnino quamobrem deficiat, intelligeremus: quandoquidem sensu non percipitur genus vniuersum. Illud tamen fieri potest, vt quia idem illud sæpius euenire conspeximus, inuento tandem vniuerso genere, rei demonstrationem assequamur. Sic enim ex multis rebus singulis, totum genus manifestum fieri solet. Est porrò genus vniuersum, vel hoc nomine plurimi faciendum, quòd causam rei cõplectitur ac declarat. Quare earum rerum, quæ sub scientiam cadunt, vniuersa cognitio est præstantior omni sensuum perceptione: imò verò & omni alia cognitione animi, si modo earum rerum sit, quæ causam aliquam habent. Nam de principiorum cognitione alia ratio est. Planum igitur ex iis est, in sentiendo non esse positam rei quæ demonstrari potest scientiam, nisi id quisquam fateri velit, nil aliud esse sensibus percipere, quàm scientiam cuiusque rei per demonstrationem consequi. Veruntamen quædam quæstiones sunt, quarum obscuritas ac dubitatio cõfertur ad sensuum defectionem & infirmitatem. Quædam enim sunt, quæ si oculis cernere possemus, nunquam dubitaremus: non quod rem oculis perspicere, sit scire, sed quoniam ex oculorum sensu oritur vniuersi generis conformatio. Veluti si tantum oculi valerent, vt minimos vitri meatus, transmissumque per illos lumen cernere possent, id nobis apertissimum esset quamobrem luceat vitrum, propterea quòd videntes in

alio atque alio vitro ita rem habere, communem notionem statim efficeremus, esse omnium eandem rationem.

SEQVITVR vt ostendamus, non posse esse omnium ratiocinationum eadem initia. Ac primùm logicè ista consideranti, sic probari potest: Omnis ratiocinatio aut vera, aut falsa est: quanuis enim ex falsis verum efficiatur, id tamen nõ plusquam semel, vnaq; conclusione euenire potest. Veluti si vera sit hæc cõclusio, omne C est A, medium autem B, falsum, cum nec verũ sit omne B esse A, nec omne C esse B, velit autem rursus quispiam has propositiones, alio quodã medio concludere, fieri non poterit quin falsæ sint, quæ hic accipientur sumptiones, eò quòd falsa conclusio non nisi ex falsis efficitur: ex veris autem semper vera. Atenim vera à falsis maximè distinguũtur. Deinde verò ne ipsa quidem falsa carent aliquo inter se discrimine: falsò enim de se inuicem enuntiantur, tum quæ aduersa sunt, tum quæ ita sunt repugnantia, vt omnino conuenire inter se nõ possint: vt iustitiam esse iniustitiam falsum est, aut ignauiam: & hominem esse equum aut bouem: & quod æquale est, aut maius esse aut minus. At si ea tantùm, quæ ad hoc nostrum institutum pertinent, spectare velimus, hunc in modum ostendetur, ne eorum quidem quæ vera sunt, omnium eadem esse principia. Multa enim sunt, quorum principia, cùm genere diuersa sint, nullo modo inter se conuenire possunt. Cuiusmodi sunt vnitates & puncta, quæ quomodo conuenire possunt, cùm illæ nullum situm habeant, hæc nisi alicubi sita intelligi non possint? Nam si conuenire possint, & demonstrandis aliis alia accommodari, necesse est ita applicentur, vt aut in medio sita sint eorum, quæ demonstrantur, aut supra, aut infra, aut

Universidad de Deusto
Biblioteca

certè partim intra extrema, partim extra ipsa. Sed nec ex communibus principiis aliqua esse possunt, ex quibus omnia demonstrentur. Communia autem initia appello, quale est illud: In quacunque re aut affirmatio, aut negatio vera. Genera enim eorum quæ sunt, diuersa sunt: & in quantitate & qualitate semper sunt aliqua, quæ eorum generum propria sunt, quibus acceptis, ac deinde simul adiectis communibus, omnes constant demonstrationes. Iam verò non multò pauciora sunt principia, quam conclusiones: nihil enim sunt principia, quam propositiones illæ, quæ connectuntur ex verbi medij varia collocatione, quod interdum extra extrema accipitur, interdum inter extrema inijcitur. Adde, quod conclusiones in immensum excrescere possunt, cùm interim extrema finito, certoque sint numero. Denique principiorum alia sunt necessaria, alia in rebus contingentibus cernuntur. Qui igitur his rationibus ista examinauerit, facilè videbit fieri omnino nõ posse, vt sint omnium eadẽ principia certo quodã numero comprehensa, si sint innumerabiles conclusiones. At verò si quis hoc de quo agitur, effatũ aliter interpretetur, vt dicat esse quedam vniuersæ geometriæ cõmunia principia, alia quæ eadẽ omnibus numeris conueniunt, tũ deinde alia quæ medicinæ sunt accommodata. Quid quæso hoc aliud est, quam dicere singulis scientijs sua quæda esse, ac propria principia? Quid verò magis ridiculum est, quàm ob id dicere omnium scientiarũ eadem esse principia, quòd vnaquæque scientia sua quæda habet principia, quæ secum ipsa conueniunt, idemque sunt? Possunt enim hac ratione omnia eadem appellari. Sed ne id quidem dici potest, nil aliud esse, eadẽ omnium principia quærere, quàm velle omnia principia

ad quãuis rẽ demonstrandã valere. Nã quid hoc absurdius? neque enim id in iis scientijs, quæ adhuc inuentæ & cognitæ nobis sunt, fieri videmus: neque omnino id fieri potest in dissolutione. Principia enim nil sunt aliud, q̃ propositiones immediatæ. Semper autẽ alia atq; alia efficitur conclusio, quando diuersæ propositiones immediatæ accipiũtur. Quòd si hic dicat quispiam, primas propositiones immediatas, esse ipsa quæ eadem esse dicuntur principia: nec id quidẽ verum esse poterit: quãdoquidẽ vniuscuiusq; generis vna est huiusmodi propositio. Si igitur non possit effatu hoc, de quo agitur, ita accipi, vt ad demonstrandum quoduis, omnia principia ex æquo accommodari possint & debeãt; nec rursus illo modo intelligi vt nil dicatur, nisi prout sunt diuersæ singulæ scientiæ, ita diuersa esse principia: relinquitur vt videamus, possitne in ea sententia conferri, vt omnium scietiarum principia dicãtur esse cognata, & naturæ quadam coniunctione consociata, sed tamen hęc illis probandis esse aptiora, itémq; alia aliis. Atqui perspicuũ iam est, ne id quidẽ fieri posse. Suprà enim demonstratum est, rerum genere diuersarum esse diuersa genere principia. Sũt enim duo principiorum genera. Alia sunt ex quibus conclusiones efficiuntur. Alia quæ sunt ipsæ res, in quibus versatur scientia: & sunt illa quidem ex quibus communia, hæc verò in quibus semper sunt propria: quomodo videmus numerum, rem esse omnino à magnitudine distinctã.

SCIENTIA & res quæ sub scientia cadit, differt ab opinione & re opinabilẽ q̃ in rebus vniuersis, iísque necessariis cernitur scientia: necessaria autem hic dicuntur, quæ se aliter habere non possunt. Sunt porrò aliqua quæ & sunt in rerũ natura, & vera sunt, quæ tamen aliter atque sunt, esse Cap. 26.

possunt. Planum autem est in iis non versari scientiã, alioqui quæ omnino aliter esse non possent atq; sunt, secus esse possent atque sunt. Sed nec intelligentia in iis cerni potest. Intelligentiam enim appello, prima omnis scientiæ originem. Neq; vero certissima illa, quæ citra vlla demõstrationem acquiritur, sciẽtia in illis versatur. Ego vero scientiam hanc appello, perceptionem illarum propositionum, quæ nullo medio confirmari possunt. Atqui omnes habitus, quibus vera noscuntur, sunt intelligẽtia, scientia, opinio: & quæ ab iis cognominata sunt, res ipsæ sunt, quæ verè ab iis percipiuntur. Restat igitur vt opinio in veris quidẽ aut falsis cernatur, sed quæ aliter atq; sunt esse possunt: ita vt opinio nihil sit aliud, quàm propositionis nullo certo argumento confirmatæ coprehensio non necessaria: quod autem de opinione dixi, id cõsentaneum est iis quæ in opinando vsuuenire conspiciuntur. Est enim infirma semper atque incerta opinio: visq; ac natura ipsius in hac infirma assensione continetur. His accedit quòd nemo se dicit opinari, sed planè scire, cũ existimat non posse re aliter habere: sin ita sentiat esse quippiam, vt nihilominus posse aliter esse existimet, tum se opinari dicit: quasi in huiusmodi rebus incertis cerni opinionem indicans, incertis autẽ ac necessariis sciẽtiam. Existit autẽ hoc loco quæstio, quomodo nõ eadẽ res sit, quam opinamur, & quã scimus, & cur non idẽ sint opinio & scientia, si nil est, quod quis scire possit, de quo opinio etiam esse non queat. Num enim quemadmodum sciens, ita opinator, media singula eousque persequetur, dum ad prima, medioq; carentia proloquia deueniat? Hic verò quid est cur ob eam causam ille sciat, hic opinator nesciat? neq; enim opinio tantum versatur in putando, quod res sit, sed etiam

quãobrem res sit, opinabile est, quod nil est quàm mediũ. An si quis ita conceperit animo ea, quæ per se necessaria sunt, nec aliter habere possunt, vt etiam teneat ipsas definitiones, ex quibus demonstrationes conficiuntur: an inquã, no illa tu opinatio, sed scientia erit? Sin vera illa quidẽ esse existimet, sed non ita hæc illis cõuenire, vt in essẽtia ac natura rei contineãtur, atq; adeò per ipsam rei formam tum opinabitur, non verè sciet? Et quidẽ quòd res sit, & quamobrem sit, opinabitur, si nata sit opinio ex quibusdam propositionibus immediatis: at si no ex immediatis, tantũ quod res sit, opinio erit. Neq; verò eiusdẽ omnino rei sunt opinio & scientia, sed vt vera & falsa opinio, dicũtur quodammodo eiusdẽ rei esse, ita in eadẽ re versari opinionẽ & sciẽtiã intelligendũ est. Dicere enim veram & falsam opinionẽ, in eadem omnino re versari, quemadmodũ volũt quidã, id tũ multis aliis incõmodis, quæ ex eo sequuntur, refelli potest: tũ quia illud, quod valde absurdum est, sequitur, non opinari nos, quæ falsò opinamur. Sed quoniam ambiguũ est & multiplex hoc verbum, idem propterea fit, vt vna significatione, eiusdem esse recte dicantur, altera vero, recte negetur. Nã diametrũ conuenire, cõparabilémq; esse cum latere, verè esse opinabile, id absurdũ est: hoc tamen ipso q̃ eadem est diametrus, de qua sunt vtræq; opiniones, de eadem re vtraq; opinionẽ esse dicimus: cũ ratio quid vtrũq; sit ostendens, sit diuersa. Simili modo eiusdem rei esse dicitur opinio & scientia. Hæc enim ita animal cognoscit, vt non possit nõ esse animal: illa verò, vt secus esse possit: perinde ac si vna esset in homine, quãta homo est, altera autem in homine etiã, sed nõ hoc ipso q̃ homo est. Hæc enim idem sunt, hoc ipso q̃ homo vnũ aliquid est, in quo vtraque cernuntur, ratio

Universidad de Deusto
Biblioteca

autẽ est diuersa. Perspicuũ autẽ ex iis est, nil esse quod simul sub opinionẽ ac scientiam cadere possit, alioqui simul animo cõcipiemus, posse aliquid aliter esse atq; est, & nõ posse: quod omnino fieri non potest. Nã vt alio atq; alio tẽpore, in re eandem cadat vtraq;, fieri potest, queadmodum etiã paulo ante dictũ est. At vt eodẽ tẽpore id fiat, omnino est à ratione alienum. Sic enim existimaret quispiam, hominem verbi gratia, esse id ipsum quod animal (nam hoc idem est, quod non posse esse non animal) & simul non esse id ipsum quod animal: accipiatur enim hoc, pro eo quod est, accidere homini, vt sit animal. Reliqua autẽ, quę præter opinabilia supersunt, quomodo sint distribuẽda, vt partim ad excogitandi vim pertineãt, partim ad intelligentiam, partim ad scientiam, partim ad artem, partim ad prudentiam, partim ad sapientiam: hæc inquam distributio, ex parte vna ad physicen pertinet, ex altera ad eam philosophiæ partem quæ est de moribus.

Cap. 27. SOLERTIA verò est perspicacitas quædã, per quã cuiusque rei medium & causa nobis statim occurrit. Veluti si quis vides semper lucidam partẽ lunæ ad solẽ esse cõuersam, continuò excogitaret cur ita sit: nempe q̃ luna solis lumine illustratur. Aut siquis cum diuite aliquo colloquentem videat alium, confestim iudicet, peti mutuã pecuniã. Aut ob id contractã esse inter aliquos nouam amicitiã, quoniã communem inimicum habere cœperunt. Nã qui medias causas perspicit, statim extrema cognoscit. Esto A lucidam lunæ partem conuersam esse ad solem: B verò accendi à sole, C luna. Conuenit igitur C lunæ ipsum B, quod est accendi à sole, & omne B est A, hoc est, à quo lucem accipit quicquam, ad id conuersum esse oportet: quare ipsi C conueniet A, per medium B.

Aristotelis de Demonstratione
SIVE DE SECVNDA PARTE Ἀναλυτικῶν, Liber secundus.

Cap. 1. QVæstionum tot sunt, quot rerũ quæ sciuntur, genera. Quatuor autem generibus continentur omnes quæstiones, An ita sit, cur ita sit, sit necne, & quid sit. Cu enim quærimus, sitne hoc an illud, non in verbo simplici, sed coniuncto iam aliquo verborum numero, verbi gratia, an sol deficiat an non, tum sit quæstio, an ita sit: quam tum quale sit, tum quæstionem consecutionis appellare latinè possumus. Quòd autem sic res habeat, argumento est, quòd statim vbi inuenimus deficere solem, conquiescimus: & si iam ab initio sciremus deficere solem, non quæreremus an ita sit. Postquam autem quòd ita sit cognouimus, proximum est vt quamobrem ita sit, inuestigemus. Vt postquam scimus aut solem deficere, aut terræ motum fieri, tum deinde quærimus, quam ob causam deficiat, & quæ sit terræ motus causa. Atque illæ quidem quæstiones huiusmodi sunt. Aliæ autẽ sunt in quibus quærendi ratio est diuersa. Veluti sint nécne cẽtauri, aut dij. Hic autẽ cùm quæritur, sit nécne, in verbo simplici quæstionem accipi volo, non autem coniunctè, sitne albus quispiam an nõ. Postquam autem esse rem nobis compertum est, illud proximè sequitur, vt quæratur quid sit. Verbi causa, quid Deus sit, aut quid sit homo. Quæstionum igitur, & rerum quæ per quæstionem inueniuntur ac percipiuntur, genera tot & talia sunt, quot & qualia diximus.

Cap. 2. CVM autem quæritur aut quale sit, aut simpliciter sit

Universidad de Deusto
Biblioteca

nécne, tũ nil quæritur, niſi an aliquod medium ſit, an minus, quo vtrũque eorũ oſtẽdatur. Poſtquam autẽ intelligimus tale eſſe (id quod in parte aliqua eorum, quæ ſunt, cernitur) aut omnino cohærere in rerum natura (qua quæſtione non, ſitne res aliqua hoc aut illud, ſed ſimpliciter ſit nécne, quæritur) rurſus quærimus, aut cur tale ſit, aut quid ſit: quibus queſtionibus nil quæritur, niſi quodnã ſit ipſum medium. Ego verò quòd ſuprà dixi quæſtiones, an ita ſit, & an ſit, in parte & ſimpliciter quærere, ſic interpretor, vt ſit in aliqua parte quærere veluti ſi, an luna deficiat, aut accreſcat, quæratur: in huiuſmodi enim quæſtionibus non ãn ſit omnino, ſed an ſit hoc, aut illud quæritur. Simpliciter autem eſt, cũ ita quæritur, ſit nécne luna, ſitne nox an non. In omnibus igitur quæſtionibus id vſuuenit, nil aliud inueſtigari, quàm aut ſitne medium, aut quodnam illud ſit. Etenim cauſa & medium idem ſunt: in omnibus autem quæritur cauſa, veluti cũ quæritur an luna deficiat, quid quæſo aliud inueſtigatur, quàm ſitne aliqua defectus cauſa, an non? Hanc autẽ poſtquam eſſe aliquam cognoſcimus, tum querimus quænã illa ſit. Cauſa enim per quã res eſt, non hoc aut illud, ſed ſimpliciter in rerum natura, itémque cauſa per quã alicui ſubiecto cõuenit attributum aliquod per ſe, aut quoddam accidens, vtraque inquam cauſa medium eſt. Eſſe autem id ſimpliciter dico, quòd eſt quaſi ſubiectũ quoddã, cuiuſmodi eſt luna, ſol, terra, triangulũ: eſſe verò hoc aut illud, eſt, veluti deficere, æquale eſſe, in medio eſſe aut non eſſe: in iis enim omnibus perſpicuum eſt definitionem, quæ docet quid res ſit, & cauſam cur res ſit, eandem eſſe. Exempli cauſa, Quid eſt defectio lunæ? eſt interpoſitu interiectúque terræ facta lunæ obſcuratio. Quamobrem de-

ficit luna? quia lumen eius, terræ interpoſitu obſcuratur. Item quid eſt concentus? eſt apta numerorum in graui & acuto ratio. Quam ob cauſam concinunt graue & acutum? eò quòd certam quandam numerorum rationem inter ſe habent acutum & graue. Poſtremò ſi quæratur, poſſintne concinere acutum & graue, hoc quæretur, ſitne inter hęc numerorum certa affectio: ac poſtquã eſſe quãdam intelleximus, tum quænam ſit illa ratio & affectio numerorum, quærimus. Quòd verò omnis quæſtio ad medium pertineat, in iis rebus quæ ſub ſenſum cadere poſſunt, apertiſſimè conſtat: in iis enim hæc nobis eſt cauſa quærendi, quoniam medium non videmus. Vt deficiat nécne luna, ob id quærimus, quia ſenſibus id non percipimus. At ſi ſupra lunã eſſemus, tũ neutrum quæreremus, neque an deficiat, neque cur deficiat: ſed vtrunque nobis ſtatim eſſet manifeſtum. Ex ſenſu enim vniuerſi generis conformatio efficeretur. Nam & hoc tempore ſit interpoſita terra, quia nunc deficere lunam perſpicuum ſit, hoc eſt, quod ſenſus percipit, mox autem ex eo oritur vniuerſi generis notio. Quare noſſe quid ſit, & cur res ſit, idem ſunt, ſicuti diximus: idque tum locũ habet in iis quæ ſimpliciter ac per ſe ſunt, non alteri inſunt, tum in iis quæ in ſubiecto ſemper aliquo inſunt: cuius generis ſunt habere tres angulos pares duobus rectis: maius eſſe aut minus. Quòd igitur omnes quæſtiones ad medij inuentionem pertineant, ex iis quæ dicta ſunt, perſpicuum eſt.

QVOMODO autẽ quid ſit res, hoc eſt, rei definitio oſtendatur, tum qua ratione in demonſtratione locũ habeat, deinde quid ſit definitio, poſtremò quæ ſint quæ definitione explicentur, nunc dicendum eſt: ſed prius tota hæc diſputatio probabiliter ac dubiè tractãda. Ac primùm quidem ſuma- Cap. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus exordium ab ea quæstione quæ maxime accommodata videtur ad ea quæ deinceps sequuntur intelligenda: quæ est ad eandem rem, eadem ratione, per definitionem intelligere possimus, quam per demõstrationem cognoscimus: an omnino id fieri non possit. Etenim definitio, quid sit res quæque declarat: omnia autem quæ quid sit res ostendunt, & vniuerse enuntiantur, & non nisi in affirmante proloquio diuntur. Atqui ratiocinationes sunt etiam negantes, & in parte interdum cõcludunt. Vt quę in secunda sunt figura, omnes sunt negantes: quæ in tertia, omnes in parte concludunt. Deinde verò ne omnium quidẽ affirmationum, quæ in prima figura concluduntur, definitio esse potest, veluti huius, triangulum omne habere tres angulos pares duobus rectis. Huius autem rei hæc ratio est, quòd scire rem quæ demonstrari potest, nil est quam eam rem per demonstrationem cognoscere. Quare si est earum rerum demonstratio, statim efficitur non esse earundem definitionem requirendam: alioqui nos per definitionem eas res sciremus, non per demonstrationem: quandoquidem fieri possit, vt seorsum à demonstratione definitionem percipiamus. Satis porro ad faciẽdam huius rei fidem valere inductio poterit. Nunquam enim earum rerum quæ aut per se insunt, aut alteri accidunt, perfectam scientiam quisquam assecutus est per solam definitionem. Iam verò definitio est substantiæ ac naturæ declaratio: illa autem, perspicuum est non esse substantias. Quòd igitur nõ possit in quã rem cadit demonstratio, etiã definitio cadere dictum est. Sequitur nũc alia quæstio: An in quamcunque rem cadit definitio, possit etiam cadere demonstratio, an potius id fieri non possit? Ac huius quidem rei hæc vna ratio est, quòd vnius rei hoc ipso

quod vna sit, vna est scientia. Quare si scire rem quę demonstratione confirmari potest, nil est, quam per demonstrationem rei assequi cognitionem, hic rursus idem incommodum efficietur. Nam qui rei definitionem tenebit, citra demonstrationem rem sciet, quæ demonstratione probari potest. Deinde principia demonstrationum sunt definitiones, illorum autem nullam esse demonstrationem supra probatum est. Aut enim dicendum est demonstratione confirmari principia, & principiorum alia rursus esse principia, atque ita nos in infinitum posse regredi, aut fatendum prima cuiusque artis initia esse definitiones, quæ citra vllam demonstrationem intelligantur. Sed quoniam non potest omnis res pariter sub vtrunque cadere, nunquid in quibusdam rebus id euenire potest, vt pariter in eas cadant definitio & demonstratio? An potius ne id quidem fieri potest? Ad quam enim rem definitiones adhibentur, ad eam demonstrationes non conferuntur: siquidem omnis definitio eò pertinet, vt quid res sit, atque essentiam declaret, demonstrationes autem omnes non quid res sit concludunt, sed ante demonstrationem id positum ac perceptum esse debet. Sicuti in mathematicis videmus statim initio accipi quid sit vnitas, quid impar, & huius generis alia. Iam verò quod sub demonstrationem cadit, propositio est, in qua alterum de altero dicitur: eorum autem quæ in definitione continentur, nunquam alterum de altero enuntiatur. Verbi causa, nec animal de bipede, nec vicissim bipes de animali enuntiatur. Item figura de plano non dicitur: quandoquidem nec planum figuram esse, nec figuram planum ipsum esse, verum sit. Præterea aliud est quid sit, aliud quod res sit ostendere: definitio autem, quid res

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit declarat, demonstratio verò semper vnum alteri conuenire aut non conuenire ostendit. Et vt res sunt diuersæ, ita semper est alia atque alia demonstratio, nisi alterum sit affectum ad alterum, vt pars quædam ad totum. Ego verò hanc partis ad totum affectionem sic interpretor: exempli causa, postquam ostensum est omne triangulum habere tres angulos pares duobus rectis, non alia requiritur demonstratio, qua id isosceli conuenire ostendatur, eo quòd hæc pars est, illud totum. Atqui non sic affecta sunt inter se ista duo, quid sit, & quòd sit, nec vnum pars est alterius. Perspicuum igitur est, nec omne quod definitur, posse demonstrari: nec contrà, omne quod demonstratur, posse definiri. Vnde fit, vt in rem eandem nunquam vtraque cadere possint. Ex quo planum est, nec definitionem & demonstrationem idem esse, nec alterum in altero quasi partem in toto contineri: quandoquidem necesse esset, si illo modo affecta essent inter se definitio & demonstratio, vt etiam res illis subiectæ eodem se modo respicerent. Atque illæ quidē quæstiones hactenus satis agitatæ sunt.

Cap. 4. NVNC sequitur, vt quæramus, an quid sit res, possit ratiocinatione, adeóque demonstratione concludi: an potius quēadmodum hæ quæ paulò antè positæ sunt, rationes ostendebant, id fieri omnino non possit. Omnis enim ratiocinatio vnum alteri conuenire per medium ostendit. Omnis autem definitio est rei quæ definitur propria, & in quæstione qua quæritur quid res sit, dicitur. Ea verò quę huius generis sunt, necesse est omnia vicissim retro commeare. Nam si A extremum maius, proprium est minori C, necesse est vt etiam sit idem A proprium medio B, itémque B proprium ipsi

C, atque ita vicissim omnia reciprocentur. Atqui si ita conueniat A ipsi B, vt sit eius definitio, itemq; B ipsi C, vt eius etiam definitio sit, necesse erit A ipsi C ita conuenire, vt quid sit declaret. Quòd si sumerentur propositiones citra illam geminationem, id non posset concludi, A ita inesse ipsi C, vt in quæstione quid est dicatur. Sed nec si propositio omne B est A, illam adiectionem, vt definitio, habeat: in assumptione autem omne C est B, omittatur. At si in sumptionibus vtrisque sumatur illa adiectio, vt definitio: iam igitur in ipsa assumptione acceptum erit B, definitione esse ipsius C. Itaque si vtraque sumptione accipiatur definitio, & quid res sit ostendens oratio, iam ante conclusionem in ipso medio definitio quæ quærebatur, accepta erit. Ac vt paucis absoluam, ponamus verbi gratia, demōstrari posse quid homo sit, atque esto C homo, A autem definitio, animal bipes, aut alia quæuis. Vt igitur id tandem ratiocinatione concludatur, necesse est in omni B inesse A, medium autem verbum, est alia quædam definitio, quare etiam illa quid homo sit, iudicabit. in assumptione igitur, id ipsum quod demonstrandum erat, accipitur: B enim est hominis definitio. Sed vt id apertissimè fieri videatur quod dico, sumendæ sunt duæ propositiones primæ & immediatæ. Qui igitur ex eo volunt ostendere, quid anima sit, aut quid homo, quòd reciprocari inter se duas quasdam orationes conspiciunt, id ipsum quod à principio quærebatur, ad probandum accipiunt. Exempli causa, si quis ostendere velit animum esse id quod sibi ipsum vitæ est causa, ex eo quòd est numerus seipsum mouens, priusquam id efficiat quod vult, necesse est vt ante postulet, animo ita conuenire numerum se ipsum mouentem, vt cum animo idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit, atque ita idem, vt definitio sit. Neq; enim si quoquo modo conueniat A ipsi B, & B ipsi C, ad extremum efficietur, A ita conuenire ipsi C, vt eius definitio sit: sed id modo concludetur, verum esse, omne C esse A. Sed nec conclusio huiusmodi efficietur, etiam si in omni B ita dicatur A, vt verum sit, B esse id ipsum quod A: in homine enim ita videmus animal dici, vt animal esse homini rectè attribuatur: quandoquidem non minus vera sit hoc modo enunciatio, esse hominem esse animal, quàm illo, omnis homo est animal: attamen non ita conuenit animal homini, vt vna eademque res sit homo atque animal. Ergo nisi illo quo diximus modo sumptiones accipiantur, nunquam effici poterit, ita conuenire A ipsi C, vt ea sit eius definitio atque essetia. At si tales sint, quales volumus sumptiones: iam antequam ad conclusionem perueniatur, in assumptione B esse definitionem ipsius C, acceptum erit. Itaque non erit illa demonstratio: quandoquidem id ipsum quod ab initio in quæstione positum est, in probando accipitur.

Cap. 5. NEQVE verò illa probandi ratio, quæ per diuisiones absoluitur, ad demonstrandum valet, sicuti eo loco diximus, vbi de dissolutione figurarum egimus: quia non ita ex aliis alia conficiantur, vt conclusionem, quia sunt anteposita sumptiones, esse concludamus. Sed hac via non magis res demonstratur, quàm quum inductione aliquid ostenditur. Neque enim cum res demonstratur, interroganda est, perinde atque propositiones, ipsa conclusio: neque ob eam causam rem esse oportet, quia admissum est ita esse: sed ex sumptionibus efficienda est necessariò conclusio, etiam si is, quicum disputatur, non admittat. Verbi causa, nunquid homo aut animal

est, aut inanimal? tum ex hac interrogatione sumitur, no autem necessariò concluditur, hominem esse animal. Deinde num sit omne animal, aut terrenum, aut aquatile? hic etiam accipitur, non probatur, terrenum esse. Ad extremum autẽ, de homine coniunctim dici animal terrenum, non necessario ex antepositis conficitur, sed id quoque concedi a respondente, itaque accipi oportet. Quod vero hic in duobus verbis ostẽdi, idem fieri intelligendum, si plura accipienda essent: quid enim interest, in multis, an paucis id accidere ostẽdatur? Iam vero tametsi esset hæc ratio concludendi per diuisionem necessaria, tamen ad hanc rem, de qua agitur, cõcludendam non valeret. Primum enim quid vetat totam aliquam orationẽ verè in homine enuntiari, nec eam tamen esse definitionem, neque omnino quid homo sit indicare? Deinde vero quid in hac probadi ratione prohibet, quominus plus aliquid aut minus accipiam, quam necesse est? aut quominus transiliedo explicem essentiam? Verùm enim tria hæc quidem vitia in definiendo per diuisionem committi possunt: sed tamen non est difficile illa declinare, modò inter diuidendum nil accipiatur quod essentiæ attributum non sit: & ducto initio a primo genere deinceps & eo ordine quo diuiduntur, omnia sumantur, ita vt interim nil prætermittatur. Quàm verò id sit in diuidendo necessarium, facilè videbimus, modò id putemus in omni bona diuisione obseruãdum esse, vt diuisionis partes vim vniuersam complectatur rei quæ diuiditur, & vt in ea nil minus positum sit. Atqui hæc inter diuidendum necessariò obseruanda sunt, quia necesse est, omnem definitionem ad vnam quandam naturam specie induiduam conferri. Sed tamen nulla inest vis necessariò cõcludendi in diuisionibus: sed

si qua est in iis vtilitas, in eo est, quòd alio quodam modo ad explicandam atque illustrandam rem valet: id quod non incommodè fieri videtur: quandoquidem eum qui inductione vtatur, non probare rem necessariò, nihilominus tamen illustrare, & alio quodam modo declarare perspiciamus. Qui igitur per diuisiones definitionẽ colligit, nihil adhibet, ex quo rem veluti necessaria conclusione efficiat. Nam quod vsuenit in iis cõclusionibus, in quibus citra iustam verbi medij collocationem ex antecedente colligitur consequẽs, vt ad extremum quæratur, vnde & quamobrem illa sequatur complexio, illud idem in definitionibus accidit, quæ per diuisionem colligũtur. Verbi causa, si ostendatur quid homo sit, singulis partibus definitionis hoc modo deinceps collectis, animal, mortale, ingrediens, bipes, pẽnis carens, vt quæque pars adiicietur in definitione, ita rogabitur in singulis, vnde, & cur illud colligatur. Nam hactenus tantum valet (in qua illi non falluntur) hæc probatio, vt ostẽdat omnem hominem esse aut mortalem aut immortalem: huiusmodi autem tota oratio non est definitio: quare vt etiam illud positum sit, diuisionem habere vim aliquam probandi, hanc tamen esse rei definitionem non potest necessario concludere.

Cap. 6.

SED nunquid potest, quid res sit atque essentia, ita demonstrari, vt ante subiiciatur illa propositio: Illa oratio rei essentiam continet, quæ est propria alicuius rei, & constat iis verbis quæ ad ostendendum quid res sit valent? Atqui hæc sola sunt, quæ quid sit hæc res, ostẽdunt, & tota oratio propria est: Ex iis enim num ita rectè concludi potest, hæc igitur oratio quid res sit, indicat? An etiam in hac probatione idipsum quod in quæstione est, videlicet, quid sit res, in sumptionibus

accipitur? Necesse verò est vt id recte demonstretur, aliud quoddam medium adhibere. Iam verò quemadmodum quoties ratiocinatione aliquid concludimus, non sumimus quid sit ratiocinatio: quandoquidem est ita semper affecta vnaquæque propositio, ex qua constat ratiocinatio, ad alteram vt illam veluti totum, aut veluti illius pars quædam respiciat. Ita in hac qua quid res sit ostenditur probatione, non debet quid sit ipsa definitio accipi, sed seorsum à sumptionibus seponẽda est ratiocinationis definitio, quæ tum vsui erit, cum erit controuersia, an aliqua iam ante facta argumentatio sit ratiocinatio, nécne: tum enim ita occurrere licebit, vt ostendamus esse ratiocinationem, quia talis sit argumentatio, cui ratiocinationis definitio conueniat. Simili modo postquam esset probata aliqua ratiocinatione definitio, siquis ambigeret, essétne illa definitio an non, tum locus esset definitioni definitionis, qua ostenderetur hanc esse definitionem, quia talis oratio sit, qualem esse definitionem positum est. Itaque necesse est, vt ratiocinatio sit citra definitionem ratiocinationis, ita quid res sit ostendere non adhibita definitione definitionis. Ac vitium quidem idem committitur, si ex conditione hunc in modum quid res sit ostendatur. Si est bonũ malo contrariũ, & indiuiduũ diuiduo, sit autẽ mali essentia diuiduum esse, erit etiam boni natura indiuiduum esse: atqui bonum malo, & diuiduum indiuiduo aduersatur, estq; mali natura diuiduum esse, est igitur boni natura atque essentia indiuiduum esse. Nam hic quoque definitio quæ id ipsum est quod quæritur, in sumptionibus accipitur. At enim, inquies, hic quidem ad probandum quid res sit, accipitur definitio, sed diuersa ab ea quæ ostenditur, esto. At in demõstrationi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus non modò id ex quo aliud probatur, non debet esse idem, sed etiam tale, quale non sit eiusdem rationis cum eo quod probatur, quodque non possit vicissim recte ex illo demonstrari. Cómunis porrò ratio est aduersus vtrosque, eos inquã qui diuisione, & qui hoc de quo loquimur, syllogismo, definitionẽ demonstrare conantur: Cur potius erit citra coniunctionem expressa hæc oratio, homo est animal bipes terrenũ, definitio hominis: quàm illa, animal & bipes? Nil enim in sumptionibus harum probationũ sumitur, vnde necesse sit ex singulis definitionis partibus vnum attributum fieri, non magis quàm quomodo idem homo est musicus & grammaticus.

Cap. 7. QVÆ igitur demõstrandæ definitionis & naturæ ratio restabit? Neque enim ex quibusdam positis, ita quid res sit, ostendi potest, vt hoc esse necesse sit, quia illa sunt anteposita: esset enim hæc demonstratio. Neque vero ex rerum singularum inductione, quid sit res ita demonstrabitur: vt, quoniam rebus singulis omnibus conuenire aliquid perspeximus, in toto genere illud concludamus: quandoquidem inductione non quid sit, sed sit nécne res ostendatur. Nunc verò, præter illa duo probandi genera, quæ potest esse reliqua ratio? Neque enim sensu, aut digito, quid res sit demonstrari potest. Iam verò quomodo quid homo sit definiendo demostrari potest: necesse enim est vt omnis qui scit quid homo sit, aut aliud quidquis, quòd ipsa res sit cognoscat. Nam quod non est, nemo scire potest quid sit: sed tãtum quid aut oratio, aut verbum significet. Veluti quid significet tragelaphus, intelligi potest: quid sit ipse tragelaphus, non potest. Atqui docendo quid sit, quomodo eadem ratione etiam, quòd res sit doceri potest? aliud enim est definitio, aliud demonstratio. vt quid homo sit, aliud

est quàm sit nécne homo. Deinde nil est præter substantiam quod per demonstrationem esse non ostendatur: probare autem rem esse & in rerum natura cohærere, non est rei essentiam atque naturam declarare, quia ens genus esse nõ potest. Demonstratio igitur non definitio erit, quæ quòd res sit indicabit: quemadmodum etiam in singulis scientiis vsuenire videmus. Geometra enim quæ sit vis huius verbi, triangulum statim initio citra probationem accipit: esse autem ipsum triangulum, demonstratione ostendit. Quid ergo? nil definies triangulum aliud demonstrabit, quàm quid ipsum sit triãgulum? euenire igitur hoc poterit, vt quisquam quid res sit intelligat, nec tamen an sit cognoscat: quod fieri omnino non potest. Perspicuum autem est ex iis definiendi modis, qui adhuc obseruantur, non ostẽdere eos qui definiũt, simul quod res sit. Quanquam enim proposita sit in medium hæc oratio, quòd habet lineas à puncto medio ad extremum ductas inter se pares, nil tamen in se habet cur necesse sit esse rem quæ hac oratione explicatur, cúrque oporteat id quod oratione hac continetur, esse circulum. Nam quod ad hanc orationem attinet, potest hæc orichalci definitio dici. Definitiones enim neque esse rem quæ definitur, neque quòd illæ sint huius rei definitiones declarãt: sed semper quæstioni cur eorum vtrunque sit, locum relinquunt. Ergo cùm necesse sit eum qui quippiam definit, aut quid sit res ipsa, aut quid nomen significet, demonstrare: si non demonstret quid sit, illud restat vt definitione nil ostendatur, quàm quæ sit vocabuli cuiusque significatio: quod valde esse absurdum, multis rationibus ostendi potest. Primùm, quia etiam in eas res quæ substantiæ non sunt, atq; adeò in ea quæ omnino

Universidad de Deusto
Biblioteca

in rerum natura non sunt, definitiones cadere possent: in iis enim quæ non sunt, potest quæ sit vis ac significatio verbi ostendi. Deinde quod omnes orationes possent esse definitiones. Nam quæ tandem oratio est, cui vnũ nomen imponi non possit? Itaque omnis disputatio, omnis sermo, definitionibus constabit: & non incommodè Ilias Homeri definitio appellabitur. Postremò quia nulla scientia est in qua id demõstratione concludi videatur, quòd sit huius nominis illa significatio: neque igitur in ipsis definitionibus inerit vis demonstrandæ huius rei. Atque ex iis quidem quæ hactenus dicta sunt, hæc omnia videntur esse verisimilia, definitionem & demõstrationem, neque idem esse, neque in eadem re versari: itémque definitionem non habere vim demonstrandæ, imò ne declarãdæ quidem cuiusquam rei: postremò quid res sit, nec definitione, nec demonstratione posse cognosci.

Cap. 8. NVNC verò est aggredienda rursus huius rei disputatio, vt videamus, ex iis omnibus quid verum, quid no verum sit, tum quid sit definitio: denique nym quæstio quid est, demonstratione quodammodo & definitione absoluatur, an vero id nullo modo fieri possit. Quoniã igitur idem est (vt supra diximus) nosse quid res sit, & causam qua quæstio an sit, absoluitur: ratio autem huius quæstionis, an sit, est, quia aliqua est per quam res esse ostenditur causa: & quidem causa quæ redditur, aut vna tantùm est, ac eadem semper causa, aut alia est rursus superior causa: & si est alia causa, vel ex hac illa demonstrari potest, vel non potest. Ergo si est alia causa superior, ex qua demonstratio confici possit, necesse est, vt pro verbo medio illa causa accipiatur, & vt in prima figura concludatur demonstratio: quandoquidem vniuersa affirma-

tio est, quæ hac probatione ostenditur. Atque ille quidẽ erit vnus modus, qui hac ratione continetur, probandæ vnius definitionis per alteram. medium enim ad probandam definitionem accommodatum, est definitio: & cùm demonstratur aliquid quod proprium est, medium etiam propriũ esse oportet. Ita ergo statuendum est, ex definitionibus eiusdem rei vnam concludi posse, alteram non posse. Ac genus hoc probationis, non esse demonstratione ipsius definitionis, iam ante dictum est, sed id non potest negari, quin sit ratiocinatio logica ipsius definitionis, hoc est, probatio ex qua quid res sit, certa quadã ac necessaria ratione intelligitur.

QVO autem modo id accipiendum sit quod dixi, logi- Cap. 9.
ca ratiocinatione quid res sit cognosci, nunc paulò altius repetito initio dicamus. Ac primum quidem, quemadmodum postquam quale sit intelligimus, cur ita sit, quærimus, & simul interdum vtrunque cognoscimus, sed nunquam prius quamobrẽm res sit percipi potest, quàm ita esse intelligamus: ita planè quid res sit, nisi esse ipsam cognitum sit, cognosci nunquam potest: quia nemo potest scire quid sit illa res, quam sit nécne ignorat. Est porrò duplex ratio intelligendi vtrum sit res, nécne: vna per accidentia, altera per ea quibus rei vis atque natura continetur. Veluti esse tonitruum, quia est strepitus in nubibus: & defectionem, quia sit luminis priuatio: & hominem, quia sit animal quoddam tale: & animũ, quia sit illud quod à seipso agitatur. Cùm igitur per accidentia rem esse intelligimus, tum nil adfertur vnde nos quid res sit assequi possimus, quando ne an sit quidem hac ratione perspici, certoque cognosci queat. Quærere autem quid sit, cùm rem esse nescias, inane est, nulliúsque momenti. Cùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

verò ad docendum rem esse, adhibentur ea quæ ad explicationem naturæ pertinent, tum minimo negotio ad cognitionẽ quid sit peruenitur. Itaque vt quisque affectus est ad cognoscendum an sit, ita ad intelligendum quid res sit, aut prius, aut longius abest. Ac in iis quidem vbi rem esse cognoscimus per ea quæ quid res sit ostendunt, prius exemplum subiiciamus. Esto defectio A, luna C, terræ interiectus B. Quærere ergo vtrum defectio sit, nécne, nil est quàm sit nécne medium B, inuestigare. At enim hoc medium inquirere quid aliud est, quàm definitionem ipsam quærere sit necne in rerum natura? itaque si esse definitionem comperiamus, & ipsam defectionẽ esse intelligimus. Et vt aliud exemplũ subiiciam, quærere sit nécne hæc proprietas, habere tres angulos pares duobus rectis, idem valet ac si quæreretur vtrius partis contradictionis ratio in rerum natura cohæreat, affirmationisne, quæ est habere tres angulos pares, an negationis, quæ est non habere. Atque illam quidem rationem vbi inuenimus, tum simul & quòd ita sit, & quam ob causam, intelligimus, si modò proprio suo ac vero medio vtranque quæstionem tractemus. Nam si secus faciamus, rem quidem ita esse cognoscemus: cur autem sit, minime intelligemus. Verbi gratia, sit luna C, defectio A. lunam cum plena sit subtracto etiam omni obstaculo vmbram non facere, B: si igitur ipsi C conueniat B, hoc est, si luna non posit vmbrã facere quum pleno orbe conspicitur, & nihil inter nos & lunam videatur esse interiectum: huic autem B medio conueniat A, quod est deficere: hac quidem ratione ostendetur lunam deficere, sed quamobrem deficiat, nondum perspectũ erit: & esse quidẽ in rerũ natura defectionem intelligetur, sed quid sit, ex eo perci

pi non poterit. Porrò cum perspectum est ita esse quippiã, tum proximum est, vt quæratur cur ita sit: quæ quæstio eam vim habet, vt perinde sit ac si quæreretur quidnam sit ipsum B: nempe an B sit terræ interiectus, an ipsius lunæ conuersio, an vero lucis extinctio. Hæc autem est definitio alterius extremi: veluti in hoc exemplo, medium est definitio ipsius A maioris extremi: nil enim est lunæ defectio, quàm terræ interpositus. Quid est tonitrus? est ignis extinctio in nube. Cur tonat? quia extinguitur & opprimitur in nube ignis. Sit igitur nubes C, tonitrus A, ignis extinctio B. Ergo C, hoc est nubi, inest B, quia verum est in nube ignem opprimi. Huic autem B conuenit A, quod est tonitrum: & definitio maioris extremi A est ipsum B. Nunc verò si aliud quoddam adhiberi medium posset ad concludendam hanc propositionem, necesse esset vt illud rursus medium, vna esset ex reliquis definitionibus, quibus quid hæc eadem res sit ostenditur. Quo igitur modo quid res sit assequamur, & qua ratione id ipsum manifestum fiat, dictum est. Ac illud quidem ex iis quæ dicta sunt efficitur, nec demonstratione, nec vlla necessaria conclusione quid quæque res sit probari posse: nihilominus tamen per aliquam ratiocinationem & demonstrationem apertum fieri quid res sit. Ideóque definitiones quæ alia rursus causa concluduntur, non possunt illæ quidem citra demonstrationem percipi: & tamen demonstratione probari quid res sit omnino non potest, sicuti suprà rectè ostensum est, cum adhuc dubitanter singula & sine vlla affirmatione proponebamus.

AT enim ex iis quæ ad probãdum sumuntur, quędã sunt quibus confirmandis alia rursus ratio desideratur, alia quæ Cap. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

superiorem causam nullam habent. Vnde satis cõstat, eas definitiones esse quædam veluti initia, quibus probandis nullo argumento opus est: sed statim initio & quòd sint, & quam vim habeant accipitur, aut alio quodã modo manifestæ fiũt: id quod Arithmeticus facit, quando statim initio & esse vnitatem ponit, & quid ipsa sit declarat. In quibus autem probandis aliud atque aliud medium reperitur, cúmque non illa tantùm, quæ in aliqua demonstratione accipitur, est rei definitio, sed alia quædam, quæ est huius veluti causa, illud profectò tum vsuenit quod diximus: nempe, definitionem quidẽ per demonstrationẽ explanari, sed hanc huius esse definitionem nullo modo probari. Quoniam autem definitio vocatur oratio quid quæque res sit declarans, hinc profectò planum est, genus quoddam esse definitionis, quo explicatur quæ sit cuiusque vocabuli significatio, aut, si breuius appellare libet, nominis explicatio. Cuiusmodi est oratio qua docetur quæ sit vis ac significatio huius verbi triangulum: quod postquam esse assecuti sumus, tum quãobrem sit quærimus. Difficile autem est ex hoc definitionum genere naturam rei assequi, quam sit nécne ignores. Huius verò difficultatis causa paulo antè à nobis explicata est, nempe quòd nẽ an sit quidem huiusmodi argumentis certò scimus, sed forte temere, & (vt ita dicam) per accidens tantum. Porrò autem oratio duobus modis vna appellatur. priore modo dicitur oratio vna per coniunctionem, vt Ilias vniuersa: posteriore, vna ex eo appellatur, quòd vnum quippiam vni attribuitur, atque ita vnum, vt per se ac proprie, nõ fortuito & veluti casu aliquo vnum sit. Atque illud quidem vnum genus definitionis est, quod modo explicatũ est. Aliud autẽ genus est, quo

causa cur res sit, continetur. Itaque prius genus ad rem quidem explanandam valet, ad probandum minimè: posteriore autem genere definitionis, quandam veluti demonstrationem contineri, ipsa per se ratio definiendi declarat: quandoquidem à demonstratione tantum collocatione differat. Est enim alia ad quæstionem, cur tonat, alia ad quæstionem, quid est tonitruum, respondendi forma. nam ad illam respondetur, quia extinguitur ignis in nubibus. Ad hanc autem qua quid sit tonitrus quæritur, hoc modo respondetur, est strepitus oppressi & intincti ignis in nube. Quare eadem hæc oratio, vno modo expressa, definitio est: alio modo demonstratio: non illa quidem suis sumptionibus distincta, sed vna quadam oratione tota simul comprehensa. Præter hanc autem alia est tonitrus definitio, strepitus in nube factus. Hæc autem est conclusio illius demonstrationis, per quam illustrari quid res sit diximus. Aliæ verò definitiones earum rerum quæ initio citra vllam probationem accipiuntur, nihil sunt quam positiones quędam, quibus nulla adhibita demonstratione, quid res sit ponitur. Vt igitur rem in pauca conferam, vnum genus definitionis est quod nulla ex parte demonstrationem desiderat. Alterum est in quo ratiocinatio, quę adhibetur ad illustrandam definitionem, continetur, & hoc tantum à demonstratione distinguitur, quòd mutata aliquãtum verborum terminatione exprimitur. Tertium est quod conclusionis obtinet locum in demonstratione, qua quid res sit illustratur. Atque ex iis quidem quæ diximus, perspicua sunt hæc omnia: primùm, quomodo in definitionem demonstratio cadat, & quomodo non cadat: tum in quas definitiones posit, & in quas non posit cadere demon-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtratio: deinde quot ſint definitionum genera, & quónam modo quid res ſit oſtendat definitio, & quomodo non oſtendat: mox quarum rerum ſit, quarum non ſit definitio: poſtremò quomodo eſt ad demonſtrationẽ affecta definitio, & qua ratione in eadem re cerni vtraque poſſunt, quáque ratione non poſſunt.

Cap. 11. *QVONIAM autem cenſetur quiſque tum demum rem ſcire, cùm eſt aſſecutus cauſam: cauſarum autem quatuor ſunt genera: Vnum eſt forma atque eſſentia cuiuſque rei: Alterum eſt in quo ineſt neceſſitudo non abſoluta, ſed ex adiunctione, ſi alia quædam ſint, hoc eſſe neceſſe eſt: Tertium genus eſt id in quo ineſt rei efficiendæ vis primaria: Quartum eſt finis, cuius cauſa aliquid ſit. Omnia quidem certè iſta cauſarum genera, pro medio adhibita in demonſtratione intelliguntur. Ac primùm quod genus illud cauſæ, ex quo neceſſarium eſſe vt aliud ſit concluditur, medium ſit: hinc intelligitur, quod illa conſequentis ex antecedente conſecutio, accepta vna propoſitione non cenſetur habere vim neceſſariam, ſed minimum vt duæ ſumptiones antecedant neceſſe eſt: duas verò ad aliquid efficiendum ſumptiones accipere, quid eſt quam vnum quoddã medium habere? Hoc igitur vno medio accepto, neceſſe eſt concluſionem eſſe. Sed etiam exemplo idem illud oſtẽdi poteſt. Sit quæſtio, quamobrem rectus eſt angulus, qui in ſemicirculo deſcriptus eſt. aut ſi accõmodatius ad hoc cauſæ genus quærere velis, quid eſt quo poſito rectum hunc angulum eſſe neceſſe eſt? Eſto autem angulus rectus A, dimidiũ duorum rectorũ angulorum B, angulus in ſemicirculo deſcriptus C: vt igitur A cõueniat ipſi C, id eſt vt ſit rectus angulus qui in ſemicirculo*

deſcriptus eſt, cauſa eſt B. Etenim paria ſunt A & B, itemq; C & B. omnis enim angulus, qui dimidium habet duorũ rectorum, eſt rectus. Ergo quia B eſt, hoc eſt, dimidium duorum rectorum angulorũ, neceſſe eſt A omni C ineſſe, quod eſt rectum eſſe angulũ qui in ſemicirculo deſcriptus eſt. Medium porro iſtud idem valet quod forma atque eſſentia rei, propterea quod oratio hæc, illam ipſam declaret. At verò quòd cauſa, qua forma atque eſſentia rei continetur, medium ſit demonſtrationis, iam ſuprà dictũ eſt. Alia itaque cauſa explicanda eſt. Quamobrem Medi aduerſus Athenienſes bellum geſſerunt? eo pertinet hæc quæſtio, vt cauſa quæratur quæ effecerit, vt bellum Athenienſibus inferretur: quæ eſt, propterea quòd Athenienſes ipſi vnà cum Eretriis incurſionem in Sardeis fecerant. Hoc enim eſt quod primum ad bellum Medos excitauit. Sit igitur bellum A, priores impetum facere B, Athenienſes C. Et B igitur conuenit ipſi C, quod eſt, Athenienſes priores inuaſiſſe, & A ipſi B. nam eos bello perſequi, qui priores laceſſierunt, æquum eſt. Ergo hunc in modum hæc ratio connectitur: Omne B eſt A, hoc eſt, omnes qui priores inuaſerunt, iuſto bello oppugnantur. omne C eſt B, hoc eſt, Athenienſes autem priores bellum intulerunt. Atque in hac ratione, medium, eſt cauſa, in qua motionis principium cernitur. Supereſt vt de iis dicamus, in quibus finis, cuius cauſa ſit aliquid, accipitur. Exempli gratia, quamobrem deambulemus? vt valeamus. Quam ob cauſam domos habemus? vt ſupellectilem vniuerſam ſeruemus. Atque in ſuperiori quidem quæſtione finis eſt valere, in poſteriori ſeruare. Porrò autem inter has interrogandi rationes, cur poſt cœnam inambulare oporteat, & cuius cauſa, nil in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tereſt. Eſto igitur deambulatio poſt cœnam C, non fluitare cibos in ſtomacho B, valere A: id igitur efficit deambulatio poſt cœnam, ne ad os ventriculi redundent cibi, id autem ad ſeruandam valetudinem plurimum valet. Conuenit enim ipſi C quod eſt inambulare, B, quod eſt non fluitare cibos in ſtomacho: itémque ipſi B conuenit A, quod eſt vtile eſſe ad valetudinẽ conſeruandam. Cauſa igitur cur omni C inſit A, quod nihil eſt, quàm finis cuius cauſa illud ſit, eſt B. Hoc autem B eſt veluti illius definitio. nam ſi quis docere velit quid ſit A, in deſinitione explicada ipſum B accipiet. Cur autem B inſit ipſi C, cauſa eſt quòd ita in imum ſtomachum cibos deprimi ſalubre eſt. Atque vt iſta ſingula apertius videantur, commutandæ ſunt ſuperiores propoſitiones. In iis autem cauſis atque in efficientibus, rerum ortus contrario modo ſpectatur. efficientes enim cauſæ, quæ pro medio in argumenti concluſione accipiuntur, tempore præcedunt, & antè naſcuntur, quam effecta: contrà in finibus, C minus extremum antecedit, finis autem ipſe cuius cauſa ille ſit, poſtremus eſt. Accidit autem interdum, idem effectum probari non modo ex fine, ſed etiam ex materia, quæ neceſſitudinis cauſa dicitur. Veluti cur lumen per lucernam tranſmittatur? huius rei cauſa duplex redditur. vna eſt, quia neceſſe eſt vt per maiores meatus, id quod ſubtilioribus conſtat partibus, tranſmittatur. ſiquidem eo lux cernatur, quia corpus aliquot permeet & tranſeat. Altera, eſt finis, ne videlicet vſpiam offendamus. At enim, ſi in iis quæ ſunt, duplex cauſa reddi poſſit, nunquid etiam in iis, quæ fiunt, idem illud vſuuenire poterit? Et certè poteſt. nam ſi eam ob cauſam tonitrus fiat, quia reſtinguitur ignis, hæc vna cauſa erit, cur ſtrepitum illum

& ſtridorem in aëre fieri neceſſe ſit: alia autem cauſa erit (ſi verum eſt quod aiunt Pythagorei) ad terrendos manes qui ſunt in tartaro. Sunt autem huius generis plurima, ac potiſſimum in iis quæ natura conſtant & fiunt. Cùm enim ad ſuum quendam finem pertineat ſemper natura, tum omnia neſcio qua facit neceſſitate. Eſt verò duplex quæ in rebus cernitur neceſſitudo. Vna quæ eſt naturæ & ingenitæ cuique rei inclinationi conſentanea. Altera eſt quæ vim adfert, & naturali cuiuſque rei inclinationi repugnat: veluti lapidem & ſurſum & deorſum quadã neceſsitate ferri rectè dicimus: ſed non idem eſſe neceſſitatis genus, facile perſpicitur. Ex iis verò quæ ratione & artificio fiunt, quædam ſunt in quibus caſus nullum locum habere poteſt: cuiuſmodi ſunt domus & ſtatua, quæ non illa quidem neceſſariò fiunt, ſed ad finem aliquem ſemper pertinent. Alia ſunt in quibus etiam fortuna interdum cernitur, qualis eſt valetudo, & ſalus cuiuſpiam. Poſterioris autem generis ea potiſſimum ſunt, quæ vt hoc modo, ita ſecus fieri poſſunt, quo tempore non erit rei euentus fortuitus. Quocirca finis eſt bonum aliquid, cuius cauſa aliquid aut natura, aut arte ſit. Nam quod fortuito euenit, nullius rei gratia fieri dicitur. Porrò autem quæ cauſa eſt eorum quæ ſunt, eadem eſt eorum quæ fiunt, & quæ facta ſunt, & quæ futura ſunt: quandoquidem quæ rerum cauſa eſt, ea in demonſtratione medium eſt. Verùm id eſt diuerſum, quòd in iis quæ ſunt probandis, medium quod iam eſt, accipitur: in iis autem quæ fiunt, fieri medium ſumitur. in factis factum, in futuris futurum. Verbi cauſa, cur fuit lunæ defectio? quia fuit terræ interiectus: fit autem defectio, quia interponitur terra: erit, quia interponetur: eſt autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

defectio, quia est terræ interpositus. Esto autē & aliud exemplum, ac primū definiatur glacies aqua concreta: tum aqua sit C, concreta sit A, causa autem ac medium sit B, quod est caloris vsquequaq; defectio: in ipso igitur C, dicitur B, & in hoc ipso B, A ineſt, quod est conglaciare: gignitur autem glacies, cum gignitur medium B, & fuit glacies, quia fuit B, & erit, quia futurum est vt B sit. Atque huiusmodi quidē causæ simul sunt cum effectibus, ita vt cùm fiat vnum, fiat alterum, & quo tempore vnum est, eodem tempore alterum esse necesse est: nec secus in præterito & futuro tempore fit.

Cap. 12. *IN iis autem quæ non simul sunt, quæstio est, an quēadmodum nobis videtur, ita res habet: vt ex causis effecta sequantur continuò, hoc est, perpetua quadā, & nullo temporis spatio interciſa consecutione, cùm interim sit semper rei factæ causa res facta, rei futuræ futura, & rei quæ fit, quippiam quod paulò antè fiebat. Est igitur imprimis hoc loco perspicuum, semper ab eo quod posterius factum est, duci argumenti conclusionē: nec immerito. est enim iis quæ facta sunt, quasi principium quoddam, id quod posterius factū est: ob cámque causam in iis quæ fiunt, eodem modo argumentum ducēdum est à posteriori. A priori verò argumētum ducere nullo modo licet. neq; enim rectè efficies, si, quia est aliquid iam factum, velis cōcludere, id quod posterius est, esse factum: quod idem in futuris intelligendum. Siue enim incertū, siue certum quoddā tēpus proponas, id nūquā efficies vt recte sequatur, si hoc factū est: ergo illud quod posterius est, factū est: quandoquidem necesse est hanc conclusionem falsam esse toto illo tempore, quod interiectum est inter prius factū & posterius: eademq; ratio est in futuris. Neq; verò ad hūc modum rectè*

efficies, quia illud factū est, necesse esse vt illud pòst fiat. Medium enim demonstrationis simul genitum esse debet cum re quæ concluditur: nempe eorum quæ facta sunt, medium est quod factum est, futurorū futurum, eorum quæ fiunt quod fit, eorum quæ sunt quod est. Atqui quod factū est, & quod futurum, genita simul esse non possunt. Iam autem siue incertū, siue certum ac definitum quoddam tempus accipias, nil, vt id recte sequatur, effeceris, quia illo toto spatio temporis quod interiectum est inter id quod factum est, & quod futurū est vt fiat, falsa erit illa complexio. Sed quid illud sit, quo res ita connectuntur & continuantur, vt statim post factum esse sequatur fieri, videamus. An non verū est cohęrescere inter se id quod factum est & quod fit? Etenim contingere & cohærere inter se non possunt duo (vt sic dicam) facta esse: quia ipsa, extrema quædam sunt omnino indiuidua. Vt igitur non possunt puncta punctis cohęrescere, ita factum esse cum altero eiusdem generis perpetuari non potest: vtraque enim indiuidua sunt. Vnde efficitur, vt nec factū esse & fieri contingere inter se possint: fieri enim diuiduum est, factum esse, indiuiduum. Quod igitur est punctum ad lineam, hoc est factum esse ad fieri, quandoquidem in eo quod fit, insunt facta infinita. Sed de iis clarius dicēdi alius est locus, vbi genus vniuersum motus explicatur. Atque illa quidem hoc loco sufficiant, de ratione quam habet causa, quæ pro medio accipitur, ad effectum, in iis rebus in quibus deinceps ex aliis alia oriuntur. Nam cum argumenti conclusio in iis rebus connectitur, perinde inter medium & maius extremum nil debet esse interiectum, atque in aliis. Exempli causa, factum est A, quia C factū est: vbi C posterius est, prius A. Ob id autē C

Universidad de Deusto
Biblioteca

in hac conclusione principium est, quia proprius ad instans accedit, quod est temporis principium. tum verò, quoniã D factum est, necessario efficitur C factum esse: illud igitur ad extremum necessario concluditur, quia D factum est, A factum esse, cuius rei causa est C. Etenim si factum est D, necesse est vt C factum sit: si autem C factum est, necesse est, vt A prius factum sit. At quæret quispiam, fierine id possit, vt medium tandem accipiatur vsque eo coniunctum, atque adhærescens, vt nullum sit præterea medium? an verò quia mediorum infinitas quædam inest, aliud atque aliud semper accipi possit? Nam hoc paulò antè dictum est, non posse inter se connecti, & coaptari duo facta. Verùm enimuero quicquid contra obiiciatur, illud certum est, ducendum semper initium ab eo medio quod instanti est propinquius. Eadem autem ratio est in futuris. Nam si verum est fore D, illud necessariò prius futurum est, vt sit A, vbi etiam causa est C. Si enim erit D, prius erit C: si autem erit C, prius erit A. neque vero in iis minus est infinita diuisio, quam in factis: nec enim momenta quæ in futuris cernuntur, continentia esse possunt. Porrò illud etiam in his obseruandum est, vt initium accipiatur ab eo, citra quod nullum sit interpositum medium. Quod autem modò dixi, in ipsis etiam artium operibus cernitur. Vt si domus facta est, necesse est incisos atque adeò paratos fuisse lapides. Cur autem id necesse sit, causa est, quia necesse fuit iacta esse fundamenta, vt facta esse domum intelligamus. Atqui vt fundamentum esset, iam antè paratos fuisse lapides necesse est. Nec ratio dissimilis erit, si ad futurum id transferas: nam si erit domus, futuri sunt antè parietes: idque eodem modo, adhibito aliquo medio probabitur, quia necesse est, vt sint antè iacta fundamenta.

QVONIAM autem rerum naturalium ortus in plurimis reciprocari, ac veluti in orbem redire conspicitur, eo fit, vt non incommodè interdum argumenti conclusiones vicissim in orbem tractentur: id quod tum erit, cum inter se mutuo consequentia erũt, medium & extrema: in talibus enim verbis cernuntur vicissim retro cõmeantes probationes. Demõstratum autem est in superioribus libris, fieri interdum, vt vicissim ad concludendas sumptiones adhibeatur complexio: quod aliud nil est, quàm reciproca & orbicularis demõstratio. Quòd autem in naturæ operibus hoc probandi genus cernatur, hoc exemplo perspici potest: postquam terra imbre madefacta est, inde necesse est nasci vapores: tum ex iis oritur nubes: mox autem nube resoluta, imbrem effundi necesse est: ex quo rursus madefieri terram consequitur: id autem est vnde sumptum erat exordium. Itaque hæc quasi orbem quendam absoluunt, quæ ita in se redire videntur, vt posito vno aliquo, sequatur aliud: tum illo posito, mox aliud, ex quo id ipsum quod primum erat, renascitur. Sunt autem duo genera eorum quæ fiunt. Vnum est eorum, quæ quia semper, & in omnibus eodem modo se habẽt, aut fiunt, propterea vniuersõ genere contineri dicuntur. Alterum in iis cernitur, quæ non semper, sed maxima ex parte ita fiunt. Vt non sunt omnes viri barbati, sed in maxima tamen parte id cernitur. Porrò quæ ad hoc posterius genus pertinent, sui etiam generis medium, quod pleruque sit, habent. Nam si ita conueniat A ipsi B, vt in totum genus cadat, itemque B vniuersè enuntietur de C, efficietur necessariò ita in omni C dici A, vt huius generis omnibus ac semper cõueniat. Hoc Cap. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim est, quod cadere in totum genus diximus, quod omni, ac semper conueniat. Atqui id maximè tum in parte verum esse ponebatur: necesse igitur est, vt medium B ex genere sit eorum, quæ plerunque fiunt. Quapropter eorum, quæ plerunque eueniunt, illa erunt propria, omnique medio carentia principia, quæ ipsa plerunque etiam ita sunt, aut fiunt.

Cap. 14. SEQVITVR nunc, quia suprà ostensum est, quomodo definitio in argumenti conclusione pro aliquo vno ex tribus extremis accipiatur, & quomodo demonstratione aut definitione, quid res sit ostendatur, aut nõ ostẽdatur: sequitur inquam, vt inuestigãdæ definitionis rationem doceamus. Ac primùm, inter ea quæ in altero dicuntur, nonnulla reperiuntur, quæ latius ipsa quidem patent, quàm subiectum, sed tamen non latius, quàm genus ipsius subiecti. Ego verò latius patere ea dico, quæ sunt alicui cum aliis communia. Vt si quid est, quod omni ternario conueniat, & aliis præterquam ternario, cuiusmodi est (vt sic dicam) ens, quod cùm in omni ternario dicatur, tam latè præterea patet, vt vel omnem numerum longè excedat: Impar autem commune quidem est ternario cum aliis (nam etiam quinarius impar est) sed nõ latius patet, quàm genus istorum. Numerus enim, quinarij genus est: præter numeros autem, nulli conuenit impar esse. Est igitur definitionis hic modus, vt sumas ea, quæ sunt ei rei quam definire velis, cũ aliis cõmunia, idq; vsq; eo persequaris, dum propriũ efficiatur, quod nulla in aliam rem transferri possit. Nã illa orationem vim atq; natura rei vniuersam continere necesse erit. Exempli causa, omnis ternarius est numerus impar, tum est primus, idq; bifariam: & quod eum alius numerus non metitur: & quòd ex multis numeris non compo-

nitur. Hinc igitur colligitur hæc ternarij definitio. Numerus impar primus, atq; adeò bifariam primus. Ac eius quidẽ definitionis pars prior, omnibus est imparibus numeris cum ternario communis: posterior autem, etiam binario conuenit: iunctæ autem simul vtræq; partes, in nullã aliam rem transferuntur. Quoniam autẽ suprà docuimus necessaria esse, quæ in explicanda definitione sumuntur: quandoquidem quæ in omni dicuntur, necessariò conueniunt: hæc autem quæ ad definiendum ternarium, aut aliud quiduis adhibentur, vim ac nãturam rei declarant: ternario igitur illa omnia necessariò conueniunt. Quòd verò vniuersam rei essentiam complectatur, hinc perspici potest, quod necesse est, si naturã rei vniuersam non complectatur hæc oratio, vt sit genus quoddam, quod aut vno nomine appellari possit, aut nullum habeat nomen impositum. Vnde sequitur latius patere hanc orationem ternario. Nam id hoc loco accipiendum est, omne genus ad multas posse species pertinere. Ergo si hæc oratio alteri nulli conueniat, quàm omnibus ternariis, necesse erit vt ea, vis ac natura ternarij vniuersa contineatur. Ponendum enim hoc loco nobis est, vim ac naturam rei esse, huiusmodi quoddam attributum, indiuiduis modò alicuius speciei conueniens. Itaque hac eadem ratione in aliis omnibus, in quibus idem modus definiendi obseruabitur, quæ sit rei vis ac natura ostendetur. Si autẽ velit quispiam genus ipsum definitione explicare, hæc erit illi via sequẽda. Primùm distribuendum erit genus in species vltimas, in quas primùm inter diuidendum incidet, vt numerus in ternarium & binarium: Tũ singularum formarũ erunt inquirendæ ex superiore ratione definitiones. Verbi gratia, quid sit recta linea,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid circulus, quid rectus angulus, & huius generis alia. Deinde postquam genus, ad quod sit id ipsum, quod definitur, referendum, inueneris, nempe vtrum quantitas sit, an qualitas, tum ex iis quæ sunt communia, primis illis speciebus erunt illa colligenda, quæ propriè generi conueniant. Nam quæ illa sint, quæ vniuerso generi, quod ex infimis speciebus componitur, conueniant, ex definitionibus ipsarum formarum manifestum fiet: quandoquidem omnis propemodum cognitionis initium est definitio, idq; quod simplex est. Ac simplicibus quæ conueniunt, in ipsis simplicibus solis per se spectantur, in aliis autem per ipsa simplicia. Porrò autem diuisiones generum per differentias factæ, plurimum valent ad perfectas definitiones, hac ratione conficiendas. Et quatione quidem ad demonstrandam definitionem adhibeantur huiusmodi diuisiones, paulò ante docuimus: neque enim existimandũ est, eam modò diuisiones habere vtilitatem, quòd ad concludendum quid res sit, vim quandã necessariam afferant: sed id potius censendum est, nullam in iis inesse concludendi necessitudinem: quandoquidem absoluta diuisione, statim omnes partes definitionis, citra probationem accipiuntur, perinde ac si iam inde ab initio, nulla antefacta diuisione sumerentur. Sed eò valent ad definiendum diuisiones, quoniam plurimũ interest, quo ordine singula disponas, & quid primo, quid secundo loco cõstituas. Verbi gratia, non parum refert an hominem dixeris esse animal mansuetum bipes, an bipes animal mansuetũ. Quæ verò præterea in definitione videda sunt, efficiatúrne vnum aliquid ex duabus definitionis partibus, veluti an quippiam vnum sit animal mansuetũ, itémque an ex illo genere & illa differentia, con-

stituatur hominis natura: aut verò quid illud tandem sit, cuius hac vna oratione natura cõtinetur: illa inquam vtraque non probat, qui diuisione vtitur, sed citra probationem accipit. Est autem & alia diuisionis vtilitas, vt in definiendo nil prætermittamus eorum, quæ quid res sit, ostendere possint. Nã vt id vitium declinemus, propemodũ sola diuidẽdi ratio præstare potest. Postquam enim primo loco genus acceptum est, siquis nõ proximam diuisionem accipiat, sed ad inferiorẽ aliquam transiliat, in partes diuisionis non cadent omnia quæ sub genere continentur. Vt si quis animal diuidat in ea quæ alas habent perpetuas continuásque, & ea quæ alas habent diuisas: non comprehendet hac diuisione omne animal, sed volucres tantùm hac diuisione continentur, quarum hæ propriæ sunt differentiæ. Animalis autem illæ sunt primæ differentiæ in quas cadit omne animal: quod idem in aliis generibus dicendum est, siue illa sint omnino ab animali diuersa, siue sub ipso animali comprehendantur. Primæ enim volucris differentiæ sunt, in quibus omnes volucres continentur, & piscis, in quibus omnes pisces. Ac singula quidem ita persequendo per diuisionem facile erit videre, num prætermittatur quippiam: sin hanc rationem negligamus, necesse erit, vt & aliquid interdum prætermittatur, & semper incertum sit, quicquamne prætermissum sit, an secus. Neque verò necesse est, vt definias aut diuidas quippiam, simul omnia quæ sunt nosse, tametsi quibusdam videatur fieri non posse, vt rerum inter se discrimina intelligamus, nisi eas ipsas res perspectas ac cognitas habeamus: vt autem rerum assequamur cognitionem, non intellectis earum inter se differentiis, consentaneum non esse. A quo enim non discrepat

Universidad de Deusto
Biblioteca

quippiam, cum eo idē esse: à quo autē distinguitur, aliud esse ab eo. Ac primùm quidē falsum est postremū hoc proloquiū. Neq; enim omnis differētia aliam rem efficit: quandoquidē multæ sunt inter ea quæ specie non distinguūtur differentiæ, quæ nec in rei natura cernuntur, nec propter se insunt. Deinde verò postquam quisquā accepit cōtrarias differētias: idq; necesse esse, vt aut hac, aut illa parte contineatur id omne quod in hoc genere cernitur: mox autē in altera parte id ipsum cuius definitio quæritur comprehendi, idque ita esse cognoscit: quid, inquam, postquam hæc omnia recte effecerit, refert, sciat, an nesciat: in quibus aliis hæ differentiæ dicantur? Perspicuum enim est eum, qui hanc viam insistens eo perueniet, vbi iam nulla possit esse differentia, qua res præterea diuidatur, inuenturum eam quam quærebat orationem, qua rei vis vniuersa contineatur. Porrò autem genus vniuersum in partibus diuisionis contineri, si partes in eo contrariorum genere sint, quibus nil interiectū est, non postulatum est, sed velit nolit is quicum disputatur, necessarium, vt si veræ sint differentiæ, ad vnam earum pertineat, quicquid illo genere comprehenditur. Sed vt per diuisionem rectè conficiatur definitio, tria sunt obseruanda: Primum est, vt accipiantur attributa, quæ sint ad declarandum quid res sit accommodata. Alterum est, vt quod primum, quodque secundum esse debet, suo loco collocetur. Tertium est, vt omnia, quæ sunt ad hanc rem necessaria, adhibeantur. Ad horum quidem primum hinc consequi poterimus, quod vt loci sunt, quibus accidentis quæstio tractatur, cum alterum alteri ineſse ostenditur: ita suos quosdam locos habet quæstio generis, quibus quippiam genus esse confirmetur. Secundum

autem, quod est singula, vt par est collocare, ita facilè præstabimus, si quod primum est, primo loco accipiatur: id autem erit, si id acceptum sit, quod est omnium consequens, nec vicissim ex eo alia consequuntur omnia: semper enim inter definitionis partes est aliquid huiusmodi: Postquam autem id erit ita constitutum, idem modus erit seruandus in collocandis reliquis inferioribus: nam secundum ad reliqua comparatum, est vt primum: itémque tertium, ad ea quæ sequuntur. Sublato enim primo, id quod deinceps sequitur est omnium primum: nec dissimilis est in aliis ratio. Tertium autem, quod in eo est vt intelligamus, ea quæ accepta sunt, illa esse omnia, quæ ad rem desiniendam fuerunt necessaria, hinc perspicitur, quòd sumpto primo, ita ipsum diuiditur, vt necesse sit omne quod illo genere continetur, aut hac, aut illa parte comprehendi, idque quod definitur, in ea parte reponimus, in qua continetur: tum rursus hoc totum quod ex superiore diuisione natum est, suis differentiis distribuimus, idque vsque eò persequimur, donec ad extremum totum quoddam efficiamus, cuius nullæ sint differentiæ, vel certè quod statim vbi adiecta est vltima differentia, ab ipsa re quæ definitur, specie non distinguitur. Perspicuum enim est, in definitione quæ hac ratione confecta est, nil redundare: quia omnia quæ sumpta sunt ad ostendendum quid res sit, sunt accommodata: neque abesse quicquam: aut enim genus hic desiderabitur, aut differentia. Atqui genus hic primo loco acceptum est, illúdque cum differentiis coniunctum: Differentiæ autem omnes hic appositæ sunt: quandoquidem nulla præterea differentia hic locum habere possit: alioqui totam hanc orationem specie differre a re quæ de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

finitur, dicendum erit, quod nos suprà negauimus. Illud autem videndum est ei, qui rerũ definitiones inuestigat, vt primùm quid commune habeant ea quæ similia sunt, nec specie differunt, consideret: deinde in aliis rursus idem faciat, quæ ad genus illa quidem vnum & idem cum superioribus pertineant, sed specie ab illis distinguantur, cùm interim comparata inter se, specie idem sint, quemadmodum & illa. Postquam autem sumpseris quid his & illis, aliisque eiusdem generis commune sit: tum illud spectabis, sitne quod in iis omnibus comune esse reperiebas, idẽ aliquid, atque ita idem, vt communem efficiat vnam rationem: Nam si ad vnam quandam rationem peruenias, erit proculdubio illa rei definitio: Sin vnam in rationem non conueniant, sed aut duas aut plures, certum est non esse simplicem, sed multiplicem naturam eius rei, cuius quærebatur definitio. Exempli gratia, si velimus nosse quid sit magnitudo animi, videdum est quid inter se commune habeant aliqui, quos constet fuisse magnanimos, quod genus sunt, Alcibiades, Achilles, Aiax, quibus id fuisse commune videmus, vt æquo animo contumelia pati non possent. Alcibiades enim ob eam causam bellum patriæ intulit: Achilles implacabili exarsit iracũdia: Aiax sibi mortem conscinit. Tu eiusdem generis alios spectabimus, vt Lysandrum & Socratem, in quibus animi magnitudinem ex eo agnoscimus, quòd tam aduersas, quàm secundas res moderatè & constanter tulerunt. Comparatis igitur inter se iis duobus, considerandum est ecquid commune habeant, constantia, idemq; in vtraque fortuna animus, & summa in ferenda contumelia impotentia. Quod si nil commune reperias, statuere poteris duas esse magnanimitatis species.

SEMPER autẽ res vniuersa est, quæ definitione explicatur: neque enim medicus cùm definit, quodnam sit salutare oculis medicamentum, definitionem ad hunc aut illum oculum tantùm accommodat, sed aut in genus vniuersum oculorum, aut in aliquam sane speciem vult transferri. Porro autẽ singularia definire multo est facilius, quam vniuersale: ob eámque causam a singulis rebus ad vniuersas progrediendum. Etenim ambiguitas, quæ est in rebus vniuersis, minus cernitur, quàm quæ est in iis rebus quæ specie non distinguntur. Sicut autem in demonstrationibus cõficiendis, necesse est vt insit in demonstratione necessaria concludẽdi ratio, ita in definitionibus imprimis videndum, vt aperte ac perspicuè res doceatur. Id quod consequemur, si nõ statim ad genus vniuersum definiendum aggrediamur, sed seorsum antè definiamus singulas res, quæ ad vnum quoddam genus pertinere videntur. Veluti non totum genus similium primo definire oportet: sed prius qui sint similes colores, & quæ sint figuræ similes, definiendum est: itémque quid sit acuta vox prius explicandum, tum ad definiendum genus vniuersum veniemus: sed ita semper, vt ne subsit ambiguitas, caueamus. Iam autem, si est inter disputandum vitiosum vti metaphoris, id profectò vitiosum etiam erit, in definiendo aut perpetuas adhibere metaphoras, aut verbo aliquo aliunde translato vti. Nam si hîc sint metaphoræ, translationes vsurpare in differendo necesse erit. Cap. 15.

EST autem & alia diuisionum & partitionum, siue incisionum vtilitas, ad causas multarum quæstionũ intelligendas, si has in promptu habeamus. Est autem hæc tractandarum per diuisiones quæstionum ratio: primùm videndum Cap. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est quæ sint generis alicuius vniuersi, quod propositum sit, consequentia: atque esto illud, verbi causa animal. Spectandum igitur quæ sint, quæ omnibus animalibus conueniant: tum vbi ista absolueris, pergendum est ad partes, videndumque est, vt quæque latissime patet, proximéque ad generis communitatem accedit, quæ sint huius consequentia. Atque esto volucris: quæ igitur omni volucri insint, spectandum. Idémque in aliis deinceps partibus, vt quæque primo generi est proxima, faciendum. Perspicuum enim est, postquam ita singula fueris persecutus, facile tibi esse, causam reddere, cur generis vniuersi consequentia singulis partibus conueniant. Veluti quamobrem homini, aut equo, conueniat animalis consequentia. Esto igitur animal A, animalis consequetia B, quædam autem ex animalibus singulis C D E, cur ergo omni D & aliis conueniat B, causa est A. Nec dissimilis est in aliis eiusdem generis ratio. Atque illa quidem ratio, quam modò subiecimus, ad ea pertinet, in quibus communi generi impositum nomen est, quo appelletur. Cæterum non ad illa tantum valet hæc ratio, sed etiam si aliud quippiam commune multis reperiatur. Nam hic quoque primum quæ sint illius communis generis consequentia, spectandum erit, deinde ad singulas partes, quæ huius sunt antecedentia, pergendum. Exempli causa omnibus cornua habentibus ista conueniunt, omasum habere, & in vtraque maxilla dentes non habere: sunt autem & animalium quædam species, quibus cornigerum esse est consequens: in quibus si quæratur quamobrem illa consequentia insint, in promptu causa erit, nempe quia cornuta sunt. Præter illos autem duos modos, est & alius modus, cau-

sæ ex partitionibus eruendæ, in iis quæ proportione quadam sola idem sunt: quod genus sunt, sepiumos, spina, quibus non est communis aliqua natura, quæ vna appellatione ipsa complectatur: sunt tamen horum quædam communia consequentia, perinde ac si vna quadam natura continerentur. Quæstiones autem eædem aliæ dicuntur, eò quod vnum quoddam medium habent, veluti omnes quæstiones, quarum causa est antiperistasis. Sed in iis quædam sunt, quæ cum eædem genere sint, quibusdam tamen inter se distinguuntur differentiis, quæ partim ex subiectis diuersis, partim ex rationibus variis sumuntur. Verbi causa, tres hæ quæstiones, quam ob causam fit echo, cur in speculis rerum formæ apparent, quamobrem fit iris in cælo: tres inquam hæ quæstiones genere conueniunt, siquidem omnium causa est reflexio, sed specie inter se distinguuntur. Aliæ autem ex eo dicuntur eædem, quòd vnius medium, in medio alterius continetur. Vt hoc, quamobrem circa finem mensis, maior concitatiórque est Nilus? quia sunt extremo mense imbres frequentiores. Rursus cur obeunte mense, vis maior est imbrium? quia tum lumen lunæ magis ac magis minuitur. sunt igitur hæ duæ quæstiones, hoc modo quo diximus inter se affectæ.

DE causis autem & effectis ambiget hoc loco quispiam, nunquid possint vicissim adhiberi effecta ad causas concludendas, cùm semper sequatur, si effectus est, causam esse? nam si defluere arboribus folia, aut defectionem lunæ ponas, mox sequitur esse horum effectorum causam. Atque esto, verbi gratia, causa cur decidat frondes, lata habere folia: defectionis autem, terræ interpositus. Etenim si ex iis effectis non sequantur hæ causæ, necesse erit vt sint præterea aliæ eorum Cap. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

causæ, siquidem simul cũ iis causis sint effectus: simulac enim posuisti terræ interuentum, sequitur defectio, & posita arbore, cui sint lata folia, statim efficitur defrondescere posse. At verò si res ita habet, nobis igitur admittendum erit, vicissim ex aliis alia demonstrari posse: Sit enim defrondescere A, arbor latioribus constans foliis B, vitis C. si ergo in omni B est A, quod est omnem arborem latioribus vestitam foliis caduca habere folia: itémque in omni C dicatur B: omnis enim vitis latioribus tecta est foliis: ad extremum igitur concludetur, omne C esse A, quod est omni viti frondes decidere. Atq; in hac quidem ratiocinatione verbũ medium, B causa est. At contrà etiam concludere possumus vitem habere lata folia, per medium defrondescere. Esto arbor cui sunt ampliora folia D, defrondescere E, vitis F. Omni igitur F conuenit E, hoc est, omnis vitis defrondescit: in omni autem E dicitur D, id est, omne quod defrondescit, latiora habet folia, vnde efficitur omni viti latiora esse folia: sumptúmque est pro causa huius rei, defrondescere. Quòd si non possint ista vicissim sibi esse causæ, vt certè non possunt (semper enim prior causa est effectu, & vt deficiat luna, causa est terræ interpositus: nec contrà defectio lunæ, causa esse potest, vt inter solem & lunam terra interponatur) erit igitur quæ ex causa constabit, accurata, & cur res sit demonstratio: quæ autem ex effectu ducetur, tantùm quòd res ita sit, confirmabit. Ex hoc enim effectu interponi quidem terram cognoscimus, sed quam ob causam interiiciatur, nescimus. Quòd autem defectio non sit causa cur interueniat terra, sed contra interiectus terræ ipsius defectionis, hinc perspicitur, quòd in definitione defectionis accipitur terræ interpositus: vnde planum

est, fieri manifestam defectionem per interuentum terræ, nec contra huius naturam per illud explanari. Iam verò, quid vetat eiusdem effecti multas esse causas? Profectò si idem effectus multis primo attribui possit, id non videtur esse incommodum. Dicatur enim A in omni B primo, itémque in omni C primo etiam insit A: dicantur autem B & C, de D & E. Hic ergo cur A in omni D, & E insit, causæ sunt B & C, illud quidem B, cur ipsi D conueniat, hoc autem C cur in ipso E dicatur. Itaque posita causa efficitur necessariò vt res sit. At cùm res est, non sequitur vniuersam causam esse, tametsi pars aliqua causæ necessario consequatur. An si genus vniuersum complectatur quæstio, semper ex vniuersa causa sequetur vniuersus effectus, & contrà? Exempli causa defrondescere, quanquam sit plantarum multis generibus commune, si singula velis persequi, tamen est certum quoddam vnum genus, in quo id primum omnium cernitur, quod est vel planta, vel certi cuiusdam generis planta. Quare in iis etiam medium & effectum æqualia esse, atque adeò vicissim retro commeare necesse erit. Veluti si causa est cur decidant arboribus frondes*; quoniam concrescat humor, necesse est vt si ponas defluere arboribus folia, statim humidi cõcretionẽ ponas: & contrà, si est humoris talis concretio, necesse est defrondescere arbores. Sequitur nunc alia quæstio, vtrum sit semper eiusdem effectus eadem causa, an alia atque alia esse possit? An, si ex iis ducta sit argumenti conclusio quæ propter se rei conueniunt, non autem ex signis aut accidentibus, fieri non poterit vt sit vnius rei plusquam vna causa? medium enim est alterius extremi definitio: sin secus res concludatur, fieri poterit. Ac possunt quidem maius extremum

* Causa propria cur arboribus frondes e folia decidant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& minus per accidentia quædam tractari, sed tamen non erunt ad sciendum accommodatæ illæ quæstiones. At si accidentia omnia omittantur, erit semper eiusdem generis medium cum extremis: nempe si homonymia sint extrema, erit homonymum medium: si genere quodam vno contineantur, & medium simile erit. Exempli causa, qualia sunt huius quæstionis verba, quamobrem quibusdam inest proportio commutata, tale est medium: est enim alia in lineis causa, alia in numeris, & eadem tamen: nam hoc ipso quòd hæ lineæ sunt, illi numeri, est alia atque alia causa: qua ratione autem est certi cuiusdam generis accessio, eadem est in omnibus causa. Eadem ratio est in omnibus id genus. Item, cur similes sint inter se colores, & cur figuræ figuris similes, semper est alia atque alia causa: quia simile, verbum ambiguum est, cum ad ista transfertur. Ac similes quidem figuræ hac ratione fortasse dicuntur, quòd certa quædam sit inter latera proportio, & pares sint anguli: colores autem quia vno sensu omnes percipiuntur, aut simile aliquid. Porrò autem in iis quæ proportione sunt eadem, medium etiam idem erit proportione. Propterea autem eiusdem semper generis est medium cum extremis, quoniam mutuò se consequuntur causa, effectus, & res cui per causam attribuitur effectus. Ac si quidem singulatim res subiectæ accipiantur, latius patebit effectum. Vt exteriores angulos pares esse quatuor rectis, latius patet quàm triangulum aut quadrangulum. At si genus vniuersum earum formarum spectes, quibus conuenit habere exteriores angulos pares quatuor rectis, cum eo reciprocabitur, eique par erit. Nec dissimilis est in medio ratio. Medium autem maioris extremi definitio est: quocirca dicuntur

omnes scientiæ ex definitione oriri. Verbi gratia, defrondescere est quidem vitis consequens, sed multò latius patet: itemque ficus, sed longe ficum excedit. At si cum omnibus huius generis arboribus conferas, non latius patet, sed æquale est. Si igitur primum medium ad probandum sumas, erit definitio huius verbi, defrondescere: ac primùm quidem adhibetur hoc medium ad concludendum vniuersum genus, deinde verò ad singulas partes accomodabitur: atque esto medium, quoniam contrahitur concrescítque succus, aut tale aliquid. Quid verò aliud est defrondescere, quàm succum ea in parte contrahi, vbi foliorum pediculus cum extremis ramulis, qui quasi frondium semina sunt, coniunctus est? Quòd siquis hanc causæ & effectus cõsecutionem velit sibi descriptionibus quibusdam & exemplis declarari, sic habeto. Dicatur A in omni B, insit autem B omni D, sed ita vt latius pateat. Erit igitur B, generale quoddam verbum, facta ad omnia quæ sub D continentur collatione. Nam illud generale appello quod nõ reciprocatur: vniuersale autem primum illud voco, quod cum singulis partibus comparatum, non vicissim retro commeat, cum toto autem genere collatum, reciprocatur, nec latius patet. Ergo quòd in omnibus D dicatur A, causa est B. Quare latius patebit A, quàm B: nam si non ita sit, quæ causa est cur mutuò sibi causæ esse non possint? Iam autem, si rursus omnibus E conueniat A, aliam quandã causam habebũt ipsa E, præter B. nam si secus res habet, cur verũ est, omni E inesse A, nec vicissim sit vt omne A sit E? quamobrem enim non erit causa cur omnibus E conuenit A, sicuti aliqua est cur omnibus D insit? Habebunt igitur ipsa E, aliam quandam rationem in qua conuenient: sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

quænam illa sit considerandum: atque esto C. fieri igitur potest, vt eiusdem rei plures sint causæ: sed ita tamen, vt nunquam plures sint eius effecti, quod in rebus specie iisdem cernitur. Verbi gratia, vitæ in longum tempus protrahendæ, in quadrupedibus causa est, quòd felle careant: in volatilibus, quòd valde sicca sint, aut simile aliquid. Postrema quæstio est, quando non statim ad prima, medióque carentia, pronuntiata dissoluitur res proposita, sed multa media alia ex aliis, multáſque causas persequi oportet. Vtrum magis causa est, medium quod generale est, & ad genus vniuersum accommodatum, an quod ad res singulas, in quibus aliquid quæritur, magis accedit. Profectò non dubium est, quin illud medium magis causa sit, quod ad minus extremum, in quo quæritur an aliquid insit proximè, accedit. Semper enim hæc prima causa est, cur sub vniuerso genere illud contineatur. Veluti vt omni D conueniat A, causa est C. Sic igitur persequi causas oportet, vt dicamus C causam esse, cur A conueniat D: tum cur C insit A, causam esse B: postremò cur ipsi B conueniat A, ipsum B sibi causam esse. Ac de ratiocinatione quidem & demonstratione, & quid sint & quomodo conficiendæ, hactenus dictum est, ex quo quid qualisque sit scientia demonstratiua intelligitur, vtpote quæ nil ab illis distinguatur.

Cap. 18. SVPEREST vt doceamus qua ratione principiorũ assequamur cognitionem, & quis ille sit habitus, per quem ipsa intelliguntur. Sed prius quàm hoc aggrediamur, quid vtranque in partem probabile sit, subiiciemus. Ac primùm, quod scire nemo possit per demostrationem, quin antè cognita & percepta habeat prima, atque immediata principia,

suprà ostendimus. Hic igitur ambiget fortè quispiam, vtrum sit eadem principiorum quæ aliarum rerum cognitio, nécne: & vtrum harum & illorum cognitio scientia appellanda sit, an verò harum quidem, scientia; illorum autem aliud quoddam cognitionis genus. Et vtrum non insit nobis iam inde ab ortu principiorum habitus, sed vsu acquiratur: an verò nobiscum quidem nascatur, sed lateat tamen, nec se statim exerat. Ac nobis quidem ingenitum esse, nec intelligi, absurdum est: alioqui fatendum erit, eum qui certius aliquid cognoscat, quàm si per demonstrationem sciret, in summa tamen ignoratione versari. At verò, si non est insita natura principiorum notitia, sed vsu & progressu temporis acquiritur, quonam pacto assequi ac discere ipsa principia poterimus, nulla antecedente cognitione? Nam illud fieri non posse, in explicanda demonstratione suprà diximus. Perspicuum igitur est, neque simul nobiscum nasci principiorum cognitionem: neque cùm antè planè omnium rerum imperiti essemus, nullúmque habitum qui ad ista cognoscenda pertineret, haberemus, postea vsu & temporis processu acquiri. Quapropter necesse est, vt ingenita quædam naturæ vis huius cognitionis nobis præbeat occasionem: quæ tamen facultas non tam accuratè ac subtiliter singula perspicere possit, quam certa hæc, minimeque fallax principiorum cognitio. Atque hæc facultas in omnibus inesse animantibus videtur. Omnibus enim animalibus tribuit natura aliquam ad discernendas diiudicandáſque res facultatem, quam sensum appellant. Cúmque hoc omnia animalia conueniant, quòd sensum habeant: in eo discrimen est inter ipsa, quod ea quæ sensibus obiecta sunt, in quorundam animis impressa atque infixa

Universidad de Deusto
Biblioteca

manent, aliis ſtatim excidunt. Quorum autem animis rerum obiectarum ſpecies non imprimitur, ea aut nullam plane, aut certe earum rerum quæ animo non retinentur, non habent cognitionem, niſi quo tempore ſentiunt. Quæ verò ſenſuum oblatas impulſiones retinent, ea poſtquam ſentire deſierunt, habent etiamnum infixam animo vnam quandam rei ſpeciem. Cúmque huius generis multa ſint animantia, hic rurſus eſt quædam inter illa differentia, eò quòd quædam ſunt quæ coniunctam habent cum illarum rerum memoria rationem. Alia ſunt, quæ huius planè ſunt expertia. Oritur ergo (vti diximus) ex ſenſu memoria: tum ex memoria aliquoties repetita, naſcitur experientia: nil enim eſt experientia vna, quàm multæ (vt ſic dicam) memoriæ. Poſtremo ex experientia, quæ tum eſt, cùm eſt infixa animo de toto genere pronuntiatio, aut vnius cuiuſdam rei notio, quæ ſit ipſa quidem præter res ſingulas, ſed in illis tamen omnibus vna eademque manens cohæreat: ex ipſa inquam experientia, proficiſcuntur omnis artis ac ſcientiæ principia. Artis quidem, ſi ad eas res pertineant quæ oriuntur & occidunt: ſcientiæ autem, ſi ad ea quæ eadem ſemper ſine vlla mutatione permanent. Neque igitur certi cuiuſdam generis habitus ſunt nobis natura inſiti, quibus principia intelligamus, neque ex aliis habitibus prioribus ac notioribus oriuntur, ſed ſenſibus modò tribuenda eſt huius cognitionis origo. Quemadmodum enim inclinata iam acie, fuſóque propemodum exercitu, ſi reſiſtere vnus incipiat, mox alius gradum ſiſtit, deinde alius atque alius, donec ad principium agminis id perueniat: ita (vt ſunt animi noſtri) ſimile aliquid in iis vſuenire poteſt. Sed quod modò dictum eſt, nec ſatis apertè ex-

plicatum, nunc ab initio explanemus. Ac primùm, cùm ſe aliquod indiuiduum ſenſibus offert, tum primùm animo comprehenditur vniuerſum genus. Etenim ſingulare quidem eſt quod ſentitur, ſed ſenſus ipſe, intimáque cogitatio ad genus vniuerſum pertinet: veluti cùm hominem aliquem video, ſenſus ad hominem concipiendum, non ad Calliam hominem percipiendum pertinet. Tum verò animus aliquãdiu in hac atque illa communi notione conquieſcit, ídque eò vſque perſequitur, dum ad ſimpliciſsimam aliquam, latiſsiméque patentem notionem perueniat. Veluti huius atque illius generis animantia tantiſper conſiderat, dum ad communem animalis notionem perueniat: ac deinde pari ratione ex hoc genere ad alia progrediatur. Ex iis planum eſt, prima initia inductione fieri nobis manifeſta: quid enim aliud eſt profecta hoc modo à ſenſibus notitia, quàm inductio? Quoniam autem omnium qui ratione cernuntur habituum, quibus verum aliquid dicere poſſumus, alij ſunt in quibus perpetua ineſt veritas, alij in quibus vt falſum dicatur, interdum euenit. Huius generis ſunt, rerum agendarum & faciendarum ratio & opinio: Ex genere autem eorum quę ſemper vera ſunt, eſt ſcientia & intelligentia. Et quia nil eſt certius accuratiúſque ſcientia, præter intelligẽtiam, ſempérque notiora ſunt principia demonſtratione, ſine qua nulla poteſt eſſe ſcientia: ex iis profectò neceſſariò efficitur, principiorum non eſſe ſcientiam. Atqui nil eſt certius accuratiúſque ſcientia præter intelligentiam. Itaque in cognoſcendis principiis, intelligentiã poſitam eſſe, perſpicuè hac ratione oſtenditur. Sed etiam hac ratione id confirmari poteſt. Principium demonſtrationis non

Universidad de Deusto
Biblioteca

est demonstratio, neque igitur principium scientiæ erit scientia. Quare si præter intelligentiam nil est, in quo sit perpetua veritas, perinde atque in scientia: erit profectò intelligentia, veluti quoddam principium omnis scientiæ. Atque ita id quod valde consentaneum est, fiet, vt principium scientiæ ipsis attribuatur principiis: scientia autem, simili modo, omnibus his rebus quæ ex principiis ortæ sunt.

FINIS.

ARISTOTELIS
Topicorum libri VIII.

Ioachimo Perionio interprete, per N. Gruchium correcti & emendati.

PARISIIS,

Ex Typographia Thomæ Richardi, sub Bibliis aureis, è regione Collegij Rhemensis.

1562.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARISTOTELIS TOPICORUM Liber primus,

Ioachimo Perionio interprete.

HOC nobis loco propositum est, viam atq; Cap. 1.
rationem inuenire, qua & de omni quæstione proposita, probabili argumentatione poterimus differere: & nihil repugnans, si quid in disputationibus defendamus, afferemus. Ac primùm quidem quid sit ratiocinatio dicendum est, quæque eius genera: vt ratiocinatio dialectica, quoniam hoc sermone eam inuestigamus, quid sit intelligatur. Est igitur Ratiocinatio, oratio in qua quibusdam positis aliud quiddam, quam quæ posita sunt, ex iis ipsis quæ posita sunt, efficitur necessarió. Demonstratio autem est, cum ex veris & perspicuis conclusio est, aut certè eiusmodi, quæ à quibusdam perspicuis & veris causam cognitionis sumunt. Dialectica verò ratiocinatio est, quæ ex probabilibus concluditur. Vera quidem sunt & perspicua ea, quæ non ab aliis, sed à se ipsis fidem habent. Neque enim initiorum ac principiorum, quæ in singulis sunt scientiis, quærẽda ratio est, eáque omnia per se ipsa perspicua esse debent. Probabilia autem sunt, quæ probantur aut omnibus, aut plurimis, aut certè sapientibus: atque iis vel omnibus, vel plurimis, vel iis quorum spectata est & perspecta sapientia. Fallax autem & certandi studio comparata ratiocinatio est, quæ ex iis progreditur, quæ probabilia videtur, nec sunt: aut quæ ex probabilibus, vel quæ probabilia videntur, constãs cõclusio, necessaria esse videtur, nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

est. Non enim omne quod probabile videtur, etiã probabile est: quandoquidẽ nihil eorum quæ habentur probabilia, extrinsecus & quasi specie prima, tale existit omnino. Id quod initiis cõclusionum fallacium solet contingere. Celeriter enim ac sæpe iis etiam qui parua cernere possunt, his in rebus falsa natura se offert & ostendit. Prior igitur ratiocinationũ earum quas fallaces & studio certãdi comparatas esse diximus, etiam ratiocinatio vocetur. Altera fallax ratiocinatio, non omnino ratiocinatio dicatur, quoniã concludere videtur, neque concludit. Sunt etiam præter eas ratiocinationes, quas exposuimus, fallaces conclusiones, quæ ex propriis initiis nonnullarum artium efficiuntur & cõstant: quod sit in geometria aliisque, quæ huic finitimæ sunt. Nã inter genus hoc & superiora aliquid interest: neque enim ex veris & primis, neque ex probabilibus progreditur is, qui falsa descriptione vtitur. Nõ enim in definitionem incurrit: quoniam nec sumit quę probantur omnibus, nec quæ plurimis, nec quæ sapientibus, atque his, nec ea quæ omnibus, nec quæ pluribus, nec quæ probatis: sed ex propriis scientiæ sumptionibus non veris, quod vult, efficit. Nam quia semicirculos describit, non quemadmodum describendi sunt, aut lineas ducit, non quomodo sunt ducẽdæ, eò falsam conclusionẽ efficit. Ac ratiocinationũ quidem genera hæc sunt quę à nobis pingui quadã Minerua exposita sunt. Nam & de iis quę iam diximus, & de iis de quibus deinceps dicturi sumus, hoc semel admonere volo, nil horum me velle subtiliter & accuratè docere, sed tantùm rudẽ veluti formam subiicere rerũ singularum. Ego enim ita sentio, ad hanc artẽ, quã hoc loco docere instituimus, satis esse rudem

quandam ac simplicẽ rerum singularũ habere cognitionem.

Sequitur vt deinceps ad quot quáſq; res instituti nostri ratio cõducat, disseramus. Tria autem sunt, quorũ primum exercitatio est, alterũ congressus, tertium philosophiæ scientia. Atque ad exercitationẽ quidem magnũ eam adferre adiumentum, hìc perspici licet, quòd si via & ratione instructi veniemus ad disputandum, facilius de re proposita disserere poterimus. Ad congressus autem & colloquia, quòd multorum enumeratis expensisque sententiis, non ex alienis & longè petitis, sed propriis aptisque locis sermonem depromemus, quem cum ipsis conferamus. Ita si quid minus præclarè nobis videbuntur dicere, id facilè refellemus. Ad philosophiæ autem cognitionem, quòd facultate in vtranque partem de re quaque disputandi instructi, facilius in quaque re quid verum sit, quid falsum, perspiciemus. Atque etiam ad prima initia omnium artium cognoscenda, in hac arte vis maxima est. Nam quoniam principiis, quæ propria artis eius sunt, de qua agitur, adhibitis, de iis ipsis nihil dici potest nec concludi, (sunt enim prima) certè iis quæ in quaque probabilia sunt, vtamur necesse est, si quid de his exponere velimus, quod dialecticæ propriũ est vel maximé. Cùm enim hęc ratio sit quædam indagatrix, ad omnia omnium rerum quæ via & ratione progrediuntur principia, viam aperit. Sed hæc tum demum perfecta in nobis erit ratio, cùm id accidet nobis, quod iis qui arte rhetorica, medicina, cæterisque facultatibus sunt præditi, id est, cùm ex iis quæ commodè ad rem propositam adhiberi possunt, efficiemus quæ volumus. Neque enim vel orator omnibus modis persuadere solet, vel medicus curationem

Cap. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

adhibere: sed si nihil prætermittat eorũ quæ adhibere possit, tum denique & peritum eum & artificem iudicamus.

Cap. 3. Primùm igitur ex quibus hæc constet ratio, videamus. Quod si exposuerimus, quot, quibúsque de rebus omnis instituatur disputatio, ac ex quibus conficiatur, & quemadmodum ea omnia nobis suppetent, facilè quod volumus consequemur. Sunt autem numero paria, & ea ex quibus argumentationes constant, & ea in quibus ratiocinationes versantur: quippe cùm probationes ex propositionibus conficiantur: & ratiocinationes de quæstionibus sint. Omnis autem propositio, omníque quæstio aut genus declarat, aut proprium, aut accidens. Nam differentia, quia generale quippiam est, in eodem, in quo genus, numero reponenda est. Quoniámq; proprium aliud est, quod rei naturam explanat, aliud quod non explanat, diuisum sit proprium & distributum in partes has duas, appelletúrq; vnum, id quod rei vim & naturam declarat, Definitio. Alterum communi nomine quod habuit, vocetur Proprium. Ex quo perspicuum est, quatuor omnia fieri vt diuisimus, vel proprium, vel definitionẽ, vel genus, vel accidens. Neque verò dictũ velim hæc omnia per se aut propositionem efficere, aut quæstionẽ: sed hoc dico, ex his omnibus & quæstiones constare, & propositiones. Differt autem ratione quadam propositio à quæstione. Nã si quæratur hoc modo: An sit animal gradiens bipes, definitio hominis? aut, sitne animal hominis genus? propositio est. Sin hoc modo, sitne animal gradiens bipes, definitio hominis, nécne? quæstio est. quod idem in cæteris contingit. Pari igitur numero inter se respondent & propositiones & quæstiones: præsertim cùm ex omni

propositione, si rationem dicendi mutes, quæstionem facere possis.

Cap. 4. Nunc dicendum est, quid sit definitio, quid genus, quid proprium, quid accidens. Definitio est oratio, quæ id quod definitur, explicat quid sit. Adhibetur autem aut oratio pro nomine, aut pro oratione oratio: possunt enim quædam quę oratione exprimuntur, definitione aperiri. Qui autem quoquo modo nomẽ pro nomine reddunt, ij profecto rei definitionem non explicant: quandoquidem omnis definitio oratio est: attamen hoc referendum est ad definitionem, vt honestum est, quod decet. Itémque hoc, vtrum idem sit sensus & scientia, an aliud, definitioni attributum est: in definitionibus enim idémne sit an alterũ, multus vsus est. Ad definitionémque pertinent ea omnia, quæ eadem via & ratione tractantur, qua definitio. Atque hæc omnia talia esse ex hoc intelligi potest. Quòd si possumus quid idem sit, quid aliud differre, magna nobis de definitionibus disputandi suppetet copia. Nam si non idẽ esse ostendemus, definitionem infirmabimus, quanquã non id retro commeat. Non enim satis est ad construendam definitionem, idẽ esse docere: ad euertendam autem satis est non esse idem ostendere. Proprium autem est, quod quid sit res nõ explicat, in solóque inest, & vicissim de re dicitur, velut hominis proprium est natum esse ad percipiendam grammaticam. Si enim homo sit, vim habet ad percipiẽdam grãmaticam: & si quid sit quod vim ad percipiẽdam grãmaticam habeat, homo. Neq; enim quisquam id proprium esse dicat, quod in aliam rem trãsferri potest: vt dormire hominis proprium non est, etiamsi ad quoddã tempus in solũ hominem cadat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed si quid tale proprium dicatur, nõ omnino, sed ad quoddam tempus, aut ad aliquid collatum proprium appellabitur. Nam à dextra esse, proprium est interdũ: & bipedem esse, proprium est, quod cum aliquo confertur, vt hominis proprium est ad equum & canem. Atque nihil eorum quæ in alio etiam inesse possunt, vicissim dici hinc perspici licet, quòd nõ est necesse, si quid aliud dormiat, id esse hominem. Genus autem id est, quod de pluribus, specie autem differentibus, dicitur in quæstione qua quid sit res quæritur. In quæstione autem qua quid quicque sit quæritur, ea dicuntur omnia quæ accommodatè & aptè respondentur, cùm rogatur quid sit id de quo agitur. Vt si quis roget quid sit homo, aptè respondebit, animal. Generi etiam illud attributum est, sitne aliquid in eodem genere in quo aliud, an in alio: hoc enim eadem ratione tractatur qua genus. Nam si animal genus hominis esse demõstrauerimus, itémque bouis: certè ostenderimus quòd in eodem sunt genere. & si alterius esse genus docuerimus, alterius non esse, ea non ad idem genus docuerimus pertinere. Accidens est quod nihil horũ est, nec genus, nec definitio, nec proprium, rei autem conuenit: & quod cadere potest in rem vnam aliquam, & in eandem non cadere: velut sedere & conuenire eidem, & non conuenire potest. Itémq; id quod album est, quoniam nihil prohibet eundem alias album esse, alias non album. Harum autem accidentis definitionum verior est & aptior secũda. Siquidem priore proposita, si quis eam sit intellecturus, is antè quid definitio sit, quid genus, quid proprium, sciat necesse est: at posterior satis ipsa per se plena & perfecta est, vt quid sit accidens, per se intelligatur.

Accidenti attributæ sunt rerum omnium inter se comparationes, quæ ab accidente ducuntur, vt vtrũ expetendum magis quod honestum est, an quod vtile? & vtra vita suauior, eáne quæ virtute, an quæ voluptate dirigitur? & si quid aliud eodem modo dicitur. In iis enim omnibus vtri id de quo agitur, magis conueniat, quæritur. Ex quo perspicuum est, accidens ad quoddam tempus, & cum aliquo collatum, proprij nomen obtinere posse: veluti sedere, quod est accidẽs, si quis solus sedeat, tũ ad tempus proprium erit: & si solus quis sedeat, etiam erit, proprium ad eos qui non sedent. Ita nihil prohibet, accidens ad quoddam tempus, & cum aliquo collatum, vim proprij ac nomen obtinere, cùm interim non sit futurum omnino proprium.

Illud autẽ ignorare non debemus, ea omnia quæ ad proprium, quæ ad genus, quæ ad accidens referuntur, attribui etiam definitionibus posse. Nam si demonstrauerimus non soli ei conuenire quod definitur, vt in proprio: aut non esse in definitione genus id quod datum est: aut non inesse aliquid eorum quæ in definitione continentur: quod etiam in accidente dici potest: certè definitionem euertimus. Ita iuxta illam, quam paulò antè posuimus, rationem, quodam modo sub definitionem cadent omnia. Nec verò ob eam causam in his omnibus via & ratio vna generalis quærenda est. Non enim hoc inuentu facile est: & si inuentum sit, tamen obscurum erit omnino, nec magnum adiumentum ad id quod quærimuus, adferet: at si propria eorum sigillatim via tradatur, facilior ex iis quæ singulorum propria sunt, de re proposita erit explicatio. Itaque summa illa, idque rudi, vt paulò antè dixi, Minerua, facienda partitio est. Cap. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tum sua cuique assignanda sunt attributa, quæ tum generis, tum definitionis attributa dicentur. Ferè autem quæ exposita sunt, ea sunt quæ singulorum generum attributa sunt.

Cap. 6. *Primum autem omnium de eodem differendum est quot modis dicatur. Tripertito autem, vt rudius hanc rem subiiciam, distributum est. Aut enim numero, aut specie, aut genere idem soliti sumus dicere. Et numero quidem eadem sunt, quorum & nomina plura, & res vna est, vt vestimentum & vestis. Speciei autem eiusdem sunt ea quæ multa sunt, neque specie differunt: vt duo homines, vt duo equi. Ea enim eiusdem speciei dicuntur, quæ eidem speciei subiecta sunt. Itémque eiusdem generis sunt ea, quæ eidem generi subiiciuntur, vt homo & equus. Aqua autem quæ ab eodem fonte manat, eadem dici alio modo atque superiora videbitur, sed tamen in eodem genere numerãda est, in quo ea quæ vnius speciei quoquo modo habentur, præsertim cùm cognatione quadam & similitudine hæc inter se coniuncta sint omnia. Siquidem aquæ omnes, quòd similitudinem quandam inter se habeant, eiusdem speciei sunt: & aquæ ab eodem fonte fluentes, quæ eadem dicuntur, non alia ratione differunt ab aliis, nisi quòd excellentior sit & maior harum similitudo. Itaque non ab iis hoc genus seiungimus, quæ eadem quoquo modo specie continentur. Constat autem inter omnes, id quod est vnum numero, idem appellari verissimé. Idque solet in multas partes tribui: quarum prima est, & maximè propria ea, qua aliqua eodem nomine vel definitione dicũtur, vt vestimentum & tunica, vt animal gradiens bipes, & homo. Secun-*

do loco, cùm per proprietatem idem aliquid exprimitur, cuius generis est hoc totum, quod vim habet ad cognitionem percipiendam: vt homo, & quod sublime natura fertur, & ignis, eadem sunt proprietate. Tertio loco, cùm id ab accidentibus nascitur, vt quod sedet, quódque musica præditum est, idem est quod Socrates. Vnum enim numero hæc declarare omnia, ex iis qui nominum mutationem faciunt, intelligi potest. Sæpe enim si quem euocari iubemus nominatim, neque is intelligit cui iubemus, alio tum nomine vtimur, quasi facilius ex re aduẽtitia sit intellecturus, ideóque vel sedentem, vel disputantem ad nos accersiri iubemus. Ex quo perspicuum est, idem existimare nos accidente declarari, quod nomine. Idem igitur tribus modis, vt expositum est, dicitur.

Cap. 7. *Omnem autem disputationem de iis quæ suprà dicta sunt, haberi, ex hísque cõstare, primum inductione perspici licet. Si quis enim vnamquanque propositionem & quæstionem perspiciat & consideret, is certè vel ex definitione, vel ex proprio, vel ex genere, vel ex accidente eam constare animaduertet: deinde id ratiocinatione hac concludi potest. Quicquid enim de aliquo dicitur, id necesse est reciprocari vel non reciprocari. Si reciprocatur, definitio erit vel proprium. Nam si naturã rei explicet, definitio: si non explicet, proprium erit: præsertim cùm proprium id esse definierimus, quod vicissim diceretur, neq; rei vim naturámque explicaret. Sin minus ipsum & res reciprocentur, aut in iis est, quæ in definitione inclusa de subiecto dicuntur, aut non. Si in iis quæ in definitione comprehensa de subiecto dicuntur, aut genus, aut differẽtia sit necesse est: quan-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

doquidem è genere ac differẽtiis omnis definitio est. Si non est in iis quæ in definitione continentur, profectò accidens sit necesse est: siquidem accidens id esse definiuimus, quod nec definitio est, nec genus, nec proprium, rei autem accidit. Deinceps categoriæ exponendæ sunt, ad quas eæ quatuor rerum quas diximus distinctiones differentiæque referuntur. Sunt autem numero decem, substantia, quantitas, qualitas, ea quæ cum aliquo conferuntur, vbi, quando, situm esse, habere, facere, pati. Semper enim ad vnam harum decem, accidens, genus, proprium, & definitio pertinent: vt necesse sit omnes quæ ex his constabunt propositiones & quæstiones, aut substantiam, aut qualitatem, aut quantitatem, aut aliquam aliam categoriam indicare. Id autẽ quod significat quid alterum sit, interdum substantiam significare, interdum qualitatem, interdum aliam categoriam, ex hoc perspici potest, quòd cum proposito homine aliquis dicit, id quod propositum sit, esse hominem aut animal, is & quid est dicit, & substantiam explicat: cúmque proposito & constituto colore albo, dicit id de quo agitur, colorem album esse, naturam & substantiam declarat, explicátque qualitatem. Itémque si proposita magnitudine vnius cubiti, id confirmet, de quo agetur, magnitudinem esse vnius cubiti, substantiam dicit, & quantitatem indicat. Quod idem in cæteris contingit. Siue enim idem de se dicatur, siue genus de eodem, naturam substantiámque declarat. Sin de alio, non naturam iam, sed vel qualitatem, vel quãtitatem, vel aliquam aliam categoriam indicat. Quare hæc tot sunt de quibus, & ex quibus omnis instituitur disputatio. Sequitur, vt quemadmodum propositiones eligamus, quibúsque rebus hæc nobis facultas suppeditabitur, doceamus.

Primùm igitur exponendum est, quid sit Propositio dialectica, quid Quæstio dialectica. Neque enim propositio quæstióque omnis dialectica putanda est, præsertim cùm nemo, qui quidem mẽtis suæ sit, accipiat vt aliquid probet, quod probetur nemini: neque pro quæstione ponat, quod perspicuum sit omnibus, aut plurimis: quandoquidem hæc nullam dubitationem habent, illa autẽ nemo vnquam admiserit. Est autem Propositio, interrogatio probabilis, quæ non sit contra opinionem vel omnium, vel complurium, vel sapientum: ac sapientum, aut omnium, aut permultorum, aut eorum, quorum maximè perspecta est & spectata sapientia. Nam id facilè admitti solet, quod sapientibus probatur, dummodo maximæ partis sententiis minimè repugnet. Pertinent etiam ad propositiones huius generis ea omnia, & quæ ad probabilium similitudinem accedunt, & disparata eorum quæ probabilibus aduersantur, omnésque sententiæ quæ iis artibus quæ inuentæ sunt, congruunt & consentiunt. Nam si hoc probabile est, eandem in cõtrariis artem versari: etiam illud, eidem sensui subiecta esse contraria, probabile videatur. Et si vnam numero grammaticam esse, tibiarũ etiam artem vnam esse probabile erit: sin plures grãmaticæ, plures etiam artes esse tibiarum. Hæc enim similia & cognata sunt omnia. Itémque disparata eorum quæ probabilibus contraria sunt, probabilia videbuntur. Si enim hoc probabile sit, Afficiendos esse beneficiis amicos: illud etiam probabile erit, De amicis non esse malè merẽdum. Atqui contrariũ est, malè merendũ esse de ami- Cap. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cis: disparatum verò, non esse malè merendum. Similiter, si de amicis bene merẽdum sit, de hostibus non est bene merendum: quod est contradicens eius, quod probabili repugnabat. Contrarium enim est, Bene merendum esse de hostibus. Eadem est ratio cæterorum. Ex similitudine etiam probabile existet, contrarium de contrario. Si enim de amicis bene merendum est, de inimicis etiam malè: quorum illud, Bene de amicis merendum est, contrarium est huius, De inimicis malè merendum est. Vtrum autem id verè dicatur, nécne, deinceps cùm de contrariis disseremus, docebimus. Hoc autem perspicuum est, sententias omnes quæ artibus consentiunt, propositionibus iis quæ dialecticæ sint, attribui oportere. Illa enim quisque admittere solet, quæ probantur iis qui in quaque arte versati sunt: veluti in re medica, quæ medico: in re geometrica, quę geometrę. Quod de aliis iudicandum est eodem modo.

Cap. 9. Quæstio autem dialectica, est quæstio aut ad expetendum & fugiẽdum, aut ad veritatem cognitionémque pertinens, idque vel per se, vel quia adiumentum afferat ad aliquid aliud, quod horum altero genere continetur: de qua aut neutram in partem, aut contrà plerique ac sapientes sentiunt, aut sapientes contrà ac plerique, aut vtrique ipsi secum discordant. Sunt enim quæstiones quædam ad persequendum quid & declinandum, cuius generis hæc est, Vtrum voluptas bonum est, nécne? Alię sunt solùm cognitionis & scientiæ: vt si quæratur, Sit, nécne sit mundus sempiternus? Quædam ipsæ per se ad neutrum horum valent: habent tamen suam quandam ad illa vtilitatem. Multa enim sunt, quæ per se ad cognoscendum nos non mouent

nisi aliorum causa, vt per ea alia discamus. Sunt etiam quæstiones, de quibus ratiocinationes contrariæ sunt. Vtrum enim sic, ánne secus sit, quæstio est, propterea quòd in vtranque partem rationes probabiles suppetant. Sunt & de quibus, quia magna & ardua sunt, statuere nil possumus, rati difficilem esse causæ explicationem: quo ex genere hæc est, Vtrum mundus æternus est, nécne? id enim incidere potest in disputationem. Ac Propositio quidem & Quæstio exposita sunt. Propositum autem, sententia est admirabilis, cõtráque opinionem omnium, alicuius eorum, quorum in Philosophia illustris est & peruagata fama: velut non posse contradici, vt placet Antistheni: vel, Moueri omnia, Heracliti sententia: vel vnum esse omnia, quemadmodum ait Melissus. Nam curare quæ quisque contra opinionem & sententiam omnium afferat, amentia est. Aut de iis certè rebus, quæ cùm sint contra opinionem, ratione tamen niti videntur, quale illud est, Non omne quod est, aut natum esse, aut sempiternum, vt sophistis placet. Eum enim qui musicus sit, esse grãmaticum, neq; factũ est, neque sempiternum. Id enim & si nemini verum esse videatur, quia tamen probabili illa ratione nititur, alicui probabile videri poterit. Ac propositum quidem, etiam quæstio est, non omnis autem quæstio propositum: quandoquidem nonnullæ quæstiones sunt eiusmodi, de quibus neutram in partem sunt sententiæ. Propositum autem esse quęstionem hic perspici potest, quòd si vera sunt quæ paulò antè dixi, necesse est aut multos de proposito a sapientibus, aut quoquo modo à seipsis vtrosque illos dissentire: quippe cùm propositum sit, sententia contra aliorum opinionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Porrò autem omnes ferè dialecticæ quæstiones hodie Proposita vocantur, nil tamen referet quocunque nomine vtamur. Neque enim hæc ita distinximus, quasi sua nomina singulis rebus dare velimus, sed vt ne ignoraremus quæ sit eorum distinctio. Nec verò omne propositum omnémve quæstionem nobis ad disputandum proponere debemus, sed de qua quærat aliquis eorum, qui rationem desiderent, non pœna digni sint, aut sensu careãt. Nã & qui quærũt, Sint, nécne sint dij colendi, & amandi parentes, supplicio coërcendi sunt: & qui, sitne alba nix nécne, sensu carent. Nec de iis etiam quæstionibus & propositis disputare debemus, quorum in promptu est & facilis explicatio, aut nimium remota, & difficilis: quoniam illa nullam dubitationem afferant, hæc maiorem, quàm vt eam ferre possit exercendi consuetudo.

Cap. 10. *His autẽ expositis, deinceps quot sint genera argumentationum dialecticarum, dicẽdum est. Est autem vna, quæ Inductio, altera, quæ Ratiocinatio nominatur. Ac ratiocinatio quid sit, iam diximus. Inductio autem est ex rebus singulis ad vniuersas progressio: vt, si gubernator is demum sit optimus, qui peritus & doctus, itémque auriga: in quaque etiam re qui sit peritus & exercitatus, omnino sit optimus & præstantissimus. Inductio quidem verisimilior apertiórque est, sensuúmque iudicio familiarior & notior, ac sæpius in populi ore versatur. Ratiocinatio autem magis vrget, ad eósque qui contra dicunt, refellendos potẽtior est. Ac genera quidem in quibus versantur, & ex quibus constant argumentationes, ea sunt quæ diximus.*

Cap. 11. *Rationes autem quibus magnam ratiocinationum ar-*

gumentorúmque copiam cõparabimus, sunt quatuor: quarum vna est in propositionibus eligendis, altera in distinguendo quot modis quicque dicatur, tertia in differentiis inueniendis, quarta in similitudinis cognitione & scientia. Sunt autem quodammodo tria illa, propositiones. Licet enim ex vnoquoque eorum propositionem ducere: vt expetendum esse, vel quod honestum est, vel quod iucundum est, vel quod vtile. Et hoc inter sensum & scientiam interesse, quòd si scientia amissa sit, rursum comparari potest: sensus semel erutus & amissus non potest recipi. Et quam rationem habet id quod efficit bonam valetudinem, ad bonam valetudinem: eandẽ habere id quod firmam constitutionem facit, ad firmam constitutionem. Atqui prima propositio est ex iis quę multis modis dicuntur, secunda è differentia, tertia ex similitudine. Propositiones igitur eligendæ sunt, quot modis in propositione explicanda diximus, vt vel omnium sententias seligamus vel plurimorum, vel sapientum: atque eorum vel omniũ, vel plurimorum, vel eorum in quibus valet opinio sapientiæ: vel etiã quæ contrariæ sint probabilibus, vel quæ sunt artium singularum propriæ sententiæ: sed contrariæ probabilibus ita sunt accipiẽdæ, quemadmodum suprà diximus, vt nõ ipsæ, sed contradicentes earum sumantur. Hoc etiam vtile, in iis eligendis non solùm probabiles sumere, sed eas etiam quæ ad earum similitudinem accedunt, simul proferre, vt eundem sensum in contrariis versari, quoniam etiam ars & scientia versatur. Itémque nos cernere aliqua re in aspectum intromissa & recepta, non inde eiecta & emissa, quoniam eodem modo audimus, gustamus, & olfacimus. Quod idem fit in

Universidad de Deusto
Biblioteca

cæteris. Iam ea pro initio & positione assumenda sunt, quæ in omnibus, vel certè in plurimis rebus ita esse videtur. Talia enim facilè admittunt qui nil habent in quo vera illa non esse ostendant. Seligendæ etiam ex his disputationibus propositiones quæ ab aliis scriptæ sunt, sed descriptiones ita faciendæ sunt, vt de quoq; genere separatim perscribamus: veluti de bono aut de animantibus: ac de omni genere bonorum, initio facto à quæstione naturæ. Notandę etiã sunt omnium sententiæ, vt placere Empedocli, quatuor esse corporum initia & elementa. Dictum enim clari hominis facilè admittitur. Propositiones autem & quæstiones (vt earum rudi Minerua numerum complectar) tribus ferè generibus continentur: partim enim ad vitam & mores, partim ad naturæ obscuritatem, partim ad disserẽdi rationem pertinent. Ad vitã & mores, quales hæ sunt, Sitne parentibus potius parendum, an legibus, si discrepent? Ad disserendi rationem, Vtrum eadẽ ars in contrariis versetur? Ad naturæ obscuritatem, vt, Sítne mundus sempiternus? Eadẽ est ratio quæstionum. Porrò autem quænam, & qualia sint tria illa genera, definitione explicare difficile est: tamen diligentia nobis adhibenda est, vt inductione frequenti, ex similitudine exemplorum, quæ de singulis generibus proposui, quid sit quodque, intelligamus. Ac instituto quidẽ philosophorum, ad veritatem: dialecticorum, ad opinionem & verisimilitudinẽ, hæc omnis de iis dirigi debet disputatio. Sumendæ sunt autem quàm maximè vniuersæ omnes propositiones, & vna in multas distribuenda est, vt eadem arte contraria contineri. deinde aduersa, tum ea quæ cum aliquo conferuntur. Eodémque modo hæ in partes diuiden-

dæ sunt, quoad diuidi possunt: vt, bonorum & malorum eandem esse artem, alborum & nigrorum, frigoris & caloris: itémque in cæteris faciendum est. Ac de propositione quidem satis multa dicta sunt.

In illo autem, quot modis quidque dicatur, non solùm Cap. 12.
videnda sunt quæ alio atque alio modo dicuntur, sed danda etiam opera est, vt rationes afferantur: veluti nõ solùm explicandum est, bonum alio modo dici iustitiam & fortitudinem, quàm id quod ad firmam affectionem corporis, & id quod ad bonam valetudinem efficiendam valet, sed etiam illa, hoc ipso quòd affectiones quædam sunt & qualitates: hæc, ob eam causam, quòd vim habeant efficiendi aliquid, non quòd ipsa sint qualitates. Quod in cæteris omnibus videndum erit diligenter. An autem specie multis modis, vel vno modo aliqua dicãtur, ex his perspici potest. Primùm ex contrario considerandum est, an multis modis dicatur, siue specie, siue etiam nomine discrepet. Sunt enim quædam, quæ statim nominibus aliis atque aliis differant: vt ei quod acutum est in voce, contrarium est graue: in magnitudine, obtusum. Perspicuum est igitur id multis modis dici, quod acuto contrarium est. Quod si hoc, etiam quod acutum est: vtriusque enim ratione alterum erit contrarium: quoniam non idem acutum obtuso & graui contrarium futurum est: atqui vtrique acutum est cõtrarium. Rursum grauitati in voce contrarius est acutus sonus, in magnitudine leuitas: ita grauitas multis modis dicitur, quandoquidem etiam eius contrarium. Itémque quoniam pulchro in animali, turpe contrarium est, in domo autem, si quod illa peccatum habet: fit, vt pulchrum sit homony-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mum. In quibuſdam cùm nomina non ſunt varia, tamen aperta ſpeciei diſtinctio eſt, vt in candido & fuſco contingit. Vox enim & candida & fuſca dicitur: itémque color candidus & fuſcus. Nó igitur nomine diſcrepant, cùm interim perſpicua ſpeciei aut generis declaretur differentia. Non enim eodem modo color fuſcus, & vox fuſca appellatur. Atque etiam ex ſenſu id perſpici licet. Quæ enim eiuſdem ſunt generis, eidem ſenſui ſubiecta ſunt: de eo autem quod in voce & in colore eſt candidum, non eodem ſenſu iudicamus: ſed hoc aſpectu, illud auribus. Itémque eius quod acutum eſt & obtuſum in ſaporibus & magnitudinibus, non in eodem ſenſu iudicium eſt: ſed huius in tactu, illius in guſtu. Neque enim hæc nominibus diſcrepant, neque ipſa per ſe, neque contraria: quippe cùm obtuſum in vtroque ſit & contrarium. Præterea videndum eſt, vnúne quid ſit contrarium, alteri nihil ſit omnino, vt voluptati quæ ex portione capitur, contrarius dolor eſt is quem ſitis affert: at huic (quæ ex cognoſcendo & diſcendo capitur) diametron lateri incõparabilem eſſe, nihil contrarium eſt. Ita voluptas multis modis dicitur. Itémque φιλῶν vt animi eſt, contrarium habet odiſſe: φιλῶν autem vt ad actionem corporis refertur, nihil habet contrarium: ob eam cauſam φιλεῖν multis modis dicitur. Hoc etiam conſiderandum eſt in iis inter quæ media interiecta ſunt, vtrũ aliquorum ſit medium, aliorum nihil ſit: aut ſitne vtriuſque, nec tamen idem medium, vt inter cãdidum & fuſcum colorem, pallidus eſt interiectus: inter vocem candidam & fuſcã, nihil. Niſi fortè rauis interiecta eſt: placet enim quibuſdã, raucam vocem eſſe interiectã. Sunt itaq; candidum

& fuſcum multiplicia. Præterea hoc etiam videndum eſt, ſintne aliquorum plura media, aliorũ vnum: vt inter candidum & fuſcum colorem plura ſunt interiecta. Coloribus enim multa ſunt interiecta, voci vnum raucedo.

In diſparatis etiam videndum eſt, dicantúrne multis modis. Si enim vnius multi ſunt modi, etiam cõtrarij multi modi erunt: vt ſi nõ cernere multis modis dicatur, vno, priuatum eſſe oculis, altero non fungi oculorum officio: cernere etiam multis modis dicatur neceſſe eſt. Vtrique enim ſignificationi verbi non cernere, aliquid opponitur: vt non habere aſpectũ, & habere: & non fungi officio oculorum, ac fungi. In iis autem contrariis quæ priuantia dicuntur, idem hoc ſpectãdum eſt. Nam ſi vnum multis modis dicatur, etiam alterum: vt ſi ſentire multis modis dicatur, quia modo ad animum, modo ad corpus pertineat, etiam multis modis dicetur carere ſenſu, cùm modò ad animum, modò ad corpus transferatur. Ea autem priuantia eſſe hinc intelligi licet, quòd animantia nata ſunt ad ſentiendum animo & corpore. Iam verò in coniugatis hæc ſpectanda ſunt. Si iuſtè multis modis dicatur, eius etiam quod iuſtum eſt, multa erunt genera. Ex vtroque enim eorum quæ iuſtè fiunt, genere, quod iuſtũ eſt nominatur: vt ſi iuſtè appelletur modo ex ſua ſententia iudicare, modo rectè: eodẽ modo etiam quod iuſtum eſt appellabitur. Similitérque ſi quod ad valetudinem pertinet, multis modis dicatur, etiam accõmodatè ad valetudinem multis modis dicetur. Vt quoniã quod ad valetudinẽ valet, dicitur, & quod efficiens eſt valetudinis, & quod conſeruans eſt, & quod indicans: ſic accommodatè ad valetudinem vel efficiẽdam, vel tuendam, vel Cap. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

indicãdam. Itémq; in cæteris, ſi alicuius multa ſint genera, caſuum etiam multa erunt: & ſi caſuum multa, etiam illius. Atque etiam videndũ eſt, ſintne genera categoriarũ quæ nomini cõgruunt, eadem in omnibus, quibus ipſum attribuitur. Si enim non eadem ſunt, certè id de quo agitur, ambiguum eſt, bonum in cibo id eſt, quod eſt efficiens voluptatis: in medicina, quod efficiens eſt valetudinis: in animo quale ſit aliquid ſignificat, vt temperatum eſſe, vel fortẽ, vel iuſtum. Quod idem in homine cõtingit. Hoc etiam aliquoties in categoria Quando reperitur, vt quod in tempore fit, bonum. Bonum enim dicitur, quod opportunè fit & in tempore. Hoc etiam ad categoriam Quantitatis interdum pertinet, vt quod fit modice: bona enim eſt mediocritas. Quapropter bonum multis modis dicitur. Itémque candor in corpore color appellatur: in voce quod facilè & ſtatim percipitur. Eodémq; modo id quod acutũ eſt: neque enim ſimiliter in omnibus idem dicitur: vt vox acuta eſt ea quę cita, vt placet iis qui modos & cõcentus in numeris conſectantur: angulus autem acutus is eſt, qui minor eſt recto, & machæra, cuius eſt acutus angulus. Videndũ eſt etiam, ſintne genera quę eidem nomini conueniunt diuerſa, atque ita diuerſa, vt vnũ ab altero non contineatur, vt grus cùm auem & machinam ſignificat. Eorũ enim varia eſt nominis definitio & ratio. Nam illud ſpecies quædam auis eſt, hoc autem machinæ. Sin vnum genus ab alio contineatur, non neceſſe eſt varias eſſe rationes, vt corui & animal genus eſt, & auis. Cùm igitur coruum auẽ eſſe dicimus, animal quoddam eum eſſe dicimus. Ita de eo vtrunque genus dicitur. Itémq; cùm coruum animal pennigerum bipes nũcupamus, auem eũ eſſe declaramus. Ita vtrunque genus in coruo, eorúmque ratio intelligetur. In iis autem generibus, quorum vnum non ab altero continetur, hoc non contingit. Neque enim cùm machinã dicimus, auem dicimus, neque machinã, cùm auem. Nec verò in eo ſolùm de quo agitur, ſpectare debemus, an ſint varia genera, quorum neutrum alterum cõtinebit: ſed ex contrario etiam id perſpici debet. Nam ſi cõtrarium multis modis dicatur, profectò id etiam quod propoſitum eſt, dicatur multis modis neceſſe eſt. Vtile eſt etiam definitionem verbi coniuncti diligenter ponderare & exquirere: vt cãdidi corporis, & cãdidæ vocis. Sublato enim eo quod proprium eſt, eadem relinqui debet definitio. quod in homonymis non contingit: veluti in iis ipſis quæ à nobis modò prolata ſunt. Superioris enim hæc erit definitio, Corpus candidum, corpus eſt quod tali eſt colore affectum. Poſterioris hæc, Vox candida, eſt vox quæ facilè intelligitur. Sublato igitur corpore & voce, non idem in vtroque relinquitur. Atqui deberet, ſi quidem ſynonymũ erat cãdidum, quod in vtroque idẽ eſſe dicebatur. Et quoniam ſæpe in definitionibus homonymum quod cõſequens eſt, ignoratur, propterea ſpectanda etiam definitio eſt, vt ſi quis efficientia valetudinis & indicãtia, eſſe dicat ea, quæ certo quodam modo ad valetudinem affecta ſunt, non erit propterea deſiſtendum: ſed exquirendum quid in vtriſque certus ille modus quem dixit, ſignificet: verbi gratia dicantúrne efficientia certo quodam modo valetudinem reſpicere, quia vis eorum tanta ſit, vt efficere valetudinem poſſint: indicantia autem, quia talia ſint, vt qualis ſit valetudo, indicare poſſint. Præterea illud etiam conſiderandum

est, possintne conferri ex maiore, vel ex similitudine: vt vox candida, & candida vestis: acutus sapor, & vox acuta. Hæc enim nec eodem modo alba & acuta dicuntur, nec alterũ altero magis tale. Ex quo fit, vt id quod acutum est, & quod candidum, sint homonyma, quippe cùm synonyma omnia valeant ad comparationem. Nã aut similia dicentur, aut aliud alio maius. Quoniam autem diuersorum generum, quorum neutrum ab altero continetur, diuersæ specie differentiæ sunt (vt animalis & scientiæ sunt diuersæ differentiæ) videndum est, an ea quæ eidem nomini subiecta sunt, differentiæ sint diuersorum generum, quorum vnum ab altero non contineatur: vt quod acutum est, vocis & magnitudinis. Vox enim à voce differt, quòd acuta sit: itẽ magnitudo à magnitudine. Ita fit, vt acuti vocabulum sit in homonymis. Diuersorum enim generum, quorum vnum ab altero non continetur, diuersæ sunt differentiæ. Iam illud etiam spectare debemus, eorúmne quæ eidem nomini subiecta sunt, diuersæ sint differẽtiæ: vt coloris eius qui in corpore inest, & eius qui in figuris rhetoricis, variæ sunt differẽtiæ: illius quod valet ad separandum aspectum, & quod ad comparãdum: huius non eædem sunt. Quo fit, vt color variis modis dicatur. Earundem enim rerum eædẽ sunt differentiæ. Postremò quoniam species nullius differẽtia est (homo enim & bos non in numero differentiarum habẽtur, cùm speciei nomen vimque obtineant) videndum est diligenter, eorúmne quæ eidem nomini subiecta sunt, vnum in specie, alterum in differentia numeretur: veluti candor qui accidit corpori, coloris est species: qui autem in voce spectatur, differentia. Differt enim vox à voce, quod

sit candida. Ac in iis quæ multis modis dicuntur, hæc consideranda sunt omnia.

Differentias autem in iis primùm quæ ad vnum genus referuntur, perspicere & iudicare debemus, veluti quid inter iustitiam & fortitudinem intersit, & inter prudentiam ac temperantiam: quoniam hæc ex eodem genere virtutis nata sunt omnia. Præterea in iis quæ diuersis generibus continentur, sed ita, vt inter illa differentias inuestigemus, inter quæ non videtur magna distantia: vt quid sensus à scientia differat. In iis enim quæ multum inter se discrepant, facilè apparent eorum distinctiones & dissimilitudines. Similitudo verò in iis sic spectanda est, quæ in diuersis generibus collocantur: vt alterum ad alterum est, sic aliud ad aliud, hoc modo: Quam rationem habet scientia ad id quod scientiæ subiectum est, eandem sensus habet ad id quod sub sensum cadit. Itémque, vt alterum in altero est, sic aliud in alio, hoc modo: Quemadmodum aspectus in oculo est, sic mens in animo: & sicut in mari tranquillitas, ita serenitas est in aëre: quoniam vtrunq; est quies vacuitásque ventorum. In iis autem rebus, quarum magnæ sunt dissimilitudines & distinctiones, vsus & exercitatio capiẽda est maximé. Sic enim facilius quæ aliarum sint similitudines, perspicere poterimus. Atque etiam illud spectandum est, in eáne quæ ad idem genus pertinent, aliquid idem conueniat: vt in hominem, equum & canem. Si enim vnum & idem in eos cadat, hoc ipso erunt similes. Meditatum autẽ & in promptu habere, quot quicque modis dicatur, magnum ad perspicuitatem affert adiumentum. Facilius enim quid sit id de quo agitur, si explanatum sit, quot Cap. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

modis dicatur intelligetur. In eo etiam magna vis est, vt de re ipsa, non de nomine tractetur argumentatio. Nam si incertum sit, quot modis id de quo agitur dicatur, fieri poterit, vt & is qui respondet, & is qui interrogat, non eodem animi sensum referat & intelligentiam. At si explicata sit ambiguitas, & is qui rem proponit ad disputandum, suum animi sensum de re ipsa exprimat, profectò ridiculus sit is qui rogat, nisi eôdem omnem conferat conuertátque orationem. Magnam etiam vim habet, & vt ne fallaci conclusione ab aliis capiamur, & vt alios captioso conclusionis genere fallamus. Si enim quot modis dicatur id de quo agitur, sciamus, non decipiemur: intelligemúsque ísne qui rogat, ad eandem intelligentiam omnem conferat orationem, an non: & nos, si quando nobis obiiciendum est, eum qui respondeat, si ignoret quot modis id de quo agitur dicatur, fallaci conclusione poterimus decipere. Sed huius rei non semper est locus: sed cùm eorum quæ ambiguè dicuntur, alia vera, alia falsa sunt. Nec verò hic locus aptus est, & proprius dialecticæ. Itaque iis omnibus qui ratione & verè disserere volunt, hoc omnino fugiendum est, ne eorum in nomine versetur disputatio & controuersia, nisi fortè aliquis non possit aliter de re proposita disputare.

Cap. 15. Differentiarum autem inuentio & ad ratiocinationes conficiendas de eodem & alio vtilis est, & ad cognoscendum quid quicque sit. Conferre quidem ad ratiocinationes de eodem & alio, hinc perspici potest, quòd si rerum propositarum dissimilitudines distinctionésque inuenerimus, facile non esse idem docebimus: ad perspiciendum autem quid quicque sit, quod eam orationem quæ vim & naturam cuiusque rei exprimat, ex propriis cuiusque rei differentiis intelligere solemus. Similium verò cognitio hanc nobis commoditatem afferet, vt argumentationes & per inductionem & per ratiocinationes quæ ex fictione dicuntur, tractemus: & definiendo vim naturámque rerum explicemus. Argumentationes quidem per inductionem tractabimus, quia rerum singularum quæ similes sunt inductione, res vniuersas concludi existimamus. Neque enim facilè inducere possunt ij, qui ignorant rerum inter se similitudines. Ad eas autẽ ratiocinationes quæ ex fictione tractantur, quod probabile est, vt res habet in vno eorum quæ similia sunt, sic in reliquis habere. Ita de vno aliquo, cùm disserere poterimus, illud antè ex conuentione ab aduersario accipiemus, quemadmodum in eo res se habet, ita in eo quod propositum sit habere. Cùm autem illud docuerimus, etiam id de quo quæritur, quasi ex illa fictione, docuerimus. Nam cùm id positum sit, quemadmodum in hoc sit, ita esse in eo de quo quæritur, necessaria conclusione confecta res à nobis fuit. Definiendi autem artem tenebimus: quòd si possimus quid in quaque re idem sit, perspicere, nõ ignorabimus ad quod genus rem, quam definire volumus, referre debeamus. Genus enim id est semper, quod ex iis quæ communia sunt, maximè indicat quid quicque sit. Atque etiam in iis quæ multum discrepãt, ad definitionem vtilis similitudinis cognitio est. vt idem esse tranquillitatem in mari, & in aëre serenitatem, quoniã vtrunque est quies, & quod punctum in linea, id vnum in numero: quia vtrunque principium est. Quapropter si pro genere

Universidad de Deusto
Biblioteca

illud accipiamus, quod illis est hoc modo commune, non videbimur alienis verbis definiendo rem explicasse. Quinetiam ij qui definiunt, ferè eundem modum in definiẽdo seruare solent. Nam & vnum, principium numeri & punctum, lineæ principium esse definiunt. Ex quo perspicuum est eos commune vtriusque genus dicere. Ac rationes quidem & quasi instrumenta, quibus ratiocinationes tractabuntur, diximus. Locos autem, ad quorum vsum hæc ipsa accommodata sunt, deinceps trademus.

ARISTOTELIS TOPICORUM Liber secundus.

Cap. 1.

QVÆSTIONES autem partim vniuersæ sunt, partim singulæ: vniuersæ sunt hæ, Omnis voluptas in bonis est, Nulla voluptas in bonis est. Singulæ hæ, Est quædam voluptas in bonis, Quædam voluptas non est in bonis. Vtrunque autem genus quæstionum, vniuersis rationibus quæ & ad confirmandũ & infirmandum valẽt, continetur. Si enim docuerimus aliquid in totũ genus cadere, etiam in partem aliquã cadere ostenderimus. Itémque, si in nullam rem cadere ostendemus, non in totum genus docebimus conuenire. Primùm igitur de locis qui ad refellendum totum genus pertinent, dicendum est, quòd simul ad generales, & eas quæ tãquam partes subiectæ sunt generi quæstiones, valẽt, & quòd quæstiones sæpius afferri soleant ad disputandum quæ aiunt, quàm quæ negant: iis autem qui contra disputãt, refutationis locis vtendum. Sed

difficillimè ab accidente, quasi commutata dicendi ratione appellationem propriam desumimus. Aliqua enim ex parte, non omnino inesse in solis accidentibus reperitur. Nam & à proprio, & à definitione, & à genere commutato sermone appellationem accipi necesse est: vt si cui insitũ sit, vt sit animal gradiens bipes, vicissim id animal gradiẽs bipes esse verè dicetur. Similis est generis ratio. Si cui enim conuenit esse animal, id animal est. Quod idem contingit in proprio. Si cui enim id tributũ sit, vt aptũ animum habeat ad percipiendam grammaticam, id grammaticæ capax rectè appellabitur. Nihil enim horum potest aliqua ex parte conuenire aut non conuenire, sed omnino vel conueniunt, vel non conueniunt. At accidens, vt candorẽ & iustitiam, nihil prohibet quadam ex parte inesse. Quocirca non satis est candorem & iustitiam docere inesse, si docere velimus aliquẽ album esse vel iustum. Habet enim dubitationem, propterea quòd quadam ex parte albus est, vel iustus. Non igitur in accidentibus vicissim hæc retro commeãt necessariò. In quæstiones autem duo peccata incidunt, quæ exponenda sunt: peccatur enim aut mentiendo, aut discedẽdo à verbis quæ imposita sunt rebus. Nam & ab iis peccatur, qui quod non cadit in aliquem, cadere confirmant, & ab iis qui res minus vsitatis & tritis nominibus appellant: vt qui hominem platanum appellant, nominum impositorum fines trãseunt. Primum vidẽdum est, an id quod alio modo dicitur, pro accidente explicarit: quod peccatum in genere versatur maximè: vt si quis candori accidere dixerit, vt sit color. Non enim accidit candori vt sit color, cùm eius sit genus color. Atque id quidẽ fieri potest, vt nominatim quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

genus est, accidens esse ponat: veluti si dicat accidere iustitiæ, vt sit virtus. Sæpissimè autem etiam si non exprimat, tamen facilè intelligitur genus pro accidente dictum esse: vt si quis candorem colore perfusum esse dixerit, aut incessum moueri. Nullo enim ex genere παρωνύμως trahitur de specie dicendi ratio, omniáque genera συνωνύμως de formis dicuntur. Species enim & nomen generis sibi vendicant, & definitionem. Qui igitur candorem colore tinctum dixit, nec pro genere vsus est colore, quia παρωνύμως dixit: neque pro proprio aut definitione, quia proprium & definitio ad nullam rem aliam transferri possunt. At colore perfusa sunt etiam alia permulta: vt lignum, lapis, homo, equus. Ex quo perspicuum est, id expressum esse, tãquam accidens esset. Alius locus est, vt singula persequẽdo videas, ídne quod dictum est, in totum genus cadat, an in partem nullam. Quod in formis, non in infinitis vidẽdum est. Sic enim via & ratio erit certior, in paucioribúsque consistet tractatio. Initium autem à primis faciendum est, deinde vsque ad indiuidua progrediendum deinceps, vt si in contrariis versari scientiam dixerit, videndum, an in iis quæ cum aliquo conferuntur, & in iis quæ aduersa appellantur, & in priuantibus & in negantibus, eadem spectetur scientia. Quòd si ne tum quidem id perspici poterit, rursum hæc in partes vsque ad indiuidua tribuenda sunt, vt in iustísne & iniustis rebus, aut in duplo & simplo, aut in cæcitate & aspectu, aut in eo quod est, & in eo quod non est. Si enim in eorum aliquo ostensum sit, non esse eandem, sublata & informata erit à nobis quæstio. Quod idem iudicandum est, si vniuerse negaret quæstio proposita. Hic autẽ locus & ad con-

firmandum & ad infirmãdum valet. Si enim diuisione facta, vel in omnibus intelligatur, vel in plerisque, poscẽdum est, vt aut vniuersum detur, aut certè occurratur nobis, non ita in quodam reperiri. Nam si neutrum horum faciat, ineptus videbitur qui non concedat. Alius locus ducitur ex definitione accidẽtis & rei cui id accidit, vel vtriusque vel alterius. In quo id considerandum est, num quid in definitionibus non verum pro vero sumptum sit. veluti si quæratur, Deúsne iniuriam faciat, constituendum est, quid sit iniuriam facere. Nam si sit, sponte nocere, profectò Deus non facit iniuriam, quoniã Deus nocere nõ potest. Si etiam ponatur inuidus sapiens, statuendum est, quid sit inuidus, & quid inuidia. Cùm enim inuidia, ægritudo sit ex rebus secundis alicuius boni viri, certè sapiẽs nõ inuidet: esset enim improbus. Itémque si ponatur, An qui indignatur, inuidus sit, definiendo aperiendum est, qui sit vterque. Sic enim verúmne sit an falsum quod dictum est, intelligetur: veluti, si is inuidere dicitur, qui bonorum dolet rebus secundis: & indignari is, qui dolet improborum secũdis rebus: perspicuum est non inuidere eum qui indignetur. In quo sæpe etiam adhibendæ sunt definitiones pro iis nominibus, quæ in definitionibus continentur, nec ab hoc desistendum, quoad res intelligatur. Sæpe enim tradita tota definitione, non intelligimus quod quæritur: at definitione adhibita pro aliquo nomine eorũ quę in definitione sita sunt, intelligimus. Præterea postquã ex quęstione tibi propositionẽ feceris, quærẽdum est, sitne quicquã quod opponere cõtra possis: nã si quid inueneris quod cõtra propositionem opponas, id erit aduersus quæstionẽ argumẽtum. Quanquã autẽ hic ferè locus idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

valet quod is quem iam exposuimus, vidēdum esse, vtrum in toto genere, an in nullo reperietur, quod pro accidente dictum esset: tamen modo quodam & ratione differunt. Iam verò exponendum est, quæ appellanda sint, vt plerique solent, quæque non sint appellanda: qui locus & ad confirmandum & refutandum valet plurimum, vt res nominibus iis quæ trita sunt vulgo & vsitata, appellandas esse: at verò in constituendo, quæ res tales, vel non tales sint, non audiendam esse multitudinem: veluti salubria ea quæ valetudinis efficientia sint, vocanda sunt illa quidem vulgi opinione: sed vtrum id de quo agitur, efficiens sit nécne valetudinis, de eo nō iam vulgi, sed medicorum iudicium expectare debemus. Præterea si multis modis quid dicatur, propositum autem sit conuenire illud alicui, vel non conuenire, ad alterum significatum multiplicis conferendum est argumentum, si ad vtrunque non possit. Hoc autem faciendum est in iis quorum latet ambiguitas. Nam si incertum non sit quot modis dicatur, occurret statim, nō esse id explicatum, quod quæreret ac dubitaret, sed alterū. Hic autem locus & ad probandum & ad reprehendēdum valet. Nam si confirmare volemus, alterum accidere docebimus, si vtrunque non poterimus. Refellētes autem, si vtrunque non possimus, alterum certè non dici & reperiri in re de qua agitur, ostendemus. Sed hoc interest, quòd is qui reprehendit & refutat, nihil debet ex iis quæ concessa sunt, & ex conuentione accepta, disputare, nec si in toto genere, nec si in nulla parte positum sit quid reperiri. Nam si cuiuis non accidere docebimus, in toto genere reperiri aliquid reprehendemus. Itémque si in vno aliquo reperiri demonstrabimus,

nulla ex parte reperiri confutabimus. At is qui probat, antè debet ita quasi conuentione vti, si in parte aliqua intelligatur, in toto etiam genere intelligi, si modò pronūtiatum verisimile habeatur. Neque enim satis est, ad probādum aliquid in totum genus cadere, in aliquam partem cadere, docere: veluti, si hominis animus immortalis sit, omnem etiam animum esse immortalem. Quapropter antè conuenire oportet, si quęuis anima sit immortalis, omnem etiam immortalem esse. Quanquam hoc non semper obseruandum est, sed tum denique, cùm de toto genere communem & vniuersam rationem non habebimus talem, qualis est ea, qua geometra demōstrat, triangulum tres angulos habere duobus rectis pares. Quòd si non ignoret verbi ambiguitatem is qui ponit quæstionem, cùm explicatum erit quot eius sint genera & modi, tum id & confirmandum erit, & refellendum, vt si id quod decet, vtile significat & honestum, omnem diligentiam adhibere oportebit, vt vtrunque probemus vel refutemus in eo de quo agatur, vt esse honestum & vtile, aut neque honestum neque vtile. Sin vtrunq; nō potest, alterum docendum erit, ita tamen vt præmoneamus esse quidem vnum verum, sed alterum nō esse verum. Eadem ratio est, si plures sint partes, in quas id quod propositum sit, tribuatur. Præterea exponenda ea sunt, quæ nō homonyma multis modis dicuntur, sed alio modo, vt artem vnam esse multarum rerum, aut quia & ipsius finis sit, & earum rerum quæ ipse ad finem pertinent atque referuntur: veluti, medicina est valetudinis & rationis victus: aut quia est rerum duarum, quarum vtraque finis est, veluti rerum contrariarum eandem esse artem. neque enim ex eo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia alterum alterius dicitur, finem esse finis intelligere oportet, aut quia vnius est per sè & vi sua, alterius temerè & casu: vt per se quidem triangulum scimus habere tres angulos pares duobus rectis, temerè & casu, id quod latera habet æqualia. Nam quia accidit triangulo, qui constat lateribus æqualibus, triangulũ esse, ob id intelligimus, quòd duobus rectis pares habet tres angulos interiores. Si igitur eadem ars esse multarum rerum nullo horum modorum potest, certè omnino esse non potest: aut si quodãmodo potest, perspicuum est id fieri posse. In quo ad vtilitatem causæ nostræ referenda est diuisio, vt si confirmare quid velimus, ea proferenda sunt omnia, in quibus id verum est quod volumus ostendere, eáque tribuenda sunt in eas solùm partes, quæ ad probandum valebunt. Sin autem refellamus, in ea quæ ad refutationem valent, cætera verò omittenda erunt. Sed hoc tum erit faciendum, cùm incertum erit quot modis quicque dicatur. Atque hoc in illo versari, aut non versari, iisdem locis confirmandum erit: vt artem hãc in hac re cerni, aut tanquã in fine, aut tanquam in iis quæ ad finem referuntur, aut in iis quæ fortè temerè accidunt, aut contrà non cerni aliquid vno modo eorum, quos modò diximus. Eadem etiam ratio est cupiditatis, eorúmque omnium quæ sunt multarum rerum. Est enim cupiditas huius aut illius rei, vel quasi finis, vt valetudinis: vel vt eorũ quæ ad finẽ pertinent, veluti remedij: vel quasi fortè temerè eueniat, quomodo affectus est qui dulci vino delectatur, nõ quia vinum sit, sed quia dulce. Dulcedinẽ enim per se expetit, vinum temerè & casu: quandoquidẽ si coacescat, non id iam appetit. Ita fit, vt vinũ forte temerè appetat. Huius autem

loci vsus est plurimus in iis quæ cum aliquo conferuntur, quoniam huiusmodi omnia ferè sunt, quæ eius generis sunt. Præterea commutandum est verbum in id, quod magis dilucidum esse videatur, vt pro eo quod accuratũ & exquisitum est in opinione, apertum & perspicuum dicẽdum est, & pro nimia cura rerum agendarum, studium rerum agendarum. Si enim apertius & planius fiat quod dictum est, tum denique propositum facilius argumento tractari poterit. Valet autem hic locus & ad confirmandum quid, & ad refellendum. Vt autem contraria in eadem re cerni doceamus, genus spectare debemus: veluti, si volumus confirmare in sensu versari integritatem & deprauationem: si sentire iudicare est, & iudicare licet rectè & non rectè: certè in sensu integritas & prauitas versetur necesse est. qui locus ex genere ducitur. Iudicare enim genus est sentiendi, quoniam qui sentit, quodammodo iudicat. Ex forma etiã generis duci potest. Quæ enim speciei accidunt, eadem esse in genere intelliguntur omnia: vt, si scientia sit bona & mala, recta etiam sit & praua affectio necesse est: siquidem affectio genus est scientiæ. Ac prior quidem locus vitiosus est, si ad confirmandum adhibeatur, alter verus & cõmodus. Neq; enim necesse est quæcũq; genere accidant, eadem speciei accidere, quandoquidem animal est pẽnigerum & quadrupes, homo nõ item. Omnia autẽ quæ cadunt in speciem, eadem necesse est cadere in genus. Si enim homo probus sit, animal etiam probum. In refellendo contrà, prior locus verus est, alter vitiosus. Nã & quæ generi non accidũt, speciei accidere nõ possunt: & quæ in speciem non cadunt, ea non necesse est in genus non conuenire.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 2.

Quoniam autem necesse est, in quibus genus dicitur, in iis etiam speciem aliquam dici, & quecunque genus habent, aut quæ à genere nomen duxerunt, eadem aliquam speciem habere, aut nomen ab aliqua specie ducere: veluti, si de aliquo scientia dicatur, certè de eodem vel grammatica dicetur, vel musica, vel aliqua scientia. Et si quis arte sit instructus & præditus, aut nomen ab arte habeat, certè grammatica vel musica, aut aliqua alia arte instructus sit necesse est, aut nomen ab arte aliqua ducet, veluti grammaticus vel musicus appellabitur. Si quid igitur proponatur, de quo genus aliquo horum modo dicatur, veluti animum moueri, considerandum est, moueatúrne animus aliquo genere motionis, vt crescátne, an imminuatur, an intereat, an oriatur, an alio genere motus agitetur. Si enim nullo genere motus agitetur, certè non mouetur. Atque hic locus & ad confirmandum valet, & ad reprehendendum. Nam si aliquo genere motus cieatur, moueatur: & si nullum genus in eum cadat, certè non mouetur. Cui autem copia non suppetet argumentorum ad propositum confirmandum aut infirmandum, is à definitionibus præsidium petere debebit, aut quæ rei propositæ propriæ sint, aut quæ esse videantur: quòd si ab vna no possit, à pluribus petat. Nam iis qui rem definiendo explicarint, facilius erit argumentum ducere: quippe cùm facilior sit in definitionem argumentatio. Videndum etiam est, cui rei res proposita adiuncta sit, aut quid necessariò, res proposita si sit, vnà secum esse velit. Ac is quidem qui confirmare volet, cui rei res proposita adiuncta sit, videbit, quoniam si rem illam doceat cadere, rem etiam propositum docebit. Qui autem refellendi partes tenebit, quæ res rei propositæ sit adiuncta, considerabit. Si enim id quod rei propositæ sit consequens, non esse ostendemus, rem etiam propositã non esse docebimus. Spectandum est etiam, an tempus alicubi discrepet: vt si quis id dixerit quod alitur, augescere necessario. Etsi enim animalia semper aluntur, tamen nõ semper augescunt. Itémque si quis scire dixerit memoria tenere. Nam hoc ad præteritum tempus pertinet: illud & ad instans & ad futurum. Nam & scire dicimur præsentia & futura, vt solis defectionem fore: meminisse nisi preterita non possumus. Iam locus captiosus & fallax est, eo loci impellere alterum, vbi magna argumentorum copia nobis suppetet. Quod interdum necessarium est, interdum necessarium videtur: interdũ nec videtur, nec necessarium est. Necessario autem id faciũdum est, tum cùm is qui contra disputat, negat aliquid eorum, quæ ad rem propositam pertinent, & alter de illo disserit: accidit autem eiusmodi illud esse, ad quod probandum amplissimus locus suppetat. Quod idem facere licebit, cum inductione vtemur, ad aliquid quod est cum re proposita coniunctum, quod nos euertere conabimur. Eo enim sublato & infirmato, res etiam de qua agitur, infirmabitur. Necessarium autem id videtur, cum id ad propositum pertinere videbitur, ad id autem ad quod sumitur, non pertinebit argumentum, siue neget is qui respondet, siue facta inductione probabili ex proposito ad aliquid quod infirmare conetur. Reliquum autem tum incidit, cùm nec est, nec videtur necessarium eò transferre disputationem, quò ille traducit: accidit autem citra vllam rationem, eum qui respondet redargui. Hoc autem extremum genus, quoniam omnino à

Universidad de Deusto
Biblioteca

differendi ratione alienum remotúmque est, declinare debemus. Quocirca debet is etiam qui respondet, non grauatè ei qui hoc modo disputat respondere, eáque dare, quæ ad propositum non pertineant, ita tamen vt interim significet sibi quidem illa non probari, ea tamen se admittere: propterea quòd ferè in maiore animi distractione versari solent ij qui interrogant, si iis talibus omnibus positis, nil ad extremum se confecisse videant. Iam verò quoniam omnes qui quiduis dixerint, quodammodo multa complexi sunt (vnãquanque enim rem multa necessario consequuntur: vt is qui hominem esse dixit, & animal esse dixit, & animatum, & bipedem, & mentis ac disciplinæ cõpotem) fit, vt infirmata, & reprehensa vna quauis re earum quæ sunt consequentes, id etiam quod initio dictũ est, reprehendatur. Sed videndum est, ne ad rem difficiliorem delabamur. Interdũ enim facilius est id quod rem propositam consequitur, interdum rem ipsam propositam euertere. In iis autem rebus quibus alterum inest necessario, aut non est, veluti in homine vel morbus ineſt, vel valetudo, si de altero possumus disputare in vtranque partẽ, de altero etiã poterimus. Quod ad vtranque partem trahi potest. Si enim alterum accidere doceamus, alterum non accidere docebimus: & si alterum non conuenire demonstremus, reliquum docebimus conuenire. perspicuum est igitur ad probandum & refellendum valere hunc locũ. Atque etiam argumentum ducendum est à notatione verbi, quæ multò aptius videatur vim verbi explicare, quàm id ipsum ad quod significandum impositum est: veluti εὔψυχον non fortem, vt tritum est, sed eũ qui bene animo sit affectus: & εὔελπιν eum

qui bona expectat. Itẽmque εὐδάιμονα eum esse, cuius animus sit bonus: quemadmodum Xenocrates εὐδάιμονα ait esse eum cui animus bonus datus sit. eum enim deum esse omnibus. Iam cùm res aliæ necessariò eueniant, aliæ plerunque, aliæ fortè temere: si quis eã quæ necessario euenit, plerunque fieri ponat, aut eam quæ plerunque fit, eiúsue contrariam quæ plerunque ita fit, necessario fieri, is semper locum suppeditabit argumento. Nã si id quod necesse est fieri, plerunque fieri ponat, profectò non in toto genere inesse dixerit, quod toti conuenit: ita aberrauit, siue id quod plerunque accidit, necessario fieri dixerit, quoniam de toto genere dixit, quod toti non accidit. Quod idem fit, si id dixit, quod rei contrarium est quæ plerunque euenit, euenire necessarió. Semper enim in paucioribus dicitur quod rei quæ plerunque fit, contrarium est. Veluti si ferè mali sint homines, boni rarius, certè vehementius errauit, si quis bonos dixerit esse necessarió. Eodémque modo si id quod temerè fit, necessario fieri aut plerunque dixerit. Neque enim id quod temerè vtranque in partem cadit, necessariò fieri potest, neque id quod plerũque. Fieri autem potest, vt etiamsi non dixerit, neque exposuerit, vtrúmne plerunque fieri, an ex necessitate velit quod propositũ est: si fiat autem plerunque, tamen disputet alter, quasi ille ex necessitate fieri asseruerit: vt si malos exhæredes esse dixerit, neq; exposuerit, oportet disputare quasi ex necessitate id ille dixerit. Illud etiam videndum est, an eãdem rem sibi accidere quasi aliam posuerit, quòd alterum eidem sit nomen impositum. Quẽadmodum Prodicus diuisit voluptatem in gaudium, delectationem, & lætitiam. Eiusdem enim nominis volu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptatis hæc sunt omnia. Si quis ergo gaudio lætitiam accidere dicat, is idem sibi accidisse confirmabit.

Cap. 3. Quoniã autam sex modis inter se contraria iunguntur, & quatuor solùm modis iuncta repugnãtiam efficiunt: sumenda sunt contraria, vt commodum erit & ei qui confirmandi, & ei qui refellendi partes tuebitur. Ac sex modis ea componi inter se hinc perspici potest, quòd aut vtrũque contrarium vtrique comparatur, idque bifariam: vt de amicis bene mereri, & de hostibus malè mereri: aut contrà, de amicis malè mereri, & de hostibus bene: aut vtrunque vni, quod etiam duobus fit modis: vt de amicis bene mereri, & de amicis male mereri: vel de inimicis bene mereri, & de inimicis male mereri: aut vnum vtrique, quod etiam fit dupliciter, vt de amicis bene mereri, & de inimicis bene mereri: vel de amicis male mereri, & de inimicis male mereri. Ac duæ quidem primæ comparationes non sunt pugnantes, quoniam de amicis bene mereri non est illi contrarium, male de hostibus mereri: quippe cùm sint expetenda, & ad eosdem mores pertineant: nec illud de amicis male mereri, huic repugnat, bene mereri de inimicis. Sunt enim hæc fugienda, & moribus eiusdem continentur vtraque. Nec res quę fugienda est ei quæ fugienda est, aduersatur, nisi vnum sit nimium, alterum parum: quoniam quod nimium est, id in rebus fugiẽdis ducitur, itémque parum. At reliqua quatuor contraria sunt inter se. Nam & de amicis bene mereri, illi contrariũ est, de amicis male mereri: quandoquidem à contrariis moribus proficiscuntur, atque illud sequendum est, hoc fugiendum. Eadem est ratio cæterorum. In coniunctionibus enim singulis quiddam est

expetendum, & quiddam repellendum: & illud ad bonos mores pertinet, hoc ad malos. Ex quo perspicuum est, eidem plura data esse contraria. Huic enim, de amicis bene mereri, illud contrarium est, de inimicis bene mereri: & illud, de amicis malè mereri. Itémque ei, qui illa omnia intuebitur, duo videbuntur contraria. Sumenda igitur sunt ea contraria, quæ prodesse poterunt causæ nostræ. Iam si quid sit accidenti contrarium, considerãdum est, an ei accidat, cui accidens conuenire dixerit. Si enim hoc conuenit, illud non conueniet: quoniam fieri non potest, vt simul eidem contraria conueniant. Aut an tale aliquid dixerit, quod si sit, necesse sit contraria simul eidem inesse, vt si ideas in nobis esse dixerit. Nam & moueri eas & stare concludetur, sub sensum cadere, ac ratione & intelligentia contineri. Nam & quiescere eas & immobiles esse, & sub intelligentiam cadere placet iis qui eas ponunt. Quæ si in nobis sitæ sint, profectò non poterũt esse immobiles: quum præsertim si ipsi moueamur, necesse sit ea omnia, quæ in nobis sunt, vnà moueri. Atque etiam sensu eas percipi, si modò in nobis sint, ex hoc intelligi potest, quòd sensu oculorum, formam vniuscuiusque rei cognoscimus. Rursus si positum est accidẽs id cui quid est contrarium, videndum est, idémne sit contrarij & accidentis subiectum. Eadem enim res vim habet ad recipienda contraria. Veluti si de odio dici irã dixerit: profectò odiũ in ea parte animi in qua irarum existit ardor, insit necesse est: est enim sedes iræ. Cõsiderandum igitur, sitne contrarium in ea parte animi, in qua irarum existit ardor, qualis amicitia est. Nam si non insit, in eáque parte animi quæ cupiditatis sedes est, insit amicitia, certè non est consequens

Universidad de Deusto
Biblioteca

iræ odium. Eadem ratio est, si eam partem animi, in qua voluptates insunt, ignorare dixerit. Sedes enim erit scientiæ, siquidem etiam ignorationis sit, quæ pars non videtur sedes esse scientiæ. Atque ex hoc loco, quemadmodum docui, ei qui refellendi partes obtinebit, depromenda erunt argumenta. eum autem qui confirmare volet, nihil adiuuabit hic locus, quatenus accidens conuenit: quatenus verò potest conuenire, adiuuabit. Nam si non posse contrarium recipere doceamus, nec conuenire accidens, nec conuenire posse docebimus. At verò non si contrarium conuenire, aut vim habere ad recipiendum contrarium doceamus: idcirco etiam accidens conuenire demonstrauerimus, sed posse conuenire tantummodo confirmatum erit. Quoniámque quatuor sunt contrariorum genera, spectanda erunt disparata ex eo argumento, quo vicissim retrò se sequuntur, & ei qui probabit, & ei qui refellet. Per inductionem verò argumentatio qualis sit, intelligendum, hoc modo: Si homo est animal, quod non est animal, id non est homo. Itémque in cæteris: hoc enim loco, commutato ordine, tractatur argumentatio. Cùm enim hominem sequatur & comitetur animal, tamen non si quid non sit homo, id continuò sequitur non esse animal: sed contrà, si quid non sit animal, sequitur non esse hominem. In omnibus ergo id pronunciandum est, vt si quod honestum est, id iucundum sit: etiam si quid non sit iucundum, id non sit honestum. Quòd si hoc non est consequens, ne illud quidem erit. Itémque si quod iucundum non est, id non sit honestum, certè quod honestum est, etiam iucundum sit necesse est. Perspicuum est igitur reciprocari in aientibus & negantibus argumentationem, si retrò tractetur. In iis autem contrariis quæ aduersa appellantur, hoc videndum est & ei qui probabit, & ei qui reprehendet, an ex contrario contrarium sit consequens, siue directo, siue conuerso ordine tractetur consecutio. Harum autem consecutionum genus vtrunque quale sit, & quomodo aduersis conueniat, inductione sumendum. Directè autem argumentatio tractabitur hoc modo: fortitudinem virtus, ignauiam vitium sequitur, & fortitudinem sequitur id quod expetendum est, ignauiam id quod fugiendum. In his ergo valebit directo à consequentibus ductum argumentum, quoniam id quod expetendum est, ei quod fugiendum contrarium est. Quod idem fit in cæteris. Contrà autem consequentia sunt, vt firmam corporis affectionem sequitur bona valetudo: infirmam verò affectionem morbus non sequitur, sed contra morbum infirma constitutio. Ex quo perspicuum est, contra in his argumentationem à consequentibus valere. Rarò autem illa è cõuerso cõsecutio in aduersis incidit, ac ferè directo tractatur argumentatio. Quòd si nec directo contrariũ ex contrario erit consequens, nec vicissim retro commeabit: profectò in iis, de quibus agitur, nũquam alterum ex altero erit consequens: Sin in aduersis sequatur, etiam in propositis alterũ alteri consequetur necessario. Quod item in priuantibus perinde atque in aduersis considerandum est, nisi quod in his non vicissim retro commeat argumentum ex consequẽtibus, sed directo necessario. Quemadmodũ aspectum sensus sequitur, si cæcitatem sensus priuatio. Opponuntur enim sensus & priuatio sensus vt priuantia, quoniã eorum illud habitus est, hoc eius rei priuatio. Atque etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

de iis quę cum aliquo conferuntur, eodem modo quo de priuantibus iudicandum eſt. In iis enim etiam valet à conſequentibus tractatum directo argumentum. vt ſi triplum multiplex ſit, etiam ſubtriplum ſubmultiplex erit. Confertur enim triplum cum ſubtriplo, & multiplū cum ſubmultiplici. Rurſum, ſi ſcientia opinio eſt, etiam quod ſub ſcientiam cadit, erit opinabile. Et ſi aſpectus ſenſus ſit, id etiam quod aſpectabile eſt, ſub ſenſum cadat neceſſe eſt. Hic autē occurritur, non duci neceſſariam in iis quæ cum aliquo conferuntur, argumentationem à conſequentibus, quemadmodum dixi. Non enim ſi quod ſenſum mouet, ſcientia continetur, idcirco ſenſus eſt ſcientia. Nec verè certè quidem occurritur. Multi enim negant, ea quę ſenſus mouentia ſunt, cadere ſub ſcientiā. Nec minus contra hoc quod dixi valet hic locus: nempe id quod ſub ſenſum cadit, non poſſe ſcientia comprehendi: quoniam ne ſenſus quidem ſit ſcientia. Rurſum, à cōiugatis & caſibus ducendum eſt argumētum, ſiue confirmemus quid, ſiue refellamus. Coniugata autem ſunt hæc, iuſta & iuſtus, cum iuſtitia: & fortia & fortis, cum fortitudine. Itémque efficientia & conſeruantia coniugata eorum ſunt, quorum ſunt & conſeruantia & efficientia. vt efficientia valetudinem valetudinis, & conſeruantia firmam corporis conſtitutionem, firmæ corporis conſtitutionis. Eodémque modo de cæteris iudicandum eſt. Atque hæc quidem Coniugata appellari ſolent. Caſus autem ſunt, vt iuſtè, fortiter, ſalubriter, & aptè ad firmam corporis affectionem, quæque eodem modo dicuntur. Sed etiam ea quæ ex caſibus dicuntur, in coniugatis eſſe videntur, vt iuſtè cum iuſtitia, & fortiter cum fortitudine, cōiugata ſunt.

Coniugata autem dicūtur, quæ ſunt ex verbis generis eiuſdem: vt iuſtitia, iuſtus, iuſta, iuſte. Perſpicuum eſt igitur, ſi quid probatum ſit, eorum quæ eiuſdem ſunt generis & coniugationis, eſſe in bonis & laudabilibus, cætera probata eſſe omnia. Veluti, ſi iuſtitia ſit in rebus laude dignis, etiam iuſtus in iis ſit, & res iuſta, & quod iuſtè ſit, neceſſe eſt: concludetúrque, quòd iuſtè ſit, etiā laudabiliter fieri, ex eodem caſu: quoniam à laudabili re ortum eſt, quemadmodum illud iuſtè à iuſtitia. Nō ſolùm autem in eo quod in quæſtione eſt, ſpectanda ſunt coniugata, ſed etiam in contrario, vt quod bonum ſit, non neceſſario eſſe iucūdum. Neque enim quod malum eſt, neceſſario moleſtum eſt: aut ſi hoc, etiam illud. Et ſi iuſtitia ſcientia ſit, iniuſtitia ignoratio erit: & ſi quod iuſtè fit, id fiat ſcienter & peritè: id etiam quod iniuſtè, inſcitè & imperitè fiat neceſſe eſt. Aut ſi hæc non placent, ne illa quidem: quemadmodum in eo quod modò commemoraui, perſpici poteſt: multò enim potius videbitur quod iniuſtè ſit, id peritè, quàm imperitè fieri. Atque hic locus expoſitus eſt tum, cùm de cōtrariis quæ aduerſa dicuntur, diſputaremus. Nihil enim nūc aliud volumus, niſi contrarium ex contrario eſſe conſequens. Præterea ab ortu & interitu rerum, & ex cauſis efficientibus & corrumpentibus magna copia ſuppetit ad diſputandum, ſiue confirmare velimus, ſiue refellere. Quarum enim rerum ortus & origo eſt in bonis, eæ etiam in bonis ſunt: & ſi hæ in bonis ſint, origines etiam earum erunt. Si verò origo ſit in malis, eæ etiam in malis numerabuntur. A rerum interitu contrà ducitur argumentum è conſequentibus. Si enim interitus rerum ſint in bonis, res ipſæ erunt in malis. Et ſi interitus &

Universidad de Deusto
Biblioteca

non valet in omnibus, sed in iis tãtummodo quæ elationem aliquam suscipere possunt. Atque idem non vicissim retro commeat in refellendo. Non enim si id quod additur, non facit id cui adiectum est bonum, propterea id nõ bonum esse necesse est. Quod enim bonum est, si ad id quod malum sit addatur, totum non efficit bonum necessario, nec rem nigram candor albam facit, nec dulcedo rem amaram dulcem necessariò, si addantur, efficit. Iam verò siquid maius aut minus dicitur, omnino etiam conuenit. Nam quod bonum non est, nec album, id nec maius bonum, neque minus dicitur, neque albius, neque minus album: quippe cùm id quod malum est, nulla re maius bonum sit, aut minus bonum, sed maius malum, aut minus dicitur. Nec verò hic locus in refellendo vicissim retro commeat. multa enim eorum quæ illud magis respuunt, omnino dicuntur. Homo enim, & si magis aut minus, quàm alius homo non dicitur, non tamen propterea homo esse desinit. Eodémque modo videndũ est quid quadam ex parte, quid aliquando, & alicubi esse dicatur. Si quid enim quadã ex parte possit esse, aut aliquando, aut aliquo in loco, id certè omnino esse potest. Quod enim omnino fieri non potest, id nec aliqua ex parte, nec interdum, nec alicubi fieri potest. Quanquam huic loco occurritur, quòd quadam ex parte homines natura boni sunt, vt liberales, vt temperati: cùm interim boni non sint omnino natura: siquidem nemo prudens natura dicitur. Itémque fieri potest, vt aliquid eorum quæ interire possunt, quodam tempore non intereat & occidat, cùm fieri non possit omnino quin occidat. Eodémque modo alicubi hanc vel illam victus rationem seruare, vt in locis pestilentibus & in-

salubribus prodest, omnino non prodest. Aliquo etiam in loco fieri potest, vt vnus modo sit, & tamen non vnus modo esse illic possit omnino. Itaq; alicubi etiã immolare patrem laudi ductum est, vt apud Tribalos: omnino autem nõ datur laudi & gloriæ. Nisi fortè hoc non aliquo in loco fieri declarat, sed apud aliquos, quoniam nihil refert vbi sint: vbiq; enim apud Tribalos id gloriæ ducitur. Rursum medicamentorum vsus interdum, veluti cùm sis in morbo, adiuuat, nec adiuuat omnino. Nisi fortè nec hoc quidem aliquando fieri significat, sed certum quoddam affectionis genus. Neque enim refert id quocunque tempore fiat, dummodo ita sit affectus. Id autem demum omnino & absolute esse dicitur, quod citra vllam adiectionẽ dicitur, honestum verbi gratia, aut turpe: vt patrem immolare, non dicas honestum esse, sed apud nonnullos honestum esse. Non igitur omnino honestum est. At deos colere, pulchrum dices, etiãsi nihil adiungas: est enim pulchrum omnino. Quare quod sine adiunctione videtur esse pulchrum, aut turpe, aut aliquid aliud eiusdem generis, tale esse id dicetur omnino.

ARISTOTELIS TOPICORUM *Liber tertius.*

Reliquus est comparationis locus, in quo videndũ est, duobus propositis, vtrum sit optabilius aut melius. Ac primum exponendum illud est nobis, hoc loco nõ esse propositũ de iis disserere quæ valde dissimilia sint, quorumque magnæ sint differentiæ & distin- Cap. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctiones, (neque enim est quisquã cui in dubiũ veniat, sitne beatitudo, q̃ diuitiæ, magis expetẽda) sed de iis quæ cognata sunt & vicina, & iis quibus propositis dubitamus, vtri priores partes tribuamus, propterea q̃ quid alterum alteri præstet, minimè videamus. Ex quo perspicuũ erit, exposita harũ rerum præstantia vna aut pluribus, animũ assensurũ & approbaturum id esse magis expetendum quod excellet. Ac diuturniora quidem anteponenda sunt breuioribus: & quæ prudẽtes anteponant, aut viri boni, aut leges rectæ, aut quæ anteponant ij, qui in aliqua re excellunt, hoc ipso quòd tales sunt, aut quæ ij qui vnoquoque genere scientes sunt, aut quæ plures, aut etiã omnes: vt in medicina & fabrica, quæ plures medici anteponant, aut omnes: aut quæ omnino plures, vel omnes, vel omnia, quale est ipsum bonum. Expetunt enim bonum omnia. Ex iis autem argumentum ducetur, prout commodum videbitur ad eam rem de qua agitur. Súntque omnino anteponenda ea, quæ à meliore arte proficiscũtur: vt quoniam philosophia melior est ars, quàm architectura, omnino ea quæ à philosophia efficiantur, iis quæ ab architectura, anteponantur. Quæ autem à cuiusque arte efficiuntur, ea quisque alienis anteponit. Deinde anteponenda sunt ea quæ vi sua in genere sunt, iis quæ non sunt: vt iustitia viro iusto. iustitia enim in genere est bonorum, vir iustus non est: & illa vi sua bonũ est, hic non item. Nihil enim est id ipsum quod genus, quod nõ sit in genere: vt homo albus non coloris nomẽ obtinet. Quod idem in cæteris cõtingit. Anteponũtur etiã quæ propter se expetuntur, iis quæ propter aliud, vt valetudo exercitationi: quoniã illa propter se expetenda, hæc propter aliud. Et quæ propter se

expetuntur, iis quæ fortè, temere & casu: vt amicorũ iustitia, hostium iustitiæ: quòd illa per se expetẽda est, hæc casu, & fortuito, vt ne nobis noceant. Hic autẽ locus eandẽ ferè vim habet, quam superior, ab eóque nisi modo non differt. Nam amicos per se iustos esse optamus, etiã si nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitent: at hostes si propter aliud iustos esse optamus, vt nihil nobis obsint. Et ex quibus per se bona propagantur, iis ex quibus casu & temere, vt virtus fortunæ: illa enim per se efficiens est causa bonorum, hæc fortuito. Et si quid aliud tale est. Eodem modo de contrariis iudicandum est. Ea enim quæ per se causæ sunt malorum, postponuntur iis quæ casu & fortuito, vt vitium fugiendũ est potius, quàm fortuna: illud enim per se malũ est, hæc casu. Et quæ omnino bona sunt, iis anteponuntur quæ alicui bona sunt, vt valere, quàm secari magis optandũ est: quoniam illud omnino bonum est, hoc alicui qui sectione egeat. Et innata ac insita bona assumptis & aduentitiis, vt iustitia viro iusto: quoniam illa insita est & innata, illud aduentitium. Et quæ in re meliore insunt, & quæ iustiorem habent venerationem, iis quæ in deteriore: vt bona dei, hominum bonis: & animi, corporis bonis sunt anteponenda: & quæ propria sunt melioris rei iis quæ deterioris: vt dei quàm hominis. Cùm enim bonis, quæ illis inter se sunt communia, non differãt inter se, propriis alter alteri præstat. Et quæ in melioribus, aut antiquioribus, aut in iis quæ in maiore sunt pretio & honore, ea sunt anteponenda iis quæ in deterioribus, vt valetudo viribus corporis & pulchritudini corporis. Valetudinis enim sedes est in humore, siccitate, calore & frigore, iisq; omnibus, ex quibus primum animal

Universidad de Deusto
Biblioteca

constat,cohæret: hæc verò in posterioribus quibusdã. Nam & vis corporis in neruis atque ossibus sita est,& pulchritudo corporis est apta quædam compositio membrorum. Fines iis quæ ad finem pertinent atque cõducunt. Ex duobus quod ad finem propius accedit. Quæ ad vitæ finem pertinẽt,iis quæ ad alium aliquem:vt quæ ad beatã vitam pertinent,iis quæ ad prudentiam:quod enim ad beatitudinem pertinet, anteponendum est.Quæ fieri possunt, iis quæ non possunt. E duobus efficientibus cuius finis melior, id etiam præstantius. Ex efficientibus & finibus proportione concludendum est, hoc modo: Cum pluribus partibus finis fini præstat, quàm finis ille suæ causæ efficienti: vt si beatitudo valetudinem pluribus partibus superet, quàm valetudo salubria, efficitur, vt efficientia beatæ vitæ vincant valetudinem. Quanto enim beatitudo valetudinem præstat,tãto salubria præstãt efficientia beatitudinis. Atqui minore interuallo salubria valetudo anteibat: pluribus igitur partibus,salubribus præstant beatitudinis efficientia, quàm valetudo salubribus. Ex quo perspicuum est,efficientia beatæ vitæ sanitati,quia ei præstent, esse anteponẽda. Iã quæ per se in maiore sunt honore & pretio, & laudabiliora sunt, anteponenda sunt,vt amicitia diuitiis, iustitia valetudini, & viribus corporis. Illa enim numerantur propter se in iis bonis quæ sunt honorabilia & laudabilia: hæc non propter se, sed propter aliud. Nemo enim opes propter se amat, sed propter aliud. Amicitiam autem propter se colimus, etiam si nihil inde fructus speremus nos esse percepturos. Iã si duo quædam sint valde inter se similia, nec quid alterum alteri præstet & excellat, perspicere possimus: id ex consequen-

tibus intelligi licet, hoc modo. Ex quo enim maiora bona sequuntur,id anteponendum alteri est: quòd si mala consequantur, ex quo minora mala oriuntur, id est eligendum. Nam si vtrunque eligendum,nihil prohibet aliquid molestiæ consequi: ex consequentibus autem duo argumenta sumuntur, quoniam & aliquid antecedit rei, & præcurrit, & aliquid rem sequitur: veluti discenti antecedit ignoratio,& eum consequitur scientia. Ferè autẽ melius est quod rem sequitur. Argumentum verò à consequentibus sumendum est,vt commodum fuerit. Plura bona paucioribus anteponẽda sunt aut omnino, aut cum alia quę pauciora sunt, in aliis quę plura,continentur.Huic autem loco occurritur, si vnum alterius gratia petatur. Neque enim vni vtrũque anteponitur,veluti curari & valetudo nõ pluris sunt,quàm valetudo, quãdoquidem curari optamus valetudinis gratia.Nihil etiam prohibet ea,quæ nõ sint in bonis,bonis anteponi: vt beatitudinem coniunctã cum aliqua re,quæ non numeratur in bonis, iustitiæ ac fortitudini. Et eadem coniuncta cũ voluptate, magis expetenda sunt, quàm sine voluptate,& eadem ipsa cum indolentia copulata, quàm cum dolore.In quo etiam quicque tempore maiorem vim habet, id in eo magis optãdũ est, vt in senectute sine vlla molestia & cura viuere,quàm in adolescentia. Plus enim potest in senectute. Eadémque ratione in senectute magis expetenda prudentia est. Itaque nemo adolescens imperatores deligit, quòd prudentes eos non esse existimet. contráque fit in fortitudine, cuius in iuuentute necessarium munus & officium est.Eadem est etiam temperantiæ ratio. Adolescẽtes enim magis, quàm senes cupiditatibus seruiunt. Quæ per

Universidad de Deusto
Biblioteca

omne tempus ætatis plus possunt, iis quæ maxima parte vtiliora sunt: vt iustitia & tẽperantia fortitudine, quia illis semper, hac interdum vtimur. Quæq; seipsis contẽta sunt, meliora, quàm quæ egent aliis: quod in iustitia & fortitudine cernere licet. Nam si iusti essent, nihil loci esset fortitudini: at si fortes essent, iustitiam requirerent. Comparatio etiã ex interitu, abiectione, origine, acceptione, contrariisque sumi potest hoc modo: Quorũ bonorum interitus magis declinandi sunt, ea meliora. Quod idem in abiectionibus & contrariis contingit. Cuius enim prætermissio & expulsio, aut contrarium magis fugiendum est, id etiam optabilius. Contrà fit in ortu & acceptione. Quarum enim rerum origines & assumptiones optabiliores sunt, eæ aliis anteponuntur. Alius locus: Quod ad bonum propius accedit, id & optabilius & melius est: quódque ad bonum similitudine propius accedit, id melius: vt iustitia iusto. Quæ meliori similiora sunt, ea meliora: quemadmodum Aiacem Vlyssi anteponunt, quòd Achilli similior esset. Occurritur huic loco, quòd nihil prohibeat Aiacem, non qua parte Achilles optimus fuerit, ei similiorem fuisse, & tamen alterũ virum bonum fuisse, etsi dissimilem. In quo videndum est, an etiã in iis quæ magis ridicula sunt, cernatur similitudo: quemadmodum simia similitudine ad hominem propè accedit, cùm equus non sit similis. Neque enim præstãtior est simia, etsi similior homini, quàm equus. Rursum è duobus si vnum meliori, alterum deteriori similius sit, melius erit quod similius est præstantiori. Atq; etiam huic loco occurritur. Nihil enim prohibet, vnum meliori paulum similem esse, alterũ valde deteriori: vt si Aiax paulum admodum

similis sit Achilli, & Vlysses valde Nestori. Et si id quod meliori similius sit, mala eius imitetur. quòd autẽ ad deterius similitudine propius accedat, bonam in partem simile sit: vt equus asino, & simia homini. Quæ magis insignia sunt, minus insignibus anteponũtur. Et laborioſa procliuibus: chariora enim nobis sunt ea, quæ difficulter parantur. Et propria cõmunibus. Quæq; molestiæ minus habent: quę enim nullam molestiam afferunt, iis quæ afferunt, anteponuntur. Quæ aliis præstantiora sunt omnino, etiam quæ in eo genere præstantissima sunt, iis quæ in altero genere sunt præstantissima, anteponuntur: veluti si nobilior equo homo sit, nobilissimus homo etiam sit generosissimo equo præstantior. Et si res præstantissimæ & clarissimæ nobilissimis alterius generis præstant, etiam omnino illis rebus excellunt. Vt si clarissimus homo generosissimo equo prestet, etiam homo equo præstat omnino. Quæque cum amicis communicare licet, iis quæ non licet. Quæ in amicos præstare cupimus, iis quæ in quemuis. Vt officia seruare & bene mereri magis optamus, quàm videri bene mereri, & officia seruare. Quoniam beneficia malumus in amicos conferre, quàm videri: in quemuis contrá. Non necessaria necessariis meliora sunt, eáque interdum magis expetuntur. Bene enim viuere præstat, quàm viuere: cùm bene viuere sit non necessarium, & viuere in necessariis. Fit autem interdum vt quæ meliora sunt, non etiam magis expetantur. Non enim si quid melius, propterea id necesse sit etiam magis esse expetendum. Philosophorum enim vita cùm eo genere vitæ, quod in pecuniis quærendis cõsistit, sit melior: attamen ei cui res ad viuendum necessariæ non suppetunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

non magis expetenda est. Non necessaria autem sunt, cùm suppetunt res necessariæ, & aliæ præterea quædam honestæ parantur. Ac fere quidem certe necessaria magis expetenda sunt, non necessaria meliora. Quæ ab alio non suppeditari possunt & accipi, iis quæ possunt, quomodo iustitia ad fortitudinem affecta est. Quæ sine aliis expetẽda sunt, iis quæ nisi coniuncta cum aliis non expetuntur: vt vires corporis sine prudentia non sunt expetendæ, sine viribus etiam prudentia expetenda est. E duobus si vnum dissimulemus aut negemus in nobis esse, vt alterum in nobis esse videatur, id anteponendum est, quo præditi esse videri velimus: vel laboriosos nos esse negamus, vt ingenio valere videamur. Quorum bonorũ defectio minus in iis vituperanda est, qui molestè ferunt ea à se abesse: & quorum defectio in iis qui non acerbe ferunt ea à se abesse, magis reprehendenda est. Eorum quæ in eodem genere sunt, quod propria illius generis virtute & laude valet, alteri quod eo caret, anteponendũ est. Ex iis in quibus inest, id in quo maior est. Quæ bonum eum in quo sint efficiunt, iis quæ non efficiũt, vt calidius id est quod calefacit, eo quod non calefacit. Ex iis quæ efficiũt ea quę magis efficiunt, aut quæ id quod melius est, & magis præcipuum bonum efficiunt, vt quæ animum bonum efficiunt, iis quæ corpus. Ex casibus etiam & vsu, actionibus, & operibus comparationis locus sumitur, & quæ ab illis orta sunt concluduntur. Alterum enim alteri consequẽs est: vt si id quod iuste fit, ei quod fortiter anteponẽdũ sit, iustitia fortitudini anteponetur. Et si iustitia fortitudini anteponenda sit, etiam id quod iustè fit ei quod fortiter. quod idem fit in cæteris. Si quo bono, vnum maius

bonum sit, minus alterum, maius magis expetẽdum est: vel si maiore aliquo maius sit alterum. Quinetiam è duobus quæ alicui præponenda sint, id quod magis expetẽdum sit, potius eligendum erit, quàm id quod minus. Quorum præstantia & laus, præstantiæ laudíque aliorum anteponitur, ea etiam anteponenda sunt, vt amicitia diuitiis. Amicitiæ enim excellentia & gloria, opum excellentiæ & exuperantiæ anteponenda est. Quæ ipsum sibi quisque parare & quærere malit, quàm alterum, ea anteponenda: vt amici opibus. Ex adiunctione hoc modo: Si eidem rei aliquid adiungatur, totúmque melius efficiat, id magis expetendum est. In quo cauendum est, ne ad ea progrediamur, in quibus altero eorum quæ coniunguntur, vtatur: id quod vtrisque commune est, vel aliqua alia ei adimenta afferat, reliquo non vtatur, neque ei sit adiumento: quales sunt cum fabrica, serra & falx coniuncta: quarum serra si coniuncta sit, optanda magis est, cùm magis expetenda non sit omnino. Rursum si quid ad minus additum, maius totum efficiat, magis expetendum est. Quod idem ex detractione effici potest. Quicquid enim est eiusmodi, quo detracto, id quod reliquum est, minus efficitur, id omne anteponendum. Quæque propter se expetenda sunt, iis quæ ad existimationem hominum & opinionem accommodantur: vt valetudo pulchritudini anteponenda est. Illud autem ad iudicium hominum & opinionem dirigitur: quod si nesciant, nullus in eo parando labor impendatur. Quæ etiam propter se expetuntur, & ad hominum commendationem, iis quæ alterius solùm gratia. Quæque vi sua per se & propter se in maiore pretio & honore sunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

eadem meliora ſunt, & magis expetenda. Ea autem per ſe in maiore honore ſunt & pretio, quę detracta omni opinione vtilitatis, tamen magis propter ſe peteremus.

Cap. 2. DIVISIO etiam rerum expetendarum, & quarum cauſa expetantur, magnam ſuppeditabit copiam diſputandi, vt vtilitatis, vel honeſtatis, vel voluptatis gratia res omnes expetẽdas. Quibus enim ad omnia, vel ad plura vtimur, ea iis anteponenda ſunt, quibus ad tot res non vtimur. Quòd ſi in vtriſque eadem reperiuntur, in vtris magis reperiantur, videndũ eſt vtrum iucundiora ſint, an honeſtiora, an vtiliora. Quæ melioris rei cauſa comparata ſunt, eadem magis expetẽda: vt quæ virtutis, quàm quæ voluptatis gratia. Eadem ratio eſt rerum fugiendarum. Fugienda enim ſunt magis, quæ res expetẽdas impediunt: veluti morbus magis declinandus & vitandus eſt, quàm deformitas, quòd magis nos à voluptate & virtute morbus detorquet. Ex eo etiam argumenta ſumuntur, ſi rem propoſitã & expetendam & fugiendã eſſe doceamus. Minus enim expetenda eſt res eiuſmodi, quã expetere æquè ac fugere liceat, quàm altera, quæ tantummodo ſit expetẽda. Ac comparationes quidẽ rerum inter ſe tractãdæ ſunt, quemadmodum à me præſcriptum eſt. Qui idem loci valent etiã ad faciendam ſine comparatione fidẽ, quid ſit expetendum, quidque fugiendũ. Detrahenda enim modò excellentia & præſtantia eſt, qua alterũ alteri præſtat. Si enim quæ in maiore honore ſunt & pretio, eadem magis expetẽda ſunt: certè quæ in honore ſunt, & ducuntur gloriæ, eadem ſunt expetenda: & ſi quæ vtiliora ſunt, ea magis expetenda, vtilia etiã expetuntur. Quod idem fit in cæteris, quę comparantur. Sunt

autem quædam, ex quorum inter ſe comparatione ſtatim vtrunque expetẽdum eſſe, aut alterum intelligimus: veluti cùm vnum natura bonũ, alterũ minimè dicimus: perſpicuum eſt enim id, quòd natura tale ſit, eſſe expetendum. Sumẽdi ſunt autẽ à maiore & minore loci, qui quàm latiſſimè pateant: ſic enim ad plura cõcludenda valebũt. Poſſunt autem quidã ex iis locis, quos expoſuimus, generaliores effici, ſi parua nominum fiat mutatio, veluti quod natura tale vel tale eſt, eo eſt magis tale, quod nõ eſt tale vel tale natura. Ex duobus ſi vnũ efficit, alterũ non efficit tale vel tale, id quod ipſum habet, aut in quo ineſt, magis tale eſt, quod interdum facit, quàm quod non facit. Sin vtrũque vim efficiendi habeat, id quod plus efficit, & magis tale vel tale eſt. Et ſi ex duobus vnũ magis ſuperet tertium quippiam, quàm alterũ. Si è duobus vnũ magis tale vel tale ſit, quàm quod tale eſt, alterum magis quàm quod non eſt eiuſmodi: profectò primum in eo genere vincat neceſſe eſt. Ex coniũctione idem efficitur. Si quid ad eandem rem addatur, totúmq; magis tale vel tale efficiat. Et ſi quid ad rẽ additum quæ minus ſit eiuſmodi, totã magis talem reddat. Itémque detractione. Nam ſi quid detrahatur ab aliquo, ex eóque quod reliquũ eſt, minus tale vel tale exiſtat, id in eo genere præſtat. Quæ mixta coniunctáque ſunt minus cum contrariis, ea magis talia vel talia: veluti id albius eſt, quod minus admixtum habet nigrorem. Præter illos autẽ locos, qui ſuprà enumerati ſunt, hic alius eſt locus. Quod ſibi magis rei de qua agitur verã aſciſcit definitionẽ, velut ſi candoris hæc ſit definitio: Color aſpectum oculorũ diuidens, is albior color erit, quo magis diſpertit aſpectũ. Quòd ſi quæſtio non

Universidad de Deusto
Biblioteca

generalis, sed quæ subiecta sit generi tanquam pars ponatur, primùm loci qui expositi sunt ad confirmãdum vel reprehendendum, omnes valẽt plurimum. Si quid enim omnino & totum confirmemus aut refellamus, etiam partem ostendimus: propterea quòd si quid in toto genere reperiatur, etiam in parte: & si in nulla parte, in aliqua intelligi non potest. Aptissimi autem sunt loci, latissiméque patent ij, qui ex contrariis coniugatísque sumuntur. Æquè enim probabile est effari, si omnis voluptas sit in bonis, etiam dolorem omnem in malis esse: ac si qua voluptas sit bonum, aliquam etiam dolorem esse in malis. Et si quis sensus non sit vis & facultas, sequitur, vt sensus priuatio non sit imbecillitas. Et si quod opinabile est, scientiæ subiectum sit, sit vt quædam opinio sit scientia. Rursum si qua res iniusta sit in bonis, aliqua etiam res iusta sit in malis necesse est: & si quid eorum quæ iniustè fiunt, malum est, aliquid etiam eorum quæ iustè fiunt, erit bonum: & si quid eorum quæ iucunda sunt, in rebus fugiendis sit, aliqua etiam voluptas fugienda. Eodémque modo, si quid eorum quæ iucunda sunt, vtile sit, aliqua etiam voluptas erit in bonis. Quod idem in iis quæ vim interimendi habent, & in ortu & interitu contingit. Si quid enim quod vim habeat interimendæ voluptatis & scientiæ, in bonis est, sit etiam necesse est aliqua voluptas & scientia in malis. Itémque si aliquis interitus scientiæ sit in bonis, aut ortus in malis, erit in malis aliqua scientia: vt si obliuio flagitiorum alicuius in bonis, aut recordatio in malis numeretur, certè & cognitio flagitiorum alicuius in malis ducitur. Quod idem in cæteris contingit, propterea quòd eadem ratio verisimi-

litudinis valet in omnibus. Idem ex maiore, minore & pari efficitur, hoc modo: Si quid eorum quæ ex alio genere sunt, magis tale vel tale sit, illorum autem nihil sit, efficitur vt id quod propositum est, non sit eiusmodi: vt si qua scientia bonum sit potius quàm voluptas, nec vlla sit in bonis scientia, ne voluptas quidem in iis numerabitur. Similiter ex pari & minore licebit confirmare & refellere, nisi quòd ex pari vtrunque efficietur, ex minore constituere solùm, non etiam destruere. Si enim pari ratione vis aliqua in bonis sit & scientia, sit autem vis aliqua in bonis, etiam scientia erit. Sin nulla vis & facultas, ne vlla quidem sciẽtia. Si autem minore ratione vis aliqua bonum sit, quàm scientia, sítque vis aliqua bonum, etiam scientia: Sin nulla vis in bonis ducatur, non necesse est nullam etiam scientiam duci in bonis. Ex quo perspicuum est, locum ex minore solùm vim habere ad probandum. Non solùm autem ex comparatione eorum, quæ sunt diuersorum generum, argumentum duci potest, sed ex eodem etiam genere, si quis sumat quod sit in eo genere maximè tale: vt si qua ponatur esse in bonis scientia, probatúmque sit non esse in bonis prudentiam, nulla alia numerabitur: quippe cum ne ea quidem quæ maximè videatur. Ex fictione idem efficitur, si id antè conueniat, pari ratione si cui conueniat, etiam omnibus conuenire, aut nõ conuenire: vt si hominis animus sit immortalis, etiam cæterorum. Quòd si non hic, ne cæterorum quidem esse. Si igitur in quæstione positum sit alicui conuenire, non conuenire alicui docere debemus. Sic enim illud consequens erit ex fictione nulli cõuenire. Quòd si cui non conuenire ponatur, probandum est alicui conuenire:

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſic enim illud conſequens erit conuenire omnibus. Illud autem perſpicuum eſt, eum qui ex huiuſmodi fictione argumentum ducit, ad generalem reuocare quæſtionem, quæ in parte propoſita eſt: eum enim vult, qui partem concedat, totum etiam concedere: quandoquidem ſi vni, pari ratione æquum putat cõuenire omnibus. Ac infinitæ quidem quæſtiones vno modo euerti, refellíque poſſunt: vt ſi voluptatem bonum eſſe dixerit, aut non eſſe bonum, neque aliud quicquam expoſuerit. Nam ſi voluptatem aliquam in bonis eſſe dixerit, nullam eſſe omnino probandum eſt, ſi rem propoſitam velit euertere. Item ſi voluptatem aliquam non bonam eſſe enunciarit, omnino demonſtrandum eſt omnem eſſe: aliter enim non poteſt reprehendi. Nam ſi voluptatem aliquam non eſſe bonum, aut eſſe doceamus, nondum propoſita res reprehenſa eſt. Ex quo perſpicuum eſt, rem infirmari vno modo poſſe, confirmari duobus. Siue enim omnino doceamus omnem in bonis voluptatem duci, ſiue aliquam, res confecta erit. Itémque ſi opus ſit oſtendere aliquam voluptatem non eſſe in bonis, ſi nullum eſſe doceamus, aut aliquam non eſſe, vtrum effecerimus, aliquam in bonis non eſſe voluptatem docuerimus. Definita autem quæſtione, duo ad refellendum loci ſuppetent, vt ſi quis ponat in nobis voluptatem aliquam eſſe, aliquam non eſſe: ſiue omnis in bonis eſſe doceatur, ſiue nulla eſſe, res propoſita infirmata erit. Quòd ſi vnam tantummodo in bonis voluptatem poſuerit, tribus modis id poterit refelli. Si enim omnem eſſe, vel nullam, vel plures docuerimus, rem propoſitam euerterimus. Si verò quæſtio definita expoſitáque ſit pluribus, veluti

prudentiam ſolam ex virtutibus eſſe ſcientiam, ad id reprehẽdendum quatuor modis inſtructi erimus. Nam ſi doceamus omnẽ virtutem ſcientiam eſſe, aut nullã, aut etiam aliam, veluti iuſtitiã, aut ipſam prudentiam non eſſe ſcientiam, euerſum erit id de quo agitur. In quo vtile erit, quid cuique rerum ſingularũ quæ continentur ſub ſpecie, de qua quæritur, accidat, aut non accidat, videre: quemadmodum de generalibus quæſtionibus tradidi. Genera etiã videnda ſunt diligenter, eáque in partes, vt dixi, vſque ad indiuidua, tribuenda. Siue enim in toto genere videatur ineſſe, ſiue in nulla parte, poſtquam in ſingulis rebus aliquot ita rem habere docueris, petendum eſt vt omnino, totúmq; concedat, aut certè occurrat in quo non ita reperiatur. Poſtremò quibus in rebus diuidi in ſpecie diuerſa aut numero poteſt accidens, facta eius diuiſione, nũquid conueniat videndum eſt: vt tempus non moueri, aut non eſſe motum, ſi probare velimus, quot ſint genera motus docẽdum eſt. Si enim nullũ eorum conueniat tẽpori: tempus certè nõ mouetur, nec motus eſt. Itemq; animum non eſſe numerum licebit docere, diuiſione adhibita, omnem numerum aut parem eſſe aut imparem. Nam ſi animus neque par, neque impar ſit, profectò eſſe numerus nullo modo poteſt. Ac ex his quidem locis argumenta ducenda ſunt & depromenda ad confirmandum vel refellendum accidens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARISTOTELIS TOPICORUM Liber quartus.

Cap. 1.

DEinceps ea quæ ad genus & propriũ pertinent, videamus. In iis autẽ elemẽta definiendi tradentur: illa autẽ ipsa rarò in disputationem incidũt. Si igitur ponatur genus alicuius eorũ quæ sunt, primũ videndũ est an de aliquo eorum quæ illi cognata sunt, & vicina, minimè dicatur, vt sit in accidentibus: vt si voluptatis genus bonum statuatur, an aliqua voluptas nõ sit in bonis, videndũ erit. Nã si ita fiat, certè voluptatis bonum non est genus: quippe cùm genus in formis omnibus quæ sub ipsum subiectæ sunt, intelligatur. Deinde cõsiderandum est, an in quæstione qua quid sit res exquiritur, minimè dicatur, sed vt accidens: vt id quod album est, de niue: aut de animo, id quod pulsu suo & interiore agitatur. Neq; enim idẽ nix est quod albũ aliquid. itaque non est id quod albũ est, niuis genus, nec animi id quod à se mouetur: accidit enim ei vt moueatur, quẽadmodum sæpe animali vt ambulet. Præterea quod à se mouetur, nõ quid est, sed facere aut pati indicat. Itémq; id quod album est, non naturam niuis significat, sed qualitatem. Ita neutrum eorum in naturæ quæstione dicitur. Maximè verò an definitio accidẽtis in id genus quod datum est, cõueniat, spectare debemus. Nã vt in eo exemplo, quod modò protuli, permaneam, fieri potest vt aliquid seipsum & moueat & non moueat. Itémque vt album sit aliquid & non album: ex quo efficitur, neutrum eorum genus esse, sed accidens: quandoquidẽ accidens diximus esse,

id quod & conuenire alicui potest, & non conuenire. Iam illud etiam videndum est, an nõ in eadem diuisione genus & species numerata sint: vnúmque eorum ad substantiam, alterum ad qualitatẽ: aut illud ad ea quæ cum aliquo conferũtur, hoc ad qualitatem pertineat: veluti nix & cygnus ad substantiam: id autem quod album est, non ad substantiam, sed ad qualitatem pertinet. Ita id quod album est, nec niuis genus est, nec cygni. Rursus, quoniam scientia in iis est quæ cum aliquo conferuntur, bonum autem & honestum in qualitate, sit, vt honestum aut bonum nõ sit genus scientiæ, præsertim cùm eorum quæ cum aliquo conferuntur genera, etiam ipsa in eodem genere esse debeant. Id quod in duplo cernere licet. Nam cùm multiplum dupli sit genus, ipsum etiam in iis est quæ cum aliquo conferuntur: atque vt summatim dicã, eidem diuisioni, cui species, genus subiici debet. Siue enim species substantia sit, etiam genus: siue qualitas sit species, etiam genus qualitas sit necesse est: vt si candor ad qualitatem referatur, color etiam refertur. Quod etiam sit in cæteris. Præterea videndum est, an necesse sit, aut possitne genus eo participare quod in genere positum est. definitio autem participandi est, eius quod cõmunicatur, recipere definitionem. Ex quo perspicuum est, species generum participes esse, genera formarum non esse, quãdoquidem generis cum specie communicatur definitio, speciei cum genere non item. Illud ergo videndum est, genúsne id de quo agitur, particeps sit, an possit esse speciei particeps: vt, si quis eius quod est, aut vnius aliquod genus tradat. Ita enim fiet, vt particeps sit formarum genus: quoniam in rebus omnibus quæ sunt, id quod est & vnum in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

telliguntur: ergo etiam eorum definitio. Illud etiam, an species data & proposita in aliqua re verè dicatur, genus non dicatur: veluti si id quod est, aut quod sciri potest, opinabilis ponatur genus. de his enim rebus, quæ nullæ sunt, opinabile dicitur: quoniam multa eorum quæ nulla sunt, in opinione consident: Id autem quod est, aut quod scientia comprehenditur, de iis quæ nulla sunt, vt perspicuũ est, non dicuntur. Ex quo fit vt neque id quod est, neque id quod scientia comprehẽditur, sit genus opinabilis: præsertim cùm in quibus species dicitur, genus quoque dici debeat. Præterea illud etiam considerandum est, an nullius formæ id quod positum est, in genere particeps esse possit: fieri enim non potest, vt generis sit particeps, id quod nullius formarum est, nisi fortè aliquid eorum sit, quæ in diuisione prima formarum collocantur, quæ omnia genere tantummodo participant. Si igitur motus ponatur voluptatis genus esse, an neque interitus, neque commutatio, neque vllus motus alius eorum qui eodem genere continentur, voluptas sit, videndum est. Perspicuum est enim, nullius formæ recipere posse communionem, ita ne generis quidem: quandoquidem id necesse est, quod generis est particeps, alicuius etiam particeps esse formarum. Ita fit, vt motionis species voluptas esse non possit, neque indiuiduorum, neque eorum quæ subiecta sunt sub specie motionis: quãdoquidem generis speciéique cum indiuiduis definitio communicatur, vt certus homo, & hominis particeps est, & animalis. Præterea illud etiã vidẽdum est, an id quod positum est in genere, in pluribus quàm genus intelligatur: vt opinabile in pluribus, quàm id quod est, dicitur. Etenim id quod est, & quod non est, in

opinione consident. Ita opinabile, eius quod est, species esse nullo modo potest. Sẽper enim ad plura genus, quàm species pertinet. Itémque illud, an genus in totidem rebus quot forma dicatur: vt si eorum quæ res omnes cõsequuntur, vnum genus, alterum species statuatur, qualia sunt id quod est, & vnum. Omnibus enim in rebus, id quod est, & vnum, intelliguntur. Neutrũ igitur alterius esse genus potest, quandoquidem in rebus paribus æqualibúsque dicuntur. Quod etiam fiet, si quod primum est & principium, alterum alterius genus esse statuatur. Nam & initium primum est: & quod primum est, id initium. Ita si vtrunque idem valet, certè neutrum alterius genus futurum est. In quibus omnibus illud initium & quasi elementum nobis propositum esse debet, Genus ad plura, quàm speciem differentiámque pertinere. Pauciora enim quàm genus, etiam continet differentia. Animaduertendum etiam est, an id quod pro genere adhibitum est, non est genus alicuius eorum quæ specie non differũt, an etiam non possit videri. Id quidem qui rem confirmabit, si ne cuius piam videbit. Est enim omnibus iis quæ specie non differunt, idem datum genus: quod si vnius docuerit esse, profectò omnium esse ostenderit: sin vnius nõ esse docuerit, certè nullius docuerit: vt si quis indiuiduas lineas ponat, dicátque earum genus esse id quod secari non potest. linearum enim earum quæ diuidi possunt, non est genus id quod datum est, cùm specie non differant: quandoquidem rectæ lineæ omnes specie non differunt.

ILLVD etiam, an sit aliud aliquod genus eius speciei quæ data est, quod nec genus propositum contineat, neque sub illud subiectũ sit, vt si quis iustitiæ genus esse scientiam Cap. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ponat. quoniam enim genus est etiam virtus, neutrúmque genus alterũ continet, scientia genus esse iustitiæ nullo modo potest. Cùm enim species vna duobus generibus subiecta est, tum alterum altero continetur. Quãquam de nonnullis quæstio est. nonnullis enim & virtus & scientia prudentia videtur esse, nec alterum genus altero contineri: non tamen omniũ consensu prudentia scientia est. Quòd si quis id quod dixi, verum esse concedet, at certè alterum alterius genus esse, aut sub eodem genere vtrunque subiici, quod eidem genus sit necesse est: quod & in virtute, & in scientia cõtingit: vtrunque enim eidem generi subiectum est, quippe cùm eorum vtrunque habitus sit & affectio. Illud igitur videndum est, an neutrum generi proposito conueniat: quoniam si nec alterum altero continetur, nec vtrunque eodem, certè id quod propositum est, esse genus nullo pacto potest. Spectandum etiam genus est propositi generis, & semper id genus quod suprà est, omniáne illa de specie dicantur, & in quæstione naturæ intelligantur. De specie enim in quæstione naturæ genera quæ suprà sunt, dici debent omnia. Quòd sicubi hæc non constet ratio, profectò id quod propositum est, non est genus. Iam illud etiam considerandum est, an speciei cum genere, aut cum aliquo genere eorum quæ suprà sunt, communicetur definitio. Quod enim genus suprà est, nullius eorum quæ infrà sunt, definitione participat. Ac ei quidem qui partes infirmãdi obtinet, ita, vt dixi, hic tractandus locus est. Ei autem qui probabit rem, si speciei genus propositum conuenire constiterit, in dubium autem veniat, an vt genus conueniat, satis erit aliquod eorum generũ quæ suprà sunt, dici de specie in quæ-

stione qua quid quicque sit exquiritur, docere. Etenim si vnũ aliquod in illa quæstione dicatur, certè omnia & quæ hoc priora antiquioráque sunt, & quæ posteriora: siquidem de specie dicantur, in naturæ quæstione dicentur: ex quo efficitur, id genus quod datum sit, in eadem quæstione dici. Quòd si vnum in naturæ quæstione dicatur, cætera etiam omnia, si quidem dicantur, in eadem dictum iri quæstione, inductione concludendum est. Sin an omnino genus propositum speciei conueniat, in controuersia versetur: non satis est docere, vnum aliquod genus eorum quæ suprà sunt, in naturę quæstione dici de specie: velut si quis ingressui genus dederit delationem, non satis est ingressum esse motionem docere, ad probandum ingressum esse delationem, quandoquidem alia sunt etiam motionum genera: sed antè docendum est, ingressum nullius eorum quæ in eadem diuisione, qua delatio, collocantur, nisi delationis retinere definitionem. Quod enim particeps est definitionis generis, id alicuius etiam formarum quæ prima partitione continetur, definitione participet necesse est. Quòd si ingressus, nec accretionis, nec imminutionis, neque aliarum motionum sibi definitionem vendicet, profectò delationis vẽdicet necesse est: ita ingressus delatio genus erit. Præterea in quibus species posita vt genus dicitur, considerandum est, an etiam genus quod datum est in quæstione naturæ de iis, de quibus etiam forma, dicatur: itémque an quæ supra genus sunt omnia. Nã si quo loco hoc nõ cõueniat, certè id quod datum est, generis nomen non obtinebit. Etenim si genus esset, omnia & quæ suprà sunt, & ipsum illud in naturæ quæstione dicerentur, quemadmodum etiam species in ea quæstione

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicitur. Commodum igitur erit ei qui refellendi partes obtinebit, non dici genus in quæstione qua quid sit quæretur, de iis omnibus de quibus etiam forma dicatur: at ei qui confirmabit in ea dici quæstione. Ita enim efficietur, & genus & formam de eodem in quæstione naturæ dici: ex quo consequens erit, idem duobus generibus esse subiectum. Alterum igitur altero contineatur necesse est. Quòd si demonstratum sit, id genus quod constituere volumus, nõ esse subiectum sub specie, profectò species sub eo subiecta erit. Ita ostensum erit, generis id nomen obtinere. Videndum etiam est, an speciei propositæ, iisque, quibuscum species communicatur, generum conueniat definitio. Necesse est enim in specie, iisque omnibus quæ specie participant, generum dici definitiones. Quod si quo loco nõ conueniat, certè quod datum est, generis nomen non obtinet. Illud etiam, num differentiam pro genere adhibuit: vt si immortale, genus dei dixerit. Est enim animantium differentia, immortale: quandoquidem animantium alij sunt mortales, alij immortales. ex quo perspicuum est in errore illum esse versatum, quoniam nullius rei genus differentia est. Quod verum esse ex hoc intelligi potest, quia differentia quid res sit non indicat, sed potius quale quid sit, quemadmodum gradiens & bipes. Illud etiam, an differentiam in genere quasi speciem posuerit, vt si quis impar speciem numeri dixerit: differentia enim numeri est impar, non species: nec differentia generis est particeps, præsertim cùm quicquid generis est particeps, id vel species sit, vel individuum: & differentia nec speciei nec individui nomẽ obtineat omnino. Ita fit vt generis non sit particeps differẽtia. Nó igitur impar species est, sed differentia, quãdoquidem non est particeps generis definitionis. Præterea illud etiam considerandum est, an genus in formarum numerum retulerit: vt contiguitatem idem esse quod continuationem: aut permixtionem idem quod temperationem: aut, vt Plato definit, delationem, loci mutationem: neque enim necesse est contiguitatem continuationem esse: sed contrà, continuationem contiguitatem esse necesse est: quippe cùm non omne quod coaptatur continuetur, sed quod continuatur aptatur. Quod idem fit in cæteris: neque enim confusio omnis temperatio est: quoniam siccorum permixtio non est temperatio: nec mutatio loci omnis, delatio. Ingressus enim delatio non videtur esse, propterea quòd in iis tantummodo quæ vi, non sponte & voluntate sua locum mutãt, dicitur: id quod in rebus inanimis cõtingit. Ex quo intelligitur, speciem, quàm genus, in pluribus dici in iis quę data sunt, cùm contrà necesse sit fieri. Videndum etiam illud est, an sub formarum aliqua differentiam collocarit: veluti si immortale idem esse quod deum dixerit. Ex eo enim consequens erit, id quod inferius est specie, in paribus aut pluribus dici specie: semper enim in paribus rebus, aut in pluribus quàm species differentia dicitur. Etiam illud, an genus sub differentia quasi speciem reposuerit, vt colorem sub eo quod vim habet ad aspectũ oculorum comparãdum, vel numerum sub impari. Itémque illud, an genus dixerit differentiam. Fieri enim potest, vt aliquis hoc propositum afferat & inducat, tẽperationis differentiã esse cõfusionem, aut delationis, loci immutationẽ. Atque hæc omnia ex iisdem locis, quoniam inter eos cõmunio est & societas quędã, intelligenda sunt. Nam & genus in pluribus dici debet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm differentia, & differentiæ non esse particeps: quòd si ita, vt in superioribus exemplis, genus detur, neutrum eorum quæ exposuimus, accidere potest. Sic enim & in paucioribus dicetur genus, & participabit differentia. Præterea illud intelligendum est, si differentia nulla earum quæ generi subiectæ sunt, de specie quæ data sit, dicatur, ne genus quidem dictum iri: nam quoniam de animo nec impar nec par dicitur, eo fit, vt ne numerus quidem. Iam verò si species sit prior naturæ ordine, & genus vnà secum tollat & euertat, nam id contra fieri debet: quod idem fit, si species genus expressum & propositum, aut differentiam potest relinquere, vt animus motum, aut opinio verum & falsum. neque enim alterum eorum genus potest esse, aut differentia, quoniam quandiu species est, eam & genus & differentia sequuntur.

Cap. 3. Atque etiam illud videndum est, an idipsum quod positum est genus esse alicuius, particeps sit definitionis contrarij generis, aut esse possit: sic enim eadem res simul contrariorũ poterit esse particeps, propterea quòd species nunquam genus prætermittit: & contrarij est aut potest esse particeps. Illud etiam, an cum specie aliquid cõmunicetur, quod iis quæ subiecta generi sunt, conuenire non possit omnino: vt si animus vitę est particeps, nec vllus numerus possit viuere, certè animus esse numeri species nullo modo potest. Illud etiam videndum est, an species multis variisque modis cum genere collata dicatur. In quo ex locis eorũ quæ multis modis dicuntur, quos exposuimus, argumenta nobis suppetent. Sunt enim genus & species synonyma. Cúmque omnium generum multæ sint formæ ac species, considerandum est, an possit alia species esse illius generis quod datum est. Nam si non sit alia species, profectò id quod propositum est, in numero generum non est habendum omnino. Illud etiam, an quod per translationem dicitur, pro genere sit positum: veluti si quis temperantiam, concordiam, cõcentúmque dixerit. Nam cùm genera omnia propriè de formis dicantur, concentus de temperãtia non propriè, sed per translationem dicitur: quandoquidem concentus omnis in sonis cernitur. Iam verò an aliquid speciei contrarium sit, videndum est: qui sanè locus multis modis tractari potest. Primũ, si in eodẽ genere etiam contraria reperiantur, cùm interim nihil sit generi contrarium. In eodem enim genere contraria inesse debent, si nihil generi sit contrariũ. Quòd si quid contrarium sit generi, an cõtrarium in contrario sit, videndum est. Contrarium enim, si quidem sit generi aliquid cõtrarium, in contrario necesse est esse. quæ omnia ex inductione intelligi licet. Præterea illud etiam, an in nullo omnino genere id insit, quod speciei contrarium est, sed genus ipsum sit: quale est bonum. Nam si illud in genere non reperiatur, nec contrarium quidem eius in genere reperietur, sed ipsum in generũ numero habebitur. Quod in bono malóque contingit: quorum neutrum ad genus refertur vllum, sed vtrunque eorum genus est. Illud etiam, an contrarium & genus sit alicui & species, & quibus aliquid est interiectũ, & quibus nihil est. Nam si quid interiectum sit generibus, etiam formis est: & si formis, etiam generibus vicissim. Quod in virtute & vitio, iustitia & iniustitia perspici licet: quorum vtrisque aliquid interiectum est. Huic loco occurritur, inter valetudinẽ & morbum nihil medium

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse, inter malum & bonum aliquid esse. Tum videndum est, an inter species & genera aliquid interiectũ sit, nec eodem modo, sed ita vt inter alia negatio interiecta sit, inter alia res aliqua subiecta: siquidẽ eodem modo vtrisque probabile est data esse. Id quod videre licet in virtute & in vitio, & in iustitia & iniustitia, quibus aliqua interiecta est negatio. Porrò quando non erit generi contrarium, non solùm illud videndum est, an contrarium in eodem genere reperiatur, sed etiam illud quod medium est: quandoquidem in quo extrema, etiam medium collocatur, quod in candore & nigrore contingit. Nam & eorum & colorum omnium qui medij sunt & interiecti, color genus est. Cui tamen loco occurritur. Parum enim & nimium cùm in eodẽ genere reperiãtur (sunt enim in malis) tamen mediocritas quæ iis interiecta est, nõ in malis est, sed in bonis. Illud etiam, an genus alicui, species nulli sit contraria. Nã si genus alicui contrarium est, etiam forma est, veluti virtus & vitiũ, iustitia & iniustitia. quod idem in cæteris omnibus perspici licet. Hoc tamen loco nobis occurritur: valetudo enim vniuersa, morbo cõtraria est, certus autem morbus, cùm morbi sit species, nulli contrarium est: vt febris, vt oculorũ dolor, & singuli alij. Ac ei quidẽ qui refellẽdi partes tuebitur, tot modis hæc videnda sunt: quoniam si ea ipsa quæ exposuimus, minus reperiantur, certè quod datum est & propositũ, non est genus. Ei autẽ qui confirmabit, tribus ex locis ad disputandum suppetet copia. Primus est, si quod contrarium est speciei, id in eo genere situm sit quod positũ est, cùm interim contrarium generis minimè reperiatur. Si enim contrarium ad aliquod genus pertineat, profectò propositum etiam ad

illud genus pertinebit. Alter locus est, si id quod interiectũ est & medium, ad genus propositum referatur: ad quod enim genus media, etiam extrema referuntur. Tertio loco, si quid contrarium est generi, an etiam contrarium sit in contrario, videndum est: si enim sit, profectò propositum etiam genus sit in proposito necesse est.

At verò & ei qui infirmabit, & ei qui confirmabit, Cap. 4.
à casibus & cõiugatis videndum erit, an eodem modo sint cõsequentia quæ proponuntur. Nam si semel in vno, etiam in omnibus intelligetur, aut non intelligetur: veluti si iustitia scientia quædam est, etiam id quod iustè fit, sciẽter fiat, & iustus sciens sit necesse est. Quòd si nihil eorũ sit, ne aliorũ quidẽ esse aliquid potest. A simili, hoc modo: Quod iucundum est, eãdem habet rationẽ ad voluptatem, quam id quod vtile est, ad bonum: siquidem vtrunque vtriusque efficiens est: ita fit, vt si voluptas sit in bonis, etiam id quod iucũdum est, sit in iis quæ vtilia sunt. Perspicuum est enim boni esse efficiens, quandoquidẽ voluptas est in bonis. Hoc etiam modo locus ab origine & ortu interitúque ducitur, vt si ædificare sit agere, ædificasse etiam erit egisse: & si discere est recordari, certè didicisse recordatum esse erit: & dissolui, interire est: profectò & dissolutum esse, interisse erit, & dissolutio aut diremptio, interitus. Eadem est ratio eorum quæ vim habent ad gignendum & interimendum. Itémque vis & vsus, omninóque in quauis similitudine, & is qui refellet argumentationem, & qui cõfirmabit, eodem modo perspicere debet, quomodo in loco ab ortu & interitu exposuimus. Si enim id quod vim habet ad interimẽdum, vim etiam habet ad dirimendum, etiam interire erit diri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mi: & ſi id quod vim habet ad gignẽdum, pertineat ad efficiendũ, certè & gigni idem quod fieri erit, & ortus idem quod effectio: quod de vi & vſu eodem modo iudicãdum eſt. Nam ſi vis affectio ſit, etiã poſſe, affici erit. & ſi alicuius rei vſus & functio actio ſit, ꝓfectò & fungi idẽ quod agere: & functum eſſe, idem quod egiſſe valebit. Quòd ſi priuatio erit id quod ſpeciei contrarium eſt, dupliciter licebit refellere. Primò quidem, ſi in genere quod propoſitũ eſt, id contrarium reperiatur. Aut enim in nullo omnino genere eodem, aut certè non in extremo priuatio eſt: veluti ſi aſpectus in extremo genere ſenſu inſit, certè ſenſus cęcitas eſſe nõ poteſt. Deinde ſi & generi & ſpeciei cõtraria ſit priuatio, neque ſit contrarium in contrario, ne id quidem genus quod propoſitum eſt, in propoſito intelligetur. Atque is quidem qui refellit, argumenta ſumet, quemadmodum expoſui: qui autem confirmabit, vnum tantummodo depromet, hoc modo: Si contrarium in contrario, etiã propoſitum genus in propoſito reperiatur neceſſe eſt: vt ſi cæcitas quædam ſenſus vacuitas ſit, etiã aſpectus ſenſus ſit neceſſe eſt. Ab aientibus autẽ & negãtibus, commutato ordine quẽadmodum in accidentibus expoſitũ eſt, argumenta ducenda ſunt, hoc modo: Si quod iucundum eſt, bonum eſt: quod eſt non bonum, id non iucundum eſt: ſi enim non ita ſit, erit aliquid iucundum, quod non eſt bonum. Fieri autem non poteſt, vt ſi bonum genus ſit eius quod iucundum eſt, ſit aliquid non bonum iucundum: præſertim cùm in quibus genus non dicitur, ne vlla quidẽ ſpecies in iis dici queat. Hoc quidem modo ei qui confirmabit, ducendum argumentum eſt. Si quod non bonum eſt, id non iucundum eſt: quod iucundum eſt, in bonis eſt: ita genus eſt bonum eius quod iucundum eſt. Quòd ſi in iis ſit ſpecies, quę cum aliquo conferuntur, an etiam genus in iis ſit, videndum eſt. Si enim ſpecies in eorum habeatur numero, quæ cum aliquo conferuntur, etiã genus habeatur neceſſe eſt, quod in duplo & multiplo cernere licet: quorum vtrunque in iis eſt, quæ cum aliquo conferuntur. At verò non ſi genus ad ea pertineat, ſpeciem etiam pertinere neceſſe eſt. Nam & ſcientia in iis eſt, & grammatica non item. An ne id quidem quod ſuprà diximus, verum videri poteſt? nam cùm virtus in bonis ſit, & in rebus honeſtis, virtúſque in iis quæ cum aliquo conferuntur, tamen nec bonum, nec honeſtum in iis quæ cum aliquo conferuntur, ſed in qualibus. Præterea videndum eſt, an ſpecies non ad idem referatur per ſe, & generis ratione, vt ſi duplum ſimpli dicitur duplum, etiam quod multiplum eſt, ad ſimplum referri debet. ſin minus, certè multiplum eſſe genus dupli nullo modo poteſt. Itémque illud, an minimè ad idem referatur & generis & omnium generum ſuperiorum ratione: ſi enim duplum ſit ſimpli multiplum, erit etiam duplum exuperans ſimplum, omninóque omnium generum quæ ſuprà ſunt, ratione ad ſimplum referetur. Quanquam huic loco occurritur: propterea quòd non neceſſe ſit ipſum per ſe, & generis nomine cum eadem re conferri. Nam cùm ſcientia ad rem quæ ſcientia comprehenditur, referatur, tamen habitus & affectio non ad rem quæ ſub ſcientiam cadit, ſed ad animum pertinet ac refertur. Illud etiam, an genus & ſpecies iiſdem caſibus explicentur: vt an alicui tribuatur, an verò alicuius ſit, aut aliónе modo dicatur. Eadem enim eſt ratio ſpeciei & generis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Id quod sit in duplo, iisque omnibus quæ suprà sunt. Alicuius enim rei & duplum & multiplum, duplũ, multiplúmque dicitur: quod eodem modo de scientia iudicandum est. Alicuius enim scientia, & ipsa sciẽtia, & genera, vt affectio, vt habitus esse dicuntur. Occurritur tamẽ interdum, non ita rem habere, propterea quòd differẽs & contrarium alicui cõtrario dicitur, cùm interim diuersum quod illorum genus est, nõ alicui diuersum, sed ab aliquo dicitur. Diuersum enim quid ab aliquo nominatur. Rursum, illud videndum est, an ea quæ cum aliquo conferuntur, iisdem casibus explicentur, miniméque reciprocentur, eodem modo: vt sit in duplo & multiplo, quorum vtrunque alicuius & ipsum & cum vicissim reciprocatur, dicitur. Nam & simplum & subduplum, alicuius rei simplum & submultiplum appellatur: quod idem in scientia & opinione contingit, quæ alicuius esse dicuntur. Itémque reciprocantur. Nam quod sub opinionem cadit & scientiam, eodem modo in ablatiuo cum scientia & opinione reciprocatur: ex quo fit, vt si in aliquo non vicissim respondeat alterum alteri, nõ sit futurum genus. Illud etiam vidẽdum est, an in hoc ipso genere quod tractamus, genus & species paribus casibus explicentur, quoniam iisdem, paribúsque casibus vtrunque dici debet, quod sit in dono & largitione. Nam & donum, alicuius donũ, & alicui dono datum esse dicitur: & largitio, alicuius largitio, & alicui facta largitio dicitur: quorum largitio genus doni est. Est enim donum, largitio quæ reddi non debet. Quãquam nonnulla sunt in hoc genere, quæ paribus casibus non efferantur. Duplum enim alicuius duplum est: quod autẽ vincit, & maius est, & aliqua re ma-

ius est, & aliqua magnitudine maius est. Quicquid enim præstat, id excellentia aliqua præstat, & alicui rei præstat. Ita non sunt genera dupli, quæ proposita sunt: quandoquidem paribus casibus ea & species non exprimuntur: aut certè non omnino verum est, speciem & genus paribus casibus efferri. Atque etiam illud videndum est, vt contrarij contrarium genus sit, vt dupli multiplum, & simpli submultiplum: contrarium enim contrario genus esse debet. Quòd si quis scientiam ponat esse sensum, id etiam quod sub sciẽtiam cadit, sub sensum cadere oportebit. Non ita est: neque enim omne quod scientia comprehenditur, mouet sensum: cùm præsertim quædam eorum quæ intelligentia & ratione continentur, subiecta sint scientiæ. Ita non est genus eius quod scientia comprehenditur, id quod sub sensum cadit: quod si ita non est, ne sensus quidem scientiæ genus est. Quoniam autem eorum quæ cum aliquo conferuntur, partim necesse est in iis sita esse quibuscum conferũtur, vt affectio, vt habitus, vt apta compositio membrorum, quę in nullo alio possunt inesse, quàm in iis ad quæ referuntur: partim nõ est necesse in iis sita esse ad quæ pertinent: potest tamen, vt ita sit, euenire: (vt si animus est, qui scientia contineatur, nihil prohibet animum sui continere scientiam, & tamen non est necesse: cùm præsertim fieri possit, vt hæc ipsa in alio sita sit) partim non possunt in iis inesse omnino ad quæ referuntur, vt contrarium in contrario esse non potest, neque scientia in eo quod subiectum est scientiæ, nisi cùm animus aut homo ea sunt quæ sub scientiam cadunt. Illud vidẽdum est, an aliquis ad aliquod genus eiusmodi quippiam retulerit, quod non est eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

generis: vt si quis memoriam retentionem scientiæ dixerit. Omnis enim retentio in eo sita est quod retinet. Ita fit, vt scientiæ retentio in scientia sita sit. memoria igitur in scientia sita erit: quandoquidem scientiæ retentio est: quod fieri non potest. Omnis enim memoria in animo sita est. Hic autem locus ad accidens referri potest: nihil enim interest, vtrum memoriæ genus sedem & retentionem dicamus, an ei hoc accidisse: quoniam si quouis modo memoria retentio sit scientiæ, eadem ei attribuetur ratio.

Cap. 5. ILLVD etiam intelligendum est, si quis habitū pro actione dixerit, aut actionem pro habitu, eorum neutrum esse genus: vt si quis sensum, motū corporis dixerit: est enim sensus habitus, motus autem actio. Quod idem fiet, si memoriam habitum continendæ opinionis appellauerit: nulla enim memoria habitus est, sed potius actio. Errāt etiam ij, qui habitum statuunt esse vim quæ cōsequens est ex habitu, vt clementiā iræ continentiam, & fortitudinem atque iustitiam, metus lucríque continentiam. Nam & fortis cleménsque vacuus à perturbatione dicitur: & continens is qui est in perturbatione, neque ab ea vincitur. Ac vis quidem ex vtroque talis fortasse consequitur, vt si sit in perturbatione, non ab ea vincatur, sed eam vincat: sed tamen fortem aut clementem esse, non est hoc se modo cōtinere, sed nihil omnino ab iis perturbationibus agitari. Interdum etiam quod ex re qualibet consequens est, id pro genere dicunt, vt dolorem, iræ genus, & fidei opinionem. vtrunque enim eorum cum ex formis propositis quodammodo consequatur, neutrum tamen in numerum generum venit: qui enim irascitur, dolet ille quidem, sed ita vt dolorē ante esse

quàm iram intelligamus, quandoquidem non ira doloris, sed dolor iræ causa est: ex quo efficitur, vt ira non sit dolor omnino. Ex quibus etiam intelligi potest, fidem non esse in opinione. Fieri enim potest, vt is etiam qui nō fidē habeat, eandem habeat opinionem: quod fieri non posset, si quidem fides esset opinionis species. Non enim fieri potest, vt idem etiam permaneat aliquid, si ex specie omnino aut genere in genus transferatur: quemadmodum fieri non potest, vt aliquid sit idem animal, & aliàs homo sit, aliàs non sit. Quòd si quis contendat, necesse esse eum qui opinetur, etiam credere, idem paria esse & æquè patere opinionem ac fidem fatebitur. Ita nō erit genus, quoniam genus ad plura debet pertinere. Illud etiam vidēdum est, an in aliquo eodem vtrunque inesse possit. In quo enim genus inest, etiā species: vt in quo candor existit, etiā color: & in quo grammatica, etiam scientia solet existere. Si quis igitur verecundiam metum esse dicat, aut iram dolorem, non efficietur vt in eodem genus speciésque intelligantur. Est enim verecundia in ea parte animi sita, quæ rationis est particeps, metus autem in ea in qua iratum existit ardor, & dolor in ea in qua cupiditates versantur: quoniam in ea etiam voluptatis est sedes: ira verò, in qua ira versatur. Ex quo efficitur nō esse genera ea quæ proposita sunt, quandoquidem nō in eo ipso insunt in quo species & formæ. Itémque si amicitia in ea sit parte in qua voluptates habitant, non erit volūtas aliqua, præsertim cùm voluntas omnis in ea parte sita sit, quæ rationis est particeps. Valet etiā hic locus ad subiecta & accidentia. in quo enim accidens situm est, etiam id cui conuenit, situm est: ita fit vt si in eodem nō existant, nō sit acci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dens. Illud etiam, an quadā ex parte cum ſpecie genus quod datum eſt, communicetur. Non enim quadam ex parte genus communicatur: quippe cùm homo non ſit quadam ex parte animal, nec grammatica aliqua ex parte ſcientia: quod idem in cæteris contingit. Illud ergo conſiderandum eſt, an quædam cum genere quadam ex parte communicentur: veluti ſi animal cadere ſub ſenſum, aut aſpectabile quoddā eſſe dictum eſt. Animal enim & ſub ſenſum & ſub aſpectum quadam ex parte cadit: quandoquidem corpore ſenſum & aſpectum mouet, animo autē non mouet. ex quo ſequitur non eſſe genera animalis, aſpectabile, & quod ſenſum mouet. Falluntque nos interdum ij qui totum ad partem transferunt, veluti animal ad corpus animatum: atqui pars in toto nullo modo dicitur: non eſt igitur corpus genus animalis, quandoquidem pars eius eſt. Atque illud etiam ſpectandum eſt, num quid eorum quæ vituperanda & fugiēda ſunt, ad vim, aut ad id quod aliquid poteſt, relatum ſit: vt ſi ſophiſtam eum ſtatuerit aliquis, qui poteſt parare pecunias ſapiētia, quæ in eo videtur exiſtere, aut calumniatorem eum, qui poteſt calumniari, & ex inimicis inimicos facere: aut furem eum, qui poteſt clàm aliena furari: nemo enim eorum quos expoſuimus, eiuſmodi appellatur ex eo quòd poſſit aliquid eorum efficere: quandoquidem & deus poteſt, & vir bonus quæ mala ſunt, efficere, cùm interim nō ſint eiuſmodi. Omnes enim improbi ex animo & voluntate nominātur. Præterea omnis vis & facultas in numero expetendorum habentur: etenim malorum vis expetenda eſt. Itaque deum & viros bonos iis ipſis præditos eſſe dicimus. Eos enim fatemur res malas & flagitioſas agere poſ-

ſe. Ita fit vt vis, nullius rei, quæ qnidem vituperanda ſit, genus poſsit eſſe. Sin ſecus, certè efficietur, vt aliquid eorum quæ vituperāda ſunt, ſit expetendum. Sic enim vis aliqua vituperanda erit. Itémque illud videndum eſt, an aliquid eorum quæ propter ſe & per ſe honorabilia ſunt, aut expetenda, ad vim & facultatē, aut ad id quod poteſt aliquid, aut quod efficiens eſt, relatum ſit. Vis enim omnis, & quicquid aliquid poteſt, aut efficiens eſt, id omne propter aliud expetendum eſt. Aut, an aliquid eorum quæ duplex habēt genus, aut plura, ad alterum retulerit. Sunt enim quædam quæ ad vnum genus referri non poſſunt, quo in genere ſunt impoſtor & calumniator. neque enim is calumniator aut impoſtor habendus eſt, qui vult, nec poteſt, neque is qui poteſt, neque vult, ſed is demum in quo vtrūque horum ineſt. ex quo efficitur, ea quæ poſita ſunt, non in vno genere, ſed in vtroque eſſe collocanda. Iam verò contrà interdum genus pro differentia, & differentiam pro genere dicunt: vt ſtuporem magnitudinem admirationis, & fidem ſtabilitatem opinionis. neque enim magnitudo, neque firmitas & ſtabilitas, generis, ſed differentiæ nomine appellari debent: quoniā & ſtupor admiratio eſt nimia, & fides firma opinio. ex quo perſpicuum eſt, & admirationem genus eſſe, & opinionem: magnitudinem verò nimiam & firmitatem, eſſe differentiam. Præterea ſi quis exuperantiam & firmitatem pro genere explicauerit, efficietur vt res inanimæ & fidem habeant & conſternentur. Nam quoniam ineſt vniuſcuiuſque rei firmitas & magnitudo, aut exuperantia in eo cuius eſt firmitas & exuperantia, certè ſi ſtupor exuperantia eſt admirationis, ſtupor inerit in admiratione: ita

Universidad de Deusto
Biblioteca

obſtupeſcet admiratio,itémque fides erit in opinione, ſiquidem firmitas opinionis eſt: ex quo efficietur opinionem credere. Conſequens etiã erit, vt is qui iſto pacto de genere ſentiet,firmitatem firmam exuperantiámque nimiam eſſe fateatur: quandoquidem fides aliqua firma eſt. Si igitur fides firmitas ſit, certè firmitas firma futura eſt. Itémque quoniam ſtupor aliquis nimius eſt,ſi ſtupor exuperantia ſit, erit nimia exuperantia: quorum neutrum verum eſt, quemadmodum nec ſcientia id eſt, quod ſub ſcientiam cadit,neque motus id quod mouetur. Errant etiam interdum ij qui affectionem eius faciunt ſpeciem, cuius eſt affectio, quales ſunt ij qui immortalitatem vitam ſempiternam eſſe deſiniunt. Eſt enim affectio quædam,aut certè comes vitæ immortalitas: quod verum eſſe fiet perſpicuum,ſi quis ex mortali immortalẽ effici cõceſſerit. Nemo enim eum hominem aliam vitam degere, ſed aliquid ei conuenire, aut effectionem accidere fatebitur. Ita ſit vt immortalitatis vita non ſit genus. Quo etiam in errore verſantur ij qui affectionem eius rei cuius eſt affectio,genus eſſe ponunt, vt ventum eſſe aërem motum & agitatum. Eſt enim potius ventus, aëris impulſio: quandoquidem idẽ aër & cùm agitatur, & cùm ſtat,permanet: ex quo efficitur vẽtum non eſſe omnino aërem. Eſſet enim ventus,etiam ſi aër non impelleretur: ſiquidem idem aër qui ventus erat, permanet. Similis eſt ratio cæterorum eius generis. Quòd ſi etiam in hac re ventũ eſſe aërem impulſum & agitatum cõcedere debeamus, at certè non omni ex parte id approbandum eſt: non iis quidem in rebus, in quibus hoc tale genus non verè dicitur, ſed in iis in quibus verè intelligitur genus id quod propoſitum eſt.

Sunt enim quædam in quibus non verè dicitur: ex quo genere ſunt nix & cœnum. Aiunt enim niuem eſſe aquã congelatam atq; concretam: cœnum verò terram humore temperatam: atqui neque cœnum terra eſt, neque nix aqua. Neutrum igitur genus eſſe eorum quæ propoſita ſunt, vllo modo poteſt: quippe cùm ſemper genus de formis verè dici debeat. Itémne vinum quidem aqua eſt putris, vt ait Empedocles: Aqua putruit in ligno. Iam verò ſi omnino nullius ſit genus id quod datum eſt,perſpicuum eſt ne eius quidem quod poſitum eſt,eſſe: quod hinc intelligi poteſt,quia nihil ſpecie differunt ea omnia,quibuſcum genus id quod datum eſt,cõmunicatur: cuius generis ſunt alba quæ ſpecie inter ſe non differunt. Species autem omnis generis differunt. Non igitur id quod albũ eſt, vllius genus eſſe poteſt. Illud etiam videndum eſt,ídne pro genere aut differentia dixerit,quod ex rebus omnibus conſequens eſt. Sunt enim multa quæ res omnes cõſequuntur: veluti id quod eſt,& vnum,in iis ſunt quæ rem omnem ſequuntur. Itaque ſi id quod eſt,genus eſſe poſuerit, certè omnium rerum genus futurum eſt, quandoquidem in iis dicitur: genus autem de nullo, niſi de formis dicitur. Ita vnũ,eius quod eſt,ſpecies eſſet: ex quo efficeretur, in iis omnibus in quibus genus,etiam ſpeciẽ dici: quandoquidem & id quod eſt,& vnum, de rebus omnibus dicitur, cùm ſpecies pauciora, quàm genus continere debeat. Quòd ſi id quod omnibus ex rebus ſequatur, differentiam appellauerit, profectò paria aut plura, quàm genus, differentia continebit. Nam ſi genus etiam in iis eſt,quæ conſequentia ſunt ex omnibus, ex æquo: ſin minus ex omnibus genus ſequatur, plura eo contineat differentia neceſſe eſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iam si in subiecta specie genus id quod datũ est, vt id quod album est, in niue insit, perspicuum est id non esse genus. Solum enim genus de subiecta specie dicitur. Atque illud etiam videndum est, an genus & species sint synonyma. Genus enim de formis omnibus nominis definitionisq; communi societate dicitur. Qui etiam error nascetur, quando generi & speciei aliquid erit contrarium, meliúsque contrariorum ad genus deterius referetur: ita enim fiet, vt id quod reliquum est, insit in alio: sunt enim in contrariis generibus contraria: fit igitur ex his, vt id quod melius est, sit in deteriore: atque optimæ cuiusque rei, etiam genus optimum est. Illud etiam vidẽdum est, idémne aliquid quod ad vtrunque eodem modo affectum sit, ad deterius genus, non ad præstantius retulerit: vt si animum motum vel id quod mouetur dixerit. Nam quoniam idem animus æquè vim habet standi ac mouendi, profectò si status melior est, in eo genere animus statuendus erat. Iam ex maiore & minore elicere argumenta licet ei qui refellit, si genus accessionem capiat, & species non capiat, nec ipsa, neque quod ab ea deductum est, hoc modo: Si virtus elationem habeat, etiã iustitia & iustus habebunt: alius enim alio iustior dicitur. Nam si genus quod datum est, accessionem accipiat, speciésque nõ accipiat, neque ipsa, neq; id quod ab ea natũ sit, id quod datũ est, esse genus nullo modo potest. Præterea si id quod magis aut æquè videtur genus, nõ est genus: certè ne id quidem quod datum est. Atque huius loci in iis plurimus vsus est, in quibus multa de specie in quæstione dicẽtur, qua quid res sit quæritur, nec certum genus traditum est, neque quod eorum genus sit, possumus explicare: vt de

ira, & dolor, & opinio contemptus in naturæ quæstione dicuntur: præsertim cùm is qui irascitur, angatur, séque contemni putet. Quæ eadem tractatio in specie per locum comparationis suppetit, hoc modo: Si quæ species magis aut æquè inesse videtur in genere quod datum est, nõ inest in genere: ne ea quidem quæ data est, in genere erit omnino. Atque is quidem qui infirmabit, quemadmodum exposui, hũc tractabit locum: qui autem confirmandi partes tenebit, ei hic locus nihil ad argumentãdum suppeditabit, quoties genus quod datum est, & species, recipient accessionem: nihil enim prohibet, si vtrunque recipiat, alterum alteri non esse genus. Nam & id quod album est, quódque honestum, accessionem capit, nec alterum alteri genus est. Sed generũ ac formarum inter se comparatio magnam ei suppeditabit argumẽtorum copiam, hoc modo: Si eadem est huius & illius generis ratio, & alterũ genus est, etiam alterũ erit. Itémque ex minore & maiore idem effici potest, hoc modo: Si continentiæ vis magis quàm virtus genus est, virtus autẽ genus est, vis etiã erit. Quod de specie eodẽ modo iudicandũ est. Si enim æquè hoc atque illud eius de quo agitur species est, & alterum est species, etiã reliquum. Et si quod minus videtur species est, etiã quod magis videtur. Illud etiã in confirmatione videndum est, an genus de iis quibus datum est & tributũ, in naturæ quæstione dicatur, nec vna sit species eius quod genus esse positũ est, sed & plures & differentes. Sic enim genus erit. Quòd si vna sit species ea quæ data est, videndum est, an etiã de aliis formis genus dicatur in quæstione naturæ. ex quo iterũ efficietur & de pluribus ipsum ac differentibus dici, & genus approbari. Quoniam au-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem quibuſdam placet differentiam in quæſtione naturæ dici de formis, ſecernendum eſt genus à differentia, iis locis quos expoſuimus: quorũ primus eſt, genus plura quàm differentiam cõtinere: Alter, Genus in reſpondendo quid quicque ſit, aptius dici poſſe, quàm differentiam. Qui enim hominẽ animal eſſe dixerit, planius facit quid ſit homo, quàm ſi gradiens dicat. Tertius eſt, Differentiam generis qualitatem declarare ſemper, genus differentiæ qualitatem non item. Nam & qui gradiẽs dixerit, quale quid animal exprimit: & qui animal dicit, non quale quid gradiẽs explicat. Ac differentia quidem à genere hoc pacto ſeparanda eſt. Quoniã autem videtur muſicus, quia muſicus ſit, ſciẽs eſſe, etiam muſica ſciẽtia quædam eſt: quoniámque ſi quod ingreditur, ob eam cauſam quia ingreditur & ambulat, mouetur, ingreſſus etiam quædam eſt motio. In quo autem genere aliquid confirmare & efficere velimus, quemadmodum dixi, diligenter videndum eſt, hoc modo: Si ſcientiam eſſe fidem confirmandum eſt: ſi is qui ſcientia præditus eſt, quia ſciat credit, profectò ſcientia fides ſit neceſſe eſt. Eadémque ratione in aliis omnibus facere licebit. Poſtremò quoniã quod alicui conſequẽs eſt ſemper, nec viciſſim retrò commeat, id difficile eſt improbare non eſſe genus, ſi hoc ex illo omni ex parte ſequatur: illud verò ex hoc non omnino, (veluti ex tranquillitate quies ſequitur, & ex numero id quod ſecari poteſt, contráque non ſequitur: quandoquidem non quicquid diuidi poteſt, numerus eſt, nec quies trãquillitas omnis) eo quidem vtendũ eſt pro genere, quod ſemper ſequitur tum, cùm alterum non reciprocatur. quòd ſi ab altero id proponatur, non in omnibus, neque omni ex parte

probandum eſt. ei autem hoc locõ ſic occurrendũ eſt: id quod nõ eſt, ex rebus omnibus quæ gignuntur, conſequẽs eſt, cùm præſertim quod gignitur, non ſit: neque retro id cõmeat viciſſim. Non enim omne quod non eſt, generatur: attamen non eſt genus id quod non eſt, eius rei quæ gignitur, quãdoquidem eius quod non eſt, nulle ſunt ſpecies omnino. Ac in genere quidem probando vel improbandõ eam viam ac rationem, quam præſcripſi, ſequi ac tenere debemus.

ARISTOTELIS TOPICORUM Liber quintus.

VTrum autem proprium ſit, nécne, id quod propoſitum eſt, ex iis locis quos deinceps exponemus, intelligetur. Explicatur quidem proprium aut per ſe, & vi ſua, ac ſemper: aut alterius comparatione, & interdum veluti hominis proprium eſt per ſe ac vi ſua, animal eſſe humanum natura: alterius autem comparatione, vt animi ad corpus, quòd animus imperare, corpus parére debet. Proprium autem ſemper eſt, exempli cauſa, dei, animal eſſe immortale. Interdum propriũ eſt, vt certi hominis deambulare in gymnaſio. Naſcuntur autẽ ex eo quod collatum cum altero proprium explicatur, aut duæ aut quatuor quæſtiones. nam ſi alicuius propriũ eſſe ponat, alterius idem neget eſſe, duæ tãtummodo quæſtiones oriuntur, vt hominis cum equo collati proprium eſt bipedẽ eſſe. Nam hominem non eſſe bipedem aliquis poſſit cõcludere, & equum bipedẽ: & vtro- Cap. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

que modo proprium sic positum cõfutabitur. Quòd si vtrique suum proprium concedatur, ita vt etiam vtrunque ab vtroque negetur, quatuor quæstiones existent: veluti hominis cum equo collati proprium est bipedẽ esse, & equi quadrupedem. Nam & hominem non esse bipedem, & naturam quadrupedem esse, argumento concludere licet. Itémque equus bipes esse & non quadrupes, probari potest. Ergo si quouis modo doceatur, quod propositum est refellitur. Proprium autẽ per se ac vi sua, id est, quod omnibus tribuitur, & ab omni genere separat, vt hominis proprium est, mortale esse animal natum ad cognitionẽ & scientiam. Propriũ verò ad alterũ est, quod non ab omnibus, sed à quodam certo distinguit & separat, vt virtutis cum scientia collatæ proprium est, in plurimis animi partibus esse: scientiæ, in ea solùm quæ rationis est particeps, & in iis solùm animalibus quæ ratione vtuntur, existere. Semper proprium est, quod per omne tempus verè dicitur, nec vnquam amittitur: vt animalis, ex animo & corpore constare. Aliquando id proprium est, quod ad aliquod tempus verè dicitur, nec semper consequens est necessario: veluti cuuspiam hominis in foro deambulare. Fieri autem potest, vt proprium proponamus ad aliud, & differentiam inter aliqua dicamus duobus modis. Vno modo, vt id quod proprium dicitur, omni & semper conueniat: altero, vt in maxima parte & plerunque insit: veluti hominis cum equo collati bipedẽ esse, ita propriũ est, vt & in omnibus hominibus id & semper intelligatur: quãdoquidẽ omnes homines bipedes sunt per omne vitę tẽpus, equus autem nullus vnquã bipes est. Imperare autem parti ei animæ in qua voluptates versantur, & ei in qua

iratum ardor existit, sic proprium est eius partis animi quæ rationis est particeps, vt ferè & maxima in parte intelligatur. huius enim imperare est, illarum parêre: nec pars animi rationis particeps omni ex parte imperat, interdúmque contrà paret. Neque pars ea in qua voluptates habitãt, & in qua iræ, parent semper, sed interdum imperãt, tum cùm hominis animus vitiosus est & deprauatus. Sed ea plurimum ad differendũ valẽt propria, quæ per se sunt, & semper conueniunt, & ea quæ cum aliquo cõferuntur. nam ex eo quod proprium est cum altero collatum, multæ, quemadmodum suprà dixi, quæstiones nascũtur. aut enim duæ aut quatuor inde eliciuntur necessariò. multa igitur argumẽta ex eis ducẽtur. Ex eo verò quod per se & perpetuò propriũ est, multa argumenta licet ducere, aut ad plura tẽpora trahere. quod enim per se inest, ad multa pertinet, quandoquidem ei cui propriũ est, exclusis separatisque omnibus aliis, quod hoc modo proprium est, cõuenire debet. Quamobrem si ab omnibus non separet, certè non est commodè attributum proprium. Quod autẽ semper proprium est, id in pluribus tẽporibus obseruari debet an conueniat. nam nisi conueniat, & conuenerit & conueniet, non est futurum proprium. Quod verò interdum proprium est, nõ in aliis temporibus, nisi in instanti spectatur: itaque paucæ argumẽtationes ducuntur ex eo: quæstio autem ad differẽdum valet ea, ex qua & crebra & firma argumenta trahuntur. Atque iisdem ex locis quos in accidente exposuimus, argumẽta ad differẽdum de eo proprio quod ad alterum est, suppetent, si proprium aliquid conueniat, alicui non conueniat. Ad tractandum autem quod semper propriũ est & per se,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ij loci qui deinceps exponentur, magnam nobis ad argumẽtandum copiam ſuppeditabunt.

Cap. 2. Ac primùm quidem videndum eſt, an rectè & aptè nécne explicatum ſit proprium. Eſſe autẽ rectè aut minus rectè explicatum, ex vno loco illo intelligemus, ſi rebus minimè notioribus, aut ſi rebus magis perſpicuis expoſitum ſit proprium. Ac is quidem qui refellit, non conſtare ex notioribus oſtendet: is autem qui confirmabit, ex iis ipſis quæ magis perſpicua ſunt, conſtare demõſtrabit. Eſſe autem expoſitum verbis minus perſpicuis & notis, cognoſcemus, primùm, ſi omnino obſcurius & magis inuolutũ erit proprium quod datur, quàm id cui attribuitur propriũ. Neque enim proprium aptè & commodè propoſitum erit, quãdoquidem cognoſcendæ & illuſtrandæ rei gratia proprium inuẽtum eſt. Nam & proprium & definitiones diſcẽdi cognoſcendique cauſa adhibemus: verbis igitur magis perſpicuis illuſtranda ſunt: ſic enim facilius intelligemus. Vt qui poſuit ignis proprium eſſe proximè ad animi ſimilitudinẽ accedere, is certè obſcuriore vſus eſt verbo animi, quàm ignis: quoniam facilius quid ignis ſit, quàm quid animus, cognoſcimus: ita non rectè, minúſq; aptè propoſitũ fuit propriũ ignis ad animi ſimilitudinẽ proximè accedere. Deinde, cùm minus planum ſit ac perſpicuum hoc illi conuenire. non enim ſolùm propriũ re clarius & notius eſſe debet, verùm etiam rei conuenire: qui enim neſcit, an huic rei propriũ cõueniat, ne illud quidẽ, an huic rei ſoli conueniat, intelliget. ita fit, vt ſi alterutrum horum interueniat, incertum & obſcurum futurum ſit proprium, vt quãdo aliquis ignis proprium eſſe ponit, in quo primùm animi ſedes eſt, eo vtitur quod obſcurius eſt igne, animum in igne & in eo primùm conſiſtere: ex quo fit propriũ ignis nõ eſſe aptè poſitũ id in quo primo animus ineſt natura. In confirmatione autem, vt rebus magis perſpicuis, & iis perſpicuis magis duobus modis, quos modò expoſuimus, videndum eſt. Sic enim aptè & commodè hac ex parte proprium explicabitur: quandoquidem loci ij qui ad confirmandum aliquid rectè poſitum eſſe valent, alij ex hac tantùm parte, alij omnino rectè expoſitum docebunt. veluti ſi quis propriũ animalium dicat habere ſenſum, is rebus magis perſpicuis, & planius vtroque genere proprium explicabit. Aptè igitur expoſitũ eſt, hac ex parte animalis propriũ eſſe, ſenſum habere. Proximus locus eſt in refutatione, ſi quod verbum eorũ, quibus proprium explicatur, pluribus modis dicatur, aut oratio ipſa multa declaret omnino. Sic enim minus aptè poſitum erit proprium: veluti quoniam ſentire, plura ſignificat, vnum habere ſenſum, alterum vti ſenſu, certè animalis non erit aptè explicatum proprium, ſentire natura: ob eámque cauſam non eſt vtendum verbo aut oratione quæ pluribus modis dicatur, qua proprium exponamus, propterea quòd ea quæ multis modis dicuntur, obſcurã faciunt orationem: cùm præſertim in dubium veniat ei qui argumentaturus eſt, vtrum tandẽ alter dicat ex iis quæ multiplici verbo cõtinentur: profectò enim cognitionis cauſa cõparatum eſt propriũ. Iam verò præterea neceſſe eſt eos reprehendi, qui iſto pacto explicant proprium, quando aliquis in ea ſignificatione, in qua id quod propoſitum eſt, verum non ſit, ratiocinationem conficiet de eo quod multis modis dicitur. In confirmatione huius loci vſus eſt. ſi id quod proprium datur, nec multa ſigni-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficat,neque vllum verbum, neque ipsa oratio: sic enim hac ex parte aptè proprium ponetur: veluti quoniã nec corpus multa declarat,nec id quod celerrimè sursum fertur, neque ea quæ ex his verbis constat oratio,ob eam causam rectè ponetur ignis proprium esse, corpus quod maxima celeritate sursum mouetur. Sequitur locus in refutatione,si multis modis dicatur id cuius proprium explicetur, neque exponatur cuius eorum ponatur esse propriũ. Neq; enim rectè propriũ illud datum est. Quibus autem de causis, ex iis quæ suprà dixi intelligi potest. Eadẽ enim necesse erit concludere, hoc modo: Quoniã aliquid scire,multa significat (nã & scientiam habere aliquid,& sciẽtia vti aliquid, & scientiã esse eius,& sciẽtia vti eius) ob eã causam nullum propriũ rectè dari poterit illius scire aliquid, nisi cuius eorũ proprium ponat, explicetur. In confirmatione autẽ eius vsus erit, si multis modis non dicatur id cuius proprium ponitur, vnúmque sit & simplex. hac enim ex parte proprium aptè explicabitur. vt quoniã homo vno modo dicitur, homini rectè proprium tribuetur, animal cicur natura. Coniunctus huic locus in refutatione valebit, si sæpe idẽ in proprio dictũ erit. sæpe enim fallunt nos ij qui hoc faciũt, vt in definitionibus sic in propriis. quod si in proprio cõtingat, non erit rectè datum: quippe cùm id quod sæpe dicitur & iteratur, auditorem conturbet: ex quo fit, vt & obscura sit oratio, & præterea delirent & nugentur qui eam inducunt. Duobus autem modis aliquid idẽ sæpe repetitur. Primũ, cũ eandẽ rem sæpe nominabit: vt si quis dicat,ignis propriũ esse corpus leuissimũ corporũ, sic enim sæpe dixit corpus. Deinde si quis pro nominibus definitiones accipiat, vt si quis terræ propriũ

tribuat, substantia quæ naturaliter fertur celerrimè corporum deorsum: deinde vtatur pro verbo corporũ, illa oratione substãtiarum talium, quoniã corpus idem valet quod substãtia talis: ex quo efficitur substãtię nomen iterari: vt neutrum propriũ rectè tributũ esse videatur. At verò in confirmatione huius loci vsus erit, si nullo verbo eodẽ sæpe vtare. hac enim ex parte aptè propriũ statuetur: vt si quis propriũ hominis dixerit animal ad cognitionem & scientiã natũ, is nec sæpe eodem verbo vtetur, & hac ex parte rectè homini proprium statuet. Sequitur locus in refutatione, si tale aliquod verbum in proprio expresserit, quod conueniat rebus omnibus. inusitatum enim & minus aptũ erit verbũ quod à nullo separat. atqui vt in definitionibus, sic quod in propriis exprimitur, debet seiungere: non igitur rectè expositum erit proprium: vt si quis proprium scientiæ dicat opinionem, quæ ratione dimoueri non potest, cùm sit vna: quoniam in proprio exponendo, aliquo eiusmodi vsus est, vnius scilicet nomine, quod rebus omnibus conuenit, profectò sciẽtiæ proprium rectè positum nullo modo videri potest. In cõfirmatione valebit hic locus, si nullum verbum commune adhibeatur, sed eiusmodi, quod à re aliqua separet. hac enim ex parte præclarè positum erit proprium: vt si quis animali proprium tribuat habere animum, is quoniam nullo verbo communi vsus est, habere animum rectè hac ex parte animalis proprium dedit. Proximus locus est in refutatione, si quis plura propria eidem statuat, neque se plura ponere explicet. Tum enim haud rectè positum erit proprium. Vt enim in definitionibus nihil adhibendum est præter orationem quæ rei vim & naturam explicet: sic ne

Universidad de Deusto
Biblioteca

in propriis quidem, præter orationem quę proprium id quod datum est efficiat, quicquam exprimẽdum est: quandoquidem inusitatum minúsque aptum est, quod præterea additur. Id quod continget, si quis ignis proprium dixerit corpus tenuissimum & celerrimum. vtrunque enim de solo igne verè dici potest: ex quo efficitur ignis proprium, corpus tenuissimum & leuissimum non esse rectè datum. In confirmatione huius loci vsus erit, si non plura propria eiusdem, sed vnũ esse ponatur: hac enim ex parte proprium rectè ponetur: vt si quis dicat humoris proprium, corpus quod in omnem formam flectitur, is quoniam vnum expressit proprium, non multa, eò rectè vsus est humoris proprio. Sequitur locus in refutatione, si vel eo vtatur, cuius proprium explicat, aut eorum aliquo quæ ei tribuuntur. Nam quoniam cognitionis gratia inuentum est proprium, eo modo non rectè ponit. Eadem quidem res semper æquè obscura est: quod autem alicui tributum est, id quoniam eo est posterius, non est magis perspicuum: ita fit, vt ex his nihil discì cognoscíque possit: vt si quis proprium animalis ponat substãtiam, cuius est species homo, is quia aliqua re vsus est earũ quæ animali tributæ sunt, profectò non cõmodè vsus est proprio. In confirmatione autem ita demum proprium rectè hac ex parte statuetur, si nec eo, neque aliquo eorum quæ ei tributa sunt, vtamur. quod fiet, si proprium animalis ponamus, quod ex animo & corpore concretum est. sic enim neque ipsum, neque quicquã ipsius adhibebimus: ex quo efficietur, vt preclarè hac in parte animalis proprium explicemus. Eadémque ratione ea spectãda sunt in aliis etiam rebus, quæ non faciunt, aut quæ faciunt aliquid planius. Iam,

verò in refutatione videndum est, an tale aliquid adhibitum sit, quod aut contrariũ sit, aut omnino æquè antiquum naturæ ordine, aut posterius. neque enim rectè proprium ponetur. Nam contraria sunt ordine naturæ æquè antiqua. quod autem æquale est alicuius naturæ ordine, & eo posterius, non facit ipsum planius, neque declarat. Vt si quis boni proprium dicat, malo maximè esse contrarium, is boni contrarium adhibuit, ob eámque causam proprium boni haud rectè explicauit. In confirmatione autem huius loci vsus erit, si nec contrario vtemur, neque vllo alio quod æquale sit ordine naturæ, vel posterius. sic enim rectè hac in parte statuemus proprium: vt si quis scientiæ proprium ponat opinionem quę maximè fidem facit, is quia nihil adhibuit, nec quod scientiæ esset contrarium, nec quod omnino simul esset cum ea, aut ea posterius naturæ ordine, eo rectè proprium sciẽtiæ hac ex parte statuit. Sequitur locus in refutatione, si quod non semper sequitur, propriũ positum est, sed id quod interdum non proprium est. non enim præclarè & commodè proprium erit explicatum. Neque enim in eo nomen necessario verè dicitur, in quo inesse ipsum intelligimus: neque in eo necesse est nomen nõ dici, cui illud non intelligimus conuenire. Ita non erit rectè expressum proprium. Præterea non erit perspicuum an conueniat id quod statutum est esse proprium, si tale sit, vt prætermitti separaríque possit. Itaque non erit perspicuum neq; apertum proprium: vt si quis propriũ animalis ponat, moueri interdum aut stare, is quia tale statuit proprium, quod interdum non proprium efficitur, certè haud aptè proprium statuit. In confirmatione considerabimus, an id proprium statum sit

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod ſemper eſt in re neceſſarió. hac enim ex parte rectè propriũ ponetur, vt ſi quis virtutis propriũ dicat, eũ in quo ſit, bonũ efficere, is quia proprium ſtatuit, quod ſemper conſequens eſt, ob eam cauſam rectè virtutis proprium hac ex parte conſtituit. Sequitur locus in reprehenſione, ſi id quod hoc tempore proprium eſt ſtatuat, neque ſe proprium huius temporis dare, exponat. neque enim rectè ſtatuet proprium. Primum enim quod contra mores & conſuetudinem ſtatuitur, id omne enodationis indiget. Atqui ſolent ferè omnes id proprium ſtatuere, quod ſempiternum eſt. Deinde incertum eſt, ſine qui non explicat mẽtem ſuam, velit id ponere, quod hoc tempore ſit proprium. Non igitur dare debet reprehenſionis occaſionem: quod cõtinget, ſi quis ponat alicuius hominis propriũ eſſe, ſedere vnà cum aliquo homine, illúdque hoc tẽpore proprium eſſe nõ ſtatuat. Neque enim illud rectè ſtatuat propriũ, niſi ſe dixiſſe hoc tẽpore propriũ eſſe explicet. Atque hic locus ad confirmandum valebit, ſi explicemus, cùm aliquid propriũ ſtatuemus hoc tẽpore, nos proprium hoc tẽpore ponere. ſic enim rectè proprium hac in parte ſtatuemus. Exẽpli cauſa ſi quis alicuius hominis proprium dicat eſſe, aliquo in loco hoc vel illo tẽpore deambulare, quoniã diſtinctione vſus eſt, rectè id proprium eſſe poſuit. Proximus in reprehẽſione locus erit, ſi quis tale ſtatuat proprium, quod conuenire aliter, quàm ſenſu perſpici nõ licet. Neq; enim tum poſitũ propriũ erit: quandoquidẽ quicquid mouet ſenſum, ſi id extra ſenſum ſit, obſcurũ eſt. incertum enim eſt an iam conueniat, propterea quòd ſenſu tantũmodo intelligatur. Quod verũ eſſe in iis quæ nõ neceſſariò ſemper conſequũtur, perſpiciemus: veluti ſiquis ſolis pro-

prium eſſe dicat, aſtrum ſplẽdidiſſimum quod ſupra terram fertur, is adhibet in proprio, illud quod ſupra terram fertur: quod quidẽ quia ſenſu cognoſcitur, non rectè ſolis proprium ſtatuit. Incertum enim erit, cùm ſol occiderit, an ſupra terram feratur, quòd tum ſenſus oculorum nos deficit. At in confirmatione huius loci vſus erit, ſi proprium ſtatuamus eiuſmodi, quod ſenſu nõ ſit perſpicuum, aut certè quod ſi ſenſum mouet, perſpici poteſt neceſſariò conuenire. Hac enim ex parte recte ſtatutum erit proprium: vt ſi quis extremitatis proprium ponat, quod primum colore inficitur, is illo toto colore inficitur, quod ſenſum mouet, ille quidẽ vtitur, ſed eiuſmodi quod perſpicuum eſt ſemper conuenire. Ita hac ex parte rectè ſtatutum eſt extremitatis proprium. Iam in reprehenſione videndum erit, an definitionem vt proprium poſuerit. ſic enim proprium non rectè ponetur, quandoquidem non debet proprium rei vim naturámque explicare. Cuius exemplum erit, ſiquis hominis proprium dicat, animal gradiens bipes. proprium enim hominis ſtatuet, quod quid res ſit, explicat. Non igitur rectè ſtatuit hominis proprium. In confirmatione autem huius loci vſus erit, ſi proprium eiuſmodi ſtatuamus, quod viciſſim dicatur, neq; rei vim naturámq; declaret. Erit enim hac ex parte rectè explicatũ proprium: vt ſi quis hominis propriũ ponat, animal cicur natura, propriũ ille quidẽ ſtatuet quod viciſſim dicitur, ſed quod nõ quid res ſit, indicat. Ita fiet, vt hac ex parte rectè ſtatutũ ſit hominis propriũ. Cõiũctus huic locus eſt in reprehenſione & refutatione, cùm proprium datur, cuius nulla pars quid res ſit explicet. Oportet enim vt in definitionibus, ſic in propriis primum genus exprimi, deinde iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc pacto adiungi cætera quæ separant atque seiungunt. Non igitur rectè proprium ponetur, quod non eo modo statuetur: vt si quis proprium animalis dicat, animum habere, non ponet in quæstione naturæ animal: ex quo sequetur animalis proprium non rectè positum esse. In confirmatione autem considerandum est, an collocatum sit aliquid, quod in quæstione naturæ dicatur de eo cuius proprium ponitur, & ita demum adiungantur cætera. Hac enim ex parte rectè proprium datum erit: veluti si quis proprium hominis ponat animal ad scientiam & cognitionem natum, is & proprium quod in quæstione naturæ aliqua ex parte positum est, dabit: & ea ex parte hominis proprium rectè explicabit. Ac vtrum rectè an minus rectè proprium datum sit & explicatum, ex iis locis qui adhuc sunt expositi, intelligere debemus.

Cap. 3. Vtrum autem id proprium sit omnino quod explicatur & datur, nécne, ex iis quos deinceps exponemus locis, licebit cõcludere. Iisdem enim locis aliquid omni ex parte rectè poni proprium concludemus, quibus propriũ omnino statuitur: quorũ primus erit in refutatione diligens eorũ omnium animaduersio & cõsideratio, quorum propria dabũtur: veluti videndũ erit, an ea ex parte qua datur, nõ verè de singulis dicatur, an verò non sit proprium vniuscuiusq; eorum eius ratione cuius propriũ explicetur: sic enim non erit propriũ quod esse ponebatur, vt quia de geometra non verè dicitur, eum nulla ratione falli posse, (fallitur enim geometres in falsa descriptione) nõ est proprium futurum docti & artificis non falli ratione. In confirmatione autem an in omnibus verè dicatur, & hac ex parte qua sub illo toto genere

continentur, videndum est, quoniam proprium erit quod positum est, esse proprium: vt quia animal ad cognitionem & disciplinam percipiendam natum, in omni homine verè dicitur, & quia homo sit, eò hominis proprium erit animal ad disciplinã percipiendam natum. Huius autem loci vsus erit in refutatione, quoties in quo nomen, non etiam oratio verè dicetur, & cùm in quo oratio, non etiam nomen intelligi licet. In confirmatione autem, cùm in quo nomen, etiam oratio, & in quo oratio, nomen quoque intelligetur. Alter locus est refutationis, cùm de quo oratio, non etiam nomen verè dicitur: & cùm de quo nomen, non etiam verè dicitur oratio: tum enim quod positum est esse proprium, non erit propriũ: quod ex hoc exemplo intelligi potest. Animal enim ad disciplinam & scientiam percipiendam natum, in deo verè intelligitur, homo non intelligitur. ex quo efficitur non esse proprium hominis hoc totum, animal quod ad disciplinam cognitionémque percipiendam natum est. In confirmatione autem valebit, quoties in quibus omnibus oratio, nomen etiam dicetur: & in quibus nomen, etiam oratio: quod enim proprium positum est non esse, proprium erit. Quod hinc intelligi potest, quia de quibus illud totum habere animum, etiam animal verè dicitur: & de quibus animal, etiam animatum. ita habere animũ, animalis proprium est. Refutationis tertius locus erit, si subiectum eius esse proprium statuatur, quod in subiecto esse dicatur: vt si quis proprium statuat tenuissimæ rei ignem, quia rem subiectam, proprium ei quod de illa dicitur tribuit, certè non rectè posuit ignem proprium esse rei tenuissimæ. Ob eámq; causam subiectum non est futurum proprium eius, quod in

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſubiecto eſſe dicitur. ſic enim idem, multorũ,& quæ ſpecie differunt,proprium eſſet: quãdoquidem multa quædã quæ ſpecie differunt,eidem conueniunt, quæ de eo ſolo dicuntur: quorum omnium ſubiectum proprium futurũ eſt, ſi quis iſto pacto ſtatuat proprium. Ad confirmandum autẽ valebit, ſi id quod in ſubiecto ineſt, ſubiecti proprium eſſe ponatur: quandoquidem proprium futurũ eſt id quod poſitũ eſt non eſſe proprium,ſi quidem in ſolo eo intelligitur, vt dixi, proprium,cuius proprium eſſe dicitur: vt ſi quis terræ proprium dicat, corpus grauiſsimum ſpecie, is quia proprium ſubiecti dedit eiuſmodi,quod & de ſola re,& vt proprium dicitur, efficitur vt rectè poſitum ſit terræ proprium. Sequitur locus proprius refutationis, ſi quis per cõmunicationem proprium tribuat. nõ enim erit propriũ quod poſitũ eſt eſſe proprium: quippe cùm id quod communione quadam conuenit, ad vim naturámque rei explicandã pertineat. Erit autem hoc modo poſitum proprium,differentia quædam,quæ de ſpecie aliqua dicetur: vt ſi quis propriũ hominis dicat hoc totum, gradiens bipes,per cõmunionem quandam proprium explicabit: ex quo fiet,vt non ſit proprium hominis,gradiens bipes. Hoc loco videbit is qui cõfirmandi partes obtinebit, ne per communionem proprium explicet,neque vim naturámque rei declaret: ita tamẽ, vt viciſsim de re dicatur. Quod enim poſitũ eſt non eſſe proprium, id proprium futurum eſt: vt ſi quis animalis propriũ ponat hoc totũ, quod vim habet ſentiendi,is nec proprium communione explicabit, neq; tale quod vim naturámq; rei declaret, & tamen eiuſmodi quod viciſsim de re dicatur. Ita proprium erit animalis hoc totum, quod vim habet ſentiendi. Proximus locus refutationis erit,ſi doceatur proprium non poſſe vnà cum re, cuius propriũ ponitur,cohærere: ſed vel poſterius, vel prius quàm ipſum nomen rei conuenire. Sic enim aut nunquã, aut certè non ſemper proprium eſt futurum, id quod poſitum eſt eſſe propriũ: vt quia alicui prius conuenit eſſe hominem, poſterius autẽ ambulare per forũ, certè volitare in foro,aut nunquam,aut non ſemper hominis eſt propriũ. In confirmatione autẽ huius loci vſus erit,cùm id quod proprium ponitur,vnà cum re ſemper aderit neceſſariò,neque definitionis vim, neque differẽtiæ habebit. Sic enim proprium erit quod poſitum eſt nõ eſſe proprium: vt quia hoc totum,animal quod ad diſciplinam cognitionémq; natum eſt, vnà cum homine exiſtit neceſſariò,neque differẽtia eſt,neque definitio, certè hominis proprium id ipſum futurum eſt. Sequitur locus refutationis,cùm eorundem, quia eadem ſint,non eſt idẽ proprium. Non enim quod poſitum eſt proprium eſſe,proprium erit. quod intelligi poteſt ex hoc exẽplo. Nã quia eius quod perſequendum eſt,propriũ non eſt, videri nonnullis bonum, ne eius quidem quod expetendum eſt,proprium erit videri nonnullis bonum. Idem enim valent quod perſequendũ eſt, & quod expetendum. Is autem qui confirmabit,ex hoc loco argumentum ducet, quando eiuſdem rei quia eadem ſit, idem proprium eſſe ponetur. Nam proprium erit quod poſitum eſt non eſſe proprium, vt hominis quatenus eſt homo, proprium dicitur,habere animum tripertitum: & mortalis quatenus mortalis eſt,tripertitum animum habere, propriũ erit. Valet etiam hic locus in accidẽte, quoniam iiſdẽ quatenus eadem ſunt, eadem conuenire aut non conuenire debent. Coniunctus huic locus eſt in refutatione, cùm eorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ ſunt eiuſdē ſpeciei, non ea ponūtur propria, quæ etiam eadem ſint ſpecie: non enim rei illius id quod poſitū eſt, proprium erit: vt quoniā eiuſdem generis homo & equus habentur, neque ſemper proprium eſt equi à ſe ſtare, ne hominis quidem proprium erit à ſe ſemper moueri & agitari. Sunt enim eiuſdem generis moueri & ſtare per ſe, quoniam vtrique eorum quatenus animalia ſunt, hæc conueniant. In confirmatione autem illud videndum eſt, an eorum quæ ſunt eiuſdem generis, id proprium ſtatuatur, quod ſemper ad idem genus referatur. erit enim proprium, quod non eſſe proprium poſitum eſt: vt quoniam hominis proprium eſt, eſſe gradientem bipedem, auis etiam proprium erit, volucrem eſſe bipedem. Sunt enim hæc eiuſdē generis omnia: alia enim, vt ſpecies quę ſub eodem ſunt genere, cùm ſint animali ſubiecta, alia verò vt generis animalis differentiæ. Sed hic locus falſus eſt, cùm alterum eorum quæ numerata erunt, vni alicui ſoli ſpeciei conueniet, alterum pluribus, qualia ſunt gradiens quadrupes. Quoniā autem idem & alterum multis modis dicuntur, difficile eſt ſi quis captionibus contrà diſputare velit, vnius & ſolius alicuius rei explicare proprium. Quod enim conuenit alicui, cui quid accidit, etiam accidenti conueniet, ſi cum eo ſumatur cui conuenit: vt quod ineſt in homine, etiam in albo homine, ſi modò ſit albus, reperietur. Itémque quod in albo homine ineſt, id etiam in homine inerit. Sed quiſpiam multa propria refellet, ſi ſubiectum aliud per ſe faciet, aliud ſi cum accidēte cōiunctum ſit: vt ſi dicat aliud eſſe hominem, aliud album hominem. idem fiet, ſi aliud ponat habitum, aliud id quod ex habitu nominetur. vt enim quod in habitu ineſt, in

eo etiā ineſt quod ab habitu appellatur: ſic quod in eo quod ex habitu nominatur ineſt, etiam in habitu inſit neceſſe eſt: veluti quoniam artifex ab arte dicitur, non erit artis proprium nō poſſe ratione diſſuaderi: quippe cùm id etiam artifici conueniat, qui nulla ratione de ſentētia deduci dimouerique poſſit. In confirmatione autē dicendum eſt, non eſſe aliud omnino id quod accidit, & aliud id ipſum cui accidit, ſi cum eo comprehēdatur quod accidit: ſed ob eam cauſam aliud dici ſolere, quod eorum ſit natura & ratio diuerſa, quoniam aliud eſt hominem eſſe hominem, & aliud hominem album eſſe hominem album. Præterea ex caſibus eruendum eſt quod contra huiuſmodi captionem adferamus: ſcilicet non eſſe artificem aliquid quod ratione mutari non poſſit, ſed eum qui ratione diſſuaderi non poſſit: nec artem & ſcientiam eſſe id quod ratione ſit immutabile, ſed ipſam ratione eſſe immutabilem. Nam ei qui omni ratione contendit, omni etiam ratione occurrendum. In refutatione proximus locus erit, ſi quis velit aliquid quod natura ineſt explicare, eoq; verbo id ponat, vt id ſemper ineſſe declaret. Sic enim fiet, vt iacere id & ruere quod poſitum eſt, proprium videatur: vt ſi quis hominis proprium dicat, eſſe bipedem, vult ille quidem exponere aliquid quod natura inſitum eſt, ſed oratione ſua id quod ſemper inſitum eſt, ſignificat: ita non eſt futurum hominis proprium, bipedem eſſe: quandoquidem non omnis homo duos habet pedes. In confirmatione autem huius loci vſus erit, ſi id quod natura inſitum eſt, proprium ſtatuere velimus, idque oratione noſtra exponamus. Neque enim proprium ex hac parte tolletur aut corruet: vt ſi quis proprium hominis ponat hoc to-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum,animal ad disciplinam & cognitionem percipiendam natum, idque significet oratione sua, natura illud esse insitum proprium,hac ex parte nunquam improbabitur hominis proprium esse id quod diximus. Iam verò in quibus est aliquid primum, & aliquid cui per illud primũ conuenire quippiam dicitur, difficile est explicare proprium. Nam si eius propriũ dederit, quod in alio aliquo intelligitur, etiam de primo verè dicetur: sin autem primi propriũ ponat,etiam in illo quod in alio intelligitur, reperietur: vt si quis extremitatis propriũ dicat colore infici, etiam colore infici in corpore dicetur: quòd si in corpore, etiam in extremitate. Ita fiet,vt non in quo oratio,nomen quoque verè dicatur.Sepe autẽ accidit vt in quibusdã propriis explicandis peccetur, propterea quòd nec quomodo, nec quorũ proprium ponant, explicent. Omnes enim enituntur propriũ statuere id quod aut natura insitũ est,quale est hominis bipes.: aut quod hoc tempore cõuenit: vt hominis alicuius quatuor habere digitos:aut specie,quemadmodum ignis tenuissimis ex partibus constare: aut omnino & per se,vt animalis viuere: aut per aliud,vt animi,prudẽtia esse prædituũ: aut quasi in quo primum aliquid ineſt, vt in parte animi quę rationis est particeps,prudẽtiæ esse sedẽ: aut ex eo quod aliquid habet, quẽadmodum artificis est proprium, ratione de sentẽtia deduci nõ posse. Neque enim ex alia re, quàm ex eo quod habet quicquã,ratione de sentẽtia deduci non potest. aut etiã statuitur propriũ ex eo quod aliquid habetur, sicuti proprium est scientiæ ratione non posse mutari: aut ex eo quod aliquid cõmunicatur,quale proprium est animalis sentire. Nam & si aliquid aliud,veluti homo sentit,tamẽ iã cum illo hoc cõ-

municatur: aut ex eo quod cõmunicat, vt alicuius animalis viuere. Si igitur non adiungatur illud natura, certè in eo peccatur,propterea quòd fieri potest, vt quod natura insitũ est,ei non conueniat, cui natura conuenit: quemadmodum homini duos habere pedes. Peccat etiam qui se nõ explicat propriũ dare quod nunc sit proprium: propterea quòd ex eo efficitur quod est proprium rei,certo quodam tẽpore illi non conuenire: quale est, quatuor habere digitos hominẽ: si etiã nõ exponat se id proprium ponere quod primum, aut quod per aliud conueniat,non in quo oratio, etiã nomen verè dicetur: vt si quis colore infectũ esse,vel extremitatis vel corporis proprium exposuerit. Quòd si nõ antè explicarit se id propriũ dare, vel quia habeat ipsum, vel quia habeatur, certè id quod dedit,nõ est futurum propriũ. Nam si ei proprium tribuit, cui hoc ipso cõuenit, quo ab aliquo habetur, etiam ei illud cõuenire perspicietur, quod ex eo tale esse intelligitur,quia in se habet quippiam: & si ei qui habet,tribuat,ei etiã quod habetur, conueniet: quod fiet si hoc totũ, ratione nõ posse dissuaderi,scientię aut artificis propriũ esse ponatur. Atq; etiam peccabit in explicãdo proprio, qui non exposuerit se id statuere propriũ, quod dat, vel ex eo quod participet,vel ex eo quod cõmunicetur,propterea quòd isto pacto aliis quibusdã conueniet proprium. Nam si in eo statuat,quod communicatur, cum iis quæ participant, conueniet: at si in eo quod participat,iis quæ cõmunicantur: vt si quis alicuius animalis, aut animalis propriũ ponat viuere. Peccat etiã qui verbum illud,specie,nõ addit, eo quòd vni soli eorum quæ illi subiecta sunt, cuius proprium statuitur, conueniet. Quod enim præstat & excellit, id vni soli cõue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nit, vt igni cõuenit celeritas maxima. Fit etiam interdum, vt is aberret in tradendo proprio, qui verbum illud, specie, addidit. Oportet enim earum rerum, quibus proprium tribuitur, esse vnam speciẽ, vt rectè addatur hoc verbum, specie, quod in nonnullis non contingit, quo ex genere ignis est: neque enim vna est species ignis: quandoquidem specie inter se differunt, pruna, flamma, & lumen, quorum vnumquodque ignis est. Ob eã autem causam, cùm speciei nomen adiungitur, alia species eius quod dictum est, non debet esse, quia aliis magis, aliis minus, id quod proprium explicatum est, conuenire accidet, cuius generis est tenuissimũ esse, si ignis proprium esse ponatur: nam & prunis & flammæ lumen tenuius est. quod non debet accidere, quoties nomen non dicitur magis in eo, in quo ratio verius dicitur: alioqui id verum non erit, in quo sit magis oratio, etiam nomẽ magis potiúsque dici. Præterea ita fiet, vt sit idem proprium & illius quod omnino, & illius quod maximè inest in eo quod omnino tale vel tale existit, qualem habet rationem subtilissimum corpus ad ignem. Nam & luminis & ignis omnino illud ipsum futurum proprium est: quippe cùm lumen sit tenuissimum. Ac si quis isto pacto proprium statuerit, argumenta contrà ducenda erunt: ei autem qui posuit quæstionem, videndum est, ne his obiectionibus det locum, sed vt primum proprium posuerit, quemadmodum, & cuius generis proprium ponat, explicandum.

Cap. 4. In refutatione proximus erit locus, si quis aliquid sui ipsius proprium statuat, neque enim proprij vim obtinebit quod positũ est esse propriũ. Quicquid enim idem est quod aliquid idem, id naturam explicat: quod autem naturam

explicat, non est proprium, sed definitio: vt si quis honesti proprium dicat esse decorum, is quia aliquid sui ipsius posuit proprium (honestum enim idem est quod decorum) certè nõ erit honesti decorum proprium. Huius autẽ loci vsus erit in confirmatione, si aliquid sui ipsius non ponamus esse proprium, & tamen eiusmodi, quod vicissim dicatur. sic enim quod proprium non esse statutum est, proprij vim & nomen obtinebit: quod fiet, si quis proprium animalis ponet hoc totum, natura animata: neque enim aliquid sui ipsius proprium esse ponit, cùm interim vicissim dicatur. Ita proprium animalis erit animata natura. Iam in iis quæ ex similibus, eiusdémque generis partibus constant, videndum erit, in refutatione totiúsne proprium in parte non verè intelligatur, an proprium partis in toto minimè dicatur: quoniam non rectè explicatum erit quod positum est esse proprium, hoc enim in quibusdam solet contingere. fieri enim potest, vt iis quispiã proprium tribuat, quæ ex sui similibus eiusdémque generis partibus constant, modò totius, modò partis habita ratione: quorum neutrum rectè explicabit. Exemplum totius erit, si quis dicat maris proprium hoc totum, aqua plurima quæ salsa est. Nã alicuius quod ex sui similibus partibus concretum est, proprium ponit, sed eiusmodi, quod in parte non verè dicatur: quandoquidem certum quoddam mare non est aqua plurima salsa: ita maris proprium non erit hoc totum, plurima aqua quæ salsa est. Partis autẽ exemplum tale est: Si quis aëris proprium esse dicat, quod respirabile est, is alicuius quod ex sui similibus partibus constat, ponit proprium, sed eiusmodi, quod & si de quodam aëre verè dicitur, tamen de vniuerso non dica-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur: quippe cùm non omnis aër ſit reſpirabilis, quare ſpirabile aëris futurum non eſt proprium. In confirmatione autem ex hoc loco argumentum ducemus, ſi proprium quod dabimus, de vnoquoq; quod ex ſui ſimilibus conſtat, verè dicetur: ita tamen vt proprium ſit eorum totius ratione. ſic enim quod proprium nõ eſſe poſitum eſt, erit proprium: vt quoniam in vniuerſa terra verè intelligitur in inferiorem locum ferri natura, certè proprium erit hoc ipſum alicuius terræ omnino, quia terra eſt. Nam de terra, hoc ipſo quòd terra eſt, dicitur: ex quo efficitur vt terræ ſit proprium natura ferri ad inferiores partes. Ex contrariis autem multa argumenta vtranque in partem elici poſſunt. Primum in refutatione ex cõtrariis, quæ aduerſa dicuntur, erit, quando contrarij non eſt contrarium proprium: neque enim proprium contrarij contrarium futurum eſt, hoc modo: Si iuſtitia iniuſtitiæ contraria eſt, & optimo id quod eſt deterrimum: iuſtitiæ autem optimum non eſt proprium, nõ erit igitur iniuſtitiæ quod deterrimum eſt, proprium. In confirmatione autem vſus erit, quoties contrarij contrarium eſt proprium: ſic enim fiet vt contrarij proprium ſit contrarium. Exemplum tale eſt: Si malo bonum contrarium eſt, id quod fugiendum eſt, ei quod eſt expetendum: eſt autem boni proprium id quod expetendum eſt: profectò mali proprium erit id quod fugiendum eſt. Alter locus eſt ex iis quę cum aliquo conferuntur. In refutatione quidem hoc modo tractabitur: Si quid eorum quæ cum aliquo conferuntur, alicuius eiuſdem generis non eſt proprium, ne id quidem quod eſt in iis quæ cum aliquo conferuntur, vllius eiuſdem generis proprium erit. quod ex hoc exemplo intelligi licet: Si duplum ſimpli duplum dicitur, & id quod vincit, illius quod vincitur: id autem quod vincit, non eſt dupli propriũ: certè ſimpli id quod vincitur & ſuperatur, non erit proprium. In cõfirmatione autem hoc modo: Si illius quod cum aliquo confertur, aliquid eiuſdem generis proprium eſt, id etiam quod ex eo genere eſt, alterius eiuſdẽ generis erit proprium. cuius exemplum eſt: Si duplũ cum ſimplo confertur, vnum cum duobus, & duo cum vno: dupli autẽ proprium eſt id quod duorum habet rationem ad vnum: profectò dupli propriũ ſit id quod vnius ad duo rationem habet, neceſſe eſt. Proximus locus eſt ex priuantibus, qui in refutatione tractabitur hoc modo: Si rei res non eſt proprium, ne priuationis quidem proprium priuatio erit. Et ſi priuationis priuatio non eſt proprium, ne rei quidem res proprium erit: vt ſi ſurditatis proprium non eſt, vacuitatem eſſe ſenſus: (eſt enim id cæterorum ſenſuum cõmune) ne auditus quidem ſenſum eſſe proprium videbitur. In confirmatione hoc modo: Si res rei proprium eſt, etiã priuationis proprium erit priuatio: & ſi priuationis priuatio proprium eſt, rei etiam res proprium erit: vt ſi aſpectus proprium eſt cernere ex eo quod aſpectum habemus: cęcitatis etiam proprium erit non cernere, quia aſpectum non habeamus, cùm natura aptus nobis aſpectus eſſe videatur. Sequitur locus ex aientibus & negantibus, qui in multas partes diſtributus eſt. ac primi quidem, qui ex iis quæ dicuntur, ducitur, in refutatione ſolùm vſus eſt hoc modo: Si id quod ait, alterius eſt propriũ, non erit eius proprium id quod negat. Et ſi id quod negat, eius proprium ſit, id quod ait, non eſt illius futurum proprium: vt ſi animalis proprium eſt id quod animatum eſt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

non erit animalis proprium, id quod non est animatum. Alter est ex iis quæ dicuntur aut non dicuntur, & ex iis de quibus dicuntur aut non dicuntur, qui in refutatione tractabitur hoc modo: Si id quod ait, eius quod ait non est proprium, ne id quidem quod negat, eius proprium est quod negat. Et hoc modo: Si id quod negat, eius proprium non est quod negat, ne id quidem quod ait, eius quod ait, futurum est proprium. Cuius exẽplum est tale: Si hominis proprium non est animal, ne eius quidem quod nõ est homo, proprium erit id quod non est animal. vicissimque, Si eius rei quę non est homo, ea non videatur propria quæ non est ex genere animalium, ne hominis quidem animal proprium est futurum. In confirmatione autem huius loci tractatio est talis: Si eius quod ait, id quod ait, est proprium, etiam eius quod negat, id quod negat erit proprium: & si eius quod negat, id quod negat proprium est, etiam eius quod ait, id quod ait proprium erit. quod hoc exẽplo illustrari potest: Si eius quod est nõ animal, proprium est non viuere, certè animalis viuere erit proprium: cõtráque, Si viuere animalis est proprium, certè eius etiam rei quæ est non animal, proprium erit non viuere. Tertius locus est ex iis quę subiiciuntur, cuius in refutatione tractatio erit talis: Si ea quæ statuta sunt esse propria, aientium sunt propria, non erunt eadem etiam negantium propria. Et si negantium expressa sint propria, aientium propria non erunt. Exemplum tale est: Si animalis proprium est quod animatum est, certè quod animatum est, esse proprium eius quod est non animal, nullo modo potest. In cõfirmatione autem hoc modo: Si ea quę posita sunt esse, propria non sunt aientium, negantium erunt. Quanquam

hic locus interdũ vitiosus est & captiosus. Nam nec aiẽtia negantium, nec negantia aientium propria sunt. Aientia enim negantibus non conueniunt omnino. Negantia autẽ aientibus illa quidem conueniunt, sed non vt propria. Sequitur locus ex diuisione, cuius in refutatione tractatio talis est: Si eorum quæ in diuisione enumerantur, nihil vllius reliquorũ est proprium, ne id quidem quod eius positum est esse proprium, illius futurũ est proprium: vt si animal quod sensum mouet, nullius aliorum mortalium animantium est proprium, ne id quidem animal quod intelligentia & ratione continetur, dei proprium est. In confirmatione autem hic locus nobis copiam ad argumentandum suppeditabit, quoties quiduis reliquorũ omnium, quæ in diuisione enumerata sunt, sumetur proprium vniuscuiusque eorum quæ distributa sunt. Quod si est alicuius eorum proprium quæ enumerata sunt in diuisione, etiam reliquum proprium erit illius alterius, cuius proprium non esse statuebatur: id quod ex hoc exemplo intelligi poterit: Si prudentiæ proprium est per se virtutem esse eius partis animi quæ rationis est particeps, cæterarúmque virtutum, quarum singulæ hoc modo assumuntur, certè temperantiæ proprium erit per se, naturáque sua virtutem esse huius partis animi, in qua voluptates versantur. Sequitur locus ex similiter cadentibus, qui in refutatione hoc modo tractabitur: Si casus alterius casus non est proprium, ne id quidem quod similiter cadit, alterius proprium erit: cuius exẽplum est tale: Si eius quod iustè fit, non est proprium præclarè fieri, nec iusti id quod præclarum est, proprium erit. In confirmatione autem eius loci talis est tractatio: Si id quod cadit, alterius proprium

Universidad de Deusto
Biblioteca

est, etiam casus erit alterius propriũ: vt si hominis proprium est hoc totum, gradiens bipes, etiam homini in datiuo conueniet gradienti bipedi. Non solùm autem ex iis quæ exposuimus à similiter cadentibus, sed etiam à cõtrariis, quemadmodum in superioribus locis explicatum est, argumenta ducenda sunt, ac in reprehensione quidẽ hoc modo: Si contrarij casus nõ est proprium casui alicuius contrarij, ne contrarij quidem casus alterius casui contrarij futurum est proprium: cuius exemplum est tale: Si eius quod iustè fit, nõ est proprium probè fieri, certè eius quod iniustè sit, improbè fieri proprium non erit. In cõfirmatione autem ducetur hoc modo: Si contrarij casus alterius contrarij casui proprium statuitur, etiam contrarij casus alterius contrarij casui ponetur proprium: vt si boni proprium est optimum, mali quoque id quod deterrimum est, proprium erit. Sequitur locus à simili, cuius in reprehẽsione talis erit vsus: Si similium similia non sunt propria, nec similium similia propria erunt. Si enim, exempli gratia, architectus eandem habet rationem ad extruendam domum, quam medicus ad efficiendam & restituẽdam valetudinem: medici autem proprium non est efficere valetudinẽ, ne architecti quidem extruere domũ proprium erit. In confirmatione autem hic locus hoc modo exponitur: Si similium similia propria sunt, similium quoque propria erũt similia: vt si medicus eandem habeat rationem ad efficiendam valetudinẽ, quam gymnasij præfectus ad efficiendam firmam constitutionem, & sit proprium præfecti gymnasij vim habere ad efficiendam firmam corporis constitutionem, erit etiam medici proprium esse effectorem valetudinis. Proximus locus est eorum quæ

habent eandem proportionem, cuius tractatio est huiusmodi in refutatione: Si ea quæ eandem habent proportionem, aliorum quæ eandem habent proportionem, non sunt propria, nec ea quæ eodem modo affecta sunt, aliorũ quæ eandem habent affectionem, propria erunt. Et si quid eorum quæ eodem modo affecta sunt, alterius proprium est, id non erit proprium eius, cuius proprium esse ponitur: vt si eodem modo prudentia affecta est ad honestum & turpe, quod vtriusque eorum est scientia: prudentiæ autem proprium non est scientiam esse honesti, profectò non erit proprium prudentiæ, rei turpis esse scientiam. Et si prudentiæ proprium est honesti scientiam esse, eius certè rei turpis scientiam esse non erit proprium: quandoquidem eiusdem multa esse propria non possunt. In confirmatione autem huius loci nullus est vsus, quippe cùm id quod eodem modo affectum est, vnum cum multis comparetur. Proximus locus est ex iis quæ ad naturam, originem, interitúmque referuntur, qui in reprehensione tractabitur hoc modo: Si id quod ad naturam & statum refertur, non est eius quod ad naturam & statum pertinet proprium, ne id quidem quod ad interitum pertinet, illius quod eiusdem est generis: nec quod ad ortum vllius eiusdem generis proprium erit: vt si exempli causa hominis non est proprium, esse animal, non erit proprium huius totius, hominem gigni, illud totum animal fieri: nec hominis interitus proprius est interitus occasúsque animantis. Eodémque modo sumenda argumenta sunt ex ortu concludendo statum & interitum, itémque ex interitu concludendo statum & ortum: quemadmodum paulò antè ex statu conclusus ortus

Universidad de Deusto
Biblioteca

& interitus est. In cõfirmatione autẽ hoc modo: Si id quod ad statũ pertinet, est alicuius eiusdẽ generis proprium, eius etiam quod ad ortum pertinet, erit proprium id quod eiusdem est generis, & illius quod ad interitum, quod eiusdem generis esse ponitur: cuius exẽplum tale est: Si hominis proprium est esse mortalem, etiam hominis ortus proprium erit, nasci mortalem: & interitus hominis, mortalem interire: eodémque modo concludendus est ex ortu & interitu, status & ortus, quemadmodum hic locus in refutatione expositus est. Sequitur locus ex forma rei propositæ. In refutatione quidem huius loci talis erit tractatio. Si formæ non conuenit, aut certè non ex ea parte qua id dicitur conuenire, cuius proprium datum est, quod proprium positum est, non erit proprium: vt si ipsi homini non cõuenit quies, quia homo sit, sed quia idea, non erit proprium quiescere. In confirmatione autem locus est eiusmodi: Si quid speciei conuenit, ídque ex hoc ipso conuenit, quia dicatur de eo ipso cuius ponitur non esse proprium, erit proprium id quod positum est non esse proprium: vt si conuenit ipsi animali, ex animo & corpore concretum esse, ídque ei quia animal sit conuenit, certè animalis proprium erit ex animo & corpore constare.

Cap. 5. Sequitur locus comparationis ex maiore & minore, qui quadripartito distributus est, quorum primus in refutatione tractabitur hoc modo: Si quod elationem habet alterius eiusdem generis, nõ est proprium, ne id quidem quod submissionẽ habet, vllius eiusdem generis proprium erit, nec quod minimã habet alterius, nec quod maximã habet elationem alterius eiusdem generis: nec deniq; id quod omnino

dicitur illius eiusdem generis, vt si exẽpli causa, colore magis infectum esse, magis corporis non est proprium, nec minus colore infectũ esse, eius quod minus est corpus proprium erit, nec infectum esse colore corporis omnino. In confirmatione autem huius loci tractatio erit talis: Si id quod elationem habet, eiusdẽ generis, alicuius proprium est, id etiam quod submissionẽ habet, alicuius eiusdem generis proprium erit. Itémque, Id quod minimam habet submissionem alterius eiusdem generis, & quod maximam habet elationem alicuius eiusdem generis, & quod omnino dicitur, alicuius eiusdem generis sit proprium necesse est: cuius exemplum est eiusmodi: Si eius quod magis viuit, magis sentire proprium est, etiam eius quod minus viuit, id quod minus sentit: & eius rei quæ maximè viuit, maximè sentire: & eius quod minimo beneficio vitæ vtitur, minimè sentire: & eius quod omnino viuit, omnino sentire proprium erit. Atque etiam ex eo quod omnino dicitur, argumenta ducenda sunt. In reprehensione quidẽ hoc modo: Si id quod omnino dicitur, alterius eiusdem generis non est proprium, ne id quidem quod elationẽ habet eius quod est eiusdem generis, neque id quod submissionem habet alterius eiusdem generis, neq; id quod maximã habet elationẽ alterius, neque id quod minimam habet submissionẽ alterius, erit propriũ: quod ex hoc exemplo intelligi potest: Si hominis non est proprium bonum esse, ne eius quidẽ qui hominis nomine magis aut potius appellatur, probiorẽ esse proprium erit. At in confirmatione argumẽtum ab hoc loco sic sumetur: Si id quod omnino dicitur eius qnod est eiusdem generis, proprium est, id etiã quod maiorem elationem habet alterius, & quod minorem ha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bet ſubmiſsionem, quódque minimam ac maximam habet alterius eiuſdē generis proprium, futurū eſt, vt ſi ignis propriū eſt ſurſum ferri natura, eius etiam proprium erit, quod ignis potius dicitur celerius in ſuperiorem locum ſuapte natura ferri. Eodémque modo ex cæteris hæc concludēda ſunt omnia. Alter locus eſt in reprehenſione talis: Si quod magis propriū videtur alicuius, nō eſt proprium: ne id quidem quod minus proprium eſſe videbatur, alterius propriū erit. Eius loci tale exemplum erit: Si animalis magis proprium eſt ſentire, quàm hominis ſcire: nec proprium eſt animalis ſentire, non erit hominis ſcire proprium. In confirmatione autem hoc modo tractabitur: Si id cui illud minus additur, alterius cui idem adiungitur eſt proprium, etiam id cui magis additur, alterius cui idem iungitur, eſt futurū proprium: vt ſi minus hominis proprium eſt cicurem & humanum eſſe natura, quàm animalis viuere: hominis autem eſt proprium cicurem eſſe ſuapte natura & humanum, profectò animalis proprium erit viuere. Tertius locus ex maiore & minore in reprehenſione talis eſt: Si quid eius, cuius magis eſt proprium, proprium non eſt, ne eius quidem proprium erit, cuius minus eſt proprium: & ſi illius eſt, non etiam huius erit: vt ſi colore infici extremitatis magis propriū eſt, quàm corporis, nec proprium eſt extremitatis, non erit proprium corporis omnino, colore infici: quod ſi eſt extremitatis proprium, non erit corporis proprium. At verò in confirmatione huius loci nullus vſus eſt: cùm præſertim idem multorum proprium eſſe nullo modo poſsit. Quartus locus eſt in refutatione huiuſmodi: Si quod magis proprium videtur alicuius, id non eſt eius proprium, ne id quidem pro-

prium erit, quod minus propriū eius videtur. Cuius exemplum tale eſt: Si animalis magis proprium eſt ſenſu percipi, quàm ſecari in partes: & animalis non eſt proprium ſenſu percipi, non erit animalis proprium in partes ſecari. In confirmatione autem tractabitur hoc modo: Si quod minus proprium eſt alicuius, id eius proprium eſt, certè quod magis proprium eſt, eius erit proprium: vt ſi minus eſt propriū animalis ſentire, quàm viuere: & animalis proprium ſentire eſt proprium, profectò animalis proprium erit viuere. Deinceps ſequitur locus à paribus, cuius loci tractatio in refutatione hæc prima erit: Si quod æquè eſt propriū, nō eſt proprium alicuius cuius æquè propriū eſt: ne id quidē quod æquè proprium eſt, eius erit proprium cuius æquè proprium eſt: vt ſi æquè proprium eſt partis animi, in qua voluptates verſantur, appetere, ac eius quæ rationis eſt particeps, ratiocinari: & eius partis in qua voluptates verſantur, nō eſt propriū appetere: non erit etiam ratiocinari eius quæ rationis eſt particeps, proprium. In confirmatione autem huius loci tractatio erit eiuſmodi: Si id quod æquè proprium eſt, eius eſt proprium, cuius æquè proprium eſt, erit etiam quod æquè propriū eſt, eius propriū cuius æquè proprium eſt: cuius exēplum tale eſt: Si æquè propriū eſt partis animi, quæ rationis eſt compos, primam eſſe ſedem ſapiētiæ, atque eius in qua voluptates habitēt, primā eſſe ſedem temperantiæ, & partis eius quæ compos eſt rationis, primam eſſe ſedem ſapientiæ proprium eſt: illius etiam in qua voluptates habitant, proprium erit primam ſedem eſſe temperantiæ. Alter locus in reprehenſione talis eſt: Si quod pari ratione alicuius eſt proprium, non eſt proprium eius quod æquè pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

prium est, id non erit eiusdem proprium, vt si cernere æquè proprium est hominis ac audire: hominis autem non est proprium cernere: non erit etiam audire hominis proprium. In confirmatione autem talis vsus erit: Si quod pari ratione alicuius est proprium, id eius proprium est, etiam id quod æquè proprium, eius erit proprium: vt si æquè proprium est animi, eius partem valere ad appetendum, ac posse ratiocinari primum: animi autem proprium est eius partem esse, quæ primum appetat: animi etiam proprium erit, partem eius primum posse ratiocinari. Tertius locus est in reprehensione eiusmodi: Si quid non est proprium eius, cuius æquè proprium est, non erit proprium eius cuius pari ratione est proprium: & si illius est proprium, alterius proprium non erit. Quod hoc exemplo illustrandum est: Si exempli causa incendere æquè proprium est flammæ atque prunarum, & flammæ incendere non est proprium, non erit prunarum proprium incendere. quòd si flammæ proprium est, nõ erit prunarum proprium. Huius autem loci nullus vsus est in confirmatione. Interest autem inter locum à similibus & à paribus, quòd ille ex proportione sumitur, non ex eo quòd vnum quodam modo alteri attribuitur: hic autem ex eo quòd inest vnũ alteri certo quodãmodo, vim habet. Deinceps locus in refutatione tractatur, si quis ex vi proprium statuet, propriúmque vi ad id quod non est, accommodabit, nec vis poterit rei quæ non est conuenire, non erit proprium quod positum est, proprium esse: vt si quis dicat aëris proprium esse inspirabilem esse, ex vi proprium statuit: quandoquidem illud proprium respirabile, quod respirari potest significat, atque etiam proprium statuit

rei quæ nulla est. siquidem sublato animali quod respirare aërem solet, aër esse potest: nec tamen si nullum sit animal, fieri potest vt quid respiret: ita fit vt aëris non sit futurum proprium eiusmodi, quod respirari potest, tum cùm animal nullum erit tale quod respiret: quare aëris proprium nõ erit spirabilẽ esse. At in cõfirmatione huius loci vsus erit, quãdo ex vi proprium explicabimus, quod aut ad id quod est, aut ad id quod non est, refertur: sed ita, vt vis ipsa rei quæ nulla est, possit conuenire. sic enim propriũ erit id quod positum est non esse propriũ: vt si quis eius quod est, proprium ponat posse pati vel facere, is ex vi proprium expressit, idq; ad id quod est accommodauit. Quandiu enim aliquid est, id & pati aliquid & facere potest. ita eius quod est, proprium erit posse pati vel facere. Extremus locus refutationis erit, quando ex præstantia & excellentia proprium exponitur. proprium non est quod positum est esse proprium. ij enim qui hoc pacto proprium statuunt, faciunt vt in quo oratio, in eo nõ etiam nomen verè dicatur: sublata enim re, tamen stabit oratio, quippe cùm alicui earum rerum quæ sunt, cõueniat maximè: vt si quis ignis proprium dicat esse hoc totum, corpus leuissimum, igne sublato erit corpus aliquod leuissimum. non est igitur ignis proprium hoc totum, corpus leuissimum. In confirmatione autem, ne præstantia statuamus proprium, prouidendum est. ex ea enim parte rectè ponetur proprium: vt si quis hominis proprium ponat hoc totum, animal natura cicur & humanum, is quoniam nõ explicauit proprium ex præstantia, ex ea parte proprium rectè statuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARISTOTELIS TOPICORUM Liber sextus.

Cap. 1.

IN tractatione autẽ locorum definitionis, quinque ad reprehendendum nobis proponere debemus. Primum omnino non verè dici de quo nomen, etiam orationem: debet enim in omni homine verè dici hominis definitio. Alterum, non esse positum pro genere aut pro accommodato genere, id genus quod est in definitione. Nã qui definit rem, debet ad genus differentiã adiũgere: cùm præsertim eorũ quæ in definitione collocãtur, rei quæ definiendo explicatur, naturam genus declarat maximé. Tertium, non esse propriã orationẽ, quoniã debet propria esse definitio, quẽadmodum suprà dixi. Quartũ, vt omnia quæ dixi, perfecta sint, non tamẽ rem definitã esse, nec eius vim explicatã. Postremũ est vitium, si tu quidem definieris, non autẽ rectè. Ac si de quo nomẽ, non etiam oratio verè dicitur, ex locis accidentis ad id demonstrandum & concludendum argumenta ducenda erũt. Illic enim hoc vnum egimus, vt veréne an falso diceretur, cognosceremus: cùm presertim quãdo dissérebamus accidẽs conuenire, verè dici: quãdo non conuenire, non verè dici fateremur. Non esse autẽ aptum genus id quod positũ est, aut non esse propriam orationẽ quæ data est, ex locis generis & proprij qui sunt expositi, docebimus: quod autem reliquum est, non esse definitam rem, aut non rectè definitam, quemadmodũ intelligemus, meditamur dicere. Primum quidem an minus aptè res definita sit, videndum est: quãdoquidem

facilius est facere aliquid, quàm rectè facere. ex quo perspicuum est, sæpius in hoc ipso peccari, quandoquidem difficilius est. ita argumenta facilius in hoc, quàm in illo genere suppetent. Sunt autem duæ partes eius rei quæ nõ aptè definita est: Vna, si dubia & obscura interpretatione vtamur. Debet enim is qui rẽ definit, quàm potest apertissima interpretatione vti: quandoquidem cognoscendæ rei causa traditur definitio. Altera est, si aliquid amplius, quàm necesse erat, in definitione posuerit: sic enim superuacaneum erit, quicquid amplius adiectũ erit in ea definitione. Rursus vtrunque eorum quę exposita sunt, in plures partes distributum est. Ac primus quidem locus ad probandum definitionem esse obscuram, erit, cùm aliquod verbum, quod in definitione continetur, ambiguum erit: vt si quis definiat ortum motum ad naturam ferentem, aut valetudinem esse aptam caloris & frigoris temperationem & moderationem. Est enim vt motus, sic moderationis ambiguũ verbũ: ita dubium erit vtrum velit significare eorum quæ explicata sunt & declarata eo verbo, quod multis modis dicitur. Quod idem continget, quoties res quæ definitur, multis modis dicitur, neque explicatur. Sic enim incertum erit vtrius definitionem explicauerit: incidúntque tum cauillationes, quasi non ad omnia quæ definiendo explicata sunt, accommodetur definitio: ídque tum incidet maximè, cùm obscura est & latens ambiguitas. Atque etiam ratiocinatio confici potest diuisione adhibita, quot modis dicatur id quod in definitione concluditur. Si enim satis explicatum nõ sit vlla significatione earum quibus id dicitur, profectò eo modo res rectè explicata non erit. Proximus locus

Universidad de Deusto
Biblioteca

est,quãdo per translationem definitio explicatur: vt si quis scietiam definiẽs,immutabilem esse dicat, & quæ nũquam decidat:aut terram altricem, aut temperãtiam concentum. Est enim obscurum quicquid per translationem dicitur.Calumniari etiam poterimus aduersus eum qui translatione vsus erit, quòd non proprio verbo sit vsus: quandoquidem non poterit rei quæ definitur, accõmodari definitio:quod in temperantia contingit: quãdoquidem in sonis omnis cõcentus cernitur. Præterea si concentus genus sit temperantiæ, idem in duobus generibus erit, quorum neutrum alterum continet:neque enim concẽtus virtutem cõtinet, nec virtus concentum. Deinceps locus sequitur, quando aliquis in definiẽdo verbis inusitatis vtitur,id quod Plato fecit,qui oculum ὀφρυόσκιον,id est,cilij vmbram definiuit, & araneã σκωληκὰς,id est,vt ita dicã,putrimordacẽ: aut si quis medullam,ossium procreatricẽ dicat. quicquid enim inusitatũ est, id obscurũ est. Sũt etiam nonnulla quæ nec per ambiguitatem,nec per trãslationem,nec propriè dicuntur:vt si lex definiatur esse modus vel imago eorũ quæ natura iusta sunt. quæ omnia translatione deteriora sunt. Translatio enim illustrat,declarátque quodammodo propter similitudinem id quod significatur:quippe cùm omnes qui trãsferunt verba, ea propter quandam similitudinẽ trãsferant. At verò illud tale nullo modo rem illustrat, quãdoquidẽ similitudo nulla reperitur, propter quam lex, modus aut simulachrum dicatur:nec id propriè dici solet. ita si modum propriè aut simulachra legem dicãt esse,mentiuntur.Est enim simulachrum id, cuius origo ab imitatione profecta est: quod in lege non reperitur.Quòd si impropriè id dicãt, certè obscurè loquũ-

tur,atque deterius, quàm ea quæ per translationem dicuntur. Locus alius erit, quando contrarij definitio ex ea quæ data est,non intelligetur.Quæ enim rectè definitiones constituuntur, etiam cõtrarias significant atque declarãt. Aut quando per se prolata, non perspicuum erit,cuius sit definitio,sed simile aliquid vsueniet, quod in veterum pictorũ operibus,quæ quidem nisi quis superscripsisset,nũquam cognosci intelligiq; potuissent. Ac ex iis quidem locis ad probandum non esse definitionem dilucidã,argumenta ducentur. Quãdo autem abundans dabitur & cõstituetur definitio: primùm videndum erit, an verbum aliquod adhibitum sit eiusmodi, quod conueniat omnibus rebus, aut quæ sunt omnino in rerum natura, aut quæ subiectæ sunt generi eidem rerum earum quæ definiuntur. Sic enim vt in definitione aliquid redũdet necesse est. Nam & genus à cæteris, & differentia ab aliquo eorum quæ sunt in eodem genere, debet rem quæ definitur seiungere. Atqui quod rebus omnibus conuenit omnino,à nulla separat: & quod omnibus quæ subiectæ sunt, eidem generi cõuenit,ab iis quę sunt in eodem genere,non secernit:ita superuacaneum est tale illud quod adiectum est. Alius locus erit, quãdo id quod adiectum est,est proprium:quo sublato, & reliqua oratio propria est, & naturam rei explicat: quale est in hominis definitione hoc totum quod adiicitur, natum ad disciplinam. eo enim sublato propria est definitio, naturámque rei indicat. Atq; vt vno verbo complectar omnia, id omne superuacaneum est & redundans, quo sublato, quod reliquum est, planam facit rem eam quæ definitur: qualis est etiam animi definitio,si quidẽ numerus sit se ipse mouens & agi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tans. Est enim animus id quod seipsum mouet, quemadmodum Plato definiuit: nisi fortè proprium est illud quidem quod expositum est, sed numero sublato rei vim naturámque non declarat: quorũ vtrum verius sit, difficile est explicare. In his autem omnibus quantum vtilitatis ratio postulat, videndum est: Qualis est pituitæ definitio illa, humor primus ex cibo incoctus. vnus enim primus humor est, non multi: ita redundat illud incoctus: quandoquidem sublato illo propria reliqua est futura definitio. Fieri enim non potest, vt aliquid ex cibo vnum atque alterum primum decidat: nisi fortè pituita non est id omnino quod ex cibo primùm decidit, sed primum est eorum quæ non sunt concocta: vt illud nõ concoctum, addẽdum esse videatur. Nam si illo modo dicatur, non vera erit definitio: siquidem nõ est primum omnium. Proximus locus erit, quoties aliquid eorum quæ in definitione continentur, non omnibus iis quæ sunt sub eadem specie, conuenit: Qualis definitio deterius & absurdius explicata est iis omnibus, in quibus aliquid adhibetur, quod omnibus naturis conuenit. illo enim modo si reliqua propria erat definitio, & tota propria erit: quandoquidem si ad propriũ, aliquid quod verum est addatur, omnino propria est tota oratio. At si quid eorum quæ in definitione collocata sunt, non omnibus conueniat iis, quæ eidem speciei subiiciuntur, tota esse oratio propria nullo modo potest. neque enim de re vicissim dicetur: cuius generis est hoc totum, animal gradiens bipes quatuor cubitorum: neque enim eiusmodi definitio de re vicissim dicitur, propterea quòd non omnibus iis, quę eidem speciei subiiciũtur, magnitudo quatuor cubitorum cõuenit. Illud etiam videndum erit, an verbum idem iteratum est: vt si quis cupiditatem definiat, voluptatis & delectationis appetitionẽ. Omnis enim cupiditas est voluptatis: quare illud etiam quod idem est cum cupiditate, voluptatis erit. Definitioni igitur cupiditatis cõueniet, esse appetitionẽ voluptatis: nihil enim interest cupiditatem dicas, an appetitionẽ voluptatis. Itaque esse voluptatis de vtroq; dicetur: nisi fortè hoc alienũ videri non potest. homo enim cùm bipes sit, certè bipes erit: id quod idem est quod homo. Est autẽ idem quod homo, animal gradiẽs bipes. ita animal gradiẽs bipes, bipes est. Sed non ex hoc alienum quicquã & incõmodũ efficitur, quandoquidem de animante qui gradiens est, solo, ac per se sumpto, bipes non dicitur bis. Sic enim bis de eodẽ bipes diceretur: cùm autẽ de animante gradiente bipede nomẽ bipedis dicatur, semel tantũmodo bipes dicitur. Eadẽ est ratio cupiditatis, propterea quòd non de appetitione dicitur illud esse delectationis, sed de tota oratione. ita fit vt semel etiam hoc loco ratio dicendi exprimatur. Atqui iterare idẽ verbum, non est incommodum: sed illud demum incõmodum est, sępe idem de aliqua re dicere: quod Xenocrati vsuuenit, qui sapientiã ait esse definitionẽ & cognitionẽ naturarũ, quippe cũ definitio quędã sit cognitio. ita bis idẽ dixit adiecto verbo cognitionis. In eodẽ errore versantur ij, qui refrigerationem caloris naturalis priuationẽ esse definiunt. nã cum eius quod insitum est, omnis sit priuatio, superuacaneum est nomen naturalis addere, satísque erat addere caloris priuationem: quandoquidem ex ipso nomine priuationis, rei naturalis esse intelligitur. Rursus videndum est, an ad id quod omnino dicitur, aliquid etiam quod in parte sit, adiunga-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur: vt si quis æquitatem definiat imminutionẽ rerum vtilium atque iustarũ. Cùm enim quod iustum est, etiã vtile sit quiddam, profectò in rebus vtilibus continetur. Ita illud rerum iustarum, redundat: quia posito eo quod omnino & in totum dicitur, id adiectum sit quod est in parte. Quod idem fiet, si medicinam aliquis definiat, sciẽtiam rerum salubrium animali & homini: aut legem, imaginem eorum quæ natura & vi sua bona sunt & iusta. Nam quoniam quod iustum est, quędam pars est boni, is qui ita definit, sæpe idem dicit. Ac vtrũ rectè, nécne definitio explicata sit, ex his locis & aliis eiusdem generis intelligemus. Ad probandum autem naturam rei explicatam esse aut non esse definiendo, ex iis quos deinceps exponemus, argumenta sumentur. Primùm videbimus num prioribus & magis perspicuis verbis exposita sit definitio. Definitio enim rei cognoscendæ gratia traditur. Et rẽ cognoscimus non ex rebus & verbis quibuslibet, sed ex prioribus & magis perspicuis, quẽadmodum in demonstrationibus contingit. ea enim vis est omnis doctrinæ & disciplinæ. Ex quo perspicuũ est, eum non explicare rem definiendo, qui nõ rebus eius generis rem illustret & aperiat definitione. Si enim rem definiuit, certè multæ erunt eiusdem rei definitiones: quippe cùm perspicuum sit eum qui rebus magis perspicuis & notioribus definierit, aptius & commodius rem definiẽdo explicasse. ita eiusdem rei vtraque definitio erit propria, quod nõ ita est. Sua enim cuiusque rei vna est vis atque natura. Itaque si multæ eiusdem rei definitiones erũt, vis & natura rei eius quæ definitur, erit eadem, quæ vtraq; definitione declaratur. Atqui & naturæ nõ sunt eædem, quãdoquidem aliæ

& diuersæ sunt definitiones. Perspicuum est igitur eum non definiuisse rem, qui non magis perspicuis neque notioribus rebus definierit.

Ad probandum igitur non esse explicatam definitionẽ magis perspicuis rebus, duplex locus suppetet. Nam aut videbimus, an ex magis dubiis omnino & ignotis, aut an nobis magis ignotis & dubiis exposita sit res definiendo: quoniam vtroque modo id fieri potest. Quod enim prius est, id eo quod posterius est, notius est omnino, vt punctum linea, & linea plano, & planum solido: quemadmodum vnio numero notior est, quoniam prior initiúmq; est omnis numeri. Itémque elementum syllaba. At verò in nostra cognitione contrà interdum contingit. Nam & quod solidum est, magis sub sensum cadit, quàm quod planum est: & quod planum est magis, quàm linea, & linea quàm punctum: quippe cùm hæc plerisque nota sint omnia. Hæc enim cuiuslibet, illa subtilis & otiosi ingenij est discere. Et quanquam præstat omnino eniti, vt posteriores res ex prioribus intelligamus & cognoscamus: (habet enim id maiorem vim ad scientiam) tamen apud eos qui rem ex talibus non possunt cognoscere, necesse est profectò rem definiendo aperire iis rebus, quæ illis notæ sunt & perspicuæ. Cuius generis sunt & puncti, & lineæ, & plani definitiones: omnes enim res antiquiores, posterioribus explicant: vt lineæ punctum, plani lineam, solidi planũ extremum esse definiũt. Sed tamẽ illud intelligendũ est, eos qui ita definiũt, vim & naturã rei quæ definitur, explicare non posse. Nisi fortè idẽ sit & nobis notius & omnino: siquidem omnes qui rectè rem definiũt, genere differentiisq; definire debent, quę in iis sunt rebus quæ Cap. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnino, & per se notiores sunt, & magis perspicuæ, quàm forma: quippe cùm sublato genere, sublata differentia, forma tollatur. Ex quo sit, vt specie priora sint, & antiquiora. Atque etiam notiora esse ex hoc intelligi potest, quòd cognita specie genus & differentiam cognosci necesse est: qui enim hominem nouit, etiam animal & bipes nouit. at cognito genere, aut cognita differentia, nõ necesse est speciem esse cognitam, ita species minus nota & perspicua est. Iam verò ita fiet, vt ij qui definitiones eiusmodi veras esse confirmant, quæ ex iis constant quæ cuique perspicua sunt & nota, multas eiusdem rei definitiones esse fateantur. Nam quoniã alia aliis nec eadem omnibus notiora sunt, vna cuique & alia assignãda erit definitio: siquidem definitio ex iis quæ cuiq; planiora sunt & notiora, cõstitui debet. Præterea eidem alia aliàs magis aperta videntur. Nam à primo ortu ea quæ sub sensum cadunt: vbi autem acriori sunt iudicio, contra. Ita ne eidem quidem semper eandem definitionem dare debent ij, qui definitionem rebus, quæ cuique magis perspicuæ sint, tractari volunt. Ex quo perspicuum est non iis talibus, sed iis quæ omnino clariora sunt, rem esse definiendam, quippe cùm ita demum vna & eadem semper sit futura definitio. Ac fortasse quod omnino & vi sua notum est, nõ omnibus perspicuum est, sed iis demum qui bene animo constituti sunt: quemadmodum id etiam quod omnino salubre est, iis salubre est quorum bene affectum est corpus. Tractari ergo hæc debent omnia accuratè & subtiliter: adhiberi autem in disputationibus pro rerum vsu. Sed cõsensu omnium euerti definitio tum potest facillimè, cùm nec omnino perspicuis & notis, nec iis quæ

nobis nota sunt explicabitur. Ac vna quidẽ ratione ita intelligetur non esse perspicuis traditam & apertam definitionem, si posterioribus (quemadmodum suprà dixi) priora declarabuntur. Alia autem ratione, si eius rei quæ stabilis & certa est, incertis & mutabilibus nobis statuetur definitio: quippe cùm prius sit, & clarius quod stabile & certum est, quàm quod incertũ & mutabile. Ad probandum autem non constare ex prioribus definitionem, tribus ex locis argumenta sumentur. Primus erit, si contrariis contrarium definiendo aperietur, vt si bonum malo definiatur: simul enim naturæ ordine sunt contraria, & quibusdam eadem ars in vtroque versari videtur. Ex quo fit, vt alterum altero non sit notius. Sed tamẽ illud ignorare non debemus, quædam esse quæ aliter definiri non possint: cuius generis est duplum, quod sine simplo definiri non potest: itémque omnia quæ per se cum aliquo conferuntur. Nam cùm eorum omnium vis & natura idem valeat, quod ad aliquid quodammodo affectum esse, profectò vtrunque sine altero cognosci non potest, vt necesse sit alterum in alterius definitione contineri. Ac sunt cognoscenda illa quidem eius generis omnia, eísque in his, vt res feret, ita vtendum est. Alter locus nobis argumenta suppeditabit, quando in definitione aliquid adhibetur, quod idem valet, quod res quę definitur: id quod obscurũ est, tũ cùm nõ eodem verbo vtũtur, quod est rei quæ definitur: vt si solẽ astrum die perspicuum definiãt. qui enim diei vocabulo vtitur, etiam solis vtitur. Vt autẽ hęc manifestò deprehendantur, pro nomine definitio sumẽda est, hoc modo: Dies est solis motus super terram. sic enim perspicuum erit, eum qui motus solis super terram

Universidad de Deusto
Biblioteca

dixerit,etiam ſolem nominaſſe,vt ſolis nomine vſus ſit,qui diei vſus fuerit. Alter locus eſt,quando eo quod in eadem diuiſione numeratur, alterũ eiuſdem generis definitur,vt ſi quis imparem numerum definiat,qui parẽ vno vincit. Sũt enim ſimul ordine naturæ ea quæ ex eodem genere diſtribuuntur in partes, cuiuſmodi ſunt impar & par, quæ numeri ſunt differentiæ. Quod item fiet, ſi ſuperiora inferioribus definiẽdo aperiãtur, vt ſi par numerus definiatur eſſe qui bifariam diuiditur,aut bonum habitus virtutis. Nam & bifariam à duobus quæ ſunt paria, ductum eſt, & virtus quædã eſt pars bonorum.ita hæc illis ſubiecta ſunt.Neceſſe eſt etiam eum qui eo quod infrà eſt vtatur, etiam ſuperiore vti,cùm præſertim qui virtutis nomen vſurpat,boni etiam nomen vſurpet: quandoquidem virtus in numero bonorum habetur. Itémque is qui bifariam dicat,pari vtitur: quoniam illud bifariam aliquid in duas partes diſtributum declarat,& duo paria ſunt. Atque hic quidem locus vnus eſt,vt generatim dicam, ex quo ad docendum definitionem non prioribus & magis perſpicuis eſſe illuſtratam, argumenta ducentur: cuius partes erunt ſuperiores. Secundus locus erit,quando res quæ definitur,ex aliquo eſt genere, neq; in genere ponitur:qui error in iis omnibus verſatur,in quibus nõ ponitur genus definitionis: vt ſi quis corpus definiat,id quod habet tres dimenſiones:aut hominem, id quod rationẽ numerorum tenet,is nõ dicit quid eſt, quod habet tres dimẽſiones,quæ eſt magnitudo,& quid eſt quod ſcit numerare, quod eſt animal. Genus autem quid res ſit declarat, & primum eorum quæ in definitione dicuntur, collocatur. Idem fiet, ſi res quæ definitur,in multis dicatur,

neque ad omnia pertineat definitio: vt ſi quis grãmaticam definiat, artem eſſe ſcribendi id quod dictatur & profertur. Deeſt enim & legẽdi:quandoquidem non potius ſcribendi,quàm legendi eam artem tradidit is, qui eam definiuit:vt non qui alterum,ſed qui vtrunque dixerit, definiſſe videatur:ſiquidem eiuſdem rei multæ definitiones eſſe non poſſunt. Ac in nonnullis quidem hoc verè dicitur,quod expoſitum eſt: in quibuſdam verò non item, cuius generis ea ſunt omnia,in quorum vtroque non per ſe res quæ definitur cernitur, quemadmodum medicina in morbo & in valetudine verſatur, quorum in valetudine vi ſua & per ſe,in morbo temerè & caſu cernitur: præſertim cùm omnino alienum ſit à medicina morbum efficere atque generare. Ita non verius medicinam definiendo aperit is qui vtrunque complexus eſt, quàm is qui alterum, imò verò deterius: quandoquidem quiuis alius morbum efficere poteſt. Proximus locus erit, quando non ad id quod præſtantius eſt, ſed ad id quod deterius, res quæ definitur, accommodatur, cùm plura ſint,in quibus vis eius intelligatur. Omnis enim ars viſque omnis,ad id quod continet,preſtantiſſimum omnium referri videtur.Rurſus ſi res quæ definitur, in proprio & accommodato genere non collocetur, argumenta ex his locis generis, quos ſuprà expoſuimus,ducentur. Iam ſi quis ſuperiora genera definiendo dicat, non rectè definiet, vt ſi quis iuſtitiam definiat eſſe habitum efficientem æquabilitatis, aut habitum qui ſuum cuique tribuit: is enim ita definiendo virtutem tranſilit. Quoniam igitur iuſtitiæ genus prætermittit,vim eius & naturam nõ explicat:quippe cùm cuiuſque rei vis ſit cum genere coniuncta. Hic autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

locus idem valet quod ille: Non in proximo genere aliquid collocare. Qui enim in proximo genere numerarit aliquid, is ſuperiora dixit omnia: quandoquidem in inferioribus ea quæ ſuprà ſunt, intelliguntur. Quocirca aut proximum genus in definitione vſurpandum eſt, aut generi quod ſuprà eſt, adiungendæ ſunt differẽtiæ omnes, quibus vicinum genus definiatur. Sic enim nihil prætermittetur, exprimetúrque oratione inferius genus pro nomine. At qui ſuperius genus ſolum dixerit, non etiam inferius explicat: veluti qui plantam dicit, non etiam arborem declarat. Rurſum in differentiis eodem modo videndum eſt, an generis differentias definiendo explicarit. Nam ſi rem aliquam nõ ſuis propriis differentiis definierit, aut etiam aliquid dixerit eiuſmodi, quod nullius rei differentia eſſe poſsit, vt animal, vt ſubſtantiam: is rem non definierit. Atque etiam illud videndum eſt, ſítne aliquid quod diuiſum quaſi ex altera parte differentiæ quæ propoſita ſit, reſpondeat. Si enim non ſit, profectò quæ data eſt, non erit generis differentia: quandoquidem in differentias, quæ diuiduntur ex contrariis partibus genera omnia tribuuntur: vt animal in terrenum & pennigerum, in aquatile & bipes. Aut ſi eſt differentia qua ex altera parte genus diuidatur, nec de genere verè dicatur, perſpicuũ eſt neutrã generis eſſe differentiam, præſertim cùm omnes differentiæ, in quas genus tribuitur, de proprio & ſuo genere verè dicantur. Itémque ſi verè illa quidem dicatur, neque adiecta generi ſpeciem efficiat, profectò non erit generis hæc talis, ſpeciei procreatrix differentia: quippe cùm ſpeciei effectrix differentia ſpeciẽ procreet, ſi cum genere iungatur. Quòd ſi hæc in differentiis non numeretur, nec ea quidem quæ prolata eſt: quandoquidem in hanc etiam genus diuiſum eſt. Illud etiam conſiderandum eſt, an in negationem genus ſit diſtributũ. Quod ij faciunt, qui lineam definiũt, longitudinem eſſe latitudine carẽtem. Nam cùm nihil aliud indicet, niſi quod non habet latitudinẽ, ita fiet, vt genus definitionis formæ ſit particeps: quãdoquidem longitudo omnis aut caret latitudine, aut habet latitudinem: & de rebus omnibus aut aientia aut negãtia verè dicuntur. Ita longitudo cùm lineę genus ſit, aut non habebit aut habebit latitudinem. Atqui lõgitudo nõ habens latitudinem, ſpeciei ratio eſt. Itémque habens latitudinem, præſertim cùm quod latitudinis expers eſt & particeps, ſint differentiæ: ex differentia autem ac genere ſpeciei conſtat ratio & definitio: ita genus ſibi formæ definitionem vendicabit. Itémque differentiæ, quandoquidem altera differentiarum quas expoſuimus, de genere dicitur neceſſariò. Hic autem locus valet contra eos, qui ponunt ideas eſſe. Si enim nõ eſt ipſa longitudo, quónam tandẽ pacto de genere dicatur, quod aut latitudine caret, aut latitudinis eſt particeps? Debet enim alterũ modo eorum de omni longitudine dici, ſi quidem futurũ eſt, vt verè de genere dicatur. Quod ita tamen non ſit, cùm ſint longitudines quæ latitudine careant, & quæ habeãt latitudinem. Ergo hic locus cõtra eos ſolos valebit, qui genus vnũ numero eſſe contendunt, quod ij faciunt, qui ideas ponunt. Nam & ipſam longitudinem, & ipſum animal volũt genus eſſe. Quanquam in quibuſdam definiendis negatio adhibẽda eſt neceſſariò, cuius generis ſunt priuationes. Cęcum enim eſt id quod aſpectũ non habet, tum cùm ei eſt aptus natura. Nihil autem intereſt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

negatione res definiatur, an affirmatione eiusmodi, cui necesse sit negationem ex altera parte in diuidendo respondere: vt si quis lineam, longitudinem quæ latitudinem habeat, definierit. Quod enim habet latitudinem, ei quod ea caret, cùm in eas quid diuiditur, respondet, præterea nihil: ita rursus in negationem genus tribuetur. Illud etiam videndum est, speciémne definiendo pro differentia dixerit: quod faciunt ij qui conuitium, contumeliam cum irrisione definiunt. Nam cùm irrisio quædam sit contumelia, fit vt non differentia, sed species sit irrisio. Iam illud etiam, an genus pro differentia definiendo posuerit: vt si quis virtutem, habitum bonum definiat. Est enim bonum virtutis genus. Nisi fortè non genus bonum est, sed differentia: siquidem verum est illud, non posse idem in duobus generibus numerari, quin vnum altero contineatur. Neque enim bono habitus, neque habitu bonum continetur: quandoquidem non omnis habitus bonus est, neque omne bonum habitus. Ita vtrunque esse genus nullo modo potest. Quòd si habitus virtutis genus est, profectò bonum non virtutis genus, sed differentia est. Præterea habitus quid sit virtus declarat: bonum autẽ non quid sit, sed qualis, indicat. Atqui quale quid significat differentia. Videndum etiam est, an quid non quale quid, quæ data est differẽtia, declaret: quoniam qualitatem omnis differentia declarat. Atque etiam forténe ac temerè rei quæ definiatur differentia conueniat. Vt enim nullum genus, sic differẽtia nulla in iis numeratur quę temerè & casu rei conueniunt, præsertim cùm alicui conuenire & non conuenire non possit differentia. Iam si de genere dicatur differentia aut species, aut aliquid eorum quæ

speciei subiecta sunt, nulla definitio est. Nihil enim eorum quæ enumerata sunt, de genere dici potest, quandoquidẽ in pluribus genus, quàm omnia, reperiatur. Quod idẽ fiet, si de differentia genus dicatur: cùm præsertim non de differẽtia genus, sed de iis de quibus differentia, dicatur. Veluti animal in homine, boue, cæterisq; terrenis animalibus dicitur, non in ea differentia quæ de specie dicitur. Si enim de singulis differentiis animal dicetur, certè multa animalia de specie dici poterunt, cùm præsertim de specie differentia dicatur. Præterea isto pacto aut in formis, aut in indiuiduis omnes differentiæ numerabuntur: si quidem animalia esse ponantur: quandoquidem omne animal vel speciei vel indiuiduorum nomen obtinet. Similitérque considerandum est, an species, vel aliquid eorum quæ subiecta sunt sub speciem, de differentia dicatur: quod fieri non potest, quandoquidem ad plura differentia, quàm forma transfertur. Isto etiam pacto fiet, vt inter species differentia numeretur, si qua species de ea dicatur. Si enim de ea homo dicatur, certè homo est illa differẽtia. Illud etiam videndum est, an specie non sit prior differentia: debet enim vt genus sequi, sic specie antecedere differentia. Illud etiam, an alterius generis sit differentia ea quæ producta est, quod quidẽ nec contineatur nec contineat. Neque enim videtur duobus generibus data eadem differentia, quorum alterum ab altero minimè contineatur. Sin secus, profectò illud etiam fiet, vt eadem species in duobus generibus sit, quorum vnum non contineatur ab altero. Ex differentia enim genus concluditur, vt ex terreno & bipede, animal. Ita fit, vt in quo differentia, etiam genus vtrunque dicatur. Ex quo perspi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuum est, formam in duobus generibus esse, quorum vnum altero non comprehendatur. Nisi fortè non omnino fieri non potest, vt eadem differentia duorum sit generum, quorum neutrum alterum cõtineat, sed adiungendum est, quorum vtrunque eidem minimè subiicitur. Nam terrenum animal & pennigerum animal, genera sunt, quorum neutrum alterum complectitur, quorum vtriusque bipes differentia est: ita addendum illud est, quorum vtrunque sub idem genus non subiicitur. hæc enim duo animali subiecta sunt. Illud etiam perspicuum est, nõ necessario ex omni differentia suum concludi genus: quandoquidem esse duorum generum, quorum vnum altero non continetur, eadem potest: sed solum alterum necesse est ex ea concludi & probari, eáque quæ suprà sunt omnia: quemadmodum animal pennigerum vel terrenum ex bipede concluditur. Videndum etiam, an id quod alicubi quid esse significat, pro differentia posuerit. Neque enim inter substantiã & substantiam hoc interest, quòd alicubi sit. Itaque eos qui animal in terrenum & aquatile patiuntur, reprehendunt: propterea quòd terrenum & aquatile in aliquo esse declarant. Nisi fortè in his nõ iure reprehendunt. Neq; enim in aliquo esse aut alicubi aquatile & terrenum, sed quale quid indicat: præsertim cùm si sit in loco sicco, tamẽ æquè aquatile: & si in humido loco, terrenum non aquale sit futurũ. Sed tamen hoc perspicuũ est, si quid esse in aliquo significet differentia, in ea exponẽda & explicanda peccari. Præterea vidẽdum est, an perturbationem in differentia numerarit. Omnis enim perturbatio amplificata, ex statu suo naturam dimouet, ex quo genere non est differentia. Magis enim statum

eius, cuius est differentia, differentia conseruat, neque fieri potest omnino, vt sine sua quicque differentia permaneat: sublata enim terreni differentia, esse homo nullo modo potest. Quibus autẽ (vt omnia semel complectar) commutatur id in quo ea sunt, eorũ nihil illius differẽtia est, quandoquidem omnino eiusmodi amplificata naturam è statu suo dimouent. Quapropter qui talem aliquam differentiã dederit, in eo peccauit, quoniam in differentiis nõ cernitur cõmutatio, quæ alteratio solet appellari. Iam si quis definiẽdo aliquid eorum quæ cum aliquo conferũtur, non constituerit differentiam quæ ad aliud aliquid referatur, errabit. Eorũ enim quæ cum aliquo conferũtur, tales etiã debent esse differẽtiæ. Quod in arte perspici potest, cuius differẽtiæ sunt, vt vna sit cognitionis, altera actionis, tertia effectionis, quę ad aliud referuntur omnia. Nam cognitio, & actio, & effectio intelligi nõ possunt, quin alicuius res esse dicãtur. Illud etiam considerãdum est, an ad id definitionem accommodarit is qui rẽ definit, ad quod natura apta sunt omnia, quæ cum aliquo conferuntur. Sunt enim quædam, quibus ad id solùm vti licet, ad quod natura aptum est vnũquodque eorum quæ cum aliquo cõferuntur. sunt quibus etiam ad aliud licet: veluti aspectu ad cernẽdum tantũmodo vti licet: at labro etiam quis hauriat: tamen si quis definiat, labrum instrumentum esse ad hauriendũ, peccabit, quoniam ad id non est natum & comparatũ. Definitio autẽ illius, ad quod natum & institutũ est vnumquodque, hæc est, id ad quod prudens, quia prudens sit, vtitur, & propria cuiusque rei ars & scientia. Peccabit etiã definiendo, qui rei cui primùm conuenit, non accommodat definitionem, quoties in

Universidad de Deusto
Biblioteca

pluribus intelligetur: vt si quis (exempli causa) prudẽtiam definiat, hominis aut animi virtutem, nõ eius partis animi quæ rationis est particeps. Est enim prima sedes prudentiæ in parte animi quæ ratione vtitur: quod quidem ex ea & animus & homo prudens esse dicitur. Præterea si non est hoc rei quæ definitur subiectũ, cuius vel habitus vel dispositio in definitione esse dicitur, vitiose definiuit. Omnis enim affectio, omníque perturbatio in eo sita esse solet, cuius est affectio & perturbatio: quemadmodũ ars in animo cuius est affectio, sita est. Interdum autem in his ipsis peccatur, velut ab iis qui aiunt somnum esse sensus imbecillitatem: & dubitationem, æqualitatem rationum contrariarum: & dolorem, discordiam partium cõiunctarum natura, vehementiore motu excitatam. Neque enim somnus inest in sensu: quod necesse esset, si esset sensus imbecillitas. Itémque ne dubitatio quidem in cõtrariis rationibus inest, nec dolor in coniunctis natura partibus: dolebunt enim res inanimæ, si quidem dolor eis aderit. Atque etiam illa ex eo genere valetudinis definitio est, apta compositio caloris & frigoris. Sic enim necesse erit valere res calẽtes & frigidas. Nam cùm cuiusque rei apta compositio in illis sit, quorũ est apta compositio, certè in eis etiam valetudo insit necesse est. Præterea ita fiet, vt ij qui sic definiunt, quod effectus est, efficiens esse dicant, aut cõtrá. Neque enim dolor dissensio partium natura coniunctarum, sed hoc est quod ad eum efficiẽdum vim habet: nec imbecillitas sensus, somnus, sed alterum alterius efficiens est: quippe cùm aut propter imbecillitatem sensus somno opprimamur, aut propter somnum, sensuum munere non fungamur. Itémque dubitatio-

nem afferre solet contrariarum rationum æqualitas. Cùm enim in vtranque partem de aliqua re cogitamus, & paria sunt momẽta rationum, tum denique quid nobis agendum sit dubitamus. Iam omnium temporum habenda ratio est, sicubi discrepẽt: vt si quis immortale animal quod nunc non interit, definiat. Sic enim fiet, vt animal quod nunc interitus expers est, hoc tempore sit immortale. Nisi fortè in hoc id non est verum. est enim ambiguum nũc interitus esse expers aliquid. Aut enim non interisse nũc significat, aut non posse interire hoc tempore: aut esse hoc tempore eiusmodi, vt nũquam intereat. Cùm igitur dicimus, hoc tempore interitus expers esse animal, non hoc dicimus, tale esse nunc animal, sed quod nunquam occidere possit: hoc enim idem est quod immortale. Ita minimè efficitur, vt id nunc tantum sit immortale. Attamẽ sicubi id accidat, vt quod oratione explicetur, hoc tempore insit, aut superiore: id autem quod nomine declaratur non insit, nunquam idem erit. Vsus ergo huius loci talis est. Atque etiam illud videndũ est, idne quod definitum sit, alia oratione, ac ea quæ allata est, aptius explicetur: vt si iustitia definitur, potestas suum cuique tribuẽs. iustus est enim potius, qui suum cuique vult tribuere, quàm qui id potest. Ex quo fit, vt non sit iustitia, potestas suum cuique tribuẽs: alioqui iustus etiam esset, qui suũ cuique tribuere posset. Illud etiã vitiosum est definiẽdi genus, cùm res accessionẽ recipit: id autẽ quod oratione explicatur, non recipit: aut contrà cùm id quod oratione explicatur, recipit, res autẽ non recipit accessionem. Aut enim vtrũque, aut neutrum capere debet, siquidẽ idem est quod oratione explicatur, & res ipsa. Vitiosum etiã illud genus

Universidad de Deusto
Biblioteca

est,cùm vtrunque accessionem illud quidē recipit, sed non simul, vt si amor cupiditas concumbendi definiatur. Cùm enim is qui vehementius amat, non magis concubitum appetat,sit, vt non recipiat simul vtrūque accessionem: quod quidem deberēt, si quidem idem valerēt. Quod idem fiet, si propositis duobus, de quo magis res dicetur, de eo minus dicetur oratio. Vt si ignis definitur corpus tenuissimū. Nā & flamma magis ignis est, quàm lux, & corpus tenuissimum flamma est minus luce. Atqui vtrunque eidē magis conuenire deberet,si quidem idem valerent.Vitiosum etiā est definiendi genus, si duobus propositis vnum vtrique æquè conuenit,alterum non æquè,sed alteri magis.Item cùm duo sunt, ad quæ res quæ definitur pertinet,si vtrunque ad definiēdum acceperit, quasi ponens duas definitiones: vt si pulchrum definiatur id esse, quod vel oculos, vel aures demulceat:& id quod est, quod pati, vel facere quid potest. Sic enim simul idem & pulchrum erit, & non pulchrum. itémque idem erit,& non erit: quandoquidem quod aures mouet ac demulcet,idem erit quod pulchrum.Ita quod non demulcet aures, idem valet quod id quod minimè pulchrū est.Rebus enim eisdem eadem data sunt cōtraria. Contrarium autem est pulchro, id quod pulchrū nō est: eíque quod sensum aurium suauitate quadam mouet, id quod non mouet sensum auriū.perspicuū est igitur, idem valere id quod non mouet aures suauitute quadam, & id quod est nō pulchrum. Si quid igitur est quod sensum oculorum moueat, non aures, id & pulchrum & non pulchrum futurum est. Eodémque modo idem esse & non esse doceremus.Iam verò si orationes pro nominibus sumamus, & generum, &

differentiarum, & eorum omnium quæ definitio complectatur,an aliquid eorum discrepet,videndum est.

Quòd si res quę definitur,in iis sit,quæcum aliquo conferuntur vel per se, vel ratione generis considerandum erit, an in definitione expressum non sit id cum quo vel ipsa per se,vel generis communione conferatur: vt si quis scientiam opinionem immutabilem definiat, vel voluntatem cupiditatem ab ægritudine vacuam. Eorum enim omnium quæ cum aliquo conferuntur,natura ad alterum refertur, quandoquidem vniuscuiusque eorum quæ ex illo sunt genere, natura illa sit,ad aliquid quodammodo affectum esse.Debuit ergo scientia definiri, opinio de eo quod scientia continetur,& voluntas boni cupiditas.Quod item fiet,si grammatica literarum scientia definiatur. Exprimendum enim fuit definitione cum quo ipsa genúsve conferatur. Illud etiam videndum est,an alicuius eorum quę cum aliquo conferuntur, non ad finem directa sit definitio: finis autem vnicuique est quod optimum est,aut quo cætera omnia referuntur. Ita aut quod optimum est, aut finis,& extremum exprimi debet. Vt cupiditatem non rei quæ voluptatem affert, sed ipsius voluptatis: quippe cùm eius gratia, etiam id quod eam efficit, expetamus. Videndum etiam est, ídne ad quod retulerit, in ortu vel actione consistat. Nihil enim eorum finis est. Egisse enim, & ortum esse, finis potius nomen, quàm vel oriri, vel agere obtinet. Quanquam non in omnibus rebus ita est.fere enim omnes voluptatem capere ex quaque re malunt, quàm desiisse capere. ita agere potius finem constituunt, quàm egisse. Iam in quibusdam si quanta æqualiáque sint, & vbi fiant, Cap.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

itémque cæteræ diſsimilitudines minimè explicentur, vitioſa erit definitio. Vt ſi non aperiatur, qualis & quantæ gloriæ cupidus ſit ambitioſus. Nam quoniam omnes gloria ducuntur, non ſatis eſt ambitioſum dicere eum qui gloriæ ſit appetens: addendæq; ſunt differentiæ quas enumerauimus. Itémque ſi auarus definiatur, quanto ſtudio pecuniæ teneatur, exponendum eſt: aut ſi impotens, quarum voluptatum ſit, in quibúſque verſetur. Neque enim ſi quis qualicũque & quauis voluptate vincatur, is continuò impotens habendus eſt: ſed is demum, qui certa quadam ſuperetur. Eiuſdẽ generis ſunt definitiones, & qua noctem definiũt vmbram terræ, & qua terræmotum motionem terræ, & qua nubem aëris craſsitudinem, & qua ventum aëris motionem. Addendum enim quãtum, & quale id ſit, & vbi fiat, & vnde. Quod eodem modo de aliis eiuſdem generis iudicãdum eſt. Qui enim quauis differentiã prætermittit, is naturam rei non explicat. In id autem quod prætermiſſum eſt, omnis ſemper dirigi debet argumentatio. Non enim ſi quomodocunque, aut quãtumlibet terra mota ſit, continuò terræmotus eſt: nec ſi aër quoquo modo, aut quiuis pellatur, ventus eſt. Eodẽ modo peccatur in appetitionibus definiendis, cùm quod videtur, non adiicitur: in cęteríſq; omnibus, in quibus illud adiiciendum eſt: vt ſi volũtas definiatur, appetitio boni: & cupiditas, appetitio rei quæ voluptatem efficit, nec addatur, eius quod bonum videatur, aut eius rei quæ voluptatem efficere videatur. Sæpe enim ignorãt ij qui cupiditate tenentur, bonũ eſſe, aut iucũdum eſſe id quod cupiunt. Ita non eſt neceſſe id eſſe bonum aut iucundum, ſed modò videri. debuit ergo eo pacto explicatio fieri. Quòd ſi ita vt

dixi, rem tradat & aperiat, ad ſpecies impellendus erit is qui ponit ideas eſſe. Neq; enim idea eſt in vlla re quæ eſſe videatur & appareat, & ſpecies ad ſpeciẽ referri videtur: vt ipſa cupiditas ipſius iucundi eſt, & ipſa voluntas ipſius boni. Non igitur eius quod bonũ eſſe videatur, ipſa voluntas erit: neque rei quæ voluptatem afferre videtur, ipſa cupiditas. Abſurdũ eſt enim eſſe aliquid ipſum bonũ apparẽs, aut iucundum. Iam ſi habitus definitio explicetur, ex eo in quo eſt habitus, ducetur argumentum: & ſi eius in quo eſt habitus, ex habitu. Itémque in cæteris talibus, vt ſi id iucundum dicatur quod prodeſt, etiam qui voluptate afficitur, adiuuatur. In definitionibus autem eius generis ſit, neſcio quo modo, vt is qui rem definiendo aperit, plura vno definiat. Qui enim ſcientiam definit, quodammodo etiam definit ignorationem: itémque quod doctum & indoctum eſt, ſcire & ignorare. Si enim primum planum fiat, quodãmodo etiam cætera perſpicua fient omnia. Quapropter in his talibus, ſi quid diſcrepet, ex his locis, quos in cõtrariis & coniugatis expoſuimus, argumenta ducemus. Atque in iis etiam quæ cum aliquo conferuntur, videndum eſt, an ad quod genus accommodatum eſt, etiam ad illud aliquid relata ſit forma. Vt ſi opinio cum eo quod opinabile eſt cõfertur, etiam opinio quædam cum quodam opinabili conferetur. Et ſi res multiplex ad ſubmultiplicem refertur, etiam quædam multiplex ad quandam & certam ſubmultiplicem referetur. Si enim non ita explicata res eſt, profectò vitioſa erit definitio. Et illud videndum, an contrarij explicata expoſitáque ſit definitio contraria, vt ſítne ſimpli definitio contraria dupli definitioni. Si enim duplum eſt quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

pari vincit, etiam ſimplum erit quod pari re vincitur. Eadem eſt ratio eorum contrariorum, quæ aduerſa dicuntur. Contrarij enim contraria erit definitio, vna quadam contrariorum inter ſe cõnexione, hoc modo: Si id prodeſt quod bono afficit, etiam id obeſt, quod malis afficit, aut quod bonis priuat. Alterum etiam eorum contrarium ſit eius, quod prius dictum eſt, neceſſe eſt: quòd ſi neutrum contrarium ſit eius quod initio expoſitum eſt, certè neutra eorum quæ poſterius expoſita ſunt, eſſe contrarij definitio vllo modo poteſt: ita ne ea quidem quæ initio data eſt, verè & rectè fuit explicata & conſtituta. Quoniámque contraria ſunt quædam quæ alterius priuatione dicuntur, vt inæqualitas æqualitatis priuatio videtur eſſe, inæqualia enim ſunt quæ non ſunt æqua & paria: profectò id ſemper quod priuatione dicitur, altero contrario definitur neceſſario, alterum non etiam neceſſe eſt illo quod ex priuatione nominatur, definiri. Sic enim fieret, vt vtrunque ex altero cognoſceretur. Quare hoc vitium in cõtrariis animaduertere debemus: vt ſi quis æqualitatem definiat id, quod inæqualitati contrarium eſt: definiendo enim aperit rem, eo quod ex priuatione appellatur. Iam verò neceſſe eſt eum qui ita definiat, ea re vti quæ definiatur. Quod ita intelligetur, ſi cum nomine commutetur oratio. Quando enim nihil intereſt, inæqualitatem dicamus, an æqualitatis priuationem, certè erit æqualitas contrarium æqualitatis priuationi: ita eadem re vſus eſt. Quòd ſi neutrum contrariorum priuatione dicatur, eodémque modo explicetur definitio, vt bonum eſt, quod malo eſt contrarium: certè malum erit quod eſt bono contrarium. Eorum enim quæ ita contraria ſunt, ſi-

militer explicãda definitio eſt. Sic rurſus fiet, vt eam ipſam rem quæ definiatur, adhibeat in definitione, præſertim cùm inſit bonũ in mali definitione: ita ſi bonum malo cõtrarium eſt, malum autẽ nihil refert dicas, an quod bono eſt contrarium, efficietur, vt bonũ contrarium ſit eius quod bono contrariũ eſt. Ex quo perſpicuum eſt, eodem vſum eſſe eum qui ita definiat. Vitioſa etiam definitio eſt, cùm ita aliquid eorum quæ priuantia ſunt, aperitur: vt cuius ſit priuatio, veluti habitúſne, an contrarij, an cuiuſuis, minimè explicetur. Quod idem fiet, ſi cuius aut in quo ſolet eſſe priuatio, non addatur omnino, an in quo primo ſoleat habitare, vt ſi quis ignorationẽ priuationem eſſe dicat, nec addat priuationem eſſe ſcientiæ, aut non adiungat in quo verſari ſoleat: aut ſi adiũgat, nõ dicat in quo primo id habitare ſoleat: vt ſi quis non in ea parte animi quæ rationis eſt particeps, ſed in homine, vel in animo aliquid ſitum eſſe definiẽdo explicet. Si enim quiduis horum prætermiſerit, aberrabit. Eodémque modo ſi quis cæcitatem non aſpectus priuationem in oculis dixerit. Qui enim vim & naturã priuationis accõmodatè aptéque explicare vult definiendo, is debet, & cuius rei ſit priuatio, & quæ res priuetur, exponere. Illud etiam conſiderandum eſt, an priuatione explicetur quod non numeratur in priuantibus. Qui quidem error in ignoratione verſari videtur iis qui nullam ponunt ignorationem, cuius natura ex negatione intelligatur. Quod enim artis & ſcientiæ expers eſt, id ignorare minime videtur: ſed id demũ, quod errat & fallitur. Itaque nec res inanimas, nec pueros ignorare dicimus. Ita non priuatione ſcientiæ ignorantia dicitur. Iam illud videndum eſt, an ſimilibus nominis caſibus ſimiles

Universidad de Deusto
Biblioteca

definitionis casus respondeant: vt si id prodest, quod efficiēs est valetudinis, vtiliter accommodatè ad valetudinē efficiendam, etiā quod profuit, id valetudinē efficit. Spectandum est etiam ex idea, sitne vera & propria quæ data est definitio, quandoquidem in quibusdam id non reperiri cernitur. Quemadmodum Plato definit, adiungens animantium definitionibus mortale. Si enim idea est, certè non est mortalis, veluti ipse homo. ita ideæ minime conueniet definitio. Omnino necesse est, si addatur id quod efficiēs est, aut patibile in idea, discrepare definitionem. Impatibiles enim & immutabiles videntur ideæ iis, qui ideas defendunt. Quales definitiones contra eos valent.

Cap. 4. Vitiosum etiam genus definiendi est, si omnium eorum quæ ambiguè dicantur, communis vna definitio statuatur. Cùm enim synonyma sint ea, quorum vna est nomini congruens definitio, nullius certè eorum quæ nomen complectitur, propria definitio est, quandoquidem æquè omnibus homonymum conuenit. Quod vitium in vitæ definitione reperitur, quam Dionysius tradidit, Motus vniuerso eorum quæ nutriuntur generi, natura insitus. Nec enim hæc oratio animantibus magis inest, quàm iis quæ è terra gignuntur: cùm interim vitæ non vnum genus sit, aliúdque vitæ genus animantibus, aliud iis quæ è terra gignuntur, tributum esse videatur: atque fieri potest, vt quasi de industria, sic definitionē vitæ explicemus, quasi sit synonymum verbum, vnúmque sit genus vitæ: sed etiam nihil prohibet eum qui homonymiam & ambiguum perspiciat, velitque alterius definitionem tradere, ita tamen facere, vt non propriam, sed communem vtrique statuat definitionē. Sed tamen vtrouis modo id fecerit, certè aberrabit. Quoniam autem quædam homonyma obscura sunt, is quidem qui interrogat, eis pro synonymis vti debebit: non enim alteri, vnius significati conueniet definitio. Ita alter quodam modo definisse non videbitur, quoniam in omnia conuenire debet synonymum: idem autem ipse si respondeat, ambiguum debet distinguere. Quoniámque nōnulli eorum qui rem aliquam defendunt in disputationibus, synonymum ambiguum esse dicunt, quoties non conuenit in omnia quæ statuta est definitio, & ambiguum in synonymis ducunt, si vtrisque conueniat: antè quàm aggrediaris ad disputationem, cōuenire debet, qualia velit ea esse, qui respondet: aut antè ratiocinandum est, & concludendum ambiguum esse, aut synonymum, aut vtrūlibet. Facilius enim cōcedunt ij qui quid sequatur, non prouident. Quòd si non conuenerit inter eos qui differunt, & aliquis synonymum ambiguum esse dicat, propterea quòd ea definitio, quæ data est, in hoc sicut in illo minime intelligatur: tum videndum est, an huius in cætera conueniat definitio. Perspicuum est enim id synonymum cum reliquis futurum: aut certè si illud sit, nec tamen hoc cum aliis synonymum sit, plures erunt reliquorum definitiones. duæ enim nominis definitiones ad ea accommodabuntur, & prior quæ data est, & posterior. Rursus si quis quid eorum quę multis modis dicuntur definiat, neque in ea omnia quæ verbum ambiguum complectitur, definitio conueniat, nec ambiguum tamen dicat, sed nomen non omnibus conuenire, quoniam ne definitio quidem in omnibus reperiatur: contra eum afferre debemus, appellatione vtēdum esse ea quæ & tradita sit, & ab omnibus recepta:

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec illam æquum esse infirmare: tametsi quædam sint, in quibus à vulgi cõsuetudine discedendum esse videatur. Si autem alicuius eorum verborum quæ coniuncta sunt, definitio statuatur, detracta alterius eorum quæ copulata sunt, oratione, an reliqua ei quod reliquum est conueniat, videndum est. Si enim secus, profectò ne tota quidem toti conueniet: vt si quis hoc totum lineam finitam rectam definiat, extremitatem plani habentis extremitates, cuius medium extremitatibus adiungitur: si finitæ lineæ hæc definitio est, extremitas plani quod habet extremitates, hæc reliqua debet esse recti definitio: cuius medium extremitatibus addatur. Atqui linea infinita nec medium habet, nec extremitates, cùm interim recta sit: ita non est eius quod reliquũ est, reliqua definitio. Vitiosum etiam definiendi genus est, cùm id quod definitur copulatum est, eique attribuitur definitio eiusmodi, quæ æqualibus & paribus quasi membris respõdeat. Definitio autem paribus membris refertur, cùm quot sunt coniuncta, totidẽ etiam sunt & nomina & verba in definitione. In his enim talibus ipsorũ nominum, aut omnium, aut aliquorum mutatio facienda est necessario: quandoquidem non plura sunt hic, quàm prius nomina: debétque is qui definit, pro nominibus omnibus maximè: sin minus, pluribus, explicare definitionem. Sic enim simplicia verba nunquam definiat is, qui verbum tantum pro verbo reddit: vt si pro veste tunicam. Vehementius etiam in definiendo errabit, si verba magis dubia assumat: vt si pro homine albo, terrigenam & mortalem candidum. Neque enim definiuit, cùm minus apertum & perspicuum sit, quod ita dictum est. Atque etiam in commutandis verbis

illud videndum est, an idem significet vna atque altera oratio. Vt si quis artem quæ rem animo cernit, definiat opinionem, quæ rem animo cernit & contemplatur. Opinio enim non est idem quod ars & scientia: quod quidem deberet, si modò totum idem sit futurum. Nam quod animo rem cernit & contemplatur, in vtraque oratione est: quod reliquum est, diuersum est. Iam si quis alterũ verbum commutet, neque differentiam, sed genus commutet, vitiosa erit definitio. Quod in exemplo quod modò protuli, cernere licet. hoc enim totum, quod rem animo cernit & contemplatur, verbo artis obscurius est, quoniam hoc genus est, illud differentia: & genus, quoniam latissime patet, omnium est clarissimum & planissimum. Ergo non genus mutandum fuit, sed differentia, quandoquidem obscurior est. Nisi fortè ridicula hæc reprehensio est, præsertim cùm nihil prohibeat differẽtiã notissimo verbo significari, genus non item. Quæ cùm ita erunt, certè generis non differentiæ nomen mutandum erit. Quòd si quis non nomen pro nomine, sed orationem pro nomine mutet, profectò magis differentiæ, quàm generis explicanda definitio est: quandoquidem rei illustrandæ & cognoscendæ gratia definitio traditur: & minus nota differentia, quàm genus est. Si verò differentiæ definitionem explanarit, an ad aliquid aliud definitio transferatur, videndum est. Vt si numerum imparem dicat, numerum qui medium aliquid habet, exponendum est, quemadmodum medium habeat. Nam & numerus in vtraque oratione est, & imparis verbum in definitione mutatum. Atqui medium aliquid & linea & corpus habent, cũ non sint imparia. Non igitur propria est illa

Universidad de Deusto
Biblioteca

imparis definitio. Quòd si multis modis dicatur id quod mediũ aliquid habet, distinguẽdum est, quẽadmodum medium complectatur. ita aut refelletur, reprehendetúrq; definitio, aut vitiosa esse concludetur. Præterea vitiosa etiam erit, si id cuius definitio statuitur, in iis quæ sunt, numeretur. quod autem definitioni subiicitur, non numeretur, vt si quis exẽpli gratia, rem albam esse dicat, colorem cum igne permixtum. Neque enim quod expers est corporis, permisceri potest cum corpore. Ita color permixtus & confusus cum corpore nullus est: & aliquod album est. Iam ij omnes qui non distingunt in iis quæ cum aliquo conferuntur, id cum quo conferuntur, pluráque complectuntur dicendo aut omnino, aut quadam ex parte, vitiosè definiunt: vt si quis exẽpli causa, medicinã dicat artem esse eius quod est. Nã si nullius eorum quæ sunt medicina ars est, certè vitiosa falsáque est omnino definitio. Sin alicuius est, alicuius non est ars, quadam ex parte falsa est: debet enim esse omnium, si quidem per se non temerè & casu eorum quæ sunt, esse dicitur: id quod in cæteris quæ cum aliquo conferuntur, perspici licet. Quicquid enim scientia & arte continetur, cum scientia & arte confertur. Eadem est cæterorũ ratio: quandoquidem quæ cum aliquo conferuntur, reciprocantur omnia. Omne enim quod arte continetur, in iis est quæ cum aliquo conferuntur. Præterea si is qui non per se, verùm fortuito & casu rem explicat, rectè explicet & aperiat definiendo: non cum vno, sed cum pluribus vnumquodque eorum quæ cum aliquo conferuntur, comparabit. Nihil enim prohibet eandem rem & esse, & albam, & bonam esse. Itaque vt cum quouis eorum collatum quid definiat, rectè definierit, si modò is qui re aduẽtitia temerè rem aliquam explanat, rectè explanat. Postremò hæc talis definitio propria rei quæ explicata est & data, esse non potest. Neque enim medicina sola, sed pleræque etiam aliæ artes in rebus quæ sunt, versantur. ita vnaquæque ars in eo quod est, versabitur: ex quo perspicuum est, hanc ipsam nullius artis esse definitionem: præsertim cùm propria, non communis definitio esse debeat. Sed interdum non rem nudam, verùm rem quæ in eo genere perfecta est, definiunt: quo ex genere oratoris & furis definitio est. Si oratoris est, qui quod in quaque re ad faciendam fidem valet, perspicere potest, neque quicquam eorum prætermittit: & furis qui clam accipit: perspicuũ enim est, eum qui talis est, qualem hæ definitiones describunt, perfectum & oratorem & furẽ esse. Neq; enim fur est qui clam sumit, sed qui vult clam sumere. Rursus vitiosa erit definitio, si id quod per se expetẽdum est, vt ad agendum faciendúmve impellens, aut quiduis propter aliud expetendum, explicetur. Vt si iustitia, legum custos, vel sapientia, beatæ vitæ effectrix definiantur. Efficientia enim & conseruantia in rebus sunt, quæ propter aliud expetuntur. Et quanquam nihil prohibet, id quod propter se expetitur, etiam propter aliud esse expetendum: tamen in eo peccatur, si quis ita id quod propter se expetendũ est, definiat. Nam cùm in cuiusque rei vi & natura explicanda optimum quicque adhibendum sit, id autem quod propter se expetitur, ei quod propter aliud, anteponatur, fit, vt illud ipsum potius significare debeat definitio.

Atque etiam illud considerandum est, ísne qui aliquid definit, hoc & illud esse, an ex hoc & illo esse, an hoc Cap. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum illo esse definiat. Nam si hoc & illud esse definiat, fiet, vt & vtrique conueniat & neutri: vt si quis, exempli gratia, iustitiam definiat temperantiam esse & fortitudinem. Nam si duo sint, quorum vterque altero sit præditus, vterque & neuter iustus erit: quandoquidem ambo iustitiam habẽt, & vterque non habet. Quòd si hoc nõ videtur admodum absurdum esse, propterea quòd in aliis quibusdam hoc cõtingit, (nihil enim prohibet duos habere minam, & neutrum habere) at illud certè perabsurdum videbitur eisdem contraria conuenire. Quod fiet, si eorum vnus temperantia & ignauia sit præditus, in altero fortitudo & intemperantia insit. Vterque enim iustitiam & iniustitiam habebit. Si enim iustitia est fortitudo & temperantia, iniustitia etiam ignauia erit & intemperantia. Omninóque omnia argumenta quæ sumi possunt ad demonstrandum, totum non esse idem quod partes, ad efficiendum id quod dictum est, valebunt: quippe cùm is qui eiusmodi definitionem statuit & inducit, idem esse partes & totum confirmare videatur. Aptissima autem omnium in hoc genere argumenta ducentur ab iis, in quibus aperta & perspicua partium compositio est, cuius generis est domus, & siqua sunt similia. Perspicuum est enim, si partes sint, nihil prohibere non esse totum. Ita non sunt idem totum & partes. Si verò res quæ definiatur non esse hoc & illud, sed ex hoc & illo constare dicatur, primũ vidẽdum erit, an vnum aliquid ex iis ipsis minimè natura constare queat. Quædam enim veluti linea & numerus, ita affecta sunt inter sese, vt nihil ex eis effici possit. Deinde idne quod definitione apertum est, in vna re aliqua prima situ esse soleat: ea

autem, ex quibus ipsum constare ille dixerit, non in vna re prima inesse soleat, verum vtrũque in altero. Perspicuũ est enim ex iis, nunquam illud ex iis constare posse, præsertim cùm in quo partes, etiã totum necesse sit existere: ita non in vna re prima totum, sed in pluribus inerit. Quòd si & partes & totũ in vna re prima insint, illud considerandum est, an non in eadem re, sed in alia partes, in alia totum. Tum sublato toto, an vnà etiam partes tollantur & intereant, vidẽdum est. Contrà enim effici debet, vt interemptis partibus, totum intereat: interempto verò toto, non necesse est partes interire. Aut illud, an totũ bonum vel malum est, & partes neutrum: vel cõtrà partes in bonis aut in malis sint, & totũ in neutro. Neq; enim ex re vlla quæ nec bona nec mala est, aliquid quod bonũ sit aut malũ effici potest: neq; ex iis quæ ipsa mala sunt, vel bona, fieri aliquid potest quod sit in malis vel bonis. Aut maiúsne altera pars bonũ sit, quàm altera malum: quod autem ex eis cõstare dixerit, non sit maius bonũ, quàm malũ. Vt si exempli gratia impudentia ex fortitudine & falsa opinione constare dicatur, quorum fortitudo maius bonũ est, quàm malum falsa opinio. Debuit igitur etiam id quod ex illis est, ex maiore esse consequens, & esse aut bonum omnino, aut maius bonum quàm malum. Quod non necesse est, nisi vtrunque per se in bonis malisve ducatur, quippe cùm multa efficientia, per se non sint illa quidem bona, coniuncta autem & commixta cum quibusdam, in bonis numerẽtur. Alia sunt cõtrà, quorum vtrunque bonum est: quæ si coniungantur, vel mala erunt vel indifferentia. Quod autem posterius dictum est, facillimè in rebus salubribus vel pestilẽtibus perspici potest.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quædam enim medicinæ eam vim habent, vt & vtraq; per se prosit: & si coniunctæ mixtæque adhibeantur, sint obfuturæ. Iam illud quoque vidēdum est, an ex meliore & deteriore parte aliquid constare dicatur, quorū meliore totum non sit deterius, & deteriore præstantius. An ne hoc quidem necessariū est, nisi per se sint ea ex quibus illud concretum est, in bonis. nihil enim prohibet, totum in bonis non numerari: quod in iis quæ modò commemoraui, perspici licet. Illud etiam, eodémne nomine totum & pars altera appellentur. non enim debent, sicuti nec syllabæ quidem: nam syllaba nunquam eodē nomine appellari solet, quo elementa ex quibus constat. Vitiosum etiam est, rationē cōcretionis non exponere. Non enim satis est ad aperiendum declarandúmque aliquid, id ex his vel illis constare, dicere, præsertim cùm eorum omnium quę concreta sunt, vis & natura non sit ex his vel illis constare, sed hoc vel illo modo ex his vel illis effici. Id quod animaduerti licet in domo. Neque enim si quæ res quouis modo disponatur, continuò domus erit. Quòd si quid esse hoc cum illo definiat, primū dicendum est, hoc cum illo aliquid esse, idē quod hoc & illud, aut quod esse ex hoc & illo valere. Qui enim dicit aliquid mel cū aqua esse, is vel mel & aquā dicit esse, vel ex melle & aqua constare. Ita si vtrumuis horum idem esse concedat quod esse hoc cum illo aliquid, eadem omnino sumenda erunt argumenta, quæ ad vtrunque refellendum suprà exposuimus. Deinde diuisione adhibita, quot modis aliquid cū alio dicatur esse, nullóne modo hoc cū illo sit, vidēdum erit: vt si dicatur aliquid esse cū alio, vel vt in aliquo eodem subiecto: veluti iustitia & fortitudo in animo in-

sunt: vel in eodem loco, vel in eodem tempore, & nullo modo id quod quæritur, de his verè dicatur, profectò nullius erit propria, & vera ea quæ statuta est definitio: quandoquidem nullo modo hoc cū illo est. Sin diuisione adhibita, quot modis aliquid cū altero esse dicatur, verè sit in eodem tēpore vtrunque, videndum est, an vtrūque minus ad eundem finem pertinere possit: vt si quis fortitudinem definiat audaciam cum recta ratione: fieri enim potest, vt audacia prouectus sit aliquid spoliandi, cùm recta ratione ac intelligentia de rebus salubribus sit præditus. Atqui non habebitur fortis is, qui eodem tempore hac re cum illa valebit. Iam verò illud etiam, an ad idem vtrunq; referatur, vt ad res medicas, nihil enim prohibet aliquam audaciam & rectam intelligentiam ad medicinam afferre: cùm interim fortis non erit is, qui hoc cum illo coniunxerit. Neque enim ad diuersa vtrunque eorum referri debet, neque ad quāuis eandem rem, sed ad finem fortitudinis: qualia sunt belli pericula, aut si quis alius magis ei propositus est finis. Sunt autem quædam, quæ non in eam, quam exposui, cadant diuisionem: vt si ira, ægritudo est cum contemptus opinione. hoc enim declarat, ex opinione eiusmodi nasci ægritudinē. hoc autem ex illo nasci, non idem est quod hoc cum illo esse, vllo genere eorum quæ exposita sunt à nobis. Rursus si quis definiendo, aliquarum rerum concretionem, totum esse dixerit, vt corporis & animi concretionem esse animal, illud videndum est, an qualis sit concretio explicarit, vt si quis definiendo carnem vel os, dixerit esse ignis, terræ, aëris q; concretionē. Neque enim satis est cōcretionem dicere, sed qualis ea sit, exponendum est: quādoquidem nō si quouis mo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

do hæc ipſa coaleſcant, cõtinuò caro naſcitur: ſed ſi hoc modo coaleſcant, caro: ſin illo modo, os gignitur. Quanquam neutrum eorum idem videtur eſſe quod cõcretio, præſertim cùm omni concretioni diremptio & diſſolutio contraria ſit, neq; ſit vlli eorum quæ expoſuimus. Iam ſi æquè probabile eſt, eſſe omne quod concretũ eſt concretionem, aut nullum: nullum autem animal, quorum vnumquodque concretum eſt, cõcretio eſt, ne vllum quidem eorum quæ concreta ſunt, concretio erit. Præterea ſi pari ratione alicui conuenire natura ſua ſolent contraria, & altero rem definiendo aperuerit aliquis, certè non vera erit definitio: ſin ſecus, profectò plures eiuſdem rei definitiones erunt. Qui enim hoc potius quàm altero rem definierit, quandoquidem æquè in eodem vtrũque reperiri ſolet? Ex quo genere eſt illa animi definitio, natura capax ſcientiæ. Pari enim ratione ignorationis eſt capax. Quòd ſi cui ad totam definitionem euertendam nullum ſuppetat argumentum, propterea quòd totum obſcurum eſt & abſtruſum, is ad partem aliquam, quæ nota erit, & non rectè explicata videatur, omnem argumentationẽ dirigere debebit. Euerſa enim parte, tota etiam euertetur definitio. Quæq; obſcuræ ſunt definitiones, eas ita omnes exquirere ac conſiderare debemus, corrigendo & reſtituendo, vt & aliquid lucis, & argumentorum copiam afferamus. neceſſe eſt enim eum qui reſpondet, aut quod ab eo qui interrogat aſſumitur, approbare, aut certè ipſum quod tandem definitione aperiatur, exponere. Iam verò quemadmodum in concionibus legem ſoliti ſunt ferre, quæ ſi melior ſit, ſuperiorem abrogant: ſic in definitionibus faciendum eſt, aliáque inducẽda eſt definitio. Si enim verior

videatur, magíſq; id quod definitur declarare, certè euerſa erit prior, quãdoquidẽ nõ ſunt eiuſdẽ rei plures definitiones. Ad omnes autẽ definitiones non minima in eo vis eſt, ſi id de quo agitur, ipſe tecũ cõſideratè definias, aut definitionẽ quæ rectè tradita & explicata ſit, aſſumas. Nam vt maior quædã nobis argumentorũ copia ſuppetat, neceſſe eſt quaſi exẽplar, & quid in definitionibus prętermiſſum ſit, & quid redũdet, intueri. Ac de definitionum quidẽ locis hactenus.

ARISTOTELIS TOPICORUM Liber ſeptimus.

Vnc vtrum id de quo agitur, idẽ ſit, an alterum, eo genere quod de eodem maximè proprium expoſui, dicẽdum eſt. Idem autẽ maximè propriè dixi, quod vnum eſt numero. Ac primus locus ſumitur ex caſibus, coniugatis, & contrariis. Si enim iuſtitia & fortitudo idẽ ſunt, iuſtus & fortis idem erunt, & iuſtè idẽ quod fortiter. Eadẽ eſt cõtrariorum ratio. Nam ſi qua eadẽ ſunt, eorum etiã contraria eadẽ erunt, in quauis repugnantia earum quas expoſui. Nihil enim intereſt, huic an illi contrarium ſumatur, quandoquidẽ eadem ſunt. Alter locus ex iis ducitur, quæ vim habent efficiendi quid vel interimendi: itémq; ex ortu & interitu, & vno nomine ex iis, in quibus eſt aliqua vnius ad alterũ affectio. Quæ enim omnino eadẽ ſunt, eorũ etiam origines & interitus iidẽ ſunt: & ea quæ vim habent efficiendi, & ea quæ interimẽdi. Atq; etiam Cap. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illud videndũ est, an quorum alterum maximè quiduis dicitur, eorum etiam alterum eodem modo dicatur maximé. Quẽadmodum Xenocrates beatã vitã & rectã eandem esse docet: quandoquidem recta & integra vita & beata maximè vna ex omnibus expetẽda est: vnũ enim esse quod maximè expetatur, & quod maximũ sit. Quod idẽ in cæteris eiusdem generis contingit. Sed illud intelligendum est, vtrũque eorum quæ maximè expetẽda esse, aut etiã maxima dicẽtur, vnum numero esse oportere. Sin secus, esse idem nõ docebimus. Nõ enim si Græcorũ fortissimi sint Peloponesij & Lacedæmonij, cõtinuò Peloponnesios & Lacedæmonios eosdem esse necesse est: quãdoquidem non vnus numero est Peloponnesius & Lacedæmonius. Sed vnũ alterũ complectatur necesse est, quẽadmodum Lacedæmonios Peloponesij. Aliter enim fiet, vt si alteri alteros nõ cõplectantur, ipsi inter se meliores sint. Nã necesse est Lacedæmonijs meliores esse Peloponnesios, si alteri alteros nõ complectantur: sunt enim cæteris omnibus præstãtiores. Itémque Peloponnesijs anteponũtur Lacedæmonij, quoniam ipsi cæteros vincũt. Ita fiet, vt alteri alteris præstãtiores sint. Perspicuũ est igitur, vnum numero esse oportere id quod optimum & maximum dicitur, si futurũ est vt idem esse doceatur. Itaque Xenocrates non demõstrauit, quandoquidem non eadem numero est beata & recta vita. Non igitur necesse est eandem esse vitam, quòd vtraque expetenda sit maximè, sed alterã ab altera contineri. Rursus vidẽdum est duobus propositis, si quid & vnũ eorum idẽ sunt, an etiã id & alterũ idẽ sunt. Si enim ambo nõ idẽ valẽt quod aliquid quod idem est, profectò eadẽ ipsa non erunt. Iam ex attributis re-

rum, & iis rebus quibus hæc ipsa attributa sunt, ducenda sunt argumenta, hoc modo: Duobus propositis, quæ vni attributa sunt, eadem omnia alteri etiam attribui debẽt. Et quibus vnum eorũ attributum est, etiam alterum attribui debet. Et si quid horũ absit, profectò ea quæ proposita sunt, non sunt eadem. Videndum est etiam, an in vno genere categoriæ minus vtrunq; numeretur, vnúmque qualitatem, alterum quãtitatem, aliud relationem indicet. Illud etiam, an vtriusque minimè sit idem genus, sed vnum bonum, alterum malum: aut hoc virtus, illud scientia. Aut si genus idem, eædémne minus sint differentiæ, quæ de vtroque dicantur: sed de hoc, quæ rem animo cernit scientia, de illo ea cuius opus est in agẽdo. Quod idem in cæteris omnibus videndum est diligẽter. Ex maiore hoc modo ducentur: Si vnum elationem habet, alterum non habet, aut si vtrunque habet, sed nõ simul. Quemadmodũ qui vehemẽtius amat, non magis concubitum appetit. Ita non idem est amor, quod concubitus appetitio. Ex adiunctione hoc modo: Si vtrunque ad idem additum, idem totum non faciat & reddat. Aut si eadem re ab vtroque detracta, quod reliquum est, aliud manet: vt si quis duplum simpli, & multiplum simpli idem esse dicat. Deiuncto enim ab vtroque simplo, quæ reliqua sunt, idem declarare debẽt: neque declarãt, cùm præsertim duplum & multiplum non idem efficiant. Neque verò id: modò videndũ est, an ex proposito iam aliquod incõmodum efficiatur: sed illud etiã, an ex fictione possit aliquid tale effici. Quod ij suscipere coguntur, qui inane aliquid & plenũ aëris idẽ esse dicũt. Perspicuũ est enim, si aër euadat & abeat, nõ minus inane, quinetiã magis futurum

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse: quo tamen tempore nil est aëre plenum. Ergo posito aliquo, siue quod falsum, siue quod verum sit: nihil enim refert, si alterum tollatur eorum, alterum non item, eadem illa non erunt. Atque vt summatim complectar, in iis quæ de vtroque quouis modo dicuntur, & in quibus hæc ipsa dicuntur, illud considerandum est, aliquóne loco hęc discrepent. Quæ enim de vno eorum quę eadem sunt dicũtur, ea de altero etiam dici debent omnia: & in quibus vnum dicitur, alterum etiam dici debet. Et quoniam multis modis item dicitur, an alio genere, aliáque ratione eadem sint, videndum est. Quæ enim eiusdem generis vel speciei sunt, ea non eadem numero sunt necessarió. In eo genere nécne eadem aliqua sint, considerabimus. Postremo si vnum sine altero cohærere potest, certè non idẽ valebunt. Ac loci qui ex eodem ducũtur, expositi sunt. Ex iis autem quæ adhuc exposita sunt, intelligi potest, omnes locos qui valent ad refutandam quæstionem de eodem & diuerso, esse accommodatos ad refutationem definitionis. Nam si nomen & definitio non idem declarent, certè non vera erit quæ constituta definitio est. Eorum autem locorum qui ad confirmandum quid sumuntur, nullus ad definitionem probandam valet. Non enim satis est ad confirmandã definitionẽ idem esse id quod definitioni, nominique quod definitur subiectum est, docere, sed cætera omnia quæ præposuimus, complecti debet definitio. Sic igitur definitionem, ex iisque locis euertere debemus. Quod si probare eam & constituere velimus, primũ intelligendum est, neminem aut paucos certè eorum qui disputant, definitionem per ratiocinationem tractare & concludere solere, eámque omnes principio ini-

tióque sumere, cuiusmodi sunt geometræ, & ij qui in numerorum ratione versantur, cæterísque disciplinis generis eiusdem. Deinde illud intelligendum est, nõ esse huius disputationis subtiliter explicare, quid sit definitio, & quemadmodum sit definiendum. Nunc quidem quoad hic locus postulare videtur, eatenus hoc solum dicendum est, & definitionem, & vim, naturámque rei per ratiocinationem posse concludi. Nam cùm definitio oratio sit, quæ quid sit res explicat, eáque sola quæ in definitione dicuntur, in natura rei dici debeant: (dicuntur autem de natura rei genera & differentiæ) profectò si quis ea solùm sumat quæ de natura rei dici debent, quæ hæc ipsa complectetur oratio, definitio sit necesse est. Nõ enim aliud definitio esse potest: quandoquidem nihil aliud in rei natura dicitur. Ergo illud quidem perspicuum est, definitionem per ratiocinationem posse concludi. Quibus autem ex locis sumẽda sint argumenta ad construendam definitionem, aliis libris accuratius exposuimus, ad hunc autem locum pertinent qui sequuntur. Ex iis enim contrariis quæ aduersa dicimus, & cæteris contrariis, elicienda sunt argumenta, siue totam definitionem, siue singulas partes spectemus. Nam si opposita & contraria oppositi definitio est, ea etiam quæ statuta & posita est, eius sit de quo agitur necesse est. Quoniam autem aduersorum plures sunt coniunctiones, sumenda est ex aduersis, quæ contraria definitio videatur maximé. Ac ex tota quidem definitione argumenta, quemadmodum exposui, trahenda sunt. Ex partibus autem hoc modo, & primùm ex genere: Si contrarium in contrario est, id autem de quo agitur, non est in eodem, certè in con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

trario genere erit: quandoquidem neceſſe eſt contraria aut in eodem genere eſſe, aut in contrariis. Atque etiam contrarias differentias de contrariis dici æquum putamus: vt exempli cauſa, de albis & nigris, quorum de his quod vim habet comparandi, de illis quod vim habet diſſipandi, aſpectus dicitur. Ita ſi de contrario contrariæ dicuntur, profectò de eo quod propoſitum eſt, eæ etiam differentiæ quę ſtatutæ ſunt, dicentur. Ex quo fit, vt quoniam & genus & differentiæ rectè explicatæ ſunt, definitio vera ſit quę data eſt. Aut non neceſſe eſt in contrariis contrarias dici differentias, niſi in genere eodem cõtraria reperiantur. Quorum autem contraria ſunt genera, nihil prohibet eandem differentiam de vtriſq; dici, vt de iuſtitia & iniuſtitia: quorum illa virtus, hæc vitium animi dicitur. Ita animi differentia in vtroque dicitur, quoniam corporis etiam ſua virtus eſt & vitium. Hoc igitur verum eſt quidem certè, contrariorum aut contrarias, aut eaſdem eſſe differentias. Si ergo de contrario contraria dicitur, de hoc autem nõ item: profectò in hoc ipſo ea quæ ſtatuta eſt, intelligetur. Cùm autem ex genere & differentiis definitio ſit, ſi contrarij perſpicua & clara ſit definitio, eius etiam de quo agitur, perſpicua claráque erit definitio. Quoniam enim contrarium in eodem genere eſt, in quo alterum contrarium, aut in contrario, eodémque modo differentiæ aut contrariæ de contrariis, aut eædem dicuntur: certè de eo quod in controuerſiam incidit, aut idem genus quod etiã de contrario dicetur, & differẽtiæ contrariæ, vel omnes vel nonnullæ, & cæteræ eædẽ vel contrà differentiæ eædem, & genera contraria, vel vtraque contraria & genera & differentiæ, quoniã eadem eſſe

vtraque non poſſunt: alioqui contrariorum eadem erit definitio. Ex caſibus etiam & coniugatis ducuntur argumẽta. Genera enim alia alia ſequuntur, & definitiones aliæ alias, hoc modo: Si obliuio eſt depulſio ſcientiæ, etiam obliuiſci depellere ſciẽtiam erit: & oblitum eſſe idem quod depulliſſe ſciẽtiam. Si igitur vnum eorum quæ dixi conceſſum ſit, cætera etiam concedãtur neceſſe eſt. Itémque ſi interitus diſſolutio eſt naturæ, interimere etiam erit diſſoluere naturam, & accõmodatè ad interimendum idem quod accommodatè ad diſſoluendum. Et ſi id quod vim habet ad interimẽdum, idem eſt quod id quod vim habet ad dirimẽdam naturam, interitus etiam diremptio erit naturæ. Eadem eſt cæterorũ ratio. Ita fit, vt ſi vnũ quodlibet ſumptũ ſit, etiam reliqua omnia concedantur. Ex iis quæ eodem modo inter ſe affecta ſunt, hoc modo: Si id quod ſalubre eſt, efficiens eſt valetudinis, id etiam quod valet ad firmam cõſtitutionem corporis, efficiens erit firmæ corporis conſtitutionis: & quod prodeſt, ad bonum efficiẽdum pertinebit. Eodem enim modo ad ſuum quicque eorum finem affectum eſt. Ita ſi vnius eorum definitio eſt, vim habere ad efficiendum finem, vniuſcuiuſque etiam cæterorum hæc propria erit definitio. Ex maiore etiam & ex paribus, quot modis licet confirmare, duo cum duobus cõparantur, hoc modo: Si hæc magis huius rei, quàm illius rei definitio eſt: quæ autem minus videtur, definitio eſt: etiam quæ magis videtur, definitio erit. Et ſi pari ratione hæc huius rei, & illa illius rei definitio eſt, & vna alterius rei eſt, reliqua etiam reliquæ rei erit. Quòd ſi vna definitio cum duabus rebus, aut res vna cum duabus definitionibus cõferantur, nullus huius loci vſus erit. Neq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim duarum rerum vna definitio, neque duę vnius rei definitiones esse possunt. Maximè autem apti & accommodati sunt ex omnibus loci ij qui modò expositi sunt, & qui ex casibus coniugatisque sumuntur. Itaque ij maximè in mente & cogitatione defixi atque parati esse debent (maximè enim apti sunt ad multas quæstiones) atque etiam ex cæteris omnibus ij qui latissimè patent, quoniam ex cæteris omnibus valent plurimum: vt si propositis rebus singulis & formis videas, an in ea omnia cõueniat definitio, quandoquidem synonyma est species. Qui quidem locus contra eos etiam valet, vt suprà dixi, qui ideas esse ponunt. Iam si per translationem nomen quod definitur dixit, aut idem de se dixit vt alterum, & si quis alius locus latè pateat, firmúsque sit, is adhibendus est.

Cap. 2. Difficilius autẽ esse confirmare & probare, quàm refellere definitionem, ex iis quæ deinceps dicemus, perspici poterit. Neque enim facilis est cognitu definitio, neque ij quos interrogamus, libenter dant propositiones eiusmodi: Eorum quæ data definitio complectitur, vnum genus esse, alterum differentiam: &, In natura rei genus differentiásque dici, sine quibus ratiocinatione concludi non potest definitio. Nam si quædam etiã alia in rei natura dicantur, certè dubium est, eáne quæ statuta est, an alia eius definitio sit, quandoquidem definitio oratio est, quæ quid res sit explicat. Quod etiam ex his intelligi potest, quia facilius est vnum, quàm plura cõcludere. Ac ei quidem qui euertit, satis est in vnum dirigere argumẽtationẽ, quippe cùm si vnũ qualecunque refellamus, euertimus definitionem. At verò ei qui confirmat, omnium eorum quæ definitio complectitur, necessaria concursio est. Præterea ei qui probat definitionem, de toto genere tractanda est ratiocinatio. Debet enim de omnibus definitio dici, quæ nomen complectitur: & præterea vicissim, de quibus definitio, nomen etiam dici debet, si futura sit propria, quæ est statuta definitio. At ei qui refellit, non est necesse de toto genere monstrare. Satis est enim docere, non verè dici de aliquo eorum quæ nomini subiecta sunt, definitionem. Quod si totum & omnino refellendum sit, certè non necesse est reprehendendo reciprocari argumentationem. Satis enim est eum qui refellit omnino, ostendere in aliquo eorum quæ nomen complectitur, definitionem non intelligi: contráque non necesse est docere de quibus oratio dicatur, nomen non dici quod definiatur. Iam si omnibus etiam quæ nomen complectitur, cõueniat, non solis autem iis, definitio euersa erit. Similis est ratio proprij & generis. vtrunque enim eorum facilius refellitur, quàm probatur. Atque id quidem de proprio, ex iis quæ dicta sunt, perspici potest. ferè enim in coniunctione explicatur proprium. Ita vno verbo reprehenso licet refellere: at ei qui probat proprium, omnia concludenda sunt necessario. Cætera autem omnia ferè quæ ad definitionem, ad proprium etiam conueniet assumere. Eum enim oportet qui probat omnibus iis quæ subiecta sunt nomini, docere conuenire. At eum qui refellit, satis est vni docere non conuenire: & si conueniat omnibus, at non solis, hoc etiam pacto reprehensum erit, quemadmodum in definitione diximus. Genus autem vno modo licet probare, si omnibus conuenire doceamus, refelli autem duobus. Nam & si nulli, & si cui doceatur non cõuenire, euersum erit. Iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

eum qui probat, nõ satis est ipsum inesse monstrare, sed eum etiam oportet quare vt genus insit, ostendere. At eum qui refellit, satis est non inesse docere in aliquo, vel in nullo. Videtur autẽ, vt in cæteris rebus facilius est dissipare, quàm dissipata & dispersa connectere, sic in his refellere, quàm probare. Accidẽtis porrò vniuersa quæstio facilius refutatur, quàm confirmatur. Confirmando enim docendum est conuenire omnibus: in refutatione satis est vni ostendere, non conuenire. Contrà quæstio quæ in parte proponitur, facilius confirmatur, quàm reprehenditur. Ad probandum enim satis est alicui docere cõuenire: refutando autem nulli conuenire docendum est. Atque etiam illud perspicuum est, quid ita facillima sit vna ex omnibus refutatio definitionis: pluta enim quàm pleraque eorum quæ exposuimus, complectitur: atque ex pluribus facilius efficitur conclusio, quoniam in multis sæpius, quàm in paucis rebus error versari solet. Præterea ad definitionem euertendam ex aliis argumenta sumi possunt. Siue enim oratio non est propria, siue non est genus quod datum est, siue aliquid eorum quæ complectitur, non conueniat, euersa erit definitio. At verò ad cætera refutanda neque ea quæ ex definitionibus existunt, neque alia sumi possunt omnia. Sola enim ea quæ ad accidens sumuntur, ei sunt cum cæteris omnibus communia, quippe cùm inesse & cõuenire omnia debeãt. Si verò genus non vt proprium cõueniat, non idcirco genus euersum erit. Itémque non necesse est proprium vt genus, neque accidens vt genus vel proprium conuenire, sed solùm conuenire. Ita fieri non potest, vt ex cæteris ad alia, nisi ad definitiones argumenta ducãtur. Perspicuum est igitur definitionis vnius

ex omnibus & refutationem facillimam esse, & difficillimam probationem. Nam effici & illa concludi debent omnia. Siquidem conuenire illa ipsa, ex quibus constat, docendum est, & genus esse id quod affertur, & propriam esse orationem, & præterea rei naturã declarari oratione, atque id præclarè factũ esse. Ad definitionis hanc naturã proximè ex reliquis accedit proprium. Nam & facillimum est ad refutandum, q̃ ferè constet ex multis verbis: & ad probandum difficillimum, quòd multa cõcurrere & quasi conuenire debeant, quódq; soli rei insit, & cum ea reciprocetur. Omnium autem accidẽs facillimum est ad probandũ. Cùm enim cætera non solùm conuenire docendũ sit, satis est ostendere conuenire & inesse accidens: difficilliméque accidens refellitur, propterea quòd perpauca complectitur, neq; enim declaratur in accidente quomodo conueniat. Itaque cætera omnia duobus modis refelli possunt, & docendo non conuenire ea, & non hoc vel illo modo conuenire: Accidens autem refutari non potest, nisi ostendatur non conuenire. Ac loci quidem ferè expositi sunt, ex quibus nobis ad quanque quæstionem magna argumentorum suppetet copia.

ARISTOTELIS TOPICORUM Liber octauus.

SEQVITVR, vt de dispositione & ordine argumentorum interrogandíque ratione dicendum esse videatur. Primum quidem locum ex quo argumẽtum sumat, inuenire debet is qui quæstionem Cap. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

positurus est: deinde quærere ipse per se, & disponere omnia: postremò hæc omnia apud alios tractare & eloqui. Ac loci quidem philosopho cum dialectico communis inuentio est: argumentorum autem dispositio & interrogatio, quoniam hoc totum, alterum qui contra disputet, requirit, propria sunt Dialectici. Philosophus enim, quique per se & solus exquirit omnia: modò vera sint & nota ea ex quibus efficitur conclusio, non laborat, an qui contra disputat, vel hoc nomine maximè non concedat, quòd finitima sint & coniuncta iis quæ à principio proposita sunt, & quòd prouideat, quid effici concludique oporteat. Quinetiam dat operam, vt quàm clarissima sint, maximéque coniuncta cum re, pronunciata: quippe cùm ex his talibus conficiantur quæ scientiam gignunt ratiocinationes. Ac loci quidem, ex quibus ducenda sunt argumenta, superioribus libris expositi sunt à nobis. Nunc de eorum dispositione, quærendique ratione ita dicemus, si antè eas propositiones, quæ præter necessarias reliquæ sunt, partiamur. Necessarię autem dicuntur eæ, ex quibus ratiocinatio constat. Quatuor autem genera sunt earum quæ præter has assumuntur. Aut enim inductionis gratia, vt quod vniuersum est detur: aut augendæ & amplificandæ argumentationis: aut occulendæ celandæque conclusionis: aut illustrandæ aperiendæque orationis causa, omnis propositio sumitur, propterea nulla. Sed eò omnis diligentia conferenda est, vt his ipsis vel argumentationem amplificemus, vel in interrogando vtamur. Quanquam autem eas quæ occultandæ conclusionis causa assumuntur, certandi studio adhibemus: eis tamen quoniam hoc totum huius artis

munus cum altero transigendum est, vti necesse est. Necessarias igitur ex quibus cõficitur ratiocinatio, nõ statim proponere, sed longè ad summas proficisci debemus. Non enim debet aliquis, exẽpli causa, contrariorũ quæ aduersa dicuntur, eandẽ artem esse sumere, etiam si id velit, sed omnino cõtrariorum. Hoc enim cõcesso & posito, etiam aduersorũ eandem artẽ esse cõcludet: siquidem aduersa subiecta sunt contrariis. Quòd si nõ concedat, tum per aduersorũ singulorum inductionẽ tractanda erit argumentatio. Nam aut ratiocinatione aut inductione sumẽdæ sunt necessariæ propositiones, aut quædam ratiocinatione, quædam inductione. Quæq; valde perspicuæ & claræ sunt, eas præponere debemus, propterea q̃ obscurior est semper, magisq; dubia in recessu & in inductione cõclusio. Atq; mox ipsas necessarias proponere si quis sumere illo modo nõ possit, est maximè expeditum. Quæ autẽ præter necessarias enumeratæ sunt, & illarum ipsarum causa sumi debent, & ita adhiberi: ad inducendũ quidem, vt à singulis ad vniuersas & generales, à non dubiis clarisque ad obscuras dubiásque perueniamus inducendo. Clariora autẽ sunt ea quæ sensui subiecta sunt, aut per se, aut certè plerisque: ad celandam autem conclusionem, vt antè fiat de iis ratiocinatio, ex quibus id quod initio propositum est, concludi efficique debet. Quod ita fiet, si quis non solùm necessarias, sed aliquam etiam earũ quæ ad illas vtiles erunt, concludat. Illud etiam proderit, conclusiones tacere, eásque pòst quasi per coacerua-tionem omnes colligere syllogismo. Sic enim à primo proposito aberrabit longissimè. At vt in summa dicam, eum oportet qui obscurè vult interrogare, ita hoc præstare, vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

interrogata iam tota oratione, effectáque conclusione, alter causa quæ sit, requirat. Idque ex superiore loco efficietur facillimé. Si enim sola vltima conclusio pronuncietur, incertum erit, quemadmodum efficiatur, quòd is qui contra disputat, vnde efficeretur non prouideret, cùm priores ratiocinationes in membra digestæ non essent. Minimè autem digeritur in membra ratiocinatio conclusionis tum, cũ eius sumptiones non enumerantur & disponuntur, sed illa ex quibus probantur illius syllogismi sumptiones. Vtile erit etiam, non continenter propositiones sumere ex quibus ratiocinationes constant, vicissimque aliam & aliam efficere conclusionem. Collatis enim vnum in locum iis omnibus quæ apta sunt ad aliquid concludendum, facilius quid ex eis efficiatur, intelligi potest. Atque etiã generalis quædam ex definitione non eorum de quibus agitur, sed coniugatorum, sumenda propositio est. Falsa enim conclusione se ipsi capiunt ij qui respondent, cùm coniugati sumitur definitio, quasi vniuersam generalémq; minimè concedant propositionem: vt si hoc sumendum sit, eum qui irascatur, appetentem esse vltionis, sumatúrque ira, libido esse puniendi eum qui contempsisse videatur: certè sumpto hoc omnino quod volumus habebimus. At si quis definitionem afferat eorum de quibus agitur, ferè fit, vt is qui respondet, ei resistat, quòd facilior sit in his occurrendi ratio. Cuius generis illud est: Non omnes qui irascuntur, pœnam appetere: nos enim parentibus irasci, neque eos supplicio affici optare. Et quãquam non videtur verè hoc loco occurri, propterea quòd nonnullis satis grauis pœna est, aliorum molestia & pœnitentia, habet tamen aliquid probabilitatis & au-

thoritatis, vt nõ sine causa propositum negatum esse videatur. Definitioni autem iræ tam facilè resisti nõ potest. Præterea is qui quæstionem ponit, ita proponere debet, vt nõ ad id de quo agitur, sed aliò quod affert, pertinere videatur. Declinant enim omnes qui respondent, ea omnia quæ ad propositum pertinent. Dare etiam operam debet, vt quàm maximè incertum sit, vtrum id de quo agitur, an eius contrarium velit sumere. Cùm enim quid ad propositum pertineat, obscurum est, neque apparet, tum facilius concedunt quod illis probatur. Iam verò ex similitudinis collatione interrogandi erunt, quoniam & verisimile est, & vniuersa res, quam vult quispiam concludere, obscurior & occultior redditur: velut quemadmodum ars & inertia eadem est contrariorum, sic sensum eundem versari in contrariis: aut contrà, quando sensus in contrariis rebus cernitur, etiam artem. Quod quidem genus finitimũ est inductioni, nõ idem tamen valet. Illic enim ex rebus singulis ad vniuersas peruenitur: in similitudine autem non peruenitur ad vniuersas, in quibus similia omnia continentur. Ipse etiam sibi interdum debet resistere. Suspectos enim non habent eos, qui æqui in disputando videntur. Vtile est etiam, si dicat ea se proponere, quæ vsitata & trita sunt, in omniumq; ore versantur. Neque enim audent vsitata repudiare & tollere, quòd quid contrà obiiciant, non habent, & quia hæc illis vsitata sunt, haud periculũ est, ne ea reprehendant. Iam & studium nostrum in aliqua re sumenda dissimulare, etiamsi vtile sit, debemus. iis enim qui magnum studium in aliqua re ponunt, resistunt libentius. Et similitudinum collatione proponere: quia facilius concedunt rem in alio, quàm per

Universidad de Deusto
Biblioteca

se propositam. Magna etiam vis in eo est ad probandum obscurè quod volumus, si id non proponamus quod sumendum est, sed id quod illud consequitur necessarió. Facilius enim dant & concedunt illud ipsum, quod non æquè ex eo perspici potest quid sit efficiendum: quo tamen sumpto, etiam illud sumptum erit. Illud etiam plurimum valet, extremo loco id proponere, quod in primis efficere velimus. Solent enim omnes primæ disputationi resistere acrius & diligentius: propterea quòd omnes qui disputant, ea in primis proferre solent, in quibus maius studium curámque posuerunt. Quanquam apud nonnullos hæc quæ ad rẽ maximè faciunt, prima dici debent: cuiusmodi sunt difficiles, qui quidem ea concedunt facilius, quæ prima disputatione afferuntur, si modò quid sequatur, non omnino appareat: ad extrema autem difficiles se proteruósque præbent. Quod idem de iis iudicandum est, qui acutos se putant in respondendo. positis enim concessisque permultis, tumultuantur in conclusione, quasi ex iis quæ posita sunt, minimè sequatur. Illi autem facilè concedunt, & freti ingenio suo, & rati nullum se incommodum consecuturum. Postremò producenda erunt, & amplificanda, interiiciendáque in argumentatione ea omnia, quæ nihil ad rem pertinere videbuntur. Id quod ij soliti sunt facere, qui falso aliquid describunt & delineant. Nam cùm multa sunt, difficilis est falsi diiudicatio. Itaque celant & obscurant rem interdum ij, qui obscurè vtuntur interrogationibus, ea quasi in cumulo occulta proponentes, sumentésque quę nunquam per se ac singula darentur. Atque ex his locis argumenta ducenda erunt ad celandam dissimu-

landámque conclusionem. In ornanda autem amplificandáque disputatione, rerum finitimarum & coniunctarum adhibenda inductio atque diuisio est. Inductio quidem quid sit, facilè perspicitur. Diuisio autem talis est: vt artem arte præstantiorem esse, aut quia certior sit, aut quia in rebus melioribus versetur. Et artium alias esse, quarum omne opus est in cognoscendo: alias quarum in agendo: alias quarum in faciendo. Hæc enim & ornatam afferunt orationi, nec necessaria sunt ad efficiendam conclusionem. Dilucidam autem & perspicuam argumentationem facient exemplum, similitudinisque collatio. Exempla autem propria, & ad rem apta esse debent, & eiusmodi, ex quibus res intelligatur, cuiusmodi illa sunt quæ Homerus, non quæ Chœrilus commemorat. Sic enim notius erit & clarius id quod proponitur. In differendo autem, ratiocinatione vtẽdum erit apud Dialecticos potius, quàm apud multitudinem: inductio contrà magis multitudinem commouet. Sed de his generibus iam dixi in quibusdam rebus facilè potest is qui inductione vtitur, inuenire id quod totum dicitur, in aliis non facilè potest, quòd omnibus similitudinibus nõ est commune nomen impositum. Quinetiam cùm genus vniuersum concludi debet, eandémque cæterorum similium rationem aiunt esse, tum id profectò difficillimum est, quænam eorum quæ commemorata sunt, eiusdem sint generis, quæ non sint, explicare dicendo. Ob eámque causam sæpe disputantes inter se dissident & hærent, dum alij similia esse confirmant, quæ non sunt similia: alij similia non similia sint, ambigunt. Quocirca in his omnibus omni ratione efficiendum est, vt nomina fabricentur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt nec ei qui poſcit quæſtionẽ, num eius quod affertur, non ſit ſimilis ratio, hærere liceat, nec ei qui rogat, calumniari, eandem eſſe rationem, quòd multa eorum, quorum ſimilis ratio non eſt, eodẽ modo dici videantur. Cùm autem inductione multarum rerum adhibita, non dat alter id de toto genere, tum æquum eſt, vt aliquid contra obiiciat, poſtulare. Quòd ſi in aliquibus non doceas hoc modo contingere, non erit æquum rogare, quorum tandem non ſit ſimilis ratio. Primùm enim argumentatio per inductionem tractanda eſt, tum poſtulandum, vt reſiſtatur. Sed poſtulandum eſt, vt occurratur nobis, non in eo ipſo quod proponitur, niſi fortè vnum eſt ſolum eius generis: vt duo, ſunt tantũmodo parium numerorum primus. Debet enim is qui reſiſtit, in alio genere reſiſtere: aut certè dicere hoc vel illud ſolum eſſe ex eo genere. Quod autẽ ad eos attinet qui in toto genere occurrunt nobis, nec in eodẽ genere occurrunt, ſed in eo quod eodem nomine, ſed ambiguo continetur (veluti habere aliquem non ſuum colorem, aut pedem, aut manum, quoniam & pictor habeat non ſuum colorem, & cocus non ſuum pedem) in his omnibus diuiſione adhibita interrogare debemus. Nam ſi ambiguum lateat, neque aperiatur, rectè in propoſitione nobis videbitur reſiſtere. Quòd ſi in ſimili genere, non in ambiguo reſiſtens, noſtrum labefactet rogatum detracto eo in quo reſiſtet nobis, quod reliquum eſt, in toto genere valere docebimus, dum quod commodum eſt, effecerimus. Quod in obliuionis verbo & oblitum eſſe animaduerti poteſt. Non enim concedunt eum oblitum eſſe, qui artem amiſerit, eo quòd caſu & interitu rei eam amiſit, non oblitus eſt tamen. Quod ergo reliquum eſt, dempto eo in

quo occurſum eſt nobis, commemorari debet: vt ſi quis remanente re artẽ amiſit, eum oblitum eſſe. Eodémque modo de iis iudicandum eſt, qui hoc loco nobis occurrunt: Maiori bono maius malum eſſe contrarium. Proferunt enim valetudinem, quæ cùm minus ſit bonũ, quàm firma corporis conſtitutio, tamen ei maius bonum contrarium eſt: morbum enim maius malum eſſe infirma affectione corporis. Ex his etiam id detrahendum eſt, in quo occurritur: eo enim ſublato, facilius licebit proponere: vt maiori bono, maius malũ contrarium eſſe, niſi vnum alterum vnà ſecum inferat, vt firma corporis affectio valetudinem. Quod idem faciendũ erit non ſolùm ſi quis nobis occurret, ſed etiam ſi non occurret, & tamen id negabit & abnuet, quòd aliquid tale prouideat, quod iure contra obiici poſſit. Sublato enim eo in quo nobis reſiſtit, dare & cõcedere cogetur id quod reliquũ eſt, quòd in eo quod reliquum eſt, aliquid contineri, quod nõ ſit ita, minimè animaduertat. Quod ſi dare nolit, etiam tum cùm petitum eſt vt reſiſteret, certè quò reſiſtat nobis, non habebit. Sunt autem propoſitiones eiuſmodi, quæ quadam ex parte falſæ ſunt, quadam ex parte veræ: in quibus eo quod ex parte eſt ſublato, reliquum licebit verum relinquere. Si verò multa proponamus, in quibus nobis minimè reſiſtat, tum vt concedat omnino, petere debemus. Propoſitio enim dialectica eſt, quę magna ex parte rem ita habere declarat, neque refellitur. Cùm autem eadem res & ſine incommodo, & cum incommodo per ratiocinationem concludi poteſt, hoc an illo modo efficiatur, nihil ad eum qui neceſſaria rationè non probabili concludit: is autem qui probali ratione vtitur, non debet argumentationem tra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctare per ratiocinationem, per quam alter incommodo vrgeatur. Nam & cùm nullo incommodo vrgent concludendo, nihil controuersiæ loco relinquunt: & cùm incommodo vrgent, tum nisi sit euidens & perspicuum id falsum esse, alij incommodum id negãt esse. Ita non habẽt quod volunt ij qui quæstionem ponunt. Proponenda autem sunt ea, quæ magna ex parte ita se habent, & refelli aut non possunt omnino, aut certè id facilè quasi prima facie perspici non potest. Cùm enim in rebus quibusdam non ita esse perspicere nequeunt, tum id quod propositum sumptúmque est, quasi verum sit, solent concedere. Nunquam autem quæri debet conclusio: sin secus, cùm alter eã negabit, ratiocinatio nunquam ad exitum perduci poterit. Sæpe enim etiam cũ nulla interrogatio & quæstio ponitur, sed vt cõsequens cõcluditur, id negatur effici: quod cùm faciũt illi, certè ab iis qui non videt quid ex cõcessis sequatur, minimè reprehẽdi videntur. Cum igitur vnus rogat, neq; id ait ex antepositis effici, alter autẽ negat omnino, tum ratiocinationi nihil omnino loci relinqui videtur. Neque verò quicquid de toto genere dicitur, dialectica propositio est, ex quo genere illud est: Quid est homo? aut hoc: Quot modis bonum dicitur? Propositio enim dialectica est, ad quam respondere licet, etiam, aut non: quod non licet ad superiores. Ita non est dialectica quæstio, nisi is qui proponit, facta antè definitione aut diuisione hunc in modum roget: An bonum hoc vel illo modo dicatur? Quã quidẽ quæstionem licet vel negare vel concedere. Quocirca enitendum est, vt ita, vt dixi, omnes hæ ponantur quæstiones. Quin illud etiam par est ab illo requirere, quot sint bonorum genera, quãdo explicatione &

diuisione adhibita à nobis, ille nullo modo cõcedet. Qui autem in vna ratione interroganda multum temporis immoratur, is inscienter quærit. Nam si is qui rogatur, ad rogatum respondeat, profectò ille aut plura, quàm necesse est, interroget, aut sæpe idem quærat necesse est. Ita aut nugatur, nihilque agit: aut ratiocinationem per quam argumentationem tractet, non habet, quandoquidem ex paucis quibusdam omnis constat ratiocinatio. Quòd si minus respondeat, cur eum aut non increpat, aut relinquit? Illud autem intelligendum est, omnia proposita, quæ argumentis perdifficulter probantur, eadem facilia esse ad defendendum, cuius generis ea sunt quæ & prima sunt, & vltima ordine naturæ. Nã & prima ac perspicua definitionẽ requirunt, & vltima multis concludantur necesse est ab eo, qui iam inde à perspicuis & primis continuatam seriem argumentorum persequi velit. Aliter enim fallaces ac captiosæ argumentationes videbuntur: præsertim cùm aliquid doceri nõ possit nec demonstrari, nisi à propriis initiis & principiis capto exordio, vsque ad vltima perueniatur. Ac illi quidem qui respondent, nec rem ipsi volunt definire, nec siqua proponatur ab interrogante definitio, facilè admittunt. Sed profectò facilis non est differendi ratio, nisi quid sit id de quo instituitur disputatio, intelligatur: quod in principijs contingit maximè, quibus cætera probantur, ipsa aliis non possunt: definitionéque aperienda sunt, & cognoscenda necessario. Difficilia etiam probatu ea sunt omnia, quæ principiorum vicinitatem sequuntur. Neque enim multa ad ea probanda, argumenta possunt suppetere, cùm pauca interiecta sint inter ipsa & initium, quibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

necesse est consequentia omnia monstrari. Definitiones autem eæ ex omnibus euerti possunt difficillimè, quæ verbis eiusmodi explicatæ sunt, vt primum dubium sit, vno modo an pluribus dicantur: deinde incertum, vtrum propriè de re quæ definitur dicantur, an per translationem. Nam quia dubium est illud, non perspicuum, inde fit vt nulla argumẽtorum copia suppetat: hoc autem quia incertum est, an per translationem dicãtur, non possunt refelli qui definitionem posuerunt. Omnino quæstio omnis si difficilis est probatu, vel definitionẽ requirit, vel in iis est quæ multis modis, aut quæ per translationem dicũtur, aut non longè abest à principiis: aut eo certè difficilis est, quia non est prima facie perspicuum, quo sit ex genere eorũ quæ exposita sunt, id quod affert dubitationem. Nam si quo ex genere sit, intelligatur, illud etiam intelligetur, aut definitione explicandum id esse, aut diuisionem adhibendã, aut inueniendas esse medias propositiones, quibus vltimæ probentur. Pleraq; etiam proposita, nisi rectè tradita & explicata definitione, neq; disputari facile, neque probari argumentando possunt: quo ex genere illud est, Sitne vnum vni contrarium, an multa? Quòd si contraria definiantur, certè illud facile erit explicare, sint nécne sint plura eorundem contraria. Quod eodem modo iudicandum est de aliis quæ definitionem requirunt. Atque etiam in mathematicis videntur quædã non facile describi posse prætermissione definitionis: quale est illud, Eam lineam quæ ad latus planum secat, simili ratione & lineam secare & locum: quod definitione adhibita facile intelligetur, quoniam & loco & lineæ eadem respondet quasi ex altera parte diuisio. quæ quidem illius de qua

agitur, orationis definitio est. Omnino autẽ prima elementa definitionibus expositis, vt quid sit linea, quid orbis, facile probari demonstrarique possunt: verùm ad singula eorum probanda non multis argumentis vti possumus, propterea quòd non multa sunt media quibus probetur. Definitionibus autem initiorum prætermissis, vix, aut ne vix quidem, probari possunt. Quod idem fit in iis elementis quæ differendo adhibentur. Hoc igitur intelligendum est, cùm propositum aliquod difficile est probatu, id aliqua de causa earum quas exposui euenire. Cùm autem propositio & enunciatio quę adhibetur ad aliquid probandum, difficiliorem habebit probationem, quàm propositum, dubitare liceat, sit nécne sit admittenda. Nam si eam non admittat, sed ei etiam probandæ adhiberi probationem velit, maius alteri onus imponet, quàm quod erat à principio propositum. Sin eam admittat, iis certè quæ minus valent ad faciendam fidem, ipse adducetur vt credat. Ac si quæstio difficilior non reddenda sit, ponenda est: si non dubiis & perspicuis dubia concludenda erunt, non est admittenda. Aut ei qui se dat in disciplinam, ponenda non est, nisi sit notior: ei autẽ qui exercitationis gratia disputat, ponenda, si modò vera esse videatur. Ex quo perspicuum est, non esse æquum vt qui docet, eodem modo postulet sibi concedi quæ sumit, quo is qui interrogando disputat. Ac de ratione quidem interrogandi & collocandi satis fere dictum est. Nunc de ratione respondendi differemus, ac primùm quod eius sit officium, qui & rectè posit, & rectè ponit quæstionem, dicamus. Est autem eius qui ponit quæstionem, ita argumentationem tractare, vt eum quicum disputet, cogat absur-

Universidad de Deusto
Biblioteca

diora concedere, quàm quæ ex re proposita consequuntur. Eius verò qui quæstionẽ poscit, dare operam, ne quod incõmodum sua culpa, aut quod sit contra opinionem omnium, effici videatur, sed ex ipsa tantùm re, quæ à se proposita est ad disserendum. Aliud enim fortasse genus peccati est, cùm quis proponit primum quod non debet, deinde propositum illud defendere non potest. Nõ sunt autẽ explicata & constituta adhuc à quoquam officia eorum, qui exercitationis & periculi faciendi gratia disputant. Neque enim idem propositum est doctoribus aut discipulis, quod iis qui certãdi studio disputant: neque idem his ipsis, & iis quorum ad cognitionem & scientiam omnis dirigitur exercitatio. Nam & discipulis ea semper ponenda sunt quæ probantur omnibus: quoniã nemo eò operã confert, vt falsa doceat. At eorũ qui certandi studio disputant, is qui quæstionem ponit, semper aliquid facere videri debet: & is quicum disputat, nulla in re illi concedere. Quoniam autẽ in conuentu & congressu dialecticorum, iis qui non certãdi studio, sed vel tentandi, vel cognitionis gratia inter se disserũt, non est adhuc à quoquam, vt dixi, expositum & traditum quid inuestigare, quid dare, aut non dare oporteat eum, qui poscit quæstionem, vt gnauiter, aut non gnauiter, ac præclarè decreta sua defendat: nos hoc loco instituimus dicere. Qui igitur respondẽdi munere fungitur, is quæstionẽ defendat necesse est vel probabilem, vel nõ probabilem, vel neutram: ita tamen, vt aut probetur, aut nõ probetur omnino, vel cum adiũctione, vt huic, vel alij. Quo autem modo probabilis vel non probabilis sit, nihil interest: quandoquidem idem genus retinendum erit præclarè respondendi ad rogatum aut

dandi, aut non dandi rogatum. Ac non probabile quidem si sit propositum, probabilem: sin probabile, non probabilem necesse est conclusionem effici. Contrarium enim propositi semper cõcludit is qui interrogat. Quòd si id de quo agitur, sit eiusmodi, vt nec probetur, nec improbetur, eiusdem generis efficietur conclusio. Quoniam autem is qui scitè ratiocinatur & concludit, rebus non dubiis & perspicuis id quod dubium est, aperit & ostendit, profectò si quando id quod interrogatur, non sit probabile omnino, non debet is qui poscit quæstionem, neque id dare quod non probetur omnino, neque id quod illud quidem probetur, sed minus quàm conclusio, quippe cùm propositum si nõ probabile sit, conclusio probabilis sit futura. Ita fit, vt ea quæ sumuntur, omnia probabilia esse debeant, ac magis probabilia, quàm id de quo quæritur: siquidem magis perspicuis minus probabilia velit concludere. Ita si non sit ex eo genere id quod interrogatur, non id debet qui respondet cõcedere. Sin autem probabile omnino sit propositum, improbabilis omnino conclusio erit. Itaque danda erunt, quæ probantur omnia, & eorum quæ non probantur, siqua magis probabilia sint conclusione: sic enim rectè disputatum fuisse videbitur. Quod idem faciundum erit, si nec minus sit probabilis quæstio. Sic enim & quæ probantur, danda sunt omnia, & quæ non probãtur, siqua magis probabilia, quàm conclusio, erunt. Sic enim fiet, vt probetur magis disputatio. Ac si id de quo agitur, omnino probabile sit, aut non probabile, tum habenda erit eorum ratio, quæ omnino probantur. Sin autem non omnino probabile, aut non probabile, sed ei modò qui respõdet, tum ex iis quæ ei probãtur, aut

Universidad de Deusto
Biblioteca

minus probantur, iudicare debet, quid concedendum aut non concedendū esse videatur. Quòd si alterius sentētiam defendat is qui respondet, certè eius mentem & sentētiam spectare debebit, vt quid concedendum sit aut negandum, intelligat. Itaque qui alienas sententias introducunt, vt bonum & malum esse idem, vt placet Heraclito, ij non dant in eodem simul non inesse contraria: non quòd non probetur hoc eis, sed quòd Heracliti sententia ita dicendum est. Quod etiam ij faciunt, qui alij ab aliis proposita accipiūt. Exquirunt enim illi, quid sit responsurus is qui rem proponit. Hoc igitur perspicuum est, quæ exquirere is debeat qui respōdet, siue omnino probabile, siue alicui sit id, quod quæritur. Quando autem necesse est omne rogatum aut probabile esse, aut non probabile, aut neutrum, & vel ad conclusionem efficiendam valere, vel non valere, rogatum: si probetur, neque ad conclusionem efficiendam valeat, id & dare, & probabile dicere debemus. eo enim posito & concesso, propositum primum non euertitur. Si autem neque probetur ipsum, neque ad conclusionem efficiēdam valeat, id quidem dandum est, sed ita tamen, vt non probari id nobis significemus, vitandæ amentiæ gratia. Si verò & probabile sit, & ad rem pertineat, respondendum erit id quidem videri & probari: sed propositum adeò finitimū esse, vt eo concesso, propositum tollatur necessario. Si ad conclusionem efficiendam valeat, & admodum sit improbabile, respondendum erit, conclusionem eo posito & concesso effici: sed stultum id esse quod asseratur. Cùm autem nec probabile quid, nec minus probabile rogabitur, tum si ad conclusionē efficiendā nihil valeat, id dandum erit nulla facta

distinctione: sin valeat, exponendum est, eo posito sublatum iri id de quo agatur. Sic enim & nihil eius qui respondet culpa factum videbitur, si quidem quid concedere & dare debebat, semper prouiderit: & is qui quæstionē ponit, quod vult efficiet, cùm ei ea dabuntur omnia, quæ magis quàm conclusio probentur. Qui autem instituunt argumentationem tractare per ratiocinationem, sumptis iis quæ minus quàm conclusio approbantur, iis quoniam insciēter ratiocinantur, quæ rogant dari concedique non debēt. Eodē modo eis occurrendū erit, cùm res dubias & obscuras, & quæ multis modis dicuntur, afferent. Nam quoniam & qui poscit quæstionem, si minus intelligat, licet dicere, Non intelligo: & quod multis modis dicitur, non necessariò id aut concedere aut negare debet: profectò si quid asseratur quod obscurum sit, sine vlla dubitatione & mora se id non intelligere fatebitur. Sæpe enim ex eo quod dant & concedunt ij quibus obscura nec aperta interrogatio proponitur, absurdum aliquid incidit. Cùm autem cognitum apertúmque erit id quod multis modis dicitur, si omni ex parte & omnino verum sit, aut falsum quod affertur, id omnino concedi negarive debebit: sin quadam ex parte falsum sit, & quadam ex parte verum, id ambiguè dici: & in illo verè & in hoc falsò dici indicabit. Nam si id posterius distinguat, dubium erit, an in prima disputatione ambiguum perspexerit. Quòd si ambiguū verbū nō attēdat, ídq; tum cùm alterius habet rationē, concedat: si ad alterum impellatur, fateri debet se id cōcessisse, cùm nō ipsum illud ad quod vocatur, sed alterum ipse spectaret & attenderet. Cùm enim plura eidem nomini & orationi subiecta sunt, tū facilè existit con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

trouersia. Sin rogatum & planũ sit & simplex, aut etiam, aut non, respondendum est. Quoniámque omnis propositio quæ valet ad conclusionem efficiendam, aut aliqua earum est, ex quibus ratiocinatio cõficitur, aut ad aliquam earum refertur: perspicuum est autem tum alterius probandæ gratia assumi, cum multa similia interrogãtur, quippe cùm ferè per inductionem vel similitudinem id quod de toto genere & omnino dicitur, concludatur: singula omnia cõcedenda sunt, si vera sint & probabilia, contra vniuersum genus obiiciendum aliquid. Impedire enim cursum orationis, nisi resistas verè, aut saltẽ videare, hoc est iniquũ se in disputãdo, difficilémque præbere. Ita si multa similia existãt, neque det in toto genere dici, tum cùm refellere nequeat, profectò difficilem se proteruúmque præbebit. Iam verò si non habeat contrarium argumentum ad refellendum, tum multò etiam magis difficilis proteruúsque videbitur. Quãquam ne hoc quidem satis est. Multæ enim rationes extãt sententiis omnium contrariæ, quarum difficilis est explicatio: cuius generis est Zenonis ratio, qua tollit motũ, & stadij traiectionem: nec verò propterea eorum contraria minus defendi concedíque debent. Ergo si quis nec contra vllam adferre rationem queat, nec aliquid opponere in quo non ita sit, & tamen non concedat, is profectò iniquum se præbebit in disputando: est enim in disputationibus iniquitas & proteruia, responsio quæ præter modos, quos exposuimus, vim habet ad interimendam tollendámque cõclusionem. Defendere autem & propositum & definitionem ita par est, si antè argumenta ipsi in nos quasi aduersariorũ tela iaciamus. Quibus enim rationibus infirmant nostra

decreta ij qui ponũt quæstionem, iis ipsis resistere debemus. Propositum autem non probabile timidè defendendum est. Multis autẽ modis non probabile esse potest. Nã & id non probabile est, ex quo efficitur, vt incommoda & absurda quædã fateamur: vt si quis vel omnia, vel nihil moueri dicat, & ea omnia quæ deterior status & constitutio sequi solet, & quæ hominũ voluntatibus repugnant: quale illud est, Voluptas est bonũ, & facere quàm accipere præstat iniuriam. Non enim quasi disputationis gratia defendat, sed tanquam ea dicat quæ probet & sentiat, ita eum oderunt. Argumẽta autem quibus falsum concluditur, dissoluenda sunt, infirmando euertendóq; eo, ex quo falsum effectũ est. Neq; enim quouis sublato argumentũ soluitur, ne si falsum quidem sit id quod sit euersum. Multa enim falsa in argumentatione cõtineri possunt: vt si quis sumat, eũ qui sedeat scribere, & Socratẽ sedere: ex his efficitur, scribere, Socratẽ. Euersa igitur hac enũciatione, Socrates sedet, nõ tamẽ dissoluta & explicata argumẽtatio est. Et quãquã falsa enũciatio est, non tamen falsa ob id est argumẽtatio. Si quis enim sedeat neq; scribat, non iam in hac tali causa hæc ipsa accommodata dissolutio est. Nõ igitur hoc refellendum est, sed illud, eum qui sedeat, scribere, cùm præsertim non omnis scribat qui sedet. Ita fit vt dissoluat argumentum is, qui falsi causam tollit: & explicationem argumenti intelligat is qui causam argumentationis falsæ cognouerit: quemadmodum in iis quæ falso & vitiose describũtur, cõtingit. Neq; enim satis est resistere, etiã si falsum sit quod refellitur, sed etiam cur falsum sit, docendum est. Sic enim vtrum occurrendo, ratione & consilio ductus sit nécne, intelligetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 2.

Impediri autem argumentatio potest, ne concludatur, quatuor modis. Primum id ex quo falsum est, refellendo. Secundo, occurrendo ei qui quæstionem ponit. Sæpe enim non explicato & dissoluto argumento, tamen is qui rogat, progredi non potest longius. Tertio, refellendo rogatum. Fit enim interdum, vt ex iis quæ quæruntur, non quod volumus consequamur, propterea quòd vitiosè interrogatum est, quibusdam tamen appositis effici potest conclusio. Ac si vltrà progredi is qui rogat non potest, occursum erit roganti: sin potest, rogato. Quartum genus resistendi, & deterrimum id est, quod ad tempus refertur. Nonnulli enim in refellendo ea afferunt quæ ad differendum plus temporis desiderant, quàm patitur disputandi consuetudo. Ac resistendi quidem quatuor, vt dixi, genera sunt: sed prima vna ex omnibus explicatio est, cætera impedimenta sunt quædam conclusionum. Reprehensio autem argumentationis non eadem ex eius natura & ex interrogandi ratione nascitur: ferè enim fit culpa eorum qui rogantur, vt non rectè tractetur argumentatio, quòd non concedant ea quæ magnam facultatem suggerant ad id efficiendum quod quæritur. Neque enim in alterutro solùm positum est, vt communis res rectè ad finem exitúmq; perducatur. Quapropter interdum qui aliquid respondet, refellendus est necessariò, & omittendum ipsum propositum: tum denique cùm is qui quæstionem poscit, instructus calumniis paratus venit ad contradicendum. Ita iniquos se præbentes, disputationes non dialecticas, sed concertationum plenas instituunt & inuehũt. Et quoniam exercitationis, & veluti examinis causa, non eruditionis, hæ tales disputatio-

nes comparatæ sunt, profectò nõ modò vera, sed etiam falsa concludẽda sunt: nec ex veris semper, sed interdum etiã ex falsis. Nam & plerunque vero posito, is qui contrà disputat, refellere debet: ita fit necessariò, vt sint proponenda falsa: & falsum quod positum est, interdũ falsis euerti tollique debet, cùm præsertim nihil prohibeat falsa alicui magis quàm vera probari. Ita si ex iis quæ illi probantur, progrediatur argumentatio, persuasus potius quàm adiutus erit. Sed omnes debent, qui alio disputationem rectè traducere & trahere volunt, vt geometra geometrice, sic dialectice non pugnaciter traducere, siue falsum, siue verum sit id quod concluditur. Quæ autem sint dialecticæ ratiocinationes suprà expositum est. Vt autem in rebus vsuuenit, vt socius iniquus & sceleratus sit is qui rem communẽ impedit: sic disputationibus, in quibus etiam commune quiddam propositum est vtrique, præterquam iis qui certãdi studio disputant. Neque enim vtrique eorum licet eundem finem consequi, præsertim cùm plures vno vincere non possint. Vtrum autem in respondendo, an in rogando id efficiant, nihil interest. Nam & qui certãdi studio rogat, vitiosè & præposterè differit: & qui respondendo non concedit, neque dat quod videtur probabile, neque inducit in animum audire, quid tãdem velit is qui ponit quæstionem. Ex quo perspicuum est, nõ eodem modo argumentationem, si per se consideretur, reprehendendam esse, & eũ qui eam rogando tractat. Nihil enim prohibet, vitiosam argumentationem esse, cùm interim is qui quæstionem ponit, quàm poterit accommodatissimè, cum eo qui respõdet, disputabit. Nã si res sit cum difficilibus & proteruis, non potest pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fecto ſtatim quas quiſque velit, ſed quas poſsit tractare per ratiocinationem argumentationes. Quoniam autem incertum eſt, quando contraria homines ſumunt, & quando id quod à principio poſitum eſt in quæſtione (ſæpe enim ipſi ſecum & ſoli, cùm aliquid loquuntur, repugnantia dicunt, negatóque eo quod prius eſt, concedunt poſterius: itaque cùm rogantur, ſæpe repugnantia, & quod primo loco poſitum eſt, concedunt) eo vitioſas argumentationes neceſſe eſt effici. Culpa eſt iſta eorum qui reſpondent, qui quædam non concedunt, alia eiuſdẽ generis concedunt. Ex quo etiam perſpicuum eſt, non eodem modo reprehendendos eſſe eos qui quæſtionem ponunt, & ipſam argumentationem. Argumentatio autẽ quinque modis reprehendi ſolet. Primò, cùm ex iis quæ rogata ſunt & quæſita, nihil concluditur omnino, nec quod ad rem pertineat, quòd falſa ſint, vel non probabilia omnia, aut certè plurima eorum ex quibus concluſio efficitur: & quod nec detractis quibuſdam, nec additis, nec aliis detractis, aliis additis efficitur concluſio. Secundò, ſi tractetur per ratiocinationem, quæ ad rem non pertineat argumentatio, ex talibus, & eo modo quo in ſuperiori dictum eſt. Tertiò, ſi additis quibuſdam conficiatur ratiocinatio, ſed quæ deteriora ſint, quàm quæ rogata ſunt, minúſque probabilia concluſione. Quartò, ſi detractis quibuſdam, idem contingat. Interdum enim plura ſumuntur, quàm neceſſe eſt, vt non ex eo quia hæc conceſſa ſunt, efficiatur concluſio. Poſtremò, ſi ex minus probabilibus, & credibilibus efficiatur, quàm ſit concluſio: aut ſi ex veris, ſed quæ difficilius & maiore negotio, quàm id quod quæritur, oſtendi poſſunt. Neque verò id poſtulandum eſt, vt omnes

quæ de propoſito inſtituuntur, æquè probabiles ſint ratiocinationes, & æquè valeant ad faciendam fidem. Eorum enim quæ exquiruntur, partim prima facie faciliora ſunt natura ſua, partim difficiliora: vt ſi quibuſcunque probabilibus poſsint, concludetur, rectè concluſa videantur. Perſpicuum eſt igitur, non eodem modo argumentationem iudicandam eſſe vitioſam, cùm ad quæſtionem refertur, & cùm per ſe exquiritur. Nihil enim prohibet argumentationem per ſe vitioſam eſſe: quæ ſi ad quæſtionem referatur, vera erit: viciſſimque vera per ſe conſiderata, cùm queſtione collata, vitioſa eſſe poteſt: cùm facilè ex multis probabilibus & veris quæ illi quæſtioni tractandæ ſunt accommodata, effici poteſt quod volumus. Fit autem interdum, vt argumentatio etiam quæ concludit, ea quæ non concludit, ſit deterior, cùm illa ex iis quæ minus probantur, concludit: cùm quæſtio propoſita in eo genere non ſit, hæc autem talia modò requirit, quæ probabilia & vera ſint, nec ex iis quæ ſumpta ſunt, argumentatio eſt. Neque verò ij qui ex falſis verum cõcludunt, iure reprehendi poſſunt, cũ præſertim & neceſſe ſit ſemper falſum ex falſis, & liceat interdum verum ex falſis concludi: quod ex Analyticis perſpici poteſt. Cùm autem argumentatio quæ expoſita eſt, alicuius rei demonſtratio erit, ſi qua ſit alia propoſitio quæ cum concluſione nullam habeat conunctionem, ex ea non efficietur concluſio. Si in ſpeciẽ præ ſe ferat cõiunctionis, fallax erit concluſio, nõ neceſſaria. Eſt etiã φιλοσόφημα, ratiocinatio neceſſaria. Epicherema autem, ratiocinatio probabilis. Sophiſma autem, ratiocinatio pugnax: Ἀπόρημα, ratio in vtranque partem diſſerẽdi. Quòd ſi ex vtraq; propoſitione

Universidad de Deusto
Biblioteca

probabili aliquid ostendatur, neque æquè probentur, nihil prohibet id quod demonstratum est, magis quàm vtranque probari. At si vna sit probabilis, altera neutro modo: aut si hæc probetur, illa non probetur, si id quidē similiter sit, tum ex æquo probabitur & non probabitur, quod demonstratione concluditur: sin altera magis probetur, magis etiam probabitur. Atque etiam in tractandis argumentationibus per ratiocinationem peccatur, cùm aliquid pluribus ostenditur, quod paucioribus potest: quæ etiam in argumentatione reperiūtur. Cuius generis illud est quod sumitur ad probandum, opinionem aliam alia verius dici opinionem. Si quis poscat hāc enunciationem, quicquid apppellatur cū accessione pronominis, ipsum, illud est quod in eo genere maximè est id ipsum quod est. Est autem opinabile aliquid, quod quia verè est opinabile, appellatur ipsum opinabile: ex quo sequitur illud ipsum, cū maximè sit, aliis quibusdā esse magis opinabile. porrò autē omne quod magis esse dicitur, alterius cōparatione dicitur magis. Est verò opinio etiā aliqua vera quæ accessione pronominis, ipsa opinio appellari potest, quæ aliis quibusdā certior est. Hic igitur sumptū est, veram esse aliquam opinionem, quæ accessione pronominis, ipsa opinio vocaretur. Itémque illud, in omni genere illud esse maximè tale, quod per accessionem pronominis, ipsum nominatur: ex quibus sequitur ipsam opinionē quæ maximè verax est, eam esse quæ maximè & verisimè opinionis nomine vocatur. Sed quod vitium in hac est ratiocinatione? An ob eam causam, quod facit vt causa ex qua ratiocinatio conficitur, ignoretur? Argumentatio autē perspicua est vno modo, qui maximè in populi ore versatur, cū

ita concluſa est, vt iam nulla sit opus interrogatione. Altero, qui etiā crebris vsurpatur sermonibus, cùm sumpta sunt ea, ex quibus esse necesse est quod concluditur. sunt autem ea ex aliis conclusionibus collecta. præterea si quid prætermissum sit, quod valde sit probabile. Falsa autem dicitur quatuor modis, Et cùm videtur concludere, neque concludit, quod vocatur conclusio & ratiocinatio ad concertationes spectans. Et cùm efficit illa quidem aliquid, sed quod minus ad rem pertineat: quod iis contingit maximè, quibus incommodo alij vrgentur. Aut aliquid concludit, quod ad id quod agitur pertinet, sed non propria accommodatáque ratione, id est, si ea quæ non est medicinæ propria, videatur medicinæ esse, aut geometrarum, quæ nō est, aut dialecticorum quæ non est, siue verum, siue falsum sit quod efficitur. Alio modo falsa est argumentatio, cùm ex falsis concludit: cuius generis erit alia falsa, alia vera conclusio. Nam & falsum semper ex falsis, & verum interdum ex falsis, vt suprà dixi, concluditur. Ac oratio quidem quòd falsa sit, culpa est eius qui argumentationem tractat potius, quàm argumentationis. Nec verò culpa est semper disputātis, sed tum denique cùm falsam se aliquam argumentationem tractasse ignorat (quandoquidem sæpe falsam orationem & propositionem, cùm animo aliquid per nos ipsos tractamus, magis quàm multas veras approbamus) præsertim cùm ex iis quæ maxime vidētur probabilia, aliquid eorū quæ vera sunt, ipse refellit. nam quomodo ea sit semper culpa disputantis, cùm sæpe ad res veras demonstratione concludendas huiusmodi ratiocinationes ex falsis adhibeantur? quippe cùm aliquid eorum quæ posita sunt, falsum esse debeat om-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nino, vt id demonstretur. Si verò falsis, & valde absurdis verum concludat argumentatio, multò certè deterior iis futura est quæ falsum concludunt. Cuius generis argumentatio, etiam falsum cõcludere potest. Perspicuum est igitur, primùm videndum esse, an concludat argumentatio: deinde, verúmne an falsum: tum, ex quibus. Nam si ex falsis, sed quæ probabilia sint tolerabilis erit, & non aspernanda ratio: sin ex veris, sed quæ nõ probẽtur, vitiosa: si & falsa, & quæ valde improbentur, profectò vitiosa erit aut omnino, aut in re de qua agitur. Quemadmodũ autem is qui quæstionem ponit, id quod initio propositum est, & contraria petat, ad veritatem expositum est, in Analyticis: quemadmodum ad opinionem, nunc dicendum est. Petẽdi autem id quod initio dictum est, quinque sunt genera. Primum & clarissimum, si quis id petat, quod demonstrandum ipsi est: quod quidem in eadem re non facilè ignoratur, in synonymis autem, iisque omnibus, quorũ nomen & definitio idem declarant, magis. Alterum, cùm id quod singillatim demõstrari debet, omnino & totum aliquis petit: vt si quis probans contrarium quæ aduersa dicuntur, vnam esse artem, petat contrariorum omnino vnam esse: videtur enim quod per se probari debeat, id vnà cum aliis pluribus petere. Tertium, si quis singillatim petat, quod propositũ est ad demõstrandum omnino: vt si omnium aduersorum esse propositum sit, aliquorũ petat. Nam videtur hic etiam quod cum multis erat docẽdum, id petere per se ac separatim. Rursus, si quis adhibita diuisione, id de quo agitur petat: vt si demonstrandum sit, medicinam esse salubrium & contrariorum, separatim petat vtrunque. Aut si quis alterum pe-

tat eorum, quorum alia aliis consequuntur necessariò: vt latus cum diametro componi non posse, cùm probandum sit, diametrum cum latere non posse. Contraria etiam tot modis, quot ea quæ initio dicta sunt, petuntur. Primum, si contraria petat, aientia & negantia. Secundò, si contraria eo modo quo sunt inter se repugnantia: vt bonum & malum esse idem. Tertiò, si quis omnino & totum sumpserit, & in parte petat quod repugnat: vt si quis hoc sumpto, aduersorum vnam esse artem, petat salubrium & insalubrium aliam artem: aut si hoc posteriore petito de toto genere repugnantiam sumat. Rursus, si quis contrariũ petat eius, quod expositis & concessis efficitur necessariò. Item si quis cõtraria ipsa nõ sumat, duo autem petat eiusmodi, ex quibus repugnantia sequetur. Sumere autem contraria, & petere id quod initio positum est, hoc differunt, quòd huius error in conclusionem incidit: Illud enim spectantes peti id dicimus (quod initio positum est) contraria autem in propositionibus cernuntur, quòd inter se quodam modo affectæ sunt. Vt autem exercitatio & meditatio in argumentationibus eiusmodi paretur, primùm assuescendum est argumentationes conuertere. Sic enim maior nobis ad disputãdum argumentorum suppetet copia, & in paucis multas argumentationes tenebimus. Conuertere enim est, vnum eorum quæ data sunt refellere, mutata in suam oppositam conclusione, eáque cum altera sumptionum accepta. Nam si tollatur conclusio, vna aliqua propositio tollatur necesse est: si quidem positis iis omnibus, necesse sit conclusionem effici. Ad omne verò propositum multum valet, in hãc & illam partem argumenta inuenire, quibus solutio illico quærẽda est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sic enim fiet, vt simul & in quærendo & in respondendo exercitati simus: etsi nemo alius sit quocum disputemus, conferamúsque hæc ipsa, nobis certè per nos & nobiscum licebit. Sunt etiam comparanda inter se argumenta, quæ vtranque in partem plurimum valent. Hoc enim & ad obsirmandum se, & ad refellendum multum valet, cùm alicui magna argumẽtorum copia in vtranque partem dissérendi suppetit. nam ad contrarias partes fiet tutior. Possé-que antè perspicere & perspexisse, quid vtranque quæstionem & causam sequatur, non paruum adiumentum adfert ad cognitionem, philosophiæque rationem. Relinquetur enim, vt eorum rectè alterum sequamur. Sed ad id efficiendum ingenio opus est: verúmque ingenium & indoles in eo est, vt possis verum rectè sequi, & declinare falsum: quod quidem ij, quibus acumen ingenij, & indolem natura largita est, præclarè efficere possunt. Cùm enim amant, & oderunt quod affertur & proponitur, verè de eo quod præstantissimum est, iudicant. Cùm verò ad quæstiones, quæ sæpissimè in disputationem incidunt, parati & instructi argumentorum copia venire debemus, tum maximè ad eas quibus capita prima proposita, & quæstiones generales disputantur: quoniam in his ferè ij qui respondent, omnia ferè quæ vulgo recepta sunt, respuere solent. Iam definitionum nobis magna vis suppetere debet, eáque in promptu habere debemus maximè, quibus ea quæ probantur, & prima declarantur, cùm præsertim ex iis ratiocinationes constent. Danda est etiam opera, vt ea, in qua alia argumẽta incurrunt, teneamus. Vt enim in geometria vtile est elemẽta exercitatione parata & meditata habere: & in numerorum

ratione prima quasi capita in promptu habere, magnáque in hoc ipso vis est, vt alium etiam numerũ multiplicatum cognoscant: sic in argumentationibus principia tenere, & propositiones in ore habere. Quemadmodum enim in memoriæ exercitatione loci collocati & dispositi, statim faciũt vt redeant res nobis in memoriam: ita hæc ipsa magnam nobis ad disserendum copiam suggerent, quòd loci ipsi certi sint, quos spectemus. Sed locus communis potius, quàm tota ratiocinatio, memoriæ mandandus est, quippe cùm difficile sit mediocrem principiorum & propositorum vim ac numerum suppetere. Præterea argumentum vnum in multa distribuere assuescendum est nobis: ita tamen, vt id obscurissimè facere videamur. Quod ita fiet, si quis lõgissimè aberret à vicinitate eorum de quibus agitur. Ea autem argumẽta in hoc genere plurimum valebunt, quæ de toto genere id maximè essicere possunt. Cuius generis illud est: Non esse vnã multarum rerum artem. Eadem enim ratio est eorum quæ cum aliquo conferuntur, & contrariorum quæ aduersa dicuntur, & coniugatorum. Atque etiam rationes, quas ab aliis accipimus, quasi vniuersales accipere debemus, etiam si in parte sint tractatæ, sic enim ex vna multas etiam facere licebit. Quod fieri in arte rhetorica de enthymematibus eodem modo iudicandum est. Is verò qui respondet, hoc quantum poterit declinabit, ne ad totum genus reuocetur disputatio: illíque hoc videndum est semper, an de pluribus rebus communibus tractetur facta ab alio argumentatio. Omnis enim quæ de parte est, in vniuerso genere continetur, inéstque in priuata & singulari causa vniuersi generis expositio & demonstratio: quod sine vni-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersi generis locis nihil concludi potest. Vsus autem argumentationem earum quæ per inductionẽ tractantur, ad rudes & ignaros: earum quæ per ratiocinationem, ad peritos transferri accommodarique debet. Enitẽdúmque est, vt ab iis qui argumentationes per ratiocinationem tractare possunt, propositiones: ab iis qui per inductionẽ, similitudinum collationes comparationesque accipiamus. Sunt enim vtrique in hoc genere exercitati. Omnino is qui exercitationis gratia disputat, conari debet vtilitatem illam ex disputatione cõsequi, vt aliquam inde referat aut ratiocinationem ad aliquid probãdum, aut propositionem, aut solutionẽ, aut oppositionem (quæ instãtia vulgò appellatur.) Et vt notet bene an perperam aut ipse aut alius disputauerit: & qua ratione vtrunque euenerit. Ex his enim tota hæc facultas constat: exercitatio autem facultatis gratia suscipitur. Sed ex iis omnibus quæ dixi, maximè quærendæ sunt propositiones & oppositiones, hoc est, vt vocantur, instantiæ. Dialectici enim vis maximè cernitur in proponendo & resistẽdo. Est autem proponere, vnum facere ex multis: quandoquidem vnum omnino sumi debet, ad quod pertinet argumentatio: resistere verò est multa ex vno. aut enim distinguit, aut euertit, cùm ex iis quę proposita sunt, hoc concedit, illud non concedit. Quoniam autem vitiosæ & iniquæ disputationes cum quibusdam futuræ sunt necessariò, nec cum quouis disputationes instituere, nec quẽlibet in societatem exercitationis recipere debemus: nam aduersus eum, qui hoc vnum agit, hoc conatur, vt alterius argumenta quacũque ratione eludat, æquum est omnino disputare, tamẽ non semper decet. Quocirca non temerè cum quibusuis exerci-

tationis causa considendum est: hinc enim maledicta, hinc contumeliæ, hinc iracundæ contentiones, concertationésque nascuntur. Neque enim fieri potest, vt qui vnum in locum discendi exercendæq; artis gratia conueniunt, sine concertationibus disputare desinant. Atque vt finem dicendi faciam, parata & meditata argumenta nobis esse debent ad eiusmodi quæstiones, quibus tractandis quo minor copia suppetet, eo ad plura valebunt: quo ex genere sunt & ea quæ per vniuersi generis quæstionem fusa sunt, & ea quorũ ex tempore difficilior suppeditatio & inuentio est.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Por mucho que studes

Omnia ad Xtm